
WALTER SCOTT
IVANHOE

WALTER SCOTT_IVANHOE

B
1994

Originaali tiitel:
IVANHOE
a Romance by sir Walter Scott, Bart. New York 1928

Tõlkinud A.Hansen Kaanekujundus J.Witam

ESIMENE PEATÜKK

Nii räägiti, kui õhtul laula sead täissöönult tulid, mille omapead, vaid sunnitult, vaid peksuvõimuga: õhk täitus müra, rohke, sõimuga.
Pope, «Odüsseia>.

Lõbusa Inglismaa selles kenas osas, mida kastab Doni jõgi, oli vanal ajal lai laas, kattes suurema jao Shef-fieldi ja meeldiva Doncasteri linna vahel asuvaid ilusaid kinkusid ja õrgusid. Selle kaugeleulatuva laane jäänused puutuvad veelgi silma Wentworthi ja Warn-clifle Parki rüütlimõisates ja Rotherhami ümbruses. Siin asus muinaslooline Wantley lendmadu[1], siin löödi nii mõnigi meeleheitlik lahing Valge ja punase roosi kodusõjas2 ja siin leidsid varju vanal ajal ka need vaprad röövsalgad, kelle teod on inglise rahvalaulude kaudu nii kuulsaks saanud.

Kuna meie pea-tegevuspaik on niisugune, ulatub meie jutustuse aeg Richard I valitsuse lõpp-päevadesse tagasi, mil tema meeltheitvad alamad, keda vahepeal igasuguste rõhumistega vaevati, rohkem soovisid kui lootsid tema kojutulekut kestvast vangipõlvest. Suur-feodaalid, kelle võim oli kasvanud Stepheni valitsuse ajal määratu suureks ja keda Henry II tarkus vaevalt oli suutnud teatud määral valitsusvõimule alistada, hakkasid nüüd oma vana omavoli kõige laiemas ulatuses tarvitama ega hoolinud Inglise riiginõukogu arglikust vaheleastumisest. Nad vaid kindlustasid oma losse, suurendasid oma võimaluste hulka, tehes kõik ümberkaudu oma vasallideks ja asetades end niisuguse jõu etteotsa, mis võimaldaks oodatavas riiklikus segaduses soovitud osa mängida.

Iseäranis kõikuvaks muutus alam-aadli ehk nõndanimetatud franklinite seisukord, kes olid Inglise põliste
3
tavaõiguste tõttu veendunud, et neil on õigus olla sõltumatu sellest läänihärrade omavolist. Ainult seega võisid franklinld endile ajutiseks rahu soetada, et nad — nagu see enamasti sündiski — ennast mõne naabruses asuva väikekuninga tiiva alla usaldasid ja võtsid tema majapidamises mõnesuguse lääniteenistuse enda peale või kohustasid end lepinguga kuningat tema ettevõtteis toetama. Kuid seegi võis sündida ainult oma sõltuma-

[1] Aastal 1066. Tõlk.

tuse ohverdamise hinnaga, mis oli iga inglase südamele nii kallis; pealegi oli see veel ühenduses hädaohuga, et kaitseisand tõmbab nad oma auahnuses ükskõik mäher-dusse meeletusse ettevõttesse. Teisest küljest olid suur-parunite võtted alluvate vaevamiseks ja rõhumiseks nii mitmekesised, et neil kunagi polnud puudust ettekäänetest ega ka tahtmisest oma nõrgemaid naabreid piinata ja taga kiusata. Viimased jälle püüdsid läänüsandate võimu alt vabaneda, toetudes sel hädaohtlikul ajal oma laitmata teguviisile ja maksvatele tavaseadustele.

Üks asjaolu, mis suurel määral kippus kõrgaadli omavoli ja alamate seisuste häda suurendama, tekkis Normandia hertsogi Williami vallutuse tagajärgedest. Neli inimpõlve polnud veel suutnud normannide ja anglo-sakside verivaenu lepitada või ühendada ühise keele ja vastastikuste huvidega kaht vaenulikku rahvatõugu, kellest üks maitses ikka veel võidujoovastust, kuna teine ägas kaotuse kõigi tagajärgede all. Võim läks pärast Hastingsi lahingut1 tervenisti Normandia aadli kätte, ja. nagu ajalugu kinnitab, tarvitati seda kurjasti. Vähesed erandid välja arvatud, olid Saksi printsid kõik kas hävitatud või päranduseta jäetud, nii et nende arv polnud kuigi suur, kel leidus oma isade pinnal maad. Kuningavõim oli juba ammugi püüdnud seaduslike ja ebaseaduslike abinõudega nõrgendada selle rahvaosa jõudu, kellest õigusega võidi arvata, et ta hellitas võitjate vastu ebasõbralikke tundmusi. Kõik normanni vürstid avaldasid oma normannidest alamaile alati silmatorkavat poolehoidu. Jahiseadused ja mõned muud kitsendused, mis olid sakside tavaõiguse pehmemale ja vabamale vaimule tundmatud, langesid allaheidetud elanikkude õlgadele ja suurendasid seda koormat, mida oli toonud neile läänikohustuste ike. Kuningakojas ja kõrgaadli lossides, kus püüti õukonna toredust jäljendada, tarvitati ainult Normandia prantsuse keelt; kohtutes toimus asjaarutamine ja õigusemõistmine samas keeles. Ühe sõnaga — prantsuse keel oli läänüsandate, rüütlite ja kohtunikkude keel, kuna aga palju mehisem ja ilmekam anglosakside keel oli jäetud talupoegade ja teenijate tarvitada, kes midagi muud ei osanud. Ometi sünnitas paratamatu läbikäimine maaisandate-lordide ja nende alamate olevuste vahel, kes seda maad harisid, aegamööda teatud murraku, mis oli kokku seatud prantsuse ja anglosaksi keelest ja millest mõlemad pooled vastastikku võisid aru saada. Sellest tarvidusest tekkiski aste-astmelt praegune inglise keel, milles võitjate ja võidetute keeled nii õnnelikult kokku sulasid ja mida on nii rikkalikult täiendatud klassikaliste ning lõunapoolse Euroopa rahvaste keelte varal.

Seda tõsiasja pidasin ma tarvilikuks teatada harilikule lugejale, kes muidu võiks ehk unustada, et kuigi suured ajaloolised sündmused, nagu seda on sõda ja mäss, ei kõnele William II ajal anglosaksidest kui erirahvast, siis ometi oli olemas rahvuslik erinevus võidetute ja võitjate vahel, kuna britlased ikkagi mäletavad seda, mis nad enne olid olnud ja milleks nad nüüd olid saanud, ja see mälestus püsis kuni Edvvard III päevini, laskmata paraneda haavadel, mida oli löödud maa vallutamisel ja eraldades võitjate normannide järeltulijaid võidetud saksidest.

Päike oli loojumas lopsaka rohuga kaetud metsa-lagendiku kohal samas laanes, mida me peatüki algul nimetasime. Sajad suurekroonilised, lühitüvelised ja laiaharalised tammed, mis olid võib-olla juba ka Rooma sõdurite toreda rännaku tunnistajaiks,[1] ulatasid oma mõgerikud käed üle tiheda ja toreda rohtvaiba; mõnes paigas segunesid nad pöökide, okastammede ja madalama alusmetsaga sedavõrd tihedaks padrikuks, et looje-neva päikese längus kiired sealt kuidagi läbi ei pääse-

i Roomlased vallutasid Inglismaa 55. a. e. m. a. ja valitsesid siin kuni 411. a.m. a. j. Tõlk.

nud; paiguti eemaldusid nad üksteisest, sünnitades kaugeleulatuvaid harvendikke, mille keerulisse joonestikku pilk nii hea meelega kaob, kuna kujutlus avab ju seal jalgrajad veelgi metsikumasse metsaüksildusse. Siin heitsid päikese punased kiired nõrga ja värvitu helgi langenud okstele ning sammaldanud puutüvedele ja helendavalt valgustatud laigud rohul tähendasid paiku, kuhu päike tee leidis. Harvendiku keskel asuv suurem lagendik näis olevat pühendatud muistsel ajal druiidide' talitusteks, sest mäekingul, mida tema korralikkuse tõttu inimeste kätetööks võis pidada, leidus veel osa suurest tahumata kivide ringist. Seitse neist seisid alles püsti, teistest olid mõned oma paigalt nihutatud (vististi mõne ristiusku läinud inimese poolt), asudes oma alg-koha läheduses, kuna mõned lahmakad lamasid mäe-kingu küljel. Ainult üks suur kivi oli veerenud kingust alla ja sulgenud siin tee rahulikult voolavale ojakesele, pannes selle takistusega muidu vaikse voolu nõrgalt vulisema.

Seda maastikku täiendasid kaks inimkuju, kelle kehakatteil ja metsikul välimusel oli talupoja laad. See oli omane Yorkshire’i läänepoolse kolkanurga elanikele noil muistseil päevil. Vanemal oli kare, toores ja kohmakas välimus. Tema kehakate oli võimalikult lihtne: seljas ainult mingisuguse looma pargitud nahast valmistatud kitsas jakk, ja sedavõrd kulunud, et esialgu naha külge jäetud karv oli enamasti igalt poolt juba kadunud, mispärast oleks raske olnud mõne säilinud karvatuti põhjal öelda, mis looma seljast see nahk kord võeti. See algeline rüü ulatus kurgu alt kuni põlvini ja läitis kõigi harilikkude ihukatete aset; ülal otsas oli tal nii suur auk, et pea oleks sealt läbi mahtunud, millest võib järeldada, et seda kuube pidi üle pea ja õlgade selga aetama, nagu seda tehakse praeguse aja särgiga. Jalgu varjasid kuldinahast rihmadega seotud sandaalid, säärte ümber oli osavasti mässitud õhukesest nahast rihm, mis üle sääremarjade tõustes põlved vabaks jättis, nagu seda

1 Druiidid — enne anglosakse Briti saartel elanud keltide preestrid. Druiidid tegelesid peale religioossete talituste ka kohtumõistmisega.

šoti mägilaste juures praegugi võib tähele panna. Et kuub paremini keha ümber seisaks, oli talle lai messingist pandlaga nahkvöö peale tõmmatud; vöö küljes rippus ühel pool mingisugune paun, teisel pool puhutav jäärasarv. Sama vöö vahele oli pistetud ka üks neist pikkadest, laiadest, terava otsaga, kahe teraga ja põdra-sarvest peaga nugadest, mis oli sama maakoha seppade valmistatud ja mis juba sel varasel ajal Sheffieldi pussi nime kandis. Peakatet mehel ei olnud, peavarjuks oli tal ainult tema oma paks juus; see oli sassis ja keerdus ning päikese mõjul punakaspruuni karva omandanud, eraldudes nõnda pikast, kollakamast habemest. Üht tema varustusest pole me Veel maininud ja me ei või sellest vaikides mööda minna, sest see oli väga silmatorkav — nimelt koera kaelarihma meelde tuletav mes-singvõru, mida oli võimatu avada; see oli kinni joodetud ja sedavõrd avar, et ta hingamist ei takistanud, kuid ometi küllalt kitsas, et teda ilma viili abita oleks saadud kaelast ära võtta. Sellele haruldasele kaelaehtele olid märgitud saksi tähtedega järgnevad sõnad: «Gurth, Beowulphi poeg, Cedric of Rotherwoodi sündinud pärisori».

Peale seakarjase — sest niisugune oli Gurthi amet— istus ühel druiidide mahalangenud mälestusmärgil teine isik, välimuselt esimesest umbes kümme aastat noorem; kuigi tema riided olid lõikelt oma kaaslase kehakatte sarnased, olid need paremast materjalist ja kummalisemad. Tema kuuele, mis oli kunagi heledat purpurvärvi kandnud, oli püütud maalida erikarva veidraid jlustusi. Peale kuue kandis ta juha tublisti määrdunud lühikest mantlit, mis kattis vaevalt poole tema kehast ja mis oli tulipunasest kalevist ning helekollase voodriga, ja et seda võis paigutada ühelt õlalt teisele või soovi kohaselt ka ümber keha rhässida, siis sünnitas see riidetükk oma pikkuse ja laiuse tasakaalutusega veidra drapeerimis-võimaluse. Mehe käed kandsid õhukesi hõbevõrusid ja tema kaelas oli samasugune messingvõru, nagu teiselgi mehel, kuhu oli graveeritud: «Wamba, Witlessi poeg, Cedric of Rotherwoodi pärisori». Wamba sandaalid olid kaaslase omade sarnased, kuid tema sääred kandsid rihmade asemel mingisuguseid sidemeid, millest üks oli

7

punane, teine kollane. Tal oli ka müts jahikulli kuljustega. Need kõlisesid igal ta pealiigutusel, ja et ta harva mõne silmapilgu paigal püsis, siis võis kuljuste kõlinat alaliseks pidada. Mütsi ülemise otsa ümber oli tal kroonitaoliselt seatud ja auklikuks lõigatud nahkrihm, millest rippus alla pikk, vanamoelisele öömütsile või nüüdisaegsele husaaritutile sarnane kott. Just selle osa külge olidki kuljused kinnitatud. Mehe ripnev mütsilott kui ka tema poologar, poolkaval näoilme tõendasid, et tegemist on kodunarri või naljahambaga, keda peeti rikaste lossides igavuse peletamiseks nendel päevadel, mis nad kodus olid sunnitud mööda saatma. Nagu tema kaaslanegi kandis ta vöö küljes pauna, kuid temal polnud ei nuga ega sarve, sest ta kuulus nähtavasti nende hulka, kelle kätte on ohtlik terariista usaldada. Selle asemel oli ta varustatud umbes taolise puumõõgaga, millega harlekiinid näitelaval oma imesid teevad.

Nende kahe mehe näod olid sama kontrastsed kui nende rõivaštuski. Pärisori oli nukker ja sünge, sügavalt rõhutud meeleolus vahtis ta maha ja teda oleks võinud kõige suhtes apaatseks pidada, kui tuluke, mis ajuti tema punaseis silmis süttis, poleks aimata lasknud, et selles loius olevuses oli varjul protestivaim oma seisukorra pärast ja kihk vastuhakkamiseks. Wamba pilgud avaldasid jälle, nagu harilikult kõigil tema ametivendadel, mingisugust tühja uudishimu ja närvilikku rahutust, ühtlasi ka suurt rahuldust oma seisukorra ja välimuse üle. Nende vahel peetud kõnelus sündis anglosaksi keeles, mida — nagu juba tähendasime — alamad seisused üldiselt tarvitasid, välja arvatud ainult normanni sõdurid ja need isikud, kes otseteed lääniisandast olenesid. Kuid nende kõneluse esitamine algupärandis oleks tänapäeva lugejale vähe arusaadav, mispärast me palume luba avaldada sellest järgnevat tõlget:

«Tulgu püha Witholdi vanne nende seapõrguliste peale!» ütles karjus pärast sarve puhumist, millega ta püüdis kokku koguda oma laialijooksnud karja, kes vastas tema kutsele küll meloodilise röhkimisega, kuid ometi ei tõtanud tõruderikkalt söödamaalt lahkuma või jätma maha jõemuda, kus paljud mõnusalt pikutasid ja oma karjuse kutset sugugi tähele ei pannud.

8

«Tulgu püha Witholdi needus nende ja minu enda peale!» ütles Gurth. «Kui kahejalgne hunt mõnda neist veel enne öö tulekut endale ei napsa, siis ei taha ma enam kellegi mees olla. Võta, Fangs, võta!» hüüdis ta nii kui jaksas oma karvast, üsna hundisarnast koera (see oli teatud tõugu verekoer, midagi buldogi ja hurda vahepealset), kes jooksis ringi, nagu tahaks ta oma peremehel rõngasninade kokkuajamises abiks olla, kuna ta aga

tõepoolest kas märguannet valesti mõistis või kurja tahtmise tõttu neid ainult ühest paigast teise kihutas ja seega pahandust aina suurendas, nii et temast polnud vähematki abi.

«Kurat kiskugu tal hambad suust,» ütles Gurth, «ja vanakurja vanaema karistagu metsaülemat, kes meie koerte esimesed käpad nii vigaseks teeb, et nad enam kuhugi ei kõlba[2]. Wamba, tõuse kähku ja aita mind, kui sa mees oled. Jookse ümber mäeklngu neile peale tuule ette ja kui oled seda teinud, siis võid loomi kui tallekeste karja enda ees ajada.»

«Tõepoolest,» ütles Wamba paigast liikumata, «selles asjas küsisin oma jalgadelt nõu ja nemad pooldavad arvamist, et kui mina oma riided läbi nende loikude viiksin, siis avaldaksin ma lugupidamatust oma kuningliku garderoobi ja oma kõrge isiku vastu; sellepärast annan sulle nõu — kutsu Fangs ära ja jäta kari saatuse hoolde; sattugu talle siis vastu sõdurite salk, röövlid või palverändajad, ometi ei või sigadega muud midagi juhtuda, kui et.nad veel enne valge hakku sinu suureks rõõmuks ja meeleheaks normannideks muudetakse.»

«Sead muudetakse minu meeleheaks normannideks?» küsis Gurth. «Seleta seda mulle, Wamba, sest minu aru on liiga tönts ja minu meel liiga vaevatud, et mõistatusi ära arvata.»

«Noh, kuidas nimetad sa neid röhkivaid neljajalgseid, kes seal jooksevad?» küsis Wamba.

«Swine, narr, swine,» vastas karjus, «iga loll teab seda.»

9

«Ja swine on hea saksi keele sõna,» vastas kojanarr. «Aga kuidas sa nimetad sama looma, kui ta on nülitud, sisikonnast puhastatud ja tükeldatud ning jalgupidi üles riputatud, nagu mõni äraandja?»

«Pork,» vastas seakarjus.

«Rõõmustan, ka seda teab iga narr,» ütles Wamba. «Ja pork on minu arvates puht Normandia prantsuse keel. Nõnda siis, kui loom elab ja on mõne saksi orja hoida, kannab ta saksi nime. Aga ta omandab kohe normanni nimetuse pork, niipea kui ta lossisaali kõrgetele isandatele ette viiakse. Mis sa nüüd ütled, sõber Gurth, mis?»

«See on väga õige seletus, sõber Wamba, kuigi ta on. tekkinud narri peas.»

«Noh, ma võin sulle veel rohkemgi öelda,» rääkis Wamba samal toonil. «Näe, meie vana tuttav oldermeni härg on rahul oma saksi nimetusega seni, kuni ta on sinusuguste orjade ja teenijate hoiul, aga ta muutub kohe boeuf"\ks, uhkeks, peeneks prantslaseks, niipea kui ta suursuguste, lõualuude ette jõuab, kes on määratud teda ära sööma. Austatud härra vasikast saab sel samal teel monsieur de Veau. Karjas hulkudes on ta saksilane, niipea kui ta aga maitsvaks roaks muutub, saab tast kohe normann.»

«Püha Dunstani nimel,» vastas Gurth, «sa räägid kurba tõttl Paistab, et meile on jäetud vähe peale õhu, mida hingame, ja sedagi pole meilt nähtavasti ainult selle pärast ära võetud, et muidu me ei jaksaks seda koormat kanda, mis nad meie turjale laovad. Kõige parem ja rasvasem läheb nende lauale, kõige ilusam nende voodi, kõige vahvamad ja paremad saavad võõraste isandate sõdureiks ja nende luud pleegivad kaugetel maadel. Siia jäävad ainult vähesed ja neilgi põle tahtmist ega jõudu, et kaitsta õnnetuid sakse. Jumal õnnistagu meie isandat Cedricut, tema on kui mees kunagi püüdnud tühjaks jäänud

[2] Koerte vigastamine sündis feodaalisanda käsul iga kolme aasta järel, et lihtrahvas ei saaks nendega jahti pidada. Vigastamata koera omanikku' ähvardas raske karistus. Tõlk.

kohta läita. Aga Regi-nald Front-de-Boeuf tuleb varsti isiklikult siia ja siis saame näha, kui paljukest Cedricu püüded võivad kasu tuua. Siia, siia!» hüüdis ta jällegi oma häält kõrgendades. «Nii-nii, nii-nii! Tubli, Fangs, nüüd on nad juba kõik sul nina ees ja sa ajad nad ilusasti kokku.»

«Gurth,» ütles kojanarr, «paistab, et sa pead mind tolaks, muidu poleks sa oma pead nii mõtlematult mu lõugade vahele pistnud. Ainus sõna Reginald Front-de-Boeufile või Philip de Malvoisinile, et sa normannide kohta halvasti ütlesid, ning sa oled kadunud seakarjus, kes ripub siin mõne puu oksas hirmutuseks kõigile, kes aukandjatest halba räägivad.»

«Koer, ega sa ometi mind ära anna?» ütles Gurth. «Sa ju ise meelitasid mind kõike seda rääkima.»

«Sind ära anda,» vastas narr, «ei, see oleks mõne targa mehe töö, narr ei oskaks kaugeltki nii hästi talitada. Kuid tasa, kes seal on?» ütles ta, kui kuulis tugevat kabjaplaginat.

«Mis see minusse puutub, kes,» vastas Gurth. Tal oli nüüd juba kari peos, keda ta Fangsi abiga mööda ees-poolkirjeldatud tumedat metsaharvendikku edasi ajas.

«Aga mina tahan neid ratsanikke näha,» vastas Wamba. «Võib-olla tulevad nad muinasmaalt sõnumiga kuningas Oberoni1 poolt.»

«Tabagu sind katk!» hüüdis seakarjus. «Kuidas sa võid ometi nii rääkida, kui hirmus kõuetorm müristamise ja välguga meist ainult mõni penikoorem maad eemal möllab? Kuula, kuis kõu raksub, ja suvel pole ma kunagi nii jämedat-vihma näinud; olgugi et siin on alles vaikne, ägavad ja raksuvad juba tammed oma laiade okstega, sest nad aimavad peatset tormi. Sa võid ju uskmatut Toomast mängida, kui tahad, aga seekord usu mind ja tõtakem koju, enne kui torm möllama hakkab, sest see tuleb hirmus öö.»

Paistis, et Wamba sai täiesti aru sellest mõjuvast seletusest, ja ta läks seakarjusega kaasa, kes alustas oma minekut sellega, et haaras enda kõrvalt rohu pealt maast tüseda kepi pihku. See teine Eumaios2 sammus ruttu mööda metsaharvendikku edasi ja ajas Fangsi abil enda ees oma hoiualuste läbilõikavalt ruigavat karja.

1 Muruneidude kuningas. Tõlk.

1 Eumaios oli kreeka muinaskangelase Itaka vürsti Odüsseuse truu seakarjus. Tõlk.

TEINE PEATÜKK

Munk oli tõesti aadlimõõka väärt:
Ta jahikirel polnud otsa, äärt.
Mees .oleks võinud kanda abtlsaua,
kuid hobustega oli jahtinud ta liiga kaua.
Ja ümbruskonnas tunti ratsameest,
kes kuljustega peletas kõik eest,
et püüti eemal olla tema teest
ja mitte ärritada võimumeest.
Chaucer, «Canterbury jutustused».

Et kabjaplagin järjest tugevnes, siis ei pannud Wamba oma kaaslase manitsust ega sõimu tähele, vaid kasutas iga ettekäänet teel viivitamiseks: kord murdis ta sarapuust poolvalminud pähklikobara, kord jäi silmitsema vastutulevat talutüdrukut. Nõnda jõudsid ratsanikud neile peagi järele.

Nende arv tõusis kümneni, kellest kaks eessõitjat näisid tähtsad isikud olevat, kuna aga teised nende saatjaskonda kuulusid. Teise eessõitja iseloomu ja seisust polnud raske määrata. Ilmselt oli ta kõrgem vaimulik, tema riided olid tsistertslase1 omad, ent palju kallimast materjalist kui selle ordu määrused lubavad. Tema rüü ja müts olid kõige peenemast Flandria kalevist ja kenades voltides langes mantel ilusa, kuid pisut tüseda keha ümber allapoole. Tema nägu kandis sama vähe enesesalgamise tunnuseid kui tema kehakatted välise hiilguse põlgust. Vaimuliku näojooni oleks võinud meeldivaiks nimetada, kui poleks olnud seda laugude alt välgatavat epikuurilist pilku, mis tähendas ettevaatlikku himutsejat. Muidu aga olid tema elukutse ja seisus teda õpetanud oma näo üle valitsema, millele ta tahtmise korral võis anda pühalikkuse ilme, olgugi et ta loomu-likult avaldas lõbusaid ilmalikke kalduvusi. Kloostri-määruste ja paavstide ning konsiiliumide eeskirjade peale vaatamata olid selle vaimuliku aukandja käised kalliste nahkadega vooderdatud ja garneeritud,

• Tsistertslased — keskaegse mungaordu liikmed

mantlihõlmad kurgu alt kuldpandlaga kinnitatud ja kogu tema orduriie samuti peenendatud ja ilustatud, nagu mõne kveekerist1 iluduse kehakate meie päevil, kes küll oma usulahu värvi ja moe alal hoiab, kuid ometi materjali valiku ja tema korraldamise kaudu selle lihtsusele teatud edevuse ilme annab, millel on tugev maise tühisuse maik.

See auväärt vaimulik ratsutas hästitoidetud hobueesli seljas, kelle riistad olid rikkalikult ehitud ja kelle valjaste küljes ripnesid valitseva moe kohaselt hõbekulju-sed. Ratsutades polnud temas mingit mungakohmakust, vaid ta sõitis nagu vilunud ratsanik kunagi. Oli otse ilmne, et niisugust lihtsat ratsalooma, nagu seda on hobueesel, kuigi hästi väljaõpetatud, kasutas too peenike munk ainult teel reisides. Üks kaasasõitvatest ilmalikkudest vendadest talutas muuks otstarbeks kõige toredamat Hispaania täkku, keda Andaluusia on kunagi kasvatanud ja kelletaolisi kaupmehed sealt suure vaevaga ja hädaohuga riskides rikastele ning suursugustele isikutele sisse vedasid. Selle toreda looma sadul ja selg olid kaetud pika vaibaga, mis peaaegu maani ulatus ja mis oli püskopimütse, riste ja muid kiriklikke embleeme täis tikitud. Teine ilmalik vend talutas koormakandjat hobu-eeslit, kelle selga olid laotud arvatavasti tema isanda asjad. Kaks sama ordu alamat munka sõitsid kõrvuti, ajades naerdes juttu, ilma et nad oleksid reisiseltskonna teistele liikmetele suuremat tähelepanu pööranud.

Kirikliku aukandja kaaslane oli üle neljakümne, kõhn, tugev, sale ja lihaseline mees; see oli rammumehe kuju, kellelt jõupingutused ja liikumine olid kõik pehmemad osad maha võtnud, jättes järele ainult naha, kondid ja sooned. Tuhanded vaevad oli ta juba talunud ja tuhandeid oli ta veelgi valmis kandma. Peakatteks oli tal nahaga palistatud tulipunane müts, mida prantslased kummuli pöördunud müüsri kuju tõttu mortler'ks nimetavad. Peakate jättis ta näo täiesti vabaks, mis pidi võõras tekitama kui mitte kartust, siis vähemalt aukartust. Lõunamaa kestev päike oli need uhked, loomulikult valjud ja võimsalt ilmekad näojooned peaaegu

Kveekerid — usulahk Inglismaal.

13

neegrimustaks põletanud ja nad näisid puhkavat möödunud kiretormi järel, kuid otsaesisel tursunud sooned ja vähemalegi meelelügutusele reageeriv ülahuule ning paksude mustade vuntside võpatus andsid selget märku, et torm võib kergesti jällegi puhkeda. Iga pilk tema teravatest, läbitungivalt mustadest silmadest näis jutustavat võidetud raskustest ning riskantsetest hädaohtudest. Tundus, et too mees ise kutsus välja vastupanu oma soovidele, ning seda vaid selleks, et lõbu tunda selle kõrvaldamisest oma kindla tahte ja julguse abil. Üle kulmu käis tal sügav arm, mis andis veel tõsisema ilme tema näole ja haavast kergesti vigastatud, pisut kõõrdi vaatavale silmale.

Lõike poolest oli selle isiku üliriie tema kaaslase oma taoline — pikk mungamantel, kuid selle punane värv tõendas, et rüü kandja ei kuulunud ühessegi neljast katoliku mungaordust. Mantli paremal õlal ilutses isesugune valgest kalevist lõigatud rist. See üliriie varjas midagi, mis esimesel pilgul ei näinud kuidagi mantli lõikega sobivat: tema all oli omapäraselt kootud raudriie ühes käiste ja kinnastega samast materjalist ja see oli nii painduv, igale liigutusele järeleandev, nagu seda on tänapäeva rõivad, mis on valmistatud hoopis vähem vastupidavast ainest. Niipalju kui mantlivoltide vahelt võis näha, olid tal ka reied eestpoolt raudriidega kaetud. Põlvi ja jalgu katsid kunstipäraselt valmistatud teras-naastud. Ratsaniku varustuse täienduseks olid tal jala-säärte ümber, pahkluust kuni põlveni, raudriidest kaitsed. Vööl kandis ta pikka kaheteralist pistoda, mis oli tema ainukeseks ründeriistaks.

Ta ei sõitnud hobueesli seljas, nagu tema vaimulik <aaslane, vaid tublil reisihobusel, kuna ta hoidis oma toredat sõjaratsut, keda poiss talle täies lahinguvarus-uses — soomustatud peaga, väike teravik otsa ees — . ärele talutas. Ühel pool sadulat rippus lühike rikkalikult damastseeritud sõjakirves, teisel pool ratsaniku soomustatud ja sulistatud peakate ühes pika kahekäemõõ-gaga, mida rüütlid tol ajal tarvitasid. Teine poiss kandis püsti peos oma isanda oda, mille tipul lehvis lint ristiga, sama, mida nägime juba mantlil. Ka kandis ta isanda väikest kolmnurkset kilpi, mis oli ülalt küllalt

14

lai mehe rinna kaitsmiseks. Kilp oli kaetud helepunase kaleviga, mis pidi varjama omaniku juhtsõna.

Neid kaht kannupoissi saatsid kaks teenrit, kelle mustad näod, valged turbanid ja hommikumaa riided tõendasid, et nad olid pärit kuskilt kaugelt hommikumaalt. Rüütli ja tema saatkonna välimus oli üldse metsik ja võõrapärane, tema kannupoiste riided olid toredad ning nende hommikumaised teenrid kandsid-hõbevõrusid kaelas ja pruunide käte ja jalgade ümber, millest esimesed olid paljad küünarnukkidest saadik, teised poolest sää-rest kuni pahkluuni. Siid ja tikandid ehtisid nende rõivaid, tähendades nende isanda rikkust ja tähtsust ning olid silmatorkavas vastuolus tema sõjameheliku lihtsusega. Relvadeks olid neil kullaga kaunistatud kõverad mõõgad ja veelgi toredamini ilustatud Türgi pistodad. Kumbki neist kandis sadulas kimpu umbes nelja jala pikkusi tcrasotstega nooli või viskodasid, milliseid saratseenid laialt kasutasid ja mida tarvitatakse veel tänapäevalgi nõndanimetatud El Jerridi sõjamängudel hommikumaal.

Nende hobused olid välimuselt sama võõrad nagu nad isegi. Tõu poolest olid ratsud saratseenlased, seega siis araabia verd, ja nende peened, saledad liikmed, väikesed kabjatutid, õhukesed lakad ja kerge hüplev kõnnak oli täielik vastand laia kondiga rasketele Flandria ning Normandia hobustele, kes olid määratud kandma tolleaegset

rüütlit tema raudses varustuses ja kelle kõrval kerged hommikumaa traavlid paistsid õhuliste varjudena.

Selle omapärase salkkonna ilmumine äratas niihästi Wamba kui ka tema vähem kergemeelse kaaslase uudishimu. Mungas tundsid nad kohe ära Jorvaulx' kloostri ülema, kes oli mõnegi penikoorma peal ümberringi tuntud-selle poolest, et ta armastas jahti, söömingeid, ja kui kuulujutt talle liiga ei teinud, siis teisigi maiseid lõbusid, mis veel vähem tema mungatõotustega kokku sündisid.

Kuid tol ajal suhtuti munkade ja vaimulikkude elu-kommetesse üpris leebelt ning kloostriülema Aymeri nimi oli ümbruskonnas heas kuulsuses. Tema vaba ja lõbus olek ning tema vastutulelikkus tavaliste patukeste

15

andeksandmisel olid teinud ta lääniisandate ja suursuguste aadlimeeste pailapseks, kellega ta Sündimise poolest suguluses seisis, sest Aymer põlvnes tuntud Normandia perekonnast. Iseäranis ei suutnud naisterahvad liiga ranged olla, kui hindasid vaimuliku elukombeid, kes oli tuntud kui hoolas õrnema soo austaja ja kel oli nii mõnigi abinõu igavuse peletamiseks, mis pesitses alatihti vanade läänilosside saalides. Kloostri-ülerri oli andunud jahile enam kui see oli sünnis. Temast räägiti, et tal olevat põhjapoolsetes krahvkondades kõige paremad õpetatud jahikullid ning kõige väledamad hurdad ning sellest oli küllalt, et pälvida austust noore aadlirahva silmis. Vanade ees, kui vaja, oskas ta suure auväärsusega teist osa etendada. Tema haridusest, kuigi pealiskaudsest, jätkus, et elatanud lordidele oma arvatavatest teadmistest tugevat muljet avaldada ja tema väärikas käitumine ning keel, millega ta kiriku ja vaimulikkude võimust rääkis, tingisid üldise arvamise tema suurest vagadusest. Isegi lihtinimesed, need isandate eluviiside kõige valjumad arvustajad, olid alati valmis, andestama oma vaimulikule ülemusele tema nõrkusi. Aymer oli helde ja heategevus kaalub teatavasti üles hulga pattusid, isegi enam, kui sellest räägib pühakiri. Kloostri sissetulekud, millest suur osa seisis tema tarvitada, katsid niihästi tema enda suuri väljaminekuid kui ka võimaldasid teha talupoegadele heategusid, millega ta sagedasti rõhutute häda leevendas. Kui kloostriülem jahile kihutas või liiga kaua söömingutel viibis, kui ta õhtuhämaruses kloostri salaväravast sisse lipsas, tulles mõnelt kohtamiselt, mis oli nõudnud pimedat aega, kehitasid inimesed ainult õlgu ja trööstisid end teadmisega, et niisama talitavad paljud teised tema ametivennad, ilma et nad katsuksid oma nõrkusi heategudega katta. Nõnda siis oli kloostriülem Aymer ja tema iseloom ka saksi pärisorjadele väga hästi tuntud. Nood tegid, talle kohmaka kummarduse ja said vastuseks: «Benedicite, mes filz»[1].

Kuid vaimuliku kaaslase ning tema saatjate omapärane välimus köitis sedavõrd orjade tähelepanu ning

16

äratas neis sedavõrd uudishimu, et nad vaevalt suutsid vastata, kui Jorvaulx' kloostri ülem neilt küsis, kas nad ei tea kuskil läheduses peavarju — nii väga olid nad üllatatud tõmmunahkse võõra pool-mungalikku, pool-sõjamehelikku välimust ning tema hommikumaiste saatjate imelikke riideid ning varustust nähes. Pealegi oli võimalik, et keel, milles neid õnnistati ja millega neid küsitleti, kõlas saksi talupoegadele ebameeldivalt, kuigi arusaadavalt.

_«Ma küsisin teilt, mu lapsed,» ütles kloostriülem häält kõrgendades ja tarvitades lingua francat, keelt, milles normannid ja saksid teineteisega kõnelesid, «kas siin ümbruses ei leiduks kuskil mõnd head meest, kes annaks armastusest Jumala ja kiriku

vastu tema kahele alandlikumale teenrile ja nende kaaslastele peavarju ning kehakinnitust?»

Sed a rääkis ta tähtsal iseteadlikul toonil, mis ei vastanud kuidagi kõneluses tarvitatud lihtsatele sõnadele.

«Kaks kiriku kõige alandlikumat teenrit!» kordas Wamba endamisi; ta tegi seda kuuldamatult, kuigi oli narr, «Kuid mina tahaksin tema pea-õuemeistrit, pea-keldermeistrit ja tema teisi kõrgemaid teenreid näha.»

«Pärast seda vaikset vastust kloostriülemale tõstis ta silmad ja vastas esitatud küsimusele:

«Kui auväärt isad head ninaesist ja pehmet aset armastavad, siis viib mõnetunnine ratsutamine nad Brinxworthi kloostriülema juurde, kus nende seisus kõige austavama vastuvõtu kindlustab; aga kui nad paremaks arvavad õhtut paastuvalt kulutada, siis võiksid nad mööda lagendikku alla ratsutada, kust nad Cop-manhursti vaga eremiidi1 juurde pääsevad, kes heal meelel nendega oma eluaset ja palvet jagab.»

Kloostriülem raputas mõlema ettepaneku peale pead.

«Kallis sõber,» ütles ta, «kui kuljuste kõlin sinu aru pole tumestanud, siis võiksid sa teada, et clericus clericum non decimat, see tähendab, et meie, vaimulikud ei tarvita vastastikust külalislahkust, vaid nõuame seda ennemini ilmalikkudelt, võimaldades neil nõnda jumalat

17

teenida tema maapealsete teenrite austamise ja kosuta-mise teel.»

«See on tõsi,» vastas Wamba, «et mina, kes olen ainult eesel, olen siiski vääriliseks arvatud kuljuseid kandma nagu teie pühaduse hobueeselgi. Ometi uskusin mina tänini, et meie kiriku ja tema teenrite heategevus võiks, nagu iga muugi heategevus, tema enda juurest kodust peale hakata.»

«Jäta oma häbematused, poiss,» katkestas sõjariistus ratsanik vägeval häälel Wamba lobisemise, «ja ütle meile, kui tead, kust läheb tee... Kuidas oligi selle teie franklini nimi, prior Aymer?»

«Cedric,» vastas kloostriülem, «Saksi Cedric. Ütle mulle, kulla sõber, kas me oleme juba tema lossi lähedal ja võid sa meile sinna teed juhatada?»

«Teed sinna on raske leida,» vastas Gurth, kes esimest korda suu avas, «ja Cedricu perekond läheb aegsasti puhkama.»

«Aitab, jäta oma lobisemine, vennike!» ütles sõjamees. «Neil on kerge jällegi üles tõusta, et olla vastutulelikud meiesugustele teelistele. Meie ei taha tõepoolest endid alandada, et paluda külalislahkust, sest meil on ju õigus käskida.»

«Ma ei tea,» kostis Gurth tusaselt, «kas ma võingi näidata teed oma isanda, majasse nendele, kes peavarju kui oma õigust nõuavad jä ei näe selles palutud vastutulelikkust.»

«Tahad sa minuga vaielda, ori,» käratas sõjamees, andis oma hobusele kannuseid, sundis looma poolringis üle jalgtee minema ja tõstis samal ajal ratsapiitsa, et karistada orja sõnade eest, mida ta pidas häbematuseks.

Gurth heitis temale metsiku ja tasuhimulise pilgu ning laskis uhke, kuigi kõhkleva liigutusega käe oma noa peale langeda. Kuid kloostriülem Aymer ajas oma hobueesli seakarjuse ja rüütli vahele ning seega oli kokkupõrge välditud.

«Püha Maria nimel, vend Brian, teie ei tohi arvata, nagu oleksite Palestiinas ja valitseksite paganausuliste türklaste ning uskmatute saratseenlaste üle. Meie saarerahvas ei armasta hoope, välja arvatud kiriku omi, mis

on määratud neile, keda jumal armastab. Ütle mulle, kulla sõber,» pöördus ta Wamba poole ja toetas oma sõnu väikese hõberahaga, «kust läheb tee Saksi Cedricu juurde? Sina pead seda teadma ja sinu kohus on seda teelistele näidata isegi sel juhul, kui nad polekski nii pühast seisusest nagu meie.»

«Tõepoolest, auväärne isa,» vastas narr, «teie pühaduse kaaslase saratseenivaim on minu peast kodutee sootuks peletanud, nii et ma pole ise ka kindel, kas ma täna ööseks sinna jõuan.»

«Vaiki,» ütles kloostriülem, «küllap sa juba tead, kui sa aga tahad. See kõrgeauline vend on kogu oma eluea saratseenlaste vastu võidelnud, et püha hauda tagasi võita. Tema kuulub templiordusse, millest sa oled ehk juba kuulnud, ja ta on pooleldi sõjamees, pooleldi munk.»

«Kui ta on ainult pooleldi munk,» ütles narr, «siis ei peaks ta nii arutult ümber käima inimestega, keda ta teel kohtab, isegi siis mitte, kui need kohe ei tõtta vastama küsimustele, mis neisse sugugi ei puutu,»

«Ma annan sulle andeks su nalja,» vastas kloostriülem, «sel tingimusel, kui sa näitad mulle teed Cedricu lossi.»

«Hea küll siis,» vastas Wamba, «teie pühadus peab sellest jalgrajast kinni pidama, kuni tä jõuab längu-vajunud risti juurde, mis vaevalt jalakõrguselt üle maapinna ulatub. Seal pöörduge pahemat kätt teerajale, sest risti juurde jookseb kokku neli teed, ja ma olen kindel, et teie pühadus veel enne tormi ulualla jõuab.»

Kloostriülem tänas oma tarka juhatajat, ratsasalk andis oma hobustele kannuseid ning kihutas minema nõnda nagu teevad seda need, kes tahavad enne öist tormi varju alla jõuda. Kui nende hobukapjade müdin kaugusesse vaibus, sõnas Gurth oma kaaslasele:

«Kui auväärsed isad sinu targast juhatusest kinni peavad, jõuavad nad vaevalt täna öösel Rotherwoodi.»

«Sinna küll mitte,» vastas narr irvitades. «Kui neil õnne on, siis jõuavad nad Sheffieldi, ning see on neile paras paik. Ma pole ometi nii arutu metsamees, et juhataks koera looma jälile, kui ma ei taha, et selle peale jahti peetaks.»

20

«Sul on õigus,» ütles Gurth. «Oleks halb, kui Aymer leedi Rowenat näeks, ja veel halvem oleks, kui Cedric satuks selle sõjamehest mungaga tülli, mis nende kohtamisel kindlasti tulemata ei jääks. Ent meie kui head teenrid kuulame ja vaatame ega ütle midagi.»

Me pöördume oma ratsanikkude juurde tagasi, kes orjad peagi kaugele maha jätsid ja isekeskis Normandia prantsuse keeles kõnelesid, mida tarvitasid harilikult kõrgemad klassid, välja arvatud ainult mõned vähesed aadlimehed, kes uhkustasid oma saksi päritoluga.

«Mida need poisid oma häbematusega öelda tahtsid,» küsis templirüütel tsistertslaselt, «ja miks te takistasite mind neid nuhtlemast?»

«Vend Brian,» vastas kloostriülem, «mis puutub ühesse neist, siis oleks raske seletada, miks narr narri viisil räägib, teine mühakas aga kuulub nende metsikute, uhkete ja kangekaelsete meeste kilda, kellest ma olen sulle juba rääkinud ja keda ikka veel leidub võidetud saksidе seas. Nende kõige suurem õnn seisab selles, et nad igati oma põlgust võitjate vastu avaldavad.»

«Minu hoobid oleksid ta peagi viisakaks teinud,» tähendas Brian. «Olen niisuguste taltsutamisega juba harjunud. Meie Türgi vangid olid metsikud ja kangekaelsed nagu vana Odin[3] ise, kuid kaks kuud minu majas, minu kupja piitsa all, tegi nad alandlikuks, taltsaks, sõnakuulelikuks ja vastutulelikuks. Ometi tuli mürgi ja pistoda pärast valvel olla, sest nad tarvitasid neid alati kõige esimesel,võimalusel.»

«Nojah,» vastas prior Aymer, «igal maal on omad kombed ja viisid, ja pealegi poleks see peksmine meile mingit selgust toonud Cedricu juurde viiva tee suhtes, pealegi oleks see võinud saada tüli põhjuseks teie ja tema vahel, kui me tee ise oleksime leidnud. Pidage meeles, mida ma teile ütlen: see rikas franklin on uhke, äge ja armukade, senjööride ja isegi oma naabrite, Regi-nald Front-de-Boeufi ja Philip Malvoisini vastane, — ja need pole kaugeltki mõned poisikesed, kellega võib mängida. Ta kaitseb nii tõsiselt oma soo eesõigusi ja

on nii uhke selle peale, et põlvneb Herewardist, kuulsast Heptarchia[1] kaitsjast, et teda üldiselt Saksi Cedricuks hüütakse. Pealegi uhkustab ta veel sellega, et kuulub rahva sekka, kellega suguluses seismist nii mõnigi teine püüab varjata, et pääseda võidetuile määratud vae vic-tis'e[4] saatusest.»

«Prior Aymer,» ütles templirüütel, «teie olete peente kommetega mees, vilunud ilu hindamisel ja trubaduurina asjatundja kõiges, mis puutub armuasjadesse. Ometi pean ma kuulsas Rowenas erakordset ilu lootma, et viia tasakaalu oma ennastsalgamist ja kannatusi, ning seda on tarvis niisuguse kõrgi inimese poolehoiu võitmiseks, nagu seda on sinu kirjelduse järgi tema isa Cedric.»

«Cedric ei ole Rowena isa,» vastas kloostriülem, «vaid ainult tema kauge sugulane. Rowena põlvneb veel suuremast soost kui Cedric ise. Nagu ma arvan, on Cedric enese ise tema hooldajaks teinud, ometi on hoolealune talle sama kallis nagu oleks see tema lihane laps. Rowena ilu üle võite varsti ise otsustada ja kui tema õrn näovärv, tema mahedate sinisilmade majesteetlik, kuid pehme vaade teie mälestustest Palestiina musta-lokilisi tüdrukuid või ka Muhamedi paradiisineitsisid välja ei peleta, siis tahan ma olla ususalgaja, mitte aga kiriku truu poeg.»

«Kui aga see kiidetud iludus,» kostis templirüütel, «leitakse kaalumisel kerge olevat, siis mäletate meie kihlvedu?»

«Minu ehtne kaelakett,» vastas kloostriülem, «kümne pudeli Chiose viina vastu. Need on kindlasti minu nagu oleksid nad juba praegu kloostri keldris keldermeister Dennise luku taga.»

«Ja mina ise pean kohtunik olema,» ütles templirüütel, «pean ise oma silmadega vaadates nõus olema, et ma mullusest nelipühist saadik pole ühtegi nii ilusat tüdrukut näinud. Eks kõlanud see nõnda? Prior, teie

1 V saj. tekkis Britannia saarel 7 kuningriiki, mis XI sajandil sattusid normannide võimu alla (Heptarchia — seitse riiki). Here-ward oli üks anglosakside ülestõusu juhte normannidest vallutajate vastu XI—XII saj.

kaelakett on hädaohus — mina kannan teda Ashby-de-la-Zouche'i turniiril oma kaelas,»

[3] Odin — skandinaavlaste mütoloogias peajumal. Scott oletas, et anglosaksside mütoloogia oli sarnane skandinaavlaste omaga.

[4] Häda võidetuile.

«Võitke ta ausalt,» ütles kloostriülem, «ja kandke teda nagu tahate. Mina usun, et te annate õige vastuse, usun teie sõna kui rüütli ja vaimuliku Oma. Kuid kuulge minu nõu, vend, ja viilige oma keel pisut viisakamaks, kui te olete seda tarvitanud uskmatute vangide ja hommikumaa orjadega. Kui teie Saksi Cedricut haa-vate — ja temale pole selleks palju tarvis — siis on ta valmis, hoolimata teie rüütliaust, minu kõrgest ametist või meie mõlema pühadusest, meid mõlemaid Jumala linnukeste juurde öökorterisse saatma, kuigi väljas oleks kas või südaöö. Ja olge ettevaatlik Rowenale pilku heites, keda ta armukadeda hoolega valvab. Tabab teda selles vähemgi kahtlus, siis oleme kadunud. Räägitakse, ta ajanud isegi oma lihase poja minema, sest see olla julgenud heita sooja pilgu Rowena ilule, mida peab nähtavasti eemalt jumaldama, kuid millele muude tund-mustega ei tohi läheneda, kui nendega, mida kanname rinnas Õnnistatud Neitsi altari ees.»

«Hea küll, sellest aitab,» vastas templirüütel, «üheks ööks tahan end taltsutada ja olla kui õrn neiu. Mis aga sellesse puutub, et tema võiks meid väevõimuga välja ajada,, siis selle eest tahan mina teid oma poistega, Hameti ja Abdallaga, kaitsta. Uskuge, meie oleme küllalt tugevad, et muretseda enestele hea öömaja.»

«Nii kaugele ei või me lasta asjal minna,» vastas kloostriülem. «Kuid siin ongi narri juhatatud längus rist ja öö on nii pime, et me silmad vaevalt seletavad, missugust teed peame minema. Arvan, et tema käskis meid pahemat kätt pöörduda.»

«Paremat,» ütles Brian, «niipalju kui mina mäletan.»

«Pahemat, kindlasti pahemat, mäletan tema puumõõ-gaga näitamist.»

«Aga ta hoidis ju mõõka pahemas käes ja näitas sellega oma kehast põiki mööda,» ütles templirüütel.

Mõlemad jäid kangekaelselt oma arvamise juurde, nagu niisugustel juhtudel harilikult ikka sünnib. Appi kutsuti ka saatjad, kuid nemad polnud küllalt lähedal olnud, et Wamba juhatust kuulda. Viimaks märkas Brian midagi, mis esiti videvikus silma polnud puutu-nud.

23

«Siin on keegi risti all maas, kas surnud või magab. Hugo, torka teda piigiotsaga.»

Niipea kui see oli sündinud, tõusis lamaja püsti ja hüüdis heas prantsuse keeles:

«Kes te ka olete, kuid pole viisakas minu mõtteid segada.»

«Me tahtsime ainult küsida,» ütles kloostriülem, «missugune tee viib Rotherwoodi, Saksi Cedricu asukohta.»

«Ka mina tahan sinna minna,» vastas võõras, «ja kui mul oleks hobune, tuleksin ma teile teejuhiks, sest rada on keerulisevõitu. Mina aga tunnen seda hästi.»

«Sa teenid sellega tänu ja ka tasu, mu sõber,» ütles kloostriülem, «kui sa meid kindlasti Cedricu juurde viid.»

Ja ta käskis üht oma saatjaist seni talutatud hobuse selga istuda ning saatja hobuse võõrale anda, kes teejuhiks pidi hakkama.

Võõras viis neid Wamba juhatusega võrreldes otse vastupidisele teele. Jalgtee juhtis neid sügavamale metsa, kus nad nii mõnestki hädaohtlikust rabaojast pidid üle minema, kuid võõras näis loomusunniliselt leidvat ikka kõige kindlama pinna ja parema ülekäigu-koha ja tõi ratsanikud ettevaatlikult ning tähelepanelikult viimaks metsikule puiesteele. Näidates käega suurele, madalale ning korratule hoonele, ütles ta kloostriülemale:

«See seal on Rotherwood, Saksi Cedricu asukoht.»

See oli rõõmusõnumiks Aymerile, kel polnud just kõige kõvemad närvid ja kes oli läbi ohtlike rabade minnes sedavõrd rahutu ja hirmunud, et ei esitanud tee-uhile ainsatki küsimust. Leides end peavarju lähedalt, 'undis ta end jällegi hästi ning küsis tärganud uudis-limuga võõralt, kes ja mis tema on.

«Palverändaja, kes just praegu pühalt maalt tagasi tuleb,» kõlas vastus.

«Te oleksite pidanud parem sinna jääma, et aidata püha hauda tagasi võita,» ütles templirüütel.

«Õige, auväärne rüütel,» vastas palverändaja, kellele templirüütli välimus päris tuttav tundus, «aga kui need, kes vandega on tõotanud püha linna tagasi võita, oma võitlusepaigalt kaugele ära reisivad, miks te siis

imestate, et minusugune rahulik maamees nende po jäetud töö juurest lahkub?»

Templirüütel tahtis juba vihase vastuse anda, teda segas kloostriülem, kes avaldas imestust, et'ne. juht pärast kauast eemalolekut siinsete metsateedes veel nii hästi tuttav on.

«Mina olen siin ümbruses sündinud,» vastas juht. Praegu seisid nad juba Cedricu kodu ees, mis oli madal, korrapäratu ehitus mitme siseõuega ja võttis suure maaala enda alla. Olgugi et lossi suurus andis tunnistust omaniku rikkusest, erines see ehitus ometi sootuks neist kõrgetest tornidega ja hambulise müüriga kindlustest, milles elas normannide aadel ja mille stiil nüüd kogu Inglismaal valitsevaks on saanud.

Ometi polnud ka Rotherwood kaitseta. Ükski elukoht ei võinud seda sel rahutul ajal olla, muidu oleks võidud teda üle-öö paljaks röövida ja maha põletada. Sügav, jõega ühendatud kraav ümbritses lossi. Mõlemaid kraavikaldaid kaitses teritatud postidest tehtud kahekordne tara. Lääne pool oli välimises taras sissekäik, kustkaudu pääsis üle tõstesilla sisetara väravale. Sissekäikude kaitseks olid aianurgad ettepoole nihutatud ja sealt võis tarbe korral pealetungijaid noole ja linguga tabada.

Selle värava ees puhus templirüütel valjusti oma sarve, sest juba ammugi ähvardanud vihm hakkas nüüd kui oavarrest valama.

KOLMAS PEATÜKK

Kord saabus meile sealt, kus ookean
käib mühinat Germaani mere randa,
üks sinisilmne, kuldse peaga saksi mees.
Thomson, «Vabadus».

Hallis, mille kõrgus tema päratu pikkuse ja laiusega kuidagi tasakaalus ei seisnud, asus pikk jämedalt tahutud tammeplankudest laud, mille vaevalt silutud pind oli Saksi Cedricu õhtueineks kaetud. Palkidest ja sarikatest, plankudest ja õlgedest koosnev katus piiras ruumi ülevalt. Igas saalinurgas oli suur leelõugas.^ kuid ahju suitsutorud olid nii halvasti seatud, et saali tuli sama palju suitsu kui korstna kaudu välja läks. Sellest tingitud alaline suits oli madala saali palgid ja sarikad juba paksu nõekihiga katnud. Saali seintel rippusid sõja- ning jahiriistad ja igast nurgast viisid tiibuksed hoone teistesse ruumidesse.

Ka teised ruumid lossis olid saksi ajast päritud kombe kohaselt lihtsad, ja selle kombe alalhoidmist pidas Cedric oma ülesandeks. Põrand oli kõvakstambitud mulla ja savi segust nagu meieaegsetes kuurides. Ligi veerand saali põrandast oli astme võrra kõrgem,

see oli nõndanimetatud aukoht ehk dais ja seal istusid ainult suursugusemad perekonnaliikmed ning tähtsamad külalised. Nende tarvis seisis aukohal põiki asetatud punase kaleviga üleni kaetud laud, mille keskpaigast teine, pikem ja madalam, teenijaile ning alamaile isikuile määratud laud, oma alguse sai, ulatudes üle terve saali. Kogu sel lauaasetusel oli T-tähe kuju ja ta sarnanes söögilaudadega, mida veel tänapäevalgi võib näha Oxfordi ja Cambridge'i ülikooli kolleegiumides[5]. Kõrgendil seisid rasked, nikerdustega ehitud tammetoolid ja nende kui ka siin seisva laua kohale oli tõmmatud

26

baldahhiin, mis pidi suursuguseid isikuid tuule, iseäranis aga vihma eest varjama, sest see leidis alati läbi halvasti ehitatud katuse tee saali.

Saali aukoha seinad olid kaetud eesriietega. Põrandat kattis vaip, millest üht kui teist oli püütud säravate või ennemini karjuvate koekirjadega ja tikandustega ehtida. Allpool seisva laua kohal ei olnud baldahhiini — lihtsalt krohvitud seinad olid paljad ja savipõrandal puudus vaip, laud oli katteta ja toolide aset täitsid rasked, jämedalt tahutud pingid.

Aukohale, laua keskkohta oli paigutatud kaks kõrgemat tooli perekonna isanda ja emanda tarvis, kes olid söömingutel alati eesistujateks, kandes nõnda õigusega oma saksi aunime — leivajagajad. Kummagi kõrgema tooli juurde kuulus nikerdatud ja elevandiluuga ehitud jala-pink, mis oli nende erilise austuse märgiks. Ühel neist kahest toolist istus praegu Saksi Cedric. Sellest hoolimata, et ta seisuselt oli ainult than[6] või, nagu normannid nimetasid, franklin, avaldas ta õhtusöögi viibimise tõttu ärritatult oma rahulolematust, mis oleks kohane olnud igale meie- kui ka vanaaegsele aldermanile2.

Näo järgi oli see maahärra otsekohene, kuid äge ja kuri. Tema kasv polnud üle keskmise, kuid õlad olid tal laiad ja käed pikad ning tugevad, nagu see oli tarvilik sõja- ja jahiraskustele vastupidamiseks. Cedricu nägu oli lai, silmad suured ja sinised, näojooned avalad ja otsekohesed, hambad ilusad, pea hästi vormitud ja kogu ilme heasüdamlik, mis on sagedasti ühendatud ägeda ja äkilise iseloomuga. Tema silmis helkis uhkus ja kade-dus, sest kogu oma elu oli ta kulutanud võitlusele õiguste eest, mida talt taheti röövida. Tema äge, tuline ja julge loomus oli sellest tingituna alati elevil. Otse üle lagipea käiv lauk jagas tema pikad kollased juuksed pooleks ja need rippusid mõlemal pool kuni õlgadeni alla. Ainult õige pisut paistis nendes halli, kuigi Cedric lähenes juba kuuekümnele.

1 Than — varasematel aegadel vürsti kaaslane, hiljem ilma aunimeta kõrgem ametnik. Pärast seda, kui normannid Inglismaa võitsid, arvati kuninga thanid paruni auastme vääriliseks. Tõlk.

2 Sakside valitsemise ajal krahvkonna vanem, kõrgem ametnik, hiljem linnanõunik, linnaisa. Tõlk.

27

Kehakatteks oli tal mürkroheline kuub, mille krae ja käised olid nahaga äärestatud. Nahk oli midagi nirgi-taolist, kuid sellest halvem, arvatavasti halli orava oma. Selle kuue avatud hõlmade vahelt paistis keha ümber liibuv helepunane ihukuub. Püksid olid tal

[5] Ülikooli juures olevad asutused, mis loovad teatud arvule üliõpilastele ülalpidamise, korteri ja õppimise võimalused ning annavad nii mõnelegi professorile suurt sissetulekut. Tõlk.

[6] Ülikooli juures olevad asutused, mis loovad teatud arvule üliõpilastele ülalpidamise, korteri ja õppimise võimalused ning annavad nii mõnelegi professorile suurt sissetulekut. Tõlk.

sama karva, kuid ulatusid vaevalt põlvini, jättes need paljaks. Jalas olid tal sandaalid, nagu neid kandsid talupojadki, kuid peenemast materjalist ja kuldpannaldega. Kuldvõrud olid ta randmel ja samast metallist võru kaela ümber. Keha ümber oli tal rikkalikult nööpidega kaetud vöö, millesse oli peaaegu püstloodis pistetud lühike, sirge, terava otsaga kaheteraline mõõk. Tema tooli taga rippus helepunane, nahaga vooderdatud kalevmantel ja ohtrate tikandustega ehitud samast materjalist müts, mis välja minnes rikka maahärra ülikonda täiendas. Laia ja terava terasotsaga lühike kuldioda toetus vastu tooli seljatagust ja täitis liikudes kepi või sõjariista aset, nii nagu olukord seda nõudis.

Hulk teenreid, kelle riided isanda toredate kehakatete ja seakarjus Gurthi jämedate ning lihtsate rõivaste vahepeal seisid, olid saksi aukandja pilkude ja käskude tarvis valvel. Kaks, kolm kõrgemat teenrit seisid oma isanda tooli taga aukohal, teised asusid saali madalamas osas. Veel oli saalis kaks, kolm suurt ja karvast hurta, keda kasutati põdra- ja hundijahil, sama palju jämeda kaela, suure pea ja pikkade kõrvadega teisi jahikoeri ning paar väiksemat peni, keda meie päevil terrieriks hüütakse, kes kõik kannatamatult õhtueinet ootasid, kuid hoidusid neile omase targa instinktiga oma isanda tõredat vaikimist segamast, kartes nähtavasti Cedricu lõikenoa kõrval seisvat väikest valget keppi, mis oli määratud neljajalgsete alamate vaoshoidmiseks. Ainult üks vana hall hundikoer oli ennast isanda armualušena peremehe tooli juurde pikali sirutanud ja katsus ajuti tema tähelepanu enese peale tõmmata, pannes pea isanda põlvele või pistes koonu tema pihku. Aga temagi sunniti rahule käsuga: «Pikali, Balder, pikali!. Ma pole hullamistujus.»

Nagu juba eespool nägime, polnud Cedric tõepoolest kuigi heas meeleolus. Leedi Rowena oli alles praegu kaugest kirikust jumalateenistuselt tagasi jõudnud ja vahetas oma riideid, mis vihm oli märjaks teinud. Ka

ei olnud Gurthist ega tema hoolealustest mingeid teateid, ehk nad küll juba ammugi oleksid pidanud koju jõudma. Tol ajal võis ähvardada oht kõiki, nii et kui keegi' pisut kauemaks ära jäi, siis kardeti kohe röövlite kallaletungi, kellest ümberkaudsed metsad kihasid, või mõne naaber-paruni vägivalda, kes oma tugevust tundes omandus-õigust millekski ei pannud. Ja kuna saksi maaomanikkude peamine rikkus peitus suurtes seakarjades, seda eriti metsamaadel, kus need loomad kergesti toitu leidsid, — siis oli Cedricul küllaltki põhjust karta.

Peale nende murepõhjuste vaevas Saksi thani veel rahutus oma armualuse, narr Wamba pärast, kelle naljad tema õhtusööki ja harilikult sellega kaasas käivaid õlle- ning viinalonksusid vürtsitasid. Kõigele lisaks oli Cedric juba lõunast saadik paastunud ning harilik õhtu-söögiaeg oli ammugi möödas. Niisiis — oli küllalt põhjusi, ning niisuguseid, mis niihästi meie päevil kui ka vanal ajal võisid aadlimehe pahaseks teha. Oma rahulolematust avaldas than üksikute sõnade kaudu, mida ta kord endamisi pomises, kord aga nähvas ümber-seisvatele teenritele, eriti aga oma viinakallajale, kes talle aeg-ajalt «vaigistusrohuga» täidetud karika ulatas.

«Miks viibib leedi Rowena?» küsis ta.

«Ta vahetab veel oma peaehet,» vastas üks naisteeni-jatest niisuguse julgusega, nagu seda omab nii mõnigi meieaegse majaproua armualune majahärraga rääkides. «Teie ei taha ometi, et ta ainult tanu ja korsetiga söögilauda ilmuks? Pealegi ei riietu kogu krahvkonnas keegi nii ruttu kui minu käskijanna.»

See ümberlükkamata väide paistis peremeest rahuldavat ning vastuseks kostis vaid «Hm!», millele lisati juurde: «Sooviksin, et meie vaga neitsi valiks järgmisel'1 korral

parema ilma, kui tahab sõita püha Johannese kirikusse. Aga tuhat ja tuline,» jätkas ta viinakallaja poole pöördudes ja häält tõstes nagu rõõmustades selle üle, et oli leidnud kanali, kuhu oma viha ohjeldamatult voolata lasta, «tuhat ja tuline, miks jääb Gurth nii kauaks välja? Kardan, et me kuuleme temast ja karjast veel täna halbu sõnumeid. Ta oli mul kogu aja ustav ja ettevaatlik sulane ning ma tahtsin talle isegi midagi

paremat usaldada. Oleksin teinud ta üheks oma ihukaitsjaks.»

Viinakallaja Oswald söandas tagasihoidlikult vastata, et õhtukellast[7] olevat vaevalt tund aega möödunud. See oli halb vabandus, sest ta puudutas ainet, mis nii vastikult saksilase kõrvus kõlas.

«Kurat võtku seda õhtukella,» hüüdis Cedric, «ja seda vägivallatsejat värdjat, kes selle sisse seadis, ja seda südametut orja, kes niisugust sõna saksi keeles saksi kõrvu kannabl Ohtukellh jätkas ta pärast hingetõmmet, «Ah, see õhtukell, mis sunnib ausaid inimesi tulesid kustutama, et vargad ja röövlid saaksid pimedas oma tööd tehal... öhtukelll Reginald Front-de-Boeuf ja Philip de Malvoisin tunnevad õhtukella üle samasugust rõõmu kui William Värdjas ise või ükskõik missugune Normandia õnnekütt, kes võitles Hastingsi all. Küllap ma kuulen varsti, et mu kari on läinud, et päästa nälgivate röövlite elu, kes ilma varguse ja röövimise abita ei suuda hinge sees hoida. Minu ustav ori on tapetud ja minu loomad on röövlitele saagiks saanud. Ja Wamba — kus on Wamba? Kas keegi ei öelnud, et ta läks Gurthiga kaasa?»

Oswald vastas jaatavalt.

«Haa, taga hullemaks asi läheb! Ka tema, see saksi narr, on ära viidud, et sundida teda normanni lorde teenima. Tõepoolest oleme kõik narrid, et me neid teenime, parajad nende põlguseks ja pilkeks, nagu poleks meil täit aru. Kuid mina tahan kätte maksta,» lisas ta juurde ja kargas arvatava ülekohtu ajel toolilt ning haaras oda pihku. «Mina tahan oma kaebusega kõrge nõukogu ette minna. Mul on sõpru ja poolehoidjaid. Mees mehe vastu tahan ma selle normanni välja kutsuda. Las ta tulla oma terases ja raudriides ning kõiges selles, mis võib arguse julguseks muuta. Selle oda siin olen ma läbi tugevama takistuse visanud kui kolm nende sõjakilpi! Võib-olla peavad nad mind vanaks! Aga

küllap nad leiavad, et Cedricu soontes, kes on üksi ja lasteta, voolab Herewardi veri. Ah, Wilfred, Wilfred!» hüüdis ta siis madalamal toonil, «Oleksid sina suutnud oma arutut kirge valitseda, siis poleks sinu isa tarvitsenud seista üksiku tammena ja sirutada oma kaitsetuid oksi tormihoogudele vastu!» Need mõtted näisid Cedricu viha mureks muutvat. Ta asetas oda jällegi endisele paigale ja võttis istet, vahtis põrandale ja näis langevat tumedatesse mõtetesse.

Teda äratas äkki sarvehääl, millele vastasid koerad ulumise ja haukumisega saalis ning hoone teistes ruumides, kus neid oli kaks- kuni kolmkümmend. Valgel kepil kui ka teenritel oli pisut tegu, enne kui koerte kisast jagu saadi.

«Väravasse, poisid!» hüüdis Cedric ruttu, niipea kui kisa oli sedavõrd vaibunud, et võidi tema häält kuulda. «Vaadake, milliseid sõnumeid see sarv meile toob! Küllap see vist teatab, et minu maa peal on sündinud vägivald ja röövimine.»

---

[7] Tekstis «curfew-bell» (couvre-feu) — tulede kustutamise kell. William Vallutaja oli andnud käsu, et igal õhtul kell kaheksa helistataks kellasid, mille peale tuli kustutada kõik tuled — tulekahjude kartuse ettekäändel — tegelikult aga selleks, et saksid ei saaks oma salakoosolekuid korraldada. Tõlk.

Enne kui oli möödunud kolm minutit, teatas üks valvureist: «Jorvaulx' kloostri ülem Aymer ja vaprate ning auväärt templirüütlite komandoor, suursugune isand Brian de Böis:Guilbert ühes väikese saatkonnaga paluvad üheks ööks külalislahkust ja peavarju; külalised on teel turniirile, mida peetakse tunahomme Ashby-de-la-ZoucheM lähedal.»

«Aymer, prior Aymer? Brian de Bois-Guilbert?» pomises Cedric. «Mõlemad on normannid. Kuid normann või saksilane — Rotherwood peab alati külalislahke olema. Olgu nad tervitatud, kui nad arvasid heaks siin peatuda, — aga nad oleksid veel enam tervitatud mööda-sõitnutena. Kuid oleks autu öömaja ja õhtueine andmise pärast nuriseda — külalisena peab isegi normann oma häbematust taltsutama. Mine, Hundebert,» lisas ta juurde, pöördudes oma nõndanimetatud majordoomuse poole, kes seisis tema selja taga, valge kepp peos, «võta endale kuus teenrit ja vii külalised võõrasteruumi. Muretse nende hobuste ja hobueeslite eest ning vaata, et nende saatjatel midagi ei puuduks. Kui nad nõuavad, siis lase neid riideid vahetada ja vaata, et oleks käepärast tuli, pesuvesi, viin ja õlu. Käsi kokkasid veel mi-.

31

dagi õhtusöögiks valmistada, mis palju aega ei võta, ja lase lauale kanda, kui külalised on valmis seda maitsma. Teata neile, Hundebert, et Cedric ütleks neile ise tere tulemast, kuid tema on tõotuse andnud oma aukohalt mitte üle kolme sammu neile vastu minna, kes ei põlvne saksi kuningate verest. Kähku! Hoolitse nende eest hästi, et nad oma uhkuses ei võiks öelda: saksi mühakas paljastas ühe hoobiga nii oma vaesuse kui ka kitsiduse.»

Majordoomus läks mitme teenriga oma isanda käske täitma. «Prior Aymer!» kordas Cedric Oswaldile otsa vaadates. «Kui ma ei eksi, on ta Giles de Mauleverери, praeguse lord of Middlehami vend?»

Oswald tegi aupakliku jaatava liigutuse.

«Tema vend istub lossis ja tarvitab kurjasti parema soo, Ulfgar of Middlehami soo pärandiõigusi. Kuid missugune normanni lord ei teeks sedasama? Räägitakse, et see kloostriülem olevat vabameelne ja lõbus vaimulik, kes armastab viinakarikat ja jahisarve rohkem kui kirikukella ja raamatut. Hüva, las ta tulla, olgu ta tervitatud. Aga kuidas oli selle templirüütli nimi?»

«Brian de Bois-Guilbert.»

«Bois-Guilbert?» pomises Cedric, nagu ta enamasti teenijatega elades oli harjunud tegema, rääkides enam iseendaga kui teistega. «Bois-Guilbert? See nimi on laialt kuulus headuse kui ka halbuse poolest. Räägitakse, et oma ordus olevat ta tubliduse ia vapruse poolest esimene, kuid tal olevat ordu harilikud pahed: uhke, kõrk, halastamatu, himude ori, kalgi südamega inimene, kes ei tunne maist hirmu ega lugupidamist taeva ees. Nõnda räägivad need vähesed sõdurid, kes Palestiinast tagasi on tulnud. Hea küll,.see on ju ainult üheks ööks. Ka tema olgu tervitatud. Oswald, ava kõige vanem viina-vaat, too lauale kõige paremat mõdu, kõige kangemat õlut, kõige rikkalikumat moratit, kõige vahutavamat õunaviina, kõige lõhnavamat pigmenti ja täida kõige suuremad joogisarved. Templirüütlid ja abtid armastavad head viina ja head mõõtu. Elgitha, teata leedi

32

Rowenale, et meie teda täna õhtul saali ei siis, kui ta ise soovib ilmuda.»

«Seda ta just teebki,» vastas Elgitha tema armastab kuulda Palestiinast toodul sõnumeid.»

Cedric heitis sõnakale tüdrukule pahase pilo Rowena ja kõik, mis temasse puutus, oli peremehi eest kaitstud. Cedric vastas ainult: «Tasa, tüdruk! keel käib üle sinu aru. Vii minu sõna oma käskijanna ja lase teda teha nagu ta heaks arvab. Siin vähemalt valitseb Alfredi[8] sugu veel printsessina.»

Elgitha lahkus ruumist.

«Palestiina!» kordas peremees. «Palestiina! Kui palju kõrvu kuuleb sellest saatuslikust maast jutustusi liiderlikkude ristisõitjate ja silmakirjalikkude usurändajate suust! Ka mina tahaksin küsida, ka mina tahaksin pärida, ka mina tahaksin põksuva südamega kuulata neid muinaslugusid, millega kavalad rändajad meilt meie külalislahkust välja petavad, kuid ei — sõnakuulmatu poeg pole enam minu poeg ja mina ei taha tema saatusest rohkem teada, kui ma tean nende kõige halvemate miljonite saatusest, kes risti oma õlal kannavad ja tormavad liiderlikkusesse ja veresüüsse, mida nad ise jumala tahtmise täitmiseks nimetavad.»

Ta kortsutas kulmu ja lõi viivuks pilgu maha. Kui ta silmad uuesti tõstis, avanesid saali otsas olevad kahepoolega uksed pärani ja valget keppi kandva nlajor-doomuse juhatusel ning nelja teenri tõrvalontide valgusel astusid tänaõhtused külalised sisse.

NELJAS PEATÜKK

Küll veristati sigu, lambaid seal
ja lahati neid marmorplaadi peal.
Kui tule kohal liha särtsu lõi,
siis rahvas sätendavat veini jõi..
Odüsseust ei ükski märka siin,
sest kuningas ta nurgatauda viib
ja jätab sinna...
Pope," «Odüsseia», 21. raamat.

Klqostriülem Aymer oli pakutud võimalust kasutanud ja oma ratsakuue ühe teise vastu vahetanud, mis oli veel kallimast materjalist, selle peale oli ta tõmmanud veel ohtralt tikitud kirikukuue. Peale massiivse pitserisõrmuse, mis tema kiriklikku auametit märkis, olid ta sõrmed kalliskividega koormatud, kuigi see käis kiriku-seaduse vastu. Ta Hispaaniast toodud sandaalid olid kõige peenemast nahast ja ta habe oli ordu määruste järgi viimase võimaluseni pöetud, kuna tema paljaksaetud lagipead kattis rikkalikult tikitud helepunane-müts.

Ka templirüütli välimus oli muutunud. Kuigi ta olf oma kaaslasest vähem ehitud, tundus tema välimus siiski enam mõjuvana. Oma raudsärgi asemele oli ta' tõmmanud selga tumeda, nahaga ääristatud siidkuue, ja selle peal lehvis tal laiades voltides lumivalge mantel. Nende ordu kaheksaharuline rist ta mantli õlal oli lõigatud mustast sametist. Kõrge müts ei varjanud enam ta kulme, mida katsid lühikesed ja paksud süsimustad käharad, olles ta haruldaselt tõmmu näoga hästi kooskõlas. Ei oleks võinud midagi kenamat ja majesteetli-kumat olla kui ta kõnnak ja hoiak, kui neid poleks rõhutanud valitsev kõrkusjoon, mida piiramata autoriteedi puhul kergesti omandatakse.

---

[8] Alfred — kuulus britlaste kuningas X sajandil.

Neid kaht auväärt isikut saatsid nende teenrid. Aupaklikus kauguses järgnes neile nende teejuht, kelle välimuses muud tähelepanuväärilist ei olnud, kui et tema riided harilikkude palverändajate omadest erinesid.
34
Tema keha kattis mustast, karedast kalevist ülikuub või mantel. Lõikelt sarnanes see mantel pisut meieaegse husaari dolmaniga ja tal olid samasugused riidetükid käsivarte katteks. Jalas olid tal lihtsad rihmadega seotud sandaalid, peas lai, nägu varjav kübar, mille servad olid konnakarpidega kaunistatud, ja käes pikk rautatud kepp, mille ülemisse otsa oli kinnitatud palmioks; kõik see tähendas palverändaja varustust. Alandlikult sammus ta sisseastujate sabas ja nähes, et allpool seisev laud suutis vaevalt ruumi anda Cedricu teenritele ning külaliste saatjatele, tõmbus ta tagasi ja laskus istmele, mis seisis suure kamina kõrval või peaaegu selle serva all, ning asus seal ametisse nähtavasti oma riiete kuivatamisega, kuni mõne lauasistuja eemaldumine temale ruumi teeb või kuni majaülema lahkus talle valitumas paigas laseb kehakinnitust anda.
Cedric tõusis väärika viisakusega oma külalisi vastu võtma. Saali kõrgendilt alla astudes tegi ta kolm sammu tulijatele; vastu ning ootas siis nende lähenemist.
«Kahetsen, auväärt prior,» ütles ta, «et mu tõotus keelab mind kaugemale, vastu tulemast isegi niisugustele külalistele nagu olete teie ja vapper püha templiordu rüütel, kuid minu majordoomus on teile juba minu ebaviisakuse põhjuse avaldanud. Vabandage mind ka, et ma teiega oma emakeeles kõnelen, ja et ma teid palun mulle samas keeles vastata, kui teie teadmised seda lubavad, kui mitte, siis saan ma ka normannide keelest nii palju aru, et teie mõtteid jälgida.»
«Tõotusi,» ütles abt, «peab pidama, auväärt franklin, või ennemini lubage mul öelda — auväärt than, kuigi see aunimi on vananenud. Tõotused on sidemed, mis meid taevaga köidavad, nemad on sidemed, mis seovad ohvri altarisarvede külge, ja on sellepärast, nagu ma juba tähendasin,'vääramatud ning kõrvaldamatud, seni kui meie ema kirik vastupidist pole lausunud. Ja mis keelesse puutub, siis tahan ma hea meelega selles keeles kõnelda, mida rääkis minu auväärt vanaema Hilda of Middleham, kes peaaegu sama suures vagaduses suri nagu tema õnnistatud nimekaim püha Hilda of Whitby Issand olgu tema hingele armuline!»
35
Kui kloostriülem selle lepituskõne oli lõpetanud, lausus tema kaaslane lühidalt ja tähendusrikkalt: «Mina räägin ikka prantsuse keelt, mis on kuningas Richardi ja tema aadlimeeste keel, kuid ma oskan küllalt ka inglise keelt, et maa pärisrahvaga mõtteid vahetada.»
Cedric heitis rüütlile ühe neist rutulistest ja vihastest pilkudest, mida iga võrdlus kahe võistleva rahva vahel temas alati esile kutsus, kuid pidades meeles külalislahkuse nõudeid, surus ta oma vihaavalduse tagasi ja näitas oma külalistele enese tooli kõrval kaks madalamat istet ning andis märku õhtusööki lauale kanda.
Kuna teenrid ruttasid isanda käsku täitma, tabas Ced-ricu silm seakarjust Gurthi, kes oma kaaslase Wam-baga parajasti sisse astus. «Saatke need logardid siiapoole,» ütles Cedric kärsitult. Ja kui süüalused aukoha ette seisma jäid, ütles ta: «Millest see tuleb, te võrukaelad, et te nii .kaua väljas vedelesite? Kas tõid oma karja koju, Gurth, või jätsid ta röövlitele ja riisujatele?»
«Kari on terve, teie meeleheaks,» vastas Otirth.

«Aga mulle ei meeldi see, võrukael,» üiles Cedric, «et ma kaks tundi teisiti pidin arvama ning hauduma kättemaksu oma naabrite vastu, kes mulle midagi kurja polnud teinud. Kui see veel kordub, siis ootavad sind rauad ja vangitorn.»

Gurth, kes oma isanda ägedat iseloomu tundis, ei katsunudki end vabandada, aga narr, kes oma ameti tõttu Cedricu poolt kannatlikkust võis loota, vastas mõlema eest: «Tõepoolest, onu Cedric, täna õhtul pole sa tark ega arukas.»

«Kuidas nii?» küsis isand. «Sina lähed väravavahi kambrisse ja õpid seal korda tundma, kui sa oma narrusele nii suure vabaduse annad.»

«Enne luba mind oma tarkuse kaudu teada,» ütles Wamba, «on see õiglane ja mõistlik, kui kedagi teiste süü pärast karistatakse?»

«Muidugi mitte, narr,» vastas Cedric.

«Aga miks sa siis tahad vaest Gurthi raudu panna, onu, kui süüdi on tema koer Fangs? Sest ma julgen vandega kinnitada, et me ei kaotanud ainustki silmapilku asjata, niipea kui karja kokku saime; Fangs aga ei teinud seda enne õhtukelia helinat.»

36

«Siis poo Fangs üles,» ütles Cedric ja pöörd seakarjuse poole, «kui tema süüdi on, ja muretse teine koer.»

«Lubage, onu,» ütles narr, «ka see läheks õiguses mööda, sest Fangs polnud mitte oma süü pärast jalutu ega võinud karja kokku saada, vaid süüdi on need, kes tema esimesi kappi vigastasid, missuguse teoga tema vaeseke ise vaevalt oleks nõus olnud, kui tema arvamist oleks küsitud.»

«Ja kes tohtis minu orja koera vigastada?» küsis Cedric põlevas vihas.

«Tule jumal appi, seda tegi vana Hubert,» ütles Wamba, «sir Philip de Malvoisini jahivaht. Ta tabas Fangsj jahilaanes hulkumas ja ütles, et koer ajanud loomi taga ning rikkunud nõnda tema isanda õigusi.»

«Kurat võtku Malvoisini,» vastas Cedric, «ja ka tema jahivahti! Mina tahan talle suure metsaseaduse põhjal selgeks teha, et see mets seal jahilaande ei kuulugi. Kuid küllalt! Mine, mine oma paigale ja sina, Gurth, muretse endale teine koer, ja kui metsaülem ka seda peaks julgema puutuda, siis olgu ma äraneetud argpüks, kui ma tema parema käe esimest sõrme maha ei raiu, nii et ta eriam kunagi vibu vinna ei tõmba. Palun vabandust, auväärt külalised! Mind ümbritsevad siin naabrid, kes talitavad nagu uskmatud pühal maal, härra rüütel. Aga meie tagasihoidlik eine on juba lauale kantud, laske see hea maitsta ja vabandagu teie lahkus minu puudulikku rooga.»

Kuid lauale laotud piduroad ei vajanud majaisanda vabandust. Siin oli mitmeti valmistatud sealiha, samuti ka küpsetatud kanu, hirvi, kitsi ja jäneseid ning mitut tõugu-kala, peale selle suured leivapätsid ning meega sisseke-ädetud puuvili. Suur hulk vähemaid metslinde kanti lauale vaagnateta, lihtsalt puust varda otsas ja ulatati kordamööda külalistele, kes sealt lõikasid, mis kellelegi meeldis. Iga suursuguse isiku ees seisis hõbe-karikas, madalam laud oli varustatud suurte joogisarve-dega.

Kui õhtusöögiga pidi algust tehtama, tõstis majaülem äkki oma kepi ja ütles valjusti: «Pidage! Ruumi leedi Rowenale!» Saali ülemises otsas laua taga avanes külguks

37

ja nelja naisteenija saatel ilmus saali Rowena. Cedric, keda tema hoolealuse ilmumine praegusel silmapilgul küll meelepäraselt ei üllatanud, tõttas ometi talle vastu ja viis ta aupaklikult oma paremal käel seisvale kõrgemale toolile, mis oli määratud majaleedile. Kõik tõusid tema vastuvõtmiseks püsti ja nende viisakusele tumma liigutusega vastates

liikus Rowena graatsiliselt laua äärde oma paigale. Enne kui ta sinna jõudis, sosistas templirüütel kloostriülemale: «Turniiril ei kanna ma teie kuldketti. Viin on teie oma.»

«Eks ma öelnud?» vastas prior. «Kuid taltsutage oma vaimustust, franklin peab teid silmas.»

Hoolimata sellest hoiatusest andus Brian de Bois-Guilbert oma silmapilkselt tekkinud tundmusele ja kiindus silmadega saksi iludusse, kes ehk just oma välise erinevusega hommikumaa sultanite tütardest tema kujutlusvõime valdas.

Rowena, vormitud oma soo paremates proportsiooni-des, oli pikka kasvu, kuid mitte sedavõrd, et see eriti silma oleks torganud. Tema nägu oli haruldaselt õrna jumega, kuid suursugune hoiak ja näojooned päästsid ta sellest hingetust ilmest, mis on mõnikord blondidele iludustele omane. Tema selged sinised silmad, kenade kulmude all, mis olid küllalt tumedad, et laupa ilmestada, näisid võivat sütitada kui ka igatseda, käskida kui ka. paluda. Kui õrnus oli niisuguste näojoonte loomulik ilme, siis oli praegusel silmapilgul üldine austus ja valitsev seisund sellele saksi leedile andnud uhkuse, mis teda veelgi rikastas. Tema lopsakas helepruun juus oli kenasti ja meeldivalt lugematutesse lokkidesse korraldatud, millele nähtavasti ka loodus kaasa oli aidanud. Neid lokke ehtisid kalliskivid ja juukseid kanti täies pikkuses, märkides nõnda neitsi suursugust ja vaba sündi. Kaelas kandis ta kuldketti, mille otsas rippus samast metallist reliikvia. Võrudega ehitud käsivarred olid paljad. Kahvatust merirohelisest siidist aluskleidi ja pihiku peale tõmmatud pikk ja lai kuub ulatus maani, viimasel olid väga laiad käised, mis ainult õige pisut allapoole küünarnukke rippusid. See kuub oli tumepunane ja valmistatud kõige peenemast villast. Kullaga läbikujutud siidloor oli kinnitatud kuue ülemise

osa külge, nii et teda võis hispaania kombe järgi kas näo ja rinna katteks tarvitada või drapeeringuna õlgade ümber heita.

Kui Rowena märkas templirüütli temasse kiindunud silmi, mida oleks võinud hõõguvate kivisütega võrrelda, varjas ta suursuguselt oma näo looriga, andes sellega mõista, et see julge pilk temale meeltmööda pole. Cedric nägi seda liigutust ja selle põhjust. «Härra templirüütel,» ütles ta, «saksi neitside palged on liiga vähe päikest saanud, et nad suudaksid ristisõitjate tungivaid pilke välja kannatada.»

«Palun vabandust,» vastas Brian, «kui ma haavasin, see tähendab, et ma palun vabandust leedi Rowenalt, sest kaugemale ei saa mind mu alandlikkus viia.»

«Leedi Rowena,» ütles prior, «on minu sõbra karistamisega karistanud meid kõiki. Loodan, et ta hiilgavas turniiriseltskonnas enam nii halastamatu ei ole.»

«Meie sinnaminek on alles kahtlane,» ütles Cedric. «Mina ei armasta neid edevusi, mida minu esi-isad siis veel ei tundnud, kui Inglismaa oli alles vaba[9].

«Sellest hoolimata,» ütles prior, «lubage loota, et meie seltskond suudab teid selleks ahvatleda. Ja kuna teed on praegu nii hädaohtlikud, siis ei peaks te sir Brian de Bois-Guilberti kaitset kasutamata jätma.»

«Sir prior,» vastas saksilane, «kuhu ma ka siin maal pole reisinud, peale oma hea mõõga ja oma ustavate saatjate pole ma tänini kunagi võõrast abi vajanud. Praegu aga, kui me tõepoolest Ashby-de-la-Zouche'i peaksime reisima, teen ma seda oma suursuguse naabri ja suguvenna Athelstane of Coningsburghi seltsis ning niisuguses saatkonnas, mis röövlite ja ka vaenuliste-läänihärrade silmis aukartust äratab. Tõstan selle karika teie terviseks, härra abt, lootes, et see teile maitseb, ja tänan teid teie lahkuse eest. Peaksite

[9] Turniirid said alguse alles XI sajandil ja kõigepealt Prantsus maal. Tõlk.

teie aga oma mungamäärustest nii kindlasti kinni pidama,» lisas ta juurde, «et te hapupiimale eesõiguse annate, siis ei peaks teie sellest mulle teatades liiga oma viisakust pingutama.»

39

«Ei,» vastas prior naerdes, «ainult oma kloosterkonnas piirdume meie lae dulce'ga või lae acidutn'iga*. Ilmalikkudega läbi käies tarvitame ilmalikke kombeid ja sellepärast vastan teie karikale sama viina maitsmisega, kuna ma nõrgemad vedelikud oma noviitsidest vendadele jätan.»

«Ja mina,» ütles templirüütel oma karikat tõstes, «joon ilusa Rowena terviseks[10]. Sest ajast saadik, mil see sõna teie nimekaimu kaudu Inglismaale tuli, pole keegi rohkem kui teie selle au vääriline olnud. Taeva nimel, nüüd ma mõistan õnnetut Vortigerni! Kui ta silme ees oli kas või kahvatugi vari sellest, mida meie praegu näeme, siis sellestki oli küllalt, et unustada oma au ja kuningriik.»

«Ehk oleksite oma viisakustega kokkuhoidlikum, härra rüütel,» vastas Rowena lugupidavalt, ilma et ta oma loori oleks kõrvaldanud, «ja jutustaksite pigem viimaseid uudiseid Palestiinast, need on inglise kõrvale meeldivamad, kui teie prantsuse kommete kohased meelitused.»

«Mul on vähe tähtsat jutustada, leedi,» vastas Brian de Bois.-Guilbert. «Võin öelda ainult seda, et teade sõja-riistaderahust Šaladiniga[11] on kinnitust leidnud.»

Teda segas Wamba, kes oli asunud oma harilikule paigale, eeslikõrvadega ehitud tugitooli. See seisis paari sammu kaugusel majaisanda selja taga, kes oma taldrikult narrile aeg-ajalt palasid ette pani. Viimane pidi aga säärast lahkust jagama armualuste koertega, kellest, nagu juba tähendatud, nii mõnigi kohal oli. Nii istus Wamba oma väikese laua taga, jalad tooli all ja põsed aukus, nii et lõualuud sarnanesid pähklitangi-dega,

1 Rõõsk ja hapu piim. Tõlk.

silmad pilukil pani ta ometi suure elavusega tähele kõike, mis võis põhjust anda narri naljadeks.

«Need sõjariistaderahud uskmatutega teevad mu vanaks,» hüüdis narr, hoolimata sellest, et ta äkki templi-rüütli kõne katkestas.

«Mine ikka, võrukael, kuidas nii?» küsis Cedric ilmega, mis on meeleldi valmis oodatud nalja vastu võtma.

«Sest mina mäletan neid oma eluajal juba kolme,» vastas Wamba, «ja igaüks neist pidi kestma viiskümmend aastat, nõnda et mina peaksin kokku arvates juba sada ja viiskümmend aastat vana olema.»

«Ometi oleksin mina valmis tagatise andma, et sa vanadussurma ei sure,» ütles templirüütel, kes nüüd oma metsas kohatud sõbra ära tundis. «Mina kinnitan, et sa ainult vägivaldset surma leiad, kui sa reisijatele nõnda teed juhatad, nagu sa tegid täna seda minule ja abtile.»

«Mis?» hüüdis Cedric. «Reisijaid eksiteele juhatada? Sind tuleb läbi piitsutada, sest oled sama suur võrukael kui narrgi.»

---

[10] Originaaltekstis «wassail» — *vaes hael* vana inglise keeli — teie tervis. Seda sõna tarvitanud meie Rowena nimekaim, ajalooline Rowena, Hengisti tütar, kelle isa juhatusel tulnud esimesed saksid appi Briti kuningale Vortigernile võitlema piktide ja skottide vastu. Pidul täitnud Rowena karika ja ulatanud selle eeltähendatud sõnul kuningas Vortigernile, keda Rowena ilu sedavõrd võlunud, et ta tema enesele naiseks võtnud, mille tõttu ta olla oma trooni kaotanud. Tõlk.

[11] Egiptuse ja Süüria sultan 1171—93. Tõlk.

«Palun, onu,» vastas narr, «luba, et mu narrus mu vempusid kaitseks. Mina vahetasin ainult parema käe pahemaga ja inimene, kes narri omale nõuandjaks valib, peaks seda veel rohkem võima vabandada.»
Siin katkestas kõneluse väravavahi poiss teatega, et keegi võõras olevat väraval ja paluvat peavarju ja külalislahkust.
«Laske ta sisse,» ütles Cedric, «ükskõik kes või mis ta on. Niisugune tormine öö nagu tänane sunnib isegi metsloomi ennemini taltsutatutega.seltsima ja oma veri-vaenlase, inimese juurest ulualust otsima, kui et nad tahaksid loodusjõudude käes hukka saada. Täitke kõik tema tarvidused. Sina, Oswald, vaata järele.»
Ja majordoomus lahkus söögisaalist, et majaisanda käsku täita.

VIIES PEATÜKK

Eks ole juudilgi silmad? Eks ole
juudilgi käed, elundid, meeled,
kalduvused, kired? Eks söö temagi
sama toitu ja eks tedagi haava
samad sõjariistad? Eks põe ta
samu haigusi ja eks ravitseta tedagi
samade rohtudega? Eks soenda
teda sama suvi ja eks too tallegi
külma sama talv nagu kristlaselegi?
Shakespeare, «Veneetsia kaupmees».

Oswald tuli tagasi ja sosistas oma isandale kõrva: «See on keegi juut, kes nimetab end Yorki Isaaciks. Kas kõlbab teda saali tuua?»
«Lase Gurthi seekord sinu kohust täita, Oswald,» ütles Wamba oma hariliku julgusega. «Seakarjus on juudile paras juht.»
«Püha Maria,» ütles abt risti ette lüües, «lasta uskmatu juut meie seltskonda?»
«Juudi-koer,» kostis templihärra suust, «peaks tulema ühte ruumi püha haua kaitsjaga?»
«Tõepoolest,» ütles Wamba, «mulle näib, et templirüütlid armastavad juutide raha rohkem kui juute endid.»
«Rahu, auväärt võõrad,» lausus Cedric, «teie vastuseismine ei tohi minu külalislahkust piirata. Kui taevas on võinud kannatada kogu kangekaelset uskmatut rahvast rohkem aastaid kui võhik lugeda oskab, siis suudame ka meie ühe juudiga ometi mõne tunni läbi saada. Aga ma ei sunni kedagi ühes temaga sööma või temaga kõnelema. Andke talle eraldi laud ja suupiste,» tähendas ta naeratades, «kui turbanitega varustatud võõrad ei taha teda oma seltsi võtta.»
«Sir franklin,» ütles templirüütel, «minu saratseenlas-test teenrid on ustavad muhameedlased ja need põlga-wad juute samuti kui kristlasedki.»
«Noh, tõepoolest,» ütles Wamba, «mina küll ei mõista,

mispärast Muhamedi kummardajad peaksid kunagisest Jumalast valitud rahvast paremad olema.»
«Tema peab sinu juurde istuma, Wamba,» ütles Cedric, «narr ja võllaroog. hakkavad hästi kokku.»

«Narr ehitab omale võllaroa vastu kaitsevalli,» vastas Wamba suitsutatud seasingi konti üles tõstes.

«Tasa,» ütles Cedric, «ta tuleb juba.»

Ilma mingi tseremooniata lasti saali pikk ja kõhn vanamees, kes oli alaliste kummardustega hulga oma loomulikust pikkusest kaotanud. Kartlikult ja- viivitades lähenes ta alumisele lauaotsale. Tema näojooned olid teravad ja korralikud, nina kongus ja silmad läbitungivalt mustad. Kõrget kortsus laupa ja pikki halle juukseid ning habet oleks võidud ilusaks pidada, kui need poleks olnud tunnuseks teatud rahvatõule, keda nende tumedate aastasadade vältel usklikkude ja eelarvamiste kammitsas vaevlevate rahvahulkade poolt niisama põlati kui neid saagiahnete ja omavolitsejate mõisnikkude poolt taga kiusati, ja kes võib-olla just sellele põlgusele ja tagakiusamisele võlgnevad tänu oma rahvuse iseloomu eest, milles oli — pehmelt öeldud — väga palju madalat ja ebameeldivat.

Juudi vihmasajus tublisti kannatada saanud rõivad koosnesid voldirikkast pruunist mantlist, mis varjas tumepunast alumist kuube. Jalas olid tal suured nahaga äärestatud saapad, vööl väike nuga ja kirjutusmaterjali-karp, ja ei mingit sõjariista. Peas kandis ta omapärast neljanurgelist kollast mütsi, mis oli määratud juutidele, et neid eraldada kristlastest. Äärmise alandlikkusega paljastas ta saali uksel pea.

Selle isiku vastuvõtmine Saksi Cedricu saalis oli niisugune," et see ka kõige suuremat iisraeli rahva vastast oleks rahuldanud. Cedric ise noogutas juudi korduvatele tervitustele vastuseks külmalt pead ja andis talle märku laua alumises otsas aset võtta, kus aga keegi temale ruumi andmise peale ei mõelnud. Otse selle vastu — kui juut lauasistujatest mööda liikus ja neile arglikke ja paluvaid pilke heitis, tegid saksi teenrid end laiaks ja jätkasid suure rahuga oma õhtueine söömist, ilma et oleksid pööranud vähematki tähelepanu uuele külalisele. Kloostriteenrid lõid pühas hirmus risti ette ja isegi

43

saratseenid keerutasid põlgusega oma vuntse, kui Isaac nende poole pöördus, ja panid käed pistodadele, nagu oleksid nad valmis äärmiste abinõudega kaitsma end tema ohtliku läheduse eest.

Võimalik, et samad põhjused, mis ajasid Cedricut põlatud rahva liiget oma saalis vastu võtma, oleksid teda sundinud ka nõudma oma teenritelt rohkem viisakust Isaaciga ümber käies, kuid sel silmapilgul meelitas abt ta huvitavasse kõnelusse tema armastatud koerte kasvatuse ja iseloomu üle, missugust kõnelust ta isegi palju tähtsamail põhjustel poleks katkestanud, kui oli seda juudi õhtusöök. Kuna Isaac nõnda väljaheide-tuna praeguses seltskonnas seisis, nagu seisab tema rahvas teiste rahvaste seas, otsides asjatult pilkudega vastutulekut ja puhkepaika, halastas ahju ees istuv palverändaja tema peale, pakkudes talle oma istet sõnadega: «Vanamees, 'minu riided on juba kuivad, minu nälg kustutatud,'sina aga oled märg ja näljane!» Nõnda lausudes korjas ta suures koldes laialipillatud tuletukid kokku ja puhus need põlema, võttis suurelt laualt kausitäie suppi ja keedetud kitseliha, asetas toidu väikesele lauale, kust ta isegi oli söönud, ning läks ilma juudi tänu ootamata saali teise otsa. Polnud selge, kas ta toimis nii sellepärast, et hoiduda kaugemale sellest, keda ta oli abistanud, või sellepärast, et aukohale lähemale-pääseda.

Kui tol ajal oleks leidunud maalijaid, kes oleksid seisnud oma ülesande kõrgusel, siis oleks võidud seda juuti, kui ta oma närtsinud keha ja kuivanud värisevaid käsi tule ääres soojendas, väga hästi kasutada talve kehastusena. Pärast külma eemalepeletamist pöördus

ta ahnelt tema ette lauale pandud aurava supi kallale ja sõi seda niisuguse hoole ja mõnuga, ilmselt oli ta kauemat aega paastunud.

Vahepeal jätkasid abt ja Cedric oma kõnelust jahipidamise üle, leedi Rowena näis ühe oma ümmardajaga mõtteid vahetavat, kuna kõrk templirüütel, kelle silmad juudilt saksi iludusele rändasid, peas mõtteid veeretas, mis paistsid teda sügavasti huvitavat.

«Imestan, auväärt Cedric,» ütles abt kõneluse kestel, «teie armastust oma mehise emakeele vastu ja seda;

44

et te isegi jahipidamise müsteeriumisse puutuvates küsimustes normannide prantsuse keelt tarvitusele ei võta. Kindlasti pole ükski keel jahipidamise alal nii rikas ega anna küttidele nii ulatuslikke abinõusid oma joviaalse kunsti üle kõnelemiseks.»

«Hea isa Aymer,» ütles saks, «teie peaksite teadma, et mina neist meretagustest peenustest suurt ei hooli, sest ilma nendeta võin ma väga hästi jahilõbu maitsta. Ma võin sarve puhuda, kuigi ma seda ei nimeta rechea-te'iks- või morte'iks, võin oma koerad saagi kallale ajada, võin tapetud looma nülgida ja lõhki lõigata, ilma et seejuures tarvitaksin tuliuusi ütlusi, nagu curée, arbor, .nombles, või muid muinasjutulise sir Tristremi[12] sõna-kõlkse.»

«Prantsuse keel,» ütles templirüütel oma harilikul uhkel, ja käskival toonil, «pole ainult loomulik jahikeel, vaid teda tarvitame me ka armastuses ja sõjas, võites naisterahvaste südameid ja peletades vaenlasi.»

«Tõstke karikas minu terviseks, härra templirüütel,» ütles Cedric, «ja kallake ka abti peeker täis! Mina aga jutustan teile sellest, mis juhtus kolmkümmend aastat tagasi. Siis ei vajanud Saksi Cedricu lihtne inglise keel mingeid prantsuskeelseid kaunistusi, et iluduste kõrvus kuulmist leida. Ja Northallertoni lahinguväli võib jutustada, et Püha Lipu päeval kostis sakside sõjakisa sama kaugele Soti vaenlaste ridadesse kui ka kõige julgema Normandia paruni cri de guerre"[13]. Jooge minuga koos, mu külalised, nende vaprate mälestuseks, kes seal võitlesid.» Cedric rüüpas tubli sõõmu ja jätkas kasvava soojusega: «Ah, see oli vast päev, mil kilbid pragunesid. Sada lippu lehvis vaprate peade kohal ja veri voolas ojadena, kuna surma peeti põgenemisest paremaks. Üks saksi rahvalaulik on nimetanud selle päeva mõõkade pühaks. Ta laulis sellest, kuidas parv kotkaid lendas saagi kallale, tagudes nokkadega vaenlaste kilpe ja kiivreid. Sõjahüüded olid lauliku meelest rõõmsamad kui pulmalaulud. Kuid meil ei ole enam rahvalaulikuid,

45

ütles ta, «meie teod ikustuvad teise rahvatõu võitudega — meie keel, isegi meie nimi ähvardab kaduda ja ükski ei tunne sellepärast leina, välja arvatud ainult üksik vana mees. Viinakallaja! Võrukael, täida karikad — vägevate terviseks, härra templirüütel! Olgu. nende tõug või keel missugune tahes. Nende terviseks, kes püha risti rüütlite seas Palestiinas silma paistavad!»

«Ma ise kannan ristimärki mantlil ja mul pole kohane sellele vastata,» ütles Brian de Bois-Guilbert, «kuid keda teie peate ristisõitjate seas püha haua vannutatud kaitsjate kõrval kõige paremateks sõjameesteks?»

«Hospidali rüütleid[14], seal ordus on mul üks vend,» vastas kloostriülem.

---

[12] Tristrcm — legendaarne rüütel, ühe rüütliromaani kangelane.
[13] Sõjakisa.
[14] Johaniidid — püha Johannese ordu liikmed. Johaniitide ordu oli üks suuremaid rüütliordusid feodaalses Lääne-Euroopas.

«Mina ei taha nende kuulsuse külge kätt pista,» ütles templirüütel, «ometi...»
«Mina arvan, sõber Cedric,» ütles Wamba vahele, «et oleks Richard Lõvisüda nii tark olnud ja narri nõuannet kuulda võtnud, siis oleks ta oma lõbusate ingl astega koju jäänud ja Jeruusalemma tagasivõitmise nende rüütlite hoolde usaldanud, kel oli püha linna kaotamisega kõige rohkem tegu.»
«Kas siis inglise sõjaväes polnud kedagi, keda oleks väärt olnud nimetada templirüütlite ja Püha Johannese ordumeeste kõrval?» küsis leedi Rowena.
«Andke andeks, leedi,» vastas Brian de Bois-Guilbert. «Inglise kuningas tõi tõepoolest hulga vahvaid sõdureid pühale maale, kuid nad jäävad neist maha, kes on juba ammust ajast olnud oma rinnaga selle pinna
kaitsevalliks.»
«Ei jää kellestki maha,» ütles palverändaja, kes kuulmiseks küllalt lähedal asus ja ilmse kärsitusega kõnelust oli jälginud. Kõik pöördusid sinnapoole, kust see-kinnitus tuli. «Mina ütlen,» kordas palverändaja kindlal ja valjul häälel, «et inglise rüütlid ei jää maha kellestki, kes kaitseb püha maad. Peale selle kinnitan ma, sest ma nägin seda oma silmaga, et kuningas Richard ja viis tema rüütlit korraldasid pärast St. John-de-Acre'i[15]

võitmist turniiri ja võtsid seal kõigi soovijate väljakutsed vastu. Sel päeval astus iga rüütel kolm korda välja ja paiskas kolm vastast maha. Lisan juurde, et seitse nende vaprate vastastest olid templirüütlid. Sir Brian de Bois-Guilbert teab väga hästi, et ma tõtt räägin.»
Võimatu on leida sõnu, et kirjeldada viha templi-rüütli pruunil- näol; mis veel tumedamaks muutus. Äärmise raevu ja segaduse tõttu libisesid tema värisevad sõrmed mõõgapeale ja tõmbusid vististi ainult selle teadmisega tagasi, et siin pole paras paik vägivalla-tegu-deks. Cedric, kelle tundmused olid alati lihtsad ja õiglased ja kes ei suutnud korraga mitmele asjale mõelda, ei pannud oma suguvendade kohta rõõmusõnumit kuuldes külalise meelepaha ja segadust tähele. «Mina annaksin sulle selle kuldse käevõru, palverändaja,» ütles ta, «kui sa võiksid mulle teatada nende rüütlite nimed, kes nii vapralt meie rõõmsa Inglismaa au kõrgel hoidsid.»
«Seda teen ma hea meelega,» vastas palverändaja, «ja ilma tasuta, sest minu tõotus takistab mind mõnda aega kulda puutumast.»
«Mina kannan seda käevõru teie asemel, sõber palverändaja, kui te lubate,» ütles Wamba.
«Esimesel kohal au kui ka relvakuulsuse poolest oli vapper Inglise kuningas Richard,» ütles palverändaja.
«Mina annan talle andeks,» ütles Cedric, «mina annan talle andeks, et ta põlvneb vägivallatsejast hertsog Williamist.»
«Krahv Leicester oli teine,» jätkas palverändaja, «sir Thomas "Multon of Gilsland oli kolmas.»
«See vähemalt on saksi verd,» hüüdis Cedric rõõmsalt.
«Sir Foulk Doilly neljas,» jätkas palverändaja.
«Samuti saks, vähemalt ema poolt,» tähendas Cedric, kes kuulas kõige suurema põnevusega ja unustas vähemalt osagi oma põlgusest normannide vastu, kui jälgis kuningas Richardi ja tema britlaste triumfi. «Ja kes oli viies?» küsis ta.
«Viies oli sir Edwin Turneham.»

---

[15] Kindlus ja linn Süürias, mille pärast peeti kaua aega verist võitlust ristirüütlite ja Saladini vahel.

47

«Puhastverd saks, Hengisti hinge nimel!» hüüdis Cedric. «Ja kuues?» jätkas ta põnevalt, «kuidas oli kuuenda nimi?»

«Kuues,» ütles palverändaja viivitades ja nagu meelde tuletades, «kuues oli vähema kuulsusega ja madalamast soost noor rüütel, keda rohkem arvu täienduseks kui abiks teiste sekka oli võetud... ja tema nimi on mul meelest läinud.»

«Härra palverändaja,» ütles Brian de Bois-Guilbert põlglikult, «see tehtud unustamine tuleb liiga hilja, kui et ta pärast nii hea mälu näitamist eesmärgile võiks jõuda. Mina ise tahan selle rüütli nime nimetada, kelle oda ja õnn ühes minu hobuse eksitusega mind juhuslikult maha rabasid: see oli rüütel of Ivanhoe. Ka polnud seal sakside seas ühtegi, kes oleks oma aastate juures sõjamehena temast kuulsam olnud. Kuid ühte tahan ma öelda ja valjusti: oleks ta Inglismaal ja tahaks eelseisval turniiril St. John-de-Acre'i väljakutset korrata, siis oleksin ma valmis oma praeguse ratsu ja varustusega lubama temale igasugust paremust sõjariistades ning tagajärge ära ootama.»

«Oma väljakutsele oleksite saanud kohe vastuse,» ütles palverändaja, «kui teie vastane siin oleks. Praeguses olukorras aga ärge segage vaikse saali rahu selle võitluse oletatavate tagajärgedega kiideldes, mida olla ei saa, nagu te isegi teate. Kui Ivanhoe peaks kunagi Palestiinast tagasi tulema, siis olen mina teile tagatiseks, et ta teie vastu välja astub.»

«Tore tagatis!» ütles templirüütel. «Ja mida panete pandiks?»

«Selle reliikvia,» ütles palverändaja ja võttis väikese elevandiluust karbikese oma rinnalt ning lõi risti ette. «Selles on tükk püha ristipuud Karmeli mäelt.»

Jorvaulx' kloostriülem lõi risti ette ja luges meie-isa palvet, millega kõik ühinesid, välja arvatud ainult juut, muhameedlased ja templirüütel. Viimane võttis, ilma et oma pead oleks paljastanud või kuidagi muul viisil oma austust reliikvia pühaduse vastu avaldanud, kuldketi kaelast ja viskas selle lauale, lausudes: «Prior Aymer hoidku minu ja nimetu rändaja panti selle tagatiseks, et kui rüütel of Ivanhoe peaks Briti nelja mere

48

piirkonda ilmuma, siis peab ta Brian de Bois-Guilberti väljakutse vastu võtma, ja kui ta seda ei tee, siis kuulutan mina ta igas Euroopa templihoovis argpüksiks.»

«Seda pole vaja,» ütles leedi Rowena suud avades. «Minu häält peab kuuldama, kui keegi teine siin saalis puuduva Ivanhoe kaitseks sõna ei võta. Mina kinnitan, tema võtab iga ausa väljakutse rüütellikult vastu. Kui minu nõrk tagatis peaks võima püha palverändaja võrratut panti pisutki kindlustada, siis oleksin valmis oma au ja nime andma selleks, et Ivanhoe sellele uhkele rüütlile vastu astub, nii nagu ta seda nõuab.»

Vastukäivate tundmuste torm valdas Cedricut ja sundis teda selle kõneluse vältel vaikima. Rahuldatud uhkus,, viha ja nõutus vaheldusid tema laial ja avalal näol, nagu kihutaksid pilvevarjud üle viljapõldude, kuna aga tema teenrid, kellesse kuuenda rüütli nimi näis otse elektriliselt mõjuvat, pilkudega oma isandat puurisid. Kuid Rowena hääle kõla näis majaisanda tema vaikimisest äratavat.

«Leedi,» ütles Cedric, «see ei kõlba. Oleks suuremat tagatist vaja, siis annaksin mina ise oma au Ivanhoe au eest pandiks, kuigi olen haavatud, õigusega haavatud. Aga pandid on juba niigi küllaldased, isegi normanni rüütlite kommete kohaselt — eks ole, isa Aymer?»

«On,» vastas prior, «ja selle püha reliikvia ning kalli keti hoian ma meie kloostri varakambris alal seni, kui võitlus on otsustatud.»

Peale neid sõnu lõi ta korduvalt risti ette ja andis pärast põlvitus! ja tumma palvetust selle reliikvia munga, vend Ambrose kätte, kuna ta kuldketi vähemate ettevalmistustega, kuid ilmselt sama suure sisemise rahuldustundega võttis ja oma lõhnava nahaga vooderdatud tasku pistis, mis tema käe all avanes. «Ja nüüd, Cedric,» ütles ta, «teie heade viinade kangus paneb mu kõrvad õhtukellade helinat kuulma. Lubage veel üks karikas leedi Rowena terviseks ning laske meid siis puhkama minna.»

«BromholmeM risti nimel,» vastas Cedric, «teie teete oma kuulsusele vähe au, sir prior! Kuulujutt räägib teist kui lõbusast mungast, kes karika juures hommikukella ära ootab, ja mina, vana nagu ma olen, kartsin, et te

mu võistlusel häbisse jätate. Aga ausõna, minu nooruse ajal poleks kaheteistkümneaastane saksi poisikegi. nii vara karikast lahkunud.»

Kuid prioril olid oma eripõhjused, miks ta sellest meelevaldsest parajusest kinni pidas. Loomu poolest oli ta rahusobitaja, temale oli igasugune tüli ja riid vastik. Kuid see ei olenenud hoopiski armastusest oma ligimese või iseenda vastu. Praegusel silmapilgul oli tal loomusunniline hirm saksi ägeda karakteri ees ja ta nägi hädaohtu oma kaaslase hoolimatus ja uhkes iseloomus,, millest ta oli juba nii mõnegi tõenduse saanud. Kestvama aja jooksul oleks pidanud siin paratamatult mõni. plahvatus sündima. Sellepärast oli ta lahkesti nõus, et ükski teine rahvas ei suuda tugevate ja kangete saksidega karikaid tõstes võistlust välja kannatada, puudutas paari sõnaga mööda minnes oma püha elukutset ja kordas oma palvet tohtida lahkuda.

Lahkumiskarikas lasti ringi käia, ja sügavalt Cedricu ning leedr Rowena ees kummardades kadusid võõrad alla saali,, kuna pererahvas lahkus ühes oma teenritega teise ukse kaudu.

«Uskmatu koer,» ütles templirüütel juut Isaacile, kui ta temast rahvasummas mööda läks, «sead ka sina oma sammud turniiri poole?»

«Ma mõtlesin nõnda teha,» vastas Isaac alandlikult kummardades, «kui teie kõrgeaulisel isandal midagi selle vastu pole.»

«Küllap vist selleks,» ütles rüütel, «et meie aadlirahva sisemust liiakasuvõtmisega pureda ja naisi ning lapsi oma hiilgava kribu-krabu ning rämpsuga meelitada. Vean kihla, et sinu paun on juudi seeklitest pungil.»

«Mitte ainustki seeklit, mitte ainustki hõbepenni, mitte midagi pole mul — aidaku mind Aabrami jumal!» ütles juut käsi kokku lüües. «Lähen ainult mõne suguvenna abi otsima, et saaksin meie laekahoidja1 poolt mulle peale pandud trahvi ära maksta. Aidaku mind isa Jakob! Mina olen vaene vanamees, isegi minu ülikuub on Tadcasteri Reubenilt laenatud.»

«Kaval ja petlik valevorst!» vastas templirüütel irvitades ning läks edasi, nagu ei tahaks ta enam kõnelust jätkata. Nüüd rääkis ta oma türgi orjadega juuresseis-jaile arusaamatul keelel. Vaene iisraelimees näis sõjaka munga sõnade peale sedavõrd jahmatanud olevat, et ta alles siis oma kummardunud pead julges tõsta, kui templirüütel juba saali teise otsa oli jõudnud. Ringi vaadates tegi ta imestanud näo nagu inimene, kelle jalge ette just praegu lõi pikne ja kes ikka veel kõuemürinat kõrvus kuuleb.

Varsti pärast seda juhatati templirüütel ja abt major-doomuse ning viinakallaja poolt magamisruumidesse, kummagi ees kõndisid kaks tõrvikukandjat ja kaks teenrit

kehakinnitusega, kuna alamad teenrid juhatasid nende saatjatele ja teistele külalistele kätte puhkepaiga.

KUUES PEATÜKK

Et osta tema lahkust, pakun sõprust:
Kui nõus ta seega — hea, kui ei — adjöö.
Kuid minu armastust te ärge pange pahaks...
Shakespeare, «Veneetsia kaupmees».

Kui palverändaja tulelonti kandva teenri juhatusel läbi ruumide labürindi sammus, tuli viinakallaja talle järele ja sosistas, et kui külalisel midagi karika hea mõdu vastu pole, siis leidub siin nii mõnigi teenija, kes hea meelega tahaks pühalt maalt toodud uudiseid kuulda, iseäranis aga rüütel of Ivanhoe kohta käivaid sõnumeid. Silmapilk ilmus ka Wamba sama palvega, tähendades, et üks kann pärast kesköõd on rohkem väärt kui kolm kannu pärast õhtukella. Ilma et palverändaja Wamba autoriteetsele arvamisele vastu oleks vaielnud, tänas ta narri lahkuse eest, kuid tähendas, et tema on püha tõotuse andnud mitte kunagi köögis rääkida asjust, millest ta saalis peab vaikima. «See tõotus,» ütles Wamba viinakallajale, «kõlbab vaevalt sulasele.»

Viinakallaja kehitas pahaselt õlgu. «Ma mõtlesin ta üksikusse vaiksesse kambrisse paigutada,» ütles ta, «et ta aga heade kristlaste vastu nii seltsimatu on, siis paneme ta juut Isaaci kongi kõrvale kambrisse. Anwold,» ütles ta tõrvikukandjale, «vii palverändaja lõunapoolsesse kongi. Soovin teile head ööd, härra palverändaja,» lisas ta juurde, «ja ainult õige pisut tänu teie vähese viisakuse eest.»

«Head ööd ja õnnistagu teid meie armas neitsi Maria,» ütles palverändaja rahulikult ning tema teejuht liikus edasi.

Väikeses eestoas, kuhu tuli mitu ust ja mida valgustas väike raudlamp, peatati neid uuesti, seekord leedi Rowena ümmardaja poolt, kes teatas käskival toonil, et tema käskijanna soovivat palverändajaga rääkida. Ümmardaja haaras Anwoldilt tulelondi, käskis teda oodata ja andis palverändajale märku temale järele tulla. Nähtavasti ei pidanud palverändaja kohaseks

52

seda kutset tagasi lükata, nagu ta tegi esimesega, ja kuigi tema liigutused teatud üllatust avaldasid, kuulas ta ometi sõna.

Läbiti lühike koridor, tõusti jämedatest tammepalki-dest tehtud seitsmeastmelisest trepist üles ja jõuti Rowena eluruumi, mille lihtne suursugusus vastas maja-härra poolt leedile avaldatud aule. Seinu katsid eesriided, millel olid kuld- ja hõbelõngadega kõige tolleaegse kunsti ja oskusega kujutatud stseenid küttimisest ja kullijahist. Voodit ehtisid samasugused kallid vaibad ja seda ümbritsesid purpursed kardinad. Ka toolid olid riidega üle tõmmatud ja üks, teistest kõrgem, oli varustatud kunstipäraselt nikerdatud elevandiluust jalapingiga.

Tervelt neli kroonlühtrit suurte vahaküünaldega valgustasid ruumi. Ometi ei peaks meieaegsed iludused saksi printsessi toreduse üle kadedust tundma. Seinad olid siin sedavõrd halvasti tehtud ja pragusid täis, et uhked eesriided öötuules lehvisid ja tulede. kaitseks paigutatud katetest hoolimata puhus tuul vahaküünalde leegid viltu nagu mõne pealiku lehviva lipu. Muidugi — rikkust siin oli, samuti võis märgata ka katset ilumeelt

rahuldada, kuid mugavust leidus vähe, ja et seda tol ajal palju ei tuntud, siis ei märgatudki selle puudumist.

Leedi Rowena ühes oma selja taga seisva kolme ümmardajaga, kes tema juukseid puhkama minekuks korraldasid, istus eespool tähendatud troonitaolisel toolil nagu selleks sündinud, et üldist austamist pälvida. Palverändaja näis tahtvat seda põlvililangemisega kinnitada.

«Tõuse üles, palverändaja,» ütles leedi lahkesti. «Eemalolijate kaitsjal on õigus loota head vastuvõttu kõigilt, kes hindavad tõtt ja austavad mehisust.» Siis ütles ta oma kaaslastele: «Lahkuge kõik, peale Elgitha, ma tahan püha palverändajaga rääkida.»

Ümmardajad ei lahkunud ruumist, vaid eemaldusid selle kaugemasse nurka, kus nad seina äärde väikesele pingile istusid ja raidkujuna liikumatuks jäid, kuigi nad seevõrra kaugel olid, et nende sosistamine poleks võinud käskijanna kõnelust segada.

«Palverändaja,» ütles leedi hetkelise viivituse järele, millal ta nähtavasti aru pidas, kuidas küll võõra poole pöörduda, «täna öösi tuletasite te üht nime meelde — ma arvan,» ütles ta teatud jõupingutusega. «Ivanhoe nime, mis saalis loomulikult meelepärasena ja tervitatuna oleks pidanud kõlama. Kuid ometi on saatuse teed nii imelikud, et paljude hulgast, kelle südamed seda nime kuuldes peksma hakkasid, ainult mina julgen teilt küsida, kus ja missuguses olukorras te lahkusite sellest mehest, kellest te rääkisite? Oleme kuulnud, et ta pärast inglise sõjaväe äraminekut oma hädise tervise tõttu Palestiinasse pidi jääma, kus ta prantslaste tagakiusamist kannatas, kelle poole hoidusid ka templirüütlid.»

«Mina tean rüütel of Ivanhoest vähe,» vastas palverändaja surutud häälel. «Tahaksin, et ma teda paremini tunneksin, sest et teie, leedi, tema saatusest huvitatud olete. Ma arvan, et ta pääses oma vaenlaste tagakiusamiste eest Palestiinast õnnelikult tulema ja on praegu teel Inglismaa poole, kus — teie, leedi, teate paremini kui mina — missugune õnn teda ees ootab.»

Leedi Rowena ohkas sügavasti ja päris lähemalt järele, millal võib rüütel of Ivanhoed kodumaal oodata ja kas teda ehk teekonnal hädaoht ei varitse. Küsimuse esimese poole kohta ei teadnud palverändaja midagi vastata, kuid teise poole suhtes tähendas ta, et reisimine Veneetsia ja Genua kaudu, kust ta läbi Prantsusmaa Inglismaale pääseb, pole sugugi hädaohtlik. «Ivanhoe,» ütles ta, «on prantslaste keele ja eluviisidega sedavõrd hästi tuttav, et tema teekonna selles osas pole karta mingisugust hädaohtu.»

«Annaks jumal,» ütles leedi Rowena, «et ta õnnelikult pärale jõuaks ja võiks sõjariistus esineda juba lähemal turniiril, kus tema kodumaa rüütelkond oma osavust ja võimeid tahab näidata. Kui Athelstane of Conings-burgh võiduhinna peaks saama, siis võiks of Ivanhoe kodumaale jõudes halbu sõnumeid kuulda. Võõras, missugune oli ta välimus, kui teie teda viimati nägite? On haigus oma karmi käega tema rammu ja kenadust puudutanud?»

«Ta oli näost tõmmum ja kõhnem,» ütles palverändaja, «kui jõudis Lõvisüdame seltsis Küproselt Palestiinasse,

ja tema palgeid rusus raske mure, kuid mina ei pääsnud talle lähedale, sest mina pole temaga tuttav.»

«Kardan,» ütles leedi, «et ka oma kodumaal leiab ta vähe troosti, mis murepilvi tema näolt võiks peletada. Tänan, hea palverändaja, teadete eest, mis sa mu lapsepõlve

mänguseltsilise kohta tõid. Tüdrukud,» ütles ta, «tulge lähemale ja pakkuge pühale mehele unekarikat, sest mina ei taha teda enam takistada puhkusele minemast.»

Uks ümmardajaist tõi hõbekannu, mis oli täidetud tugevasti vürtsitatud viinaga. Rowena puudutas seda ainult huultega. Siis ulatati karikas palverändajale, kes peale sügavat kummardust maitses sellest mõned tilgad.

«Võtke see and, sõber,» jätkas leedi kuldtükki pakkudes, «teie vaevarikka reisi tunnustamise ja teie poolt nähtud pühade paikade austamise täheks.»

Palverändaja võttis kuldtüki sügava kummardusega vastu ja lahkus Elgitha juhatusel ruumist.

Eesruumist leidis ta ootava Anwoldi, kes ümmardajalt tulelondi võttis ja palverändaja suurema kiiruse kui viisakusega äärmisse ja lihtsamasse hoonejakku viis, kus oli hulk väikesi ruume või konge, mis olid määratud alamatele teenritele ja külalistele magamiskohaks.

«Kus magab juut?» küsis palverändaja.

«Uskmatu koera kuut,» vastas Anwold, «on teie pühaduse kongi kõrval. Püha Dunstan, küll peab seda kongi vist kraapima ja kasima, enne kui teda mõni kristlane tarvitada võib!»

«Ja kus magab seakarjus Gurth?» küsis võõras.

«Gurth,» vastas ori, «magab teist paremal, juut pahemal pool, nii et teie seda ümberlõigatut meie sugukonna sulasest eraldate. Te oleksite võinud auväärilisema paiga saada, kui te Oswaldi kutset poleks tagasi lükanud.»

«Nõnda on hea, nagu see praegu on,» ütles palverändaja, «sest isegi juudist ei saa läbi tammise seina midagi külge hakata.»

Nõnda öeldes astus ta temale määratud kambri, kuna ta enne teenijalt tänades tulelondi võttis ning head ööd soovis. Kui ta oma kongi ukse oli sulgenud, pistis ta tulelondi puust lühtrisse ja silmitses oma magamisruumi,

55

mille sisseseade oli kõige lihtsam. Siin oli lihtne puutööl, sama laadi säng puhaste õlgedega, mille peale oli laotatud vaibana paar lambanahka.

Palverändaja kustutas tule ja heitis oma lihtsale asemele, ilma et ta ennast riietest oleks vabastanud, ja magas või vähemalt lamas, kuni esimene päikesekiir lipsas tuppa läbi võrestatud väikese akna, mis pidi siia mõnususeta kambrisse niihästi valgust kui ka õhku muretsema. Siis tõusis rändur üles, luges hommikupalve, korraldas riideid ja lahkus toast, et astuda juut Isaaci kongi, mille ukselinki ta võimalikult vaikselt kergitas.

Juut lamas rahutus uinakus samasugusel asemel nagu oli palverändajagi toas. õhtul seljast võetud riidehilbud oli juut hoolikalt enda lähedale asetanud nagu kardaks ta muidu nende varastamist uinaku ajal. Tema nägu väljendas piinavat rahutust. Isaaci käed värisesid kramplikult nagu heitleks ta luupainajaga. Mõnedele heebreakeelsetele sõnadele järgnesid selgesti kohalikus segakeeles öeldud laused: «Aabrami jumala nimel, andke armu vanale, õnnetule mehele! Olen vaene, mul pole pennigi, ja kuigi teie rauad mu liikmed välja venitaksid, ometi ei võiks ma teile midagi anda!»

Palverändaja ei jäänud juudi sonimise lõppu ootama, vaid puudutas teda kepiga. Vististi langes see puutumine kokku mõne unes nähtud hirmupildiga, sest vanamees kargas üles ja tema hallid juuksed seisid peaaegu püsti peas, kuna ta osa riideid omale ümber keha lõi ja teise osa nagu kulli küüntega kokku kahmis, vahtides kohkunud pilgul palverändajale oma mustade silmadega otsa, milles paistis pöörane jahmatus ja füüsiline hirm.

«Ära karda mind, Isaac,» ütles palverändaja, «mina tulen kui sõber.»
«Tasugu teile seda Iisraeli jumal,» ütles juut suure kergendusega. «Nägin und, kuid isa Aabram olgu kiidetud, et see ainult unenägu oli.» Siis lisas ta end kogudes harilikul toonil: «Ja mida soovite teie nii varasel tunnil vaeselt juudilt?»
«Tulin sulle ütlema,» lausus palverändaja, «et kui sa silmapilk siit majast ei lahku ja ruttu oma teed ei lähe, siis võib sinu reis hädaohtlikuks muutuda.»
56
«Püha isa!» hüüdis juut. «Kel peaks olema huvi minusugust vaest loomakest hädaohtu saata?»
«Seda otstarvet pead sa küll ise kõige paremini teadma,» vastas palverändaja, «kuid usu mind, et kui templirüütel eile õhtul läbi saali läks, rääkis ta oma türgi orjadega' saratseenlaste keeles, mida mina väga hästi mõistan, ja andis neile käsu täna hommikul juudi teeleminekut silmas pidada, teda parajal kaugusel majast kinni võtta ja Philip of Malvoisini või Reginald Front-de-Boeufi lossi viia.»
Võimatu on kirjeldada seda äärmist hirmu, mis valdas juuti niisugust sõnumit kuuldes ja halvas korraga kõiki tema võimeid. Käed langesid tal lõdvalt kõrvale, pea vajus rinnale, põlved läksid keharaskuse all kõveraks, iga ta lihas ja erk näis oma vastupidavuse kaotavat ning lõdvalt kokku langevat, nii et juut palverändaja ette maha langes mitte mehena, kes mõtleb alandliku põlvitamisega kaastundmust äratada, vaid nõnda, nagu rõhuks teda maha mingi nähtamatu võim, ilma et jätkuks iõudu sellele vastu panna.
«Püha Aabrami jumal!» oli tema esimene hüüe ja juut lõi kokku ning laiutas oma kortsunud käsi, ilma et oma halli pead maast oleks kergitanud. «Oh püha Mooses! Oh õnnis Aaron! Ega ma asjatult näinud und ja ega nägemus tulnud põhjuseta! Juba tunnen ma nende raudu oma sooni venitamas! Juba tunnen nende piinariistu üle oma keha liikuvat, nagu käisid kord' saed, äkked ja kirved üle Rabba ja Ammoni laste!»
«Tõuse üles, Isaac, ja kuula mind,» ütles palverändaja, kes tema äärmist häda kaastundlikult ja mõninga halvakspanuga vaatas. «Sul on igatahes põhjust hirmul olla, kui silmas pidada, mida vürstid ja aadlimehed sinu suguvendadega on teinud, et neilt varandust välja pressida. Kuid tõuse üles, ütlen ma, ja mina juhatan sulle põgenemiseks tee. Lahku jalamaid siit majast, kuna kõik veel eilse öö väsimust puhkavad. Mina näitan sulle salajase metsatee, sest neid tunnen mina paremini kui metsavahid, ja ma ei jäta sind enne maha, kuni su kaitseks pole leitud mõni rüütel või parun, kes turniirile sõidab ja kelle heatahtlikkuse kindlustamiseks sul ehk abinõusid leidub.»
57
Pääsemist lootes hakkas Isaac pikkamisi, toll-tollilt põrandalt üles kerkima, kuni ta viimaks põlvili tõusis, heitis oma pika halli habeme ja juuksed tagasi ja kiindus oma mustade silmadega palverändajasse, kuna tema pilk ilmutas niihästi lootust kui kartust. Kui ta aga palverändaja sõnade lõppu kuulis, näis ta hirmutunne uut jõudu saavat ja ta langes jällegi kummuli, hüüdes: «Minul peaksid abinõud olema kellegi heatahtlikkuse kindlustamiseks? Ah, on ainult üks tee kristlase heatahtlikkuse võitmiseks, aga kuidas suudaks vaene juut seda teed käia, kui ta on väljapressimistega juba Laatsaruse viletsasse seisukorda surutud?» Ja äkki, nagu oleks kahtlus temas kõik teised tundmused lämmatanud, hüüdis ta: «Jumala pärast, noormees, ära peta mind — püha isa nimel, kes meid kõiki on loonud, olgu me juudid või paganad, Iisraeli lapsed või kristlased, ära anna mind ära! Mul pole mingeid abinõusid kristlase heatahtlikkuse võitmiseks, isegi kui see maksaks ainult ühe penni.» Neid viimaseid sõnu lausudes kargas ta maast üles ja haaras

kõige anuvamalt palverändaja mantlist kinni, viimane aga vabastas enda juudist, nagu võiks selle puudutus teda rüvetada.

«Oleksid ša ka kogu oma sugukonna rikkusega koormatud,» ütles palverändaja, «kuidas võiksin ma mõttele tulla sinule ülekohut teha? Selles riietuses olen ma vaesuse tunnistuse andnud ja selle võiksin ma ilmas ainult hobuse ning raudriide vastu vahetada. Ära mõtle, et mina sinu seltsi otsin või sellest omale kasu loodan. Jää siia, kui tahad, ja kaitsku sind Saksi Cedric.»

«Ah!» hüüdis Isaac. «Tema ei luba mind enda seltsis reisida. Olgu saks või normann, mõlemad tunnevad juudi lähedusest häbi. Ja pealegi Reginald Front-de-Boeufi ja Philip de Malvoisini maadest läbi minna ... Hea noormees, mina tulen teiega kaasa! Rutakem, paneme endale vöö vööle ja põgeneme! Siin on kepp, miks tahate veel viivitada?»

«Ma ei viivita,» ütles palverändaja oma kaaslase kiirustamisele järele andes, «kuid ma pean muretsema abinõud, et siit paigast lahkuda. Tule mulle järele.»

Ta viis juudi naaberkambrisse, kus magas, nagu juba mainitud, seakarjus Gurth. «Tõuse üles, Gurth,» ütles

palverändaja, «tõuse ruttu. Tee lahti tagumine värav ja lase mind ühes juudiga välja.»

Gurth, kelle amet talle praeguse aja vaadetest hoolimata sama palju tähtsust andis nagu Eumaioselegi Ithakal, haavus palverändaja familiaarsest ja käskivast toonist. «Juut tahab Rotherwoodist lahkuda,» ütles ta end ainult ühele küünarnukile ajades ja äratajat kõrgilt silmitsedes, «ja reisida jalgsi edasi ühes palverändajaga ...»

«Ennemini oleksin võinud unes näha,» ütles sel silmapilgul sisse astunud Wamba, «et ta mõne suitsutatud seasingiga minema hiilib.»

«Ometi,» ütles Gurth ja asetas pea uuesti puupakule, mida ta padjana tarvitas, «peavad niihästi juudid kui ka palverändurid sellega leppima, et nad lahkuvad suure värava kaudu — meie ei salli mingit vargsi minekut, pealegi nii varasel tunnil.»

«Selle peale vaatamata,» vastas palverändaja käskival toonil, arvan ma, et sa ei keeldu mulle seda lahkust üles näitamast.»

Seda öeldes kummardas ta lamava seakarjuse poole ja sosistas sellele midagi saksi keeles kõrva. Gurth kargas kui piksest tabatu üles. Palverändaja tõstis oma sõrme ettevaatuse märgiks ja lisas juurde: «Gurth, ettevaatust, muidu olid sa ikka arukas mees. Ava tagumine värav, ütlen ma, ja varsti saad sa rohkem kuulda.»

Nüüd tõttas Gurth kohe käske täitma, kuna Wamba ja juut temale järgnesid, imestades seakarjuse äkilise muutuse üle.

«Minu eesel, minu eesel!» ütles juut, kui rtad väravast välja jõudsid.

«Too talle tema eesel',» ütles palverändaja, «ja, kuule, too mulle veel teine, et ma.võiksin juudile seltsiks olla, kuni me siit ümbruskonnast välja jõuame. Saadan looma mõnega, kes ühes Cedricuga Ashbysse tuleb, kindlasti tagasi. Ja sina ...» Järgmised sõnad sosistas ta Gurthile kõrva.

«Hea meelega, väga hea meelega peab see sündima,» ütles Gurth ja läks silmapilk oma ülesannet täitma.

«Mina tahaksin teada,» ütles Wamba, kui seakarjus

neile selja oli pööranud, «mida teie, palverändajad, pühal maal õpite.»

«Palvetama, narr,» vastas palverändaja, «oma pattusid kahetsema ja paastuma ning alaliste palvetega oma liha suretama.»

«Midagi vägevamat õpite teie seal,» vastas naljahammas, «sest millal oleksid suutnud patukahetsus ja palvetamine Gurthi nii viisakaks muuta või paastumine sundida teda teile eeslit andma! Mina arvan, et sama hästi oleksite võinud oma palvetest ja patukahetsusest tema armsamale mustale kuldile rääkida ja te oleksite samasuguse vastuse saanud.»

«Mine ikka,» ütles palverändaja, «sina oled ainult saksi narr.»

«Hästi öeldud,» vastas naljahammas, «oleksin ma normannina sündinud, nagu olete seda minu arvates teie, siis oleks õnn minu pool ja mind peetaks peagi targaks.»

Sel silmapilgul jõudis juba Gurth kahe hobueesliga teisele poole kraavi. Reisijad läksid üle kahe laua laiuse tõstesilla ja läbi sama kitsa värava teisel pool kraavi olevas taras ning pääsid nõnda metsa. Vaevalt olid hobueeslid päral, kui juut ruttu värisevate kätega kuue alt sinisest riidest kotikese välja tõmbas ja selle sadula külge kinnitas, lausudes: «See on vaid pesu, ainult vahetus pesu.» Siis istus ta käbedamini looma selga, kui seda tema aastaist oleks võidud arvata, ja seadis oma mantlihõlmad nõnda, et looma selga asetatud paun vaatajate silmade eest täiesti varjatud oleks.

Palverändaja istus sadulasse väärika aeglusega ja andis Gurthile lahkudes kätt, mida see kõige suurema aupaklikkusega suudles. Seakarjus vahtis reisijatele järele, kuni nad metsateel puude varju kadusid, ja ärkas alles Wamba sõnade peale.

«Tead sa, minu hea sõber Gurth,» ütles naljahammas, «täna hommikul oled sa imelikult viisakas ja ebaharilikult vaga. Tahaksin hea meelega must prior või paljasjalgne palverändaja olla, et sinu ebaharilikku viisakust ja hoolitsemist maitsta, ja kindel on, et ma oleksin sinult rohkem välja pressinud kui ainult käesuudluse.»

«Sa ei olegi päris narr, Wamba,» vastas Gurth, «kuigi

60

sa ainult välimuse järele otsustad, millest rohkem meist targemadki ei suuda teha. Kuid mina pean nüüd minema oma kohuseid täitma.»

Nõnda öeldes läks ta ühes naljahambaga majja tagasi.

Vahepeal jätkasid reisijad oma teekonda ja niisuguse rutuga, mis selgesti juudi äärmist kartust ilmutas, kuna ju tema aastates inimesed harva kärmeid liigutusi armastavad. Palverändaja, kes paistis iga teed ja jalgrada laanes tundvat, juhtis oma sammud kõige kõrvalisemaid paiku mööda ja äratas seega enam kui üks kord kartust ja kahtlust iisraelimehes, kes mõtles, et teda tahetakse ehk lõksu viia.

Juudi kahtlused olid vabandatavad, sest peale lendava kala polnud sel ajal vististi ainustki olevust maa peal, õhus või vees, keda oleks niivõrd väsimatult ja järelejätmatult kõikjal taga kiusatud kui juuti. Kõige arutumal ja tühisemal ettekäändel kui ka kõige mõttetumal ja põhjendamatul süüdistusel anti nad rahvahulga viha kätte, sest niihästi normann kui saks, taanlane kui britlane —olgugi nad isekeskis ükskõik kui vaenulised — olid selles suhtes ühel meelel ja vaatasid kõige suurema põlgusega selle rahva peale, keda juba usuliste eelarvamuste järgi vihati, rõhuti, alandati, rööviti ja taga kiusati. Normannide soost kuningad ja iseseisvad lääni-isandad, kes esimeste eeskujul kõikjal vägivalda kasutasid, jätkasid selle vaga rahva tagakiusamist veelgi järjekindlamalt ja omakasupüüdlikumalt. Kuningas Johnist räägiti, et ta kedagi rikast juuti oma lossis kinni hoidnud ja iga päev tal ühe hamba lasknud välja tõmmata, kuni vaese iisraelimehe lõualuu hammastest peaaegu, tühjaks saanud ja ta viimaks nõus olnud suure summa maksma, mis oligi võimuvalitseja eesmärk. Vähene sularaha, mis maal leidus, oli peaasjalikult selle tagakiusatud rahva käes, ja oma valitseja eeskujul talitades kasutasid aadlimehed igasuguseid surveabinõusid, isegi füüsilist piinamist, et neilt seda raha välja

pressida. Kuid ahnusest tekitatud passiivne julgus ajas juute neile vaevadele vastu pidama, arvestades seda määratu suurt kasu, mida Inglismaa taolisel rikkal maal tegut-sedes saada võis. Kuid igasugustest raskustest hoolimata, isegi juutide varanduse hindamiseks asutatud

61

erikoja (juutide laekahoidja, kellest oli eespool juttu) peale vaatamata, mille eesmärgiks oli ainult selle rahva röövimine ja rõhumine, kasvas juutide hulk ometi ja nael kuhjasid kokku päratu suured varandused, mida nad vekslite abil käest kätte toimetasid; niisuguse leiutuse eest võlgnevatki äri-ilm neile tänu, sest sel teel oli võimalik varandusi ühelt maalt teisele toimetada ja niiviisi kaduda sealt, kus hädaoht ähvardas, ja julgemas pargas varju leida.

Nõnda oli siis juutide kangekaelsus ja ahnus vastukaaluks nende inimeste vägivallale ja fanatismile, kelle seas nad elasid, ning see kangekaelsus ja ahnus näis kasvavat samal määral nagu neid tabanud tagakiusa-misedki. Juutide päratu rikkus, mille nad kauplemisega omandasid, viis nad küll sagedasti hädaohtu, kuid tciscsl küljest oli ta nende mõju suurendajaks ja andis neile teatud kaitset. Nõnda nad elasid ja nende iseloom oli valvas, kahtlev ning kartlik, ent kangekaelne, visa ja osav kõrvale põiklema igasugustest hädaohtudest, mis neid võisid tabada.

Kui reisijad juba nii mõnegi varjulise teeraja oma selja taha olid jätnud, ütles palverändaja viimaks:

«See suur kuivanud tamm on piiriks sellele maa-alale, mille üle valitseb Front-de-Boeuf. Malvoisini maa on juba kaugel meie selja taga, nii et meil pole enam vaja tagaajamist karta.»

«Purunegu tema vankrirattad,» ütles juut, «nagu see sündis vaarao saatjatega, et ta meile võimalikult pikkamisi järele jõuaks! Kuid ära jäta mind veel maha, hea palverändaja. Mõtle ainult selle metsiku ja ägeda templirüütli peale, kes oma saratseenlastega ei hooli piiridest, läänihärrast ega maalordist.»

«Meie teed,» ütles palverändaja, «peavad siin lahku minema, sest minu seisusel ja sinul ei kõlba ühes reisima jääda kauemaks, kui seda tarvidus nõuab. Ja mis abi olekski minusugusest rahulikust palverändajast kahe sõjariistus pagana vastu?»

«Oh, hea noormees!» vastas juut. «Sina võiksid mind kaitsta ja sa teeksid seda, ma tean. Kuigi olen vaene, ometi tahan seda sulle tasuda, mitte rahaga, sest raha — aidaku mind isa Aabram — mul ei ole, aga ...»

62

«Raha ja tasu?» ütles palverändaja vahele. «Ma juba ütlesin sulle, et ma seda ei nõua. Sind juhatada, seda võin ma, teatud määral isegi kaitsta, sest juuti sarat-seenlaste käest päästa ei rüveta kristlase au. Sellepärast, juut, tahan ma su kõige pealt varju alla viia. Praegu pole me enam kaugel Sheffieldist, kus sa kergesti mõne oma suguvenna võid leida, kes sulle peavarju annab.»

«Jakobi õnnistus tulgu sinu peale, hea noormees!» ütles juut. «Sheffieldis võin ma oma suguvenna Zarethi juures ulualust saada ning leida mõnesugused abinõud ohutuks edasireisimiseks.»

«Olgu siis nõnda,» ütles palverändaja. «Sheffieldi juures lahkume, ja pooletunnise sõidu pärast hakkab linn paistma.»

Pool tundi möödus täielikus mõlemapoolses vaikuses. Palverändaja pidas vist alandavaks kõnelda juudiga muidu kui ainult äärmise vajaduse korral, juut aga ehk ei

söandanud juttu alustada isikuga, kes pühal haual käimisega oli teatud pühaduse ilme juurde saanud. Nad' peatusid väikesel kõrgendikul ja allpool paistva Sheffieldi poole näidates ütles palverändaja: «Siin siis lahkume.»

«Mitte enne, kui olete vastu Võtnud vaese juudi tänu,» ütles Isaac, «sest ma ei söanda teid oma suguvenna Zarethi juurde kutsuda, kes võiks olla mulle abiks ja muretseda teie heateo tasumise eest.»

«Ütlesin juba,» vastas palverändaja, «et mina mingit tasu ei soovi. Kui sa mõne oma kristlasest võlgniku tahaksid köidikust ja vangitornist päästa, siis peaksin ma oma tänast teenet rikkalikult tasutuks.»

«Pea, pea,» ütles juut tema riietest kinni haarates,, «midagi' rohkemat tahaksin ma teha, midagi sinule endale. Jumal teab, et juut on vaene. Jah, Isaac on-oma suguvendade seas kerjus, kuid andke mulle andeks, kui ma aiman, mis te praegu kõige enam soovite.»

«Kui sa õieti aimad,» ütles palverändaja, «siis tead sa ka, et sa seda muretseda ei saa, oleksid sa kas või sama rikas nagu sa enda jutu järgi vaene oled.»

«Vaene?» kajas juudilt vastu. «Oo, usu, ma räägin ainult tõtt. Olen vilets paljaksriisutud, võlgades mees. Julmad käed on minult mu varanduse, raha., laevad ja

kõik minu omanduse riisunud. Ometi võin ma teile öelda, mida te soovite, ja võib-olla teile seda ka muretseda. Sinu himu käib praegu hobuse ja relvastuse järele.»

Palverändaja võpatas ja pöördus äkki juudi poole: «Missugune saatan sul nõnda laskis aimata?»

«Ükskõik missugune,» ütles juut naeratades, «peaasi, kui see aga õige on — ja nagu ma teie soovi võisin aimata, niisama Võin ma seda ka täita.»

«Kuid pea ometi silmas minu seisust, mu riietust ja mu tõotust,» ütles palverändaja.

«Teid, kristlasi, ma tunnen,» vastas juut, «ja tean, et ka kõige suursugusem teist on valmis oma usklikus patukahetsuses kepi ning sandaalid võtma ning jalgsi surnud inimeste haudadele rändama.»

«Ära teota, juut,» ütles palverändaja tõsiselt.

«Anna andeks,» ütles juut, «rääkisin mõtlematult. Kuid õhtul ja täna hommikul pillasite sõnu ja need näitasid tulekivi sädemena, mis metall teis peitub. See palverändajakuub varjab rüütliketti ning kuldkannuseld: kui te hommikul minu voodi üle kummardasite, siis need hiilgasid.»

Palverändaja ei suutnud naeratust tagasi hoida. «Kui mõni sama uudishimulik silm sinu riided läbi otsiks, Isaac, mis võiks tema küll sealt leida,» ütles ta.

«Aitab,» ütles juut jumet muutes. Ruttu oma kirjutusmaterjali välja võttes, nagu tahaks ta kõnelust lõpetada, hakkas ta oma kollase mütsi põhjal paberitükile kirjutama, ilma et hobueeslilt maha oleks tulnud. Lõpetades andis ta selle heebrea keeles kirjutatud tähe palverändajale sõnadega: «Leicesteri linnas tunnevad kõik rikast lombardia juuti Kirjath Jairami. Anna see täht temale: temal on kuus Milaano sõjavarustust müüa, millest kõige halvemgi on kroonitud pea vääriline, ja kümme toredat täkku, kellest kõige halvem kõlbaks kuningale irooni tagasivõitmiseks. Neist annab ta sulle valida ja varustab su kõigega, mis sa turniiril vajad. Saab see mööda, siis viid sa need temale tagasi, kui sa ei taha nende väärtust omanikule rahas tasuda.»

«Aga, Isaac,» ütles palverändaja naeratades, «sa pead teadma, et selles võitluses langevad võidetu hobune ja

sõjariistad võitjale saagiks? Mul võib õnn tulemata jääda ja nõnda kaotan ma selle, mida ma ei suuda tagasi anda ega ka tasuda.»

Juut tegi pisut üllatatud näo seda võimalust kuuldes, kuid vastas julgust kogudes ruttu: «Ei, ei, ei, see on võimatu, selle peale ei taha ma mõelda. Meie isade õnnistus tulgu sinu peale. Sinu oda saab vägev olema nagu Moosese kepp.»

Nõnda öeldes tahtis ta oma hobueesli minema pöörata, kuna palverändaja nüüd omakorda tema mantlist kinni haaras. «Ei, Isaac, sa ei tunne veel kõiki hädaohte. Täkk võib surma saada, sõjariistad puruneda, sest mina ei mõtle hobusele ega mehele armu anda. Pealegi ei anna ju sinu suguvennad midagi muidu ja tarvitamise eest peab ometi maksma.»

Juut viskles sadulas nagu oleksid tal krambid peal, kuid paremad tundmused võtsid võimuse nende üle, mis olid talle omasemad.

«Sest pole midagi, mitte midagi, lase mind minna,» ütles ta. «Peaks vigastusi juhtuma, siis ei maksa see teile midagi, mis aga puutub tasusse relvade tarvitamise eest, siis ei nõua seda Kirjath Jairam oma suguvenna Isaaci pärast. Ela hästil Kuid kuule, hea noormees,» ütles ta ümber pöördudes, «ära torma liiga uisapäisa võitlusmurdu. Ma ei räägi selleks, et täkku ja sõjariistu vigastamise eest kaitsta, vaid sinu enda elu ja ihu-liikmete pärast.»

«Palju tänu sinu hoiatuse eest,» ütles palverändaja jällegi naeratades, «sinu pakkumist tahan ma kasutada hästi ja juhtugu minuga mis tahes, kuid sinu lahkuse eest tahan ma veel kord tasuda.»

Nad lahkusid ja läksid eri teid kaudu Sheffieldi poole.

SEITSMES PEATÜKK

Nüüd ilmub rüütlisalk, üll uhked rüüd
ja kannupoisid kaasas, kelle püüd
onkanda rüütli kilpi, kinnitada talle kiiver pähe,
kui isand täies varustuses võitlusesse läheb.
Täkk juba kärsitu, ta kaapab mulda
ja närib valjasrauaks suhu pandud kulda.
Ka relvasepad võilluspaigale on jõudnud —
turniirid alati ka nendelt osavust on nõudnud,
et teritada mõõku, piike, kilpe kohendada
ja lömmilöödud soomusrüüsid tohterdada
Seal jõukad talupojad valvet peavad
ja lihtsad külamehed teibaid pihku seavad.
Dryden, «Palamon ja Arcite».

Inglise rahvas oli tol ajal küllaltki viletsas olukorras. Kuningas Richard oli võõrsil — vangis kurikavala ja halastamatu Austria hertsogi käes. Isegi tema asupaik polnud kindlasti teada ja suurem osa tema alamatest, kes olid vahepeal igasuguse rõhumise ohvriks saanud, polnud tema saatusest midagi kuulnud.

Prints John, kes oli liidus Lõvisüdame verivaenlasega,. Prantsuse kuninga Philipiga, püüdis igasuguste abinõudega . Austria hertsogi peale mõjuda, et see pikendaks tema venna Richardi vangipõlve, kellele ta nii mõnegi heateo eest tänu võlgnes. Samal ajal

püüdis ta suurendada oma pooldajate hulka kuningriigis, et siis otsekohe, kui kuningas sureks, võimu pärast võitlusse astuda seadusliku troonipärija, oma vanema venna, Briti hertsogi Arthuri, Geoffrey Plantageneti poja vastu, missuguse vägivallateoga ta hiljem teatavasti hakkama saigi. Iseloomult oli John kergemeelne, liiderlik ning sõnamurdja. Enese ümber kogus ta kõiki neid, kel kuninga äraolekul tehtud kuritegude pärast oli põhjust karta Richardi tagasitulekut, samuti ka suure hulga «seadusevastaseid julgeid», kes ristisõitudelt kodumaale tagasi tulles olid toonud kaasa hulga hommikumaiseid pahesid ühes vaesuse ning kalgistunud iseloomuga ning kes rajasid kogu oma lootuse vaid üldistes segadustes, omandatava varanduse peale.

66

Neile rahva hädadele ja muredele lisandusid veel paljud röövlid, kes lääniisandate vägivalla ja metsaseaduse vägistamise tõttu meeleheitele aetuina suurteks salkadeks kokku liitusid, metsad ning kõrvalised paigad oma võimuses hoidsid ning panid vastu riigiseadustele kui ka ametivõimudele. Läänihärrad ise, igaüks oma kindlustatud lossis, kus nad oma lääni üle väikest kuningat mängisid, käsutasid tegelikult samasuguseid seadusevastaseid ja vägivallatsevaid salku, nagu olid seda avalikud röövlid. Et neid salku ülal pidada ja võimaldada enestele toredust ning küllust, laenasid aadlimehed juutidelt suuri rahasummasid kõrgete protsentidega, nii et need liiakasuprotsendid vähjahaigusena nende omandust õõnestasid ja feodaalidel muud abinõu oma seisukorrast pääsemiseks üle ei jäänud, kui mõni põhjendamatu vägi-vallategu oma võlausaldajate vastu.

Inglise rahvas kannatas rängalt teda rõhuvate mitmesuguste hädade käes, kuid tal oli põhjust tuleviku pärast veelgi enam mures olla. Kõigele lisaks levis maal kohutav taud, mis eriti alamates rahvahulkades võimust võttis mustuse, valimata toidu ja halbade elutingimuste tõttu ning viis hauda nii mõnegi, kelle saatust ellujäänud kadestasid, sest surnud olid ju tulevastest hädadest pääsnud.

Keset seda ääretut viletsust oli ometi niihästi vaene kui' ka rikas, alam kui ka ülem turniirist (tolleaja suurest etendusest) huvitatud, nagu on härjavõitlusest huvitatud poolnälginud Madridi kodanik, kel' polnud ainustki krossi oma perekonnale toidu ostmiseks. Ei amet ega haigused suutnud vana ega noort sellest etendusest eemal hoida. Relvamäng (nagu teda nimetati), mis pandi tõime Leicesteri krahvkonnas Ashby lagendikul ja millest suursugused võitlejad prints Johni enda juuresolekul pidid osa võtma, oli köitnud üldise tähelepanu ja määratud hommikul voolas igast seisusest rahvahulki tähendatud võitlusväljale.

Paik oli väga romantiline. Penikoorma kaugusel Ashby linnast laius suur toreda rohuga kaetud aas, mida piiras ühelt poolt mets, teiselt poolt hõre tammik, kus mõned puud olid päratu suured. Maapind oli sõjamängudeks otsekui loodud, sest see kerkis igast küljest kõrgemale

67

ja moodustas keskel tasandiku, mis oli piiratud tugeva teivastaraga pikuti umbes veerandpenikoormali-seks ja laiuti poole väiksemaks väljaks. Kujult oli see tarastatud ala pikergune nelinurk, mille nurgad olid tublisti ümarikuks lõigatud. Sissepääsu-avaused olid põhja- ja lõunapoolses otsas ja neid raamisid tugevad puuväravad, mis olid küllalt laiad, et kaks ratsanikku sealt kõrvuti läbi mahtusid. Igas väravas seisis kaks heeroldit ühes kuue pasunapuhujaga ja sama hulga teenritega, samuti tubli salk sõjamehi korra hoidmiseks. Heeroldid pidid kontrollima nende rüütlite suursugust päritolu, kes mõtlesid sõjamängudest osa võtta.

Lõuna-sissekäigust väljapoole oli tasasele kõrgendikule ehitatud viis suurepärast telk-paviljoni, mida ehtisid viie väljakutsuja rüütli värvid: punased ja mustad lipud. Telkide nöörid olid sama karva. Iga telgi ees rippus selles asuva rüütli kilp ja selle kõrval seisis tema kannupoiss barbarina või faunina riietatult või mingis muus veidras riietuses, vastavalt oma isanda maitsele ja osale, mida kannupoiss pidi mängude ajal etendama. . Auplatsi keskpaigas seisis Brian de Bois-Guilberti telk, keda tema rüütlimängudes omandatud kuulsuse ja tema suguluse tõttu praegust turniiri korraldavate rüütlitega vaimustatult väljakutsujate sekka võeti ja isegi nende peameheks valiti, kuigi ta alles hil-juti nendega oli liitunud. Ühel pool keskmist telki seisid Reginald Front-de-Boeufi ja Richard de Malvoisini omad, teisel pool ühe suursuguse, naabrusest pärit oleva paruni Hugh de Grantmesnili telk, kelle esiisa oli olnud William Vallutaja ja tema poja William Rufuse ajal Inglismaa lord ülem-õuemeistriks. Viiendas telgis asus Ralf de Vipont, keegi püha Johannese ordu rüütel Jeruusalemmast, kelle lään asus Ashby-de-la-Zouche'i lähedal Heatheri nimelises paigas. Väljale viivatest väravatest läks pisut kallak, kümne jardi laiune tee telkide tasandikule. Mõlemalt poolt piiras tugev teivastara teed ja ka telkide-esist välja, kuna siin kui ka seal seisid vahipostidel sõjariistus mehed. Turniiriplatsi põhjapoolse sissekäigu juures oli samasugune kümne jala laiune tee, mille lõpul oli suur tarastatud väli neile rüütlitele, kes mõtlesid väljakutsujate vastu võitlusse astuda. Selle

välja taga asusid einelauad igasuguse kehakinnitusegä ja.telgid relvameistritele, seppadele ning muudele teenritele, kes olid vajaduse korral valmis oma abi pakkuma.

Osa võitlusvälja piiras ajutine tribüün patjade ja vaipadega nende leedide ja lordide tarvis, kes tahtsid mängusid pealt vaadata. Kitsas riba tribüüni ja võitlusvälja vahel oli määratud vabameestele1 ja pisut paremate publikule kui lihtne talurahvas, ja seda paika oleks võinud ehk teatriparteriga võrrelda. Lihtrahvas võttis aset rohuplatsile pandud pinkidel, mis maapinna kallaku tõttu üksteisest kõrgemal seisid, nii et istujad võisid näha niihästi rõdu kui ka võitlusvälja. Peale selle oli mõnisada inimest veel heinamaal kasvavate puude otsa roninud ja isegi lähedal seisev külakiriku torn oli vaatajatest tulvil.

Üldise pildi saamiseks peab veel tähendama, et üks osa tribüünist, mis asus võitlusvälja hommikupoolse külje keskpaigas, seega just seal kohal, kus pidid sündima võitlejate kokkupõrked, oli kõrgem ja rikkalikumalt ehitud ning seal seisis midagi troonitaolist baldahhiini ja ilutseva kuningliku vapiga. Toredates livreedes kannupoisid, paažid ja teenrid tunglesid selle asupaiga ümber, mis oli määratud prints Johnile ja tema saatjaskonnale. Selle kuningliku looži vastas, teisel pool võitlusvälja, õhtupoolsel küljel, seisis teine, sama kõrge loož, mis oli küll vähem luksuslik, kuid.veelgi kirevamalt dekoreeritud kui kuningliku printsi oma. Salk paaže ja hulk noori ilusaid neidusid, kes kandsid rohelisi ja roosasid riideid, ümbritses samade värvidega ehitud troonitaolist istet. Lehvivate lippude, keskel, mis kandsid nooltega haavatud, põlevaid ja veriseid südameid ning vibu ja noolt, neid tavalisi Cupido embleeme, seisis kirev pealkiri, mis kuulutas, et see aukoht on määratud La Royne de la Beaulte et des Amours'i\e (ilu- ja armukuningannale). Kuid kes pidi praegusel

1 Originaalis «yeomanry», mis tähendab väikesi maaomanikke, jõukamaid talupoegi, aga ka kuninga kaitseväge ja miilitsat. Yeomaniks nimetab Scott hiljemini ka Locksleyd ja tema mehi — metsavendi. Tõlk.

69

korral ilu- ja armukuningannaks saama, seda ei võinud keegi aimata.

Vahepeal tõttasid pealtvaatajad neile määratud kohtadele, mis ei sündinud just ilma tülide ja hõõrumisteta. Mõned-neist- lahkarvamistest lahendati relvakandjate poolt lühidalt ja lihtsalt sõjakirveste varte ja mõõga-päradega, mida kasutati kui valmis argumente. Teised tülid, mis kõrgemate isikute vahel juhtusid, lahendati heeroldite või kahe marssali, William de Wyvili ja Stephen de Martivali poolt, kes pealaest jalatallani relvastatult võitlusväljal edasi-tagasi ratsutasid ja rahva seas korda pidasid.

Pikkamisi täitusid rõdud rüütlite ja aadlimeestega, kes kandsid peoriideid ja kelle pikad tumedavärvilised mantlid olid kauniks kontrastiks leedide kirevamatele rõivastele. Viimaseid oli rõdudele kogunenud rohkem kui mehi, kuigi ehk oleks võinud arvata, et niisugune hädaohtlik ja verine mäng neile palju lõbu ei võiks pakkuda. Madal vaheruum täitus peagi igasuguste teenijate ning yeomanidega ning nende alamaadlikkudega, kes tagasihoidlikkuse, vaesuse või tühise tiitli tõttu kohaseks ei pidanud paremat paika nõutada. Kuid just siin leidsid aset kõige sagedasemad tülid koha pärast.

«Uskmatu koer!» hüüdis keegi vanamees, kelle kulunud kuub tema vaesusest, mõõk, pistoda ja kuldkett aga tema pretensioonidest kõrgema seisuse järele tunnistust andsid. «Hundikutsikas, kuidas sa julged tõugata kristlast, kes on normann ja Montdidier' verd?»

Need toored sõnad polnud määratud kellelegi muule, kui meie tuttavale Isaacile, kes täna toredat, isegi suurepärast pitside ning nahkadega kaunistatud kuube kandis ja püüdis pinkide esiridades leida kohta oma tütrele, ilusale Rebekkale. Rebekka oli sõitnud Ashbysse isa juurde, kelle käitumine oli siin esile kutsunud üldise meelepaha. Hirmuga hoidis nüüd tütar Isaaci käe alt kinni. Isaac aga, kes mõnel muul juhusel oli küllalt pelglik, teadis, et tal täna pole siin midagi karta. Niisugustes avalikkudes paikades ei tohtinud ükski ahne ega pahatahtlik aadlivõsu juute puudutada, sest siin seisid nad üldise seaduse kaitse all, ja kuigi see vähe

70

kindlustust andis, siis juhtus ikka mõni parun paigal olema, kes oma kasu pärast valmis oleks olnud juudi kaifsjana esinema. Praegusel juhul oli Isaac eriti muretu, sest ta teadis, et prints John peab Yorki juutidega läbirääkimisi suure laenu pärast ja pakub neile tagatiseks kalliskive ja mõningaid maid. Isaacil endal oli selles äris õige suur osa ja ta teadis väga hästi, et prints, kes juutidega tahab kokku leppida, talle praegusel silmapilgul wna kaitset ei keelaks.

Sellest julgust ammutades tungis juut oma eesmärgi poole edasi ja surus kristlast-normanni, ilma et ta oleks arvestanud tema sugu, seisust või usku. Kuid vanamehe kaebused tekitasid naabrites meelepaha. Üks neist, keegi tüse yeoman, kes linkolnrohelisi riideid kandis, tosin nooli vööl, hõbemärk kaelas ja kuue jala pikkune vibu käes, pöördus ümber ja kuna tema päikesest ja tuulest pähklipruun nägu viha tõttu veel tumedamaks muutus, soovitas ta juudil meeles pidada, et varandus, mille ta oma ohvrite vere imemisega kokku on ajanud, on teda ämblikuna täis puhunud ja ämblik ei tarvitse ainult seni karta, kuni ta pimedasse nurka hoidub, kui ta aga päevavalgele ilmub, siis tallatakse ta puruks. See normannide inglise keeles kindlal häälel ning tõsise näoga tehtud märkus pani juudi tagasi põrkama ja küllap ta oleks nii hädaohtlikust naabrusest eemaldunud, kui üldist tähelepanu poleks enda peale tõmmanud prints Johni ilmumine, kes sel silmapilgul võitlusväljale ratsutas ühes oma suure ja lõbusa saatjaskonnaga, mis koosnes osalt ilmalikkudest, osalt vaimulikkudest isandatest, kes oma riiete kirevuse ja tegumoe poolest

kaaslastest kuidagi maha ei jäänud. Viimaste seas oli ka Jorvaulx' kloostriülem, kes kandis nii uhkeid riideid, nagu seda tema auamet vähegi lubas. Nahka ega kulda polnud riiete ilustustes kokku hoitud ja tema saabaste ninad tõusid tolleaegset moodi üle trumbates nii kõrgele, et neid polnud võimalik jalaraudadesse pista. Kuid see väike puudus ei seganud vaprat abti kuigi palju, vastupidi, see andis isegi talle võimaluse oma ratsuta-miskunsti nii paljude pealtvaatajate, eriti õrnema soo ees demonstreerida. Prints Johni ülejäänud saatjate hulka kuulusid tema palgasõjaväe armastatud juhid,

mõned marodeerivad parunid ja liiderlikud hooviringkonna liikmed, mitu templirüütlit ja püha Johannese ordu liiget.

Siinkohal olgu tähendatud, et nende kahe ordu rüütlid suhtusid kuningas Richardisse vaenulikult ja nad olid Palestünas löönud Prantsusmaa Philipi poole neis kestvates tülides, mis valitsesid selle valitseja ja Lõvisüdame vahel. Selle lahkheli tuntud tagajärjed olid, et Richard Lõvisüdame korduvad võidud jäid viljatuks, tema romantilised katsed Jeruusalemma võita — tagajärjetuks ja kogu tema kuulsus lõppes ebakindlas sõja-riistaderahus sultan Saladiniga. Sama kavalusega, mis nende orduvendade teguviisi iseloomustas «pühal maal», talitasid templirüütlid ja johaniidid ka Inglismaal ja Normandias, ühinedes prints Johni pooldajatega, kuna neil polnud põhjust soovida kuninga tagasitulekut või tema seadusliku pärija, prints Arthuri troonileastumist. Otse vastupidistel põhjustel vihkas prints John väheseid tähtsamaid saksi perekondi, mis olid veel järele jäänud, ja ta ei jätnud kasutamata ühtki võimalust, et neid alandada ja haavata. Ta teadis, et need tema isikut ja püüdeid ei pooldanud, nagu ei võinud seda teha ka suurem hulk Inglise kogukondi, sest Johni taoliselt liiderlikult ja vägivallatsejalt kuningalt kartsid nad uut ülekohut oma õigustele ja vabadustele.

Lõbusa saatjaskonna eesotsas, tumepunastes kullaga ehitud hiilgavates riietes, jahikull käel, peakatteks tore kalliskividepärjaga ilustatud nahkmüts, mille alt käharad lokid õlgadele langesid, ratsutas prints John tulist halli täkku tantsitades võitlusväljale, naeris valjult oma saatjatega ja silmitses kogu kuningliku üleolekuga rõdusid ehtivaid iludusi.

Ka need, kes printsi näolt välja lugesid liiderlikku häbematust, äärmist kõrkust ja ükskõiksust teiste suhtes, pidid ometi tunnistama, et temas on ka teatud meeldivust, mis on omane avalatele ja loomulikult ilusatele, kehtiva maitse kohaselt vormitud näojoontele, kuigi need paistavad isegi niivõrd otsekohestena, et ei varjagi sisemisi tundeid. Ekslikult peetakse niisugust näoilmet sagedasti mehiselt otsekoheseks, ometi tuleneb see vaid liiderliku meele ääretust ükskõiksusest ja oma sünni,

rikkuse ning mõne muu juhusliku eesõiguse teadmisest, rmVei seisa isikliku väärtusega mingis ühenduses.

Neile, kes sügavalt ei mõtle (ja neid on sada ühe vastu), olid prints Johni hiilgav rheno (nahkkrae), kallis soobliga vooderdatud mantel ning tema peenest, värvitud kitsenahast saapad ja kuldkannused ühes täku ohjeldamise osavusega küllaldaseks saavutuseks, et temale mürisevalt käsi plaksutada.

Lõbusal sõidul ümber võitlusvälja köitis printsi tähelepanu Isaaci auahnuse tagajärjel tekkinud ärevus, mis polnud veel vaibunud. Printsi terav silm tundis kohe juudi teiste seast ära, kuid palju enam kiindus tema pilk ilusasse Siioni tütresse, kes hirmunult oma vana isa käsivarrest kinni hoidis.

Rebekka välimust oleks võidud tõepoolest Inglismaa kõige suuremate iludustega võrrelda, kuigi hindajaks oleks olnud prints Johni taoline peen asjatundja. Neiu kuju oli haruldaselt vormitud ja seda tõstis esile veel hommikumaa rõivastus, mida .ta oma sugurahva nais-liikmena kandis. Kollasest siidist turban sobis hästi tema tumedavärvilise näonahaga. Tema silmade sära, tema kulmude kaunis kumerus, tema hästi vormitud kongnina, tema pärlitena valged hambad ja tema lopsakad mustad juuksed, mis langesid käharatena ilusale kuklale ja rinnale,' niipalju kui purpurilisel aluspõhjal loomulikkudes värvides lilletatud tore pärsia siidist kleit sellest viimasest katmata jättis — see kõik lõi armsa kauniduse, mis ei andnud järele ka kõige suurematele teda ümbritsevatele iludustele. Kulla ja pärlitega ehitud haakidest, mis tema riideid eest kõrist pihani kinni hoidsid, oli kolm palavuse tõttu lahti jäetud ja need võimaldasid siia sattunud pilgule rohkemgi näha. Ka teemantidest kaelakee, mille ripatsite väärtus oli arvutult suur, tuli nõnda rohkem nähtavale. Briljantidega kaetud lõksuga turbani külge kinnitatud jaanalinnusulg oli ehe, mille üle juudi neiust kõrgemal seisvad uhked daamid irvitasid ja naersid, kuigi nad salajas teda selle-üle ainult kadestasid.

«Aabrami palja lagipea nimel,» ütles prints John, «see juudi neiu seal on täiuslikkuse eeskuju, mis võib isegi kõige targema kuninga arutuks teha. Mis sina ütled,

prior Aymer? Selle templi kuninga nimel, mida meie vend Richard ei suutnud ära võtta, on ta küll just kui mõrsja Ülemlaulust!»

«Saaroni lill ja oru liilia,» vastas kloostriülem veidi nohisedes. «Kuid teie kõrgus peab meeles pidama, et ta on ikkagi ainult juut.»

«Ah!» hüüdis prints ilma teda tähele panemata, «ja seal on ka minu uskmatu Mammon, minu kuldmarkii, Bütsantsi parun, võitlemas koha pärast penniahtrate koertega, kelle kulunud riided oma taskuis ainsatki krossi ei varja, mis takistaks saatanat seal pidutsemast. Püha Markuse nimel, minu laenuprints peab ühes oma armsa tütrega rõdul ruumi leidma! Mis ta on, Isaac, sinu naine või tütar, see hommikumaa paradiisineitsi, keda sa varanduspaunana oma kaenla all kannad?»

«Minu tütar Rebekka, teie kõrgus,» vastas Isaac sügava kummardusega, ilma et printsi tervitus teda sugugi oleks heidutanud, ehk küll selles oli sama palju pilget kui viisakust.

«Sina tark mees,» ütles John naerdes, millega tema kaaslased sõnakuulelikult ühinesid, «kuid olgu tütar või naine, tema peab oma ilu ja sinu teenete kohaselt hindamist leidma. Kes istub seal tema kohal üleval?» jätkas ta oma pilku rõdule heites. «Saksi matsid, kes ennast seal venitavad ja laiutavad! Võtku neid see või teine! Nihkuge koomale ja andke minu liiakasuvõtjate printsile ning tema armsale tütrele ruumi. Ma tahan neile orjadele selgeks teha, et nad sünagoogi kõrgeid platse jagaksid nendega, kellel on nende peale päris •õigus.»

Sellel kohal rõdul, kuhu need haavavad ja ebaviisakad sõnad saadeti, istus Saksi Cedric perekonnaga ja oma poolehoidja ning suguvenna Athelstane of Conings-burghiga, kes oli kogu põhjapoolse Inglismaa sakside keskel suures lugupidamises, põlvnes ta ju Inglismaa saksi soost valitsejate perekonnast. Kuid ühes vana sugukonna verega oli ta neilt ka mitmed pahed pärinud. Tema nägu oli meeldiv, tema keha tugev ja tüse ning ta oli oma õitsvamas eas, kuid tema ilus nägu oli ilmetu, silmad unised, otsaesine sünge, liigutused aeglased ja kohmakad ning otsustamises avaldas ta niisugust pikaldust,

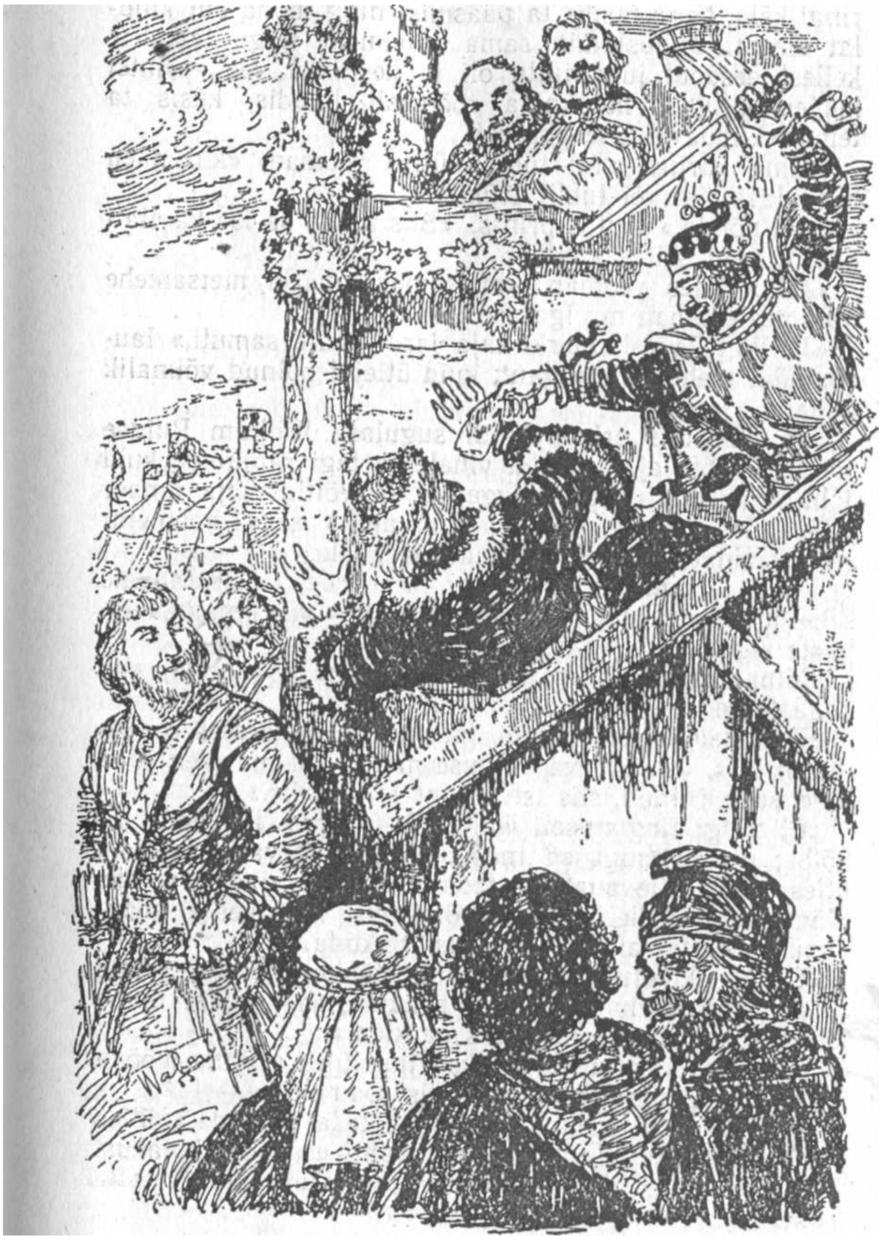
et teda üldiselt Athelstane Viivitajaks, hüüti. Tema sõhjad, keda oli palju, muuseas ka Cedric, hoidusid kirglikult tema poole, kinnitasid, et tema viivitamise põhjuseks pole argus, vaid puudulik otsustusvõime. Teised arvasid, et päritud nõrkus alkoholi vastu on tema vaimujõule liiga teinud, mis juba nagunii kunagi ülearu tugev pole olnud, ja passiivne julgus ning talle omane pehme süda olevat ainult riismed iseloomust, mida võiks kiita, kui temsr paremad omadused pideva liiderlikkuse tagajärjel poleks haledalt hukka saanud.

Sama isiku poole pöörduski prints oma käskivate sõnadega, nõudes ruumi Isaacile ja Rebekkale. Athelstane, keda seesugune tolle aja viiside ja vaadete järgi nii haavav nõudmine jahmatama pani, ei tahtnud sõna kuulata, aga ta ei teadnud, kuidas vastu panna ja jäi seisma Johni tahtmise takistusena ainult vis inertiae1 tõttu. Athelstane ajas oma sinised silmad pärani, vahtis printsile sõnakuulmatu imestusega otsa ja tema vaates oli midagi äärmiselt naeruväärset. Kuid kärsitu John nägi kõike hoopis teises valguses.

«See saksi siga,» ütles ta, «on kas magama jäänud või ei saa ta minust aru. Kõdita teda oma piigiga, de Bracy,» käsutas ta oma kõrval ratsutavat rüütlit, kes oli palgaväe ehk kondottieri[16] ülemaks. Nüüd tõusis nurin isegi printsi kaaslaste seas, kuid de Bracy, kelle elukutse teda igasugusest tagasihoidlikkusest vabastas, ulatas oma pika piigi üle vaheriba, mis eraldas võitlusvälja tribüünist, ja oleks tingimata printsi käsku täitnud, enne kui Athelstane Viivitaja oleks sedavõrd end kogunud, et sõjariista eest end tagasi tõmmata, kui mitte Cedric, kes oli sama kärmas kui Athelstane pikaldane, oma mõõka poleks paljastanud ja ainsa hoobiga piigi otsa maha raiunud. Veri kargas prints Johnile näkku. Ta vandus rängalt ja oli valmis oma viha kohasele vägivallale voli andma, kui teda äkki sellest kõrvale kallu-tati, osalt ümbritsevate kaaslaste poolt, kes teda rahustuda palusid, osalt üldise kiidukisa tõttu, mis Cedricu teole osaks sai. Põlgavalt laskis prints oma silmad

' Inertsijõud.

[16] **Palgasõdurid võõramaalased, kes allusid ainult vürstile, kes neile palka maksis.**

ringi käia, nagu otsiks ta pääsmist ning mõnd uut kindlat ohvrit. Juhuslikult sama vibumehe nägu tabades, kellest eespool juba juttu oli ja kes ikka veel, printsi kurjast pilgust hoolimata rõõmsalt hüüdis, küsis ta temalt kiiduavalduse põhjust.

«Mina karjun alati tubli,» ütles yeoman, «kui näen head laskmist või tublit lööki.»

«Või nõnda,» vastas prints. «Siis tabad sa ise ka alati märki, olen selles kindel.»

«Jah,» ütles yeoman, «metsamehe märki metsamehe maa peale taban ma igatahes.»

«Ja Wat Tyrreli märki saja jardi peale samuti,» lausus hääl mehe selja tagant, kuid ütlejat polnud võimalik näha.

See tähendus prints Johni sugulase William Rufuse saatuse kohta ajas printsi vihale ja tegi rahutuks, kuid John rahuldus peagi sellega, et ta võitlusvälja ümber seisvatele relvakandjatele käsu andis seda hooplejat silmas pidada ja näitas vibumehe poole.

«Püha Grizzeli nimel,» lisas ta juurde, «meie tahame selle mehe osavust proovida, kes nii väga valmis on teiste tegusid ülistama.»
«Mina proovi ei karda,» kostis yeoman rahuga, mis kogu tema olekut iseloomustas.
«Kuid teie, saksi matsid, tõuske üles,» käratas raevunud prints, «sest taeva valguse nimel, kui ma olen juba kord seda öelnud, siis istub juut teie sekka.»
«Ei milgi tingimusel, kui teie kõrgus lubavad! Ei kõlba, et meiesugused maa ülemuse kõrval istuksid,» ütles juut, kelle auahnus teda küll 'võis ajada vaeseks jäänud Montdidier' võsuga võistlema, kuid kes ei söandanud rikaste sakside eesõigusi rikkuda.
«Üles, uskmatu koer, kui mina käsin,» käsutas prints John, «või muidu lasen su pruuni naha seljast maha tõmmata ja hobuserüstadeks parkida.»
Niisuguse käsu peale hakkas juut üles astuma mööda kitsast ja järsku treppi, mis viis rõdule.
«Ma tahaksin näha, kes julgeb teda peatada,» ütles prints tungival pilgul Cedricut vahtides, kelle hoiakust võis aimata, et ta on valmis juuti ülepeakaela alla viskama.
76
õnnetuse hoidis ära narr Wamba, kes oma isanda ning Isaaci vahele kargas ja hüüdis printsi sõnadele vastuseks: «Mina teen seda!» Narr tõmbas oma mantli hõlma alt suure tüki sealiha, millega ta end nähtavasti turniiri ajaks oli varustanud, ja pistis juudile nina alla. Leides äkki oma sugurahva jälkuse enda nina alt ja nähes peale selle narri puumõõka oma pea kohal vuhi-semas, lõi juut taganema, komistas ning veeres mööda treppi alla: suurepärane nali pealtvaatajatele, kes valjusti naerma puhkesid. Ka prints John oma kaaslastega naeris südamest.
«Anna mulle võiduhind, onupoeg prints,» ütles Wamba. «Mina võitsin oma vastase ausas lahingus mõõga ja kilbiga,» lisas ta juurde, viibutades ühes käes seasinki, teises puumõõka.
«Kes ja mis sa oled, suursugune võitja?» küsis prints John ikka veel naerdes.
«Päritolult narr,» vastas naljahammas. «Mina olen Wamba, Witlessi poeg, kes oli Weatherbraini poeg, kes oli ühe vanema poeg.»
«Tehke juudile ruumi all esimeses reas,» ütles prints John, küllap heal meelel juhust kasutades, et loobuda oma esialgsest käsust. «Võidetut võitja kõrvale asetada ei kõlba.»
«Kelmi narri kõrvale seada on veel halvem,» vastas naljahammas, «ja juuti peki kõrvale panna on kõige halvem.»
«Suur tänu, tubli poiss,» hüüdis prints John, «sa meeldid mulle.' Isaac, laena mulle ometi kamalutäis kuldtükke.»
Juut heitus printsi sõnadest, kuid ta ei julgenud vastu hakata. Ta hakkas oma vööl rippuvas paunas kobama ja katsus vististi järele, kui palju rahatükke kamalusse mahub. Prints aga kummardas äkki täku seljas ja lõpetas Isaaci kahtlused sellega, et napsas kogu tema pauna ära ja viskas sellest võetud mõned kuldtükid Wambale. Siis ratsutas John edasi, jättis juudi naerualuseks ja lõikas ise pealtvaatajate kiiduavaldusi, nagu oleks ta teinud midagi ausat ja auväärset.

KAHEKSAS PEATÜKK

Sarv väljakutset hüüdes õhku lõikab
ja rüütlipasun talle vastu hõikab,
et üle maa ja taeva kajaheli põikab.

Näokaitsed alla lastud, piigid ees
on võitlusvalmis kumbki aadlimees.
Veel helk... ja näha saame võitlustutd,
kuis lendab kabjalöögisl tandrimuld...
Dryden, «Palamon ja Arcite».

Äkki peatas prints John oma ratsu, kutsus Jorvaulx' priori lähemale ja ütles, et tänase päeva peaülesanne olevat unustusse langenud.

«Minu õndsuse nimel,» ütles ta, «me oleme, härra prior, unustanud nimetada ilu- ja armukuninganna, kelle valge käsi peab võidupalmi üle andma. Mina omalt poolt olen vabameelne ja hääletaksin kohe mustasilma-lise Rebekka poolt.»

«Püha neitsi,» vastas prior ja pööras silmad kohkunult kõrvale, «juudi? Sel juhul oleksime väärt, et meid kividega võitlusväljalt minema kihutataks, kuid märtrisurmaks pole ma veel küllalt vana. Pealegi vannun ma oma kaitsepühaku nimel, et Rebekka seisab armsast saksi neitsist Rowenast palju madalamal.»

«Saks või juut,» vastas prints, «saks või juut, peni või siga, mis vahe sellel on? Mina ütlen, nimetagem Rebekka, kasvõi ainult selleks, et saksi matse haavata.»

Nurin tõusis isegi printsi omas lähemas ümbruses.

«See tähendaks naljaga liiga kaugele minna,» ütles de Bracy, «ükski rüütel ei tõstaks siin oma oda, kui pandaks toime niisugune teotus.»

«See oleks üleannetu solvamine,» ütles prints Johni üks vanematest ja mõjuvamatest poolehoidjatest, Waldemar Fitzurse, «ja kui teie kõrgus seda teeks, siis oleks see temale hukutav.»

«Mina pidasin teid, mu härra, oma saatjaks, mitte nõuandjaks,» ütles John oma hobust ohjeldades kõrgilt.

«Need, kes teie kõrguse kannul käivad,» vastas Wal-demar vaikselt, «omandavad õiguse nõu anda, sest nende

kasu ja julgeolek on samuti mängus nagu kõrgusegi oma.»

Sellest toonist märkas John, et tal tuleb järele anda. «Ma heitsin ainult nalja,» ütles ta, «aga teie susisete juba kui rästikud! Kuradi nimel, nimetage, keda tahate, ja olge rahul.»

«Ei, ei,» ütles de Bracy, «jäägu kuninganna troon vabaks, kuni võitja on selgunud, ja tema valigu, kes troonile peab istuma. See annab tema võidule uue võlu juurde ja õpetab kauneid leedisid vaprate rüütlite armastust hindama, sest ainult need võivad neidusid niisugusesse aupaika tõsta.»

«Kui Brian de Bois-Guilbert võidab,» ütles prior, «siis olen valmis oma roosikrantsi pandiks panema, et ma ilu-ja armukuninganna nime tean.»

«•Bois-Guilbertil,» vastas de Bracy, «on hea oda, kuid •võitlusväljal on teisigi, kes ei karda temale vastu astuda.»

«Tasa, mu härrad,» ütles Waldemar, «ja laske printsi oma paigale asuda. Rüütlid ja rahvas on juba kärsitud, aeg kaob ja ülim aeg on mängudega algust teha.»

Kuigi prints John veel rügivalitseja polnud, ometi maitses ta Waldemar Fitzurse'is juba kõike seda halbust, mida toob endaga kaasa soositud minister, kes oma isandat ikka omal viisil teenib. Prints andis järele, olgugi et ta alati just tühistes asjades kangekaelsust ilmutas, ja ühes saatjaskonnaga aukohale asudes andis 1a heerolditele märku turniirikord ette lugeda, mis oli lühidalt järgmine:

Esimeseks: Viis väljakutsujat astuvad kõigi soovijatega võitlusse.
Teiseks: Võitlusse ilmuv rüütel võib viie väljakutsuja seast omale vastase välja valida, puudutades tema kilpi. Teeb ta seda piigi tagumise otsaga, siis sünnib osavuse proovimine nõndanimetatud viisakusrelvadega, see tähendab — piigiotstesse pannakse puutükk, nii et mingit ohtu pole karta, peale hobuse vigastamise või ratsaniku põrutada saamise. Puudutatakse kilpi aga piigi terava otsaga, siis peab võitlus järgnema ä out-rance, see tähendab — rüütlid peavad võitlema teravate sõjariistadega nagu lahingus kunagi.

Kolmandaks: On rüütlid oma tõotuse täide viinud ja igaüks viis oda murdnud, siis nimetab prints esimese turniiripäeva võitja, kes saab tasuks valitud ilu ja laitmatu tugevusega sõjaratsu; peale selle on temal auväärne õigus valida ilu- ja armukuninganna, kes annab kätte võiduhinna järgmisel päeval.
Neljandaks: Antakse teada, et teisel päeval korraldatakse üldine turniir, millest kõik rüütlid, kes soovivad, võivad o$a võtta; nad jagatakse kahte rühma ja peavad mehiselt võitlema selle silmapilguni, mil prints John võitluse lõpetamiseks märku annab. Valitud ilu- ja armukuninganna peab siis seda rüütlit, kes printsi otsust mööda teisel päeval kõige paremini võitleb, kroonima kuldseist loorberilehtedest tehtud pärjaga. Sel teisel päeval peavad rüütlimängud lõppema, kuid kolmandal päeval peavad esinema vibulaskjad, härjavõitlejad ja teised rahvalõbustajad.
Nõnda püüdis prints John võita rahva poolehoidu, mida ta peagi sellega kõigutas, et arutult sama rahva -tundmusi ja tõekspidamisi solvas.
Võitlusväli pakkus praegu kõige hiilgavamat pilti. Ümbritsevad tribüünid olid täidetud kõigega, mida leidus Põhja- ja Kesk-Inglismaal suursugust, kõrget, rikast ja ilusat. Auväärsete pealtvaatajate erinevad riided muutsid vaate sama lõbusaks kui mitmekesiseks, madalamad istekohad olid tulvil rõõmsa Inglismaa linnakodanikke ja yeomane, kes oma lihtsamate kehakatetega sünnitasid tumeda serva aadlirahva säravate tikanduste ümber ja sellega nende hiilgust veel enam toonitasid.
Heeroldid lõpetasid võitlustingimuste ettelugemise oma hariliku hüüdega: «Heldust, heldust, vaprad rüütlid!» Selle peale sadas rõdult kuldtükke, sest rüütelkond pidas oma kohuseks olla helde käega nende vastu, keda sel ajajärgul peeti rüütliau kuulutajateks ja ajalookirjutajateks. Rüütlite heldust saatsid hüüded nagu: «Armastus daamidele — Surm võitlejatele — Au suuremeelsele — Kuulsus vaprale!» millega ühinesid lihtsamate pealtvaatajate kisa ja hulga pasunapuhujate sõjapillide mürtsu-mine. Kui see oli lõpetatud, lahkusid heeroldid kirevas reas võitlusväljalt ja sinna jäid ainult marssalid, kes istusid pealaest jalatallani relvastatuina nagu raidkujud

mõlemal pool võitlusvälja otsas hobuse seljas. Võitlusvälja põhjapoolne taraga piiratud ruum oli vahepeal täitunud rüütlitega, kes soovisid väljakutsujate vastu oma osavust katsuda, ja rõdult vaadates paistsid nad kui suletuttide voogav meri, milles läikisid haljad kiivrid ja pikad piigid ühes mõnikord nende otsa kinnitatud kämblalaiuste lippudega, mis suletuttide vahel luules lehvides üldist pilli elustasid.
Viimaks avati barjäärid ja loosiga määratud viis rüütlit liikusid pikkamisi areenile,' üksik ratsanik ees, teised paaristikku järel. Kõik olid toredasti relvastatud, nagu räägib saksi kroonik, kelle autoriteedile ma selles teoses toetun (Wardouri käsikiri). Asjata oleks kõige selle juures lähemalt peatuda.

Nende rüütlite vapid on lossimüüridel ammugi kõdunenud, nende lossidki on nüüd veel ainult rohelised mäekingud ja kokkuvarisenud varemed, vaevalt teatakse veel mõne asupaika. Nii mõnigi sugupõlv on juba kadunud ja ununenud maal, mis oli kunagi nende võimuses, ununenud ühes lääniisandate ja vasallidega. Mis kasu oleks siis lugejal veel nende nimesid või nende kunagisi embleeme teada!

Praegu aga — arvesse võtmata seda unustusevoolu, mis viib kord kaasa nende nimed ja teod — liikusid võitlejad üle võitlusvälja ja sundisid tuliseid täkke aeglasele sammule, kuid ometi nõnda, et oleks näha nii nende kui. ka ratsanikkude meeldivus ja osavus. Kui nad barjääri-ringi jõudsid, kostis väljakutsujate telkide tagant metsik muusika. See oli algupära poolest hommikumaine, pühalt maalt kaasatoodud muusika. Simblite ja kellade helin näis kuulutavat rüütlitele nii tervitust kui ka visadust. Viis rüütlit, kelle peale koondus lugematu hulk pilke, lähenesid väljakutsujate telkidele ja puudutasid igaüks kergesti piigi tagumise otsaga ühe väljakutsuja kilpi. Lihtrahvas, ei, ka paljud aadlimehed, isegi mitmed daamid olid ebameeldivalt üllatatud, et võitlejad viisa-kusrelvad valisid. Sest samasugused inimesed, kes tänapäeval raskele kurbmängule kiitust avaldavad, tundsid neil päevil turniiri vastu seda sügavamat huvi, mida suurem oli võitlustest osavõtjate hädaoht.

Kui võitlejad nõnda oma rahulikke kavatsusi olid väljendanud,

82

tõmbusid nad võitlusvälja äärmisse otsa tagasi, kus nad reas seisma jäid, kuna aga väljakutsujad oma telkidest välja tormasid, sadulasse kargasid ja Brian de Bois-Guilbertiga eesotsas nende rüütlite vastu asusid, kes olid kellegi kilpi puudutanud.

Sarve- ja pasunahelide saatel tormasid nad tuhatnelja üksteisele vastu ja väljakutsujate õnn või osavus oli sedavõrd suur, et Bois-Guilberti, Malvoisini ja Front-de-Boeufi vastased kohe maha prantsatasid. Grantmesnili vastase oda läks sedavõrd viltu, et ta oma vastase kiivri või kilbi tabamise asemel puudutas tema keha, mida peeti häbistavamaks kui hobuse seljast maha-langemist, sest viimane võis oleneda õnnetust juhusest, kuna aga esimene näitas suurt kohmakust sõjariistade tarvitamises või hobuse juhtimises. Ainult viies rüütel hoidis oma salga au kõrgel, kuna mõlemal, nii temal; kui ka johaniidil odad murdusid, ilma et kumbki pool oleks võitjaks jäänud.

Rahvahulga kisa ühes heeroldite kiiduavalduste ja pa-sunahäältega kuulutas võitjate võitu ja võidetute kaotust.

Esimesed läksid oma telkidesse tagasi, teised kogusid end kokku nagu suutsid ja kadusid irvituste ja pilke saatel, et oma võitjatega hobuste ja varustuse väärtuse üle kokku leppida, sest need pidid turniiri seaduste järele võitjatele osaks saama. Ainult viies viibis võitlusväljal kauem, et rahva kiiduavaldusi vastu võtta, mille saatel ta oma kaaslaste valu suurendades lahkus.

Teine ja kolmas rüüllisalk ilmusid võitlusväljale ja kuigi neil oli osalt edu, jäi võit'ometi peamiselt väljakutsujatele, sest mitte ükski neist ei langenud sadulast ega torganud märgist mööda, missugune .õnnetus aga ühele Või paarile vastasele mõlemal kokkupõrkel osaks sai. Seetõttu langes väljakutsujate vastaste meeleolu tunduvalt. Neljandale kokkupõrkele ilmus ainult kolm rüütlit, kes hoidusid kõrvale Bois-Guilberti ja Front-de-Boeufi kilpidest ja puudutasid kolme teise rüütli omi, sest need olid senini ilmutanud vähem osavust ja tugevust. See ettevaatlik valik ei muutnud ometi kokkupõrke tagajärgi, väljakutsujad jäid endiselt võitjateks. Üks vastastest langes sadulast maha ja kaks teist ei tabanud märki, see tähendab, ei tabanud oma vastase

83
kiivrit või kilpi otse hoitud odaga nii kindlasti ja tugevasti, et see oleks murdunud või vastane sadulast maha lennanud.
Neljandale kokkupõrkele järgnes pikem vaheaeg. Näis, et kellelgi pole erilist tahtmist võitlust uuendada. Pealtvaatajate seas tõusis nurin, sest väljakutsujatena esinevad Malvoisin ja Front-de-Boeuf olid oma iseloomu tõttu üldiselt vihatud, ja teisi, peale Grantmesnili, ei armastatud kui võõraid ja välismaalasi.
Aga keegi ei tundnud rahulolematust nii teravalt kui Saksi Cedric, kes nägi igas väljakutsujate normannide võidus järjekordset võidupidu Inglismaa au üle. Tema oma kasvatus polnud talle rüütlimängudes vähematki osavust õpetanud, kuigi ta oma saksi esivanemate sõjariistadega oli esinenud nii mõnigi kord vapra ja julge võitlejana. Küsivalt vaatas ta Alhelstane'i otsa, kes oli omandanud moodsa võitluskunsti. Ta nagu soovis, et too võtaks oma isikliku jõupingutusega võidu templirüütli ja tema kaaslaste käest. Aga kuigi Athelstane oli loomult vapper ja jõu poolest tugev, oli ta ometi liiga loid ja vähe auahne, et ta seda oleks katsunud teostada, mida Cedric temalt lootis.
«Tänane päev on Inglismaa vastu, mylord,» ütles Cedric tähendusrikkal toonil. «Kas teie ei tunne kiusatust piiki kätte haarata?»
«Homme võitlen mêlée's kaasa,» vastas Athelstane. «Täna ei maksa enam relvastuda.»
Neis sõnus oli Cedricule kaks asja vastumeelt: siin oli normanni sõna mêlée (üldise võitluse tähendamiseks) ja ükskõiksus oma maa au vastu; kuid seda ütles siiski Athelstane, keda Cedric nii sügavasti austas, et ta ei söandanud teda laita. Pealegi polnud tal mahti midagi tähendada, sest Wamba ütles vahele, et «on parem, kuigi raskem, olla esimene saja hulgas kui kahe seas.»
Athelstane pidas neid sõnu tõsiselt mõeldud meelituseks, kuid Cedric, kes naljahambast paremini aru sai, heitis talle valju ja ähvardava pilgu. Ja õnn Wambale, et aeg ja paik takistasid isandat talle tõsisemalt oma meelepaha avaldamast.
Turniiril kestis vaheaeg edasi, ainult heeroldi hääl hüüdis: «Armastus daamidele, murdke oma odad, võidelge
84
südilt, vaprad rüütlid, ilusad silmad vaatavad teie tegusid!»
Väljakutsujate muusika kõlas ajuti metsikutes toonides, kuulutades võidurõõmu ja vägevust, kuna talupojad nurisesid pidupäeva üle, mis näis kuluvat tegevusetuses. Vanad rüütlid ja aadlivõsud kurtsid sosinal sõjavaimu langust, rääkisid oma võitudest noores eas, olid ka sellega päri, et nüüd enam endiste iluduste sarnaseid daame pidupäevadel näha pole. Prints John rääkis oma kaaslastega banketi korraldamisest ja tarvidusest võiduau Bois-Guilbertile anda, kes oli sama odaga kaks vastast sadulast maha paisanud ja kolmandagi võitnud.
Viimaks, kui väljakutsujate saratseenlik muusika oli lõpetanud ühe oma pikkadest lugudest, mis oli ainukeseks rahurikkujaks võitlusväljal, vastas põhjapoolsest otsast üks pasun kangekaelse vastukajana. Kõigi silmad pöördusid selle hääle poole, mis kuulutas uut võitlejat, ja vaevalt avati barjäär, kui juba ilmuski ratsanik võitlusväljale. Niipalju kui välimuse järgi võis otsustada, oli uus võitleja pisut üle keskmise kasvu ja kuju poolest pigem sale kui tüse. Tema varustus oli terasest, kuid rikkalikult kullaga ehitud, ja märgusõnaks ühes juuritud noore tammega seisis kilbil hispaania keeli sõna «Desdichado», mis tähendab: päranduseta. Ta ratsutas suursuguse musta hobuse seljas ning langetas võitlusväljale ilmudes kenasti oma piigi prints Johni ja daamide ees.

Osavus, millega ta oma täkku juhtis, ja tema olemuses väljenduv nooruslik kenadus võitsid kohe rahva poolehoiu, mida lihtrahvas' avaldas hüüdega: «Puudutage Ralph de Viponti kilpi, puudutage johaniitlase oma, tema istub kõige nõrgemini sadulas, ja on kõige kergem saak.»

Nende heatahtlikkude märkuste saatel liikus võitleja kallakut teed mööda telkide poole üles ja sõitis kõigi imestuseks otseteed keskmise paviljoni juurde, kus ta lõi oda terava otsaga vastu Brian de Bois-Guilberti kilpi, nii et see kaugele helises. Kõik olid sellest julgusest üllatatud, kõige rohkem aga kardetav rüütel ise, keda surma-võitlusse oli kutsutud ja kes hooletult oma telgi ees seistes niisugust väljakutset kuidagi ei oodanud.

«Kas käisite täna pihil, vend,» lausus templirüütel, «ja

85

kas olite täna hommikul jumalateenistusel, et te oma elu nii julgesti mängu panete?»

«Mina olen surmale paremini ette valmistatud kui sina,» vastas Päranduseta rüütel, sest nõnda oli ta enda turniiriraamatusse tähendanud.

«Siis asu võitlusväljal oma kohale,» ütles Bois-Guil-bert, «ja vaata viimast korda päikest, sest täna öösi magad juba paradiisis.»

«Suur tänu viisakuse eest,» vastas Päranduseta rüütel, «ja tasuks annan sulle nõu värske hobune ning värske oda võtta, sest sa vajad mõlemaid, minu ausõna.»

Kui ta need enesekindlad sõnad oli lausunud, sundis ta oma hobuse tagurpidi liikuma ning ratsutas nõnda üle võitlusvälja, kuni ta teises otsas oma vastast oodates peatuma jäi. See ratsutuskunstlükk pälvis jällegi rahvahulga kiiduavalduse.

Kuigi Brian de Bois-Guilbert oli vihane oma vastase nõuande üle, võttis ta ometi seda kuulda, sest tema au oli liiga lähedalt puudutatud, et ta oleks midagi tegemata jätnud, mis tema võitu vastase üle võis kindlustada. Ta vahetas oma hobuse puhanud, proovitud, julge ja tugeva looma vastu, valis ka uue ja tugeva oda, sest praegune oli eelmistes võitlustes juba kannatanud. Lõpuks pani ta ka.oma pisut vigastatud kilbi kõrvale ja võttis kannupoisilt uue. Tema esimene kilp kandis ainult nende ordu üldist tunnust — kaht rüütlit ühe hobuse seljas —- mis pidi olema templirüütlite vaesuse ja alandlikkuse märgiks (aga need omadused vahetusid peagi kõrkuse ja rikkusega, mis saigi ordu languse põhjuseks). Bois-Guilberti uus kilp kandis täies hoos lendavat kaarnat, kes hoidis küünte vahel pealuud pealkirjaga: «Gare le Corbeau[17]!»

Silmapilgul, mil võitlejad võitlusvälja äärmistes otstes teineteise vastas seisid, tõusis üldine põnevus hari-tipule. Vähesed julgesid sellest kokkupõrkest Päranduseta rüütlile head loota, kuid viimase julgus ja vaprus olid kindlustanud temale publiku heatahtlikkuse.

Vaevalt olid pasunad märku andnud, kui võitlejad oma paigalt välgukiirusel teineteisele vastu tormasid ja

86

kõuemürinal keskpaigas kokku põrkasid. Odad killustusid kuni pidemeteni ja silmapilguks näis, nagu oleksid mõlemad rüütlid maha langenud, sest kokkupõrge oli mõlemad hobused taganema sundinud. Ratsanikkude karmus seadis hobused ratsutite ja kannuste abil peagi jälle võilluskorda ja teineteisele pilku heites, mis läbi silmavarjudegi näis välkuvat, pöördusid nad ümber ning sõitsid võitlusvälja äärmistesse otstesse tagasi, kus nad haäTasid oma kannupoistelt uued Odad. •

[17] **Hoidu ronga eest. Tõlk.**

Pealtvaatajate vali kisa ja sallide ning rätikute lehvitamine ühes üldise kiiduavaldusega andis tunnistust huvist, mida selle jõukatsumise vastu tunti: see oli päeva kõige tasavägisem ja kõige mehisem kokkupõrge. Kuid vaevalt olid rüütlid uuesti oma lähtepaikadele jõudnud, kui kõik jäi äkki vaikseks — see oli sügav surmavaikus, tundus, nagu pelgaks rahvahulk hingatagi.

Anti mõni minut, aega, et võitlejad ja nende hobused saaksid hinge tagasi tõmmata, ning alles siis tõstis prints John oma kepi pasunapuhujatele märguandeks. Jälle tormasid võitlejad teineteisele vastu ja põrkasid võitlusvälja keskpaigas kokku — sama kiirusega, sama osavusega, sama jõuga, kuid mitte samade tagajärgedega, kui esimesel korral. Teises kokkupõrkes sihtis templirüütel oma vastase kilbi keskpaika ja tabas seda nii tugevasti ning hästi, et tema oda purunes ja Päranduseta rüütel sadulas tuikus. Teiselt poolt oli aga ka see rüütel alguses oma odaga vastase kilpi sihtinud, kuid muutis märki just enne kokkupõrget ja pööras oda kiivri pihta, mida oli raskem tabada, aga mille tabamisest saadud hoobile oli ka raskem vastu panna, ilusasti ja kindlasti tabas ta normanni silmavarju, kus tema odaots peatuma jäi. Aga isegi säärases ebasoodsas olukorras hoidis templirüütel oma kõrge kuulsuse alal, ja kui ta sadularihm poleks katkenud, poleks temaga vististi midagi halba juhtunud, nüüd aga veeresid kõik — sadul, hobune ja mees maas tolmupilves.

Vaevalt silmapilk kulus templirüütlile selleks, et jalaraudadest ning langenud hobusest vabaneda. Maruvihane oma kukkumise ning rahva kiiduavalduste pärast, tõmbas ta mõõga ja keerutas seda vastase väljakutsumiseks. Päranduseta rüütel kargas sadulast maha ja

paljastas samuti oma mõõga. Aga võitlusmarssalid andsid hobustele kannuseid ja kihutasid nende vahele, tuletades meelde, et turniiri kord praegusel juhul niisugust kokkupõrget ei luba.

«Me 'saame veel kokku, ma loodan,» ütles templirüü-tel ja heitis oma vastasele vihase pilgu, «ja niisuguses paigas, kus meid keegi ei lahuta.»

«Kui see ei sünni,» ütles Päranduseta rüütel, «siis pole see minu süü. Kas jala või ratsa, oda, piigi või kirvega olen ma valmis sulle vastu astuma.»

Nad oleksid veel rohkem kurje sõnu vahetanud, kuid marssalid sirutasid oma odad nende vahele ja sundisid neid eralduma. Päranduseta rüütel läks oma seisupai-gale tagasi, Bois-Guilbert aga oma telki, kus ta veetis terve päeva kõige suuremas meeleheites.

Sadulasse istudes nõudis võitja karika viina ja oma kiivri näokatet kergitades teatas ta, et joob «välismaiste vägivallavalitsejate hukkumise ning kõigi ustavate Inglise südamete terviseks.» Siis käskis ta puhuda oma pasunat väljakutsujatele ja laskis heeroldite kaudu neile teatada, et tema enam mingit valikut nende vahel ei tee, vaid on valmis nendega järjekorras võitlema.

Mustas varustuses ilmus hiiglasuur Front-de-Boeuf esimesena võitlusväljale. Valgel kilbil kandis ta võitlustes juba tuhmunud tunnust: musta härja pead ühes sõnadega «Cave, adsum» (hoia end, mina tulen). Selle vastase üle sai Päranduseta rüütel kergesti võidu: mõlemad rüütlid killustasid kokkupõrkel ilusasti oma odad, kuid Front-de-Boeuf kaotas ühe oma jalaraudadest ja ta tunnistati selle tõttu võidetuks.

Ka võõra kolmas kokkupõrge, .sir Philip Malvoisiniga, oli tagajärjekas: Malvoisini kiivrit tabas ta nii tugevasti, et selle lõuaalune rihm katkes ja sir Philip pääsis kukku-

misest ainult kiivri kaotuse tõttu, mispärast ta nagu tema eelmised kaaslasedki võidetuna lahkus.

Oma neljandal kokkupõrkel, de Grantmesniliga, avaldas Päranduseta rüütel sama palju viisakust nagu seni julgust ja osavust. Grantmesnili hobune, noor ja tuline nagu ta oli, hakkas lõhkuma ja rikkus nõnda ratsaniku sihtimise. Võõras aga ei kasutanud seda vastase õnnetut seisukorda oma kasuks, tõstis oma oda üles, sõitis

vastasest puutumata mööda. Pööras ratsu ringi ja pakkus oma seisupaigale tagasi ratsutades vastasele heeroldite kaudu uut võimalust kokkupõrkeks. Seda pakkumist ei võtnud Grantmesnil vastu ja tunnistas end võidetuks vastase viisakuse kui ka osavuse tõttu.

Ralph de Vipont tegi võõra võidu täielikuks, sest tema paisati niisuguse hooga sadulast maha, et tal suust ja ninast v£ri välja purskas ja ta meelemärkusetult võitlusväljalt ära kanti.

Tuhandete rõõmukisa tervitas prints Johni ja marssalite üksmeelset otsust, et tänase päeva au kuulub Päranduseta rüütlile.

ÜHEKSAS PEATÜKK

Ta kõrvale teist sarnast pole panna,
ei ilu mõõtu ükski välja anna
nii nagu tema — kauniduse kuninganna.

Tal rõlvasteskl nägus lõikejoon
ja õitismaitseline värvitoon.
See polnud kuld ja kard, mis Ilu andis,
vaid ühine kaunidus ta võlu kandis.
Nüüd oksa hoiab la nii malbelt käes,
mis annab tunnistust la võluväest.
Dryden, «Lill ja leht».

William de Wyvil ja Stephen de Martival, turniiri marssalid, olid esimesed, kes võitjale õnne soovisid ja teda sealsamas palusid, et ta lubaks oma kiivririlima lahti päästa või vähemalt näovarju tõsta, enne kui nad ta prints Johni juurde viivad võidulunda vastu võtma. Päranduseta rüütel lükkas nende palve viisakalt tagasi, seletades, et tema praegusel silmapilgul oma nägu ei või paljastada põhjustel, mis ta võitlusväljale astudes heerolditele juba teatas. Marssalid olid tema vastusest täiesti rahuldatud, sest noil päevil polnud nende mitmekesiste ja imelikkude tõotuste seas, millega rüütlid end sidusid, midagi harilikumat, et mõni tahtis teatud silmapilguni või mõne erisündmuseni tundmatuks jääda. Sellepärast ei käinud marssalid Päranduseta rüütlile saladuse avaldamisega enam peale, vaid teatasid prints Johnile tema soovist tundmatuks jääda ning palusid luba teda nõnda tema kõrguse ette tuua oma vapruse tasu vastu võtma.

See saladuslikkus tekitas Johnis uudishimu ja kuna talle turniiri saavutused ei meeldinud (olid ju tema armualused väljakutsujad kordamööda kõik ühe rüütli poolt võidetud), vastas ta marssalitele kõrgilt: «Püha neitsi Maria nimel, see rüütel on

päranduseta niihästi oma viisakuse kui ka maaomanduse poolest, kui ta kaetud näoga meie ette tahab ilmuda. Aimate teie, mu

90

lordid,» pöördus ta oma kaaslaste poole, «kes see vapper ja uhke rüütel peaks olema?»

«Mina ei tea,» vastas de Bracy, «samuti ei usu ma, et Inglismaad ümbritseva nelja mere piirkonnas võiks leiduda rüütlit, kes need viis vastast ühe päevaga ära võidaks. Tõepoolest, ma ei unusta kunagi hoopi, millega de Vipont maha paisati. Vaene johaniitlane lendas sadulast njagu kivi lingult.»

«Sellega ärge hoobelge,» ütles üks juuresolev püha Johannese ordu rüütel, «teie templirüülliga polnud lugu põrmugi parem. Nägin oma silmaga, kuidas teie vahva Bois-Guilbert kolm virru lõi, iga kord peoga liiva kahmates.»

Templirüütleid pooldav de Bracy oleks vastanud, kuid prints John takistas teda. «Tasa, mu härrad,» ütles ta, «milleks see asjatu vaidlus?»

«Võitja,» ütles de Wyvil, «ootab alles teie kõrguse lahkust.»

«Meie tahtmine on,» vastas John, «et ta seni ootaks, kuni me leiame kellegi, kes võiks aimata tema nime ja seisust. Oodaku ta või pimedani, tehtud töö ei lase teda külma tunda.»

«Teie kõrgus,» ütles Waldemar Fitzurse, «ei austa võitjat vastava lugupidamisega, kui ta seda tahab ära oodata, mida meie temale ütelda ei tea. Vähemalt ei või mina midagi aimata peale selle, et ta on mõni neist tublidest odameestest, kes kuningas Richardit Palestii-nasse saatsid ja kes nüüd ükshaaval pühalt maalt koju tulevad.»

«See võiks ehk olla krahv of Salisbury,* ütles de Bracy, «tema on umbes seda kasvu.»

«Ennemini Thomas of Multon, Gilslandi rüütel,» ütles Fitzurse. «Salisbury on tüsedama kondiga.» Saatjas-konnas tekkis sõnasumin, kuid jäi kindlaks tegemata, kes esimesena lausus järgmist: «See võiks kuningas olla, võiks olla Richard Lõvisüda ise!» .

«Jumal hoidku!» ütles prints John, muutus silmapilk surnukahvatuks ja värises nagu piksest rabatud. «Waldemar! De Bracy! Minu vaprad rüütlid ja härrad, pidage oma lubadusi meeles ja olge mulle ustavad!»

91

«Siin pole vähematki hädaohtu karta,» ütles Walde-mar Fitzurse, «kas te siis tõesti nii vähe oma isa poja hiiglaliikmetega tuttav olete ja usute, et neid võiks selle rüütli varustusse suruda? Wyvil ja Martival, teie tee-nite oma printsi kõige paremini sellega, et teete selgeks eksituse, mis tema palgeilt vere peletas. Vaadake teda lähemalt,» jätkas ta, «ja küllap teie kõrgus juba märkab, et tal puudub kolm tolli kuningas Richardi pikkusest ja kaks korda niipalju õlgade laiusest. Hobunegi, kelle seljas ta istub, poleks suutnud kuningas Richardit käigul kanda.»

Kui ta alles rääkis, tõid marssalid Päranduseta rüütli must trepi ette, mis võitlusväljalt üles prints Johni , uurde viis. Ikka veel rahutu mõtte pärast, et see võiks ema vend olla, keda oli nii palju solvatud ja kellele ta nii palju võlgnes ning kes nüüd äkki oma kuningriiki tagasi on ilmunud, ei suutnud isegi Fitzurse tähendatud sõnad printsi kartust vaigistada, ning kuna ta rüütlile tema vapruse eest lühidalt ja segaselt kiitust avaldas ja käsu andis temale osaks lasta saada määratud autasu, sõjahobuse, värises ta ikka veel kartuses, et allalastud näokatte tagant võiks ehk vastusena kosta Richard Lõvi-südame madal ja kohutav hääl.

Kuid Päranduseta rüütel ei vastanud printsile ainsatki sõna ja ainult kummardas sügavalt.

Kaks rikkalikult riietatud teenrit talutasid võitlusväljale toredas sõjavarustuses puhastverd hobuse, kelle väärtus asjatundjate arvates tema riistade omast veelgi suurem pidi olema. Päranduseta rüütel pani käe sadula-kaarele ja kargas hobuse selga, ilma et ta jalaraudu oleks puutunud, ja ratsutas oda. kõrgele tõstes kaks korda ümber võitlusvälja, lastes täiusliku ratsanikuna hobust kõiki oma oskusi näidata.

Süüdistusel, millega ehk rüütlile sel puhul edevust oleks ette heidetud, polnud juba üksnes sellepärast alust, et rüütel tahtis näidata printsi kingituse väärtusi kõigile, ning jällegi sai ta üldiste kiiduavalduste osaliseks.

Vahepeal tuletas toimekas Jorvaulx' kloostriülem prints Johnile sosinal meelde, et nüüd peab võitja vapruse ilmutamise asemel ka oma head maitset näitama ja valima rõdu ehtivate iluduste seast daami, kes täidaks

92

tühjalt seisva ilu- ja armukuninganna trooni ning annaks kätte võiduhinna järgneval turniiripäeval. Kohe andis prints oma kepiga rüütlile märku, kes parajasti teist korda tema eest tantsival hobusel mööda ratsutas. Rüütel pöördus trooni ette, langetas oda, nii et selle ots jäi maapinnast jalakõrgusele, ning muutus printsi käsu ootel liikumatuks. Kõiki pani imestama see osavus, millega ta tulise, ärevil ja ägedas liikumishoos oleva täku raidkujuks muutis.

«Härra Päranduseta rüütel,» ütles prints John, «kuna see alles ainuke aunimi on, millega ma teie poole võin pöörduda, siis tarvitan seda ja teatan teile, et teie kohus kui ka eesõigus on nimetada kaunis leedi, kes järgmisel pidupäeval peab esinema ilu- ja armukuningannana. Kui teie tunnete end siin veel võõrana ja peaksite soovima nõuannet oma otsuse tegemisel, siis võin teile öelda, et vapra rüütli Waldemar FitzurseM tütart Aliciat on juba kaua aega meie õukonnas esimeseks iluduseks peetud. Sellest hoolimata on teil kahtlemata õigus anda kroon sellele, keda teie välja valite, ja krooni andmisega muutub see leedi vormiliselt ja õiguslikult homse päeva kuningannaks. Tõstke oma oda.»

Rüütel kuulas sõna ja prints John pani talle oda otsa rohelise atlaskrooni kuldvõruga, mille ülemist serva ehtisid vaheldumisi nooleotsad ja südamed, nagu vahelduvad maasikmarjad ja lehed hertsogikroonis.

Waldemar Fitzurse'i tütre kohta tehtud märkusena oli prints Johnil enam kui üks eesmärk, mis sündisid tema muretuse ja uhkuse, osavuse ja kavalusega seatud meele-aadis. Ta tahtis ümbritsevate rüütlite silmis heaks teha ma sündsusetu nalja, mille ta oli esiti teinud juudi neiu Rebekkaga, samuti tahtis ta lepitada Alicia isa Walde-mari, keda ta kartis ja kes oli tänase päeva jooksul enam kui üks kord oma rahulolematust ilmutanud. Ka tahtis prints ise leedi poolehoidu võita, sest ta oli oma "õbudes sama liiderlik kui auahnuses kõlvatu. Peale nende põhjuste lootis ta veel soetada Päranduseta rüüt-ile (kes talle sugugi ei meeldinud) vägeva vaenlase Waldemar Fitzurse’i isikus, kes ennast kindlasti ülimal ääral solvatuna tunneb, kui, nagu aryata võis, võitja lik tema tütart ei taba.

93

Ja nõnda see sündiski. Päranduseta rüütel ratsutas pikkamisi mööda printsi kõrval seisvast loožist, kus istus leedi Alicia oma triumfeerivas ilus, ja liikus veelgi aeglasemalt edasi, nagu kasutaks ta täielikult oma õigust ' lugemata hulga kenade nägude vaatlemiseks, mis ehtisid hiilgavat ringi.

Huvitav oli tähele panna iluduste teguviisi sel silmapilgul, mil rüütel nende eest mööda liikus. Mõni punastas, mõni tegi uhke ja väärika näo, mõni vahtis üksisilmi ettepoole,

teeseldes, nagu ei aimakski ta, mis sünnib,, mõni tõmbus võib-olla tehtud hirmuga tagasi, mõni oli surmtõsine, kuid mõni naeris valjusti. Oli ka neid, kes lasksid loori oma kauniduse üle langeda (kuid Wardouri käsikiri lausub, et need olid niisugused, kelle ilu juba kümme aastat tagasi oli tunnustamist leidnud, mispärast pidi arvama, et neile piisas juba sellest edevusest ja nad olid valmis tõusvatele iludustele ruumi andes eemalduma).

Viimaks peatus rüütel selle looži ees, kus istus leedi Rowena, ja pealtvaatajate põnevus tõusis haritipule.

Peab tunnistama, et kui rüütlit oleks võinud peatuma sundida avaldatud poolehoid, siis oli see osa tribüünist põhjendatult selle saavutanud. Saksi Ccdric, kes oli templirüütli langemise üle üliväga rõõmus ja oma kahe halva naabri, Front-de-Boeufi ja Malvoisini pärast veelgi rohkem rahuldatud, kummardus kehaga üle rõduserva ja saatis võitjat kõigis tema liigutustes niihästi silmadega kui ka kogu südame ja hingega. Samasuguse tähele-panuga oli ka leedi Rowena sündmusi jälginud, kuigi ta seda silma paista ei lasknud. Isegi Alhelstane avaldas tunnuseid, nagu võiks ta oma ükskõiksusest virguda ja nõudis suure karika muskaatviina, et seda tühjendada Päranduseta rüütli terviseks.

Ka teine osa pealtvaatajaist, mis asus sakside rõdu all, ilmutas sama suurt huvi tänase võitluse käigu kohta.

«Isa Aabram!» ütles Isaac, kui esimene kokkupõrge templihärra ja Päranduseta rüütli vahel oli juba toimunud, «kui metsikult need paganad ratsutavadl Ah, see tubli hobu on nii pika teekonna läbi teinud, et barbarite maalt siia jõuda, — ja tema käib sellega ümber nagu oleks tegemist mõne eeslisäluga. Ja suursugune varustus,

94

mis Joosep Pareiral, Milaano relvasepal, (muidugi, kui jätta arvestamata need seitsekümmend protsenti, mis ta kasu sai) nii mõnegi hea tukati maksma läksid — sellegi eest hoolitseb ta nii vähe, nagu oleks ta selle maanteelt leidnud!»

«Kui ta oma elu ja ihu mängu paneb, isa,» ütles Rcbekka, «võideldes nii hirmsas lahingus, siis võib vaevalt loota, et ta oma hobusele ja sõjariistadele armu annab.»

«Laps,» vastas Isaac pisut ägedalt, «sa ei tea, mis sa räägid. Elu ja ihu on tal omad, kuld hobu ja sõjariistad kuuluvad... Püha Jakobi Mis ma pidin ütlema! Siiski, ta on tubli noormees. Vaata, Rebekkal Vaala, ta ön jällegi valmis selle vilistiga võitlusse astuma. Palu, laps, palu hea noormehe tervise eest ja väleda hobuse ning kalli varustuse eest. Minu isade jumal!» hüüdis ta jällegi. «Tema võitis, ja ümberlõikamata vilistlane on tema oda ees langenud nagu langesid Bashani kuningas Ogg ja Aamorite kuningas Sihon meie isade mõõga ees! Ta võtab nüüd kindlasti vastase kulla ning hõbeda ja tema sõjahobu, võtab tema terasest ja vasest varustuse, võtab kui saagi või tasu.»

Samasugust ärevust avaldas juut igal uuel kokkupõrkel ja unustas harva arvestamata hobuse ja varustuse väärtust, mis võidu korral Päranduseta rüütli omanduseks langesid. Niisiis näeme, et selles tribüüni osas, mille ees rüütel praegu peatus, ei võetud tema saatusest sugugi loiult osa.

Kas kõhklemise või muu viivituse tõltu peatus võitja siin ennm kui minuti, kuna vaikiva publiku silmad tema liiguluste^küljes rippusid. Siis aga-laskis ta oma odaotsa)ikkamlsi ja kenasti langeda Ja asetas krooni ilusa Rowena jalge. ette. Pasunad puhusid silmapilk, kuna leeroldid Rowena ilu- ja armukuningannaks kuulutasid, ähvardades igaüht vastava karistusega, kes tema autoriteedile peaks söandama vastu panna. Peale seda kordasid nad oma hüüet: «Heldust!», ja suure rõõmuga andis Cedric heerolditele suure summa, sama tegi ka Alhelstane, kuigi viivitades.

Normannide soost daamid hakkasid isekeskis sosistama, pannes pahaks, et täna anti eesõigus saksi iludu-

95

sele, samuti kui normanni aadel, kes oli turniiri korraldanud, ise võitlustes alla pidi jääma. Kuid see nurin mattus üldistesse rõõmuhõisetesse, millest kostis: «Elagu leedi, Rowena, valitud seaduslik ilu- ning armukuninganna!», millele mõned allruumis seisjad juurde lisasid: «Elagu saksi printsess! Elagu surematu Alfredi sugu!»

Kuigi niisugused hüüded prints Johnile ja tema kaaslastele sugugi meele järgi ei olnud, oli ta ometi kohustatud võitja valikut kinnitama. Prints nõudis hobuse, lahkus troonilt ja ratsutas oma saatjaskonnaga uuesti võitlusväljale. Silmapilguks peatus ta leedi Alicia rõdu ees, kellele ta meelitusi ütles, kusjuures ta oma kaaslastele tähendas: «Minu hingeõndsuse nimel, härrad! Kui rüütli vägiteod tema käte ja lihaste jõudu näitasid, siis tõendab tema valik, et ta silmad pole just kõige selgemad.»

Praegusel korral, nii nagu kogu oma elu jooksul, oli prints Johni õnnetuseks see, et ta ei tundnud nende iseloomusid, kellele ta tahtis meeldida. Waldemar Fitzurse oli pigem haavatud kui meelitatud printsi märkuse üle, et nõnda avalikult tunnistati tema tütre lüüasaamist.

«Mina ei tunne mingit muud rüütliõigust,» ütles ta, «mis oleks suurema au sees, kui et iga vaba rüütel valib oma daami nii nagu tema ise heaks arvab. Minu tütar ei nõua kelleltki tähelepanu ja iseloomu tõttu leiab ta omastki ringkonnast selle, kes on talle kohane.»

Prints John ei vastanud, vaid kiirustas nagu vihatujus hobust selle rõdu poole, kus istus leedi Rowena, kroon ikka veel jalge ees.

«Ilus leedi,» ütles prints, «võtke vastu oma võimu-märk, mida keegi tõsisemalt ei austa kui meie ise, John d'Anjou. Ja kui teie arvate heaks täna ühes oma suursuguste isandate ja sõpradega meie koosviibimist Ashby lossis kaunistada, siis tahame meie tundma õppida oma käskijannat, kelle sõna me homme peame kuulma.»

Rowena vaikis ja Cedric vastas tema asemel saksi keeles.

«Leedi Rowena,» ütles ta, «ei oska viisakustele vastata selles keeles, milles teie kõnelete, ja sellepärast ei või ta ka teie pidust osa võtta. Ka mina, samuti nagu

96

suursugune Athelstane of Coningsburgh, räägin ainult oma isade keelt ja tarvitan nende kombeid. Sellepärast peame tänuga teie kõrguse viisakast kutsest loobuma. Homme võtab leedi Rowena enda peale auülesande, milleks teda on kutsunud võitja rüütli vaba valik ja mida on kinnitanud rahva kiiduavaldused.»

Seda öeldes võttis ta krooni ja asetas selle Rowenale pähe märgiks, et leedi on oma ajutise auameti vastu võtnud?

«Mis ta ütleb?» küsis prints.John nägu tehes, nagu ei mõistaks ta saksi keelt, kuigi ta selles üsna osav oli. Cedricu sõnade mõtet korrati talle prantsuse keeles. «Hea,» kostis prints siis, «homme tahame ise selle tumma valitsejanna oma auistmele saata. Teie aga, härra rüütel,» pöördus ta võitja poole, kes samas peatus, «tulete ometi meie pidust osa võtma?»

Rüütel, kes nüüd esimest korda kõneles, vabandas vaikselt ja kähku end väsimusega ja tarvidusega homseks võitluseks välja puhata.

«Hea,» ütles prints John kõrgilt, «ehk me küll niisuguste korvidega pole harjunud, katsume siiski oma pidu seedida, kuigi seda põlgab õnnelik võitja ja tema valitud ilukuninganna.»

Nõnda öeldes valmistus ta. юта hiilgava saatjaskonnaga võitlusvälja maha jätma; oma täku pööramisega andis ta kõigile märku lahkumiseks.

Aga vaevalt oli ta teinud kolm sammu, kui talle meenus kättemaksumõte, mida süvendas nüüd veel teenimata solvamine. Prints pööras ratsu uuesti ümber ja heitis vihase pilgu yeomani poole, kes talle ennem tuska oli teinud.

Yeoman talus printsi pahast pilku sama kindlusega, mis varemgi oli iseloomustanud tema teguviisi, ja lausus naeratades:

«Ma ei mõtlegi Ashbyst enne tunahomset lahkuda. Tahan näha, kuidas Staffordshire'i ja Leicestershire'i mehed vibu lasevad. Needwoodi ja Charnwoodi metsades peaksid olema head kütid.»

Otseselt kellegi poole pöördumata ütles prints John: «Eks me näe, kuidas ta ise oma vibu tarvitab ja häda talle, kui ta osavus tema häbematust pisutki ei vabanda.»

97

«On ülim aeg,» ütles de Bracy, «nende mühakate häbematusele paraja karistusega piiri panna.»

Waldemar Fitzurse, kes kartis nähtavasti, et tema isand ei leia õiget teed rahva poolehoiu võitmiseks, kehitas õlgu ja vaikis. Prints John lahkus võitlusväljalt ja rahvahulk valgus laiali.

Mööda erinevaid teid, suuremates ja väiksemates salkades liikusid pealtvaatajad üle tasandiku nende paikade poole, kust nad olid tulnud. Kaugelt suurem osa läks Ashby linna poole, kus paljud kõrgemast soost isikud lossis ruumi leidsid ja teised all-linnaš omale ulualuse nõutasid. Siin oli palju neid, kes olid tänasest võitlusest osa võtnud või kes mõtlesid järgmisel päeval kaasa lüüa. Pikkamisi ratsutasid nad ja kõnelesid möödunud turniiripäevast, kuna rahvas kiiduhüüetega neid saatis. Samade kiiduavalduste osaliseks sai ka prints John, ehk ta küll selle eest rohkem oma hiilgusele ja toredale saatjaskonnale kui oma populaarsusele tänu võlgnes.

Kõige tõsisemate, üldisemate teenitud kiiduavalduste osaliseks sai päevakangelane, kes põgenes rahva tähelepanu eest ja läks varjule võitlusvälja otsas olevasse telki, mille marssalid temale viisakalt tarvitada olid andnud. Niipea kui ta sinna oli kadunud, lahkusid ka need, kes olid viivitanud, et võitjat näha ja tema üle oma arvamisi vahetada.

Hiljuti koos viibinud ja sündmustest erutatud rahvahulga käratsemine muutus mitmeks kaugenevaks suminaks, mis vaibus iga nelja tuule poole. Polnud enam muud kuulda, kui teenrite kisa, kes rõdult vaipu ja patju korjasid, et neid ööseks varju alla viia ja kes tülitsesid isekeskis poolikute viinapudelite ning toidujäänuste pärast, mida pealtvaatajad siia maha olid jätnud.

Võitlusvälja piirkonda ehitatud sepikodades hakkas videviku tulekul tuli helkima, teatades relvaseppade tööst, mis pidi kestma läbi öö, et homme tarvitatavaid sõjariistu osalt parandada, osalt ümber taguda.

Tugev relvastatud vahimeeste hulk, mida iga kahe tunni pärast vahetati, piiras võitlusvälja ja pidas valvet kuni järgmise hommikuni.

KÜMNES PEATÜKK

Just nagu kurjakuulutaja kaaren
ta öises pilkasuses ringi lendab
ja külvab hukatust ning õudset vaeva;
ta surma saadab musta tiiva alt.
Nii rändab vaene Barrabas ja piinleb
ja igavesti ristirahvast neab ...
Marlowe, «Malta juut».

Vaevalt oli Päranduseta rüütel oma telki jõudnud, kui kannupoiste ja paažide hulk ta sisse piiras, kes pakkusid oma abi, et võtta seljast raudrüü, tuua uusi riideid ja muretseda pesuvett. Nende agarust suurendas kindlasti uudishimu, sest kõik soovisid teada saada, kes küll on see rüütel, kes nii palju loorbereid lõikas ja ometi loobus, isegi prints Johni käsust hoolimata, oma näo-varju eemaldamisest ja nime nimetamisest. Kuid nende uudishimu jäi rahuldamata. Päranduseta rüütel loobus kõigi abist, välja arvatud ainult see, mida osutas tema oma kannupoiss või pigem yeoman: see oli talupoja moodi isik, kes kandis tumedat mantlit ja varjas pead ning nägu normanni musta nahkmütsiga, püüdes samuti tundmatuks jääda nagu tema isandki. Kuna kõik teised telgist eemale aeti, vabastas see mees rüütli raskest varustusest ja asetas tema ette toitu ning viina, mis läbitehtud jõupingutuste järel väga maitsvad olid.

Vaevalt oli rüütel kiiruga oma eine lõpetanud, kui teener talle teatas, et viis meest, kes võidetute hobuseid hoiavad, soovivad temaga rääkida. Päranduseta rüütel oli tolleaegse moe järgi valmistatud pika mantli selga tõmmanud jä pannud pähe mütsi, mis soovi korral nägu sama hästi varjas nagu kiivri näokate. Pealegi oli videvik juba pimeduseks muutunud, nii et varjamine oli juba tarbetu nende ees, kes teda hästi ei tundnud.

Nõnda siis astus Päranduseta rüütel julgelt oma telgi ette ja leidis sealt väljakutsujate kannupoisid, keda ta nende pruunikaspunaste ja mustade riiete järgi ära tundis ja kellest igaüks oma isanda varustusega koormatud hobust valjastest kinni hoidis.

99

«Vastavalt rüütlikommetele,» ütles esimene kannupoiss, «pakun mina, Baldwin de Oyley, kardetud rüütli Brian de Bois-Guilberti kannupoiss, teile, Päranduseta rüütel, hobuse ja varustuse, mida minu isand täna turniiril tarvitas, jättes teie suursugususe otsustada, kas neid vastu võtta või nende hinda määrata, nagu teie seda heaks arvate, sest nõnda peab sündima turniiri-korra järgi.»

Teised kannupoisid kordasid peaaegu sedasama ja jäid siis Päranduseta rüütli otsust ootama.

«Teile neljale, mu härrad,» ütles rüütel nende poole pöördudes, kes viimastena rääkisid, «ja teie auväärt ning vapratele isandatele oh mul ühine vastus. Tervitage minu poolt neid suursuguseid rüütleid ja ütelge neile, et mina teeksin ülekohut neilt nende varustust ja hobuseid võttes, kelle seljas ei või kunagi vapramaid kavalere ratsutada. Sooviksin, et ma võiksin oma pretensioonid nende vaprate rüütlite vastu seega lõpetada; kuid kuna ma olen tõesti, nagu ma iseennast nimetan, päranduseta, siis palun ma teie isandaid nii lahked olla ja oma varustuse ning täkud välja lunastada, et ma võiksin tasuda seda, mida ma vaevalt omaks tohin nimetada.»

«Meile on kohuseks tehtud, et me igaüks,» vastas Regi-nald Front-de Boeufi kannupoiss, «teile oma hobuse ja varustuse eest sada tsehiini pakuksime.»

«Sellest on küllalt,» ütles Päranduseta rüütel. «Poole sellest summast sunnib mind mu seisukord vastu võtma, ülejäänud poolest summast jagage pool' eneste keskel, härrased kannupoisid, teine pool andke heerolditele, laulikutele ja teenritele.»

Kannupoisid tõmbasid mütsid peast ja kummardasid alandlikult, avaldades nõnda oma sügavat tänu seesuguse viisakuse ja helduse puhul, mida ilmutatakse nii harva ja veelgi harvemini nii suurel määral. Pärast seda pöördus Päranduseta rüütel Brian de Bois-Guilberti kan-nupoisi Baldwini poole. «Teie isandalt,» ütles ta, «ei võta ma varustust ega nende lunaraha vastu. Ütelge temale minu nimel, et meie võitlus pole veel lõpetatud ja et see ei lõpe enne, kui oleme võidelnud niihästi oda kui mõõgaga, jalgsi kui ka ratsa. Selleks surmavõitluseks

100

kutsus ta mind ise välja ja mina ei unusta seda väljakutset. Seni aga olgu ta kindel, et mina ei saa teda pidada tema kaaslaste sarnaseks, kellega võiksin viisakusi vahetada, mina pean ennast tema verivaenlaseks.»

«Minu isand,» vastas Baldwin, «oskab vihale vihaga, hoobile hoobiga ja viisakusele viisakusega vastata. Kuna-aga teie halvakspanevalt loobute tema hobuse ja varustuse eest lunaraha vastu võtmast, nagu tegite seda teistega, siis pean ma hobuse kui ka varustuse siia jätma, sest olen kindel, et mu isand enam üht ega teist ei tarvita.»

«Teie rääkisite hästi, kannupoiss,» ütles Päranduseta rüütel, «hästi ja julgelt, nagu kõlbab rääkida sellel, kes vastab oma puuduva isanda eest. Aga ometi ärge jätke hobust ja varustust siia, vaid viige see oma isandale tagasi. Kui viha keelab teda neid tagasi võtmast, siis tarvitage kõike seda ise. Kui nad on minu omad, siis loobun neist heal meelel teie kasuks.»

Baldwin kummardas sügavasti ja lahkus ühes oma kaaslastega, kuna Päranduseta rüütel oma telki tagasi läks.

«Seni, Gurth,» ütles ta oma teenri poole pöördudes, «pole veel inglise rüütliseisuse au minu käes kannatanud.»

«Ja mina,» ütles Gurth, «saksi seakarjus, pole sugugi halvasti normanni kannupoisi osa mänginud.»

«Jah, ainult mina olin kogu aeg hirmul, et sinu talupoja olek võiks su välja anda,» vastas Päranduseta rüütel.

«Ei,» ütles Gurth, «äratundmist ei karda ma kellegi poolt p''eale oma kaaslase Wamba, kelle kohta kuidagi ei või öelda, on ta rohkem kelm või narr. Suutsin suure vaevaga naeru tagasi hoida, kui minu vana isand minust nii lähedalt mööda läks, arvates, et Gurth karjatab nii mõnegi hea penikoorma taga Rotherwoodi tihnikuis ja soodes tema sigu. Kui mind ära tuntakse...»

«Küllalt,» ütles Päranduseta rüütel, «sina tead minu lubadust.»

«Mis sellesse puutub,» ütles Gurth, «siis nahaparki-mise pärast ei jäta ma kunagi oma sõpra maha. Minul

101

on paks nahk ja see kannatab nii nuga kui piitsa, nagu iga kultki minu karja hulgas.»

«Usu, mina tasun sulle selle hädaohu eest, mida sa minu pärast oma peale võtad, Gurth,» ütles rüütel. «Seni aga palun sind need kümme kuldtükki vastu võtta.»

«Nüüd olen rikkam,» ütles Gurth raha tasku pistes, «kui mõni seakarjus või ori kunagi on olnud.»

«Mine selle kullakotiga Ashbysse,» jätkas isand. «Otsi seal Yorki Isaac üles ja las ta võtab siit tasu oma hobuse ning sõjariistade eest, mille sain tema laenu-usalduse teel.»
«Ei, püha Dunstani nimel,» vastas Gurth, «seda ei tee ma mitte.»
«Kuidas nii, võrukael?» vastas isand. «Mõtled sa minu käskudele vastu panna?»
«Ei mõtle, kuni need käsud on ausad, mõistlikud ja kristlikud,» ütles Gurth. «Kuid viimane käsk pole niisugune. Lasta juuti oma tasu võtta oleks autu, sest tema petaks minu isandat; see poleks ka mõistlik, sest nõnda talitaks ainult mõni narr; lõpuks oleks see ebakristlik, sest see oleks uskliku röövimine uskmatu rikastamiseks.»
«Igatahes tee, et ta rahul oleks, sa jonnakas väänkael,» ütles Päranduseta rüütel.
«Seda ma teen,» ütles Gurth kullakotti mantli alla peites ja telgist lahkudes. «See on muidugi raske,» pomises ta, «kuid mina panen ta leppima poolega sellest, mida ta ise nõuab.» Nõnda lausudes laks Gurth ära ja jättis Päranduseta rüütli üksi oma mõtetega, mis olid rohkematel põhjustel, kui lugejale seni võimalik on olnud teatada, väga ärevat ja painavat laadi.
Nüüd peame paika vahetades Ashby külla või õigemini kuhugi küla naabruses asuvasse ja kellegi rikka iisraelimehe päralt olevasse majja minema, mis Isaacile, tema tütrele ja saatjatele peavarju on andnud. Teatavasti olid juudid isekeskis sama helded ja halastajad, nagu nad nendega ümber käies, keda nad paganateks nimetasid, külmust ja tagasihoidlikkust avaldasid, sest vaevalt olid viimased juutide lahkust kuidagi ära teeninud.
Väikeses ruumis, mis oli idamaa maitse järgi rikkalikult ehitud, istus Rebekka tikitud patjade virnal, mis

seina mööda kulgevale astmele laotuna hispaanlaste estraadana toolide ja tugitoolide aset täitis. Lapsiku hirmuga vaatas ta oma isa liigutusi, kes rusutud meeleolus toas edasi-tagasi sammus, ajuti käsi kokku lõi ja ajuti silmi lakke tõstis, nagu vaevaks teda kibe hingepiin. «Oh Jakob!» hüüdis ta, «oh teie kaksteistkümmend meie suguvõsa püha prohvetit, missugune kaotus on see mehele, kes ön Moosese seadusest algusest lõpuni kindlalt kinni pidanud! Viiskümmend tsehiini rööviti ühel hoobil ja see on nüüd vägivallavalitseja küünte vahel!»
«Aga, isa,» ütles Rebekka, «sa näisid ju heal meelel selle kulla prints Johnile andvat.»
«Heal meelel? Tulgu kõik Egiptuse nuhtlused tema peale! Heal meelel, ütled sa?... Jah, niisama heal meelel nagu ma Lyoni lahes oma kauba laeva kergendamiseks üle parda merre pildusin, sest laev ähvardas muidu põhja minna, niisama heal meelel, nagu ma ehtisi.n tol korral vahutavad vood oma valitud siidriidega, lõhnas-tasin kobrutavat vahtu mirri ja aaloega, rikastasin mere-sügavusi kulla ja hõbedaga! Kas polnud ka see kirjel-damatu õnnetuse silmapilk, kuigi mu omad käed selle ohvri tõid?»
«Kuid see oli ohver, mida taevas nõudis meie elu päästmiseks,» vastas Rebekka, «ja meie isade jumal on sellest ajast saadik sinu ettevõtmisi ja kaubaladusid õnnistanud.» i
«Ah,» vastas Isaac, «aga kui mõni türann oma käe nende peale paneb ja sunnib mind sealjuures veel naeratama? Oh tütar, meie oleme siin ilmas päranduseta põgenikud, ja kõige, halvem, mis meie suguvõsa on tabanud, on see, et kui meile ülekohut tehakse ja meid paljaks röövitakse, siis terve maailm ümberringi naerab ja me oleme sunnitud oma haavatud tundmusi maha suruma ning taltsalt naeratama, kuigi me peaksime vapralt kätte maksma.»

«Ära mõtle nõnda, isa,» ütles Rebekka, «meie elul on ka oma head küljed. Olgu need paganad nii julmad rõhujad kui tahes, ometi sõltuvad nad suuresti laialipillatud Siioni lastest, keda nad põlgavad ja taga kiusavad. Ilma meie rikkuseta ei suudaks nad oma mehi sõjas

103

varustada ega rahuaegseid mõnususi maitsta, ja raha, mis me neile laename, tuleb kasvanuna meie kastidesse tagasi. Meie oleme kui rohi, mis seda paremini lokkab, mida rohkem tema peal tallatakse. Isegi tänane pidu et läinud muidu korda, kui tuli saada nõusolek põlatud juudilt, kes hoolitses kulude eest.»

«Tütar,» ütles Isaac, «sina puudutad üht teist mure-keelt. Tubli täkk ja kallis varustus, mille väärtus on sama suur, kui kasu, mille saan Leicesteri Kirjath Jai-ramiga tehtud sehvtist, — selle kaotamine oleks mulle raskeks löögiks, ah, löögiks, mis neelab mitme nädala sissetulekud, — ah, rohkem kui kahe sabati vahel saadud sissetulekud, aga ometi võib kogu see asi ehk paremini lõppeda, kui ma praegu mõtlen, sest see on hea noor-mees.»

«Kindlasti,» ütles Rebekka, «sa ei kahetse, et sa võõra rüütli heateo tasusid.»

«Ma loodan küll, tütar,» vastas Isaac, «aga ma loodan ka Siioni võidu peale. Sama hästi võiksime loota oma lihalikkude silmega näha uue templi müüre ja torne, kui leida kristlase, olgugi ta kõige parem, kes maksaks juudile võla, ilma et kartus kohtuniku ja vangitorni ees teda selleks ei sunni.»

Nõnda öeldes jätkas ta oma rahutut kõndimist mööda tuba edasi-tagasi. Ja Rebekka, nähes, et tema lohutus-katsed ainult uusi muremõtteid sünnitavad, loobus oma asjatust jõupingutusest. See oli tark talitusviis, mida kõigile trööstijatele ja nõuandjatele samasugustes oludes võib soovitada.

Ilm pimenes juba, kui juudist teener sisse astus ja kaks hõbelampi ühes lõhnava õliga lauale pani. Samal ajal tõi teine teener eebenipuust ja hõbedaga kaunistatud kandikul kõige kallimat viina ning maitsvamat kehakinnitust, sest ktklus ei loobunud juudid kulukatest mõnusustest. Ka teatas teener Isaacile, et keegi natsa-reenlane (nõnda nimetasid nad isekeskis kristlasi) soovib temaga rääkida. Kes sehvtist tahab elada, peab alati valmis olema mõnd sehvtisõpra vastu võtma. Isaac pani viinaklaasi, mida ta veel polnud huultele tõstnud, lauale tagasi, ütles tütrele: «Kata oma nägu looriga!» ja käskis võõra sisse lasta.

104

Niipea kui Rebekka hõbegaasist looriga, mis maani ulatus, oma peened näojooned kinni oli katnud, avanes uks ja sisse astus Gurth oma laias normanni mantlis. Tema välimus oli rohkem kahtlane kui mõjuv, eriti sellepärast, et ta oma peakatte veel sügavamalt silmile tõmbas.

«Oled sina Yorki Isaac?» küsis Gurth saksi keeles.

«Oleji,» vastas Isaac samas keeles (sest sehvti ajades oli ta kõik Inglismaal räägitavad keeled omandanud), «ja kes oled sina?»

«See ei puutu asjasse,» vastas Gurth.

«Puutub sama palju kui minu nimi,» vastas Isaac, «sest kui ma sinu nime ei tea, kuidas võin ma sinuga läbi käia?»

«Kergesti,» ütles Gurth, «sest mina, kes ma raha maksan, pean teadma, et ma seda õigele isikule teen, sina aga, kes sa vastu võtad, ei pane, ma arvan, palju rõhku selle peale, kelle käest see tuleb.»

«Oo,» ütles juut, «tulete raha maksma? Püha isa Aabram! See muudab kohe asja. Ja kelle poolt te raha toote?»
«Päranduseta rüütlilt,» ütles Gurth, «tänase päeva võitjalt turniiril. See on sinu soovitusel Leicesteri Kirjath Jairamilt saadud varustuse hind. Täkk on sinu tallis tagasi: nüüd soovin teada, kui suure summa ma varustuse eest pean maksma?»
«Ma ütlesin juba, et see on hea noormees!» hüüdis juut rõõmuõhina.s. «Ega karikas viina sulle halba tee?» lisas ta juurde ja ulatas seakarjusele peekri kallima märjukesega, kui see kunagi varem maitsnud oli. «Ja kui palju raha on sul kaasas?» küsis .Isaac. ..
«Püha neitsi,» ütles Gurth karikat käest pannes, «missugust nektarit need uskmatud koerad joovad, kuna kristlased seasolgi taolist paksu ja segast õlut peavad rüüpama! Kui palju on mul raha kaasas?» jätkas saksi-lane, kui oli oma viisakuseta hüüde lõpetanud. «Ainult väike summa,' kuid ometi midagi kindlat. Kuule, Isaac, ka sinul peab ju südametunnistus olema, kuigi juudi oma?»
«Muidugi,» ütles Isaac, «kuid sinu isand võitis oma oda ja käega toredad täkud ja kallid varustused. Aga
105
tema on hea noormees ja juut võtab need tasuna vastu ja maksab üleliigse väärtuse tagasi.»
«Minu isand andis need juba kaotajatele tagasi,» ütles Gurth.
«Ah; see on halvasti,» ütles juut, «see oli narritemp. Ükski kristlane siin ei suuda nii palju hobuseid ja varustusi välja osta. Ükski juut, peale minu, poleks nende eest pooltki hinda maksnud. Kuid sinul on kotis sada tse-hiini,» ütles Isaac Gurthi mantli all kobades, «see on raske tomp.»
«Need on vibupüssi noolte pead,» ütles Gurth leidlikult.
«Hea küll siis,» ütles Isaac olles kahevahel. Ta ei teadnud, kas alistuda kasuihale või praegu tekkinud tahtmisele vähemalt sellel silmapilgul õiglane olla, «kui ma ütleksin, et ma võtan tubli täku ja kalli varustuse eest kaheksakümmend tsehiini, mis mulle pennigi kasu ei too, jätkub teil siis raha mulle maksmiseks?»
«Vaevalt,» ütles Gurth, ehk küll nõutud summa oodatavast mõistlikum oli, «ja minu isand kaotaks oma viimse. Ometi, kui see teie viimne sõna on, siis pean ma rahul olema.»
«Kalla omale teine karikatäis viina,» ütles juut. «Ah, kaheksakümmend tsehiini on liiga vähe, See ei too vähematki juurde rahale, ja pealegi võis hobune kokkupõrgetes viga saada. Oo, see oli kange ja hädaohtlik võitlus! Mehed ja hobused tormasid üksteise kallale nagu Bas-hani metshärjad! Hobune pidi viga saama.»
«Mina aga ütlen,» vastas Gurth, «et hobune on terve nii kopsust kui liikmetest. Teie ise võite teda oma tallis vaadata. Ja mina ütlen, et seitsmestkümnest tsehii-nist on küll ja küll varustuse eest, ning ma loodan, et kristlase sõna sama palju maksab kui juudigi oma. Kui te seitsekümmend ei võta, viin ma selle koti oma Isandale tagasi.» (ja ta raputas^ kotti, nii et see kõlises).
«Ei, ei!» ütles Isaac, «lao lauale tukatid ... seeklid ... kaheksakümmend tsehiini, ja küllap sa näed, et ma sind heldel käel meeles pean.»
Gurth andis lõpuks järele, ladus kaheksakümmend tsehiini lauale ja sai juudilt tähe hobuse ja varustuse
106
eest. Juudi käed värisesid rõõmu pärast, kui ta seitsekümmend kuldtükki välja luges. Viimast kümmet luges ta mõeldes ja peatudes ning iga kord midagi lausudes, kui ta

kuldtüki kotti laskis langeda. Näis, nagu võitleks kitsidus tema parema loomusega ja nagu sunniks ta teda ühe tsehiini teise järel pauna panema, kuna suur-meelsus vähemalt pisutki oleks tahtnud oma heategijale anda. Räägitud sõnad käisid umbes nõnda:

«Seitsekümmend üks — seitsekümmend kaks, sinu isand on tubli noormees, seitsekümmend kolm — suurepärane noormees, seitsekümmend neli — seda kuldtükki on servast lõigatud, seitsekümmend viis — ja ka see tundub kergem, seitsekümmend kuus — kui su isandal raha on tarvis, tulgu ta Yorki Isaaci juurde, seitsekümmend seitse — see tähendab, mõistliku tagatisega.» Siinkohal tegi ta pikema vaheaja ja Gurthil oli lootus, et viimased kolm kuldtükki oma kaaslaste saatusest pääsevad, kuid lugemine jätkus: «Seitsekümmend kaheksa — sina oled hea poiss seitsekümmend üheksa — ja oled midagi ära teeninu ...»

Jällegi tegi juut vaheaja ja silmitses viimast kuldtükki, mõeldes seda kahtlemata Gurthile anda. Ta kaalus seda sõrmeotsal ja kõlistas lauale pillates. Oleks münt pisut tumedamalt kolisenud või oleks ta pisutki kergem tundunud, siis oleks heldus võitnud, kuid Gurthi õnnetuseks oli kõlin täielik ja õige, kuldtükk ise tugev ja uus ja tsipake üle kaalu. Isaaci süda ei suutnud temast lahkuda ja nõnda pillas ta tema nagu oimetult kotti, lausudes: «Kaheksakümmend teeb arvu täis ja ma arvan, küllap isand sulle juba ilusasti tasub... Kindlasti,» lisas ta juurde, tõsiselt Gurthi kullakotti silmitsedes, «sul on veel kuldtükke kotis?»

Gurth irvitas, mis oli tema naer, ja vastas: «Peaaegu sama palju, kui sina praegu nii hoolsasti üle lugesid.» Peale seda pani ta saadud tähe kokku, pistis selle enesele mütsi alla ja lausus: «Häda sinu habemele, vaata, et see kirjatäht õige ja täiuslik on!» Kutsumata külalisena kallas ta endale veel kolmanda karikatäie viina ning lahkus ilma pikema jututa toast.

«Rebekka,» ütles juut, «see iismael läks minuga pisut liiale. Ometi on tema isand tubli noormees ja mul on

hea meel, et ta kuld- ja hõbeseeklid on võitnud oma tulise hobu ja tugeva piigiga.»

Kuid pöördudes nägi ta, et Rebekka tema kõneluse ajal Gurthiga oli toast tähelepanematult lahkunud.

Vahepeal läks Gurth mööda treppi alla ja kobas pimedas eestoas käsitsi ukse järele, kui äkki ilmus ta ette valge kuju, hõbelamp käes, ja andis temale märku kõrvalruumi astuda. Gurth ei tahtnud seda kutset tähele panna. Metskuldina äge ja tormakas, nagu ta oli igas hädaohus, kartis ta kõiki harilikke saksi kolle — metsa-vaime, näkke, valgeid naisi ja igasuguseid tonte, mida tema esivanemad ebausuna Saksi metsadest kaasa olid toonud. Pealegi teadis ta veel, et viibib juudi majas, keda inimesed muude ebameeldivate omaduste kõrval peavad veel suureks nõiaks ja mustkunstnikuks. Siiski tegi ta üürikese mõtlemise järel seda, mida valge kuju käskis, ning astus tähendatud kõrvalruumi, kus ta oma rõõmsaks üllatuseks leidis, et tema kutsujaks polnud keegi muu, kui ilus juudi neiu ise, keda ta turniiril ja alles hiljuti toas oli näinud.

Neiu päris lähemalt, kuidas läbirääkimised Isaaciga olid läinud, mille kohta Gurth täpse seletuse andis.

«Minu isa heitis teiega nalja, hea poiss,» ütles Rebekka, «tema võlgneb sinu isandale rohkem kui selle täku ja varustuse kümnekordse väärtuse. Missuguse summa sa minu isale praegu maksid?»

«Kaheksakümmend tsehiini,» vastas Gurth, olles küsimusest üllatatud.

«Selles kotis siin,» ütles Rebekka, «leiad sada. Anna oma isandale tema osa tagasi ja võta ülejäänu endale. Ruttu, mine, jäta tänu! Ja vaata, kuidas sa sellest täiskiilutud linnast läbi pääsed, kus.võid kergesti kaotada oma elu kui ka kullakoti. Ruuben,» lisas ta käsi kokku lüües juurde, «näita võõrale tuld ja ära unusta ust lukutamast ja riivitamast.»

Tumedanäoline ja musta habemega Ruuben kuulas neiu käsku ja ilmus tõrvikuga, avas maja õueukse, viis ta üle prügitatud hoovi ja laskis suure värava sisse tehtud väikesest jalgväravast välja, mille ette ta siis seadis riivid ja ahelad, mis oleksid väga hästi vanglale kõlvanud.

108

«Püha Dunstani nimel,» hüüdis Gurth pimedal tänaval kobades, «see pole juudi neiu, vaid taevaingel.

Kümme sellelt isandalt - kakskümmind sellelt Siioni pärlilt... Oh õnnelik päev! Veel üks niisugune ja sa oled vabaks ostetud, Gurth, ning oled oma peremees nii heas kui halvas. Ning siis jätan ma oma seakarjuse sarve ja kepi maha ja võtan vabamehe mõõga ning kilbi ja lähen oma noorele isandale järele kas või surma, ilma et pruugiksin oma nägu või nime varjata.»

ÜHETEISTKÜMNES PEATÜKK

I röövel: Sir, seiske! Andke heaga
ära kõik, või muidu koorime teid
ise paljaks!
S p e e d: Sir, nüüd on olsas kõik! Me
ees on röövlid, keda pelgab kogu
rahvas!
Valentin: Mu sõbrad!...
I röövel: See pole nõnda, sir, te ees
on vaenlased.
II röövel: Jää vakka! Las ta rää-
gib!
III röövel: Võin habeme ma panti
panna, kui kinnitan, et meie ees
on tubli mees.
Shakespeare, «Kaks härrasmeest Veronast».

Gurthi öised juhtumused polnud sellega veel lõppenud, nagu ta seda isegi osalt aimas, kui ta külaserval seisvatest majadest mööda jõudis ja ennast sarapuu-põõsaste ja okastammedega piiratud orust leidis, mille üle siin ja seal mõni kääbustammgi oma laiu oksi sirutas. Tee oli pealegi veel rööpaliseks sõidetud, sest seda mööda oli hiljuti mitmesugust kraami turniiriplatsile veetud. Oli üsna pime, sest kõrged teekaldad ja tihedad põõsad ei lasknud kuukiiri üldse läbi.

Küla poolt kostis kauge prassijate kisa, millesse segunes ajuti valju naeru, mõnikord katkendlikku karjumist ja ka metsikut muusikat. Kõik need hääled tähendasid metsikut korralagedust linnas, mis oli rüütlitest ja nende liiderlikkudest kaaslastest täis kiilutud, ja tegid Gurthi rahutuks. «Juudineiul oli õigus,» ütles ta endamisi. «Taeva ja püha Dunstani nimel sooviksin, et ma oma varandusega juba teekonna lõpul oleksin! Siin pole niipalju

rändavaid vargaid kui rändavaid rüütleid ja rändavaid kannupoisse, rändavaid munki ja rändavaid laulikuid, rändavaid veiderdajaid ja rändavaid naljahambaid, et isegi ainukese marga omanik võib hirmu tunda, mis siis veel rääkida seakarjusest kullakotiga. Kui ma ometi kord nende põrgupõõsaste vahelt välja

110

jõuaksin, et ma vähemalt võiksin näha neid püha Nikolause ametnikke, kes mul kõrri tahavad kinni karata.»

Gurth kiirustas sammu, et lagedale kogukonna heinamaale jõuda, kuhu õõnestee viis, kuid talle polnud antud õnne oma eesmärgile jõuda. Just õõnestee lõpul, kus põõsastik oli kõige tihedam, kargasid neli meest talle ka-llale, nagu ta hirm oli aimanud, kaks kummaltki poolt, ja haarasid temast nii kõvasti kinni, et vastupanu oli täiesti asjatu. «Anna siia, mis sul on,» ütles üks meestest, «meie oleme rahva vabastajad, kes vabastavad iga mehe tema koormast.»

«Mind te ei vabastaks mu koormast nii kergesti,» urises Gurth, kelle otsekohesust ei suutnud isegi avalik vägivald taltsutada, «kui mul võimalik oleks kolmgi hoopi oma kaitseks anda.»

«Seda näeme kohe,» ütles röövel ja lisas pärast oma kaaslastega rääkimist: «Võtke see võrukael kaasa. Nagu näha, ei taha ta ainult oma rahakotti ära anda, vaid igatseb lasta ka oma pealuu sisse lüüa — tahab kaht aadrit korraga.»

Selle käsu peale veeti Gurth kaasa ja kui ta pisut hoolimatult üle pahempoolse teekalda kisti, leidis ta enese kogukonna heinamaa ja õõnestee vahelisest tihni-ust. Ta oli sunnitud neile järgnema kõige paksemasse rägastikku, kus nad ootamatult lageda koha leidsid ja ' us puuoksad ning lehed kuukiirtele takistuseks ei olnud, iin ühinesid eelmistega kaks uut isikut, kes nähtavasti amasse rühma kuulusid. Neil olid lühikesed mõõgad ööl ja tublid tümikad käes ja nagu Gurth nüüd nägi, andsid nad kõik näokatteid, mis nende elukutse kohta nam mingit kahtlust ei jätnud, kuigi see veel seni oleks võinud nõnda olla. «Kui palju sul raha on, võrukael?» küsis üks röövel. «Kolmkümmend tsehiini minu oma,» vastas Gurth urisevalt.

«See on vast saak!» hüüdsid röövlid, «saksilasel on kolmkümmend tsehiini taskus ja tuleb külast kaine peaga koju! Tuleb kõik tingimata ära võtta — kõik, kuni viimse pennini.»

«Ma kogusin raha, et ennast priiks osta,» ütles Gurth.

111

«Sa oled eesel,» vastas üks röövel. «Kolm pudelit kanget õlut oleksid teinud su sama vabaks nagu su isandki, ja veel vabamakski, kui ta on saksilane nagu sa ise.»

«Kurb tõde küll,» vastas Gurth, «aga kui need kolmkümmend tsehiini minu ja mu käed teilt vabaks võivad osta, siis annan ma nad teile.»

«Pea,» ütles üks, kel oli teiste seas mõju, «sinu kotis, nagu läbi mantli kobades tundub, on rohkem raha, kui sa meile ütlesid.»

«See on minu hea isanda, rüütli oma,» vastas Gurth, «millest ma muidugi ainustki sõna poleks lausunud, kui te minu varandusega oleksite rahule jäänud.»

«Sa oled kindlasti aus mees,» vastas röövel, «ja meie ei kummarda püha Nikolaust niivõrd, et sa oma kolmekümmet tsehiini ei võiks päästa, kui sa meie vastu otsekohene oled. Ajutiseks usalda aga oma varandus meie hoolde.» Nõnda öeldes võttis ta Gurthi rinnalt suure nahktasku, milles peitus Rebekka antud kullakott, niisama ka ülejäänud kullatükid, ning jätkas siis oma küsitlemist: «Kes on su isand?»

«Päranduseta rüütel,» vastas Gurth.
«Kelle tubli oda tänasel turniiril võidu sai?» ütles röövel. «Kuidas on tema nimi ja missugune ta suguvõsa?»
«Tema tahab, et see jääks saladuseks,» vastas Gurth, «ja minult muidugi ei kuule teie selle kohta midagi.»
«Mis on sinu nimi ja missugune su suguvõsa?»
«Seda öelda tähendaks avaldada ka isanda oma,» ütles Gurth.
«Sa oled häbematu poiss,» ütles röövel, «kuid sellest räägime pärast. Kust sai sinu isand selle kulla? On see tema pärandus või kust ta selle võttis?»
«Võttis oma tubli odaga,» vastas Gurth. «Siin kotis on nelja hea hobuse ja varustuse lunaraha.»
«Kuipalju seal on?» küsis röövel.
«Kakssada tsehiini.»
«Ainult kakssada tsehiini!» ütles röövel. «Teie isand oli võidetute vastu armuline ja nõudis liiga vähe lunaraha. Nimeta maksjad.»
Gurth tegi seda.
«Missugune lunaraha määrati tcmplirüütli Brian de
112
Bois-Guilberti hobuse ja varustuse eest? Sa näed jü, et mind petta ei saa.»
«Mu isand,» vastas Gurth, «ei taha templirüütlilt muud lunastust kui tema südameverd. Nemad on väljakutse tõttu verivaenlased ja ei või sellepärast viisakalt teineteisega läbi käia.»
«Tõepoolest!»' hüüdis röövel ja oli viivu vait. «Ja mis tegid sa selle summaga Ashbys?»
«Mina läksin,» ütles Gurth, «Yorki Isaaci juurde temale ta hobust ja varustust tasuma, mis ta minu isandale selleks turniiriks nõutas.»
«Ja kui palju maksid sa Isaacile? Ma arvan, et raskuse järgi hinnates on kotis veelgi kakssada tsehiini.»
«Isaacile maksin ma,» ütles saksilane, «kaheksakümmend tsehiini ja tema andis mulle selle asemel sada tagasi.»
«Kuidas? Mis?» hüüdsid kõik röövlid korraga. «Julged sa meiega mängida, et sa nii häbematult valetad?»
«Mis ma räägin, on tõsi kui kuu taevas,» ütles Gurth. «Just selle viimase summa leiate siidkotist, mis o.n muust kullast eraldi paunas.»
«Mõtle ometi, mees,» ütles pealik, «sa räägid ju juudist, iisraelimehest, kes võib sama vähe kulda tagasi anda nagu kõrbeliiv kannutäie vett, mille palverändaja sinna on valanud.»
«Neil pole ju rohkem halastust,» ütles teine röövel, «kui ausal kohtumehelgi.»
«Ometi on see nii, nagu ma ütlen,» kinnitas Gurth.
«Võta tuli üles, silmapilk,» ütles pealik. «Ma loen raha üle, ja kui see on nõnda, nagu see. poiss ütleb, siis pole juudi lahkus väiksem ime kui see allikas, mis tema suguvendi kõrbes jootis.»
Tuli võeti üles ja röövel hakkas rahapauna revideerima. Teised tunglesid tema ümber, ja isegi need, kes Gurthi pidid hoidma, lasksid oma käed lõdvemale, kuna nad sirutasid kaelad kullalugeja poole. Nende hooletust kasutades raputas Gurth kogu jõuga enda .lahti ja oleks võinud põgeneda, kui ta oleks söandanud oma isanda varanduse maha jätta. Kuid see polnud tema kavatsus. Ta tõmbas ühel mehel tümika käest, virutas sellega pea-

liku maha, kes tema kavatsust ei märganud, ja oleks peaaegu pauna ning kulla uuesti oma kätte saanud. Kuid vargad olid liiga väledad ja said peagi Gurthi ja tema kulla enda võimusesse.
«Võrukael!» ütles pealik üles tõustes, «sa purustasid mu pealuu ja mõne teise röövli peos võiks su käsi halvasti käia. Nüüd saad sa aga silmapilk oma saatuse teada. Esiti räägime sinu isandast, sest rüütli asjadel on kannupoiste ees eesõigus, nagu nõuavad rüütlikom-bed. Seni seisa paigal, muidu saad, nii et kogu eluajaks vakka jääd... Sõbrad!» ütles ta siis salga poole pöördudes, «see siidist kott on ehitud heebrea tikandus-tega ja mina arvan, et see mees räägib tõtt. Tema isand, rändav rüütel, peaks meie poolt tollivabaks jääma. Ta on liiga meie eneste moodi, et ta meile saagiks võiks olla, sest koer ei peaks mitte koera ajama, kuni on veel hunte ja rebaseid rikkalikult käepärast.»
«Meie eneste moodi?» vastas üks salgast. «Tahaksin hea meelega kuulda, kuidas nõnda.»
«Ah sind lolli,» vastas pealik. «Eks ole ta vaene ja päranduseta nagu meiegi? Eks muretse ta endale ülalpidamist mõõgateraga nagu meiegi? Eks löönud ta Front-de-Boeufi ja Malvoisini, nagu oleksime meiegi teinud, kui oleksime suutnud? Eks ole ta Brian de Bois-Guilberti verivaenlane ja seda meest on meil ometi põhjust karta? Ja kui see teisiti oleks, kas peaks meil siis halvem südametunnistus olema kui heebrea juudil?»
«Ei, see oleks häbi,» pomises üks teine mees, «ja ometi, kui ma vana vapra Gandelyni salgas teenisin,, siis ei murdnud me nõnda pead südametunnistuse üle. Ja kas see häbemata mühakas siin peaks tümitamata. minema pääsema?»
«Seda mitte, kui sina teda tümitada võid,» vastas pealik. «Säh, poiss,» jätkas ta Gurthi poole pöördudes, «oskad sa seda keppi tarvitada, et sa nii väga tema järele kahmad?»
«Ma arvan,» ütles Gurth, «et sellele küsimusele võid sa ise kõige paremini vastata.»
«Tõepoolest, mulle andsid sa tubli hoobi,» vastas pealik. «Anna sellele mehele niisama ja siis pead sa vabalt minema pääsema, kui sa seda aga ei suuda, noh,

siis pean ma küll ise sinu eest lunaraha maksma, sest sa oled nii kena võrukael. Mölder, võta sina oma teivas,» lisas ta juurde, «ja hoia oma pead, teie teised aga — laske ta lahti ja andke talle malakas kätte, valgust jätkub siin vemrrieldamiseks küll.»
Kaks võitlejat läksid keppidega varustatult lagendiku keskele, et kuuvalgust paremini kasutada, teised röövlid naersid ja hüüdsid oma kaaslasele: «Mölder, hoia oma kolu!» Mölder aga hoidis oma keppi keskelt kinni, pani selle veskina pea kohal vurisema ja hüüdis hoo-beldes: «Tule, mats, kui julged: saad möldri tambi tarkust tunda!»
«Oled sa mölder,» vastas Gurth kõhklemata ja keerutas oma sõjariista samasuguse osavusega pea ümber, «siis oled sa kahekordne röövel ja mina astun sulle ausa mehena vastu.»
Nõnda sõnu vahetades läksid vastased kokku ja mõni minut ilmutasid nad ühesugust jõudu, julgust ja osavust, jagades hoope ja tõrjudes vastase omi ühesuguse kärmusega, kuna nende sõjariistade klõbina järgi eemalt kuulates oleks võinud arvata, et siin on vähemalt kuus meest kummaltki poolt võitlemas. Vähem kangekaelseid ja vähem hädaohtlikke võitlusi on heroilistes lauludes ülistatud, kuid Möldri ja Gurthi võitlus pidi lauluta jääma, sest puudus pühitsetud laulik, kes selles saatuslikus sündmuses oma kohust oleks täitnud. Ehk küll kepivõitlus on ammugi moest läinud, tahame ometi oma võitlejaid proosas ülistada.

Kaua võitlesid nad võrdselt, kuni viimaks Mölder, kes oli leidnud nii tugeva vastase, hakkas oma kaaslaste naeru kuuldes kannatust kaotama, mis teistele veelgi rohkem' nalja tegi. See polnud sünnis meeleolu suursugusele kepivõitlusele, mis nõuab, nagu harilik kepi-mängki, kõige enam külma verd, ja Gurth, kes oli rahulik, kuigi vihane, sai kätte ülekaalu, mida ta suure meistrina hästi ära kasutas.

Mölder tungis ägedalt ettepoole, jagades hoope mõlema kepiotsaga ja püüdes vastasele läheneda poole kepi pikkuse kaugusele, kuna Gurth pareeris, hoidis käsi teineteisest jardi kaugusel ja viibutas keppi välgukiirusel pea ning keha. kaitseks. Ühes sellega pidas ta oma

silmad, jalad ja käed valmis, kuni vastane hingeldama hakkas, ähvardas siis pahema käega keppi vastasele näkku torgata ja kui Mölder tahtis seda hoopi tagasi lüüa, võttis Gurth parema käe abiks ja andis vastasele meelekohta hoobi, mis tolle silmapilkselt rohule maha sirutas.

«Hästi ja mehiselt tehtud!» hüüdsid röövlid, «Elagu vana Inglismaa ja tema aus mäng! Saksilane päästis oma naha ja ka pauna ning Mölder leidis enesele vastase.»

«Võid oma teed minna, sõber,» ütles pealik Gurthile üldise nõusoleku kinnitusel, «ja mina annan sulle kaks oma meest kaasa, kes sulle kõige parema tee su isanda telgi juurde juhatavad ja kes sind öösellide eest kaitsevad, sest kõigil pole meiesugune õrn südametunnistus ja nii mõnigi neist on täna öösel saaki varitsemas. Kuid pea meeles,» lisas ta tõsiselt juurde, «sa ei öelnud meile oma nime, ära küsi ka meie nimesid ning ära katsu teada saada, kes või mis meie oleme, sest kui sa seda. katsud teha, käib su käsi halvemini kui täna.»

Gurth tänas pealikut tema lahkuse eest ja lubas tema käsku tähele panna. Kaks röövlit võtsid oma kepid ja Gurthi endi kannul käia käskides sammusid nad mööda jalgrada läbi tihniku ning üle järgneva nõmme. Tihniku serval tulid kaks meest vastu, rääkisid teejuhtidega ja saanud sosistatud vastuse, kadusid metsa ning lasksid neid tülitamata edasi minna. See sündmus pani Gurthi uskuma, et röövlisalk pidi olema suur ja et nad ümbruses korralikku valvet pidasid.

Kui nad lagedale nõmmele jõudsid, kus Gurthil oleks olnud raske teed leida, juhatasid röövlid ta väikesele mäekingule, kust ta nägi kuuvalgel oma ees turniiri-platsi tara ja selle mõlemal pool otsas asuvaid telke, mida ehtisid kuuvalgel lehvivad lipud. Sealt kostis laulusuminat aegaviitvate öövalvurite suust.

Röövlid peatusid.

«Kaugemale me ei tule,» ütlesid nad, «meile võiks see hädaohtlikuks saada. Pea meeles saadud hoiatust, hoia salajas, mis sinuga täna öösel sündis, siis pole sul kunagi põhjust kahetseda; ei hooli sa, aga me sõnadest,

siis ei suuda sind isegi Londoni Tower meie kättemaksu eest kaitsta.»

«Head ööd teile, lahked isandad,» ütles Gurth, «mina pean teie käsud meeles ja arvan, selles pole vähematki haavamist, kui ma teile kindlamat ja ausamat elukutset soovin.»

Nõnda lahkusid nad. Röövlid läksid tagasi sinna, kust nad fulid, Gurth aga ruttas oma isanda telgi juurde, kus ta hoiatuste peale vaatamata ometi kõik ära pihtis, mis temaga täna õhtul oli sündinud.

Päranduseta rüütel imetles väga, mitte vähem Rebekka heldust (mille oma kasuks tarvitamisest ta loobus) kui röövlite lahkust, sest viimane oli sellele elukutsele täiesti

võõrastav. Ometi katkestas tema arutusi tarvidus puhkuse järele, mis muutus möödunud päeva sündmuste ja oodatavate homsete võitluste ootel tungivaks.

Nõnda siis heitis rüütel toredale asemele, millega telk oli varustatud, ja ustav Gurth, kes sirutas oma karastatud liikmeid kärunahal, mis telgis vaiba aset täitis, heitis põiki ukse ette, nii et keegi ei võinud ilma teda äratamata telki sisse astuda.

KAHETEISTKÜMNES PEATÜKK

Nüüd tahkub väljalt heeroldite parv
ja kajab õõnsalt kutsuv sõjasarv.
On kokkupõrkeks valmis malevad,
käes kilbid, mõõgad, piigid saledad.
Seal juba prantsatavad kokku nad,
et õilis veri värvida võiks maad ...
Karm käsi piigi ette sirutab
ja täie jõuga kilpi virutab,
ent samas murdub relv ja mõõgahoop
me rüütli tolmu, surmavalda toob ...
Näe, kiiver puruneb kui pähklikoor
ja raual aurama lööb veri noor"...
Chaucer, «Canterbury jutustused».

Jõudis kätte selge, pilvitu hommik ja enne kui päike kõrgemale silmaringist jõudis tõusta, ilmusid kõige laisemad kui ka agaramad juba lagedale ja tõttasid võitlusvälja kui üldise keskkoha poole, et muretseda seal endale võimalikult hea paik jätkuvate mängude vaatlemiseks.

Marssalid ühes teenrite ja heerolditega ilmusid kohale esimestena, sest nemad pidid üles kirjutama rüütlite nimed, kes tahavad täna kaasa võidelda, ühes tähendusega, kummal pool keegi mõtleb esineda. See oli tarvilik mõlemate poolte tasakaalustamiseks.

Tavalise korra kohaselt pidi Päranduseta rüütel üht salka juhtima, kuna teise salga juhiks nimetati Brian de Bois-Guilbert, kes oli eelmisel päeval kõige parem võidetu. Eilsed väljakutsujad võtsid võitlusest osa omas leeris, välja arvatud ainult Ralf de Vipont, kelle eilne kukkumine oli võimetuks teinud sõjariistu kandma. Hulk valitud suursuguseid rüütleid olid valmis ühe kui ka teise võitlussalga ridu täitma.

Hoolimata sellest, et üldine turniirivõitlus, millest kõik rüütlid osa võtsid, oli üksikvõitlusest hädaohtlikum, võeti sellest ometi palju rohkem osa. Mõned rüütlid, kes osavuse puudusel üksiku kuulsa vastasega ei söandanud õnne katsuda, olid siiski valmis näitama oma vaprust üldises võitluses, kus nad võisid kokku saada nendega,

kellega nad olid enam-vähem ühejõulised. Praegusel korral oli kumbagi salka umbes viiskümmend rüütlit end üles andnud, mispeale marssalid teatasid, et enam vastu ei võeta. See tegi pahaks paljude meele, kes ülesandmisega olid viibinud.

Kella kümne paiku oli kogu tasandik üle. külvatud ratsanikkudest ning jalakäijatest, kes kõik turniirile tõttasid,, ja natuke aega pärast seda kuulutasid pasunad prints Johni ja tema saatjaskonna tulekut, kellega sõitsid kaasa nii mõnedki rüütlid, kes pidasid aru, kas võitlusest osa võtta või mitte.

Umbes samal ajal jõudis pärale Saksi Cedric ühes leedi Rowenaga, kuid Athelstane'ita. See saksi lord oli oma pika ja tugeva keha sõjariistadesse pannud, et võitlejate ritta asuda ja Cedricu suureks üllatuseks oli ta valinud templirüütli salga. Cedric tegi oma sõbrale sellepärast tõsiseid etteheiteid, kuid sai niisuguse vastuse, nagu annavad harilikult need, kes on oma ettevõttest kinnipidamises enam kangekaelsed, kui nende põhjendamises õiglased.

Oma parema, kui mitte just ainsa põhjuse, miks ta Brian de Bois-Guilberti salgaga liitus, hoidis Athelstane iseenda teada. Ehk küll tema raskepärane loomus teda takistas leedi Rowenale lähenemast, polnud ta ometi tema ilu suhtes sugugi ükskõikne ja ta pidas oma õigust leedile väljaspool igasugust kahtlust olevaks, sest temal oli ju Cedricu kui ka Rowena teiste omaste nõusolek. Sellepärast vaatas uhke, kuid aeglane lord of Coningsburgh varjatud meelepahaga, kuidas eilne võitja valis aupai-gale leedi Rowena, kelle üle käskida võiks seista tema võimuses. Et karistada võõrast saavutatud eesõiguse pärast,-mida Athelstane pidas oma võimupiiridesse tungimiseks, mõtles ta, teades oma meelitajate poolt ülistatud jõudu ja relvaosavust, Päranduseta rüütli oma võimsast abist ilma jätta ja temale juhtumisi ka ise oma sõjakirve raskust tunda anda.

De Bracy ja teised prints Johni saatnud rüütlid ühinesid oma käskija märguandmisel väljakutsujate salgaga, sest John soovis heal meelel võitu sellele. Teisel pool võitlesid mitmed head rüütlid, nii inglased kui normannid, kodumaised või võõrad, väljakutsujate vastu

just sellepärast, et seda salka juhtis niisugune valitud võitleja, nagu oli seda Päranduseta rüütel.

Niipea kui prints John nägi valitud kuningannat turniirile ilmuvat, muutus ta viisakaks kavaleriks, missugune olek talle väga hästi hakkas. Nõnda% sõitis ta kuningannale vastu, tõmbas kübara peast, kargas hobuse seljast maha ja aitas leedi Rowena sadulast, kuna saatjaskond pead paljastas ja de Bracy maha hüppas kuninganna hobust hoidma.

«Nõnda,» ütles prints John, «anname kohusetruu lojaalsuse eeskuju ilu- ja armukuningannat teenides ja saadame ta ise temale määratud troonile. Mu daamid,» ütles ta, «ümmardage oma kuningannat, nagu te tahaksite, et teid samas aus ümmardataks.»

Nõnda öeldes juhatas prints Rowena oma trooni vastas asuvale aupaigale; kuna ilusamad ja suursugusemad leedid talle järele tõttasid, et võimalikult kuninganna lähedal endile ruumi leida.

Vaevalt oli leedi Rowena istunud, kui muusika mürt-sumfne, mida mattis rahvahulga kisa, teda tema uues auametis tervitas. Vahepeal oli hakanud päike paistma palavalt ja selgelt rüütlite hiilgavatele sõjariistadele, kes kogunesid võitlusvälja äärmistesse otstesse ning pidasid isekeskis aru oma võitlusrea korralduse ja lahingu üle.

Siis nõudsid heeroldid rahu, kuni turniirikord ette loetakse. See pidi teatud määral vähendama hädaohtu ja oli seda enam tarvilik, et võidelda tuli teravate mõõkade ja odadega.

Nõnda siis oli rüütlitel keelatud mõõkadega torgata, ainult lüüa oli luba. Teatati, et rüütel võib tarvitada sõjakirvest, kuid pistoda oli keelatud sõjariist. Sadulast maha paisatud rüütel.võis jalgsi samasuguse vastasega edasi võidelda, kuid ratsanikud ei tohtinud niisugusel korral nendele kallale tungida. Kui mõni rüütel vastase poolt võitlusvälja äärmisse otsa suruti, nii et ta oma keha või sõjariistadega tara puutus, siis pidi ta end võidetuks tunnistama ja tema hobu ning varustus langes võitjale. Nõnda võidetud

rüütel ei tohtinud enam võitlusest osa võtta. Langes mõni rüütel maha ega suutnud enam ise jalule tõusta, siis võis tema kannupoiss või

120

paaž võitlusväljale minna ja oma isanda võitlusmöllust välja kanda, kuid seesugusel korral tunnistati rüütel võidetuks ja tema hobu ning varustus olid kadunud. Võitlus pidi kohe lõppema, niipea kui prints John oma kepi langetab, mis oli harilikult abinõuks asjatu verevalamise vastu selles liiga kaua kestvas ja hädaohtlikus mängus. Need rüütlid, kes turniirikorrast üle astusid või rrfuidu ausa rüütliseisuse kombeid rikkusid, vabastati sõjariistadest ja pandi karistuseks kaksiti tara otsa, kilp tagurpidi käes, naeruks kogu rahvale ebarüütelliku teguviisi pärast. Peale võitlusekorra ettelugemist manitsesid heeroldid rüütleid oma kohust täitma, et ilu- ja armu-kuninganna lugupidamise osaliseks saada.

Alles siis tõmbusid heeroldid oma kohtadele tagasi. Rüütlid liikusid pikas reas mõlemalt poolt võitlusväljale ja asusid kahte viirgu üksteise vastu. Esimese rea keskel asusid juhid, kes alles siis oma paigale läksid, kui rivi oli korraldatud ja igamees oma kohal.

Oli ilus, kuid ühtlasi ka kohutav vaadata nii paljusid vapraid, heade hobustega ja kallite sõjariistadega võitlejaid, kes olid valmis hirmsaks kokkupõrkeks, istusid raidkujudena sõjasadulates ja ootasid märguannet sama-kärsitusega nagu nende puhastverd täkudki, kes hirnudes maad kraapisid ja nõnda oma püsimatust ilmutasid.

Rüütlid hoidsid oma pikki odasid alles püsti, nende otsad hiilgasid päikesepaistel ja lipud nende küljes lehvisid üle kiivrituttide. Nõnda jäid nad paigale senikauaks, kuni marssalid olid read hoolega üle vaadanud, et mõlemal pool oleks just määratud arv võitlusväljal, ja William de Wyvil hüüdis müriseval häälel signaali-sõnad: "«Läissez aller[18]/» Nende sõnade juures puhuti pasunaid, võitlejate odad langesid võitlusvalmis, kannused suruti hobustele kubemesse ja esimesed read tormasid tuhatnelja teineteisele vastu ning põrkasid keset välja kokku raginaga, mis oli kuulda isegi penikoorma kaugusele. Nüüd hakkasid ka teise rea ratsanikud liikuma, et toetada oma leeri võitlejaid.

Kokkupõrke tagajärgi polnud kohe näha, sest palju-

121

dest hobukapjadest üles paisatud tolm tumestas õhku, Alles minuti pärast võisid kohkunud vaatajate silmad seletada, mis oli sündinud, öhu selgimisel paistis, et pooled rüütlid mõlemal pool olid sadulast maas, mõned vastase osavuse, teised selle füüsilise raskuse ja jõu tõttu, mis oli rabanud jalust nii hobuse kui ka mehe. .Mõned olid juba uuesti püsti ja asusid oma vastastega käsitsivõitlusse; mõned olid haavatud, püüdsid sallide abil verejooksu peatada ja katsusid võitlusmöllust tagasi tõmbuda. Ratsarüütlid, kelle odad olid metsikus kokkupõrkes enamasti murdunud, võitlesid nüüd mõõkadega, tehes sõjakisa ja vahetades hoope, nagu oleneks sellest elu ja au.

Müra suurendas teiste ridade kappamine, kes abiväena nüüd oma kaaslaste juurde tõttasid. Brian de Bois-Guil-berti pooldajad karjusid: «Haa! Beauseant! Beauseant[19]! Templi eest! Templi eest!» Vastased karjusid: «Desdichado! Desdichado!» missugune märgusõna oli juhi kilbilt võetud.

---

[18] Las käia.

[19] ***Beauseant*** oli deviisiks templirüütlite lipul, mis oli pooleldi must, pooleldi valge, märgiks, nagu öeldi, et nad on kristlaste yastu õiglased ja ausad, uskmatute vastu aga mustad ja **kohu**tavad. Tõlk.

Kuna võitlejad nõnda kõige suuremas ägeduses vahelduva õnnega üksteise kallale tormasid, kaldus ratsanikkude vool kord lõunapoolsesse, kord jälle põhjapoolsesse võitlusvälja otsa, sedamööda, kuis üks või teine salk ülekaalu sai. Kõlas löökide kaja, võitlejate kisa, millesse segunesid hobuste jalge alla langenute oiged. Võitlejate hiilgavaid sõjariistu rüvetasid juba tolm ja veri ja nad pidid mõõga ning sõjakirve hoopidele järele andma. Kiivrituttidest rebitud suled lendlesid lumehelvetena õhus. Kõik, mis sõjas on ilusat ja meeldivat, oli nüüd kadunud, järele oli jäänud ainult see, mis pidi äratama hirmu ja kaastunnet.

Kuid harjumuse mõju oli nii suur, et mitte üksnes lihtsad pealtvaatajad, kes loomulikult hirmsaid vaatemänge armastavad, vaid isegi peened leedid, kes rõdusid täitsid, vaatasid väriseva huviga, ilma et oleksid hetkekski oma silmi kohutavast etendusest ära pööranud. Siin või seal võib-olla kahvatas nii mõnigi palg või kuuldus

nõrka kiljatust, kui armuke, vend või abikaasa sadulast maha paisati. Kuid üldiselt julgustasid daamid võitlejaid nii käeplaksutusega ja looride ning rätikute lehvitamisega kui isegi hüüetega: «Tubli oda! Hea mõõk!» mõne tagajärjeka piste või löögi puhul.

Kui juba õrnema soo huvi selle verise mängu vastu niisugune oli, siis oli meeste huvi seda kergemini mõistetav. See avaldus igal õnnepöördel valjus karjumises, 'kuna silmadega niivõrd võitlusvälja küljes riputi, nagu oleksid pealtvaatajad ise need, kes seal nii ohtralt sadavaid hoope jagavad ja vastu võtavad. Iga vaheaja järel kostsid heeroldite hüüded: «Võidelge edasi, vahvad rüütlid! Mees sureb, aga au jääb! Võidelge edasi, surm on parem kui kaotUs! Võidelge edasi, vahvad rüütlid, sest säravad silmad vaatavad teie tegusid!»

Kõigi vahelduvate võitlussündmuste seast püüdsid vaatajate silmad leida mõlema salga juhte, kes võitlus-möllu segunedes oma mehi nii sõna kui eeskujuga püüdsid ergutada. Mõlemad avaldasid suurt vaprust ja nii Bois-Guilbert kui ka Päranduseta rüütel ei leidnud võitlejate hulgast endale õiget vastast. Korduvalt püüdsid nad teineteisega kokku saada, milleks kihutas vastastikune vaen ning teadmine, et ühe salga juhi langemine tähendab sama salga kaotust. Kuid möll ja segadus oli nii suur, et alguses kõik nende püüded kokku saada tühja läksid, kuna neid ju korduvalt lahutas nende pooldajate agarus, kellest igaüks kõigest väest püüdis selle au osaliseks saada, et oma jõudu vastase rühma juhiga mõõta.

Kui aga võitlussalgad nende arvel, kes end väljaku äärmisse otsa surutuna võidetuks tunnistasid või kes teisel teel olid võitlusvõimetuks tehtud, juba hõredateks muutusid, said templihärra ja Päranduseta rüütel viimaks omavahel kokku — kõige selle ägedusega, mis võib tuua verivaenuga ühendatud võitlus au pärast. Nende osavus hoopide andmisel kui ka hoopide tõrjumisel oli nii suur, et pealtvaatajad üksmeelselt mõlemale tahes või tahtmata pidid kiitust avaldama, väljendades nõnda oma vaimustust ja imetlust.

Kuid sel silmapilgul oli Päranduseta rüütli salga seisukord halb. Front-de-Boeufi hiiglakäsi ühel ja Athels-

tane'i kaaluv tugevus teisel tiival surus kõik ettesattuva maha ja puistas laiali. Leides endid vaenlastest vabadena, tuli neil kahel nähtavasti korraga mõte, et nad oma salgale kõige rohkem tulu toovad, kui nad oma juhile võitluses tema vastasega appi tõttavad. Sellepärast kihutasid siis samal silmapilgul oma hobuseid ümber pöördes normann ühelt ja saksilane teiselt poolt Päranduseta rüütli kallale. Oli täiesti võimatu, et niisuguse ülekaaluka ja ootamatu pealetungiga ähvardatu sellele oleks suutnud vastu panna, kui pealtvaatajad, kes kuidagi muidu ei võinud, kui pidid tingimata rüütli saatusest osa võtma, teda üldise kisaga poleks hoiatanud.

«Ettevaatust, ettevaatust, sir Päranduseta!» hüüti nii üldiselt, et rüütel hädaohtu märkas. Ta andis templirüütlite tugeva hoobi' ja tõmbus kohe oma hobusega tagasi, pääsedes seega kokkupõrkest AthelstaneMga ja Front-de-Boeufiga. Nõnda siis ei tabanud need rüütlid eesmärki ja tormasid oma hobustega, kelle hoogu nad ei jõudnud enam peatada, Päranduseta rüütli ja templihärra vahel vastastikku peaaegu teineteisega kokku. Aga kui nad pidama said ja hobused ümber höörasid, tõttasid kõik kolm uuesti ühise eesmärgi poole, et Päranduseta rüütlit sadulast maha paisata.

Viimase päästjaks said nüüd ainult tema eile omandatud hobuse tähelepanemisväärne tugevus ja väledus.

Pääseda oli seda kergem, et Bois-Guilberti hobune oli haavatud, AthelstaneM ja Front-de-Boeufi hobused aga väsinud niihästi rüütlite raskete kehade ja varustuse kui ka seniste

jõupingutuste pärast. Päranduseta rüütli meisterlik ratsutamisoskus ja tema tõulise hobuse väledus võimaldasid tal oma vastaseid mõni minut eemal hoida. Rüütel pöördus ja keerutas kulli painduvusega nende vahel, jagades kordamööda neile mõõgahoope, ilma et ta temale määratuid ära oleks oodanud.

Ehk küll võitlusväli kajas kiiduavaldustest tema osavusele, oli ometi selge, et ta viimaks ülevõimule oleks pidanud alla jääma. Ja prints Johni kaaslased palusid oma isandat, et see langetaks oma kepi võitluse lõpetamiseks ning päästaks selle vahva rüütli ülevõimule allajäämisest.

124

«Seda mitte, taeva nimel!» vastas prints John. «See õnneseen, kes oma nime varjab ja meie pakutud külalislahkusest ära ütleb, sai juba ühe võiduhinna ja peaks nüüd teistele ruumi andma.» Kui ta nii rääkis, muutis ootamatu sündmus võitluse käigu.

Päranduseta rüütli rühmas oli üks musta varustusega võitleja, kes istus musta hobuse seljas, keha poolest tüse ja kasvu poolest pikk, kogu poolest aga võimas ja tugev nagu loomgi, kes teda kandis. See ilma mingisuguse deviisita rüütel oli senini vähe huvi äratanud. Ta võitis ilmse kergusega need, kes temale kallale tungisid, kuid ei kasutanud oma võidu tagajärgi ega tunginud ise kellelegi kallale. Lühidalt, seni oli ta turniiril enam pealtvaataja kui võitleja, missuguse teguviisi pärast anti talle publiku poolt nimeks Le Noir Fainéant — Must Logard.

Nähes, et tema salga juht on niisuguses kitsikuses, loobus see rüütel silmapilk oma ükskõiksusest. Oma puhanud hobusele kannuseid andes tuli ta kõuena Päranduseta rüütlile appi, hüüdes pasunahäälel: «Desdichado, abi tuleb!» Oligi viimne aeg, sest kuna Päranduseta rüütel templihärrale kallale tungis, tõstis Front-de-Boeuf oma mõõga tema tabamiseks, aga enne kui see sai sündida, andis Must rüütel mõõgatõstjale pähe hoobi, mis kiivrilt libisedes peaaegu muutumatul jõul hobust peakattele tabades niihästi ratsaniku kui ka ratsu uimaselt maha sirutas. Siis pööras Le Noir Fainéant oma hobuse Athelstane of Coningsburghi vastu, ja kuna tema oma mõõk Front-de-Boeufiga kokku põrgates oli murdunud, siis kiskus ta tüseda saksi käest sõjakirve, mida see parajasti viibutas, ja andis talle sellega niisuguse hoobi pähe, et ka see oimetult maha langes. Kui ta oli toime tulnud selle kahekordse võiduga, mille eest teda seda enam kiideti, mida ootamatumalt see sündis, näis ta jällegi endise logardiiseloomu omandavat ja sõitis pikka-misi võitlusvälja põhjapoolsesse otsa, jättes juhi Brian de Bois-Guilbertiga Oma võitlust lõpetama. See polnud nüüd enam nii raske. Templirüütli hobu oli palju verd kaotanud ega suutnud kokkupõrkele vastu panna. Brian de Bois-Guilbert veeres maha ega suutnud kuidagi oma jalgu jalaraudadest vabastada. Tema vastane kargas

126

sadulast, tõstis saatusliku mõõga oma vastase kohale ja nõudis temalt allaandmist. Kuid prints John, kes oli templirüütli hädaohtlikust seisukorrast rohkem liigutatud, kui ta oli seda enne tema vastase omast, päästis Briani võidetukstunnistamise häbist oma kepi maha-viskamisega, millega ta võitluse lõpetas.

Tõepoolest loitsid sel hetkel veel ainult võitluse jäänused, sest need mõned rüütlid, kes veel võitlusväljal viibisid, hoidusid nagu vaikival kokkuleppel võitlusest kõrvale, jättes lõpetamise oma juhtide jõukatsumise hoolde.

Kannupoisid, kes pidasid hädaohtlikuks ja raskeks oma. isandaid võitluse ajal aidata, tungisid nüüd kohusetruult võitlusväljale abistama haavatuid, keda kanti kõige suurema hoole ja tähelepanuga telkidesse või naaberkülas varutud korteritesse.

Nõnda lõppes mälestusväärne Ashby-de-la-Zouche'i turniir, mis oli tolleaegsetest üks kõige suurepärase-maid, sest ehk küll ainult neli rüütlit (kui üks maha arvata, kes palavuse kätte lämbus) võitlusväljal surma sai, ometi oli tükki kolmkümmend raskesti haavatud, kellest neli-viis kunagi enam ei paranenud. Hulk teisi' jäi sandiks ja need, kes kergemini pääsesid, kandsid võitlusmärke eluotsani enestega kaasas. Sellepärast nimetatakse vanades algupärandites seda turniiri ikka «suursuguseks ja lõbusaks relvateoks Ashby juures».

Kuna nüüd prints Johni kohus oli määrata rüütel, kes kõige paremini võitles, siis ütles ta, et päeva-au kuuluvat sellele, keda rahvas nimetab Le Noir Faineanfxks. Sellele otsusele vastu vaieldes tähendati prints Johnile, et tegelikult on võitja Päranduseta rüütel, kes päeva jooksul kuus vastast oma käega võitis ja kes lõpufts vastase salga juhi sadulast maha paiskas. Aga prints John vastas selle peale, et Päranduseta rüütel ja tema salk oleksid täna kaotanud, kui mitte see Must rüütel appi poleks tulnud, mispärast võiduau just temale kuulub.

Ent kõigi imestuseks ei leitud nõnda ülendatud rüütlit mitte kuskilt. Peale võitlust oli ta väljalt viibimata lahkunud ja mõned pealtvaatajad olid näinud teda mööda metsalagendikku alla sõitmas — sama pikaldaselt, hooletult ja ükskõikselt, mille tõttu talle oligi nimeks antud

Must Logard. Pärast seda, kui teda oli kaks korda kutsutud pasunapuhumisega ja heeroldite hüüetega, tuli paratamatult nimetada mõni teine, kes tänase päeva auavaldused pidi vastu võtma. Nüüd polnud prints Johnil enam ühtegi vabandust Päranduseta rüütli nimetamata jätmiseks ja nõnda omandas tema ka tänase päeva parima võitleja nime.

Verega kastetud ja purustatud sõjariistadest ning tapetud kui ka haavatud hobuste kehadest kaetud võitlusvälja mööda juhtisid marssalid võitja prints Johni trooni ette.

«Päranduseta rüütel,» ütles prints John, «sest ainult selle nimega tahate teie tuntud olla, juba teist korda tunnistame teid selle turniiri võiduau vääriliseks ning anname teile õiguse ilu- ja armukuningannalt nõuda ja vastu võtta aukrooni, mida olete õigusega ja vaprusega teeninud.» Rüütel kummardas sügavasti ja meeldivalt, kuid ei vastanud midagi.

Kuna pasunad puhusid, heeroldid oma häält tõstsid võitja au ja kuulsuse kuulutamiseks, daamid oma siidrätikuid ja tikitud loore lehvitasid ja kõik pealtvaatajad ühise vaimustusega kärarikkalt kiitust avaldasid, viisid marssalid Päranduseta rüütli põiki üle võitlusvälja au-trooni jalge ette, millel istus leedi Rowena.

Trooni ees pandi võitja põlvili. Tõepoolest näis, nagu sünniks kõik, mis ta peale võitluse lõpetamist tegi, teiste ajel, mitte aga tema enda vabal tahtmisel, ja võis isegi tähele panna, et tema samm muutus vaaruvaks, kui ta teist korda üle võitlusvälja astus. Oma paigalt auvääri-lisel ja meeldival sammul alla astudes oli Rowena valmis krooni võitja kiivrile asetama, kui marssalid ühel häälel' hüüdsid: «Nõnda ei tohi see sündida — pea olgu paljas.» Rüütel pomises nõrgalt mõne sõna, mis kadusid tema kiivrisse, ja tema sõnade sisuks näis olevat soov, et tema peakatet ei puututaks.

Kas armastusest traditsiooni vastu või uudishimu tõttu ei pööranud marssalid tema vastuseismisele vähematki tähelepanu, vaid paljastasid rüütli pea kiivririhma katki-lõikamisega ja kraesidemete lahtipäästmisega. Kui kiiver ära võeti, tulid nähtavale hästi vormitud, kuid päikesest kõrvetatud umbes kahekümne viie aastase noormehe

näojooned, mida ümbritsesid lühikesed heledad juuksed. Tema nägu oli surnukahvatu ja paarist kohast verega koos.

Vaevalt oli Rowena teda näinud, kui ta kergelt karjatas, kuid silmapilk kogus ta endas peituva energia ja enesevalitsuse, ning kuna ta alles sisemise erutuse tõttu tervest kehast värises, pani ta kummardunud pähe hiilgava pärja, mis oli määratud tänase päeva autasuks, ja ütles selgesti järgmised sõnad: «Mina annan teile, sir rüütel, selle pärja vapruse märgina kui tänase päeva võitjale.» Ta peatus silmapilgu ja lisas siis kindlalt juurde: «Ja kunagi pole rüütlipärg võinud auväärilise-mat pead kroonida.»

Rüülel kummardus ja suudles kuninganna kätt, mis tema vaprust oli tasunud, kummardus siis veel madalamale ja langes neitsi jalge ette maha.

Jahmatus oli üldine. Cedric, kes oli äkki oma minema kihutatud poega nähes tummaks muutunud, tormas nüüd ettepoole, nagu tahaks ta teda Rowenast lahutada. Kuid see oli juba marssalite poolt teostatud, kes Ivanhoe minestuse põhjust aimates teda varustusest vabastama tõttasid, leides, et odaots oli tema rinnakattest läbi tunginud ning teda küljest haavanud.

KOLMETEISTKÜMNES PEATÜKK

Airides hüüdis: «Kangelased ette,
ja võtku igaüks nüüd vibu kätte,
et näidata me kõrge kogu ees,
mis suudab korda saata vapper meest
Ja see, kes pärib täna võidupärja,
autasuks saab veel raske nuumahärja!»
Pope, «Ilias».

Vaevalt oli Ivanhoe nimi lausutud, kui see juba suust suhu lendas niisuguse agaruse ja kiirusega, nagu see on omane ainult uudishimulikele. Varsti oli see nimi juba printsi kõrvus, kelle nägu seda uudist kuuldes pilve tõmbus. Pilkava muigega ütles ta siiski: «Mis te arvate, mu härrad, ja iseäranis teie, härra kloostriülem, teadlaste õpetusest kaasasündinud sümpaatia ja antipaatia kohta? Mulle näib, et ma aimasin oma venna armu-aluse juuresolu juba enne, kui ma teadsin, keda see raudrüü varjab.»

«Front-de-Boeuf peab nüüd valmis olema oma lääni-maad Ivanhoele tagasi andma,» ütles de Bracy, kes pärast seda, kui ta auga oma ülesande turniiril oli täitnud, kiivri ja mõõga oli kõrvale pannud ja jällegi prints Johni saatjaskonnaga ühinenud.

«Jah,» vastas Waldemar Fitzurse, «see vapper mees hakkab vististi Richardi poolt antud lossi ja maid tagasi nõudma, mille teie kõrguse heldus Front-de-Boeufile andis.»

«Front-de-Boeuf», vastas John, «on mees, kes ennem kolm Ivanhoe taolist mõisat alla neelab, kui et ta ühest loobuks. Pealegi, mu härrad, loodan ma, et ükski ei taha eitada minu õigust anda krooni läänimaid mind ümbritsevatele ustavatele poolehoidjatele, kes on valmis kuninglikku sõjateenistust kandma, ja jätta ilma neid, kes võõrsile välja rändavad ega või sellepärast tarvilikul korral au- ega sõjateenistust oma peale võtta.»

Kuulajad olid asjast isiklikult väga huvitatud ja seepärast pidasid kõik printsi omavolilist õigust vääramatuks tõeks. «Suuremeelne prints! Oled kõige suursugusem

lord, kes peab oma pühaks kohustuseks ustavatele poolehoidjatele nõnda tasudal»

Nii rääkis saatjaskond, mille liikmed igaüks lootsid või olid juba saanud samasuguseid rikkusi kuningas Richardi pooldajate kulul. Ka prior Aymer liitus teiste arvamisega, kuigi ta tähendas: «õnnistatud Jeruusalemma ei tohi ometi võõraks maaks nimetada. See on meie'cotnmunis mater — kõigi kristlaste ema. Aga mina ei mõista,» seletas ta, «kuidas võiks see rüütel of Ivanhoele kasuks tulla, sest nii palju kui mina tean, pole Richardiga kaasas olevad ristisõitjad kunagi Askalonist kaugemale saanud, mis on, nagu kõik kristlased teavad, vilistite linn ega saa kuidagi püha linna eesõiguste osaliseks saada.»

Waldemar Fitzurse, keda uudishimu oli viinud Ivanhoe kukkumise paigale, tuli nüüd tagasi. «See vapper mees,» ütles ta, «teeb teie kõrgusele vististi vähe peavalu ja jätab Front-de-Boeufile tema lääni rahulikult alles — ta on väga raskesti haavatud.»

«Olgu temaga kuidas on,» ütles prints John, «ometi on ta tänase päeva võitja, ja olgu ta meie kümnekordne vaenlane või meie venna truu sõber, mis tähendab sama palju, peab ometi tema haavu ravitsetama — meie oma arst peab tema eest hoolitsema.»

Seda rääkides libises kuri naeratus prints Johni huultele. Waldemar Fitzurse tõttas vastama, et Ivanhoe on juba võitlusväljalt ära kantud ja et ta on oma sõprade hoole all.

«Mind kurvastas pisut,» ütles ta, «kui nägin ilu- ja armukuninganna näol valu, sest tema ühepäevane valitsemine muutus sellega leinaks. Mina pole mees, keda liigutaks naisterahva hädaldamine oma armukese pärast, kuid leedi Roweria kandis oma kurbust niisuguse väärikusega, et seda võis ainult aimata tema kuivi silmi ja kokkupandud käsi nähes, mis värisesid oimetut keha enese ees silmitsedes.»

«Kes on see leedi Rowena,» küsis prints John, «kellest me nii palju oleme kuulnud?»

«Suurte saksi maaomanduste pärija,» vastas prior Aymer, «armastuse roos, rikkuse kalliskivi, ilusaim tuhandete keskel, mirrikimp, kampripõõsas.»

131

«Meie tahame tema muret pehmendada,» ütles prints John, «ja õilistada tema verd normanniga laulatamise kaudu. Tema pole nähtavasti veel täiskasvanud ja sellepärast on tema abieluküsimused meie otsustada. Mis ütled selle kohta sina, de Bracy? Mis arvad sa toredate maade ja sissetulekute omandamisest saksilasega abiellu astudes, nagu tegid seda selle maa võitja järeltulijad?»

«Kui maad mulle meeldivad, mylord,» vastas de Bracy, «siis meeldib vististi ka mõrsja, ja niisuguse heateo eest tunneksin ma end teie kõrgusele väga suur võlglane olevat, sest sel puhul oleks teie kõrgus täitnud kõik oma lubadused ja tõotused, mida ta oma sulasele ja vasallile on andnud.»

«Seda tahame meeles pidada,» ütles prints John, «ja silmapilk tegevusse astuda: meie majordoomus kutsugu leedi Rowena ühes tema saatjatega — see tähendab ühes tema mühaka valvuri ja saksi härjaga, kelle Must rüütel turniiril maha paiskas — tänaõhtusele peole. De Bi-got,» lisas ta majordoomusele juurde, «meie selle teistkordse kutse sõnastad sa nii viisakalt, et lepitad uhked saksilased ja teed neile võimatuks jälle meie kutsest loo-buda, ehk küll, Becketi luude nimel, viisakus nende vastu on pärlite heitmine sigade ette.»

Nende sõnade peale tahtis prints John märku anda võitlusväljalt lahkumiseks, kui väike kirjatäht talle pihku pisteti.

«Kust see on?» küsis prints John toojale otsa vaadates.

«Võõrsilt, mylord, aga kust, seda ma ei tea,» vastas tooja. «Keegi prantslane tõi, ütles, et ta olla sõitnud ööd Ja päevad, et seda teie kõrguse kätte tuua.»

Prints vaatas toodud kirja lähemalt ja uuris siis pitserit, mis kinnitas kirja siduvat siidpaela ja kandis kolme liilia kuju. Siis avas John kirja suure ärevusega, mis ilmselt suurenes, kui ta kirjas leiduvaid sõnu luges:

«Ole valvel, sest metsaline on ahelast päästetud!»

Prints muutus surnukahvatuks, vahtis esiti maha ja siis taeva poole, nagu oleks ta oma surmaotsust lugenud. Esimesest jahmatusest toibudes tõmbas ta Waldemar

132

Fitzurse'i ja de Bracy kõrvale ning näitas neile kordamööda kirja.

«See tähendab,» lisas ta väriseva häälega, «et minu vend Richard on vabaks saanud.»

«See võib olla valesõnum või võltsitud kiri,» ütles de Bracy.

«See on Franzi enda käekiri ja pitser,» vastas prints John*.

«Siis on aeg,» ütles Fitzurse, «et me oma poolehoidjad Yorki või kuhugi teise linna ühe juhi alla koondame. Mõne päeva pärast võiks see tõepoolest juba hilja olla. Teie kõrgus peaks oma praeguse peitemängu lõpetama.»

«Yeomanid ja lihtrahvas ei tohiks ilma lõbuta turniirilt lahkuda,» ütles de Bracy.

«Aeg pole veel hiline,» ütles Waldemar, «vibumehed võivad mõned korrad märki lasta ja siis võib auhinnad välja jagada. Sellest on küllalt, et printsi lubadusi selle saksi orjakarja vastu täita.»

«Tänan, Waldemar,» ütles prints, «sa tuletad mulle pealegi meelde, et ma pean tasuma oma võla sellele häbematule talupojale, kes eile meie isikut haavas. Ka peab meie öine pidustus määratud viisil ära peetama. Kuigi see oleks minu võimu viimne tund, peab see ometi olema pühendatud kättemaksule ja lõbule — uued mured tulgu uue homse päevaga.»

Pasunahääl kutsus peagi tagasi need inimesed, kes võitlusväljalt juba lahkuma hakkasid, ja. prints Johni käsul anti teada, et tema ootamata ja tungivate kohuste tõttu homme lõbustusi jätkata ei saa. Selle peale vaatamata ei taha tema kuidagi lubada, et nii mõnigi tubli vabamees peaks lahkuma, ilma et ta oma ,osavust vibulaskmises võiks näidata, ja ta korraldab praegu kohe mängud, mis olid määratud homseks. Paremale vibu-laskjale on tasuks määratud hõbedaga ehitud jahisarv ühes rikkalikult ilustatud siidist mõõgarihma ja jahimeeste kaitsja püha Hubertuse medaljoniga.

Enam kui kolmkümmend vabameest olid ennast esialgu üles andnud, kellest paljud olid kuninga metsades Needwoodis ja Charnwoodis ülem- ja alammetsnikuteks. Kui aga vibumehed nägid, kellega nad võistlema pidid, loobus enam kui kakskümmend katsetest, sest ei tahetud

133

võidetu häbi osaliseks saada: neil päevil oli ju iga hea vibulaskja mitme penikoorma peal ümberkaudu tuntud, samuti nagu teati Newmarketis õpetatud hobustegi omadusi selle paiga sagedate, külastajate poolt.

Võistlejate arv oli kaheksa peale alla langenud. Prints John astus oma kuninglikult istmelt alla, et näha lähemalt neid valitud vabamehi, kellest mitmed kandsid kuninglikku livreed. Selles oma uudishimus otsis ta silm isikut, kellele ta mõtles kätte maksta, ja nägi teda samas rahus ning samal paigal seisvat, kus ta oli eelmiselgi päeval.

«Mees,» ütles prints John, «juba sinu eilse häbematu lobisemise järgi aimasin ma, et sa pole kindel vibumees, ja nüüd näen, et sa ei julgegi oma osavust mõõta nende tublidega, kes seal asuvad.»

«Lubage, sir,» vastas vabamees, «mul on veel üks teine põhjus laskmisest loobuda, see pole ainult kartus nurjumise ees.»
«Ja mis on see teine põhjus?» küsis prints John, kes seletamatul põhjusel hakkas äkki selle mehe vastu piinlikku huvi tundma.
«See,» vastas vabamees, «et ma ei tea, kas mina ja need vabamehed oleme harjunud ühesugust märki tabama. Pealegi ma ei tea, kuidas see teie kõrgusele meeldiks, kui mees, kes teadmata põhjusel on teie meelepaha osaliseks saanud, võidaks kolmanda auhinna.»
Prints John punastas ja küsis: «Mis on su nimi, vabamees?»
«Locksley,» vastas yeoman.
«Siis, Locksley,» ütles prints John, «sina lased pärast seda, kui need vabamehed oma osavust on juba näidanud. Võidad sa auhinna, lisan mina oma poolt kakskümmend kuldtükki juurde, kaotad sa aga, siis tõmmatakse sul sinu roheline kuub seljast ja sind pekstakse vibupaeltega võitlusväljalt minema kui häbematult lobisev hoopleja.»
«Aga kui ma niisugustel tingimustel lasta ei tahaks?» küsis vabamees. «Teie kõrgus, keda toetab nii palju sõjamehi, võib kergesti mul kuue seljast maha kiskuda ja mind läbi peksta, aga mind vibu painutama ja seda laskma sundida ta ei suuda.»

«Kui sa minu suuremeelse pakkumise tagasi lükkad,» ütles prints, «siis lõikab võitlusvälja ülem sinu vibupaela katki ning murrab sinu vibu ja nooled puruks, peale selle kihutab ta sinu kui argpüksi minema.»
«Tingimused, mis te mulle pakute, pole õiglased, uhke prints,» ütles vabamees, «teie sunnite mind Leicesteri. ja Staffordshire'i paremate vibulaskjatega võistlema ning ähvardate häbi ja teotusega karistada, kui mina alla peaksin jääma. Sellest hoolimata tahan ma teie tahtmist täita.»
«Sõdurid, pidage teda silmas,» ütles prints John, «tema süda langeb juba saapasäärde, kardan, et ta paneb veel plehku. Ja teie, tublid poisid, laske aga julgesti, põdrapraad ja viinavaat on teile seal telgis keha-kinnituseks valmis, niipea kui auhind on võidetud.»
Võitlusväljale viiva lõunapoolse tee ülemisse otsa seati üles märk. Võistlevad vibumehed asusid kordamööda lõunapoolse tee alamasse otsa, nende asukoha ja märgi vahet oli nii palju, et oli võimalik niiöelda hea õnne peale lasta. Vibumehed olid enne liisuga järjekorra kindlaks teinud ja igaüks neist pidi laskma järgemööda kolm noolt. Võistlust korraldas omaette väiksem ülem, sest võitlusvälja kõrged marssalid pidasid alandavaks juhtida vabameeste mängu.
Üksteise järel astusid vibukandjad ette ja lasksfd mehiselt oma nooled lendu. Kahekümnest neljast noolest, mis järgemööda välja lasti, tabasid märki kümme ja teised läksid märgile nii ligi, et kaugust arvesse võttes võis ka seda heaks laskmiseks pidada. Kümne noole seas, mis märki tabasid, olid kaks sisemisse ringi läinud noolt Malvoisini metsaülema Huberti lastud, kes selle tõttu võitjaks tunnistati.
«Noh, Locksley,» ütles prints John kibeda naeratusega julgele vabamehele, «tahad sa jõudu katsuda Hubertiga või annad oma vibu, kanderihma ja nooletupe kohe mänguülema kätte?»
«Et see kord juba nõnda on,» ütles Locksley, «siis olen ma valmis õnne katsuma, kuid tingimusel, et kui mina kaks noolt tollesse märki lasen, siis peab Hubert ühe noole niisugusesse märki laskma, nagu mina soovin.»
«See on õige,» vastas prints John, «ja sellega ollakse

nõus. Kui sa selle hoopleja võidad, Hubert, siis täidan jahisarve hõberahaga.»

«Iga mees teeb, mis ta suudab,» vastas Hubert, «minu vanaisa kandis Hastingsi juures head vibu ja ma arvan, et ma tema mälestust ei rüveta.»

Endine märk võeti nüüd ära ja asemele pandi samasugune uus. Hubertil kui esimese ringi võitjal oli õigus proovida esimesena ja ta sihtis väga hoolikalt, mõõtes silmadega mitu korda kaugust, hoides käes painutatud vibu, millel nool oli juba paelale pandud. Viimaks astus ta sammu edasi, tõstis väljasirutatud pahema käega vibu üles, kuni sihtmärk silmnäo kõrgusele tõusis, ja tõmbas vibupaela kuni kõrvani tagasi. Nool vihises läbi õhu ja lendas sisemisse ringi, kuid mitte just südamikku.

«Te ei võtnud tuult arvesse, Hubert,» ütles tema vastane vibu vinna tõmmates, «muidu oleksite paremini tabanud.»

Nõnda öeldes astus Locksley ilma vähemagi ärevuseta määratud paigale ja laskis oma noole nii hooletult minema, nagu poleks ta märki sihtinudki. Peaaegu rääkis ta veel sel silmapilgul, mil nool vibult lahkus, kuid ometi läks ta valgele südamikule kaks tolli lähemale kui Huberti nool.

«Taeva valguse nimel,» ütles prints John Hubertile, «kui sa lased enda selle jooksiku võrukaela poolt ära võita, siis sa oled võllast väärt.» .

Hubertil oli selle peale ainult üks vastus: «Kuigi teie kõrgus laseks mind võlla tõmmata, võib iga mees ometi ainult seda teha, mida ta suudab. Siiski, minu vanaisa kandis head vibu...»

«Kurat võtku sinu vanaisa ja kogu tema suguvõsa!» hüüdis John vahele, «lase, võrukael, lase nii hästi kui võid, või sul läheb räbalasti!»

Niisuguse manitsusega asus Hubert paigale ja oma vastase märkusele tähelepanu kinkides võttis ta just praegu tõusnud kerge tuuleõhu mõju arvesse, mispärast tema nool just märgi südamikku lendas.

«Huberti Hubert!» karjus rahvas, kes tundis rohkem huvi tuttava kui võõra vastu. «Südamikku, südamikku! Elagu Huberti»

136

«Sellest ei või sa ometi paremini, Locksley,» ütles prints John kahjurõõmsa naeratusega.

«Vähemalt tahan ma tema noolt tabada,» vastas Locksley.

Ja olles oma noole seekord pisut suurema hoolega minema saatnud, rabas ta sellega vastase noole kildudeks. Ümberseisjad olid selle imepärase osavuse üle niivõrd imestunud, et nad ei osanud isegi harilikul viisil karjumisega oma kiitust avaldada. «See peab olema saatan ise ja mitte inimene lihast ja luust,» sosistasid vaba-mehed üksteisele. «Niisugust vibulaskjat pole. Britis nähtud sellest ajast peale, kui vibu maale toodi.»

«Ja nüüd,» ütles Locksley, «paluksin teie kõrguselt luba niisugust märki panna nagu seda kasutatakse põhjapoolsetes maakondades ja tervitatud olgu iga tubli vabamees, kes katsub seda märki tabada, et meelitada naeratust kena tüdruku huultele, keda ta" kõige rohkem armastab.»

Siis pöördus ta ringi, et võitlusväljalt lahkuda. «Laske oma vahte minuga kaasa tulla, kui soovite,» ütles ta, «ma lähen lähemast pajupõõsast vitsa tooma.»

Prints John andis sõduritele märku, et need mehele järele läheksid, kuid üldine kisa: «Häbi, häbi,» sundis teda oma viisakuseta käsku muutma.

Üürikese aja pärast oli Locksley kuue jala pikkuse,, täiesti sirge ja mehe pöidlast pisut jämedama kepiga tagasi. Suure rahuga hakkas ta seda koorima ja tähendas sinna juurde,

et tublit vibumeest nii laia märki laskma panna, nagu see senini sündis, tähendab tema osavusele häbi teha. «Mis aga minusse puutub,» ütles ta, «ja- maasse, kus mina olen kasvanud, siis võiksid sealsed mehed sama hästi omale märgiks võtta kuningas Arthuri laua, mille ümber mahub kuuskümmend rüütlit. Seitsmeaastane lapski võiks peata noolega selletaolist märki tabada, kuid,» lisas ta juurde, kuna ta teisele poole võitlusvälja otsa läks oma pajukeppi maa sisse püsti pistma, «kuid kes seda oksa saja küünra pealt tabab, seda nimetan ma vibumeheks, kes on väärt oma vibu ja noolt kas või kuninga ees kandma, kuigi see kuningas oleks vahva Richard ise.»

137

«Minu vanaisa,» ütles Hubert, «kandis Hastingsi lahingus head vibu, aga niisugust märki ei lasknud ta kunagi kogu eluaja ning ka mina ei tee seda. Kui aga see vabamees selle oksa lõhki laseb, siis vannun talle alla või õigemini — vannun alla vanakurjale enesele, kes tema nahas peitub, mitte aga inimese osavusele. Inimene teeb, mis ta suudab, aga mina ei hakka ometi märki laskma, mida ma kuidagi ei taba. Sama hästi võiksin lasta pussitera, nisukõrt või päikesekiirt kui valget joont, mida minu silm vaevalt seletab.»

«Arg peni,» hüüdis prints John. «Locksley, lase sina, ja kui sa märki tabad, siis ütlen ma, et sina oled esimene, kes seda on teinud. Olgu kuidas on, aga sa ei tohi ainult oma osavuse kiitlemisega pääseda.»

«Ma teen, mis ma võin, nagu Hubert ütles,» vastas Locksley, «ükski ei suuda rohkem.»

Nõnda öeldes tõmbas ta jällegi oma vibu vinna, kuid nüüd juba tähelepanelikult, kuna ta enne sellele veel uue paela pani, sest vana oli eelmiste laskmistega lõdve-nenud. Siis sihtis ta hoolega ja pealtvaatajad ootasid hinge kinni pidades tagajärge. Vibumees näitas, et ta tõtt oli rääkinud: tema nool lõikas sihitud pajukepi pooleks. Järgnes meeletu kiidukisa ja isegi prints John kaotas imetluse tõttu ajutiseks oma viha Locksley vastu. «Need kakskümmend kuldtükki,» ütles ta, «mis sa ühes jahisarvega ausasti oled ära teeninud, on sinu. Meie anname nende asemel viiskümmend, kui sina tahaksid vabamehena meie livree ja teenistuse vastu võtta ihu-kaitseväes, sest kunagi pole veel nii tugev käsi vibu painutanud ega nii kindel silm noolt juhtinud.»

«Andke andeks, suursugune prints,» ütles Locksley, «kuid mina olen tõotanud, et kui ma kunagi teenistusse >eaksin astuma, siis ainult teie kuningliku venna Richardi juurde. Need kakskümmend kuldtükki jätan ma -lubertile, kes täna sama hästi vibuga ümber käis nagu ema vanaisa Hastingsi juures. Kui tema tagasihoidlikuis teda poleks takistanud katsumast, siis oleks tema sama hästi seda oksa tabanud nagu minagi.»

Hubert raputas pead, nagu ei tahaks ta pakutud annetust hea meelega vastu võtta, Locksley aga, kes püüdis Inimeste tähelepanust pääseda, kadus rahva hulka.

138

Võidurikas vibumees poleks ehk nii kergesti prints Johni silmist pääsnud, kui viimasel poleks olnud sellel silmapilgul teisi põhjusi tõsiseks ning murelikuks järelemõtlemiseks. Prints andis märku võitlusväljalt lahkumiseks, kutsus oma kammerhärra ja andis sellele käsu silmapilk Ashbysse sõita ja juut Isaac üles otsida. «Ütle sellele koerale,» rääkis ta, «et ta mulle veel enne päikeseloojangut kaks tuhat krooni saadaks. Tagatisi ta tunneb, märgiks võid talle seda sõrmust näidata. Ülejäänud raha peab ta kuue päeva jooksul Yorkis ära maksma. Ei tee ta seda, siis nõuan selle uskmatu võrukaela pead. Vaata, et sa temast teel mööda ei lähe, sest see ümberlõigatud ori tahtis siin salaja sehvti teha.»

Nõnda öeldes kargas prints sadulasse ja sõitis Ash-hysse tagasi, kuna ka rahvahulk liikuma hakkas ja koduteel pikkamisi laiali valgus.

NELJATEISTKÜMNES PEATÜKK

Kui rüütlimängud peetud said,
siis kõiki uhkeid, vägevaid
sarv hüüdis lossi peole.
Küll tore oli näha see,
kui kaunid leedid, lordid koos
peol lõbutsesid tujuhoos.
Warton

Prints John pidas oma pidu Ashby lossis. See polnud sama ehitus, mille toredad varemed tänapäeva reisijale huvi pakuvad. Praeguse Ashby lossi ehitas hoopis hilisemal ajal lord Hastings, Inglismaa ülemkammer-härra ja üks esimestest Richard III vägivalla ohvritest, keda tuntakse paremini Shakespeare'i draama kui tema enese ajaloolise kuulsuse järgi. Tolleaegne Ashby linn ja loss kuulusid sel ajal Winchesteri krahvile Roger de Quincyle, kes meie jutustuse päevil viibis pühal maal. Prints John oli omaniku seljataga lossi võõrandanud ja tarvitas nüüd jultunult kõiki krahvi varandusi. Püüdes inimesi pimestada külalislahkuse ja toredusega, oli John käsu andnud, et pidu tuleks kõige hiilgavam.

Printsi moonamuretsejad, kes taolistel puhkudel kasutasid kuninglikku võimutäiust, tegid ümbruskonnas puhta töö ja võtsid ära kõik, mis sündis nende isanda lauale. Võõraid oli kutsutud ohtralt, ja et prints John tahtis parajasti rahva poolehoidu võita, siis jõudis pidu-kutse isegi mõnede saksi ja taani valitud perekondadeni, ümberkaudsetest kõrgematest ja madalamatest normanni aadlimeestest rääkimata. Kuigi anglosakse põlati ja madalalt hinnati, võisid nad oma suure arvu tõttu oodatavates segadustes hädaohtlikuks saada ja sellepärast nõudis mõistlik poliitika nende juhtide enda poole võitmist.

Seega oli printsi eesmärgiks — mida ta mõnda aega taotles — olla oma haruldaste külaliste vastu erakordselt viisakas. Kuigi keegi poleks suutnud vähema kõhklemisega oma tavalisi kombeid ja tundeid kasuhimule ohvriks tuua, oli ometi prints Johni õnnetuseks see, et

140

tema kergemeelsus ja ohjeldamatus alati võimust võtsid ning hävitasid selle, mis oli eelnenud silmakirjalikkusega saavutatud.

Selles suhtes oli eriti ilmekaks näiteks tema käitumine Iirimaal, kuhu tema isa Henry II oli teda saatnud ülesandega võita sellel äsja Inglismaaga liidetud maal rahva sümpaatia. Kuigi Iiri vanemad püüdsid üksteise võidu näidata oma lojaalsust ja pakkuda rahusuudlust noorele printsile, ei suutnud prints ja tema üleannetud kaaslased kuidagi nende tervitusi viisakalt vastu võtta, vaid kiskusid Iiri vanemate pikki habemeid. See temp tekitas iirlastes loomulikult suure pahameeletormi ja tõi Inglise kroonile saatuslikke tagajärgi. Seda Johni iseloomulikku läbematust tuleb lugejal silmas pidada, et mõista tema teguviisi sellel õhtul.

Vastavalt kainel hetkel tehtud otsusele võttis prints John Cedricu ja AthelstaneM suure viisakusega vastu ja avaldas ilma vähemagi meelepahata oma avameelset kahetsust, kui teatati, et leedi Rowena on haiglane ega saa peole ilmuda. Cedric ja Athelstane kandsid mõlemad vanamoodsaid saksi riideid, mis polnud iseendast sugugi inetud. Need olid

valmistatud kallist materjalist, kuid erinesid teiste peoliste kehakatteist sedavõrd, et prints endale Waldemar FitzurseM ees suureks saavutuseks pidas, kui ta ennast valitseda suutis ja oma külaliste veidraid riideid nähes kohe naerma ei pahvatanud. Kaine mõistusega otsustades oli saksilaste lühike ja kitsas kuub ning pikk mantel.ometi nägusamad ja otstarbekohasemad kehakatted kui normannide omad, kellel oli seljas mingisugune lai särgitaoline või voorimehe-kuue moodi vammus ja selle peal nii kitsas mantel, et see kandjat vihma ega külma eest ei varjanud, kuna rõiva ülesandeks oli ainult kuhjata enesele niipalju nahka, kalliskive ja tikandusi. kui rätsepa leidlikkus sinna mahutada suutis. Keiser Karl Suur, kelle valitsuse ajal see kehakate esimest korda välja ilmus, näis tema ebakohasust täiel määral mõistvat. «Taeva nimel,» oli ta hüüdnud, «milleks see lühike mantel? Asemel ta meid ei kata, sadulas pole ta meile varjuks vihma ja tuule eest ning istudes ei kaitse ta meie jalgu niiskuse ja külma eest.»

141

Kuid keisri meelepahast hoolimata kestis nende lühikeste mantlite kandmine kuni kirjeldatava ajajärguni, iseäranis Anjou suguvõsa printside juures. Nõnda olid need ka prints Johni õukonnas üldiselt tarvitusel, kuna sakside pikkade mantlite üle irvitati.

Laud, mille ääres võõrad istusid, ägises maitsvate suupistete all. Hulk kokki, kes printsi tema teekonnal saatsid, olid kogu oma kunsti kokku võtnud, et kõige harilikumaid toite igasugusel kujul lauale anda ja olid selles sama osavad kui meie aja kokakunsti professorid, kes püüavad toidult võimalikult tema loomulikku välimust riisuda. Peale kodumaiste roogade olid esindatud ka paljud võõramaised maiustused, nende kõrval leidus patju pasteeti, maitsvaid küpsiseid, nisuleiba ja rosina-kooke, mis ilmusid ainult kõrgema aadlirahva lauale. Söömingut kroonisid kõige kallimad kodu- ja välismaised viinad.

Olgugi et normannid toredust armastasid, polnud nad üldiselt liialdajad. Toite nautides olid nad peene maitsega, kuid hoidusid liialdamast ja olid valmis liigsöömist ning -joomist võidetud saksidele kui alamale tõule ette heitma. Prints John aga, samuti kui tema kaaslased', kes oma isandale meeldida püüdes tema nõrkusi järele aimasid, andus ülemäära söögi- ja joogilõbule, hing tõepoolest — ongi teada, et ta surma põhjuseks oli üleliigne virsikute söömine ning värske õlle joomine. Nii oli tema eluviis erinev ta suguvendade üldistest elukommetest.

Tehtud tõsidusega ja üksteisele salaja märku andes jälgisid normanni rüütlid ja aadlimehed võõrastades Athelstane'i ja Cedricu lihtsaid kombeid. Ja kuna õpetamata sakside kombeid nõnda pilkavalt silmas peeti, siis patustasid normannid tahtmatult nii mõnegi viisakus-reegli vastu. Tuntud tõsiasi on see, et inimene tohib seltskonnas ennem tõesti me. kasvatuse ja moraali vastu patustada, kui vähematki viisakusenõuet rikkuda. Siin aga peeti Cedricut Athelstane’ist naeruväärsemaks, sest tema kuivatas oma käsi peenelt õhus lehvitamise asemel rätiku külge, Athelstane aga õgis välismaa maitseaine-test tehtud ja karum-pie'ks nimetatud kalli pasteedi üksi ära. Kui hiljem pärimiste kaudu selgus, et Coningsburghi

142

than (ehk franklin, nagu normannid teda nimetasid) ise ei teadnudki, mis ta söönud oli, pidades karum-pie täidist tuvideks ja lookesteks, kuna selleks tegelikult olid viigisööjad ja ööbikud, — siis tegi teda see võhiklus üldiseks naerualuseks, kuigi ennemini oleks tulnud hukka mõista tema liigsöömist ja aplust.

Viimaks ometi lõppes kauakestev söömine ja kuna karikad vabalt ringi käisid, räägiti hiljutise turniiri sündmustest — tundmatust võitjast vibulaskmisel, Mustast rüütlist, kelle tagasihoidlikkus ta võidetud autasust ilma oli jätnud, ja vaprast Ivanhoest, kes nii kallilt oli tänase au lunastanud. Räägiti rüütelliku vabameelsusega ning nali ja naer kõlasid üle saali. Ainult prints Johni nägu jäi tumedaks, sest mingi rõhuv mure näis teda rusuvat, ja ainult siis, kui teiste märkused ta äratasid, pööras prints tähelepanu oma ümbrusele. Niisugusel korral võpatas ta, kallas karikatäie viina alla, et oma tuju ergutada, ja võttis mõne lausekatkendi või juhuslikult heidetud sõnaga üldisest kõnelusest osa.

«Selle karika joome,» ütles ta, «Wilfred of Ivanhoe, turniiri parima võitleja terviseks ja kahetseme, et haav sundis teda meie pidulauast eemale jääma. Igaüks talitagu meie eeskujul, eriti aga Cedric of Rotherwood, lootustandva poja isa.»

«Ei, kõrgus,» vastas Cedric üles tõustes ja karikat rüüpamata lauale pannes, «seda sõnakuulmatut (noormeest, kes põlgab minu käsku ega taha oma esi-isade-viisidest ja kommetest kinni pidada, ei nimeta ma enam oma pojaks.»

«See on võimatu!» hüüdis prints John hästi teeseldud imestusega, «et niisugune vapper rüütel on alatu ja sõnakuulmatu poeg.»

«Ometi, kõrgus,» vastas Cedric, «on lugu Wilfrediga järgmine. Tema jättis minu lihtsa kodu maha, et ühineda •teie venna lõbusate rüütlitega, kelle seltsis ta seda ratsu-tamiskunsti õppis, mida teie nii kõrgelt kiidate. Seda tegi ta minu tahtmise ja käsu vastu. Alfredi päevil oleks seda tempu nimetatud sõnakuulmatuseks, mis oli raskesti karistatav kuritöö.»

«Ah!» vastas prints John tehtud kaastundest sügavasti ohates. «Kui teie poeg on minu õnnetu venna

poolehoidja, siis pole vaja palju juurelda, kust ta isa vastu sõnakuulmatust on õppinud.»

Nõnda rääkis prints John ja unustas meelega, et kõik Henry II pojad olid just niisugused ja et ta ise oma vendade seas mässuvaimu ja tänamatusega isa vastu väga silma paistis.

«Mina arvan,» ütles ta üürikese aja pärast, «mu vend kavatses oma armualusele rikka Ivanhoe lossi kinkida.»

«Kuningas andis talle selle lääniks,» vastas Cedric, «ja minul oli pojaga tõsine riid selle pärast, et ta vasallina vastu võttis lääni, mis oli vaba ja puutumatu õiguse põhjal tema isade omandus.»

«Siis võime teie nõusolekut loota, Cedric,» ütles prints John, «kui me selle lääni mehele anname, kelle auväärsus Briti kroonilt maid vastu võttes ei kannata. Sir Reginale! Front-de-Boeuf,» ütles ta paruni poole pöördudes, «ma loodan, teie valitsete Ivanhoe paruniläänі niivõrd kindlasti, et sir Wilfred seda kätte ei saa ega tõmba enam isa meelepaha enda peale.»

«Püha Antoniuse nimel!» vastas mustakulmuline hiiglane. «Ennemini olen nõus, et teie kõrgus mind saksila-seks peaks, kui et Cedric, Wilfred või mõni teine kõige parem inglise verd võsu minult teie kõrguse annetatud varanduse ära kisuks.»

«Kes teid saksilaseks nimetaks, sir parun,» vastas Cedric, kes oli solvunud ütlusest, millega normannid oma põlgust kõige inglisepärase vastu väljendasid, «see teeks teile sama suurt kui teenimatut au.»

Front-de-Boeuf tahtis vastata, kuid prints Johni ägedus ja kergemeelsus jõudsid ette.

«Kindlasti,» ütles ta, «mu härrad^ suursugune Cedric räägib tõtt ja tema suguvennad võivad taotleda meist üleolekut nii oma päritoluga kui oma mantlite pikkusega.»

«Lahinguväljal käivad nad tõepoolest meie ees, nagu käivad jahiloomad meie koerte ees,» tähendas Malvoisin.
«Ja täie õigusega käivad nad meie ees,» ütles prior Aymer, «sest ärge unustage nende suuremat viisakust ja peenemaid kombeid.»
«Nende haruldast kainust ja parajust,» ütles de Bracy, kes oli unustanud, et talle taheti saksi mõrsjat soetada.
144
«Samuti vahvust ja mehisust,» lisas Brian de Bojs-Guilbert juurde, «millega nad Hastingsi juures ja ka mujal silma paistsid.»
Kuna õukonnaliikmed püüdsid oma isanda eeskujul kordamööda muigaval ilmel Cedricut naeruvääristada, tõusis saksilase näkku vihapuna ja tema pilk vaikus ägedasti ühelt näolt teisele, nagu oleksid ruttu järgnenud pilkesõnad võtnud talt võimaluse nende peale vastata, või nagu oleks ta härg, kes oma piinajaid jõllitab ega tea õieti, kelle ta kõigepealt oma kättemaksu ohvriks peaks valima. Viimaks hakkas ta vihast väriseval häälel rääkima ja pöördus prints Johni kui solvajate peamehe poole: «Missugused meie soo rumalused ja pahed ka oleksid, kuid iga saksilane oleks seda meteringiks1 (kõige mõjuvam sõna kellegi väärtusetuse tähendamiseks) pidanud, kes ise oma saalis, kus tema oma viinakarikas ringi käib, oma rahuliku külalisega nõnda oleks ümber käinud või kedagi teist oleks lasknud ümber käia, nagu seda teie kõrgus minuga on näinud sündivat. Ja missugune ka meie esi-isade õnnetus Hastingsi lahingus oli, peaksid sellest ometi vaikima need,» siin heitis ta pilgu Front-de-Boeufile ja templirüütlite, «kes mõne tunni jooksul enam kui üks kord saksilase oda ees sadula ja jalarauad kaotasid.»
«Tõepoolest, terav nali!» ütles prints John. «Kuidas see teile meeldib, mu härrad? Meie saksilastest alamad on kasvanud vaimu ja julguse poolest, nende nali muu-
tub õelaks, nende teod julgeks. Mis teie selle kohta ütlete, mu lordid? Jumala eest, mina pean kõige paremaks laevadele asuda ja Normandiasse tagasi aerutada.»
«Hirrnu pärast saksilaste ees!» ütles de Bracy naerdes. «Meil pole peale jahioda muud sõjariista vaja, et neid metskulte aeda ajada.»
«Jätke oma pilge, härrad rüütlid,» ütles Fitzurse, «ja oleks hea,» lisas ta juurde printsi poole pöördudes, «kui

[1] Vilets — midagi ei peetud saksilaste seas häbistavamaks kui see nimetus. Kuigi William Vallutaja väga vihatud oli, läksid ometi paljud tema lipu alla, kuna ta kojujääjaid ***nideringi*** nimetusega ähvardas. Tõlk;

145
teie kõrgus auväärt Cedricule kinnitaks, et naljadega pole tahetud teda kuidagi haavata, sest need võiksid halvasti kõlada ainult mõne võõra kõrvus.»
«Haavata?» vastas prints John uuesti viisakat tooni võttes. «Kes söandaks arvata, et mina lubaksin külalist oma juuresolekul haavata? Et Cedric iseoma poja terviseks ei taha juua, siis tõstan karika tema enda auks.»
Karikas käis õukonna silmakirjalikkude kiiduavalduste saatel ringi, aga sellel polnud saksilaste meeleolu peale loodetud mõju. Cedric polnud loomult teravmeelne, kuid eksisid need, kes arvasid, et pärastine meelitus oleks suutnud eelnenud teotuse meelest kustutada. Aga ta siiski vaikis, kui prints uuesti hüüdis: «Härra Athelstane of Coningsburghi terviseks!»
Rüütel tänas ja näitas, et ta niisugusest aust oskab lugu pidada, kuna ta tühjendas suure karika ühe sõõmuga.

«Ja nüüd, mu härrad,» ütles prints John, kelle pea joodud viinast juba kuumama hakkas, «kuna meie oleme oma Saksi külalistele lasknud osaks saada, mida õigeks peame, palume ka neilt vastutasuks viisakust. Auvääri-line than,» jätkas ta Cedricu poole pöördudes, «meie alume, et te nimetaksite kellegi normanni nime, mis õige vähem teie suud rüvetab, ja palume viinaga viimase kibeduse oma huulilt ära loputada.»

Kuna prints John rääkis, tõusis Fitzurse oma paigalt ja hiilis Cedricu selja taha, kus ta saksilast manitses, et see kasutaks silmapilku kahe rahva vahelise pinevuse lõdvendamiseks prints Johni nime nimetamisega. Saksilane aga ei tulnud sellele kavalale soovile vastu, vaid tõusis püsti, täitis oma karika ääreni täis ja pöördus prints Johni poole järgmiste sõnadega:

«Teie kõrgus nõuab, et ma nimetaksin kellegi normanni nime, kes oleks väärt siin pidustusel meelde tuletada. See on raske ülesanne, see kutsub orja oma isandale kiitust laulma — kutsub võidetut, keda alles võidu tagajärjed rõhuvad, oma võitjat ülistama. Ometi tahan nimetada ühe normanni nime, kes on esimene au ja sõjategude poolest, kes on teie rahva parem ja suursugusem võsu. Ja neid huuli, kes ei taha minuga kaasa juua ega tunnistada seda õigusega omandatud

kuulsust, nimetan ma võltsideks ja aututeks ja tahan neid selleks pidada kogu oma eluaja. Ma tõstan selle karika Richard Lõvisüdame terviseks!»

Prints John, kes lootis, et Cedric nimetab oma kõne lõpul tema nime, võpatas, kui kuulis ootamatult oma teotatud venna nime. Mehaaniliselt tõstis ta viinakarika huultele ning pani selle siis kohe lauale tagasi, et jälgida teiste lauasolijate talitusviisi selle ootamatu ettepaneku puhul, mille vastuvõtmine paljudele sama vähe soovitav näis olevat kui selle tagasilükkaminegi. Mitmed vanad vilunud õukonnaliikmed järgnesid printsi eeskujule, tõstsid karika huultele ja panid kohe lauale tagasi. Oli ka neid, kes suursugusemate tundmuste ajel hüüdsid: «Elagu kaua kuningas Richard! Ja tulgu ta võimalikult pea meie juurde tagasi!» Mõned üksikud, muu seas ka Front-de-Boeuf ja templirüütel, jätsid oma karikad põlglikult puutumata. Kuid mitte keegi ei söandanud valitseva kuninga terviseks tõstetud karikale avalikult vastu astuda.

Võidurõõmu nautides ütles Cedric oma kaaslasele: «Tulge, suursugune Athelstane, oleme siin juba küllalt kaua viibinud ja prints Johni lahkele viisakusele vastanud. Need, kes tahavad meie lihtsaid saksi kombeid lähemalt näha, peavad meid meie isade kodus üles otsima, meie aga oleme kuninglikke pidustusi ja normannide viisakust juba küllalt näinud.»

Nõnda tõusis ta ja lahkus piduruumist, tema kannul Athelstane ja mitmed teised saksi soost külalised, kes tundsid ennast prints Johni ja tema õukondlaste pilgetest solvatuina.

«Püha Thomase luude nimel,» ütles prints John, kui külalised olid läinud, «saksi mühakad jäid võitjaks ja lahkusid triumfiga.»

«Conclamatum est, poculatum est,» ütles prior Aymer, «meie oleme joonud ja oleme häält teinud — oleks aeg pudelitest lahkuda.»

«Mungal peab täna öösel veel mõni iludus pihtida olema, et tal nii kiire on,» ütles de Bracy.

«Seda mitte, sir rüütel,» vastas kloostriülem, «kuid mina pean veel täna õhtul mitu penikoormat koduteed ära käima.»

«Juba tõmbavad endid tagasi,» ütles prints John sosinal Fitzurse'ile, «nad aimavad sündmusi ette, ja see arg prior on esimene, kes minu maha jätab.»
«Ära karda, mu isand,» ütles Waldemar, «küll ma leian juba põhjused, mis teda sunnivad meiega Yorkis ühinema. Härra kloostriülem,» ütles ta, «pean teiega nelja silma all rääkima enne, kui te sadulasse istute.»
Nüüd lahkusid ruttu ka teised võõrad, välja arvatud ainult printsi tulised poolehoidjad ja tema saatjaskond.
«Niisugused olid siis teie nõuande tagajärjed,» ütles prints vihasel näol Fitzurse'i poole pöördudes, «et mina pean laskma iseoma laua ääres end joobnud saksi mühakatel teotada ja et juba üksnes minu venna nime kuuldes inimesed mu maha jätavad, nagu oleksin ma mõni pidalitõbine.»
«Kannatust, isand,» vastas nõuandja. «Mina võiksin teie süüdistusele süüdistusega vastata, tähendades selle mõtlematu kergemeelsuse peale, mis minu kavatsuse hävitas ja teie parema arusaamise eksiteele juhtis. Kuid praegu pole aeg etteheidete tegemiseks. De Bracy ja mina läheme kohe nende hiilivate argpükste sekka ja tõendame neile, et nad on taganemiseks juba liiga kaugele läinud.»
«See on asjata,» ütles prints John toas edasi-tagasi sammudes erutusega, mis tulenes osalt joodud viinast, «see on asjata. Nad on seinal kirja lugenud, nad on näinud liival lõvi jälgi, nad on tema möirgamist metsas kuulnud ja mitte miski ei suuda nende julgust elustada.»
«Annaks Jumal,» ütles Fitzurse de Bracyle, «et miski tema oma julgust suudaks elustada! Üksnes venna nimi ajab ta palavikku, õnnetud on selle printsi nõuandjad, kel puudub kindlusetunne nii heas kui ka halvas.»

VIIETEISTKÜMNES PEATÜKK

Ta arvab — oi-oi-oi — ta arvab nii,
et olen talle teenriks, orjaks!
Hea küll — las olla! Trumpan üle ta,
saan võitu kavalusest, vägivallast
ja leian ikka endal õige tee.
Kes võiks mind see-eest hukka mõista?
«Basil» (tragöödia).

Ükski ämblik pole kunagi hoolsamini oma purustatud võrgu parandamisele asunud, kui Waldemar Fitzurse alustas prints Johni laialipillatud poolehoidjate uut kokkukogumist. Vähesed hoidsid tema poole loodetavate kasude tõttu, tema isiku pärast ei pooldanud teda aga keegi. Sellepärast oli tarvilik, et Fitzurse andis neile lootust uuteks tuludeks ja praegusi meelde tuletas. Noortele ja metsikutele lordidele tõotas ta piiramata vabadust ja takistamata prassimist, auahnetele — võimu, kitsidele — rikkuse kasvamist ning suuri maid. Palga-sõjaväe juhid said oma osa kullas, mis oli nende silmis väga mõjuv argument, kuna ilma selleta kõik asjata oleks olnud. Lubadusi jagas tegev asjaajaja veel rikkalikumalt kui kingitusi ja ta ei jätnud midagi tegemata, mis oleks võinud veenda kõhklejaid või julgustada argu. Kuningas Richardi tagasitulekust rääkis ta kui sündmusest, mis pole üldse võimalik. Märgates kahtlevatest pilkudest ja ebamäärastest

vastustest, et just see asjaolu rüütleid kõige rohkem kohutab, rääkis ta, et isegi see võimalus ei tarvitse tema poliitilisi plaane muuta."

«Kui Richard tagasi tuleb,» ütles Fitzurse, «siis ainult selleks, et rikastada oma vaeseksjäänud ristisõitjaid nende kulul, kes temaga pühale maale kaasa ei läinud. Tema tuleb hirmsale vastutusele võtma kõiki neid, kes tema äraolekul on teinud midagi, milles võib näha seaduserikkumist või krooni privileegide kahjustamist. Ta tuleb kätte maksma templihärrade ja johaniitlaste ordu liikmetele, kes sõja ajal pühal maal Prantsuse kuninga Philipi poole hoidsid. Lõpuks tuleb ta tagasi, et iga oma

venna, prints Johni pooldajat kui mässajat karistada. Kardate teie tema võimu?> lõpetas printsi kaval usaldusmees. «Meie tunneme teda kui tugevat ja vaprat rüütlit, kuid nüüd pole enam kuningas Arthuri päevad, kus üksik võitleja võis tervele sõjaväele vastu astuda. Kui Richard tõesti peaks tagasi tulema, siis on ta üksi — ilma pooldajate ja sõpradeta. Tema vaprate rüütlite luud pleegivad Palestiina liival. Vähesed tagasi-tulijad, nagu Wilfred of Ivanhoe, ilmuvad üksikult, vaesena ja viletsana. Ja mis ütlete teie Richardi sünni-õiguste kohta?» jätkas ta, kui keegi veelgi kahtles. «On Richardi esisünd kindlam kui William Vallutaja vanema poja Normandia hertsogi Roberti oma? Ja ometi - anti rahva hääle kaudu William Punasele ning Henryle, tema teisele ja kolmandale vennale eesõigus. Robertil olid olemas kõik teened, mis Richardilgi. Ta oli julge rüütel, hea juht, suuremeelne oma sõprade ja kiriku vastu ning kõige krooniks veel ristisõitja ja püha haua võitja. Ja ometi suri ta pimeda ning viletsa vangina Cardiffi lossis, sest ta astus rahva tahtmisele vastu, kes ei soovinud, et see vürst tema üle valitseks. Meil on õigus,» ütles ta, «valida kuninglikust verest printsi, kes kõlbaks kõige paremini kõrgema võimu hoidjaks, see tähendab,» parandas ta oma sõnu, «me valime selle, kelle valik on aadlisoole kõige kasulikum. Mis puutub isiklikkudesse omadustesse,» lisas ta juurde, «siis on võimalik, et prints John seisab oma vennast Richardist madalamal, kuid pidades silmas seda, et viimane tuleb, kättemaksmise mõõk käes, kuna aga esimene hoiab oma peos tasu, eesõigusi, rikkust ja au, siis pole kahtlust, kumb on see kuningas, keda aadlimehed täie teadmisega peavad toetama.»

Need ja mõned teised väited, mis olid igale üksikule kohandatud, avaldasid prints Johni pooldajatele tarvilikku mõju. Suurem osa neist oli nõus Yorki koosolekule ilmuma, et teha üldisi korraldusi prints Johni kuningaks kroonimisele.

Oli juba hiline öö, kui Fitzurse viimaks oma mitmesugustest manitsustest väsinult, kuid saavutatud tagajärgede tõttu rõõmsana tagasi jõudis Ashby lossi, kus ta kohtus de Bracyga, kes oli vahetanud oma piduriided

lühikese rohelise vammuse ja sama karva pükste vastu, pähe pannud nahkmütsi, vööle lühikese mõõga ja kimbu nooli ning kaela riputanud sarve. Oleks Fitzurse kuskil kõrvalruumis niisugust kuju tabanud, siis oleks ta temast kui mõnest valvurist tähelepanuta mööda läinud, kuid leides ta sisesaalist, silmitses ta teda hoolikamalt ning nägi, et see on normanni rüütel inglise vabamehe ülikonnas.

«Mis maskeraadi sa teed, de Bracy?» küsis Fitzurse pahaselt. «On siis praegu aeg jõulunaljadeks ja maski-pidudeks, nüüd, millal otsustatakse meie isanda, prints Johni saatus? Miks ei tulnud sa ühes minuga nende argpükste juurde, keda kohutab juba üksnes kuningas Richardi nimi, nagu öeldakse lugu olevat saratseeni las-tegagi?»

«Mina muretsesin siin orna asja eest,» vastas de Bracy külmalt, «nagu teiegi, Fitzurse, hoolitsete enese eest.»
«Oma asja eest?» kordas Waldemar. «Mina tegutsesin prints Johni, meie ühise isanda huvides.»
«Nagu oleks sul mingisuguseid teisi huvisid,» vastas de Bracy, «peale omade. Mine ikka, Fitzurse, me ju tunneme teineteist: auahnus kihutab sind tagant, lõbu mind — ja mõlemad vastavad meie erinevatele eluaastatele. Prints Johnist mõtled sa samuti kui minagi, tema on ju liiga nõrk, et olla kindla käega valitseja, liiga meeletu, et olla hea valitseja, liiga häbematu ja kõrk, et olla rahvale meelepärane valitseja ja liiga pelglik ning kõikuv, et üldse kauemat aega valitseja olla. Kuid tema on valitseja, kelle abil Fitzurse ja de Bracy loodavad õnne ja tõusu leida, sellepärast aitategi teie teda oma kavalusega ning mina oma sõjasalga .odadega.»
«On-aga tubli abimees,» ütles Fitzurse kärsitult, «kes raskel ajal narri mängib. Mida sa ometi püüad nende riietega niisugusel pineval silmapilgul kätte saada?»
«Tahan naise muretseda,» vastas de Bracy külmalt, «Benjamini suguvõsa eeskujul.»
«Benjamini suguvõsa eeskujul!» ütles Fitzurse. «Ma ei mõista sind.»
«Kas sa eile õhtul ei kuulnud,» ütles de Bracy, «kui prior Aymer jutustas minstreli laulule vastuseks ühe loo? Ta rääkis, kuidas vanal ajal tõusnud Palestiinas

tuli Benjamini suguvõsa ja muu Iisraeli rahva vahel ja kuidas viimane peaaegu kogu selle suguvõsa meessoo tükkideks raius ja neitsi Maria nimel vandus, et ülejäänud mehed ei tohi enestele teistest suguvõsadest naist võtta, ning kuidas rahvas viimaks oma vannet kahetses ja saatis paavsti juurde küsima, kuidas vandest vabaneda, ja kuidas Benjamini suguvõsa mehed püha isa õpetusel ühelt toredalt turniirilt kõik leedid ära röövisid, ilma et nad oleksid küsinud neidude eneste või nende perekondade nõusolekut.»
«Seda lugu ma kuulsin,» ütles Fitzurse, «ehk küll kas sina või prior ise on selles loos nii imelikult sündmuste aega ja asjaolusid muutnud.»
«Mina mõtlen,» ütles de Bracy, «muretseda enesele Benjamini suguvõsa meeste eeskujul naise, mis peab tähendama, et ma just selles riietuses tungin kallale saksi härjakarjusele, kes täna öösel lossist lahkus, ja röövin temalt armsa Rowena.»
«Oled sa hull, de Bracy?» ütles Fitzurse. «Mõtle ometi, et kuigi nad on saksilased, on nad ometi rikkad ja Vägevad, ja nende suguvennad austavad neid seda enam, et nad on ühed vähestest saksidest, kes veel varandust omavad.»
«Mida ükski neist ei peaks enam omama,» ütles de Bracy, «kui võit tuleb täielik.»
«Vähemalt praegu pole selleks aeg,» ütles Fitzurse. «Lähenev oht teeb meile rahvahulga poolehoiu tingimata tarvilikuks ja sellepärast ei tohi prints John keelata õigust kellelegi, keda tema armualused solvavad.»
«Tehku seda, kui ta söandab,» ütles de Bracy. «Küllap ta saab siis peagi aru, mis vahe on minu julgete odade ja saksi argade mühakate vahel. Kuid ma ei usu, et mind nii kergesti ära tuntaks. Kas ei ole ma selles ülikonnas kõige julgem metsamees, kes kunagi sarve on puhunud? Vägivalla süü jääb Yorkshire'i laane lindpriide röövlite kanda. Mul on kindlad luurajad sakside kannul. Täna öösel magavad nad püha Wittoli ehk Witholdi kloostris, või kuidas nad seda Burton-on-Trenti püha saksi molkust nimetavad. Järgmise päeva teekond toob nad juba meie võimupiirkonda ja seal langeme kui kullid neile kallale. Kohe pärast seda ilmun ma oma

hariliku välimusega, mängin viisakat rüütlit, päästan õnnetu ja kurvastatud iluduse tema röövlite karedate käte vahelt, viin ta Front-de-Boeufi lossi — tarvilikul korral isegi Normandiasse — ja ei näita leedit tema sugulastele enne, kui ta on Maurice de Bracy mõrsja või abikaasa.»

«Imeline tark plaan,» ütles Fitzurse, «ja nagu ma arvan; mitte täiesti sinu enese väljamõeldis. Kuule, ole aus, de Bracy, kes oli sulle selle juures abiks? Ja kes aitab seda kavatsust täide viia? Su oma salk on ju Yorkis.»

«Hea küll, kui sa just teada tahad,» ütles de Bracy, «siis oli see templihärra Brian de Bois-Guilbert, kes selle plaani välja haudus ja minus Benjamini suguvõsa plaani elustas. Kallaletungil aitab ta mind ja tema oma kaaslastega peab röövleid mängima, kelle võimusest minu vapper käsi pärast riiete vahetamist ilusa daami peab vabastama.»

«Minu hingeõndsuse nimel,» ütles Fitzurse, «see plaan teeb teie ühisele tarkusele au, kuid sinu aru, de Bracy, on eriti märgata selles, et sa oma daami tolle auväärt kaaslase kätte jätad. Teda saksi vennikeste käest ära röövida sul ehk õnnestub, aga kuidas sa leedi pärast seda Bois-Guilberti küüsist päästad, see on juba palju kahtlasem lugu. Too mees on harjunud nagu kull oma saaki napsama ja seda ka kinni hoidma.»

«Ta on ju templirüütel,» ütles de Bracy, «ja sellepärast ei või ta olla minule võistlejaks selle daami kosimisel, ja minu, de Bracy mõrsja vastu midagi häbistavat ette võtta — taeva pärast, seda ei söandaks ta isegi siis, kui tema isikus oleks ühendatud kogu ordu võim!»

«Kui minu sõnad,» rääkis Fitzurse, «ei suuda sind panna seda hullumeelset plaani unustama (sest ma ju tunnen sinu kangekaelsust väga hästi), siis kuluta selle peale võimalikult vähem aega; ära lase oma hullustuse-hoogu saada sama segavaks kui rumalaks.»

«Mina kinnitan sulle,» vastas de Bracy, «et see on ainult mõne tunni töö, ja peagi olen ma Yorkis oma julgete ning vaprate poiste eesotsas, et toetada iga ettevõtet, mis sinu tarkus heaks arvab. Kuid ma kuulen juba oma kaaslasi kokku kogunemas — täkud tambivad ja

hirnuvad välishoovil. Ela hästi! Mina lähen nagu truu rüütel iluduse naeratust võitma.»

«Nagu truu rüütel!» kordas Fitzurse talle järele vaadates. «Nagu hull, ütleksin mina, või nagu laps, kes jätab tõsise ja tarviliku töö, et lendavat karuohakatoppi taga ajada. Ja niisugustega pean ma töötama, ning kelle kasuks? Printsi kasuks, kes on sama arutu kui liiderlik, sama tänamatu isand kui üleannetu poeg ning loomuvastane vend. Kuid tema, ka tema on ainult üks neist abinõudest, millega ma töötan, ja kui ta mõtleks uhkelt oma tulusid minu omadest lahutada, siis peab ta mu saladust peagi tundma õppima.»

Riigimehe arutusi segas siseruumist kostev printsi hüüd: «Suursugune Waldemar Fitzurse!» Paljastatud peaga tõttas loodetav tulevane riigikantsler (sest sinnapoole see kaval normann tüüris) oma loodetava valitseja käskusid vastu võtma.

KUUETEISTKÜMNES PEATÜKK

Maailmakärast kauget kõrberajal
munk elas terve oma eluaja.
Peavarjuks koobas, sammal külje all,

puuvili söögiks, vesi joogiks lal.
Vaid sellega ta oma päevad viilis,
et palves püha taevaisa kiilis.
Parnell..

Lugeja pole ehk veel unustanud, et võitluste tulemuse otsustas keegi tundmatu rüütel, kellele tema passiivse ja ükskõikse teguviisi pärast võitlusmängu esimesel poolel anti pealtvaatajate poolt nimeks Le Noir Faineant. See rüütel lahkus jalamaid turniirilt, niipea kui võit oli otsustatud, sest kui teda välja hüüti oma vaprustasu vastu võtma, polnud teda enam kuskilt leida. Sel ajal, kui heeroldid ja pasunad seda rüütlit hüüdsid, sõitis ta põhja poole, hoidus eemale käidavamatelt teedelt ja valis kõige lühemaid radu läbi metsade, öö saatis ta mööda ühes kõrvalises kõrtsis, kus ta kuulis rändavalt minstrelilt[20] turniiri lõpu kohta teateid.

Järgmisel hommikul asus rüütel vara teele, mõeldes päeva jooksul pika maa ära käia. Turniirivõitlustes hoitud hobuse seisukord oli niisugune, et temaga võis ilma pikema puhkuseta edasi reisida. Kuid rüütli kavatsus nurjus valitud keeruliste jalgteede tõttu, nii et ta õhtuks ainult Yorkshire'i läänepiirile jõudis. Seks aiaks vajasid nii mees kui ka hobu kehakinnitust ja nõnda siis pidi ta paiga leidma, kus võiks läheneva öö mööda saata.

Aga paik, kuhu rändur oli jõudnud, ei tundunud kohasena, et leida peavarju või kehakinnitust ja sellepärast oli tundmatu valmis talitama rändava rüütli viisil, kes niisugusel korral hobuse rohule sööma laseb ja ise maha heidab tamme varju oma daamist-käskijannast unistama. Kuid kas puudus meie Mustal rüütlil südamedaam

155

või oli ta armastuses sama ükskõikne nagu võitluseski, Igatahes ei tundnud ta endas küllalt kirge daami armastuse ja halastamatuse üle mõtete mõlgutamiseks, et nõnda väsimusest ja näljast võitu saada ning et voodi ja õhtusöögi asemel armastusega rahulduda. Sellepärast vaatas ta meelepahas ümbritsevaid metsi, kus leidus küll lagendikke ja jalgteid, kuid ainult niisuguseid, mida olid tallanud kas arvurikkad karjad või metsloomad,, kelle peale inimene jahti peab.

Päike, mis rüütlit tema teel juhtis, oli hüüd Derby-shire'i kinkude taha vajunud ja iga katse teekonda jätkata oleks võinud rüütli niihästi eksiteele kui ka edasi viia. Kuna ta asjatult oli püüdnud kõige rohkem tallatud jalgrada leida, mis võiks viia kas mõne üksiku põlluharija või metsavahi elumaja juurde, ja kuna ta oli näinud, et ta enam midagi otsustada ei suuda, siis usaldas mees ennast oma hobuse tarkuse hoolde, sest varasematest aegadest oli talle tuttav loomade imeline vaist iseend ja ka oma isandat raskustest päästa.

Tubli hobu oli pikast päevareisist ja raudriides ratsutaja kandmisest väsinud, kuid ta näis kohe uut jõudu ja erksust võitvat, kui ta lõdvale lastud ratsutitest tundis, et ta omapead võib minna, ja kui ta enne kannuste surumise peale ainult ohkega vastas, ajas ta nüüd nagu uhkusega, et teda on usaldatud, kõrvad kikki ja hakkas elavamalt liikuma. Hobuse valitud jalgrada pöördus sellest sihist, millest rüütel päeval kinni pidas, pisut kõr-vale, aga et loom näis oma valikus kindel olevat, siis usaldas ratsutaja enda tema hoolde.

Tulemus õigustas seda otsust, sest jalgtee muutus peagi laiemaks ja suuremaks ning kellahelin andis rüütlile peagi märku, et ta viibib mõne kabeli või eremiidi asukoha läheduses.

---

[20] Vanas prantsuse keeles *minestrel,* v. saksa keeles *spellman* (Minnesänger) = keskaegne laulik, kes vürstikojas elades või palast paika rännates omi või teiste laule mänguriista saatel ette andis. Tõlk.

Varsti jõudis ta lagedale aasale, mille serval oli hall ja järsk kaljusein. Kõrget seina kattis kohati eefeu, kohati tammed või okastamme põõsad, mille juurikad kalju-pragudest toitu otsivad. Põõsad lehvisid kuristiku kohal nagu suletutt sõjamehe kiivril, mis annab sellele hirmuäratavale esemele armastusväärse ilme. Kaljuseina vastu toetus lihtne onn, mis oli ehitatud naabrusest raiutud palkidest, seinapraod olid topitud savi ja sambla se-guga,

et halva ilma vastu paremini kaitset leida. Ukse kõrval seisis noor laasitud kuusk, mille latva oli kinnitatud põikpuu, — see pidi kujutama püha risti embleemi. Pisut paremal vulises kalju serva alt kristallselge allikas õõnsale kivile, kust ta vuliseva ojana mööda aastate jooksul uuristatud sängi allapoole jooksis ja üle väikese lagendiku jõudes metsa kadus.

Afiika kõrval tukkusid väikese kabeli varemed, mille katus oli osalt juba maha langenud. Ka tervena polnud see ehitus kunagi üle kuueteistkümne jala pikk ja kahe-teistkümne jala lai olnud, ja madal katus, mida kandsid neli nurkadest tõusvat võlvi, tugines lühikestele ja jämedatele sammastele. Kaks võlvi olid juba paljad, sest katus oli nende kohalt maha varisenud. Sissekäik sinna vanasse palvekotta kulges üsna madala ümariku võlvi alt läbi, mida ehtis mingisugune siiruviiruline haikala 'hambaid meenutav ja nii sageli sakside vanemate ehituste juures korduv ilustus. Portaali kohal kõrgus neljale väikesele sambale toetuv kellatorn, kus rippus roheliseks tõmbunud kell. Selle helinat oligi Must rüütel mõni aeg tagasi kuulnud.

Kogu see rahulik ja vaikne videvikupilt andis rändurile lootust ööseks peavarju leida, sest niisuguste metsas asuvate üksikute munkade kohuseks oli hilinenud või eksinud teelistele külalislahkust osutada.

Nõnda siis ei kulutanud rüütel aega, et juba kirjeldatud esemeid lähemalt silmitseda, vaid tänas rändurite kaitsjat püha Julianust, kes temale selle peavarju oli kätte juhatanud, kargas sadulast maha ja koputas oma oda alumise otsaga vastu ust, et sisselaskmist nõuda.

Kulus*mõni silmapilk, enne kui ta vastuse sai, ja kui see viimaks kostis, polnud ta sugugi nii lahke.

«Mine edasi, kes sa ka oleksid,» ütles madal kähisev hääl onnist, «ja ära sega jumala ja püha Dunstani1 sulast tema õhtupalves.»

«Auväärne isa,» vastas rüütel, «mina olen metsa eksinud vaene rändaja ja annan sulle võimaluse külalislahkust ja heldust näidata.»

1 Dunstan oli Canterbury peapiiskop X sajandi teisel poolel. Tõlk.

«Armas vend,» ütles eremiit seestpoolt, «neitsi Maria ja püha Dunstani tahtmisel olen ma määratud selleks, et ise neid voorusi maitsta, mitte aga pakkuda neid teistele. Mul ei ole isegi niisugust toidupoolist, mida võiksin koeragagi jagada, ja iga vähegi hellitatud hobune põlgaks minu aset, sellepärast mine oma teed ja jumal juhatagu sind.»

«Aga kuidas,» vastas rüütel, «võiksin ma pimedas niisuguses metsas, nagu see siin, teed leida? Palun sind, auväärne isa, kui oled kristlane, siis ava uks ja juhata mulle vähemalt teedki.»

«Ja mina palun sind, vend Kristuses,» vastas pagulane, «mind mitte enam segada. Sa juba sundisid mind vahele jätma ühe pateri, kaks avet ja ühe credo[21], mida ma, vilets patune, pean enne kuu tõusu oma tõotust mööda lugema.»

«Teed, ainult teed!» karjus rüütel. «Juhata mulle siis teedki, kui mul midagi muud pole sinult loota.»

«Teed võid sa kergesti leida,» vastas eremiit. «Jalgtee viib läbi metsa soo juurde ja sealt pääsed madalale paigale jões, kust praegu läbi saab, sest vihmade aeg on otsas. Oled sa jõest läbi jõudnud, liigu pahemat kätt edasi ja ole ettevaatlik, sest kallas on pisut järsk ja jalgtee olevat — nagu ma kuulnud olen, sest ma ise lahkun harva oma kohustuste juurest siit kabelist — mitmes paigas sisse langenud. Nõnda mine otseteed edasi...»

«Sisselangenud jalgtee... järsk kallas... madal koht ia soo!» ütles rüütel talle vahele. «Sir eremiit, kui sa ka kõige püham oleksid nende seas, kes kunagi habet on kandnud ning palveid lugenud, ometi, ei suudaks sa mind sündida pimedas niisugust teed käima. Mina ütlen sulle, et sinul, kes sa ümbruse heldusest elad (mida sa küll vaevalt oled ära teeninud), pole mingit Õigust teekäijatele peavarju keelata, kui nad hädas on. Sellepärast ava uks või, püha risti nimel, ma löön selle sisse.»

«Kulla teekäija,» vastas eremiit, «ära ole nii häbematu. Kui sa sunnid mind enese kaitseks ilmalikke sõjariistu tarvitama, siis seda halvem sinule.»

158

Samal silmapilgul muutus seni summutatud urisemine valjuks ja vihaseks haukumiseks. Rüütel taipas, et eremiit oli vägivaldset sissemurdmist kartes kuskilt siseruumist koerad omale appi kutsunud. Munga vaenulikest ettevalmistustestest pahandatuna lõi rüütel jalaga nii pööraselt vastu ust, et piidad ja hinged tudisesid.

Eremiit, kes ei tahtnud oma ust teist korda niisuguse hoobi hooleks jätta, hüüdis valjusti: «Kannatust, kannatust, jäta oma ramm teiseks korraks, armas teekäija» ma teen ukse silmapilk lahti, kuigi sa sellest vähe lõbu maitsed.»

Nõnda avatigi uks ja rüütli ees seisis suure, tugeva kasvuga munk, kes kandis kotiriidest peakatet ja kuube ning punutud õlevööd ümber keha. Ühes käes oli tal põlev tõrvalont, teises metsõunapuust jäme ja tugev teibataoline kepp. Kaks karvast koera, pool hurta, pool buldogi, olid valmis teekäija kallale kargama, niipea kui uks avaneb. Aga kui tõrvikuhelk langes väljas seisva rüütli toredale kiivritutile ning kuldkannustele, muutis eremiit ilmselt oma esialgse kavatsuse ja vaigistas koerte viha. Kohmaka viisakusega kutsus ta rüütli onni sisse ja vabandas oma ennist vastuseismist kartusega röövlite ees, kes pärast loojangut hulgana ringi kolavad, kes ei austa neitsi Mariat, püha Dunstani ega ka oma tõotuse kohaselt neid teenivaid vagu mehi.

«Teie vaesus, hea isa,» ütles rüütel, kui oli kambris ringi vaadanud ja ei midagi muud märganud kui lehtedest aset, lihtsat tammepuust risti, palveraamatut, lihtsat lauda ja kaht tooli ning paari kohmakat majariista, «teie mungakambri vaesus paistab teid küllaltki kindlustavat igasuguste kurjategijate vastu, kui mitte arvesse võtta neid kaht ustavat koera, kes minu arvates on küllalt tugevad, et põtra maha rabada ning mitme mehega toime tulla.»

«Hea metsavalvur andis mulle loa neid loomi pidada oma mungakambri kaitseks, kuni ajad muutuvad,» kostis pagulane.

[21] Katoliiklaste palved.

Munk asetas tõrviku keerdu taotud raudvitsa sisse, mis jala aset täitis, seadis kolmejalgse tammelaua hõõguva kolde ette, kuhu ta kuivi puid juurde lisas, tõmbas ene-

sele tooli ühele poole lauda ning kutsus võõra teisele poole laua äärde istuma.

Mõlemad istusid ja silmitsesid suure tõsidusega teineteist, kuna kumbki mõtles, et ta vaevalt on kunagi suuremat ja jõulisemat kogu näinud, kui on seda tema vastas istuv mees.

«Vaga munk,» ütles rüütel, kui ta kaua ja üksisilmi kambri peremeest oli silmitsenud, «luba, et ma veel korra sinu püha vaikimist segan. Ma paluksin kolme asja sinu pühaduselt teada, esiteks: kuhu panen oma hobuse? Teiseks: mida ma võiksin õhtusöögiks saada? Kolmandaks: kuhu ma ööseks magama heidan?»

«Vastan sulle liigutustega,» kostis eremiit, «sest minu põhimõtete vastu käib sõnu tarvitada, kui märgid võivad nende aset täita.» Nõnda öeldes näitas munk järgemööda kahte onninurka. «Sinu tall on seal, sinu ase seal ja sinu õhtusöök on siin,» ütles ta, võttis koldepealselt taldrikuga kamalutäie herneid ja asetas lauale.

Rüütel kehitas õlgu, lahkus onnist, tõi hobuse sisse (kelle ta ennist väljas puu külge oli sidunud), võttis loomalt sadula seljast ja laotas selle asemele oma mantli.

Eremiiti liigutas nähtavasti see hoolitsus ja osavus, millega võõras oma looma talitas, sest ta pomises midagi tagavarast, mida metsavalvur oma hobuse tarvis siia oli jätnud, tõi tuusti heinu, viskas rüütli täku ette ja laotas rüütlile määratud nurka kuivi sõnajalgu. Rüütel tänas teda selle lahkuse eest ja kui ta oli oma toimetused lõpetanud, istus ta pagulase vastu teisele poole lauda, mille peal nende vahel seisis nõu hernestega. Pärast pikka palvet (mille kunagisest ladina keelest oli väga vähe algupärast järele jäänud) andis munk oma külalisele söömisel eeskuju, pistes väga suurde ja kuldikihvadena teravate ning valgete hammastega varustatud suhu kolm, neli herneiva, mis oli väga vilets jahvatis niisugusele veskile.

Et toimida selle kiiduväärt eeskuju järgi, võttis rüütel kiivri peast, rinnakaitse ning suurema osa sõjariistu ümbert ja näitas eremiidile oma tihedate kollaste lokkidega pead, peeni näojooni, siniseid, haruldaselt selgeid

ja säravaid silmi, hästivormitud suud, mille ülemist huult katsid juustest tumedamad vurrud, ja ühtekokku julget ning ettevõtlikku ilmet, mis vastas tema tugevale kehakujule.

Külalise usaldusele vastates paljastas ka munk oma ümariku pea, mis kuulus mehele, kes oli alles oma elu paremates aastates. Munga pöetud lagipea, mida piirasid'tugevad, käharad ja mustad juuksed, oli kuidagi sarnane põõsastega äärestatud külakarjamaaga. Tema ilmes ei olnud midagi, mis oleks rääkinud munga kasinusest või askeedi eluviisidest. Otse vastupidi — see oli julge, laiade ja mustade kulmudega, kumera lauba ja ümarikkude põskedega punane nägu, mida kattis pikk ja kähar must habe. Niisugune nägu ühes tugeva kehaga näis ennemini rääkivat lambakintsudest ja vasikaselga-dest kui ubadest ja hernestest. Seda pidi külaline tahes-tahtmata märkama. Kui ta vaevaga suutäie kuivi herneid oli ära muginud, pidi ta vagalt kostitajalt paratamatult mingit vedelikku paluma, mispeale too suure kannutäie kõige puhtamat allikavett tema ette asetas.

«See on püha Dunstani allikast,» lausus pagulane. «Samast, kus see vaga mees kahe päikesetõusu vahel viissada taanlast ja britlast ära ristis — õnnistatud olgu tema nimi!» Ja kannu suule tõstes rüüpas ta palju kasinama lonksu, kui tema kiidukõne järgi oleks võinud arvata.

«Mulle näib, auväärne isa,» ütles rüütel, «et see natuke toitu ühes püha, kuid pisut vedela joogiga on sind imelikul kombel kosutanud. Välimuse järgi otsustades oled sa nagu loodud maadluses oinast, kepivõitluses sõrmust või mõõgavehklemises kilpi1 võitma, kui palveid lugedes', kuivi herneid süües ja külma vett juues oma elupäevi raiskama.»

«Oi, isand rüütel,» vastas eremiit, «teie arusaamised on ihulikud nagu kõikidel ilmalikkudel võhikutel. Püha neitsi Maria ja minu kaitsja pühak on mu kasinat ihu-toidust õnnistanud, nagu olid kunagi õnnistatud Saadraki, Meessaki ja Abedneego kaunvili ning vesi, mida

* Oinas sõrmus ja, kiIP olid vanadel rahvapidudel auhindadeks. Tõlk -

need sõid ja jõid saratseenide kuninga poolt pakutud liha ja viina asemel.»

«Vaga isa,» ütles rüütel, «tõesti on taevas heaks arvanud sinuga niisugust imetähte teha ja seepärast ehk tohiks patune ilmalik inimene küsida, kuidas on su nimi?»

«Sina võid hüüda mind Copmanhursti mungaks,» vastas pagulane, «sest nõnda nimetatakse mind siin ümbruskonnas. Tõsi, nad lisavad sellele juurde veel sõna «püha», kuid mina seda ei nõua, sest ma ei pea end selle austuse vääriliseks. Ja nüüd, vapper rüütel, on minu kord paluda teada oma auväärilise külalise nime.»

«Tõepoolest, püha Copmanhursti munk, inimesed nimetavad mind siinses ümbruskonnas Mustaks rüütliks, mõned, auväärne isand, lisavad sellele juurde veel sõna «logard», kuid selle tiitli kandmiseks pole mul küll suuremat lusti.»

Eremiit suutis külalise vastust kuuldes vaevu naeru tagasi hoida.

«Ma näen,» kostis ta, «sir Logard rüütel, et sa oled tark ja kaval mees. Pealegi näen ma, et minu munga-kehakinnitus.sulle ei meeldi, sest sa oled kindlasti paremaga harjunud kuningakodades, sõjaleerides ja toredates linnades. Nüüd tuleb mulle meelde, sir Logard, et kui metsavalvur lahkus ning jättis mulle need koerad ja heinad, jättis ta samal ajal mulle ka pisut toitu, mis minu oma tarvitamiseks ei kõlba ja mis mul sellepärast tähtsamate mõtete seas meelest unus.»

«Ma oleksin võinud kohe selle peale vanduda,» ütles rüütel, «et metsavalvur seda tegi. Olin kindel juba sest silmapilgust peale, püha munk, kui sa oma pea paljastasid, et sul peab leiduma suufepärasemat kehakinnitust. Teie metsaülem on mõnus mees. Ja ükski, kes näeb sinu hambaid ja kõri vaevlemas herneste puremisega ja lihtsa vedeliku joomisega, ei tohi sind selle loomatoidu ja -joogi juurde jätta (rüütel näitas laualolevat vett ja herneid), ilma et ta seda ei püüaks parandada. Laskem siis sedamaid metsavalvuri lahkusele pilku heita.»

Eremiit heitis rüütlile mõtliku pilgu, milles ilmnes naljakas kahevahel olek ja kahtlus selle üle, kuivõrd ta targasti oli talitanud oma külalist usaldades. Kuid rüütli

näos oli niipalju julget avameelsust, nagu seda näojooned üldse võivad avaldada. Tema naeratuses oli võitvat heatahtlikkust, mis andis talle usaldusväärse , ilme, nii et munk ei saanud kuidagi oma sümpaatiat tagasi hoida.

Vahetanud oma külalisega paar tumma pilku, läks eremiit onni kaugemasse otsa ja avas seal ukse, mis oli väga osavasti varjatud. Ukse tagant pimedast urkast tõi ta välja haruldaselt suure tinavaagna ühes suure pasteediga. Selle vägeva nõu pani ta oma külalise ette, kes enam silmapilkugi aega ei kaotanud, Vaid hakkas oma pistoda lõikeriistana kasutades kohe toiduga tutvust tegema.

«Millal käis tubli metsaülem viimati siin?» küsis rüütel oma kosutajalt, kui ta mõned tükid sellest maiuspalast munga meeleheaks oli juba alla kugistanud.
«Umbes kaks kuud tagasi,» vastas püha isa ruttu.
«Issanda jumala nimel,» hüüdis rüütel, «sinu kodus on kõik täis imet, oo püha munk! Oleksin valmis vanduma, et rasvane sikk, kellest see roog on valmistatud, veel sel nädalal oma jalgel jooksis.»
See märkus pani eremiidi pisut kohmetama, pealegi venis ta nägu pikaks nähes, kuidas tema pasteet külalise pööraste lõigete tagajärjel aina vähenes, missugusest tegevusest tal enesel oma hiljutiste sõnade tõttu ei sobinud hästi osa võtta.
«Mina olin Palestiinas, auline munk,» ütles rüütel äkki söömise vahele, «ja mulle tuleb meelde: seal on viisiks, et kostitaja peab ise oma toidu kõlblikkust kaasa-söömisega tõendama. Olen mgel sellest, et niisugust püha meest mingis halvas asjas kahtlustada, kuid ometi oleksin sulle väga tänulik, kui sa sellest hommikumaa kombest kinni peaksid.»
«Et sinu asjatuid kartusi kaotada, sir rüütel, tahan ma oma tõotusest korraks vaba olla,» vastas eremiit. Ja kuna tol ajal veel kahvleid tarvitusel ei olnud, siis haarasid tema kümme küünt kohe pasteedi järele. Nõnda oli siis viisakusejää külalise ja peremehe vahel murtud ja nad võisid teineteisega isu näitamises võistelda, ja kuigi rüütel oli kauemini paastunud, lõi pagulane ta ometi söömises üle.
163
«Püha munk,» ütles rüütel, kui ta nälg oli kustutatud, «mina oleksin valmis oma hobuse ühe tsehiini vastu kihlveoks välja panema, et sama hea metsnik, kellele me võlgneme tänu selle hea kõhutäie eest, sulle ka kannu õlut, ankru sekti või midagi muud selletaolist jättis, mis selle suursuguse roaga kokku hakkab. Selle peale mõtlemiseks oled sina muidugi liiga vaga munk, aga mina arvan, et kui sa veel kord oma urka läbi otsid, siis leiad minu oletuse õige olevat.»
Vastuseks nägi ta eremiidi irvitust. Munk läks jälle salaukse juurde ja tõi selle tagant nahkpudeli, mis endasse vähemalt neli liitrit märjukest mahutas. Ka tõi ta lauale kaks suurt härjasarvest ja hõbedaga äärestatud joogikarikat. Kui munk oli teinud selle ettevalmistuse õhtusöögi allauhtumiseks, näis ta kõiki kahtlusi juba liigseks pidavat. Ta täitis mõlemad karikad ja ütles saksi viisi järgi: «Waes hael\ sir Logard rüütel!» mispeale ta karika ühe sõõmuga tühjendas.
«Drink hael2, püha Copmanhursti munk!» vastas sõjamees oma kostitaja eeskujule järgnedes.
«Püha munk,» ütles võõras, kui esimene karikatäis oli joodud, «mina ei jõua küllalt imestada, et mees, kellel on niisugused lihased ja sooned nagu teil ja kes nii hästi tublist roast lugu oskab pidada, võis tulla mõtte peale ennast siia urkasse maha matta. Minu arvates kõlbad sa ennemini mõne lossi või kindluse kaitsjaks, kus saab süüa rasvast ja juua vägevat jooki, kui pureda siin herneid, rüübata vett ja elada metsavalvuri armust. Lõpuks, kui mina oleksin sinu asemel, siis leiaksin kindlasti meelelahutust ja toitu kuninga jahiloomade seast. Siin metsas elab nii mõnigi hea kitsekari ja ühtki sikku ei leitaks vajaka olevat, kui see läheb püha Duns-tani kaplani tarvis.»
«Sir Logard rüütel,» vastas munk, «need on ohtlikud sõnad ja ma palun need jätta. Mina olen kuninga ja seaduse ees truu eremiit, sest kui ma oma lääniisanda jahiloomi puutuksin, satuksin ma tingimata vangi ja minu rüü ei päästaks mind võllast.»
1 Teie terviseks.

2 Joon terviseks.

«Siiski;» ütles rüütel, «sinu asemel läheksin ma üks või teine kord oma palvete lugemise vahel kuuvalgel, kui metsaülem ja valvurid puhkavad soojal asemel, ja laseksin noole metsalagendikul sööva loomakarja sekka. Tunnista, püha munk, kas sa tõesti kunagi niisugust ajaviidet pole nautinud?»

«Sõber Logard,» vastas eremiit, «sa oled juba kõike näinud, mis minu majapidamises sind võiks huvitada ja isegi rohkem, kui on ära teeninud see, kes peaaegu vägivallaga endale peavarju muretseb. Usu mind, parem on jumala saadetud head maitsta, kui pealetükkivalt ja uudishimulikult usutleda, kuidas see hea on saadud. Täida oma karikas ja ole tervitatud ning palun ära sunni mind oma tüütute pärimistega näitama, et sa oleksid vaevalt väevõimuga peavarju saanud, kui ka tõsiselt oleksin sulle vastu pannud.»

«Tõepoolest,» kostis rüütel, «sa teed mu aina uudis-himulikumaks! Sa oled kõige salapärasem eremiit, keda ma kunagi olen kohanud, ja ma tahan sinust rohkem teada, enne kui lahkume. Mis sinu ähvardustesse puutub, siis tea, püha mees, et sa räägid mehega, kelle ülesandeks on hädaohte otsida, ükskõik kus ta aga neid leida võiks.»

«Sir Logard rüütel, mina joon sinu terviseks,» ütles eremiit, «austades väga sinu vaprust, kuid olles mitte just kõige paremas arvamises sinu oskuse üle suud pidada. Kui sa aga tahaksid minuga ühesugused sõjariistad valida, siis saaksid sa minult sõpruses ja vennalikus armastuses sedavõrd põhjalikult ja täielikult oma patud andeks, et sa tervelt aasta jooksul enam ühtegi pattu uudishimuga liialdamiseks ei tee.» a

Rüütel jõi mungaga kokku ja soovis sõjariistu nimepidi kuulda.

«Pole olemas midagi, alates Delila kääridest ja Joeli naelast ning lõpetades Koljati hiiglamõõgaga,» kostis eremiit, «millega mina sulle vastaseks ei kõlbaks, aga kui ma peaksin valima, mis ütleksid sa siis, hea sõber, selle mänguasja kohta?»

Nõnda lausudes avas ta teise salaukse ja tõi sealt välja paari laiu mõõku ühes kilpidega, nagu neid tol ajal vabamehed tarvitasid. Rüütel, kes tema liigutusi

jälgis, nägi, et see teine salaurgas varjab paari-kolme pikka vibu ja vibupüssi ning esimeste jaoks nooli ja viimase jaoks kuule. Niisama puutus talle silma ka kannel ning mõned muud ilmalikud riistapuud.

«Annan oma sõna, vend munk,» ütles rüütel, «et ma enam mingeid haavavaid küsimusi ei esita. Selle seinakapi sisemus on küllaldaseks vastuseks kõigile minu pärimistele ja ma näen seal ühte sõjariista,» ta tõusis üles ja võttis kandle välja, «millel ma palju meelsamini oma osavust katsuksin kui mõõga ja kilbiga.»

«Paistab, sir rüütel,» ütles eremiit, «et sa oma logardi nime vist ei vääri, kuigi ma oleksin peaaegu valmis seda uskuma. Siiski oled sa minu külaline ja ma ei taha sinu mehisust vastu sinu vaba tahtmist proovile panna. Istu siis, täida oma karikas, joome, laulame ja oleme rõõmsad. On sul mõni laul tagavaraks, siis oled sa alati Coprnanhurstis metslinnu pasteediga tervitatud seni, kuni mina teenin püha Dunstani kabelis, mis, kui jumal annab, kestab, kuni halli kuue asemel roheline muru minu rinda katab. Kuid tule, täida karikas, sest kandle hääldeseädmine võtab pisut aega ja miski ei terita nii hästi kõrva ja häält kui karikas viina. Mis minusse puutub, siis tunnen ma alati hea meelega viinamarja mahla sõrmeotstes enne, kui ma nendega kandlekeeli puudutan.»

SEITSMETEISTKÜMNES PEATÜKK

Ma igal õhtul nurka poen
ja raamatutest tarkust loen
Loen pühameeste tegudest
ja kõigist ilmaimedest.
Siis küünlatahi kustutan
ja laulus palvet kuulutan.

Eks paljudele teeks see au,
kui loetaks teda mungasau,
et minna kõigest kaugele
ja elada vaid palvele!
Warlon.

Hoolimata lõbusa eremiidi nõuandest, mille järgi külaline hea meelega talitas, oli kandle hääldeseädmine ometi kaunis raske ülesanne.

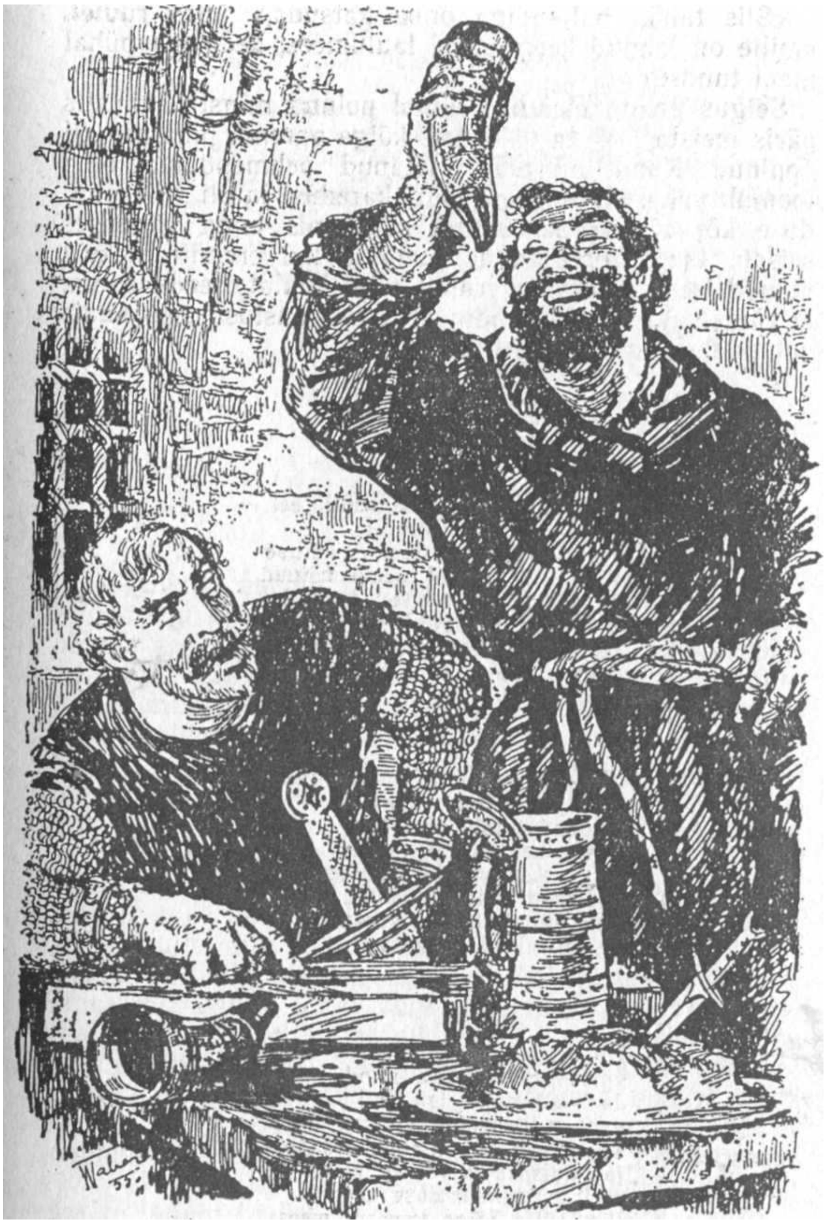
«Ma arvan, püha isa,» ütles rüütel, «et mänguriistal puudub üks keel ja teistele on pisut liiga tehtud.»

«Nii, või sina märkad seda?» vastas eremiit, «see näitab, et oled meister. Viin ja sööming,» lisas ta tõsiselt silmi tõstes juurde, «kõik on viina ja söömingu süü! Ma ütlesin küll minštrel Allan-a-Dale'ile, et ta kandlele liiga teeb, kui hakkab pärast seitsmendat karikat tema peal mängima, kuid tema ei võtnud mind kuulda. Sõber, mina joon sinu kunsti terviseks.»

Nõnda öeldes tõstis ta suure pidulikkusega karika ja raputas pead šoti kandlemängija liialduse üle.

Rüütel oli vahepeal keeled enam-vähem korda seadnud jaopärast väikest eelmängu küsis ta majaisandalt, kas laul peab olema sirvente oc"i keeles, lai oui keeles, või tohib ta esitada mõne virelai või ballaadi inglise rahva keeles.

«Laula ballaadi, ballaadi,» hüüdis pagulane. «Olen kõigi prantsuse oc'ide ja om'de vastu. Mina olen läbi ja läbi inglane, sir rüütel, ning läbi ja läbi inglane oli ka minu kaitsja püha Dunstan, kes vihkas oc’i ja oui'd niisama nagu saatana kapju. Läbi ja läbi inglise keeli tuleb siin kambrikeses laulda.»

«Siis tahan ballaadiga õnne katsuda,» ütles rüütel, «mille on loonud keegi saksi laulumees, keda ma pühal maal tundsin.» .   ,

Selgus peagi, et kuigi rüütel polnud minstrelikunstis päris meister, oli ta vähemalt kõige parema juhatuse all õppinud. Kunst oli teda õpetanud pehmendama oma loomult vähese ulatusega hääle karedust ja oli selle puuduse kõrvaldamiseks teinud kõik, mis tema võimuses seisab. Isegi paremad asjatundjad kui eremiit oleksid võinud tema ettekannet rahul olles kuulata, seda enam, et rüütel pani laulu tundmust ja vaimustust, mis andis salmidele isesuguse jõu ja hoo.

Ristisõitja kojutulek

1

Au, kuulsus käib me rüütli eel —

ta Palestiinast koduteel.
Mees raskes tapluses on käinud
ja rist ta mantlil päevi näinud.
On möödas sõjaretked karmid,
vaid kilbil ilutsevad armid.
Noor rüütel lossi akna all
nüüd laulab laulu kallimal':

2
«Oo arm, su rüütel pühalt maalt
on koju jõudnud sõjara'alt.
Ta rändas läbi pika tee,
ei ole kaasas tal trofeed.
Vaid ratsu on ta varandus
ja relvad ning ka laulud suus.
Kuid kõige suurem varandus
on kalli leedi naeratus.

3
Oo arm, vaid sinu tuksuv rind
võis vägiteele viia mind.
Ja iga heerold, iga laul
vaid sulle kuulutagu au:
«See leedi kuningannaks saab
ja kuulsaks üle terve maa,
sest tema kauniduse eest
läks sõtta kõige vapram mees.

4
Ta mõõk nii ohtralt napsas päid,
et paljud naised leseks jäid,
Ka sultan langes — tuhandeid
ei päästnud nende Muhamcd.
Nii võitles vapper sõjamees,
tal leedi lokid silme ees —
ja häda saratseenile,
kes sattus rüütli mõõgale.»

5
Oo arm, ma oma kuulsuse
nüüd kingin ainult sinule!
Ma harjund lõunas soojaga,
seepärast päikseloojaga
ma tunnen kaste jahedust
ja otsin sinu kambri ust..
Kuis oodata mind lasta võid

au-kuulsuse ma sulle tõin!»

Ballaadi kuulates talitas eremiit umbes samuti, nagu teeb seda meie päevil tunnustatud arvustaja uue ooperi esietendusel. Ta laskus'toolil seljakile ja tõmbas silmad pilukile, siis pani sõrmed risti ja keerutas pöidlaid, süvenes kuulamisse ning liigutas käsi laulu taktis. Mõnel meeldival kohal, kus rüütli hääl ei tahtnud kuulaja maitse kohaselt hästi ulatuda, aitas ta tasakesi kaasa. Kui ballaad oli lõpetatud, kinnitas eremiit, et laul on hea ja ka hästi lauldud.

«Siiski ma arvan,» lisas ta, «mu saksi suguvennad on küllalt kaua normannide keskel elanud, et neilt nende kurvameelseid laule õppida. Milleks pidi aus rüütel kodukoldelt lahkuma? Kas ta tõesti lootis koju jõudes, et tema daam ei ripu võistleja kaenlas? Kindlasti leidis tema serenaad, nagu nad seda laulu nimetavad, sama vähe tähelepanu kui kassi näugumine katuserennis? Sellest hoolimata, sir rüütel, joon ma selle karika sinu ja kõigi truude armastajate terviseks, kuigi ma kardan, et sina ei kuulu nende sekka,» tähendas munk silmitsedes rüütlit, kes korduvaist sõõmudest saadud kuuma pea tõttu oma karika juba veenõust täitis.

«Mis,» kostis rüütel, «kas sa ei öelnud mulle, et see

vesi on püha Dunstani, teie õnnistatud kaitsepühaku allikast?»

«Täiesti õige,» vastas eremiit, «ja nii mõnegi tubli saja paganaid on ta seal ristinud, kuid kunagi pole ma kuulnud, et ta sealt oleks joonud. Iga asja tuleb siin ilmas õieti tarvitada. Püha Dunstan tundis lõbusa munga mõnusid nagu iga teinegi.»

Nende sõnadega võttis ta kandle ja lõbustas oma külalist järgmise rõõmsa lauluga omapärasel vanal inglise viisil.

Paljasjalgne munk

1

Kui aasta või paar, sõber, aega sa saad,
et rännata läbi kõik maailma maad,
siis õnne vaid seal võid leida sa eest,
kus kohtad head munka, head paljasjalg-meest.

2

Kui leedi auks aadlimees taplusse laeb
ja surmava haavaga siruli jääb,
siis pihin meest ruttu, sest daam ootab mind:
ma lohutan teda. Mis ihkaks veel rind?

3

On kuningad sageli vahetand rüüd,
sest munkadeks saada neil tihti on püüd.
Munk kuningaks saada ei iialgi taha
ja kotirüüd ei jäta kunagi maha.

4

Munk igal pool, kuhu ta sammu ka seab,
head-paremat alati omaks seal peab.

Ja kõiki, mis pühamees iganes vajab,
ta võtab ja kodus on igaski majas.

5
Kõik püüavad pühameest tublisti toita,
eks paremad palad ka temale hoita.
Hea hubane tugitool kamina ees —
ka sellel peab istuma vaimulik mees.
171
Hea peredaam mungale õlutki toob,
et uinaku alla too tublisti jooks.
Ja peremees voodistki ilma siis jääb,
sest munk sinna magusalt puhkama laeb.

7
Sind tervitan, paljasjalg-vaimulik mees, sind, kiriku võim, kartus kuradi eesl Jah, okkata roose võib noppi vaid see, kes mungana elab ja käib oma teed.

«Tõepoolest,» ütles rüütel, «sa laulsid hästi ja lustlikult oma ordut ülistades. Ja et kuradist on juba kord juttu tehtud, siis, püha munk, kas sa ei karda, et ta mõnikord sind niisuguse ilmaliku ajaviite puhul vaatama tuleb?»

«Ilmaliku?» hüüdis eremiit vastu. «Ma naeran selle süüdistuse üle! Oma kohuseid kabeli vastu täidan ma tões ja vaimus. Iga päev kaks messi, hommiku- ja õhtupalve, lõunal, hilisõhtul ja öösel ave'd, credo’d, pa-ter’id ...»

«Välja arvatud kuuvalged ööd,» ütles rüütel, «kui pead jahti, lased vibu lahti ja palvetada pole mahti!»

«Exceptis exciplendis[1]!» vastas eremiit. «Nagu mind meie vana abt ütlema õpetas, kui häbematud ilmalikud võhikud peaksid pärima, kas ma kõigist meie ordu-kommetest kinni pean.»

«Õige, püha isa,» ütles rüütel, «kuid kurat võib niisugustele kõrvalhüpetele silma heita, tema hulgub ju, tead isegi, nagu möirgaja lõukoer pühamaja ümber.»

«Las möirata, kui julgeb,» kostis munk. «Minu köis paneb ta möirgama samuti nagu püha Dunstani tan-gidki. Kunagi pole ma inimesi kartnud ja sama vähe kardan ma kuradit või tema põrguselle. Mind kaitsevad püha Dunstan, püha Dubric, püha Winibald, püha Winifred, püha Swibert, püha Willick ja ei tohi unustada ka püha Kenti Thomast ning minu enese tagasihoidlikke teeneid. Igale kuradile astun ma vastu, tulgu ta kas
172
sabaga või sabata. Kuid, sõber, ma pean sulle veel ühe saladuse usaldama: niisugustest asjadest räägin ma aga ainult pärast hommikupalvust.»

Munk muutis kõneainet. Mõlema rõõm muutus hoogsamaks ja tulisemaks ja nii mõnigi laul kajas kambris, kuni neid segas vali koputamine uksele.

Seda vahelesegamist võime seletada ainult nõnda, et pöördume tagasi oma teiste jutukangelaste juurde, sest nagu vana Ariosto ei taha me oma draama arenemisel viibida alatasa sama isiku seltsis.

Väljaarvatav välja arvatud.

KAHEKSATEISTKÜMNES PEATÜKK

Nüüd edasi! Me tee viib läbi laane,
kus ema kannul hirvetall lööb kepsu,
kus kerkib laeva poole võimsaid tammi,
mis varjutavad kõrget päiksevalgust.
Nüüd edasi! Sest hea on käia laanes,
kui päike alles taevakaarel liigub;
niipea, kui ööaeg jõuab metsa üle,
tee muutub hädaohtlikuks ja süngeks.
«Ettricki mets».

Kui Saksi Cedric nägi, kuidas ta poeg Ashby turniiril auhinda vastu võttes meelemärkusetult maha langes, oli tema esimene mõte saata oma sulased poega abistama, kuid sõnad surid tal huultel. Ta ei suutnud sundida ennast nii suure rahvakogu ees tunnistama oma poega, kelle ta oli hüljanud ja päranduseta jätnud. Siiski andis ta Oswaldile käsu poega silmas pidada ja kohe. kui rahvas on laiali läinud, ta kahe orja abil Ashbysse viia. Kuid Oswaldist jõuti ette. Rahvas läks küll laiali, kuid rüütlit polnud enam kuskil näha.

Asjatult otsis Cedricu viinakallaja oma noort isandat — ta nägi küll verelaiku, aga noort rüütlit enam ei olnud, just nagu oleksid metshaldjad ta ära kandnud. Võimalik, et Oswald olekski niisugusele arvamisele kaldunud (sest saksid olid väga ebausklikud), kui ta poleks äkki näinud kannupoisina riietatud meest, kelles ta oma kaassulase Gurthi näojooned ära tundis. Oma isanda saatuse pärast mures olles ning tema äkilise kadumise pärast meelt heites, otsis ümberriietatud seakarjus noort rüütlit igalt poolt ja unustas seejuures isegi omaenda julgeoleku. Oswald pidas oma kohuseks Gurth kui jooksik kinni võtta ja anda tema saatus isanda otsustada.

Oswald jätkas Ivanhoe otsimist ja tema järelepärimise peale teadsid mõned vastutulijad viinakallajale jutustada, et rüütel oli pandud hästiriietatud teenrite poolt suure hoolega kanderaamile ja kantud rahvamurrust välja. Seda kuuldes pidas Oswald tarvilikuks minna oma isanda juurde tagasi, et temalt uusi juhatusi saada, ja

võttis endaga kaasa ka Gurthi, keda ta jooksikuks pidas.

Cedric oli oma poja pärast suures mures, sest isa-tunne võttis temas võimust vapi huve kaitsva karmuse üle. Aga niipea, kui ta kuulis, et poeg on ilmselt hoolikates ja sõbralikes kätes, andis isalik kartus kohe ruumi solvatud uhkusele ja vihale sõnakuulmatu poja vastu. «Mingu ta pealegi oma teed,» ütles Cedric, «ravitsegu ta haavu need, kelle pärast ta need sai. Wilfred kõlbab rohkem normanni rüütlite kunsttükke tegema kui alal hoidma oma inglise esivanemate kuulsust ja au ning võitlema mõõga ja sõjakirvega, meie- maa heade vanade sõjariistadega.»

«Kui esivanemate au alalhoidmiseks,» kostis Rowena, «on vaja tarka aru ja vapraid tegusid, kui selleks on vaja olla julgem julgetest ja üllam üllamate seas, siis ei tea ma küll ainustki inimest, kes võiksid teda hukka mõista peale tema isa ...»

«Vaiki, leedi Rowena! Selles asjas ei taha ma sind kuulata. Sea end printsi peoks valmis: meid kutsuti sinna erakordse viisakusega, mida kõrgid normanni rüütlid on väga harva ilmutanud meie rahva vastu pärast saatuslikku Hastingsi lahingut. Mina lähen peole, olgugi ainult selleks, et uhketele normannidele näidata, kui vähe mõju avaldab saksilase peale isegi niisuguse poja saatus, kes nende vapramad mehed kõik ära võitis.»
«Mina ei tule sinna,» ütles Rowena, «ja ma palun silmas pidada, et seda, mida teie peate julguseks ja meelekindluseks, võib kergesti kõva südame arvele panna.»
«Jää siis koju, tänamatu leedi,» vastas Cedric, «sinu süda on kõva, sest ta võib tühisele ja lubamatule tundmusele' ohvriks tuua rõhutud rahva huvid. Otsin suursugust Athclstanc'i, et temaga üheskoos Anjou Johni pidustusest osa võtta.»
Nõnda läkski Cedric peole, mille tähtsamatest sündmustest me juba rääkisime. Lossist lahkudes istusid saksi thanid oma teenritega kohe hobuse selga ja alles selles askelduses märkas Cedric esimest korda jooksikut Gurthi. Teatavasti lahkus suursugune saksilane peolt võrdlemisi rahulikus meeleolus, kuid oli ainult tühist põhjust tarvis, et jällegi tema viha keema ajada. «Köi-

dikud!» hüüdis ta. «Köidikud! Oswald, Hundibertl Te koerad ja kelmid! Miks pole see võrukael kinni seotud?»
Ilma et Gurthi kaaslased oleksid julgenud vastu rääkida, võtsid nad esimese kättepuutuva nööri ja sidusid Gurthi kinni. Gurth laskis seda ilma vastupanuta sündida, ainult oma isandale vaalas ta etteheilva pilguga otsa ja ütles: «See on siis tasu selle eest, et ma armastan teie liha ja verd rohkem kui enese oma.»
«Sadulasse ja edasi!» hüüdis Cedric.
«Tõepoolest on viimane aeg,» ütles suursugune Athel-stane, «kui me ruttu ei sõida, siis nurjub õhtueine auväärt abt Waltheoffi juures.»
Kuid teelised sõitsid niisuguse kiirusega, et kardetud õnnetus jäi tulemata ja nad jõudsid õigeks ajaks püha Witholdi kloostrisse. Abt, kes oli vanast saksi suguvõsast pärit, võttis oma suguvennad vastu saksiliku külluse ja toredusega, mis neid hilise, õigemini varase tunnini kinni pidas. Ka järgmisel hommikul ei lasknud kostitaja külalisi enne minema, kui need olid jaganud temaga rikkalikku hommikueinet.
Kloostrist lahkudes juhtus reisiseltskonnaga midagi, mis erutas saksilasi, kes olid kogu Euroopa rahvaste seas kõige ebausklikumad märkide lähelepanijad ja kelle arvele tulevad kirjutada paljud tähelepanekud sel alal, mis meie rahva vanavaras leiduvad. Sest normannid kui segarahvas tundsid oma aja kohta võrdlemisi palju teadust ja olid suurel määral kaotanud oma ebausu, mille nende esivanemad Skandinaaviast kaasa olid toonud.
Praegusel silmapilgul polnud hädaohukuulutajaks ja hirmutekitajaks keegi muu, kui suur kõhn must koer, kes haledasti ulus ja ratsanikke nähes metsikult edasi-tagasi.jooksma ning haukuma hakkas ja näis tahtvat seltskonnaga kaasa tulla.
«Mulle see muusika ei meeldi, isa Cedric,» ütles Athelstane, kes oli harjunud oma kaaslast selle väikese aunimega hüüdma.
«Mulle ka mitte, onu,» ütles Wamba, «kuid ma kardan väga, et meil tuleb selle pilli eest veel maksta.»
«Mina arvan,» ütles Athelstane, kellel mõlkus meeles abti mõnus õlu (sest Burton oli selle vedeliku poolest

juba tol ajal kuulus), «et võiksime parem tagasi pöörduda ja õhtupoolikuni abti juurde jääda, õnnetus ootab rändurit, kui ta kohtab teel munka, jänest või uluvat koera. Selle vastu aitab tubli kõhutäis enne teele asumist.»

«Edasi!» käsutas Cedric kärsitult. «Päev on reisimiseks niigi liiga lühike. Mis koerasse puutub, siis on ta jooksiku orja Gurthi oma, ma tunnen teda, on teine samasugune kasutu hulgus nagu ta peremeeski.»

Nõnda öeldes tõusis ta jalaraudadel vihaselt püsti ja saatis oma viskoda vaese Fangsi pihta (sest Fangs see oligi, kes oma peremehele tema salajasel teekonnal mööda jälgi järele oli jooksnud, need vahepeal kaotanud ja nüüd valju kisaga tema leidmise üle rõõmustas). Viskoda haavas koera küljest ja pidi looma peaaegu maa külge naelutama. Ulgudes põgenes Fangs vihase thani lähedusest. Gurthi süda tõmbus seda nähes kokku, sest oma truu kaaslase tapmise katset talus ta palju valusamini kui enese karedat kohtlemist. Kui ta oli asjatult püüdnud oma kätt silme juurde tõsta, ütles ta Wam-bale, kes oma isanda halba meeleolu nähes ettevaatlikult temast eemale nihkus: «Palun, pühi mu silmi mantli-hõlmaga, tolm tülitab mind ja köidikud ei lase mind iseennast aidata.»

Wamba tegi nagu palutud ja mõni aeg ratsutasid nad kõrvu, mille kestel Gurth tumedalt vaikis. Viimaks ei suutnud ta oma tundmusi enam tagasi suruda.

«Sõber Wamba,» ütles ta, «kõigist neist, kes on küllalt narrid, et Cedricut teenida, oled sina ainuke, kel jätkub osavust oma narrust temale vastuvõetavaks teha. Mine sellepärast ja ütle temale, et Gurth ei taha teda enam teenida ei armastuse ega kartuse pärast. Tema raiugu mul pea otsast, tema peksku mind, tema vaevaku mind raudadega, aga nüüdsest peale ei suuda ta kunagi enam mind sundida ennast armastama ega ka tema sõna kuulama. Mine siis tema juurde ja ütle talle, et Beowulfi poeg Gurth ütleb ära tema teenistusest.»

«Ehk ma küll narr olen,» ütles Wamba, «aga niisuguse narri ülesande täitmise eest hoian ma kindlasti kõrvale. Cedricul on veel teine viskoda vööl ja sa tead, et ta alati märgist mööda ei lase.»

177

«Mulle teeb see vähe peavalu,» ütles Gurth, «kui ta kas või kohe minu oma oda märgiks valib. Eile jättis ta Wilfredi, minu noore isanda, vere sisse maha. Täna katsus ta mu oma silma all tappa teist olevust, kes on mulle elus vastutulelik olnud. Püha Edmundi, püha Dunstani, püha Witholdi, püha Edward Usutunnistaja ja iga teise saksi kalendri pühaku nimel,» sest Cedric vandus ainult nende nimel, kes olid saksi soost pärit, ning tema kodakondsed talitasid niisama, «mina ei anna talle seda kunagi andeks.»

«Minu arvates,» ütles naljahammas, kes oli harjunud peres rahu sobitama, «ei tahtnud meie isand Fangsi sugugi haavata, vaid ta tahtis teda ainult hirmutada. Sest sa ise nägid, kuidas ta sadulas püsti tõusis, nagu tahaks ta märgist üle visata ja nõnda olekski see sün-dinud, kui Fangs poleks samal silmapilgul ülespoole hüpanud, mille tõttu ta sai riivata. Ja tema haava võiksin ma pennitüki suuruse tõrvalapiga jälle ära parandada.»

«Usuksin ma seda,» ohkas Gurth. «Võiksin ma ometi seda uskuda! Aga ei, ma nägin, et viskoda oli hästi sihitud ja ma kuulsin, kuidas see vihaselt läbi õhu vihises ning kuidas ta püsti maa sisse sadades värises nagu kahetsedes, et märki ei tabanud. Püha Antoniuse kõige armsama sea nimel, mina ütlen ennast temast lahti.»

Ja vihane seakarjus vaikis jälle süngelt. Teda ei suutnud enam kõnelema panna ka naljahamba sõnad.

Vahepeal kõnelesid reisiseltskonna juhid Cedric ja Athelstane riigi seisukorrast, kuningliku perekonna tülidest, hõõrumistest ja riidudest normanni aadli keskel ja sellest, kuidas rõhutud saksid võiksid vabaneda normannide ikkest või kuidas vähemalt lugupidamine nende vastu ja sõltumatus võiks paraneda loodetavate ja oodatavate segaduste ajal. Seda kõneldes muutus Cedric järjest elavamaks. Mõte oma rahvale iseseisvuse tagasivõitmisest oli tema südame ebajumalaks, kellele ta hea meelega ohvriks tõi oma perekondliku õnne ja oma poja huvid. Kuid selleks, et seda suurt pööret maa pärisrahva, inglaste kasuks teostada, pidid nad omavahel üksmeelel olema ja tegutsema kindla juhi eestvõttel. Oli selge, et juht tuleb valida saksi kuninga verest, ja seda

178

toonitasid pühalikult kõik, kellele Cedric oma plaanidest ja lootustest oli usaldanud rääkida. Athelstane'il olid kõik nõutavad omadused olemas, ehkki tal leidus vähe vaimseid omadusi, mis teda kui juhti oleksid toetanud. Kogu poolest oli ta mõjuv, loomult julge, peale selle oli ta vilunud sõjamees ja näis valmis olevat endast targemate nõuandeid kuulama. Pealegi peeti teda lahkeks, vastutulelikuks ja heasüdamlikuks. Aga kuigi Athelstane'il oli suuri eeldusi sakside juhiks saada, kaldusid nii mõnedki selle rahva liikmed arvama, et leedi Rowenale tuleks temaga võrreldes eesõigus anda, sest noor daam põlvnes otse Alfredist ja leedi isa oli kunagi tarkuse, julguse ja suuremeelsuse poolest kuulus juht, keda suguvennad austusega mälestasid.

Kui Cedric oleks tahtnud, oleks ta kergesti võinud upitada ennast kolmanda leeri etteotsa, mis oleks võinud saada vähemalt sama kardetavaks nagu kaks teist. Nende kuningliku vere vastu oli temal julgust, ettevõtlikkust, energiat ja kõigepealt — andumust võitlusele, mis tõi talle Saksi nime; sündimise poolest seisis ta ainult Athelstane'ist ja oma hoolealusest madalamal. Kuid Cedricul polnud vähematki auahnust, ja selle asemel, et oma nõrka rahvast veelgi rohkem killustada, oli tema plaan praegust killustatust kaotada abielu soetamisega Athelstane'i ja leedi Rowena vahel. Cedricu plaanile aga tuli takistuseks vastastikune kiindumus tema poja ja hoolealuse vahel: siin peituski algpõhjus, miks Wilfred isamajast ära aeti,

Selle karmi abinõu oli Cedric valinud lootuses, et Wilfredi äraolekul leedi Rowena tunded ehk muutuvad. Kuid tema lootus läks nurja ja seda vist peaasjalikult oma Hoolealuse kasvatusviisi tõttu. Cedric, kes Alfredi nime kui jumala oma austas, käis suure kuninga viimase võsuga nii aupaklikult ümber, nagu seda vaevalt tol ajal mõne printsessigagi tehti. Tema kodus maksis Rowena tahtmine enamasti kui seadus ja Cedric, kes oli otsustanud, et leedi Rowena võim vähemalt siin väikeseski ringkonnas täiesti mõjule pääseks, näis isegi uhke olevat sellele, et ta oli esimene alam oma kodus. Nõnda oli ta Rowena kasvatanud tahtekindlaks naiseks ja äratanud temas isegi despootlikku võimuahnust, nii et noor

179

leedi oli välmis kanguse ja vihaga vastu astuma igale katsele tema tundmusi kontrollida, kõnelemata tema käe lubamisest sellele, kes talle ei meeldinud. Mõistagi oli Rowena valvas oma iseseisvust kaitsma niisugusel korral, kus isegi sõnakuulelikud ja alistumise vaimus kasvatatud naisisikud sageli oma hooldajate ja vanemate autoriteeti ei tunnusta. Kõikidele veenmistele vastas leedi julge keeldumisega ja Cedric, kes oli harjunud Rowena sõna kuulama, ei teadnud nüüd, kuidas hooldajana oma mõju tema juures maksma panna. Asjatult katsus ta teda meelitada, maalides leedi vaimusilme ette pilte tulevasest troonist. Rowena oli liiga arukas, et seda plaani teostatavaks või enesele

kasulikuks pidada. Ilma et ta oleks püüdnudki oma tundeid Wilfred of Ivan-hoe vastu varjata, seletas ta, et kui see rüütel temaga ei abiellu, siis oleks ta ennemini valmis kloostrisse minema kui jagama trooni AthelstaneMga, keda ta on seni põlanud ja keda ta nüüd temale, Rowenale, sünnitatud raskuste tõttu läbi ja läbi vihkama hakkab.

Cedric aga, kes naiste jonni hoopiski püsivaks ei pidanud, jätkas sellest hoolimata kõikide abinõude tarvitamist, et kavatsetud abielu teoks teha, mille saavutamist ta pidas suureks teeneks saksi rahvale. Oma poja äkilises ja romantilises ilmumises Ashby turniirile nägi ta surmahoopi oma kavatsustele. Tõsi, isatunne sai üürikeseks ajaks uhkusest ja vapiarmastusest võitu, kuid peagi pöördusid mõlemad tunded täie jõuga tagasi ja selle tõttu oli ta praegu valmis otsustavaks jõupingutuseks, et ühendada AthelstaneM ja Rowenat, kuna ta samal ajal ka kõik teised abinõud tarvitusele võttis, et sakside iseseisvust uuesti jalule seada.

Viimase küsimuse üle ta praegu rääkiski AthelstaneMga. Tõepoolest, selle vestluse jooksul pidi Cedric nagu Hotspurgi[22] mitmel korral kahetsema, et ta selletaolise kooritud piimapüti nii tähtsaks ülesandeks on valinud. Muidugi oli Athelstane selleks küllalt auahne, et teda suutsid kõditada jutud tema kõrgest soost ja õigusest au ning trooni peale. Kuid tema vähenõudlikul

auahnusel oli sellest küllalt, et tema lähem ümbrus teda nii austas. Olgugi et tal ei puudunud julgus hädaohule vastu astuda, ei tahtnud ta siiski vaeva näha ohtude otsimisega. Ja kuigi ta oli üldiselt nõus Cedricu mõtetega sakside iseseisvuse kohta ning hõlpsasti kindlale arvamisele kaldus, et tema peab nende üle valitsema, kui see iseseisvus kord kätte on võidetud, oli ta ometi, niipea kui tehti juttu abinõudest, mis selle iseseisvuse kätte pidid tooma, endine Athelstane Viivitaja — aeglane, otsustusvõimetu ja osavõtmatu. Cedricu palav ja kirglik manitsus mõjus temasse sama vähe nagu vette lastud kuum kahurikuul, mis sisisedes jahtub, tekitades ainult pisut auru.

Märgates, et Athelstane'i veenmine on sama hea, kui väsinud hobuse kannustamine või külma raua tagumine, pöördus Cedric Rowena poole, kuid ka temaga mõtteid vahetades leidis ta vähe rahuldust. Kuna Cedric oli, oma ilmumisega katkestanud jutuajamise Rowena ja tema armsama teenija vahel Wilfredi vapruse üle, maksis Elgitha segajale enese ja oma käskijanna eest kätte sellega, et hakkas rääkima sellest, kuidas Athelstane turniiril sadulast maha löödi, mis oli Cedricu kõrvadele kõige piinlikum kõneaine. Nõnda rikuti selle kangekaelse saksi tuju praegusel reisil täielikult. Enam kui üks kord oli ta endamisi kirunud seda turniiri, selle korraldajat ja oma rumalust, mis teda sinna viis.

Lõuna ajal peatus seltskond AthelstaneM ettepanekul allika juures metsa varjus, et hobuseid puhata lasta ja pisut kehakinnitust võtta, millega külalislahke klöostri-ülem oli koormanud terve hobueesli. Nende puhkus venis üsna pikale ja seetõttu oli juba võimatu enne pimedat Rotherwoodi jõuda, mispärast teelised oma sõitu pärast einet püüdsid kiirustada.

ÜHEKSATEISTKÜMNES PEATÜKK

Salk relvastatud mehi saadavad

---

22 Hotspur — Tuline Kannus, Henry Percy hüüdnimi. Percy oli mässuliste feodaalide juht Shakespeare'i ajaloolises draamas «Kuningas Henry IV». Tõlk.

üht tähtsat daami (kuulsin pealt,
kuid mind ei märgand keegi)
ja peagi jõuavad nad siia lossi,
sest tahavad siin veeta öö.. .
«Orra» (tragöödia).

Reisijad olid juba laane servale jõudnud ja pidid ratsutama nüüd selle varjurikaste võlvide alla, mis olid hädaohtlikud hulga röövlite pärast, keda rõhumine ja vaesus olid meeleheitele ajanud ja kes pidasid teatud paiku niisuguse jõuga oma võimu all, et võisid.hõlpsasti tolleaegsest nõrgast politseist jagu saada. Hilise aja peale vaatamata arvasid Cedric ja Athelstane ometi, et neil ei tarvitse karta, sest saatjaskonda kuulus tervelt kümme teenrit, peale Wamba ja Gurthi, kellest suuremat abi polnud loota — oli ju üks neist vang ja teine lihtsalt narr. Võib veel lisada, et sel hilisel tunnil läbi laane minnes lootsid Cedric ja Athelstane muuhulgas ka oma päritolu, iseloomu ja julguse peale. Röövlid, keda karm metsaseadus oli pöörasele elule viinud, olid peaasjalikult saksi soost talupojad ja vabamehed ning, nende kohta arvati üldiselt, et nad oma suguvendi ja nende varandust ei puutu.

Edasi sõites kuulsid reisijad kohkunult korduvat appi-hüüdu ja kui nad sinna ratsutasid, kust appihüüd kostis, leidsid nad oma üllatuseks maast kanderaami, mille kõrval istus noor toredasti riietatud juudi naisterahvas, kuna keegi vanamees, kelle kollane müts ta sama rahva liikmeks tembeldas, kõige sügavama meeleheitega edasi-tagasi sammus ja käsi ringutas, nagu oleks teda tabanud suur õnnetus.

Alhelstane'i ja Cedricu pärimiste peale ei suutnud vana juut tükk aega muud vastata, kui palus kordamööda kõigilt oma vana testamendi esi-isadelt abi lis-maeli poegade vastu, kes olevat tulemas, et teda mõõga-teraga hukata. Viimaks toibus Yorki Isaac (sest see oli

ju meie vana sõber) oma hirmuagooniast ja suutis lõpuks seletada, et tema palganud endale Ashbyst ihukaitseks kuus meest ühes hobueeslitega, kes pidid haige sõbra raami kandma. See saatjaskond pidi teda Doncas-terini viima. Siiamaale olid nad tulnud ilusasti, aga siin kuulnud nad kelleltki puuraiujalt, et eespool metsas ootavat suur salkkond röövleid ja Isaaci palgatud mehed lasknud jalga ja võtnud pealegi veel kaasa eeslid, kes haigeraami kandsid ning jätsid juudi ühes tütrega ilma mingi abita röövlite tappa, keda nad iga silmapilk ootasid kallale tungivat. «Kui teie, vaprad isandad,» lisas Isaac kõige alandlikumal toonil juurde, «tahaksite juudile luba anda oma kaitse all edasi reisida, siis vannuk-sin ma käsulaudade nimel, et meie vangipõlvest saadik pole veel kunagi ühelegi Iisraeli lapsele head tehtud, mis oleks leidnud tänulikumat tunnustust.»

«Juudi koer!» ütles Athelstane, kelle mälestus oli seda väiklast laadi, mis kõik tühised asjakesed meeles peab, eriti aga pisitillukesed solvamised. «Kas sa enam ei mäleta, kuidas sa turniiri rõdul meie vastu välja astusid? Võitle või põgene või katsu röövlitega toime tulla kuidas tahad, aga ära nõua meilt abi ega seltsi. Ja kui nad röövivad ainult sinusuguseid, kes röövivad kogu maailma, siis pean mina neid täiesti ausateks meesteks.»

Cedric polnud oma kaaslase karmi otsusega nõus. «Me teeme paremini,» ütles ta, «kui anname neile kaks oma teenrit, kes nad lähemasse külasse tagasi saadavad. See

vähendaks meie jõudu ainuit pisut ja teie tubli mõõgaga, Athelstane, ning -järelejäänute abiga on meil kerge kas või kahekümnele röövlile vastu astuda.»

Kuigi Rowena tundis hirmu röövlite ees, toetas ka tema oma hooldaja ettepanekut. Kuid Rebekka, kes seni oli vaikselt istunud, tõusis äkki üles ja tungis läbi teenrite hulga saksi leedi hobuse juurde, langes seal põlvili ia suudles Rowena riidepalistust, nagu seda tehakse hommikumaal suursuguste inimeste poole pöördumisel. Siis tõusis Rebekka üles, lükkas loori näo eest ära ja palus leedit härdalt suure Jumala nimel, keda nad mõlemad teenivad, ja Siinai mäel antud käskude nimel, mida nemad mõlemad usuvad, et ta halastaks ja lubaks neid oma saatjate kaitse all edasi reisida. «Ma ei palu seda

183

heategu iseenda pärast,» ütles Rebekka, «ja ka mitte selle vanamehe pärast. Ma tean, et meie rahva röövimine on kristlaste meelest väike kuritöö, võib-olla et isegi kiiduväärt tegu, ja sellepärast pole kuigi tähtis, kas see sünnib linnas, laanes või lagedal. Kuid ma palun teid selle nimel, kes on paljudele kallis, isegi teile endale, et te laseksite meid selle haige oma kaitse all suure hoolitsusega ja õrnalt edasi toimetada. Sest kui temaga midagi halba sünnib, siis mürgitab teie viimaseid elupäevi kahetsus minu palve täitmata jätmise pärast.»

Suursugune ja pühalik viis, millega Rebekka seda soovi avaldas, andis tema sõnadele ilusa saksilase ees kahekordse mõju.

«Mees on vana ja nõrk,» ütles leedi oma hooldajale, «neiu noor ja ilus, nende sõber haige ja elu ohus. Olgugi nad juudid, aga meie kui kristlased ei tohi neid hädasse jätta. Kahelt hobueeslilt võetagu koorem, seda võivad orjad seljas kanda. Hobueeslid kandku haige-raami ja vanamehe ning tema tütre tarvis on meil veel vabad hobused.»

Cedric oli meelsasti Rowenaga nõus, ainult Athelstane lisas tingimuse juurde. «Liikugu nad kõige taga, kus Wamba võib kaitsta neid oma singist kilbiga.»

«Minu kilp jäi turniiriplatsile,» vastas naljahammas, «nagu see sündis mõne paremagi rüütliga, kui olen seda mina.»

Athelstane punastas kõrvuni, sest niisugune oli olnud ju ka tema saatus turniiri viimasel päeval, kuna aga Rowena, kellele narri vastus väga meeldis, palus oma südametu austaja jämedat nalja heaks tehes Rebekkat enda kõrval ratsutada.

«See poleks sobiv,» vastas Rebekka uhke alandlikkusega, «kuna minu ligiolek võiks mu kaitsjat häbistada.»

Selle ajaga oli kraami ümberseadmine ruttu lõpetatud, sest üksnes sõna «röövlid» kiirustas kõiki ning lähenev videvik suurendas selle sõna mõju veelgi.

Askeldushoos võeti Gurth hobuse seljast maha ja sel ajal sai ta mahti naljahammast paluda, et see tema köidikud pisut lõdvemale laseks. Need seotigi nüüd nii hooletult — võib-olla tegi Wamba seda meelega —, et

184

Gurthil polnud kuigi raske oma käsi täiesti vabastada, tihnikusse hiilida ja reisiseltskonna juurest plehku pista.

Segadus oli niivõrd suur, et Gurthi kadumist märgati alles tüki aja pärast. Kuna ta viimasena ühe orja selja taha pidi asetatama, siis arvas igaüks, et ta on kellegi teise hoiul, ja kui viimaks hakati sosistama, et Gurth on kadunud, siis oldi röövlite ootel niisuguses põnevuses, et ei peetud vajalikuks vangi puudumisele tõsisemat tähelepanu pöörata.

Teerada, mida mööda seltskond liikus, muutus nii kitsaks, et üle kahe ratsaniku ei mahtunud enam hästi kõrvuti sõitma, ja see viis alla orgu, kus vaevapajude vahel voolas

sopiliste ja soiste kallastega oja. Cedric ja Athelstane, kes kõige ees ratsutasid, taipasid, kui hädaohtlik võib olla kallaletung siin paigas, aga nad olid sõjaasjades mõlemad nii vähe vilunud, et muud abinõu ei osanud tarvitusele võtta, kui aga võimalikult ruttu püüda siit läbi pääseda. Nõnda siis oli osa seltskonda parajasti üle jõe jõudnud, kui neile korraga eest, küljelt ja seljatagant kallale tungiti, pealegi veel niisuguse ägedusega, et nende halva ettevalmistuse tõttu oli võimatu vähegi mõjuvamalt vastu panna. Hüüe: «Valge lendmadu! Valge lendmadu! Püha Jüri rõõmsa Inglismaa eest!» kõlas kallaletungijate suust igast küljest, mis tembeldas nad saksi röövliteks ja kallaletungimine ise sündis niisuguse kiiruse ning hooga, et röövlite arv paistis suurem kui ta tõepoolest oli.

Mõlemad saksi pealikud langesid vangi ning kumbki neist oma iseloomu kohaselt. Cedric viskas kohe, kui vaenlane ilmus, tema pihta oma viimase oda, mis lendas täpsemini kui Fangsi pihta saadetu, sest ta naelutas sihitud-mehe tema selja taga seisva tamme külge. Edust tiivustatuna kihutas Cedric nüüd teise vaenlase vastu, paljastas mõõga ja virutas sellega niisuguse vihaga vastu pea kohal rippuvat jämedat oksa, et jäi ise oma tugeva löögi tõttu ilma sõjariistata. Silmapilk võeti ta vangi ja rebiti paari-kolme röövli poolt hobuse seljast maha. Athelstane jagas sama saatust ja ta kisti enne sadulast, kui ta jõudis oma sõjariista paljastada või end vastuhakkamiseks valmis seada.

Teenrid, kellele pii kraam tüliks ja keda rabas hirm

isandate saatuse pärast, langesid kergesti kallaletungijatele saagiks, samuti ka leedi Rowena kavalkaadi keskel ja juut ning tema tütar tagatipus.

Kogu seltskonnast ei pääsenud kedagi peale Wamba, kes praegusel juhul palju rohkem julgust avaldas kui need, kes end temast targemaks pidasid. Ta kahmas ühelt teenrilt mõõga, kes püüdis seda kohmakal ja kõhkleval käel tupest välja tõmmata, raius lõvina enese ümber, sundis mitmed kallaletungijad taganema ja tegi julge, kuigi asjatu katse oma isandale appi minna. Viimaks nägi ta, et peab ülevõimule alla andma, kargas üldises segaduses sadulast maha, lipsas tihnikusse ja põgenes võitlusväljalt.

Aga niipea kui vapper naljahammas leidis enese väljaspool hädaohtu, jäi ta kohe mõtlema, kas mitte tagasi minna ja jagada vangipõlve oma isandaga, keda ta tõsiselt hoidis.

«Olen tihti inimesi kuulnud rääkivat vabaduse õnnistusest,» rääkis ta endamisi, «aga nüüd küsiksin hea meelega mõnelt targalt mehelt, kuidas ma teda praegu peaksin kasutama.»

Kuna ta need sõnad valjusti oli lausunud, hüüdis talle kellegi päris lähedane hääl vaikselt ja ettevaatlikult: «Wamba!» ja samal ajal tuli koer, kelles ta Fangsi ära tundis, narri juurde ning jooksis saba Uputades tema ümber. «Gurth!» vastas Wamba samuti ettevaatlikult ja seakarjus seisis silmapilk tema ees.

«Mis on?» küsis Gurth kärsitult, «mis tähendab see karjumine ja mõõkade kõlin?»

«Tavaline asi meie ajal,» vastas Wamba, «nad on kõik vangid.»

«Kes on vangid?» hüüdis Gurth kannatamatult.

«Minu isand ja mu leedi, Alhelstane, Hundibert ja Oswald.»

«Jumala nimel!» hüüdis Gurth, «kuidas sattusid nad vangi ja kelle kätte?»

«Meie isand oli võitluseks liiga valmis,» ütles naljahammas, «ja Athelstane polnud küllalt valmis ja kõik teised polnud sugugi valmis. Ja vangis on nad roheliste vammuste ning mustade näokatete käes ning lamavad hunnikus maas nagu metsõunad, mida sa oma

186

sigadele puu otsast raputad. Mina naeraksin selle üle,» ütles naljahammas, «kui suudaksin nuttu pidada.» Ja tema silmist voolasid ehtsad kurbusepisarad.

Gurthi nägu võttis tuld. «Wamba!» ütles ta, «sinul on sõjariist ja sinu süda on alati tugevam olnud kui sinu aru. Meid on ainult kaks, kuid äkiline kallaletung julgete meeste poolt võib palju ära teha. Tule mulle järele!»

«Kuhu ja milleks?» küsis naljahammas. «Cedricut vabastama.»

«Aga sa ütlesid ju alles hiljuti ära tema teenimisest,» ütles Wamba.

«See oli ainult siis,» ütles Gurth, «kui ta oli õnnelik. TÜle!»

Kui narr nõus oli tema sõna kuulama, ilmus äkki kolmas isik ja käskis neid seisma jääda. Tema riiete ja sõjariistade tõttu oli Wamba valmis pidama teda üheks neist röövlitest, kes tema isandale kallale olid tunginud. Kuid too ei kandnud näokatet ja tema hiilgav rihm ühes kalli jahisarvega, samuti ka tema rahulik hääl ja olek ning. käskiv ilme lasksid temas videviku peale vaatamata ära tunda vabamehe Locksley, kes nii rasketes tingimustes vibulaskmises auhinna oli võitnud.

«Mis see kõik tähendab,» ütles ta, «ja kes röövib siin metsas ning võtab inimesi vangi?»

«Te võite siin kaunis lähedal nende vammuseid näha,» ütles Wamba, «ja järele vaadata, on need teie laste kuued või mitte, sest nemad on samuti teie moodi, nagu sarnanevad kaks rohelist kauna teineteisele.»

«Lähen vaatan kohe,» vastas Locksley, «ja teile annan ma teie elu nimel käsu mitte enne'paigast liikuda, kuni ma tagasi tulen. Sõnakuulmine on teile enestele kui ka teie isandatele kõige parem. Kuid pidage, ma pean enda võimalikult nende meeste sarnaseks tegema.»

Nõnda öeldes võttis ta sarve kaelast ning mütsilt sule ja andis nad Wamba kätte, võttis näokatte taskust ja oma käsku paigalseismise kohta korrates, läks ta luurekäigule.

«Kas seisame paigal, Gurth,» küsis Wamba, «või anname päkkadele tuld? Minu narri arust on tal röövli

187

riistapuud kõik liiga käepärast, et ta aus mees võiks olla.»

«Olgu ta või vanasarvik ise,» ütles Gurth, «tema tagasitulekut oodates ei või me midagi halvemaks teha. Kuulub ta selle salga hulka, siis on ta juba märku andnud ja asjatu oleks niisugusel korral võitlemine või põgenemine. Pealegi tõendas minu hiljutine kogemus, et pärisröövlid pole kõige halvemad inimesed, kui tõesti nendega tegemist on.»

Vabamees oli mõne minuti pärast tagasi.

«Sõber Gurth,» ütles ta, «mina käisin nende meeste seas ja sain teada, kelle käsutuses nad seisavad ning kuhu nad mõtlevad minna. Minu arvates pole' mingit kartust, et nad oma vangide kallal vägivalda tarvitaksid. Kolmekesi neile kallale tungida oleks hullumeelsus, sest nad on tublid sõdurid, pealegi on neil vahid märguandmiseks välja pandud, kui keegi peaks lähenema. Mina aga loodan peagi niisuguse jõu kokku saada, mis kogu nende ettevaatusest hoolimata neile vastu võib astuda. Te olete mõlemad teenrid ja ma loodan, et truud Saksi Cedricu, inglaste õiguste sõbra teenrid. Temal ei pea puudust olema inglise kätest, kes teda hädas aitavad. Tulge siis minuga, kuni kogume abi.»

Nõnda öeldes sammus ta läbi metsa suurele lagendikule ja Gurth ning Wamba läksid talle järele. Kuid Wamba ei saanud kaua vaikida.

«Mina arvan,» ütles ta rihma ja sarve vaadeldes, mida ta veel kandis, «et ma nägin noole lendu, mis selle auhinna võitis, ja sellest pole niipalju aega ära kui jõulust.»
«Ja mina,» ütles Gurth, «võiksin oma hingeõnnistuse nimel kinnitada, et mina olen niihästi päeval kui ka öösel selle tubli vabamehe häält kuulnud, kes selle auhinna' võitis, ja et kuu pole sest ajast saadik mitte kolme päeva vanemaks saanud.»
«Aus sõber,» vastas vabamees, «kes või mis ma olen, tähendab praegusel silmapilgul vähe. Päästan ma aga teie isanda, siis võite õigusega pidada mind oma paremaks sõbraks, kes teil kunagi on olnud. Ja kas mind ühe või teise nime all tuntakse ja kas ma vibu sama
188
hästi või paremini lasen kui mõni lehmakarjus, või kas ma päikesepaistel või kuuvalgel armastan käia — need koik ori asjad, mis teisse ei puutu, ja seepärast pole tarvis ka nende üle pead murda.»
«Meie pead on lõvi lõugade vahel,» sosistas Wamba üurthile, «katsume nad sealt välja tõmmata kui võimalik.»
«Tsss... tasa!» ütles Gurth. «Ara vihasta teda oma lollusega, arvan, et siis läheb kõik hästi.»

KAHEKÜMNES PEATÜKK

Kui palverändur sügisööl
käib õudset, pilkast metsateed,
siis süda rõõmsamalt tal lööb,
kui kuuleb munga laulu eel.
Seal laulab üksik eremiit,
ja laulul hoogne, kõlav lend.
Hea rändur rõõmu loodab siit,
kus elab püha, vaga vend.
«Eremiit püha Clementi allika juurest».

Kulus kolm tundi tublit kõndi, enne kui Cedricu teenrid ühes oma saladusliku juhiga väikesele metsalagendikule jõudsid, mille keskel kasvas päratu vägev ja igasse külge oma rässakaid oksi laiali sirutav tamm. Selle tamme all. lebasid neli-viis vabameest, kuna üks, valvur, siinsamas puu varjus edasi-tagasi kõndis.
Lähenevaid samme kuuldes andis valvur märku. Magajad kargasid kohe jalule ning tõmbasid oma vibud vinna. Kuus. noolt sihiti sinnapoole, kust teekäijad tulid, aga niipea kui juht ära tunti, võeti ta aupaklikult ja rõõmsa tervitusega vastu, kuna kõik vaenulikud ettevalmistused kõrvale jäeti.
«Kus on Mölder?» oli juhi esimene küsimus.
«Rotherhami teel.»
«Mitme mehega?» küsis juht.
«Kuue mehega ja hea saagi lootusega, kui püha Nikolaus nõnda tahab.» «Vagalt öeldud,» vastas Locksley. «Ja kus on
Allän-a-Dale?» «Läks Watlingi tee1 poole Jorvaulx' kloostriülemat
valvama.»
«Hästi tehtud,» vastas pealik, «ja kus on munk?» «Oma kambris.»
«Tahan sinna minna,» ütles Locksley. «Minge ja

» Kõige kuulsam sõjatee, mille roomlased Inglismaal ehitasid; algas Doverist ja läks üle Londoni Chesteri ja Põhja-Wales’isse. Tõlk.

otsige oma seltsimehed kokku. Koguge võimalikult kõik jõud, sest me oleme looma jälil, keda tuleb tublisti jahtida, sest ta hakkab vastu. Valge hakul saame siinsamas kokku. Pidage!» lisas ta juurde, «unustasin kõige tarvilikuma. Kaks meest mingu ruttu Torquil-stone'i, Front-de-Boeufi lossi poole. Salk rüütleid, kes endid meie riidesse on pannud, viivad sinna trobikonna vange. Pidage neid silmas, sest isegi siis, kui nad enne lossi jõuavad, kui meie oma jõud kokku saame, on meie aukohus neid karistada, ja meie viime selle tingimata täide. Nõnda süs, pidage neid hästi silmas ja. kõige väledam teist toogu mulle sõnumeid.»

Mehed tõotasid käsku täita ja tõttasid teele. Juht aga jätkas ühes oma kahe kaaslasega, kes nüüd juba aukartuses tema peale vaatasid, teekonda Copmanhursti kabeli poole.

Jõudes lagendikule auväärse, kuigi varemetesse jäänud kabeli ja lihtsa, askeetlikuks jumalateenistuseks kohase onni ees, sosistas Wamba Gurthile: «Kui see peaks mõne varga eluase olema, siis saab tõeks vanasõna: mida lähem kirikule, seda kaugemal jumalast. Ja minu kuljusmütsi nimel,» lisas ta juurde, «arvan ma, et i see on tõesti nõnda. Kuula ainult seda põrgu Sanctust1, mida eremiidi onnis lauldakse.»

Tõepoolest laulsid eremiit ja tema külaline oma vägevate kopsudega üht vana joogilaulu, mille kordussalmiks oli:

«Hei! Peeker ulata nüüd!
Lõbus poiss, lõbus poiss!
Hei! Peeker ulata nüüd!
Oi! Lõbus vend, palju juua võid!
Hei! Peeker ulata nüüd!»

«Noh, see pole sugugi halb laul,» ütles Wamba, kes katsus pisut lauljatele kaasa aidata. «Kuid kes oleks võinud kõigi pühade nimel arvata, et vaga munga onnist südaööl veel niisugune lõbus laul võiks kõlada.»

«Mina küll,» ütles Gurth, «sest Copmanhursti lõbus munk on hästi tuntud ja tema käe läbi langevad pooled loomad, mis siit metsast varastatakse. Räägitakse, et

1 Osa katoliku kiriku liturgiast.

metsaülem olevat tema peale kaebamas käinud ja et ta kaotavat oma mungamütsi ja -kuue, kui ta paremat korda ei pea.»

Kuna mõlemad nõnda rääkisid, segasid Locksley valjud ja korduvad hoobid vastu ust eremiidi ja tema külalise laulu.

«Minu roosikrantsi nimel,» ütles munk laulu katkestades, «tuleb veel hiliseid külalisi. Ma ei tahaks, et nad meid selle toimetuse juures tabaksid. Igal' inimesel on oma vaenlased, sir Logard, ja leidub küllalt kurje keeli, kes on valmis teile kui väsinud rändajale pakutud külalislahkust ja kehakinnitust lihtsalt joomiseks ja prassi-miseks nimetama, missugused pahed ei käi kokku minu elukutse ega mõtlemisviisigagi.»

«Alatud laimajad!» vastas rüütel. «Mina oleksin valmis neid selle eest karistama. Siiski, püha munk, see on tõsi, kõigil on oma vaenlased, ja siin maal leidub nii mõnigi, kellega ma ennemini läbi oma näokatte kui paljastatud näoga räägiksin.»

«Pane siis oma raudpott pähe, sõber Logard, ja tee seda nii ruttu, nagu su kont seda lubab,» ütles eremiit, «mina aga toimetan^ära need tinapudelid, mille sisemus mu peas möllab. Ja et müra kinni katta — ma tunnen oma jalad pisut lõdvad olevat — siis aita mulle lauluga kaasa; sõnad pole tähtsad, vaevalt tean neid isegi.»

Nõnda öeldes pani ta käima müriseva De profundis clamavi\ mille varjul ta pidunõud laualt koristas, kuna aga rüütel südamest naerdes ja end sõjariistu pannes vahetevahel kaasa aitas, niipalju kui naer teda selleks lubas.

«Mis põrgumessi te praegusel tunnil siin peate?» Msis hääl väljast.

«Taevas andku teile andeks, auväärne teeline,» kostis munk, keda tema. oma kisa ja võib-olla ka öine peatäis takistasid tuttavat häält tundmast. «Mine oma leed, jumala ja püha Dunstani nimel, ja, ära sega minu ja mu püha venna palvetamist.»

«Hull munk,» vastas hääl väljast, «ava Locksleyle!»

1 Põhjatu häda seest...

«Kõik on kindel, kõik on korras,» ütles eremiit oma kaaslasele.

«Aga kes see on?» küsis Must rüütel. «Mul on tähtis seda teada.»

«Kes ta on,» vastas munk, «ma ju ütlesin — sõber.»

«Kuid missugune sõber?» küsis rüütel. «Sest tema võib olla sinu sõber, mitte aga minu oma.»

«Missugune sõber,» kordas munk, «see on küsimus, mida on kergem küsida kui vastata. Missugune sõber... noh tema on just see aus metsaülem, kellest ma sulle esiti rääkisin.»

«Noh, sama aus metsaülem, nagu sina oled vaga pagulane,» vastas rüütel, «selles ma ei kahtle. Kuid tee uks enne lahti, kui ta selle hingedelt maha lööb.»

Koerad, kes koputamise algusel hirmsasti haukuma hakkasid, näisid nüüd selle hääle ära tundvat, kes väljas seisis, sest nad muutsid oma teguviisi täiesti, kraapisid ust ja vingusid, nagu paluksid nad sõbra sisselaskmist. Munk lükkas uksel riivi eest ning Locksley astus oma kahe kaaslasega sisse.

«Munk,» oli Locksley esimene küsimus rüütlit nähes, «mis lõbus seltsiline sul siin on?»

«Keegi meie ordu vend,» vastas munk pead raputades, «meie palvetasime kogu öö.» .

«Tema on, ma arvan, sõjalise kiriku munk,» lausus Locksley, «neid on täna rohkesti väljas liikvel. Munk, sa pead roosikrantsi maha panema ja oma malaka kätte võtma, me vajame kõiki oma mehi, olgu nad ilmalikud või vaimulikud. Kuid,» lisas ta juurde munka pisut kõrvale tõmmates, «oled sa hull või? Võtta vastu rüütel, keda sa ei tunne? Oled sa meie lepingu juba unustanud?»

«Ei tunne!» hüüdis munk julgesti vastu. «Mina tunnen teda sama hästi kui karjus oma keppi.»

«Mis ta nimi siis on,» küsis Locksley.

«Tema nimi,» ütles eremiit, «tema nimi on sir Ant-hony of Scrablestone... nagu jooksin mina mehega, kelle nime ma ei tea.»

«Sa oled joonud rohkem kui vaja, munk.» ütles vabamees, «ja ma kardan, et oled ka rohkem kui vaja lobisenud.»

193

«Hea vabamees,» ütles rüütel ette astudes, «ära pahanda minu lahke kostitajaga. Tema tuli mulle ainult lahkesti vastu, mida mina oleksin temalt ka nõudnud, kui ta seda heaga poleks tahtnud.»

«Nõudnud?» hüüdis munk. «Oota ainult, kuni ma selle halli kuue rohelise vammuse vastu vahetan, ja kui ma siis keppi sinu pea ümber vurri ei pane lööma, pole ma aus munk ega tubli metsavend.»

Seda rääkides tõmbas ta mungakuue seljast, mille alt tuli nähtavale linane rüü ja aluspüksid, nende peale ajas ta ruttu rohelise vammuse ja samasugused püksid. «Palun, seo mu paelad kinni,» ütles ta Wambale, «oma vaeva eest saad tasuks karika sekti.»

«Suur tänu sekti eest,» ütles Wamba, «aga arvad sa, et see on seaduse järgi, kui ma aitan sind vagast mungast patuseks metsavennaks muuta?»

«Ära karda,» kostis munk, «ma pihin oma rohelise vammuse patud hallile mungakuuele ning kõik on jällegi korras.»

«Aamen!» vastas naljahammas. «Peente rõivastega patukahetsejal olgu kotiriidest pihi-isa, ja ehk võib teie kuub ka minu laigulise vammuse patud andeks anda.»

Nende sõnadega aitas ta mungal need paljud paelad kinni köita, mis pükse vammusega ühendasid.

Kuna nemad nõnda ametis olid, viis Locksley rüütli pisut kõrvale ja ütles temale: «Ärge salake, sir rüütel, teie olite see, kes otsustas inglaste ^õidu välismaalaste üle Ashby turniiri teisel päeval.»

«Ja mis sellest järgneb, kui teie õieti aimate, tubli vabamees?» vastas rüütel.

«Niisugusel1 korral peaksin teid nõrgema leeri sõbraks.» vastas vabamees.

«See oleks vähemalt vapra rüütli kohus,» vastas Must rüütel, «ja hea meelega ei tahaks ma, et minust teisiti mõeldaks.»

«Minu arvates,» ütles vabamees, «peaksite olema sama hea inglane kui rüütelgi, sest see, millest mina tahan rääkida, puutub tõepoolest iga ausat meest, kuid eriti ausat sündinud inglast.»

«Te ei või kedagi leida,» ütles rüütel, «kellele Inglismaa ja iga tõsise inglase elu oleks kallim kui minule.»

194

«Seda tahaksin heal meelel uskuda,» ütles metsavend, «sest kunagi varemalt pole see maa vajanud sellisel määral nende abi, kes teda armastavad. Kuula mind, mina räägin sulle ettevõttest, milles sa võiksid auväärt osa etendada, kui sa tõepoolest see oled, kes sa paistad olevat. Salk võrukaelu, kes on end paremate meeste riidesse pannud, on suursuguse inglase, nimega Saksi Cedric, ühes tema saatjaskonna ja tema sõbra Athelstane of Coningsburghiga kinni võtnud ja on ta siia metsa Torquilstone'i lossi vangi viinud. Nüüd küsin ma sult kui tublilt rüütlilt ja healt inglaselt, tahaksid sa nende päästmisel abiks olla?»

«Minu tõotus kohustab mind seda tegema,» vastas rüütel, «kuid hea meelega tahaksin teada, kes olete teie, kes te mind seda tegema palute?»

«Mina olen,» vastas metsavend, «nimetu mees, kuid ma olen oma isamaa ja oma isamaa sõprade sõber. Sellega peaksite praegusel silmapilgul rahulduma, eriti veel, kus te ise tahate tundmatuks jääda. Uskuge aga, et minu panti pandud sõna on sama püha, nagu kannaksin ma kuldkannuseid.»

«Meelsasti tahan seda uskuda,» ütles rüütel. «Olen harjunud inimeste nägusid lugema ja sinu oma räägib aususest ning kindlusest. Sellepärast ei küsi ma sult enam midagi, vaid tahan sulle abiks olla vangide vabastamisel; peale seda, arvan ma, tunneme teineteist paremini ja lahkume teineteisest rahul olles.»

«Nii,» ütles Wamba Gurthile, sest peale munga riietamist tuli ta onni teise nurka ja kuulis seal kõneluse lõppu, «nii, nõnda oleme siis saanud uue seltsimehe? Loodan, et rüütli vaprus on ehtsam metall kui eremiidi usk või vabamehe ausus, sest Locksley paistab olevat sündinud salakütina ja preester lõbusa silmakirja-teenrina.»

«Pea oma molu, Wamba,» ütles Gurth, «võib ju kõik olla, nagu sina arvad, aga kui vanasarvik ise praegu tõuseks ja mulle oma abi pakuks Cedricu ja leedi Ro-wena vabastamiseks, siis leiaksin endas vaevalt niipalju usku, et saatana pakkumist tagasi lükata ja teda taganema sundida.»

195

Munk oli nüüd täielikus vabamehe ülikonnas — mõõk ja kilp käes, vibu ja nooled ning tugev rihm üle õla. Tema lahkus salga eesotsas kambrist ja kui ta ukse oli hoolega lukustanud, pistis ta võtme lävepaku alla.

«Oled sa niisuguses seisukorras, et saad meile abi anda, munk,» küsis Locksley, «või möllab peekri sisemus sul alles peas?»

«Mitte rohkem kui püha Dunstani allikast joodud sõõm jõuab seda vaigistada,» vastas preester. «Midagi kihiseb peaajus ja jalus tundub midagi tudisevat, kuid silmapilk näete, et kõik see kaob.»

Nõnda öeldes astus ta kivibasscini juurde, kus pulbitses kuuvalgel voolav vesi, ja võttis sealt niisuguse sõõmu, nagu mõtleks ta allika kuivaks juua.

«Millal sa viimati jõid niisuguse januga vett, püha Copmanhursti munk?» küsis Must rüütel.

«$iis, kui mu viinavaat jooksma hakkas ja kõik oma vedeliku seadusvastasest.august välja laskis,» vastas munk, «ja nõnda mul midagi muud joogiks üle ei jäänud, kui see minu kaitsepühaku and.»

Nüüd pistis munk ka oma käed ja pea allikasse ja pesi öösise prassimise jäljed maha.

Nõnda värskendatult ja kainestatult keerutas lõbus munk oma rasket võitluskeppi kolme sõrmega pea kohal, nagu oleks tal pilliroog peos, ja hüüdis ise sealjuures: «Kus on need kelmid röövlid, kes tüdrukuid nende tahtmise, vastu ära viivad? Saatan ise lennaku õhus, kui mina pole mees, kes läheb tosina vastu nende seast.»

«Kas sa vannud, püha munk?» küsis Must rüütel.

«Ära nimeta mind mungaks,» kostis ümberriietatud eremiit, «püha Jüri ja tema lohemao nimel olen ma seda seni, kui ma oma mungakuube kannan. Ajan ma endale aga rohelise vammuse selga, siis tahan ma juua, vanduda ja tüdrukutega jännata nagu lõbus jahimees siin maanurgas kunagi.»

«Tule, lõbus preestrimolkus,» ütles Locksley, «ja ole vait, sa teed müra, nagu kogu klooster pühal õhtul, kui abt on juba puhkama läinud. Tulge ka teie teised, mu isandad, me peame oma jõud kokku koguma, sest siiski on meid Reginald Front-de-Boeufi lossi peale kinnijooksmiseks küllalt vähe.»

196

«Mis! On see Front-de-Boeuf,» ütles Must rüütel, «kes kuninga maanteel kuninga alamatele kallale tungib? On ta röövliks ja riisujaks muutunud?»

«Riisuja on ta alati olnud,» ütles Locksley.

«Ja mis röövimisse puutub,» ütles munk, «siis kahtlen ma,, kas ta kunagi pooltki nii aus on olnud, kui paljudki minu tuttavad röövlid.»
«Liigu edasi, munk, ja ole vait,» ütles vabamees, «parem vii meid kohtamispaika, kui räägid, mis rääkimata võiks jääda, sest see on arutu ja kohatu.»

KAHEKÜMNE ESIMENE PEATÜKK

Kuid kahjuks palju aaslaid möödunud sest,
kui selle laua laga istuli
ja valgust andis suitsev vahaküünal!
Ent hämaruses võlvikaarte all
ma kuulen sosistamist kaugest ajast
ja nende inimeste huultelt,
kes ammu juba hauas puhkavad.
«Orra» (tragöödia)

Kuna need abinõud Cedricu ja tema kaaslaste päästmiseks ette võeti, tõttasid relvastatud mehed, kes saksi ülikud kinni võtsid, nendega kindla paiga poole, kus nad mõtlesid ohvrid vangi panna. Nad olid sunnitud mitu korda peatuma ja mõnikord teel isegi tagasi minema, et soovitud sihti leida. Enne 'algas juba suvine hommik oma aovalgusega, kui röövlid kindlad olid, et nad on õigel teel. Valguse tulekuga muutus kõik ja nüüd võis salkkond kiiremini edasi liikuda. Röövlipealikud ajasid vahepeal järgmist juttu.
«Oleks aeg, et sa meist juba lahkuksid, sir Maurice,» ütles templirüütel de Bracyle, «sest sa pead oma müsteeriumi teist poolt ette valmistama. Sa pead ju nüüd rüütelliku vabastaja osa mängima.»
«Mõtlesin selle üle järele,» vastas de Bracy, «ja ma ei lahku sinust enne, kui kena saak on ilusasti Front-de-Boeufi lossis. Seal tahan ma oma õigel kujul leedi Rowena ette ilmuda ja ma loodan, et ta mu vägivalla-tegu minu kire suurusega vabandab.»
«Ja mis sundis sind oma plaani muutma, de Bracy?» küsis templirüütel.
«See ei puutu sinusse,» vastas de Bracy.
«Tahaksin ometi loota, sir rüütel,» ütles templihärra, «et sa ei muutnud oma plaani kahtlusest minu aupuse suhtes, nagu Fitzurse püüdis sulle sisendada.»
«Minu mõtted on minu omad,» vastas de Bracy. «öeldakse, et kurat naerab, kui üks varas teise varga tagant varastab. Aga me teame kõik, et kuigi kurat tõe

poolest tuld ja väävlit sülitaks, siis ei takistaks see ometi ühtegi templirüütlit oma tuju järgi talitamast.»
«Ega ühtegi palgaväe ülemat,» lisas templihärra, «kartma oma seltsimehelt ja sõbralt ülekohut, mida ta ise kõigile teeb.»
«See on asjatu ja ohtlik süüdistus,» kostis de Bracy. «Aitab sellestki, et ma templirüütlite viise ja kombeid tunnen, ning ma ei taha lasta seda kena saaki, mille pärast ma nii palju kaalule panin, enese käest ära kiskuda.»
«Ahaa!» vastas templihärra. «Mida sa kardad? Sa tunned ju meie ordu tõotusi.»

«Väga hästi,» ütles de Bracy, «ja ka seda, kuidas neid peetakse. Nonoh, sir templirüütel, rüütellikke määrusi seletatakse Palestiinas väga vabalt ja praegusel korral ei taha ma midagi teie südametunnistuse hoolde usaldada.»

«Siis kuule tõtt,» sõnas templirüütel, «minul pole sinu sinisilmalise iludusega vähematki tegemist. Meil on siin tüdruk, kes mulle rohkem meeldib.»

«Mis! Tahad sa ümmardaja juurde alla laskuda?» küsis de Bracy.

«Ei, sir rüütel.» kostis templihärra kõrgilt. «Ümmardajani ma ei lasku. Mul on vangide seas keegi, kes on sama armas kui sinu kaunitar.»

«Püha palve nimel, sa mõtled kena juuditüdrukut!» hüüdis de Bracy.

«Ja kui ma seda teeksin, kes mind takistaks?» küsis Bois-Guilbert.

«Ei keegi, niipalju kui mina tean,» vastas de Bracy, «ainult sinu poissmehetõotus või sinu oma südametunnistus,-mis võib piinama hakata armumängu pärast juudiga.»

«Mis minu töötusse puutub,» ütles templirüütel, «siis vabastas meie kõrge meister mind sellest. Minu südametunnistusega on aga lugu nõnda, et mees, kes on kolmsada saratseeni maha löönud, ei pane ometi iga väikest eksisammu tähele, nagu teeb seda külatüdruk esimesel pihtimisel suure reede õhtul.»

«Sina ise tunned oma eesõigusi kõige paremini.» tähendas de Bracy. «Kuid mina oleksin valmis vanduma,

et sinu mõtted on enam vana liiakasuvõtja rahapunga kui tema tütre mustade silmade juures.»

«Mina võin mõlemaid võtta,» vastas templihärra. «Pealegi on vana juut mulle ainult pool saaki, sest pean teda jagama Front-de-Boeufiga, kes päris jumalamujdu oma lossi meile tarvitada ei anna. Mina aga pean saama midagi, mis oleks täielikult minu ja tasuks mulle selle jandi eest, nii heitsingi silma juudi ilusale tütrele. Ja nüüd, kus sa mu kavatsusi tead, teed sa muidugi oma esialgse plaani järgi, eks? Minu vahelesegamist, nagu näed, pole sul karta.»

«Ei,» vastas de Bracy, «mina jään oma saagi juurde. Sinu sõnad võivad tõsi olla, kuid mulle ei meeldi see tõotustest vabastamine kõrge meistri. poolt ega ka teened, mis sa oled omandanud kolmesaja saratseeni tapmisega. Teil on liiga suured lootused pattude andeksandmise peale, et te väikeste eksituste pärast liiga palju kõhkleksite.»

Selle kõneluse ajal püüdis Cedric oma vahtidelt teada saada, kes nad on ja mis nad mõtlevad teha.

«Te paistate inglased olevat,» ütles ta, «kuid ometi — püha taevas! — tungite oma suguvendade kallale nagu normannid. Teie peaksite olema minu naabrid, seega minu sõbrad, sest ühelgi minu inglise naabritest poleks põhjust vaenu tunda. Ütlen leile, mehed, isegi need, kellele röövli märk on otsa ette surutud, on minult kaitset leidnud, sest ma tunnen nende viletsusele kaasa ja ei salli nende rõhumist omavoliliste parunite poolt. Mida peaksite te siis minult tahtma ja mida võiks see vägivald teile anda? Teie olete oma tegudes halvemad kui kiskjad loomad ja nüüd tahate ka nende moodi tummaks jääda?»

Cedric rääkis aga ilmaaegu, sest vahtidel olid vaikimiseks liiga kaalukad põhjused, et suud avada ja tema vihastele sõnadele vastata. Röövlid ruttasid temaga edasi, kuni jõudsid päratu suurte puudega alleele, mille teises otsas kerkis silme ette Torquilstone, Reginald Front-de-Boeufi vana ja hall loss. See oli väike kindlus, mis koosnes jämedast

ja kõrgest neljakandilisest tornist ja seda piiravatest madalatest hoonetest ühes õuega nende keskel. Välismüüri piiras sügav kraav,

200

mis sai oma vee jõest. Front-de-Boeuf, kes oma iseloomu tõttu naabritega sageli tülli sattus, oli lossi kind-lustusi täiendanud ja ehitanud välismüürile tornid, nii et seda oli võimalik igast küljest kaitsta. Sissekäik lossi kulges, nagu tol ajal ikka, ettepoole nihutatud müüride vahelt, mida kaitsesid nurkadele ehitatud väikesed tornid.

Niipea kui Cedric nägi puude vahelt Front-de-Boeufi lossitorne ja halle sammaldunud müüre hommikuse päikese paistel helkimas, aimas ta silmapilk oma õnnetuse tõelist põhjust.

«Tegin ülekohut,» kostis ta, «selle metsa varastele ja röövlitele, kui arvasin niisugused tõprad nende kilda. Sama hästi oleksin võinud siinse laane rebased Prantsusmaa röövhuntidega ära segada. Ütelge mulle, koerad, kas teie isand sihib minu elu või mu varandust? On seegi teie meelest liiga palju, et ainult kaks saksi-last, mina ja suursugune Athelstane, on peremeesteks sellel maal, mis peaks tervenisti olema meie rahva pärandus? Siis tehke oma vägivald täielikuks ja võtke meilt elu, nagu te tegite seda meie vabadusega. Kui Saksi Cedric Inglismaad ei suuda vabastada, siis on ta valmis tema eest surema. Ütelge oma vägivallaisan-dale, ma ei palu temalt muud midagi, kui et ta laseks ainult leedi Rowenal ausalt ja puutumatult minna. Tema on naisterahvas ja teda pole neil vaja karta, sest meiega surevad kõik need, kes julgevad tema heaks võidelda.»

Teenrid jäid endiselt tummaks ja nüüd seisid nad juba lossi väravate ees. De Bracy puhus kolm korda sarve ja vibumehed, kes vallil nende tulekut ootasid, tõttasid silda alla laskma. Vangid sunniti sadulast maha astuma ja viidi ruumi, kus neile pakuti kehakinnitust, mida mitte keegi peale Alhelstane'i ei arvanud heaks puutuda. Aga see kuningavõsu ei saanud palju aega tema ette pandud roogade maitsmiseks, sest peagi anti temale ja Ccdricule teenrite poolt mõista, et nad Rowe-nast eraldi üksikusse ruumi vangi pannakse. Vastuhakkamine oli asjatu ja nõnda sunniti neid minema suurde, kohmakate saksi sammastega tuppa, mis sarnanes vanemate kloostrite söögi- ja koosolekusaalidega.

201

Seejärel eraldati leedi Rowena teistest ja saadeti, kuigi viisakalt, siiski ilma tema tahtmist küsimata kuhugi kaugemasse ruumi. Sama rahutust lekitav samm astuti ka Rebekka suhtes, hoolimata isa vaheleastumisest, kes äärmises meeleheites pakkus isegi raha, et teda lubataks oma tütre juurde jääda. «Vilets uskmatu,» vastas üks vaht temale, «kui sa oma kongi näed, siis pole sul enam tahtmist, et su tütar seda sinuga jagaks.» Ja ilma sõnu kulutamata kisti vana juut vägivaldselt teistest vangidest lahku. Teenrid paigutati pärast hoolikat läbiotsimist lossi teise ossa. Leedi Rowena pidi loobuma isegi sellest mõnust, mis talle oleks võinud pakkuda Elgitha ligiolek ja ümmardamine.

Ruum, kuhu saksi pealikud paigutati — sest nende juures peatume kõigepealt — oli millalgi lossi suure saali aset täitnud, kuigi teda nüüd vahitoana tarvitati. Niisuguseks lihtsaks otstarbeks oli ta määratud sellepärast, et praegune isand, kes oma parunlikku asukohta mõnususe, kauniduse ning julgeoleku mõttes täiendas, oli ehitanud uue saali, mille võlvitud katust kandsid peenemad ja elegantsemad sambad ja mis oli kohandatud suurejoonelisemaks sisustuseks, nagu seda normannid olid endaga kaasa toonud.

Cedric sammus ruumis edasi-tagasi, mõeldes vihaselt oleviku ja mineviku peale, kuna aga tema kaaslane oli oma ükskõiksuse tõttu igasuguste kurbade mõtete eest kaitstud.

Isegi vangistus mõjus talle nii vähe, et ta pidas ainult ajuti tarvilikuks Cedricu elavale ja kirglikule kõnevoolule vastata.

«Jah,» ütles Cedric, kes pooleldi endamisi, pooleldi AlhelstaneMga rääkis, «siinsamas saalis pidutsesid minu isa Torquil Wolfgangeriga, kui see andis peavarju vaprale ja õnnetule Haroldile, kes oli minemas norralaste vastu, keda juhtis mässaia Tosti. . Siinsamas saalis andis Harold oma mässulise venna saadikule selle suuremeelse vastuse, millest minu isa nii tihti vaimustatult rääkis. Tosti saadik võeti siin vastu, kui saal oli tulvil suursuguseid saksi pealikuid, kes oma valitseja juures punast viina maitsesid.»

«Ma loodan,» ütles Athelstane, keda tema kaaslase praegused sõnad pisut liigutasid, «et nad ometi ei

unusta saatmast meile lõunaks pisut viina ja kehakinnitust, sest esiteks anti meile söömiseks liiga üürike aeg ja pealegi ei maitse mulle toit kunagi hästi kohe pärast ratsutamist, kuigi tohtrid seda soovitavad.»

Cedric jätkas oma jutustust, ilma et oleks kaaslase vahemärkust tähele pannud.

«Tosti saadik sammus läbi saali, hoolimata kortsus kulmudest tema ümber, ja lähenes kuningas Haroldi troonile.

«Mis oleks,» päris ta, «kuningas, sinu vennal loota, kui ta oma sõjariistad maha paneb ja sinult rahu palub?»

«Venna armastust,» hüüdis suuremeelne Harold, «ja Norlhumberlandi toredat krahvkonda.»

«Ja kui Tosti selle pakkumise vastu võtaks,» päris saadik, «mis oleks siis määratud tema ustavale liitlasele, Norra kuningale Hardradale?»

«Seitse jalga Inglise pinda,» vastas Harold ägedalt, «aga kuna kõik räägivad, et Hardrada olevat hiiglane, siis lisame ehk kaksteistkümmend tolli juurde.»

Saal kajas kiiduavaldustest. Tõsteti karikaid ning sarvi selle sooviks, et norralane võimalikult pea oma Inglise pinnaosa kätte saaks.»

«Oleksin kõigest hingest nendega kaasa joonud,» ütles Athelstane, «sest minu keel kuivab kurgulakke.»

«Nõutu saadik,» jätkas Cedric elavalt oma jutustust, kuigi see kuulajas huvi ei äratanud, «läks tostile ja tema liitlasele solvatud kuninga saatuslikku vastust viima. Pärast seda sündiski, et kauged Yorki tornid ja verised Derwenli vood1 nägid seda hirmsat võitlust, milles Norra kuningas-kui ka Tosti vapruse'st hoolimata langesid ning ühes nendega kümme tuhat vahvat meest. Kes oleks võinud arvata, et samal uhkel päeval, millal see lahing võideti, paisutas sama tuul, mis lehvitas sakside võidurikkaid lippe, ka normannide purjesid ja tõi nad õnnetule Sussexi rannale? Kes oleks võinud arvata, et mõne lühikese päeva pärast polnud Haroldil

1 See oli Stamfordi lahing 1066. a., milles kuningas Harold võitis oma venna Tosti ning selle liitlased; mõni päev pärast seda sai ta ise Hastingsi lahingus surma. Tõlk.

endal oma kuningriigist rohkem järel, kui see osa, mille ta oli vihatujus lubanud Norra sissetungijale! Kes oleks võinud arvata, et teie, suursugune Athelstane, kes põlvnete Haroldi verest, ja et mina, kelle isa oli tubli Saksi krooni kaitsja, saame alatu normanni vangideks just selles saalis, kus pühitseti nii suurt pidu!»

«See on muidugi väga kurb,» vastas Athelstane, «kuid mina arvan, et nad vabastavad meid väikese lunaraha eest. Võimatu oleks arvata, et nad tahavad meid surnuks näljutada; kuid siiski, lõuna on juba ammugi käes, aga me ei näe ometi ettevalmistusi lõunasöögiks. Vaadake ometi aknasse, auväärt Cedric, ja otsustage päikese järgi, kas lõuna pole juba käes.»

«Võib-olla,» vastas Cedric, «aga võimatu on mul sellesse värvitud võresse vaadata, ilma et minus ei ärkaks mõtted, mis ei puutu põrmugi praegusesse silmapilku ega selle puudustesse. Suursugune sõber, kui see aken tehti, ei tundnud meie karedad esi-isad veel klaasi valmistamise või selle värvimise kunsti. Wolfgangeri uhke isa tõi Normandiast kunstniku, kes ilustas selle saali nende uute ehetega, mis murrab jumala päevavalguse nii imelikkudesse varjunditesse. Välismaalane tuli siia vaesena, kerjusena, roomavana ja alandlikuna, olles valmis ka kõige madalama mehe ees oma pead paljastama. Kuid tagasi läks ta hellitatuna ja uhkena, et oma ahnetele suguvendadele saksi ülemate lihtsusest ja rikkusest jutustada. Oo! Meie poolt oli see rumalus, Athelstane, ja Hengisti järeltulijad ning tema lihtne sugu mõistsid ning nägid seda ette, kui pidasid kinni oma lihtsatest eluviisidest. Meie tegime need võõrad oma südamesõpradeks, oma usaldusväärilisteks teenriteks, meie laenasime neilt kunstnikud ja kunsti ja põlgasime seda ausat lihtsust ning karedust, millega säilisid meie tublid esi-isad, ning nõnda hellitas ja nõrgestas meid normannide kunst ammu enne, kui .me nende sõjavõimu alla langesime. Palju maitsvam oli meie kodune toit, mida sõime rahus ja vabaduses, kui võõrad toredad road, mille armastus tegi meid võitja pärisorjaks.»

«Praegusel silmapilgul,» ütles Athelstane, «peaksin ma ka kõige lihtsamat toitu toredaks roaks ja ma imestan,

suursugune Cedric, et teie nii kindlasti suudate minevikku meeles pidada ja oleviku söögiaega unustada.»

«See on raisatud aeg,» pomises Cedric kärsitult endamisi, «kui rääkida temaga millestki muust peale söögiisu. Hardicanuti hing on teda vallanud ja ta ei tunne muud lõbu kui süüa, juua ning siis veel lisa nõuda. Ah! Et niisugune ettevõte, nagu seda on Inglismaa uuestisündimine, peab liikuma nii halbadel hingedel! Kui ta Rowenaga ühineks, ehk ärataks selle leedi suursugusem ja üllam hing ellu tema loomuse parema osa. Aga kuidas võib see sündida, kui Rowena, Athelstane ja mina ise oleme selle jõhkra marodööri vangid võibolla just sellepärast, et ta meie vabadust peab ohtlikuks oma rahva vägivallavõimule.»

Kuna Cedric niisuguseisse piinavatesse mõtetesse süvenes, avanes nende vangikoja uks ja sisse astus lauaülem oma valge ametikepiga. See tähtis isik sammus tõsiselt ja teda saatsid neli teenrit, kes kandsid nõudega kaetud lauda, mille välimus ja lõhn olid Athelsta-ne'ile rikkalikuks tasuks kannatuste eest. Kõik need, kes laua ääres teenisid, kandsid pikki mantleid ja näo-katteid.

«Mis see pimesikumäng tähendab?» hüüdis Cedric. «Arvate, et me ei tea, kelle vangid me oleme teie isanda lossis? öelge temale,» jätkas ta, tahtes kasutada võimalust alustada läbirääkimisi vabastamise üle, «öelge oma isandale, Reginald Front-de-Boeufile, et meie ei tea ainsatki põhjust, miks ta meid kinni peab. Kas tä tahab seadusvastaselt' meie kulul rikkaks saada? öelge temale, et meie alistume tema röövhimule, nagu me seda teeksime samal tingimusel ka pärisröövlitega. öelgu ta summa, millega ta meie vabadust hindab, ja see makstakse temale, kui see meile üle jõu ei käi.»

Lauaülem kummardus ainult peaga.

«Ja öelge härra Reginald Front-de-Boeufile,» ütles Athelstane, «et ma saadan temale väljakutse võitluseks elu ja surma peale, jalgsi või ratsa, kuskil kindlas paigas, kaheksa päeva pärast minu vabanemist ja seda väljakutset ei või ta tagasi lükata ega selle vastuvõtmisega viivitada, kui ta on tõeline rüütel.»

205

«Mina annan teie väljakutse rüütlile edasi,» vastas lauaülem, «nüüd aga jätan teid teie eine hooleks.»

Atlielstane'i väljakutse polnud tehtud sugugi nõutava viisakusega, sest tema suu oli toitu täis, mis nõudis töid mõlemalt lõualuult, kui sellele lisada veel tema loomulik aeglus, siis ei avaldanud väljakutse sugugi loodetud mõju. Ometi tervitas Cedric seda oma kaaslase sammu kui märki, et tema vaim on elustunud, kuna Athelstane'i endine ükskõiksus kippus Cedricu kannatust katkestama. Nüüd raputas Cedric sõbralikult sõbra kätt ja tundis isegi nagu kurbust, kui Athelstane tähendas, et tema oleks valmis tosina Front-dc-Boeufi taolise rüütliga võitlema, et pääseda vangitornist, kus liiga palju murulauku toidu sisse pannakse. Kuid hoolimata sellest ükskõiksusse tagasilangemisest asus Cedric AthelstaneM vastu teisele poole lauda ja näitas, et kuigi kodumaa viletsus temalt toidu mäletamise võis riisuda, suutis ta ometi toitu nähes tõendada, et ka tema on esi-isadelt ühes teiste sakside omadustega söögiisu pärinud.

Aga vangid ei saanud kaua toitu maitsta, sest neid segati isegi selles tähtsas talituses: väravate ees puhuti sarve. Seda tehti kolm korda ja nii tugevasti, nagu oleks see sündinud mõne nõiutud lossi ees imerüütli poolt, kelle signaali mõjul kaovad hommikuse uduna saalid ja tornid, sillad ja kindlustused. Saksilased kargasid laua tagant üles ja ruttasid akna juurde. Kuid nende uudishimu ei leidnud rahuldust, sest aknad avanesid hoovile, hääl aga tuli väljastpoolt. Ent sarvehääl näis tähtis olevat, sest lossis tekkis kohe suur sagimine.

KAHEKÜMNE TEINE PEATÜKK

Mu tütar! Oh, mu rahal Oh, mu tütart
Oli, mu ristirahva rahal
Kus on õigus? Seadus? Oh, mu kuld ja tütar!
Shakespeare, «Veneetsia kaupmees».

Laseme Saksi pealikutel kohe, niipea kui nende rahuldamata jäänud uudishimu seda lubas, oma pooleli jäänud eine juurde tagasi pöörduda ja heidame pilgu Yorki Isaaci süngemasse vangikambrisse. Vaene juut oli visatud rutuga kuhugi lossikeldrisse, mis asus sügaval maapinna all, veel sügavamal isegi kui lossikraav, mispärast seal oli pime ja niiske. Valgus pääsis sinna ainult paari õhuaugu kaudu, mis olid nii kõrgel, et vangi käsi ei küündinud neid puutuma. Isegi keskpäeval valitses keldris ainult tume hämarik, mis muutus pilkaseks pimeduseks juba ammu enne, kui päevavalgus mujalt lossist lahkus. Ahelad ja rauad rippusid veel endisest ajast tühjalt seina küljes ja ühes rõngas olid veel praegu alles kõdunevad kondid, mis sarnanesid inimese jalaluudega, nagu oleks keegi vang siin surnud ja ka luukereks muutunud.

Õudse vangikoja ühes otsas asus suur kolle ja selle kohal pooleldi roostetanud raudvarvad.

Vangikoja sisustus oli niisugune, et see oleks võinud värisema panna julgemagi südame kui seda .oli Isaaci oma, kes hädas siiski rohkem julgust avaldas, kui ta oli seda teinud hädaohu tulekut kartes! Jahimehed räägivad; et jänese hirm hurtade eest põgenedes olla suurem kui sel silmapilgul, millal ta juba kinni haaratakse. Muidugi olid juudid alalise hirmu tõttu ka teatud määral etle valmistatud igasuguse vägivalla vastu, nii et see ci äratanudki neis enam üllatust, mis hirmu suurendab. Ka polnud see esimene kord, kus Isaac nii ohtlikus olukorras viibis. Sellepärast lootis ta oma kogemuste põhjal, et pääseb ka nüüd nagu metslind küti käest. Samuti oli Isaacil seda kangekaelsust ja vankumatut meelekindlust, millega iisraeli mehed on talunud

ka kõige suuremaid katsumusi, enne kui nad oma rõhujate võimule ja vägivallale alistusid.

Passiivses vastupanumeeleolus riideid keha ümber mässides, et kaitsta ihuliikmeid vangikongi niiskuse vastu, istus juut keldrinurgas, käed ristis, juuksed ja habe sassis. Ta oleks väärt olnud oma kõrge mütsi ning nahaga äärestatud mantliga selles tuhmis ja õudses valguses Rembrandti pintslit, kui see kuulus maalija tol ajal oleks elanud. Ligemale kolm tundi istus juut liikumatult, kuni viimaks kostsid sammud vangikoja trepilt. Riivid kriiksusid, uksehinged vingusid ja sisse astus Reginale! Front-de-Boeuf templirüütli kahe saratseen-Issc ssstd

Front-de-Boeuf oli suur ning tugev mees. Kogu oma elu oli ta veetnud sõjaväljal ja sissisõda pidades. Kunagi polnud ta valinud abinõusid, et oma võimu suurendada. Isegi ta näojooned väljendasid ägedaid ja madalaid kirgi. Armid näol oleksid mõne teistsuguse iseloomuga mehe hinnatava vapruse märkidena sümpaatseks muutnud, kuid Front-de-Boeufi ilmele lisasid need ainult metsikust ja jubedust, mis hoovas vastu kogu tema isikust. See kohutav parun kandis kitsast nahkkuube, mis oli sõjariistade kandmisest mitmest kohast ära hõõrutud ja määritud. Relvaks oli tal praegu ainult pistoda vööl, mis nagu tasakaalustas paremal küljel rippuvat roostetanud võtmekimpu.

Mustad orjad, kes Front-de-Boeufi saatsid, olid oma toredad rõivad seljast võtnud, tõmmanud jalga jämedast linasest riidest püksid ning selga kuued, mille käised olid üle küünarnukkide kääritud nagu lihunikkudel, kui nad tapamajas oma töö juurde asuvad. Kummalgi saratseenil oli käes väike korv ja nad jäid ukse kõrvale seisma, kuna Front-de-Boeuf selle hoolikalt ja kahekordselt lukustas. Pärast seda ettevaatusabinõu astus parun pikkamisi juudi poole ja silmitses teda ainiti, nagu tahaks ta teda oma pilguga halvata: nõnda teevad mõned kiskjad oma saagiga. Näis. nagu oleks Front-de-Boeufi tumedal ja kurjal pilgul tõepoolest salapärane mõju õnnetu vangi peale. Juut istus ammuli sui ja vahtis suure hirmuga metsikut parunit. Isaac langes sõna otseses mõttes kössi ning muutus väiksemaks

normanni hävitava pilgu ees. Isaac ei suutnud jalule tõusta, et avaldada oma hirmu kohast aupaklikkust, ta ei märganud isegi mütsi peast võtta ega ainsatki palvesõna lausuda — nii kohutav oli ta kartus ähvardava piinamise ning surma ees.

[1] Kõige vanem Euroopa kuningaloss, mille juba roomlased olevat ehitanud. Hiljem vangla. Kunagi asus ka riigi rahapada seal. Tõlk.

Sellevastu paistis normanni võimas kuju aina paisuvat, nagu sünnib kotkaga, kes kaitsetu ohvri kallale tormates suled kohevile ajab. Parun peatus kolme sammu kaugusel nurgast, kus õnnetu juut istus, püüdes ennast võimalikult väikese ruumi peale kokku suruda. Parun andis ühele orjale käsu ligi astuda. Saratseen tuli, võttis korvist suure kaalu ning kaaluvihid, pani need Front-de-Boeufi jalge ette ning taganes uuesti aupaklikku kaugusesse oma kaaslase kõrvale.

Meeste liigutused olid aeglased ja pühalikud, nagu kuulutaksid nad lähenevat hirmu ja julgust. Front-de-Boeuf alustas ise kõnelust, pöördudes õnnetu vangi poole:

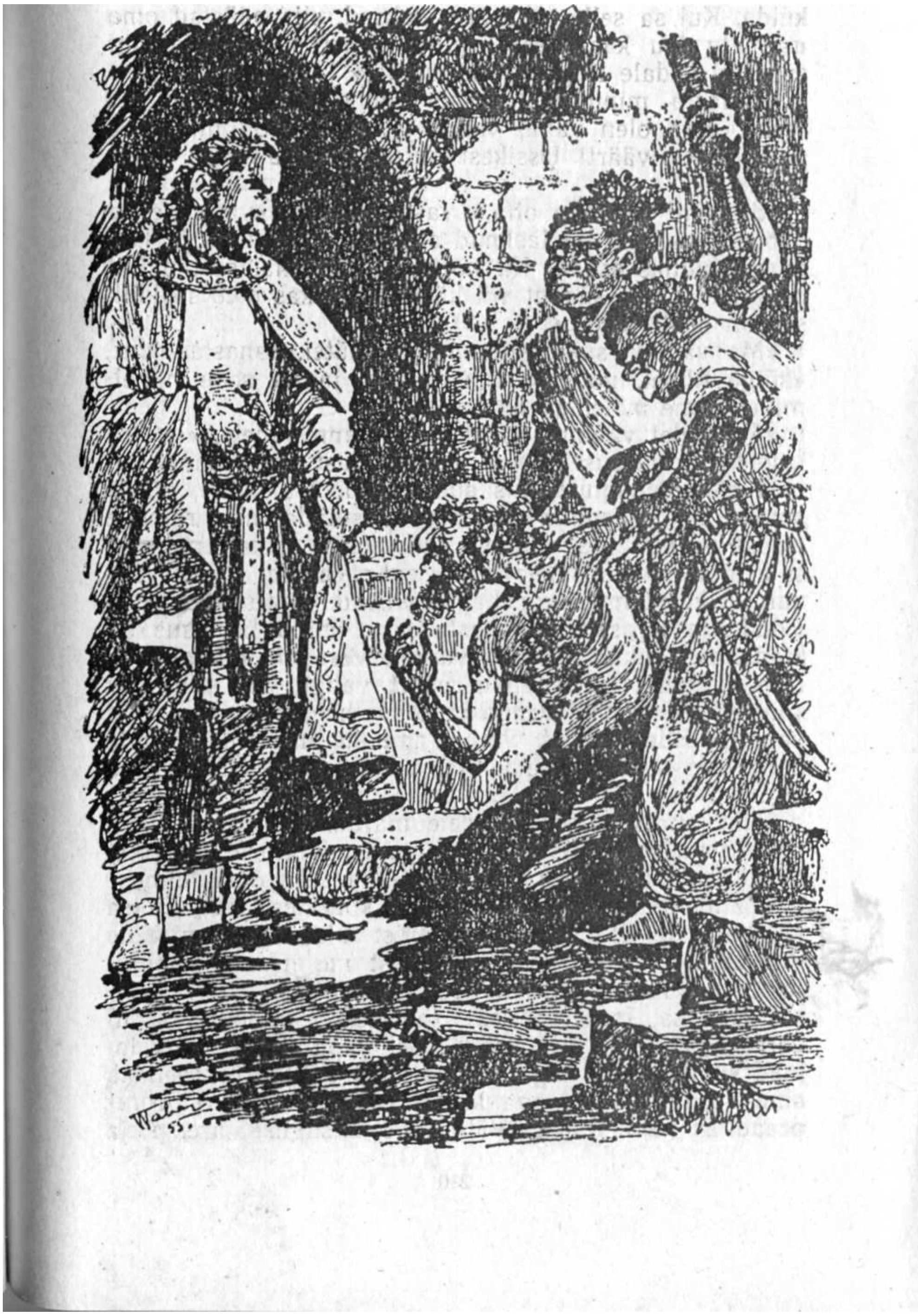
«Neetud rahva kõige neetum koer,» ütles ta tumedal häälel, mis kajas tumeda võlvi all, «näed sa seda kaalu?»

Õnnetu juut jaatas nõrga häälega.

«Sellega mõõdad sa mulle,» jätkas julm parun, «tuhat naela hõbedat Londoni Toweri1 täpse kaalu järgi.»

«Püha Aabram!» hüüdis juut, kelle häälepaelad viimaks ääretu hirmu kammitsatest vabanesid. «Kes on enne niisugust nõudmist kuulnud? Kes on enne kas või mõne minstreli muinasjutuski kuulnud tuhandenaela-lisest hõbedahulgast? Kas on mõni inimene kunagi nii õnnelik olnud ja niisugust summat näinud? Kogu Yor-kis, küi sa mu enda ja kõigi minu suguvendade majad puhtaks rööviksid, ei leiaks sa seda'päratut summat, millest sa räägid.»

«Ma olen arusaaja inimene,» vastas Front-de-Boeuf, «ja selle osa, mis hõbedast puudu jääb, olen ma valmis vastu võtma kullas — kuue naela hõbeda eest mark

kulda. Kui sa selle raha ära maksad, siis päästad oma uskmatu ihu karistusest, mille taolist sa pole kunagi suutnud endale isegi ette kujutada.»

«Halasta minu peale, suursugune rüütel!» hüüdis Isaac. «Ma olen vana, vaene ja vilets. Võit minu üle pole miskit väärtl Ussikest puruks tallata oleks vilets tegu.»

«Sa võid ju vana olla,» vastas rüütel, «vana nende häbiks, kes sind on lasknud su liiakasuvõtmises ja kelmuses halliks saada. Ka nõrk võid sa olla, sest millal on juudil olnud südant või käsi. Aga rikas oled sa küll,, see on hästi teada.»

«Ma vannun sulle, suursugune rüütel,» ahastas juut, «kõige nimel, millesse mina usun, ja ka selle nimel, millesse me mõlemad usume...»

«Ära valet vannu,» käratas normann vahele, «ja ära lase kangekaelsusel enese üle võimust võtta enne, kui oled näinud saatust, mis sind ootab. Ära mõtle, et ma sind ainult hirmutan ja tahan kasutada sinu rahvale omast argust. Ma vannun sulle kõige nimel, millesse sa ei usu, vannun meie kiriku evangeeliumi nimel, vannun kiriku võtmete nimel, mis võivad inimest tõotusega siduda ja ka sellest vabastada, et minu kavatsus on kindel ja vankumatu. See vangikelder pole mängupaik. Kümme tuhat korda enam väärt vangid kui sina on siin müüride vahel surnud ja nende saatusest pole keegi kunagi teada saanud. Sinule aga ori määratud pikk ja piinarikas surm, mille kõrval nende ots on lausa hea-tegu.»

Jälle andis parun orjadele märku. Kui need lähemale astusid, rääkis ta nendega nende emakeeles, sest ta oli Palestiinas käinud ja võib-olla sealt oma julmuse kaasa toonud. Saratseenid võtsid korvidest süsi, lõõtsa ja õliplasku. Üks lõi rauaga kivist tuld, teine pani söed roostetanud raudvõre alla, millest me juba rääkisime, ja tõmbas lõõtsa, kuni tuli lõi lõkkele.

«Näed sa, Isaac,» ütles Front-de-Boeuf, «seda raud-võret hõõguvate süte kohal? Sellel palaval asemel lamad sa ihualasti nagu sulgpatjadel. Üks ori kohendab sinu all tuld, teine aga kastab sinu liikmeid õliga, et praad ära ei kõrbeks. Vali nüüd niisuguse aseme ja

tuhande naela hõbeda vahel, sest — vannun oma isa nimel — et teist valikut sul ei ole.»

«See on võimatu,» hüüdis armetu juut, «see on võimatu, et teie kavatsus oleks tõsine! Armuline jumal pole ühelegi inimesele niisugust südant loonud, mis selle julmusega toime tuleks.»

«Ära selle peale looda, Isaac,» kostis Front-de-Boeuf, «see oleks saatuslik eksitus. Arvad sa, et mina, kes ma olen näinud, kuidas purustati linn, kus said surma tuhanded kristlikud suguvennad mõõga, vee ja tule läbi, — et mina põrkaksin tagasi ühe ainukese viletsa juudi karjumise ja kisa pärast? Või arvad sa, et need mustad orjad, kellel pole seadust, isamaad ega südametunnistust ja kes tunnistavad ainult oma isanda tahtmist ning kes tarvitavad juba esimese märguande peale mürki, piiki, pistoda või nööri, — arvad sina, et nemad tunnevad halastust? Nad ei mõista ju seda keeltki milles sa neid palud? Vanamees, ole mõistlik, vabasta ennast oma liigsest hõbedast, maksa kristlase kätte tagasi osagi sellest varandusest, mis sa tema usuvenda-delt liiakasuvõtmisega kokku oled kraapinud. Sinu kavalus võib su kortsus rahapunga jälle pungi ajada, aga ükski arst ega arstirohi ei suuda parandada sinu liha ja nahka, mis on korrakski sellel võrel pikutanud. Lao oma lunaraha välja ja ole rõõmus, et sa selle, tasu eest võid päästa ennast vangitornist, mille saladustest väga vähesed inimesed on võinud jutustada. Rohkem sõnu ma sinu peale ei raiska, vali oma mammona ning liha ja vere vahel ja nagu sa valid, nii peab ka sündima.»

«Aidaku mind Aabram, Jakob ja kõik meie rahva esiisad,» hüüdis Isaac. «Ma ei saa valida, sest mul ei ole nii palju raha, et sinu päratut nõudmist täita.»

«Võtke tal riided seljast, orjad,» käratas rüütel, «ja aidaku teda tema esiisad, kui nad seda suudavad.»

Orjad, kes talitasid rohkem paruni silma- ja käeliigutuse kui tema sõnade peale, astusid jällegi ette, haarasid õnnetu Isaaci põrandalt üles endi vahele ja jäid ootama karmi isanda järgmist märguannet, õnnetu juut vaatas nendele ja parunile otsa, nagu loodaks ta nende

silmist kaastundmuse varjugi leida, kuid Front-de-Boeufi näol valitses endiselt külm, poolsünge,

poolpilkav naeratus, mis tähendas vaid julmuse eelmängu, kuna saratseenide metsikud silmad keerlesid tuliselt mustade kulmude all ja omandasid silmateri piiravate valkjate rõngaste tõttu veelgi õudsema ilme. Nad paistsid oodatavast toimetusest pigem salajast rõõmu kui vastikust tundvat. Juut heitis pilgu hõõguvale koldele, mille kõhale teda taheti paigutada, ja nähes, . et tal piinajatelt vähematki kaastundmust pole loota, muutis oma otsuse.

«Ma maksan,» hüüdis ta, «tuhat naela hõbedat... See tähendab,» lisas ta natukese aja pärast juurde, «et ma maksan oma suguvendade abiga, sest ma pean meie sünagoogi uksel kerjama, enne kui ma selle kuulmata summa kokku saan. Millal ja kus ma pean selle raha maksma?»

«Siin,» vastas Front-de-Boeuf, «siin pead sa maksma...

siin pead sa seda kaaluma siinsamas vangikeldri

põrandal. Arvad sa, et ma sind enne minna lasen, kui mul lunaraha käes pole?»

«Ja mis on mulle tagatiseks,» küsis juut, «et ma tõepoolest vabaks saan, kui ma lunaraha olen maksnud?»

«Suursuguse normanni sõna, sina liiakasuvõtja ori,» vastas Front-de-Boeuf, «suursuguse normanni au, mis on puhtam kui kogu sinu suguvõsa hõbe ja kuld.»

«Palun andeks, suursugune isand,» ütles Isaac aralt, «aga miks peaksin mina usaldama selle sõna, kes ei usalda minu oma.»

«Sellepärast, et sa teisiti ei saa, juut,» kostis rüütel karmilt. «Kui sa seisaksid" praegu Yorkis oma varakambris ja kui mina paluksin sinult seekleid laenuks, siis määraksid sina maksutähtaja ja tagatise. See siin aga on-minu varakamber. Siin on minul eesõigus ja ma ei mõtle enam vaevaks võtta sinu vabastamise tingimusi korrata.»

Juut ohkas sügavasti. «Luba mulle vähemalt,» ütles ta, «et annad peale minu vabaks ka need, kes minuga ühes reisisid. Nemad küll põlgasid mind kui juuti, kuid nad olid minu meeleheite peale kaastundlikud, ja et nad teel mind aidates viivitasid, siis langes osa minu õnnetusest ka nende peale; pealegi on nad ehk valmis minu lunarahale pisut juurde lisama.»

«Kui sa neid saksi matse arvad,» ütles Front-de-Boeuf, «siis oleneb nende vabastamine teistest tingimustest kui sinu oma. Hoiatan sind, juut, räägi ainult sellest, mis sind ennast puudutab ja ära topi oma nina teiste asjadesse.»

«Saan ma siis vabaks,» päris Isaac, «ainult ühes oma haavatud sõbraga?»

«Kas ma pean kaks korda iisraeli pojale kinnitama,» ütles Front-de-Boeuf, «et ta peab rääkima ainult iseendast egä tohi ennast teiste asjadesse segada? Et sa aga oled' juba oma osa valinud, siis pole sul enam muud teha, kui aga lunaraha välja maksta, ja seda otsekohe.»

«Kuule mind,» ütles juut, «just selle varanduse pärast, mille sa oma...» Ta peatus, kartes metsikut normanni vihastada., Kuid Front-de-Boeuf ainult naeris ja lõpetas ise juudi lause: «... mis sa oma südametunnistuse kulul saad — seda tahtsid sa öelda, Isaac. Ütle aga julgesti välja, mina olen arusaaja inimene, nagu ma juba tähendasin. Mina suudan võidetu etteheiteid kannatada, kuigi see võidetu on juut. Sina aga polnud sugugi

nii kannatlik, Isaac, kui sa kohtu sellepärast appi kutsusid, et Jacques Fitzdotterel sind liia-kasuvõtjaks vereimejaks nimetas, kui sinu raha intressid tema päranduse ära röövisid.»

«Vannun talmudi nimel,» hüüdis juut, «teie rüütellik hiilgus eksib selles asjas. Fitzdotterel tõstis oma pistoda minu Vastu mu oma kambris, sest ma julgesin temalt oma hõbedat paluda. Maksu tähtaeg oli just paasapüha päeval.»

«Mis ta tegi, see ei puutu minusse,» kostis Front-de-Boeuf, «küsimus on ainult selles, millal mina oma raha kätte saan. Millal ma oma seeklid saan, Isaac?»

«Lase mu tütar Rebekka Yorki minna,» vastas Isaac, «ja anna talle kindel kaitse kaasa, suursugune rüütel, ning niipea kui mees ja hobu jõuavad tagasi tulla, on varandus...» siin ohkas juut sügavasti, kuid jätkas üürikese aja pärast, «on varandus ülelugemiseks siin põrandal.»

«Sinu tütar!» hüüatas Front-de-Boeuf nagu üllatunult. «Taeva nimel, Isaac, seda oleksin ma ometi teadma

pidanud. Mina pidasin seda mustade silmadega tüdrukut sinu liignaiseks ja andsin ta härra Brian de Bois-Guilbertile ümmardajaks, nagu see oli vanal ajal viisiks teie esiisade juures, kes on meile selles asjas kenaks eeskujuks.»

Karjatus, mis selle teate peale juudi suust kuuldavale tuli; pani võlvialuse kajama ja tekitas saratseenidest niisugust imestust, et need oma vangi vabaks lasksid. Seda silmapilku kasutas juut kohe selleks, et põrandale põlvili heita ja Front-de-Boeufi põlvede ümbert kinni haarata.

«Võtke kõik, mis te nõuate,» hüüdis ta, «sir rüütel, võtke kümme korda rohkemgi, tehke mind vaeseks ja kerjuseks, kui tahate, ei — torkige mind pistodaga, küpsetage mind siin ääsil, kuid andke minu tütrele armu, vabastage ta tervelt ja puutumatult! Te olete ju ise ka naisest sündinud, hoidke siis abitu tütarlapse au. Ta on minu õndsa Raheli teisik, tema on selle lahkunu viimne armupant. Tahate te tõesti nõnda teha, et isa peab ka oma ainukest last nägema surnuna ema kõrval meie isade hauas?»

«Oleksin ma seda ometi varem teadnud,» kostis normann pisut kaasatundvalt. «Mina arvasin, et teie rahvas ei armasta peale rahapunga mitte midagi.»

«Ärge mõtelge meist nii halvasti, kuigi oleme juudid,» ütles Isaac, kes õhinal näivast kaastundest kinni haaras, «rebane, kelle peale jahti peetakse, ja piinatud metskass armastavad oma poegi, niisama armastab oma lapsi ka tagakiusatud Aabrami sugu.»

«Võib olla,» kostis Front-de-Boeuf, «tulevikus tahan seda sinu enda pärast uskuda, Isaac, kuid see ei aita meid praegu. Ma ei saa sinna midagi parata, mis on juba sündinud või mis võib veel sündida. Mina olen oma sõjakaaslasele juba sõna andnud ja seda ei murra ma enam kümnegi juudi mehe ja naise pärast. Pealegi, miks sa kardad oma tüdrukule halba, kui ta on Bois-Guilberti kätes?»

«See peab halb olema, sellest peab halba tulema,» hüüdis Isaac meeletult käsi ringutades. «Millal on templirüütlid muud teinud kui meestele kurja ja naistele häbi!»

«Uskmatu koeri» hüüdis Front-de-Boeuf välkuvate silmadega, võib-olla isegi rõõmustades, et oli leidnud põhjuse vihastamiseks, «ära teota püha Siioni templi ordut, vaid mõtle parem, kuidas oma lubatud lunaraha maksta, või muidu... häda sinu kaelale!»

«Röövel ja kelm!» karjus juut oma rõhuja teotavate sõnade peale vastates, ilma et oleks suutnud ennast taltsutada. «Mitte midagi ei maksa ma sulle, mitte pennigi ei maksa, enne kui tütar pole mulle tervelt ja puutumatult tagasi antud!»

«Ohid sa arust ära, iisraelimees,» kostis normann tumedalt, «on sul ehk nõiavõim kuuma raua jä keeva õli vastu?»

«Mul ükskõik!» hüüdis tütre pärast meeleheitele aetud juut, «võid teha minuga kõige hullemat. Minu tütar on mü oma liha ja veri ning mulle tuhat korda kallim, kui need ihuliikmed siin, mida ähvardab piin. Mingit hõbedat ei anna ma sulle, võib-olla ehk ainult siis, kui saan selle sulatatult sinu ahnesse kurku kallata, mitte ainustki hõbepenni ei anna ma sulle, natsareenlane, kuigi ma võiksin sind päästa hukatusest, mida sa oled ära teeninud kogu oma eluga! Võta mu elu, kui tahad, ja sa võid näha, kuidas juut oskab isegi surmapiinas kristlast põlata.»

«Eks me näe,» kostis Front-de-Boeuf, «sest õnnistatud risti nimel, mis on sinu neetud rahva meelest nii hirmus asi, pead sa'rauda ja tuld lähemalt tundma õppima! Orjad, kiskuge tal riided seljast ja tõstke ta tule peale!»

Nõrgast vastupanust hoolimata rebisid saratseenlased juudilt pealisriided seljast ja oleksid ta täiesti alasti kiskunud, kui isegi siia vangikeldrisse poleks tunginud korduv sarvehüüd, mispeale mitu häält kohe sir Reginald Front-de-Boeufi hüüdsid. Oma põrgutalituses segatuna käskis ta vastu tahtmist teenreid Isaacile- tema riided tagasi anda. Saratseenidega vangikambrist lahkudes jättis parun juudi oma pääsmise eest jumalat tänama või oma tütre vangipõlve ja arvatava saatuse pärast hädaldama, nii nagu seda Isaaci isiklikud või isalikud tunded lubasid.

KAHEKÜMNE KOLMAS PEATÜKK

Kui malbed, liigutavad, õrnad palved
ei suuda minu poole võita teie meelt,
siis nagu sõjamees ma pruugin jõudu
ja nõuan, et te armastaks vaid mind!
Shakespeare, «Kaks härrasmeest Veronast».

Ruum, kuhu leedi Rowena viidi, oli sisustatud nii, et see reetis kohe kohmakat ilustamiskatset. Leedi siia paigutamine pidi tähendama erilist au, mida teiste vangide suhtes polnud tarvilikuks peetud. Kuid Front-de-Boeufi naine, kellele see ruum oli kunagi määratud, oli juba ammugi surnud ning aeg ja hooletus olid nii mõndagi vähendanud endisest kaunidusest, mida oli soetanud lossiproua maitse. Mitmes kohas rippusid tapeedid seintelt alla, paiguti olid nad ära pleekinud või ajahambast hävinenud. Kuigi see ruum polnud korras, oli see ometi kõige kohasem saksi kuninga pärijale, ja siia jäe-tigi ta oma saatuse üle järele mõtlema, kuni selle õudse draama näitlejad jõudsid osad endi vahel ära jaotada. See sündis ühisel nõupidamisel Front-de-Boeufi, de Bracy ja templirüütli vahel, kus kaua ja ägedalt saagi üle vaieldi, mida igaüks sellest julgest ettevõttest pidi saarma, ja kus viimaks õnnetute vangide saatus kindlaks määrati.

Oli umbes lõunaaeg, kui de Bracy, kelle heaks terve ettevõte oli alguses kavatsetud, ilmus Rowena juurde, et jõuda eesmärgile vallutada leedi käsi ja .tema varandus.

Pärast nõupidamist oli ta ka mahti leidnud end tolle aja maitse kohaselt ehtida. Roheline vammus, ja näokate olid kõrvale heidetud. Tema pikad, paksud juuksed langesid ilusate lokkidena kasukmantlile. Habe oli tal aetud ja kuub, mis poole reieni ulatus, ning selle hõlmu hoidev ja tugevat mõõka kandev vöö olid kullaga tikitud ning ehitud. Oleme lugeja tähelepanu juba juhtinud tolleaegsete jalanõude imelikule moele — Maurice de Bracy kinga ninad võisid oma liialduse poolest küll

auhinda nõuda, sest nad olid kõverad ja keerdus nagu jäärasarved. Niisugused olid ju tolleaegse moodsa mehe kehakatted, — kirjeldataval silmapilgul tõstis nende ehete väärtust märksa veel rüütli kena kuju, tema Eratigjs rüht, sest de Bracy kombed olid omandatud õukonnas ja kõrgemate sõjameeste keskel.

Rowenat teretades kergitas ta oma sametist mütsi, millele oli tikitud kuldne kujutus pühast Miikaelist, kes tallab kurjusevürsti oma jalge alla. Viisakalt palus ta leedit istet võtta ja kui Rowena ikkagi püsti jäi, tõmbas rüütel kinda paremast käest ja tahtis teda toolile viia. Kuid Rowena lükkas selle viisakuse käeliigutusega tagasi ja ütles:

«Kui ma oma vangikoja ülema ees seisan —ja olu kord ei lase mul midagi muud oletada — siis on vangil sobivam seistes kohtuotsust kuulata.»

«Ah, ilus Rowena!» hüüdis de Bracy. «Teie ei seisa oma vangikoja ülema, vaid oma vangi ees ja teie ilusatest silmadest loodab de Bräcy lugeda seda kohtuotsust, mida teie temalt kardate.»

«Mina ei tunne teid, sir,» sõnas leedi ja ajas end' kogu. oma solvatud uhkuses ja ilus sirgu. «Ma ei tunne "teid ja teie häbematu pealetükkivus, millega te trubaduuri keelel minu poole pöördute, ei või kuidagi vabandada röövli vägivalda.»

«Iseenesele, ilus neid,» vastas de Bracy endisel toonil, «sinu enese kenadusele võlgned sa tänu kõige eest, mis ma sulle lubamatut tegin, sinule, keda ma olen valinud oma südämekuningannaks ja oma silmade koidutäheks.»

«Kordan teile veel, sir rüütel, et ma teid ei tunne ja et ükski kannustekandja ei tohiks kaitsetu naisterahva juurde sel kombel sisse tungida.»

«Et ma olen teile tundmata,» ütles de Bracy, «see. on tõepoolest minu õnnetus, kuid lubage loota, et de Bracy nime pole alati surnuks vaigitud, kui minstrelid või heeroldid on rüütlitegudele kiitust kuulutanud, olgu «ee turniiril või lahinguväljal.»

«Siis jätke enese kiitmine minstrelite ja heeroldite hooleks, sir rüütel,» vastas Rowena, «sest see on nende huultele palju kohasem kui teie enda omadele, ja öelge

mulle, kes neist peab laulus või turniiriraamatus ülistama tänase öö tähtsat võitu, mille saite vana mehe üle, keda saatsid ainult mõned arad teenrid, ja milles saite saagiks õnnetu neiu, keda vastu tema tahtmist siia röövlilossi toodi?»

«Te olete ülekohtune, leedi Rowena,» sõnas rüütel segaduses oma huuli närides ja minnes üle toonile, mis oli talle loomulikum kui seni kasutatud teeseldud viisakus. «Sest et teie ise kirge ei tunne, siis ei suuda te vabandada ka teise pöörasust, kuigi see on teie enda ilu tekitatud.»

«Palun teid, sir rüütel,» ütles Rowena, «jätke see keel, mis on rändavatele laulikutele nii omane, et ta rüütlite või suursuguste meeste huultele enam ei kõl-bagi.»

«Uhke tüdruk,» sõnas de Bracy, kes vihastas sellepärast, et tema viisakus talle peale põlguse midagi ei toonud, «sulle astutakse sama uhkelt vastu. Siis tea, et ma sirutasin

oma käe sinu käe järele nõnda, nagu see on sinu iseloomule kõige kohasem. Sa tahad, et sind kositaks ennemini vibu ja mõõgaga, kui viisakate sõnadega.»

«Viisakad sõnad,» kostis Rowena, «kui neid tarvitatakse halbade tegude varjamiseks, on sama head kui rüütli vöö madala matsi vööl. Pole ime, et tagasihoidlikkus teile tüli teeb, sellepärast oleks olnud parem, kui te ausalt oma röövli riided ja keele alal oleksite hoidnud, selle asemel et püüda oma tegusid viisakate sõnade ja kommetega looritadä.»

«Sinu nõuanne on hea, leedi,» ütles normann, «ja ma ütlen sulle julges keeles, mis kõige paremini julgete tegudega kokku käib, et sa ei lahku siit lossist kunagi või lahkud siit ainult Maurice de Bracy abikaasana, Mina pole harjunud, et minu ettevõtted äparduksid, ka ole suursugusel normannil vaja eriti oma pead murda, uidas ümber käia saksi tüdrukuga, keda ta austab oma käe pakkumisega. Sina oled uhke, Rowena, ja Seda-enam oled sa minu naiseks kohane. Kuidas muidu võiksid sa kõrgesse ausse ja vürstitroonile tõusta, kui mitte ühenduses minuga? Kuidas muidu võiksid sa pääseda oma külahurtsikust,' kus saksilased elavad ühes oma

219

ainukese rikkusega, sigadega, ja jõuda aupaigale kõigi nende hulgas, kes on Inglismaal väljavalitud ning võimu poolest lugupeetud?»

«Sif rüütel,» vastas Rowena, «külahurtsik, mida teie põlgate, on olnud lapsepõlvest saadik minu peavarjuks, ja uskuge, kui ma selle maha jätaksin — oletame, et see päev kunagi saabub —, siis teen ma seda ühes mehega, kes ei põlga minu kodupaika ja neid kombeid, mille järgi mind kasvatati.»

«Ma aiman, mida te mõtlete, leedi,» ütles de Bracy, «kuigi teie arvates käib see minu mõistusele üle jõu. Aga ärge ometi unistage, et Richard Lõvisüda veel kunagi oma trooni tagasi saab, või et Wilfred of Ivanhoe, tema armualune, teid kunagi tema aujärje ette viib, kus-teid kuninga lemmiku mõrsjana tervitatakse. Mõni teine teie kosija võiks neid keeli puutudes ehk armukadedaks saada, kuid minu kindel nõu ei või niivõrd lapsiku ja mõttetu kire tõttu muutuda. Teadke, leedi, et see võistleja on minu võimuses, ja et ainult minust oleneb, kas-keegi saab tema asukohta teada või mitte, kas Front-de-Boeufi armukadedus temale kardetavamaks võib saada kui minu oma.»

«Wilfred siin?» hüüdis Rowena põlglikult. «See on sama palju tõsi, kui et Frdnt-de-Boeuf on tema võistleja.»

De Bracy vahtis leedile mõne hetke ainiti silma ja ütles siis: «Kas te tõesti seda ei tea? Kas te tõesti ei tea, et Wilfred of Ivanhoe reisis juudi kanderaamil? Mõnus reisivahend ristisõitjale, kelle tugev käsi tahtis püha hauda tagasi võita!» Ja rüütel naeris pilkavalt.

«Ja kui ta siin on,» ütles Rowena end ükskõiksusele sundides, kuigi ta süda hirmul värises ja ta seda vaevalt suutis varjata, «kuidas on ta siis Front-de-Boeuf i võistleja? Või mida oleks tal karta peale lühikese vangipõlve ja väärika lunaraha, nagu see rüütlite seas kombeks on?»

«Rowena,» seletas de Bracy, «kas ka sina, nagu kogu su sugu, oled arvamisel, et ei või muud võistlust olla kui see, mis puutub teie enese kaunidusse? Kas sa ei tea, et on olemas kadedus ka au ja rikkuse pärast, na,gu on ta olemas armastusegi pärast, ja et meie kostitaja

220

Front-de-Boeuf tahab koristada oma teelt selle, kes nõuab temalt Ivanhoe parunimõisat, ning ta teeb seda niisama ruttu, agaralt ja kõhklemata, nagu oleks mõni sinisilmne tüdruk talle Wilfredi pärast korvi andnud. Kuid te olge minu kosimisele vastutulelikuni, siis pole

haavatud võitlejal Front-de-Boeufilt midagi karta. Vastasel juhul pead sa aga teda taga leinama, sest ta satub selle mehe küüsi, kes ei tea, mis on kaastunne.»

«Päästke ta armulise taeva nimel!» hüüdis Rowena, kuna ta kindlus lõi juba hirmust kallima saatuse pärast vankuma.

«Ma võin ... ma tahangi seda, sest see on minu eesmärk,» ütles de Bracy. «Kui Rowena on nõus de Bracy mõrsjaks saama, kes julgeks siis veel puutuda tema sugulast, tema hooldaja poega, tema lapsepõlve mängukaaslast! Kuid ainult sinu armastus võib teda kaitsta. Ma pole ometi mõni romantiline narr, kes tahab sellele õnne tuua või seda tema saatusest päästa, kes mõtleb takistuseks saada minu soovi täitumisele. Kasuta oma mõju minu peale tema aitamiseks ning ta on päästetud. Kui sa sellest ära ütled, siis sureb Wilfred ja sa ise pole vabadusele sammugi lähemal.»

«Sinu keele külmas ükskõiksuses,» sõnas Rowena, «on midagi, mis niisuguse koledusega ei näi hästi kokku kõlavat. Ma ei usu, et sinu kavatsused oleksid nii keerulised või sinu võim nii suur.»

«Meelita end selle usuga,» ütles de Bracy, «kuni aeg selle eksituse sulle ära näitab. Sinu armastaja lamab haavatuna siin lossis, sinu eelistatud armastaja. Tema on Front-de-Boeufile tõkkeks teel selleni, mida too rüütel armastab rohkem kui au või ilu. Mis 'on tal siis peale relvalöögi veel vaja, et oma vastast alatiseks vagaseks teha? Ei söanda aga Front-de-Boeuf nii avalikku tegu enese peale võtta, siis võib arst haigele sõõmu vale rohtu anda, teener või ümmardaja võivad haige pea alt padja ära võtta, ning oma praeguses seisukorras on ta ilma verd valamatagi kadunud. Niisama kui Cedric...»

«Ka Cedric,» kordas Rowena, «minu suursugune, suur-meelne hooldaja! Olen oma saatuse ära teeninud, sest unustasin tema saatuse ta poja kõrval.»

221

«Ka Cedricu saatus oleneb sinu otsusest,» ütles de Bracy, «ja ma jätan selle nüüd sinu teha.»

Seni oli Rowena suutnud end selles raskes seisukorras vankumatu kindlusega valitseda, ent seda ainult usus, et hädaoht pole veel nii tõsine ja lähedane. Tema välimus oli, nagu valgeverelistel ikka, niisugune, mis reedab inimesetundjate arvates õrnust, kartlikkust ja järeleandlikkust, kuid ta oli kasvatusega karastatud, kindlamaks muudetud. Kuna ta oli harjunud, et kõigi tahtmine, isegi Cedricu oma (kes teiste vastu oli küllaltki kangekaelne), tema soovide alla paindus, siis oli ta omandanud julguse ja iseteadvuse, mis tekkis teiste järeleandlikkuse tagajärjel. Vaevalt suutis ta oletada, et tema tahtmisele kunagi vastu astutakse, veel vähem seda, et tema tahtmist tähelegi ei panda.

Leedi kõrkus ja valitsejajoon olid seega teatud määral kunstlikud ja tuginesid tema olukorrale ning jätsid Rowena kohe maha, niipea kui olukord muutus ja kui tal silmad avanesid ohu ees, mis ähvardasid teda ennast, tema armastajat ning hooldajat. Ja kui ta nägi, et tema tahtmisele, mille vähemgi avaldus oli seni austamist ja tähelepanu leidnud, vastu astus tugeva ja ägeda mehe kindlus, kes oli temaga võrreldes paremas seisukorras ning kes oli valmis seda kasutama, siis lõi leedi selle ees värisema.

Rowena pilk eksles ringi, nagu otsiks ta abi, mida pole kuskilt tulemas. Üksikuid sõnu hüüdes tõstis ta käed taeva poole ning hakkas kaebama ja hädaldama. Võimatu oli ilma kaastundeta vaadata niisuguse iluduse kurbust ja ka de Bracy süda ei jäänud liigutamata, kuigi teda valdas enam nõutus kui õrnus. Tema oli juba tõepoolest liiga kaugele läinud, et oleks võimalik olnud taganeda, ja ometi oli Rowena praegune seisukord niisugune, et temasse ei mõjunud mingid argumendid ega ähvardused. De Bracy sammus edasi-tagasi,

kord heidutatud neidu enesevalitsemisele manitsedes, kord kaaludes, kuidas edaspidi talitada.

«Kui ma laseksin ennast,» mõtles ta, «selle meelt-heitva tüdruku valust ja pisaratest liigutada, siis ei saavutaks ma muud, kui nende ilusate lootuste kadu, milleks ma nii palju olen riskeerinud. Prints John ning

222

tema lõbus õukond naeraksid mind välja. Ja ometi,» arutas ta endamisi, «tunnen, et ma hästi ei kõlba selle osa peale, mida ma pean mängima. Ma ei või näha nii ilusat nägu, kui teda moonutab valu, egaVieid silmi, kui need nõretavad pisaratest. Tahaksin, et need näojooned omandaksid endise kõrkuse või et mu süda oleks kõvem Front-de-Boeufi kolm korda karastatud südamest!»

Niisugustes mõtetes ei suutnud ta teha muud kui Rowenat trööstida ja temale kinnitada, et praegu pole veel mingit põhjust meeleheiteks. Kuid tema trööstimise katkestas sarvehääl, mis oma läbilõikava ja heleda kõlaga segas ka teisi lossisolijaid nende mitmesugustes ahnetes plaanides. Neist kõigist kahetses ehk de Bracy kõige vähem seda segamist, sest tema kõnelus Rowe-naga oli jõudnud punkti, kus tal oli võrdselt raske seda jätkata kui ka katkestada.

Siin ei saa me teisiti, kui peame lugejale tolleaegsete kommete kohta, mida me praegu kujutasime, paremaid tõestusi tooma, kui on seda meie jutustuse sündmused. Kurb on mõelda, et vaprad parunid, kellele Inglismaa võlgneb oma vabaduse krooni vastu võideldes, olid ise nii hirmsad rõhujad ja roiskunud eluviisidega, et nad astusid üle niihästi Inglise seadustest kui ka rikkusid inimlikkuse reegleid. Meil tarvitseb esitada ainult üks neist paljudest lehekülgedest, mida usin Henry tolleaegsetest ajalookirjadest kokku on korjanud, et tõestada — kunagi pole suutnud fantaasia selle aja hirmutegude koleduseni tõusta.

Saksa kroonika autor kirjeldab neid hirmutegusid, mida kuningas Stepheni valitsemise ajal kõrgete normanni soost parunite ja lordide poolt korda saadeti. «Raskesti rõhusid nad vaest rahvast losside ehitamisega ja kui ehitused valmis olid, täideti need kurjade inimes-tega või õigemini saatanatega, kes võtsid kinni mehi ja naisi, kellel arvati varandust olevat, heitsid need vangitorni ja piinasid seal hirmsamini, kui ükski märter on kunagi kannatanud. Mõned uputati porri, teised riputati jalgu-, pead- või pöialtpidi üles ja tehti siis tuli alla. Mõnedele sidusid nad sõlmilised köied ümber pea ning pingutasid neid seni, kuni peaaju välja tuli, teised heideti vangikeldreišse, mis kihisesid kärnkonnadest

223

nastikutest ja rästikutest...» Kuid ülekohus oleks lugejat nende kirjeldustega rohkem piinata.

Teine ja võib-olla kõige raskem näide vallutatud maa valupäevade kohta on see, et printsess Matilda, Šoti kuninga tütar ja pärastine Inglise kuninganna ning Edgar Athelingi õetütar ja Saksamaa keisrinna ema, riigivalitsejate tütar, lesk ja ema — oli sunnitud oma esimesel Inglismaal viibimise ajal (kasvatuse täiendamiseks) võtma nunnaloori, sest see oli ainuke abinõu, et pääseda normanni parunite liiderlikkuse eest. Selline põhjendus esitati inglise suurele kirikukogule ainukese argumendina, et nunnaks saada. Vaimulikud tunnistasid selle põhjenduse küllaldaseks, sest see. tugines üldiselt tuntud faktidele, ja sai sellega tähelepanuvääriliseks tõendiks seda ajajärku iseloomustavate ning rüvetavate kõlvatuste kohta. Oli avalikult teada, et pärast kuningas Williami võitu ei tunnistanud tema kaaslased normannid, kes olid oma võidule uhked, mingit seadust peale oma

kõlvatu lõbu, ja et nad röövisid võidetud saksidelt niihästi nende varanduse kui rüvetasid ka nende naisi ja tütreid oma liiderlikkusega, mispärast suursuguste perekondade emad ja tütred harilikult ikka nunnaloori vastu võtsid, seda mitte jumaliku kutse aetuna, vaid ainuüksi oma au kaitseks rüütlite piiramatu kõlvatuse eest.

KAHEKÜMNE NELJAS PEATÜKK

Ma kosin ta nii nagu lõvi kosib.
Douglas.

Kuna kirjeldatud sündmused teistes lossiosades aset leidsid, ootas Rcbekka oma saatust kaugel eraldatud tornis. Siia toodi ta kahe-valeröövli poolt ja kui ta väikesesse kambrisse heideti, leidis ta sealt eest vanaeide, kes ümises endamisi saksi laulu nagu saateks põrandal tantsivale ja keerlevale värtnale. Rebekka sisseastumisel tõstis vanamoor pea ja põrnitses ilusat juudineidu vaenuliku pilguga, nagu see on omane noorust ja ilu nähes vanadele ja inetutele, kes elavad halbades oludes.
«Aja end üles ja kasi minema, vana kilk,» ütles üks meestest, «meie suursugune isand käsib sind jätta see kamber meie ilusale külalisele.»
«Ja muidugi,» urises vanaeit, «nõnda tasutakse truud teenistusi. Oli aeg, kus ainus sõna minu suust oleks võinud kõiki leid sadulata ja teenistuseta jätta, aga nüüd pean ma iga sinusuguse sulase käsku kuulama.»
«Kulla leedi Urfried,» ütles teine mees, «ära targuta selle üle, vaid tõuse ja mine. Isanda sõna peab erga kõrvaga kuulma. Sinul oli kord oma aeg, vanaeit, aga sinu päike on juba ammugi loojas. Sa oled praegu nagu vana sõjahobu, keda aetakse tühja nõmme; omal ajal oskasid ka sinu jalad sammu pidada, kuid nüüd kobi siit välja.»
«Söögu teid susi,» vastas eit, «koerakuut saagu teile hauaplatsiks! Vana saatan kiskugu minu luud-liikmed aigast, aga enne ma siit ei lahku, kui mu kanep on edratud!»
«Siis anna ise meie isandale vastust, vana lohemadu,» ütles mees ja läks, jättes Rebekka vanaeide juurde.
«Mis pagan see nüüd jälle lahti on?» ütles vanaeit endamisi urisedes, aeg-ajalt piiluvat ja vaenulist pilku

Rebekkale heites. «Kuid seda on kerge aimata... säravad silmad, mustad lokid ja nahk nagu paber, enne kui preester seda oma musta salviga määrib. Noh, kergesti võib aimata, milleks nad su siia torni saadavad, kust karjumine kostab välja sama vähe nagu viiesaja sülla sügavuselt maa alt. öökullid on sinu naabrid, kena tüdruk, ja nende kisa pannakse sama palju tähele kui sinugi oma... Pealegi veel võõramaalane,» ütles ta Rebekka riideid ja peakatet vaadates. «Kust maalt sa pärit oled? Saratseenlane või egiptlane? Miks sa ei vasta? Nutta sa oskad, aga rääkida ei oska?» . «Ära ole kuri, hea emakene,» ütles Rebekka.
«Sul pole tarvis enam midagi öelda,» vastas Urfried, «rebast tuntakse tema jäljest, juuti tema keelest.»

«Halastuse nimel,» ütles Rebekka, «ütle mulle, mida on mul oodata sellelt vägivallalt, mis mu siia tõi? Tahavad nad minu elu mu usu lunastuseks? Ma annan neile selle hea meelega.»

«Sinu elu, kallike?» vastas eit. «Mis lõbu see neile pakuks? Usu, sinu elu pole hädaohus. Nad tarvitavad sind samuti, nagu peeti kord heaks talitada suursuguse saksi tüdrukuga. Ja kas peaks sinusugune juuditüdruk hädaldama, et ta midagi paremat ei leia? Vaata mulle otsa: mina olin kord noor ja kaks korda nii ilus kui sina, kui Front-de-Boeuf, selle Reginaldi isa, ja tema normannid selle lossi tormijooksuga vallutasid. Minu isa ja tema seitse poega kaitsesid oma pärandust samm sammult, tuba toalt. Polnud ainustki ruumi, polnud ainustki trepiastet, mis poleks nende verest libe olnud. Nemad surid viimse meheni ja enne kui nende surnukehad jõudsid jahtuda ja nende veri kuivada, sain mina võitja saagiks jä naeruks!»

«Kas pele siis mingit abi? Kas pole mingit teed põgenemiseks?» küsis Rebekka. «Rikkalikult, rikkalikult ta-suksime sinu abi.»

«Ära mõtle selle peale,» ütles eit. «Siit pole muud pääseteed peale surmavärava ja hilja, liiga hilja,» lisas ta oma halli pead kõigutades juurde, «avaneb see meile. Kuid trööstiks on teadmine, et ükskord jäävad meist siia maa peale teised, kes on sama viletsad nagu meie isegi. Ela hästi, juudirteiu! Juut või pagan, saatus on

ikka ühesugune, sest sul on ju tegemist inimestega, kes ei tunne südametunnistust ega halastust. Ela siis hästi, ütlen ma. Minu lõng on kedratud, sinu vaev alles algab.»

«Pea, pea, taeva nimel!» hüüdis Rebekka. «Pea, kuigi see oleks minu needmiseks ja teotamiseks, aga sinu juuresolek on ometi ka kaitse.»

«Isegi jumalaema juuresolek ei saaks sind kaitsta,» vastas vana naisterahvas. «Seal ta seisab,» ütles ta neitsi Maria lihtsale pildile näidates, «eks vaata, kas ta suudab sind ootavat saatust muuta.»

Nõnda öeldes lahkus ta toast irvitava naeratusega, mis tegi tema näo veel inetumaks. Naine lukustas oma järel ukse ja Rebekka kuulis teda igal sammul trepi järske astmeid needvat, kuna ta ise aeglaselt ja vaevaliselt tornist alla kobis.

Rebekka ootas nüüd veel kohutavamat saatust kui Rowena, sest kuidagi polnud loota, et juuditüdruku vastu viisakust tarvitataks, kuna saksilaste vastu vähemalt selle varigi võis järele jäänud olla. Ent ometi oli Rebekka teatud määral paremas seisukorras kui Rowena, sest tema oli tugevama iseloomu tõttu rohkem ette valmistatud teda ähvardavaks hädaohuks. Kindla ja juurdleva iseloomu tõttu oli ta juba varasest lapsepõlvest saadik oma kodus ning ka teiste jõukate heebrealaste majades esineva rikkuse ja toreduse keskel tähele pannud seda rasket olukorda, milles seda küllust maitsti. Keset seda toredust nägi Rebekka pidutseva Damoklesena23 mõõka juuksekarva otsas oma rahva peakohal rippuvat. Need vaatlused olid teda taltsutanud ja arukale järelemõtlemisele sundinud, kuna ta muidu vast ehk' kõrkusele, uhkusele ja kangekaelsusele oleks kaldunud.

Isa eeskujul ja manitsusel oli Rebekka harjunud viisakas olema kõigi vastu, kes temale lähenesid. Ometi ei suutnud ta ka selles liiale minna, sest tema loomule olid roomamine ja alaline hirm võõrad. Tema alandlikkus oli uhke. Põlatud rahva tütrena alistus ta ümbritsevale

[23] Damoklese mõõk — alalise ohu sümbol. Legendi järgi ripu-.as Sürakuusa türann Dionysos mõõga hobusejõhvi otsas Damoklese pea kohale, kui too pidulauas istus. Tõlk.

olukorrale, kuna ta aga ise selle juures arvamisel oli, et ta oma väärtuse tõttu kõrgemal astmel peaks seisma, kui seda lubasid despootlikud usulised eelarvamised.

Nõnda halvaks ettevalmistatuna oli tal tarvilik meelekindlus olemas. Praegune seisukord aga nõudis temalt vaprust ja ta oli kõige peale valmis.

Rebekka esimeseks tööks oli ruum läbi' vaadata, kuid see pakkus vähe lootusi põgenemiseks või kaitseks. Siin polnud salakäike ega uksi peale selle, kust ta sisse oli tulnud. Uksel polnud seespool lukku ega riivi. Ainuke aken avanes välisele, sakilise müüriga ümbritsetud rõdule, mis algul Rebekkale põgenemiseks lootust andis, kuid lähemal järelevaatusel selgus, et see oli eraldi asetsev ja kivist rinnatisega piiratud palkon, kust mõned vibumehed läbi laskeavade võisid kaitsta torni ja lossimüüri.

Seega polnud muud pääsu peale meelekindluse ja lootuse taeva abi peale, nagu see on omane suurtele ja üllastele iseloomudele. Kuigi Rcbekkat oli ekslikult õpetatud pühakirja lootusi ainult oma valitud rahva kasuks seletama, ei eksinud ta ometi, pidades praegust aega katsumiseks ja uskudes, et kõik Siioni lapsed kutsutakse kord koos kõigi paganatega jumala rahusse. Praegu aga ennustas kõik seda, et teda ootab karistus ja katsumine ja et ta peab patustamata kannatama. Olles valmis ennast ohvriks tooma, mõtles Rebekka kõige üle järele ja püüdis harjuda surmamõtlega.

Ometi värises ta ja kahvatas, kui trepilt hakkasid kosima sammud. Viimaks avanes pikkamisi torniloa uks, kust astus sisse pikk mees, kes kandis samasuguseid riideid nagu röövlid. Pikkamisi astus mees sisse ja sulges ukse. Kulmudele vajutatud müts kattis ta ülemise näoosa ja mantel varjas lõuga. Nõnda seisis ta hirmunud vangi ees, nagu peaks ta midagi tegema, mida ta ise häbeneb, ja ehkki ta oli riietuse poolest röövel, näis ta ometi kahevahel olevat, nii et Rcbekkal aega oli end koguda ja temast ette jõuda. Ta võttis oma kaks kallist käevõru ja kaelaehte ning tõttas neid arvatavate röövlile pakkuma, lootes, et ta võib sellega tulijat võita.

«Võta need,» ütles ta, «hea sõber, ja ole jumala pärast minu ja mu vana isa vastu armuline! Need ehted on palju väärt, kuid nad on tühised sellega võrreldes, mida me maksaksime, kui me vabana ja tervena siit lossist pääseksime.»

«Ilus Palestiina roos,» vastas röövel, «need pärlid on küll ehtsad, kuid nad ei ole nii valged kui sinu hambad, teemandid on säravad, kuid need ei suuda sinu silmadega võistelda, ja sest ajast saadik, kus ma seda metsikut ametit hakkasin pidama, tõotasin ma eelistada ilu rikkusele.»

«Ära tee enesele niisugust kahju,» ütles Rebekka. «Võta pant ja halasta! Kullaga võid sa enesele lõbu osta, meile liiga tehes võid sa pärast ainult kahetseda. Minu isa rahuldab hea meelega sinu soovid ja kui sa targasti talilad, siis võid sa meilt saadud rahaga enesele jälle tee leida ausasse seltskonda, võid muretseda indulgentsla24 mineviku pattudele ning sul pole enam vaja uusi teha.»

«Masti öeldud,» vastas röövel prantsuse keeles, sest tal oli nähtavasti raske jätkata kõnelust saksi keeles, milles Rebekka oli rääkima hakanud, «kuid tea, Baca oru Särav liilia, et sinu isa on juba vägeva alkeemiku võimuses, kes ise vangikeldri roostetanud raudvarvad oskab kullaks ja hõbedaks muuta. Auväärt Isaac on nõu sisse pandud, kus temast kõik väärtuslik välja destilleeritakse, ilma et selleks oleks vaja minu käske või

[24] Paavsti kiri pattude andeksandmise kohta, mida keskajal raha eest müüdi.

' Jumala eest.

sinu palveid. Sina pead ennast välja ostma ilu ja armastusega, mingit muud panti ei võta ma vastu.»

«Sa ei ole röövel,» ütles Rebekka samas keeles, milles temaga räägiti. «Ükski röövel poleks niisugust pakkumist tagasi lükanud. Ükski röövel ei tarvita seda keelt. Sa pole röövel, vaid normann, võib-olla isegi suursugune mees. Oo, siis ole seda ka oma tegudes ja heida endast see ülekohtu ja vägivalla näokate.»

«Ja sina, kes sa õieti aimata oskad,» ütles "Brian de Bois-Guilbert mantlit näo eest langeda lastes, «pole mitte tõsine iisraeli tütar, vaid peale nooruse ja ilu

229

kõigiti täielik Endori nõid. Tõepoolest, ma pole röövel, ilus Saaroni roos. Mina olen üks neist, kes ennem ehivad sinu kaela ja käsi pärlite ja briljantidega, mis neile nii hästi hakkavad, kui et nad neid ehteid sealt rööviksid.»

«Mis sa sus minust tahad,» ütles Rebekka, «kui mitte rikkust? Meil ei või midagi muud ühist olla, sest teie olete kristlane, mina juut. Meie ühendus oleks niihästi teie kiriku kui ka meie sünagoogi seaduste vastu.»

«Nõnda oleks see tõepoolest,» vastas templirüütel naerdes, «kui ma juudi tahaksin naiseks võtta. Despar-dieux25\ Aga seda ei teeks ma ka siis, kui ta oleks Seeba kuninganna. Pealegi tea, magus Siioni tütar, et kui kõige kristlikum kuningas oma kõige kristlikumat tütart minule pakuks ning terve Languedoci kaasavaraks annaks, isegi siis ei kosiks ma teda. Minu tõotuse vastu käib võtta ükskõik missugust tüdrukut muul viisil kui ainult par amours2, nagu ma ka sind tahan armastada. Mina olen templirüütel. Vaata minu püha ordu ristimärki.»

«Julged sa praegu selle peale toetuda?» küsis Rebekka.

«Ja kui ma seda teen,» vastas templirüütel, «siis ei puutu see sinusse, sest sina ei usu meie lunastuse õnnistatud märki.»

«Mina usun, nagu mu isa on mind õpetanud,» ütles Rebekka, «ja andku jumal mulle andeks, kui ma ekslikult usun! Kuid teie, sir rüütel, mis on teie usk, kui te kõhklemata kõige pühamale tuginete ka sel silmapilgul, kus te valmis olete oma rüütli ja ususulase tõotust murdma?»

«Tõsiselt ja hästi öeldud, oh Siiraki tütar!» vastas templirüütel, «kuid sinu kitsad juudi vaated teevad su pimedaks, nii et sa meie suuri eesõigusi ei näe. Abielu oleks templirüütlil kestev kuritegu, kuid kõik väiksemad lollused saab ta oma orduülemalt kergesti andeks. El kõiere targem kuningas ega tema isa, kellelt ka sina võiksid eeskuju võtta, ole kunagi nii suuri vabadusi tarvitanud, kui meie vaesed Siioni templi sõdurid, kes me

230

oleme need kätte võitnud tema kaitsmisega. Saalomoni templi kaitsjad võivad ka Saalomoni vabadusi nõuda.»

«Kui sa ainult selleks pühakirja ja pühakute elulugu loed,» ütles Rebekka, «et oma üleannetust ja liiderlikkust õigustada, siis oled sa selle sarnane, kes kõige tervemate ja tarvilikumate rohtude seast mürki otsib.»

Templirüütli silmad välkusid neid sõnu kuuldes. «Kuule, Rebekka,» ütles ta, «seni olen ma sinuga pehmelt rääkinud, kuid nüüd tahan ma võitja keelt tarvitada. Sina oled minu noole ja oda vang ja allud minu tahtmisele kõigi rahvaste seaduse järgi. Mitte tolligi ei

---

[25] Armukesena-

taha ma oma õigustest loobuda või vägivallaga seda võtmata jätta, mida sa minu palve peale ei taha anda.»

«Tagane,» ütles Rebekka, «tagane ja kuula mind, enne kui sa seda surmapattu mõtled teha! Minu jõu võid sa muidugi murda, .sest jumal on loonud naise nõrgana ja usaldanud tema kaitsmise mehe suuremeelsuse hoolde. Kuid sinu alatust, templirüütel, tahan ma ühest Euroopa otsast teise kuulutada. Sinu orduvendade ebausk peab mulle andma seda, mida keelab mulle nende kaastundmus. Iga pretseptoorium, iga teie ordu ülemkohus peab teada saama, et sa oled juudiga patustanud nagu ususalgaja. Need, keda sinu kuritöö ei kohuta, neavad sind sellepärast, et oled rüvetanud risti, mida sa kannad, sest sa oled silma heitnud minu rahva tütre peale.»

«Sa oled teravmeelne, juuditüdruk.» vastas templirüütel. sest ta teadis väga hästi, et Rebekka rääkis tõtt, mõistsid ju ordumäärused kõige kindlamalt ja raskete karistuste, isegi aualanduse ähvardusega niisugused teod hukka. «Oled arukas,» kinnitas ta, «kuid sinu kaebehääl peaks vali olema, kui ta tahaks nende lossi-müüride taha kosta, sest siinsamas surevad sinu hädaldamised, õiguse poole karjumised ja appihüüdmised ega leia tähelepanu. Ainult üks asi võib sind päästa, Rebekka: heida oma saatusele alla, võta meie usk vastu — ja sa kõnnid nõnda ehituna, et nii mõnigi Normandia leedi meie ordu parema sõiamehe armualusest toreduse kui ka ilu poolest maha jääb.»

«Oma saatusele alla heita!» hüüdis Rebekka. «Ja missugusele saatusele, püha taevas! Sinu usk vastu

võtta! Mis usk see on, kui ta varjab niisugust lurjust? Sina olevat templirüütlite parem sõjamees! Vilets rüütel! Valevanduja! Sülgan sinu peale ja panen sulle vastu. Aabrami jumal on näidanud pääsetee oma tütrele isegi niisuguses häbikuristikus!»

Nõnda öeldes kargas ta läbi võrestatud akna välja rõdule riing sealt rinnatise servale, asudes all haigutava kuristiku kohale. Et neiu seni liikumata paigal oli seisnud, siis oli Bois-Guilbert sootuks ettevalmistamata ega saanud mahti tema peatamiseks. Kui ta lähe-neda püüdis, hüüdis Rcbekka: «Jää sinna, kus sa oled, uhke rüütel, kui teed ainukese sammu, siis kargan ma sügavusse. Ennem lömastagu selle lossihoovi kivid minu keha, kui et ta saab sinu vägivalla ohvriks!»

Nõnda öeldes pani ta käed kokku ja sirutas taeva poole, nagu paluks ta oma hingele halastust, enne kui teeb viimse hüppe. Templirüütel viivitas ja tema kindlus, mis kunagi polnud meeleheite või halastuse ees taganenud, andis ruumi imetlusele neiu hingelise jõu üle.

«Tule sealt maha, meeletu tüdruk!» ütles ta. «Ma vannun maa, mere ja taeva nimel, et ma sulle liiga ei tee.»

«Ma ei usalda sind, templirüütel,» vastas Rebekka. «Sa ise õpetasid mind oma ordu voorusi paremini austama. Lähem ordukohus vabastaks sind su tõotusest, sest see ei puutu ju muusse kui viletsasse juuditüdru-kusse.»

«Sa teed mulle ülekohut,» hüüdis templirüütel innukalt. «Ma vannun sulle oma nime juures, oma rinnal kantava risti nimel, oma mõõga nimel, mis mul vööl ripub, oma esi-isade vapi nimel vannun ma, et ma sulle mingit ülekohut ei tee! Hoia end kui mitte iseenda, siis oma isa pärast! Mina tahan' temale sõbraks olla ja siin lossis vajab ta tugevat sõpra.»

«Ah,» ütles Rebekka, «seda kõike tean ma väga hästi, kuid kas ma võin sind usaldada?»

«Minu vapp pööratagu ümber ja minu nimi saagu autuks,» ütles Brian de Bois-Guiibert, «kui sul peaks olema põhjust minu üle kaevata. Nii mõnegi seaduse ja nii mõnegi käsu olen ma murdnud, kuid ei iialgi oma sõna.»

232

«Siis tahan ma sind usaldada,» ütles Rebekka, «aga ainult niipalju.» Ja ta tuli rinnatise servalt maha palkonile, kus ta ühe laskcpilu juurde seisma jäi. «Siia,» ütles ta, «valin ma oma paiga. Jää sina sinna, kus sa oled, ja kui sa ühegi sammu võrra meie vahet tahad vähendada, siis pead sa nägema, et juuditüdruk usaldab oma hinge ennem jumala, kui oma au templirüütll hoolde.»

Kuna Rebekka nõnda rääkis, andis tema kindel otsus, mis tema näo ilmeka iluga nii hästi sobis, ta pilgule, hoiakule ja kogu tema välimusele enam kui sureliku auväärsuse. Tema pilk ci värisenud ja tema pale ei kahvatanud nii lähedase ja kohutava saatuse ees. Otse selle vastu — mõte, et tema saatus on ta enese võimuses ja et ta võib surma kaudu pääseda häbist, andis tema näole veel rohkem jumet ja tegi tema silmad veel säravamaks. Nii uhke ja julge kui Bois-Guilbert ka oli, pidi ta ometi tunnistama, et kunagi pole ta näinud nii hingestunud ja käskivat ilu.

«Olgu rahu meie vahel,» ütles Bois-Guilbert.

«Hea küll, kui sa tahad rahu,» vastas Rebekka, «kuid ära ainult ligi tule.»

«Sul ei tarvitse mind enam karta,» lausus rüütel.

«Ma ei karda sind,» vastas neiu. «Tänu sellele, kes selle torni nii kõrgeks on ehitanud, et ükski ei või siit kukkudes ellu jääda, tänu temale ja tänu iisraeli jumalale! Sind ma ci karda!»

«Sa teed mulle ülekohut,» ütles templirüütel, «maa, mere ja taeva nimel — sina teed mulle ülekohut! Ma pole tegelikult niisugune, nagu sina arvad, ma pole karm, enescarmastaja ja halastamatu. See oli naine, kes mulle julmust õpetas, ja naise vastu olen mä ka julmust tarvitanud, kuid mitte sinusuguse vastu. Kuule mind, Rebekka. Kunagi pole rüütel suuremas armastuses oma daami vastu oda pihku haaranud kui seda tegi kord Brian de Bois-Guilbert. See daam oli kellegi väikese paruni tütar ja tema pidi oma isalt pärima kord varemetes torni, viljakandmata viinamäe ja mõne adramaa kuiva Bordeaux' pinda. Kuid tema nimi sai kuulsaks Igal pool, kus tehti sõjategusid, ta sai kuulsamaks kui oli nii mõnigi daam, kes pidi saama kaasavaraks krahvkonna.

233

Jah,» jätkas ta edasi-tagasi. käies, nagu unustaks ta Rebekka juuresoleku, «minu teod, minu ohud, minu veri tegid Adelaide de MontemareM nime kuulsaks Kastiiliast kuni Bütsantsini. Ja kuidas tasuti sedal Kui ma oma kallilt ostetud auga tagasi tulin, mille eest olin maksnud vaeva ja verd, leidsin oma daami olevat laulatatud kellegi Gascogne'i kannupoisiga, kelle nime kunagi väljaspool tema isa mõisat polnud kuuldud! Ma armastasin oma daami truult ja maksin tema murtud truuduse kibedasti kätte, kuid see kättemaks langes minu peale tagasi. Sellest päevast saadik ütlesin lahti elust ja tema köidikuist, minu kare mehisus ei pea kunagi perekondlikku kodu tundma, minu loomust ei pea kunagi, pehmendama armastav naine ega minu hing tutvuma südameõrnusega. Minu haud olgu üksik ja Bois-Guilberti nime ei pea ükski võsu edasi kandma tulevate põlvede ridadesse...Oma ülemuste jalge ette panin oma sõltumatuse eesõiguse. Templirüütel on peale nime kõiges ori ja temal ei tohi olla maad ega varandust ja ta elab ning hingab ainult teiste tahtmisel ja teiste heaksarvamisel.»

«Aga mis tasub sulle selle piiritu ohvri eest?» küsis Rebekka,

«Kättemaksu võim, Rebekka,» vastas templirüütel, «ja lootus oma auahnuse rahuldamisele.»

«Halb tasu,» ütles Rebekka, «õiguste loovutamise eest. mis on inimsoole kõige kallimad.»

«Ära seda ütle, tüdruk,» vastas templirüütel. «Kättemaks on jumalate pidu! Ja kui nad seda enestele on hoidnud, nagu papid meile õpetavad, siis sellepärast, et nad seda luga kalliks peavad surelikkudele usaldada. Ja :auahnus! See kiusatus võiks isegi taeva õndsuse röövid'a.» Ta vaikis silmapilguks ja jätkas siis: «"Rebekka! Sel, kes võis valida surma häbi asemel, peab olema uhke ja vägev hing. Sina pead minu olema! Ei, ära karda,» lisas ta juurde, «see peab sündima sinu nõusolekul ja sinu oma tingimustel. Sina pead nõus olema jagama minuga lootusi, nagu neid pole hellitanud ükski kuningas! Kuulge mind. enne kui .vastate, ja kaaluge järele, enne. kui tagasi, lükkate. Nagu öeldud, kaotab templirüütel oma õigused, oma vaba tahte, kuid

tema muutub suure ja vägeva keha liikmeks ja selle ees värisevad praegu juba troonid. Temaga sünnib sama nagu vihmatibaga, mis merre kukub ja seal selle suure veekogu osaks muutub, mis õõnestab kaljude alused ja neelab kuningate laevastikud. Niisugune paisuv voog on meie ordu. Ja selles vägevas ordus pole mina väike suurus, vaid juba praegu üks peakäsuta-jaist ja ühel ilusal päeval võin ma käe sirutada suurmeistri kepi järele. Vaesed templisõdurid ei tõsta oma jalga ainult kuningate kaelale — seda võib iga paljasjalgne munkki teha, vaid meie raudne samm viib meid nende troonile, meie raudkinnas väänab neil valitsuskepi käest. Isegi teie asjata oodatud Messias ei tõota teie laialipillatud rahva le^WH' Ifiurt võimu, nagu minu auahnus seda püüab kätte^sa&Sä. Otsisin ainult vaimu, kes seda kõike võiks minuga jagada, ja sinus olen ma selle leidnud.»

«Ja seda ütled sa ühele minu rahva liikmele?» vastas Rebekka. «Mõtle ometi...»

«Ära räägi,» ütles templirüütel, «meie erinevatest uskudest. Oma salajastel nõupidamistel naerame meie nende muinasjuttude üle. Ära arva, et me oma ordu asutajate idiootliku lolluse suhtes kaua pimedad olime ja elumaitsmisest loobusime, et lõbu tunda märtrisurmast näljas, janus, haigustes ja metsikute rahvaste mõõga läbi. Meie ordu omandas peagi julgemad ja laiemad vaated ja leidis toodud ohvritele kohasema tasu. Meie päratud omandused kõigis Euroopa riikides, meie kõrge sõjakuulsus, mis igast kristlikust ilmakaarest kõige paremad rüütlivõsud meie ritta toob, on määratud eesmärgi saavutamiseks, millest ordu asutajad ei julgenud undki näha ja mida ka nende nõrkade hingede eest varjatakse, kes vanade põhimõtete tõttu meie ordu jüngriks saavad, muutudes oma ebausu mõjul meie passiivseteks tööriistadeks. Kuid ma ei taha rohkem meie saladuste linikut kergitada. See sarvehääl kuulutab midagi, mis mind nõuab. Mõtle minu sõnade üle järele. Ela hästi! Ma ei ütle: anna andeks sulle tehtud vägivald, sest see oli tarvilik sinu iseloomu tundmaõppimiseks. Kulda tuntakse ainult proovikivil. Ma tulen varsti tagasi ja siis kõneleme pikemalt.»

Rüütel lahkus tornikambrist ja läks mööda treppi alla, jättes Rcbekka üksinda, kes oli vaevalt rohkem hirmunud oma hiljutise surmakartuse kui selle julge ja kurja mehe metsiku auahnuse pärast, kelle võimuses ta praegu nii õnnetult viibis. Kui ta palkonilt tornikambri tagasi tuli, oli tema esimeseks teoks Jakobi jumala tänamine antud abi eest ja palve, et seda jälkataks niihästi temale endale kui ka isale. Aga veel üks teine nimi hiilis

tema palvesse: see oli haavatud kristlase oma, kelle saatus oli andnud verejanuliste inimeste, tema verivaenlaste võimusesse. Igatahes tundis Rebekka südame-tunnistusepiina, et ta isegi palves pidi mõtlema inimese peale, kellega tema saatusel midagi ühist ei võinud olla, — et ta mõtles natsareenlase, oma usu vaenlase peale. Kuid tema palve oli juba lausutud ja isegi tema kitsarinnalised usulised eelarvamised ei suutnud teda sundida seda tagasi võtma.

KAHEKÜMNE VIIES PEATÜKK

«On need vast varesejalad! Ma pole
iial näinud hullemaid!»
Goldsmüh, «Kummardades võidule».

Kui templirüütel lossisaali jõudis, leidis ta de Bracy juba eest. «Ma arvan, et see lärmilsev kutse ajas nurja ka teie armumängu nagu minugi oma,» ütles de Bracy. «Kuid teie tulite hiljem ja ilmse vastumeelsusega, sellepärast arvan, et teie kõnelus paremini sobis kui minu oma.»

«Kas siis saksi pärija teie viisakused tagasi lükkas?» küsis tempiihärra.

«Thomas Becketi luude nimel,» vastas de Bracy, «leedi Rowena on vist kuulnud, et ma ei suuda naisterahva pisaraid taluda.»

«Mis!» hüüdis templirüütel, «ise oled palgaväe ülem ja kardad naiste pisaraid! Armu altarile pillatud pisarad panevad kire veelgi heledamalt loitma.»

«Tänan väga sinu pillatud pisara eest,» vastas de Bracy, «kuid see tüdruk nuttis, nii et pisaratega oleks võinud isegi tuletorni leegi kustutada. Pärast püha Niobet1, kellest prior Aymer meile jutustas, pole kunagi olnud niisugust kätemurdmist ja silmade vesistamist. Paistis, nagu oleks veevaim ilusa saksi piiga nahka pugenud.»

«Terve leegion kuradeid peab küll selle juuditüdruku rinnas pesitsema,» sõnas templirüütel, «sest ükski saatan, kui ta oleks ka Apollo ise, poleks kunagi suutnud talle niipalju uhkust ja meelekindlust anda. Aga kus on Front-de-Boeuf? Sarv kõlab ikka valjemalt.»

«Ma arvan, et tema peab juudiga läbirääkimisi,» vastas de Bracy külmalt. «Võib-olla summutab Isaaci ulu-

1 Scott ironiseerib keskaegse kirjanduse naiivsuse puhul, kus aeti segi antükmülologilised kujud ristiusu legendidega. Niobe — kuju kreeka mütoloogiast, keda juudid karistasid tema laste hukkamisega.

mine sarvehääle. Sa peaksid ometi oma kogemuste najal teadma, sir Brian, et juut, kes oma varandusest meie sõbra Front-de-Boeufi poolt esitatud tingimustel on sunnitud lahkuma, karjub küllalt valjusti, et lämmatada paarikümmet sarve ja pasunat. Kuid laseme ta siia kutsuda.»

Varsti ilmuski Front-de-Boeuf, keda tema julmas tegevuses ülalmainitud viisil oli segatud ja kes ainult mõnesuguste käskude andmise tõttu oli viibinud.

«Vaatame, mida see neetud sarv tahab,» ütles Front-de-Boeuf, «siin on kiri ja kui ma ei eksi, siis on see saksi keeles.»
Ta vaatas ja pööras" Msi* üht- kui teistpidi, nagu saaks ta niiviisi saadetise №šu teada, ja ulatas selle viimaks de Bracy kätte.
«Minu poolest võib see ka nõiakiri olla,» tähendas de Bracy, kes oli kirjaoskamatu nagu kogu selle ajajärgu rüütelkond. «Meie kaplan püüdis mulle kirjatarkust õpetada,» ütles ta, «kuid kõik minu tähed sarnanesid odapeade ja mõõgateradega, nii et vana kiilaspea viimaks selle vaeva peale käega lõi.»
«Anna siia,» ütles templirüütel. «Meil on siiski niipalju ka preesterlikku vaimu, et meie teadmised valgustavad pisut meie vahvust.»
«Noh, siis kasuta oma auväärilisi teadmisi.» kostis de Bracy. «Mida ütleb see rull?»
«See on väljakutse,» vastas templirüütel, «aga Petlemma neitsi nimel, kui see pole rumal nali, siis on ta küll kõige haruldasem sõjakuulutus, mis kunagi üle lordiiku parunilossi tõstesilla on tulnud.»
«Nali!» kordas Front-de-Boeuf. «Hea meelega tahaksin teada, kes julgeb minuga selles asjas naljatada! Loe, sir Brian.»
Nõnda siis luges templirüütel järgmist:
«Mina, Wamba, Witlessi poeg, suursuguse ja vabana sündinud Saksi Cedric of Rotherwoodi narr, ja mina, Gurth, Beowulfi poeg, seakarjus... »
«Sa oled hull!» hüüdis Front-de-Boeuf lugejale vahele.
«Püha Luukase nimel, nõnda seisab must valgel,» vastas templirüütel. Asudes uuesti oma ülesande juurde, jätkas ta: «Mina, Gurth, Beowulfi poeg, sama Cedricu

seakarjus, anname ühes oma abiliste ja liitlastega, kes meiega selles lülis kaasa võitlevad, nimelt — ühes hea rüütliga, keda praegusel silmapilgul Mustaks Logardiks hüütakse, ja tubli vabamehe Robert Locksleyga, nõndanimetatud Vitsalõhestajaga, teile, Reginald Front-de-Boeuf, ühes teie abiliste ja liitlastega, ükskõik kes nad ka oleksid, avalikult teada, et kuna teie ilma põhjuseta ja vaenu kuulutamata olete ülekohtuse vägivallaga vangistanud meie isanda ja käskija, mainitud Cedricu; samuti ka suursuguse ja vabana sündinud neiu, leedi Rowena of Hargottstandstede; samuti ka suursuguse ja vabana sündinud mehe Athelstane of Coningsburghi; samuti ka teatud vabana sündinud mehed, nende teenrid; samuti ka nende orjad, samuti ka juudi, nõnda-nimetatud Yorki Isaaci ühes tema tütrega, juudi neiuga, ja nende hobuste ja hobueeslitega, ning kuna kõik need suursugused isikud, nende teenrid ja orjad, samuti ka nende hobused ja hobueeslid, ning samuti ka see juut ning juudi neiu, olid tema majesteediga rahujalal ja reisisid avalikul teel truude alamatena: siis nõuame meie, et need suursugused isikud, nimelt — Cedric of Rolherwood, Rowena of Hargottstandstede, Athelstane pf Coningsburgh ühes oma teenrite ja kaaslastega, sama ka hobuste ja hobueeslite, juudi ja juudi neiuga, kõige oma varanduse ja asjadega tunni jooksul pärast selle kirja kättesaamist meile enestele või neile, keda meie selleks volitame, välja antaks puutumatutena ja tervetena nii ihu kuL hinge poolest, missuguse nõudmise täitmata jätmisel teatame teile, et me peame teid röövliteks ja äraandjateks ning astume teile vastu kas avaA likus lahingus, piiramisega või muul viisil, ning et meie kõik võimaliku teeme teie võitmiseks ja hävitamiseks. Alla kirjutatud meie poolt püha Witholdl päeva õhtul suure kohtutamme all Hart-hilli teel. Selle kirja kirjutas püha mees, neitsi Maria ja püha Dunstani preester jumala ees, Copmanhursti munk.»

Selle dokumendi lõppu oli joonistatud kohmakas kuke pea ja selle harja kohale oli tähendatud, et see olevat Witlessi poja Wamba allkiri. Sellest auväärt embleemist madalamal seisis rist, mis pidi olema Beowulfi poja Gurthi allkiri.   Siis järgnesid julgelt ja tugevalt

239

kirjutatud sõnad: Le Noir Faineant. Ja kõige lõpuks kenasti joonistatud nool vabamehe Locksley allkirjana.

Rüütlid kuulasid seda haruldast dokumenti algusest lõpuni ja vaatasid siis üksteise otsa, nagu ei mõistaks nad, mis see võiks tähendada. . De Bracy oli esimene, kes kohmaka naeruga vaikuse katkestas. Temaga ühines, kuigi tagasihoidlikumalt, ka templirüülel. Front-de-Boeuf näis aga nende sobimatu rõõmu üle kärsituks muutuvat

«Hoiatan teid, mu härrad,» ütles ta, «et oleks parem, kui te aru peaksite, mis praegusel korral teha, enne kui annate järele oma kohatule lõbusale meeleolule.»

«Front-de-Boeuf pole pärast oma viimast kaotust veel head tuju tagasi saanud,» tähendas de Bracy templirüütlite. «Ainult mõte väljakutse peale ajab lal kananaha ihule, kuigi see kutse tuleb narrill ja seakarjuselt.»

«Püha Mükacli nimel,» vastas Front-de-Boeuf, «tahaksin, et sa kogu seda janti oma turjal kannaksid, de Bracy. Need poisid poleks niisuguse häbematusega hakkama saanud, kui neid ei toetaks tugevad salgad. Siin metsas on küllalt röövleid, kes vihkavad mind sellepärast, et ma kaitsen metsloomi. Köitsin kunagi ühe neist, kelle tabasin värskelt teolt, põdra sarvede külge, kes ta viie minuti jooksul surnuks peksis, ja minu pihta on pärast seda sama palju nooli lastud, nagu saadeti neid Ashby märki. Kuule, poiss,» pöördus ta ühe teenri poole, «lasksid sa väljas järele vaadata, kui suur jõud seda väärtuslikku Väljakutsel peab loetama?»

«Vähemalt kakssada meest on metsas koos,» vastas kannupoiss.

«Kena lugu!» kostis Front-de-Boeuf. «See on sellepärast, et'ma oma lossi teile tarvitada andsin. Et te ka vaiksemalt ei märganud oma asja toimetada! Tingimata oli teil tarvis see herilasepere mulle kaela luua!»

«Herilasepere!» hüüdis de Bracy. «Ennem on need ilma nõelata lesed, kari laisku võrukaelu, kes ennem metsa redusse lähevad ja jahiloomi hävitavad, kui ennast tööga ülal peaksid.»

«Ilma nõelata!» kordas Front-de-Boeuf. «Rautatud küünrapikkused nooled, mida isegi pajuvitsa sisse võidakse lasta, on küllalt head nõelad.»

240

«Häbenege, sir rüütel!» hüüdis templihärra. «Kutsume oma inimesed kokku ja tormame neile kallale. Ühest rüütlist... ei, ühest sõjariistus mehest on küllalt kahekümne niisuguse talupoja vaslu.»

«Küllalt ja liigagi,» kinnitas de Bracy. «Minul oleks isegi häbi oma oda nende vastu tõsta.»

«Oige,» vastas Front-de-Boeuf, «kui need oleksid mustad türklased või moorlased, sir templirüütel, või viletsad prantsuse talupojad, kõige vapram de Bracy, aga need on ju inglise vabamehed, kellest meie millegagi üle ei käi, kui ainult oma sõjariistade ja hobuste poolest, kes meile metsalagendikel vähe tulu toovad. Sa soovitad välja tungida? Meil leidub vaevalt mehi lossi kaitsmisekski. Minu paremad mehed on Yorkis, samuti ka kogu sinu vägi, de Bracy, ja peale selle käputäie, kes selles hullus ettevõttes kaasa lõid, leidub vaevalt kakskümmend meest.»

«Ega sa ometi karda,» küsis templirüütel, «et neil küllalt jõudu on lossi võtmiseks?»
«Mitte seda, sir Brian,» vastas Front-de-Boeuf. «Neil röövlitel on tõepoolest julge pealik, kuid ilma masinate ja tormiredeliteta ning vilunud juhtideta ei saa nad minu lossi vallutada.»
«Saada sõna oma naabritele,» ütles templirüütel, «las nad kutsuvad rahva kokku ja tulevad kolmele rüütlile appi, keda narr ja seakarjus Reginald Front-de-Boeufi parunilossis piiravad.»
«Teete nalja, sir rüütel,» kostis parun, «kuid kellele peaksin ma sõna saatma? Malvoisin on oma saatjatega praegu Yorkis, samuti ka minu teised liitlased, ning seal oleksin pidanud olema ka mina, kui mitte see põrgulik ettevõte -vahele poleks tulnud.»
«Siis saada sõna Yorki ja kutsu minu mehed siia,» ütles de Bracy. «Kui nad ka minu lipu lehvimisel ja minu salga ilmumisel ei peaks põgenema, siis tunnistan nad kõige julgemateks röövliteks, kes kunagi siin metsas oma vibu vinna on tõmmanud.»
«Ja kes peaks seda sõna viima?» küsis Front-de-Boeuf. «Nemad on muidugi kõik teerajad oma kätte võtnud ja kiduvad saadetud sõna käskjalal ühes südamega rinnast. Ah jaa, pidage,» lisas ta juurde üürikese mõtle-

mise järel, «sina templirüütel, sina oskad lugeda ja kirjutada ja kui me minu vana kaplani kirjutusmaterjali võiksime üles leida — ta suri mineval aastal keset jõulusöömingut... »
«Lubage,» ütles kannupoiss, «ma arvan, et vana Urfried on selle kuskil alal hoidnud, armastuse tõtiu oma pihiisa vastu. Tema ütles minule, kaplan olnud viimane mees, kes on temaga nõnda rääkinud, nagu viisakus nõuab.»
«Mine otsi ta siis välja, Engelred,» ütles Front-de-Boeuf, «ja sina, sir templirüüiel, kirjutad siis sellele julgele väljakutsele vastuse.»
«Ennem teeksin seda mõõgaotsaga kui sulega,» kostis Bois-Guilbert, «kuid sündigu teie tahtmine.»
Nõnda siis istus ta maha ja kirjutas järgmise prantsuskeelse kirja:
«Härra Reginald Front-de-Boeuf ühes oma suursuguste ja rüütellikkude abiliste ja liitlastega ei võta orjadelt ja jooksikutelt mingit väljakutset vastu. Kui see isik, kes end Mustaks rüütliks nimetab, tõepoolest rüütliaust osa tahab saada, siis peaks ta ometi teadma, et tema praegune saatjaskond teda alandab ja võtab temalt õiguse suursuguse verega vastastelt aru nõuda. Mis aga meie vangidesse puutub, siis palume teid kristliku halastuse nimel saata vaimulik, kes neid pihiks ja nad jumalaga lepitaks, sest me oleme otsustanud nad veel täna hommikul enne lõunat surma saata ja nende pead kindluserhüürile välja panna, et kõik võiksid näha, kui põlastavalt meie nende peale vaatame, kes on tulnud neid päästma. Sellepärast palumegi teid saata neile preester, kes nad jumalaga lepitaks, ja see oleks teie poolt viimane maine heategu neile.»
See kiri pandi kokku ja anti kannupoisi kätte, kes selle väljas ootavale vabamehele edasi toimetas.
Vabamees läks tagasi oma liitlaste «peakorterisse», mis asus iidse tamme all, umbes kolme noolelennu kangusel lossist. Siin ootasid Wamba ja Gurth ühes oma liitlaste, Musta rüütli ja Locksleyga ning lõbusa pagulasega kärsitult vastust oma kirjale. Ümberringi oli siin-seal näha vabamehi, kelle metsameheriided ja päevitanud näod nende elukutset reetsid. Enam kui kakssada

oli neid juba koos ja lisa pidi varsti saabuma. See, kelle sõna nad kuulama pidid, erines neist ainult sulega mütsi küljes, kuna tema riided, sõjariistad ja varustus olid muidu samasugused.

Peale nende salkade tuli piirajatele abiks veel halvemini relvastatud jõudusid saksi elanikkude seast naaberlinnadest, samuti ka talupoegi Cedricu laialdastelt maavaldustelt ning orje, et oma isanda vabastamist toetada. Suuremal osal olid sõjariistadeks esemed, mida ainult paremate puudusel võis relvadena tarvitada. Kuldiodad, vikatid, hargid ja muud riistapuud olid neil peamisteks relvadeks, sest normannid keelasid võitja kavalusega võidetud saksidel mõõga ja piigi tarvitamise. Need põhjused tegid piirajad piiratutele vähem kardetavaks kui nad muidu oma suure arvu ja vaimustuse tõttu õiguse eest sõdides oleksid võinud olla. Selle kirju hulga juhtidele antigi nüüd üle templirüütli kiri.

Kõige pealt pöörduti munga poole kirja sisu teada saamiseks.

«Vannun püha Dunstani karjusekepi nimel,» ütles auväärt vaimulik, «kes rohkem vagu lambaid lauta tõi kui ükski teine vaga mees paradiisis, et ma seda keele-murret teile seletada ei oska, sest see, olgu ta prantsuse või araabia keel, käib üle minu mõistuse.»

Ta andis läkituse Gurthi kätte, kes süngelt pead raputas ja kirjatüki Wambale edasi ulatas. Naljahammas silmitses irvitades kõiki nelja paberinurka arusaaval näoilmel, nagu teevad seda ahvid sarnastel kordadel ja andis siis veidra hüppega kirja Locksleyle.

«Kui pikad tähed oleksid vibud ja lühikesed nooled, siis saaksin ma ehk midagi aru,» ütles aus vabamees. «Lood on aga praegu niisugused, et ma tean kirja sisust sama palju kui põdrast, kes jookseb minust kaheteistkümne penikoorma kaugusel.»

«Siis pean mina ta teile ette lugema,» sõnas Must rüütel, võttis Locksleylt kirja, luges selle esiteks endamisi läbi ning seletas siis kirja sisu oma kaaslastele.

«Suursugust Cedricut surmata!» hüüdis Wamba, «risti nimel, sa pead eksima, sir rüütel.»

«Mina mitte, mu auväärt sõber,» vastas rüütel, «mina seletan sõnu nii, nagu nad siia on kirja pandud.»

243

«Püha Canterbury Thomase nimel,» hüüdis Gurth, «siis vallutame meie selle lossi, kuigi peaksime selle kas või paljaste kätega maha kiskuma!»

«Meil polegi muud abinõu, millega kiskuda,» tähendas Wamba, «kuid minu käpad suudavad vaevalt kivi ja lupja purustada.»

«See on ainult kavalus aja võitmiseks,» ütles Locksley. «Kunagi ei astu nad sammu, mille pärast ma neid hirmsasti võin karistada.»

«Tahaksin,» tähendas Must rüütel, «et meie seas oleks keegi, kes võiks kuidagi lossi pääseda, et seal teada saada, kuidas on vangide seisukord. Nad nõuavad, et me saadaksime neile vaimuliku. Meie püha munk võiks nüüd kord oma püha kutset täitma minna ja meile soovitud teateid muretseda.»

«Katk võlku sind ja sinu nõu!» hüüdis hea munk. «Ütlen sulle, sir Laisk rüütel, et kui ma oma mungakuue seljast ära võtan, kaob ühes temaga minu preesterlik-kus, pühadus ja ladina keel ja kui ma endale rohelise vammuse selga ajan, võin ma ennem kakskümmend jahilooma tappa kui ühte kristlast pihtida.»

«Ma kardan,» lausus Must rüütel, «kardan väga, et siin pole kedagi, kes oleks kohane ja valmis üürike-sekski pihiisa kohuseid oma peale võima.»

Kõik vaatasid üksteisele otsa ja vaikisid.

«Ma näen,» ütles Wamba natukese aja pärast, «et narr peab jällegi kord narri mängima ja oma pea silmusesse pistma, kust targad mehed tagasi põrkavad. Teie peate teadma, mu kallid onupojad ja suguvennad, et ma enne seda kirjut ülikonda pruuni vammust kandsin ja et ma olin mungaks määratud, kuni mind peaaju palavik tabas ja mulle veel niipalju aru jättis, et ma narriks kõlban. Ma usun, et hea munga kuue abil, mis kannab preestrivaimu, pühadust ja haridust, omandan ma ka tarvilikud võimed ilmaliku kui ka vaimuliku tröösti viimiseks meie isandale Cedricule ja tema õnnetutele kaaslastele.»

«On tal selleks küllalt aru, mis sa arvad?» küsis Must rüütel Gurthi poole pöördudes.

«Ma ei tea,» vastas see, «kuid see oleks siis esimene kord, kus tal taipu ei jätkuks oma'narrust kasutada.»

244

«Tõmba siis mungakuub selga, tubli poiss,» ütles Must rüütel, «ja lase oma isandat meile tema seisukorra kohta lossist sõna saata. Mehi peaks neil vähe olema ja võin viis ühe vastu kihla vedada, et äkilise kallaletungimisega võiksime meie võita. Aeg ruttab — mine!»

«Ja vahepeal,» ütles Locksley, «piirame meie lossi niivõrd tiheda võrguga ümber, et isegi kärbes siit välja ei pääse sõna viima. Nõnda siis, hea sõber,» pöördus ta Wamba poole, «võid sa neile türannidele teatada, et iga vägivald, mis nemad vangide vastu lubavad, neile enestele kõige karmimalt tagasi makstakse.»

«Pax vobiseum!'» ütles Wamba, kui ta preestrikuue selga oli ajanud.

Nõnda öeldes matkis ta munga pühalikku ja auväärset hoiakut ja ruttas oma ülesannet täitma.

Rahu olgu telegal

KAHEKÜMNE KUUES PEATÜKK

Ka peru hobu tuim võib olla,
tuim ratsu jälle peru ...
Munk sageli võib narrgi olla,
Ja narril munga aru.. .
Vana laul.

Kui naljahammas mungarüü ja peakattega, sõlmeline nöör vööl, Front-de-Boeufi lossi väraval seisis, küsis valvur tema nime ja soovi.

«Pax vobiscum,» vastas naljahammas, «mina olen vaene püha Frantsiskuse ordu munk, kes tuleb siin lossis, olevate vangide juurde oma kohust täitma.»

«Oled julge, munk,» ütles valvur, «et sa söandad siia tulla, kus peale meie joodiku pihiisa ükski sinu sulgedega kukk viimase kahekümne aasta jooksul pole laulnud.»

«Siiski palun sind minu soovi lossi-isandale teatada,» vastas valemunk. «Usu mind, tema võtab mu hästi vastu ja kukk laulab nõnda, et seda kuuleb terve loss.»

«Suur tänu,» kostis valvur, «aga kui minuga selle-)ärast halba sünnib, et ma sinu pärast oma paigalt ahkun, siis tahan ma katsuda, kas hall mungakuub lalli hanenoole vastu küllalt kõva on.»

Selle ähvardusega lahkus ta tornist ja viis saali haruldase teate, et püha munk seisvat värava taga ning paluvat sisselaskmist. Imestusega kuulis ta isanda käsku, et munk tuleb viibimata vastu võtta. Samuti kui ta enne oli mehi väravale appi kutsunud igasuguste . ootamatute juhuste puhuks, täitis ta nüüd kõhklemata saadud käsu. Julgest enesevalitsemisest, mis Wambat oli lasknud sellele hädaohtlikule ülesandele asuda, jätkus vaevalt tema aitamiseks Reginald Front-de-Boeufi taolise kohutava ja kardetava mehe ees ja oma «Pax vo-biscumi», mille peale ta kõige enam lootis, lausus ta nüüd palju suurema hirmu ja viivitusega kui enne. Kuid Front-de-Boeuf oli harjunud kõiki enese ees värisemas nägema ja sellepärast ei andnud ka valevaimuliku hirm talle mingit põhjust kahtlemiseks.

246

«Kes ja kust sa oled, preester?» küsis ta.

«Pax vobiscum,» kordas naljahammas. «Mina olen püha Frantsiskuse vaene sulane, kes siit metsast läbi minnes röövlite kätte langes, või nagu ütleb pühakiri: quidam viator incidit in lulrones, ja needsinatsed röövlid sundisid mind siia lossi tulema, et kahele teie auväärt õigluse läbi surmamõistetule oma vaimulikku abi pakkuda.»

«Üsna õige,» vastas Front-de-Boeuf, «ja kas võid sa mulle, püha isa, nende röövlite arvu nimetada?»

«Vapper isand,» vastas naljahammas, «nomen illis le-gio — nende nimi on leegion.»

«Ütle mulle selgetes arvudes, kui palju neid on, preester, muidu ei kaitse sind sinu kuub ega vöö.»

«Ah!» ütles valemunk, «cor tneum eruclavit, see tähendab — ma pidin hirmu pärast surema! Aga mina arvan, et neid on — kui vabamehed ja kõik lihtmehed kaasa arvata — vähemalt viissada meest.»

«Mis!» hüüdis templirüülel, kes sel silmapilgul saali astus. «Kas tõesti on neid vapsikuid seal nii tihedalt? Aeg on seda kurja pesa hävitada!» Siis kutsus ta Front-de-Boeufi kõrvale ja küsis: «Tunned sa seda preestrit?»

«See on keegi võõras kaugest kloostrist, mina ei tunne teda,» vastas Front-de-Boeuf.

«Siis ära usalda talle mingit suusõnalist ülesannet,» soovitas templirüütel. «Lase teda viia kirjalik käsk de Bracy palgaväele, et see silmapilk oma isandale appi tõttaks. Vahepeal aga, et see kiilaspea midagi ei aimaks, luba teda vabalt minna neid saksi sigu tapamaja tarm ette valmistama.»

«Olgu nõnda,» ütles Front-de-Boeuf ja andis teenrile käsu Wambat Cedricu ja Alhelstane'i vangiruumi juhatada.

Cedricu kärsitus oli vangipõlve tõttu veelgi suurenenud. Ta sammus ühest saali otsast teise ja seda niisuguse näoga, nagu oleks ta valmis vaenlasele vastu astuma või piiratud kindluse kallale tormi jooksma. Ajuti rääkis ta endamisi, ajuti pöördus Athelstane'i poole, kes ootas stoilise rahuga sündmuste arenemist ja ohtrat lõunasööki seedis, ilma et oleks suuremat huvi oma vangipõlve kestuse kohta tundnud, lootes, et see,

247

nagu kõik maised hädad, ometi kord ühel ilusal päeval lõpule jõuab.

«Pax vobiscum,» ütles naljahammas ruumi sisse astudes. «Püha Dunstani, püha Dennise, püha Dulhoci ja kõigi teiste pühakute õnnistus varjaku ja ümbritsegu teid.»

«Astu aga lähemale,» vastas Cedric vagale mungale, «mis otstarbel sa siia tuled?»

«Teid surma vastu ette valmistama,» vastas naljahammas.

«See on võimatu!» vastas Cedric võpatades. «Olgu nad ei tea kui häbematud ja jumalakartmatud, ometi ei söanda nad niisugust avalikku ja põhjendamatut kuritööd teha.»

«Ah!» hüüdis naljahammas, «neilt inimlikkust oodata oleks sama hea, kui loota lõhkujat hobust siidniidiga kinni pidada. Sellepärast mõelge siis, suursugune Ced-ric ja ka teie, vapper Athelstane, hästi järele, missugused maised üleastumised teie südant koormavad, sest veel täna> peate te kõrgema kohtu ees vastust andma.»

«Kas kuuled, Athelstane?» ütles Cedric, «meie peame oma südamed avama selleks viimaseks sammuks, sest parem on meestena surra kui orjadena elada.»

«Mina olen valmis,» vastas Athelstane, «nende kurjuselt ka kõige halvemat vastu võtma ja surma lähen ma samasuguse rahuga nagu lõunasöögilegi.»

«Siis laske meid oma püha kohust täita, isa,» ütles Cedric.

«Oodake pisut, hea onu,» ütles naljahammas oma harilikul toonil, «vaadake paremini ette, enne kui pimedusse hüppate.»

«Tõepoolest,» ütles Cedric, «seda häält ima peaksin tundma.»

«See on teie truu orja ja narri hääl,» vastas Wamba oma peakatet kõrvaldades. «Oleksite te õigel ajal narri nõuannet kuulda võtnud, siis poleks te üldse siia sattunud. Kuulake narrf nõu vähemalt nüüdki ja siis ei jää te enam kauaks siia.»

«Mis sa sellega mõtled, võrukael?» küsis Cedric.

«Nimelt seda,» vastas Wamba, «et võtke minu kuub ja vöö, milles peitub kogu mu preesterlikkus ja minge

rahulikult lossist välja, minule aga jätke oma mantel Ja vöö, et mina võiksin teie asemel selle pika hüppe teha.»

«Sind oma asemele jätta!» hüüdis Cedric pakkumise üle imestades. «Nad pooksid ju su üles, mu vaene võrukael.»

«Las nad teevad, mis nad tohivad,» ütles Wamba. «Mina arvan — ilma teie seisust alandamata —, et Wlllessi poeg võib sama hästi keti küljes rippuda, nagu rippus kett minu esiisa, külavanema rinnal.»

«Hea küll, Wamba,» vastas Cedric, «ainult ühel tingimusel võtan sinu pakkumise vastu ja nimelt: kui sa oleksid valmis oma riideid minu asemel lord Alhelsta-ne'iga vahetama.»

«Seda mitte, püha Dunstani nimel,» ütles Wamba. «Selles oleks vähe mõtet. Ilusasti on põhjendatud, et Witlessi poeg päästab Herewardi poja, kuid vähe oleks tarkust surra selle heaks, kelle isad on temale võõrad.»

«Kelm!» hüüdis Cedric. «Athelstane'i isad olid Inglismaa valitsejad.»

«Nad võisid olla mis tahes,» vastas Wamba, «aga minu kael seisab liiga kõvasti mu õlgadel, et ma seda nende pärast laseksin kinni pitsitada. Nõnda siis, mu hea isand, kas võtate mu pakkumise vastu, või lasete mu sama vabalt siit vangikojast lahkuda nagu tulingi.»

«Las kuivab vana puu,» ütles Cedric, «et noor mets alale jääks. Päästa suursugune Athelstane. Wamba! See on igaühe kohus, kelle soontes voolab saksi veri. Sina ja mina heidame oma rõhujate vihamöllule alla, tema aga läheb siit vabalt ja tervelt ära, et kihutada meie suguvendi üles kätte maksma.»

«Mitte' nõnda, isa Cedric,» kostis Athelstane tema käest kinni haarates, sest kui ta viimaks mõtlema või tegutsema hakkas, olid tema teod ja tundmused alati tema kõrge soo väärilised. «Mitte nõnda,» kordas ta. «Mina olen ennem valmis jääma kas või nädalaks

viletsa vangitoidu ja kruusi vee peale, kui et ma kasutaksin põgenemisplaani, mille on teinud orja armastus oma isanda vastu.»

«Teid nimetatakse tarkadeks meesteks, isandad.» ütles naljahammas, «ja mina olen ainult hull narr, kuid ometi,

249

KOLMEKÜMNE ESIMENE PEATÜKK

Nüüd, sõbrad, edasi/ On ohus müüri
Me avause kehadega katame!
Ja teie, vabamehea,
nüüd näidake, mis suudab inglis' veri/
Te olge oma rahva väärilised,
ja vaprad sõjamehed.
Shakespeare, «Kuningas Henry V».

Cedric ei suutnud küll Ulrica sõnade peale lootma jääda, kuid ometi teatas ta kohe vana naise lubadustest Mustale rüütlile ja Locksleyle. Need olid rõõmsad kuuldes, et neil on lossis vähemalt ükski sõber, kes võib hädakorral nende sissepääsu kergendada; samuti olid nad Cedricuga ühel arvamisel, et tormijooks lossi peale on ainuke õige abinõu vangide vabastamiseks julma Front-de-Boeufi võimusest.

«Alfredi kuninglik veri on hädaohus,» ütles Cedric.

«Suursuguse leedi au on hädaohus,» lisas Must rüütel.

«Vannun püha Christopheri nimel, kelle kujutus on minu jahikotil,» lausus tubli vabamees, «et kui meil ka mingit muud põhjust lossi vallutada poleks, kui see truu ori Wamba, siis ohverdaksin ikkagi ennem mõne oma ihuliikme kui laseksin juuksekarvagi tema peas kõver-dada.»

«Seda arvan ka mina, kallid isandad,» kostis munk. «Narri eest, muidugi — niisuguse narri 'eest, kes on oma ametis meister ja kes võib viinakarikale meeldiva maigu anda, parema kui seda suudab kõige magusam pekitükk — uskuge, vennad, niisuguse narri eest peavad mungad alati paluma või võitlema ja mina tahan seda teha seni, kuni suudan veel palvetada või oma võitlus-keppi keerutada.»

Nende sõnadega pani munk oma raske teiba pea kohal keerlema, nagu teeb seda karjapoiss kerge kepiga.

«Õige, püha munk,» lausus Must rüütel, «õige, nagu oleks püha Dunstän ise seda öelnud. Ja nüüd, tubli

307

Locksley, kas poleks parem, kui suursugune Cedric kallaletungi juhtimise enda peale võtaks?»

«Mitte mingil tingimusel,» vaidles Cedric vastu. «Mina pole kunagi õppinud, kuidas neid vägivalla pesasid, mida normannid siia ägavale maale on ehitanud, kaitsta või ära võtta. Tahan olla esimeste seas, kuid minu ausad naabrid teavad väga hästi, et ma pole vilunud sõjakunstis ega oska niisuguseid kindlusi vallutada.»

«Kuna suursuguse Cedricuga on lugu nõnda,» ütles Locksley, «siis olen mina valmis vibumeeste juhtimise enese peale võtma ja teie võite mu esimese paraja tamme oksa

tõmmata, kui kaitsjatest keegi tohiks müürile ilmuda, ilma et temasse ei pistetaks niipalju nooli nagu jõulupirukasse lõhnavaid nelke.»

«Hästi öeldud, tubli vabamees,» kostis Must rüütel, «ja kui teie mind vääriliseks peate ka mõne kohustuse siin enda peale võtma ja kui leidub mehi, kes on valmis järele tulema, ustavale inglise rüütlile — sest nõnda tahaksin ma ennast hea meelega nimetada —, siis olen valmis neid kõigi oma oskustega müüride vallutamisele juhtima.»

Nii jagati ülesanded juhtide vahel ja algas esimene kallaletung, mille tagajärgedest lugeja juba kuulis.

Pärast väliskindluse võtmist saatis Must rüütel Locks-leyle selle õnneliku võidu kohta sõna ja palus teda samal ajal kaitsjaid hoolega silmas pidada, et need ei saaks äkilise väljatungimisega kaotatud kindlustust tagasi võtta. Seda püüdis rüütel kõigiti takistada, sest ta teadis, et tema juhatuse all võitlevad mehed on küll agarad, kuid sõjas vilumatud, puuduliku varustuse ja distsipliiniga vabatahtlikud. Kogenud ja paremini varustatud normanni sõdurite äkilise pealetungi puhul oleksid piirajad tingimata halvemasse seisukorda sattunud: oli ju normannidel piirajate agarusele ja õiglasele püüdele vastu seada parem sõjamehelik distsipliin ja raskete sõjariistade käsitsemise oskus.

Võitluse vaheajal laskis Must rüütel valmistada midagi uiuva silla või pika parve vahepealset, mille abil ta lootis vaenlase vastupanust hoolimata üle kraavi pääseda. See töö nõudis küll pisut aega, kuid juhatajatele

oli see meelt mööda, sest nõnda pidi Ulrica mahti saama, et täide viia oma plaani piirajate abistamiseks.

Kui parv oli valmis, pöördus Must rüütel piirajate poole järgmiste sõnadega:

«Ei ole mõtet kauem oodata, sõbrad! Päike vajub juba lääne poole ja mul on midagi südamel, mis mind järgmiseks päevaks ei luba enam siia jääda. Pealegi oleks ime, kui Yorkist ei saadetaks ratsaväge meie vastu, kui meie töö pikale veniks. Sellepärast mingu keegi Locksley juurde ja öelgu talle, et ta noolte laskmisega pihta hakkaks ning näitaks vaenlasele, nagu tahaks ta tormijooksule asuda. Jä teie, truud inglise südamed, olge mulle abiks ja olge valmis silmapilk parve üle kraavi seadma, niipea kui tagumine värav on lahti tehtud. Tulge julgelt minu kannul parvest üle ja aidake mul sellest väljatungiväravast sisse murda. Need teie hulgast, kes kaasa ei taha tulla või kes on selleks liiga halvasti varustatud, mingu väliskindluse müürile, tõmmaku vibud vinna ja lasku maha kõik, kes müürile peaksid ilmuma. Suursugune Cedric, kas tahate mahajääjate juhtimise enda peale võtta?»

«Herewardi hinge nimel, ei taha!» hüüdis Cedric. «Juhatada ma ei oska, kuid järeltulevad põlved needku mind mu haua põhja, kui ma esimeste ridades sulle järele ei astu, ükskõik kuhu sa mu viid. See on minu võitlus ja sellepärast on mulle kohane kõige palavamas võitluses olla.»

«Kuid mõtle järele, suursugune Cedric,» kostis rüütel, «sul puudub raudrüü jä rinnakaitse, varustuseks on sul ainult kerge kiiver, kilp ja mõõk.»

«Seda parem,» vastas Cedric, «nii on«mul kergem müürile ronida. Ja anna mulle andeks minu auahnus, sir rüütel, kuid täna näed sa saksi paljast rinda sama julgesti lahingusse tormavat nagu normanni raud-rüüdki.»

«Siis jumala nimel,» ütles rüütel, «avage värav ja heitke parv üle kraavi.»

Värav, mis väliskindluse kraavi poole avanes ja kust pääsis otseteed peamüüris oleva tagumise värava juurde, paisati nüüd äkki lahti ja ajutine sild lükati ruttu valis- ja peakindluse vahemisse kraavi; seega oli
309
nüüd kahel kõrvalseisval mehel võimalik mööda kallakut teed kraavist üle minna. Kuna Must rüütel väga hästi teadis, kui tähtis on vaenlast ootamatult tabada, tormas ta kohe üle silla, Cedric tema kannul. Teisel pool kraavi hakkas ta viibimata oma sõjakirvega vastu väravat põrutama. Osalt kaitsesid teda ülalt pillutud kivide eest endise tõstesilla riismed, mis veel värava kohal rippusid, sest silla oli templirüütel taganedes hävitanud. Rüütli kaaslastel aga puudus niisugune kaitse. Kaks meest lasti vibupüssidest kohe maha ja teised kaks langesid kraavi, ülejäänud tõmbusid välis-kindlusse tagasi.

Cedricu ja Musta rüütli seisukord oli nüüd äärmiselt ohtlik ja oleks võinud veel raskemaks muutuda, kui väliskindlusest poleks vahetpidamata nooli müürile, kaitsjate pihta saadetud, millega neid tunduvalt häiriti, nii et nad ei saanud pealikuid kividega üle külvata. Ometi oli värava taga olijate seisukord väga ohtlik ja muutus iga silmapilguga üha ähvardavamaks.

«Häbenege ometi!» hüüdis de Bracy oma meestele. «Te nimetate ennast vibumeesteks ja ometi lasete neid kaht koera lossimüüri ääres püsida. Murdke müürilt pealmised kivid lahti ja visake neile kaela, see on kõige kindlam. Võtke vasarad ja hoovad ning läkitage seesama siit alla!» näitas ta üht tahutud kivi rinnatises.

Samal silmapilgul märkasid piirajad punast lippu tornil — see oli Ulrica märguanne Cedricule. Tubli Locksley oli esimene, kes seda tähele pani, kui ta välis-kindluse poole ruttas, et näha, kuidas tormijooks edeneb.

«Püha Jüri!» hüüdis ta. «Vana püha Jüri kaitseb Inglismaad! Tungige peale, julged vabamehed! Miks te jätate tubli rüütli ja suursuguse Cedricu üksi? Edasi, hull preester, näita, et sa oskad oma roosikrantsi eest võidelda! Edasi, tublid vabamehed! Loss on meie, meil on seal sõpru ees! Vaadake seda lippu, see on märguanne meile. Torquilstone on meie! Mõtelge oma au, mõtelge saagi peale! Veel üks jõupingutus ja loss on meie!»

Nende sõnadega tõmbas ta oma tubli vibu vinna ja saatis noole läbi mehe rinna, kes de Bracy käsul kivi lahti kangutas, et seda Cedricule ja Mustale rüütlile
310
kaela paisata. Surijalt haaras teine sõdur raudkangi, et esimese tööd jätkata, kuid sai noole läbi pea ja langes surnult alla kraavi. See pani ülejäänud mehed kartma, sest ükski varustus ei olnud ilmselt küllalt kindel, et tema kandjat Locksley hirmsate noolte vastu kaitsta.

«Taganete, viletsad närukaelad?l» hüüdis de Bracy. «Andke kang siia!»

Ja ta asus ise lahtise kivi kallale, mis oli küllalt raske, et langedes purustada tõstesilla riismed, mis Cedricule ja Mustale rüütlile varju andsid, samuti ka vajutada kraavi põhja parv, mida mööda piirajad üle olid tulnud. Kõik märkasid ähvardavat hädaohtu ja isegi kõige julgem, vapper munk, ei tahtnud oma jalga parvele tõsta. Kolm korda saatis Locksley oma noole minema ja kolm korda põrkas see de Bracy soomusrüült tagasi.

«Neetud olgu su hispaania raudkuub!» hüüdis Locksley. «Oleksid inglise sepad su valmistanud, siis tungiksid need nooled sinust läbi nagu siidist või linast.» Siis kisendas ta: «Seltsimehed! Sõbrad! Suursugune Cedric! Tagasi! Laske need varemed kokku langeda!»

Tema hoiatavat häält ei kuuldud, sest rüütli hoobid vastu väravat mürisesid valjemini kui paarkümmend sõjapasunat. Truu Gurth jooksis üle parve Cedricut hoiatama või ühes temaga saatust jagama. Kuid tema hoiatus oleks liiga hilja pärale jõudnud, juba liikus kivi müüris ja de Bracy oleks oma ülesande täitnud, kui templirüütel äkki tema kõrva ääres poleks hüüdnud:

«Kõik on kadunud, de Bracy, loss põleb!»

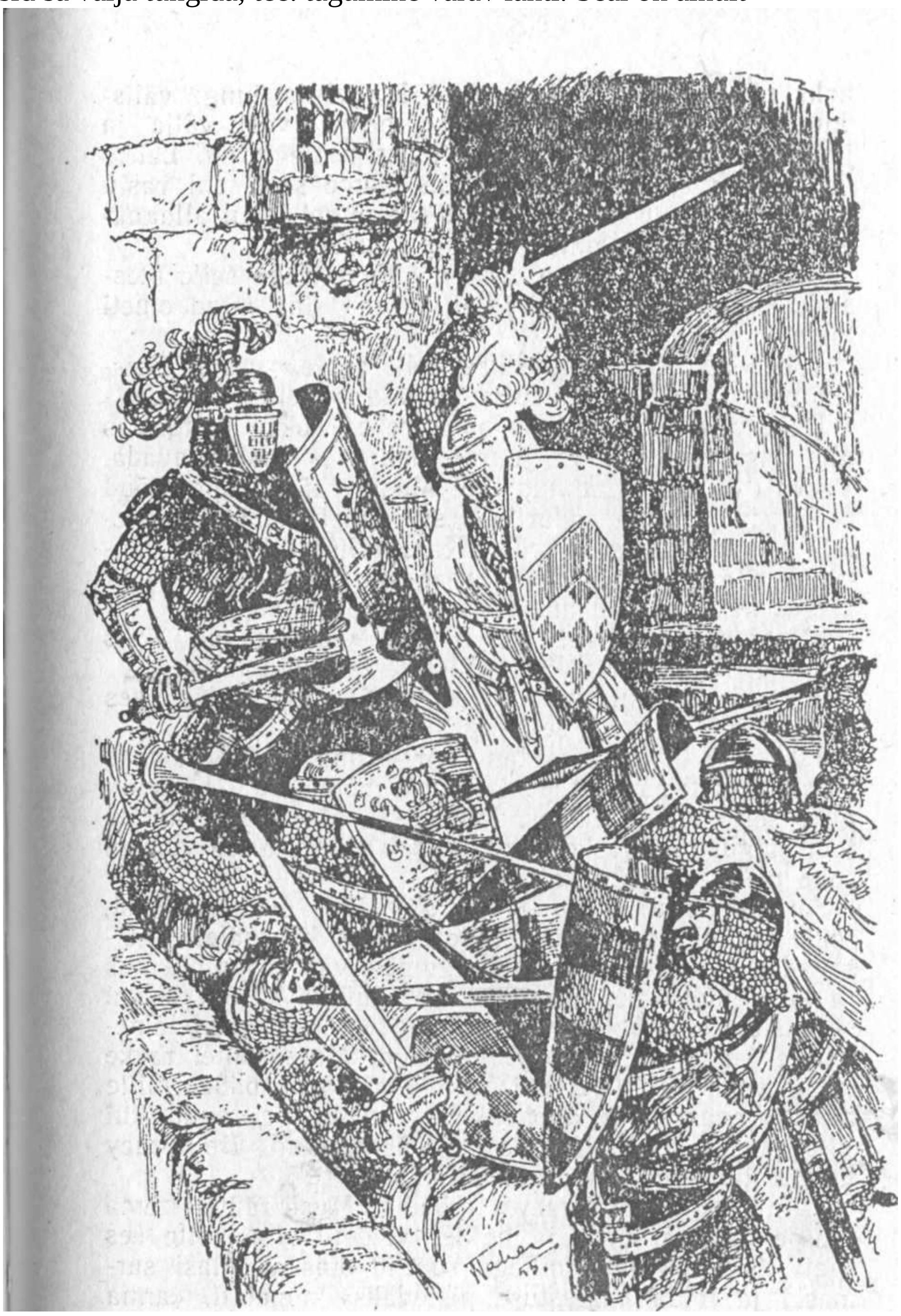
«Oled sa hull!» karjus de Bracy vastu.

«Läänekülg on lausa leekides. Asjata püüdsin seda kustutada.»

Brian de Bois-Guilbertile omase külma rahuga andis ta edasi selle jäleda teate, mida tema kaaslane kuidagi sama rahulikult ei suutnud vastu võtta.

«Paradiisi pühakud!» hüüdis de Bracy. «Mis nüüd teha? Tõotan kinkida pühale Nikolausele puhtast kullast: küünlajala ...»

«Jäta oma tõotused,» kostis templirüütel, «ja pane mind tähele. Vii oma mehed alla, nagu tahaksid sa välja tungida, tee. tagumine värav lahti. Seal on ainult

311

kaks meest vastas, viruta nad kraavi ja tungi välis-kindlusele kallale. Mina lähen peaväravast välja ja jooksen teisest küljest väliskindluse peale tormi. Läheb meil korda see kätte saada, siis võime seal seni vastu panna, kui tuleb abi, vähemalt saame sel juhul allaandmisel paremad tingimused välja kaubelda.»

«Hea mõte,» kostis de Bracy. «Mina võtan selle ülesande enda peale, templirüütel, ja ega sina mind ometi hädasse jäta?»

«Seda ma ei tee, minu käsi selle peale,» vastas Bois-Guilbert. «Kuid nüüd rutta, jumala nimel!»

De Bracy kutsus kähku oma mehed kokku ja tormas alla tagumise värava juurde, mille, ta laskis avada. Vaevalt oli see sündinud, kui Musta rüütli vägev jõud de Bracy ja tema sõdurite vastupanust hoolimata enesele tee lossi sisse murdis. Kaks esimest kaitsjat langesid silmapilk ja teised taganesid, kuigi nende juht katsus neid maksku mis maksab kinni pidada.

«Koerad!» kisendas de Bracy, , «kas peavad kaks meest meilt meie ainukese pääsetee ära võtma?» '

«See on saatan ise!» ütles keegi vana sõdur, kes Musta rüütli hoopide eest tagasi tõmbus.

«Ja kuigi ta oleks saatan ise,» vastas de Bracy, «kas tahate siis tema eest põrgu põhja põgeneda? Loss on meie selja taga leekides, lontrused! Meeleheide andku teile julgust, või laske mind ettepoole, et ma ise võiksin selle mehega jõudu katsuda.»

Ja tõepoolest — de Bracy oli väärt oma kuulsust, mille ta oli omandanud tolleaegsetes hirmsates sissisõdades. Võlvitud käik, mis tagumise värava juurde viis ja kus nüüd kaks hirmuäratavat rüütlit käsitsi kokku põrkasid, kajas kohutavatest hoopidest, mida nad teineteisele jagasid, de Bracy mõõgaga, Must rüütel raske sõjakirvega. Viimaks sai normann hoobi pähe, mille tõttu ta enam iialgi oma liikmeid poleks liigutanud, kui kilp poleks osalt löögihoogu vähendanud. De Bracy langes kividega sillutatud põrandale siruli.

«Anna alla, de Bracy,» nõudis Must rüütel tema juurde kummardudes ja hoides võidetu silmakatte ees saatuslikku pistoda, millega rüütlid oma vaenlasi surmasid ja mida «halastuse pistodaks» nimetati, «anna

312

alla, Maurice de Bracy, anna tingimusteta alla, või sa oled laip.»

«Ma ei taha tundmatule võitjale alla anda,» vastas de Bracy. «Ütle mulle oma nimi või tee nagu sulle meeldib. Kunagi ei pea keegi ütlema, et Maurice de Bracy andis alla nimetule mühakale.»

Must rüütel sosistas võidetule paar sõna kõrva.

«Annan alla ja tahan olla truu vang, ilma mingisuguste tingimusteta,» kostis normann nüüd ja tema jonnakas toon muutus alandlikuks.

«Mine väliskindlusse,» hüüdis võitja, «ja oota seal minu edaspidiseid käske.»

«Kuid enne lubage öelda,» vastas de Bracy, «tähtsat asja. Wilfred of Ivanhoe on haavatuna siin vangis, ta saab põlevas lossis hukka, kui otsekohe abi ei anta.»

«Wilfred of Ivanhoe!» hüüdis Must rüütel. «Tema on siin vangis ja surma suus! Iga mees selles lossis peab vastutama, et tuli tema peas ainsatki juuksekarva ei kõrvetaks. Juhata mind tema kambri!»

«Mine mööda keerdtreppi üles,» ütles de Bracy, «see viib sinna ruumi. Kas sa ei tahaks mind teejuhiks võtta?» küsis ta alandlikult.

«Ei. Mine väliskindlusse ja oota seal minu käsku. Ma ei usalda sind. de Bracy.»

Selle võitluse ja lühikese kõneluse ajal tungis Cedric meestesalgaga, kelle seas munk eriti silma paistis, avatud tagumisest väravast lossi sisse ja surus de Bracy rnceltheitvad kaaslased tagasi, kellest mõned armu palusid, teised asjatult vastu panid, kuna suurem hulk lossiõuele põgenes. De Bracy tõusis maast ja heitis nukra pilgu võitjale järele. «Tema ei usalda mind,» kordas ta, «aga millega ma võiksingi tema usaldust .väärida!» Ta tõstis mõõga maast, võttis allaheitmise märgiks kiivri peast ja andis väliskindlusse minnes oma mõõga üle Locksleyle, keda ta teel kohtas.

Tuli võttis võimust ia selle märgid paistsid peagi sinna ruumi, kus Rebekka Ivanhoe voodi juures valvas. Pärast lühikest uinakul virgus rüütel võillusmüra tõttu ja tema ravitseja asus tema tungiva soovi peale uuesti akna alla, et lahingukäigu üle teateid anda, kuna suurenev suits tema vaatlemist kord-korralt ikka rohkem

takistas. Viimaks tungis suits ka nende ruumi ja lossis kuulduv vee järele karjumine, mis võitlusmürast üle kajas, muutis nad lõpuks uue ähvardava hädaohu suhtes tähelepanelikuks.

«Loss põleb,» ütles Rebekka, «loss põlebl Kuidas me saame ennast päästa?»

«Põgene, Rebekka, ja päästa oma elu,» hüüdis Ivanhoe, «sest mind ei suuda enam ükski võim aidata.»

«Mina ei põgene,» vastas Rebekka, «meie pääseme või hukkume üheskoos. Siiski, suur jumal! Minu isa, mu isa! Mis saab temast?»

Sel silmapilgul paisati uks lahti jä templirüütel astus sisse — õudne kuju: kullatud soomusrüü murdunud ja verine ning kiivritutt osalt ära pühitud, osall kõrbenud. «Leidsin su,» ütles ta Rebekkale, «sa pead nägema, kuidas ma sõna pean ja sinuga head ning kurja jagan. On veel üks pääseteel Läbi kümnete hädaohtude tungisin lõpuks sinu juurde. Tõuse ja rutta mulle kohe järele!»

«Üksi ma sinuga ei tule,» vastas Rebekka. «Kui sa oled naisest sündinud, kui sul on kübekestki inimlikku halastust, kui su süda on pisutki pehmem kui su raud-riie, siis päästa mu vana isa ja see haavatud rüütel!»

«Rüütel,» vastas templihärra oma hariliku rahuga, «rüütel, Rebekka, peab oskama oma saatusele vastu astuda, lähenegu see mõõga või leegi näol. Ja kelle asi see on, kuidas või kus surm mõnda juuli tabab.»

«Metsik sõdur,» hüüdis Rebekka, «ennem suren leegis, kui sina mu päästaksid!»

«Sul pole valikut, Rebekka. Üks kord sa mind juba sundisid, kaht korda ei pea seda ükski surelik tegema.»

Nõnda öeldes haaras ta hirmunud neiu, kelle karjatused õhku"täitsid, ja kandis karjuva Rebekka kätel kambrist välja, ilma et oleks tähele pannud Ivanhoe mürisevaid ähvardusi.

«Templi koer! Oma ordu häbiplekk! Lase tüdruk lahtil Araandja Bois-Guilbert, Ivanhoe käsib sind! Lontrus, ma nõuan su südameverd!»

«Ma poleks sind leidnud, Wilfred,» ütles Must rüütel, kes samal silmapilgul sisse astus, «kui sa nõnda poleks karjunud.»

«Kui sa oled tõeline rüütel,» ütles Wilfred, «siis ära

mõtle minu peale, vaid aja röövlit taga, päästa leedi Rowena ja vaata, kus on suursugune Cedric.»

«Kordamööda,» vastas kramplukukandja, «sina oled esimene.»

Ja võtnud Ivanhoe sülle, kandis ta rüütli sama kergesti välja, nagu templirüütel oli seda teinud Rcbekkaga. Tagumise värava juures usaldas ta oma kandami kahe vabamehe hooleks ja tõttas ise uuesti lossi tagasi teisi vange päästma.

Üks torn oli juba üleni eredates leekides, mis tungisid sisse tema akendest ja laskepiludest. Kuid mujal takistasid paksud müürid ja võlvitud laed tule levimist ning seal möllas võitluse raev sama pööraselt kui tule-meri, sest võitjad tormasid põgenevaid kaitsjaid taga ajades ruumist ruumi ja rahuldasid oma verist kättemaksuhimu, mida nad juba ammugi türann Front-de-Boeufi sõdurite vastu rinnas olid kandnud. Suurem hulk kaitsjaid pani viimase võimaluseni vastu, ainult mõni üksik palus armu, kuid ükski ei saanud seda. Ohku täitis surijate korin ja sõjariistade kõlin, põrand oli libe õnnetute langenute verest.

Selles segaduses tormas Cedric mööda lossi ja otsis Rowenat, kuna ustav Gurth jooksis tal nii truult kannul, püüdes isandale määratud hoope kõrvale juhtida. Suursugune saksilane oli väga õnnelik, et ta oma hoolealuse just siis üles leidis, kui see juba viimase pääsemis-lootuse oli kaotanud ja risti kramplikult rinnale surudes iga silmapilk surma ootas. Cedric jättis Rowena Gurthi hoolde, et see neiu väliskindlusse juhataks, sest sinna viiv tee oli vaenlastest puhas ning tuli ei nilpsanud veel keelt selle üle. Pärast' seda tõttas Cedric oma sõpra Alhelstane'i otsima, otsustades kõike mängu pannes päästa see viimane saksi kuningate võsu surmast. Enne kui Cedric vana saalini jõudis, kus ta ise oli vangis istunud, leidis teravmeelne Wamba tee vabadusse iseendale ja oma õnnetule kaaslasele.

Kui kasvav võltlusmüra kuulutas, et kõige palavam silmapilk on kätte jõudnud, hakkas narr kõigest väest karjuma:

«Püha Jüri ja lohel Hea püha Jüri kaitseb vana Inglismaad! Loss on võetud!»

316

Need hüüded muutis ta veel kohutavamaks saalist leitud vanade sõjariistade vastastikku tagumisega.

Valvur, kes eesruumis seisis ja kelle meeled hirmust juba niigi pingul, olid, lõi Wamba kisa kuuldes kartma. Ust enda järel lahti jättes jooksis ta tefnplirüütlile teatama, et vaenlased on vanasse saali tunginud. Nüüd polnud vangidel kuigi raske pääseda eesruumi ning sealt lossihoovi, kus käis juba viimne võitlus. Siin istus metsik templirüütel juba sadulas ja teda piirasid jala-ning ratsasõdurid, kes olid kogunenud selle kuulsa juhi ümber, et teha viimast katset pääsmiseks ja põgenemiseks. Tema käsul lasti lõstesild alla, kuid tee oli kinni, sest vibumehed, kes seni nooltega lossi kaitsjate rahu rikkusid, tormasid silmapilk peale, niipea kui nägid lossist suitsu tõusvat ja silda alla lastavat: nad tahtsid takistada kindluseväge põgenemast ja päästa oma osa saagist, enne kui see leekides hukkub. Teisest küljest tormas salk tagumisest väravast sisse tulnud piirajaid lossihoovis asuvate vaenlaste kallale, kes sattusid seega kahe tule vahele.

Kuid meeleheide ja vapra juhi eeskuju sundis sõdureid viimast jõudu pingutades vastu panema. Paremate sõjariistade tõttu õnnestus neil nii mõnigi kord kallaletungijaid tagasi suruda, kuigi viimastel oli arvuliselt suur ülekaal. Rebekka, kes istus templirüülli saratseen-lase ees sadulas, asus väikese salga keskel. Verisest võitlusest hoolimata tegi templirüütel kõik mis võimalik, et neidu puutumatuna hoida. Korduvalt asus rüütel neiu

kõrvale ja kaitses teda oma kolmnurkse teraskil-biga, riskeerides omaenda kehaga. Kui ta hetkeks Rebekka juurest lahkus, laskis oma sõjakisa kuulda, tormas ettepoole ja virutas esimese kallaletungija maha, siis oli ta järgmisel silmapilgul jällegi neiu kõrval.

Nagu lugeja juba teab, oli Alhelstane aeglane, kuid mitte arg ja kuna ta pilk seda ilusat neidu tabas, keda templirüütel äärmise agarusega kaitses, ei kahelnud ta hetkekski, et see rüütel tahab iga hinna eest Rowenat ära viia.

«Püha Edwardi hinge nimel,» hüüdis Athelstane, «mina tahan leedi selle rüütli käest päästa ja röövel peab minu käe läbi surema.»

317

«Mõtelge, mis te teete!» karjus Wamba. «Kärsitu käsi kahmab kala asemel konna. Minu narrimütsi nime!, see pole leedi Rowena, vaadake ainult tema pikki, musti lokke! Ei, kui te musta valgest ei suuda eraldada, siis võite ju pealetungi juhatada, kuid mina ei tule teile järele, sest ma ei taha oma luid-konte murda teadmata kelle eest. Ka ei ole teil varustust! Mõtelge ometi, siid-müts ei kaitse, terasmõõga eest. Noh, kes hea meelega vette läheb, peab hea meelega ka uppuma. Deus vo~ biscum, vapper Athelstane!» lõpetas ta ja laskis lahti saksilase hõlma, millest ta kinni hoidis.

Surija peost sõjakirves haarata, templir.üütli salga kallale tormata, tuliseid hoope paremale ja pahemale poole jagada ja iga hoobiga mõni sõdur maha rabada — see oli AthelstaneM, jõu juures, mida suurendas pöörane viha, silmapilgu töö. Peagi oli ta paari küünra kaugusel Bois-Guilberlist, kellele ta valjusti hüüdis:

«Tule siia, äraandlik templirüütel! Lase vabaks see, keda sa ei ole väärt puutuma. Tule, sa vagatsejate röövmõrtsukate salga liige!»

«Koer!» karjus templirüütel hambaid kiristades. «Küll ma sulle näitan, kuidas püha Siioni templi püha ordut teotatakse.» Nende sõnadega pööras ta oma täku pooleldi ümber ja juhtis saksilase vastu. Jalaraudadel püsti tõustes virutas ta hirmsa hoobi Athelstane'ile pähe.

Wambal oli õigus, kui ta ütles, et siidmüts ei kaitse terase vastu. Templirüülli sõjariist oli niivõrd terav ja hoop tugev, et ta saksilase sõjakirve varre, mille see enese kaitseks ette tõstis, nagu pajuvitsa läbistas, AthelstaneMle pähe rabas jä selle maha sirutas.

«Hei!» hüüdis Bois-Guilbert, «nõnda sündigu kõigi templirüütlite vaenlastega!» Athelstane'i langemisest tekkinud segadust oma kasuks tarvitades ja valjusti 'hiilides: «Kes ennast päästa tahavad, tulgu mulle järele!» kihutas ta üle tõstesilla, enda ees vibumehi laiali ajades. Temale järgnesid saratseenlased ja viis-kuus ratsanikku. Taganemine noolterahes oli hädaohtlik, kuid see ei takistanud teda väliskindluse juurde kihutamast, mille ta arvas juba de Bracv võimuses olevat.

«De Bracy! De Bracy!» hüüdis ta. «Oled sa siin?»

318

«Olen siin,» vastas de Bracy, «kuid vangina.»

«Võin ma sind vabastada?» hüüdis Bois-Guilbert.

«Ei,» vastas de Bracy, «mina andsin tingimusteta alla ja tahan aus vang olla. Päästa iseennast, kullid on ligidal. Jäta meri enese ja Inglismaa vahele, rohkem ma ei tohi öelda.»

«Hea küll,» vastas templirüütel, «ja sina jääd siia. Pea meeles, et ma olen oma sõna ja käe lunastanud. Olgu kullid kus tahes, Templestowe'i pretseptoorium' pakub mulle küllaldast kaitset ja sinna lähen ma nagu toonekurg oma pessa!»

Nõnda hüüdes kihutas ta oma kaaslastega minema.

Templirüütlist mahajäänud jalasõdurid jätkasid meeleheitlikku võitlust. Nad ei lootnud enam põgenema pääseda ning jätkasid võitlust ainult sellepärast, et neil muud üle ei jäänud. Tuli oli üle kogu lossi laiali levinud, kui Ulrica tornis nähtavale ilmus. Ta kandis mingisuguseid fuuria kehakatteid ja laskis kõlada sõjalaulu, nagu seda tegid vanad ristimata saksilaste laulikud lahinguväljal. Tema pikk hall lahtine juus lehvis luules, rahuldatud kättemaksuhimust joovastunud vaimustus lõõmas tema pilgus segamini hullumeelsuse leegiga. Ja nagu mõni saatuse õdedest, kes heietab inimeste elu-kangast, lehvitas ta käes kedervart. Mõned tema metsikutest värsiridadest, mida ta keset leeki ia lahingut laulis, on järeltulevatele põlvedele alal hoidunud:

l.

Ihuge mõõka, draakoni pojad! Süüta tõrvikud, Hengisli tütart

Jah, meie laiad ja teravad mõõ<rad tegema peavad nüüd metsikut tööd. Tõrvik ei anna nüüd kambrisse valgust — taevani kerkivad tulised käed. «Ihuge mõõka!» karjuvad kaarnad. «Süüta tõrvikud!» Zernebock röögib.

' 1 Mõeldakse templirüütlite kindlust, kus asus kohalik ordu juhtkond.

2

Loss on nüüd uppunud musta suitsu, tumedal pilvel käib kolkasle lend. Nad on kui ratsurid ja seda teavad, ei peagi neid ootamas rikkalik saak. Wallialla neitsid — külalist oodake! Hengisti tõug neid ohtralt nüüd saadab. Oo. mustpaised tants vad nc.tsid Walhallast! Rõõmuga trummi te lööge ja laulge: paljud uhked ja vägevad rüütlid, juba te poole on teel.

3.

Pimedus laskub nüüd lossile peale,
pilved kõik veerevad kokku.
Peagi nad muutuvad rõõsaks kui verit
Punane rüütel, kes metsasid neelab,
hävitab temagi luhaks!
Nüüd ta lehvitab lippu,
see on nii verev ja õudne —
vaprale lahingu kohal.
Rõõmu tunneb ta mõõkade kõlinast,
ahnelt ta nilpab siin haavade verd.

4,

Kõik saavad hukka!
Mõõk lõhub kiivri!
Piik puurib soomuserauda.
Leegid õgivad vürslide kodasid,
taraanid lõhuvad müüre.
Kõik saagu hukka!
Hcngisli sugu on löppen'd.
Horsa on unuslushõlmas!
Arge siis teiegi saalust peljake!

Mõõkasid verega joolke.
Prassige ohtrasti võitluse möllus
leekidest helkivas lossis!
Mõõk olgu kindel, kui tuksub veel süda,
ja jäägu leisl eemale arm ja hirm!
Nüüd peagi läis saab tasumistund,
vihaleek peagi kustub
nagu ma isegi!

Leegitsev lõõm võitis nüüd igasuguse takistuse ja kerkis hõõguva sambana vastu õhtutaevast, kumades kaugele üle metsade. Torn torni järel langes ühes põlevate katuste ja palkidega mürinal kokku ja võitlejad

320

olid sunnitud lossihoovist põgenema. Mõned üksikud võidetud pääsesid lähedasse metsa pakku. Võitjad seisid suurtes salkades ja vaatasid hirmu ning imetlusega leekivat tuld, mille valguses nende sõjariistad läikisid õudse punase helgiga. Kaua paistis hullumeelse Ulrica kogu kõrgel üleval, laiutades metsikus vaimustuses käsi, nagu oleks ta nende leekide valitsejanna. Viimaks langes torn hirmsa mürinaga kokku ja hullumeelne hukkus leekides, mis olid neelanud ka tema türanni, õudne pilt tegi pealtvaatajad tükiks ajaks tummaks ja ükski ei liigutanud ennast, ehk olgu siis, et risti, ettelöömiseks. Siis kuuldus Locksley hääl:

«Rõõmustage, vabamehed! Türannide koobast ei ole enam! Igaüks viigu oma saak meie kogumispaigale tamme alla, kus me selle hommikul valge hakul ühetasaselt kõigi vahel ära jagame, meie auväärt liitlased kaasa arvatud.»

KOLMEKÜMNE TEINE PEATÜKK

On igas riigis oma kindel seadus,
ediktid kuningriigis, määrus linnas.
Ka röövlijõugul metsas kord on loodud,
mis kohustuseks tehtud igaühele.
Kuid nii ei olnud siis, kui elas Aadam —
hulk aega hiljem loodi seadused,
ei inimesi paremini liita...
Vana näidend.

Hommik hämardus metsalagendikkudel. Pärlitena särasid kastetilgad tammeokstel. Metskits viis oma talled sõnajalgade varjust vabamale rohuplatsile ja polnud näha ainustki jahimeest küttimas põtra, kes sammus majesteetlikult oma sarvekandjate pere eesotsas.

Röövlid olid kõik suure tamme all koos, kus nad olid öö lahirtguväsimust puhanud, kosutades end kes viinaga, kes unega, kes läinud päeva sündmuste jutustamise ja kuulamisega, kes saagi ülelugemisega, mille edurikas võitlus nende pealiku võimusesse oli toonud.

Saak oli tõepoolest rikkalik. Hoolimata sellest, et tuli oli palju hävitanud, olid röövlid, keda ohtra saagi lootuses miski ei suutnud kohutada, hulga hõbeasju, kalleid sõjariistu ja

toredaid rõivaid päästnud. Kuid nende seadused olid sedavõrd kindlad, et ükski ei söandanud väiksematki asja omandada, kõik pandi ühte hunnikusse ja jäeti juhi jaotada.

Kogumispaigakaks oli vana tamm, kuid mitte see, kuhu Locksley Gurthi ja Wamba viis, nagu varem jutustati, vaid teine, mis kasvas keset metsa, umbes pool penikoormat purustatud TorquilstoneMst eemal. Siin asus Locksley oma istmele — vana tamme käharate okste varju tehtud murutroonile — ja mehed kogunesid tema ümber. Musta rüütli asetas ta oma paremale, Cedricu pahemale käele istuma.

«Andke mulle andeks minu vabadus, suursugused isandad,» ütles ta. «Kuid siin metsades olen valitseja mina, see on minu kuningriik ja minu alamad peaksid minu võimust vähe lugu, kui ma selle koha kellelegi

teisele surelikule usaldaksin. Noh, mu sir'id, kes on meie kaplanit näinud? Kus on meie tubli munk? Palve oleks kristlaste seas hommikul kõige parem tegevuse algus.» Keegi polnud Copmanhursti munka näinud. «Hoidku jumal õnnetuse eest!» ütles röövlite pealik. «Mina arvan, et lõbus preester jäi ehk liiga kauaks kuhugi viinavaadi juurde peatuma. Kes nägi teda pärast lossi võtmist?»

«Mina,» lausus Mölder, «nägin teda ühe keldriukse kallal ametis, kus ta kõigi pühakute nimel vandus, et tahab Front-de-Boeufi GascogneM viina maitsta.»

«Hoidku kõik pühakud, nii palju kui neid on,» kostis pealik, «et ta liiga palju ei joonud ja lossi kokkulangemisel otsa ei saanud! Mölderl Võta mõned mehed ja mine otsi paik üles, kus sa teda viimati nägid, kanna kraavist vett suitsevatele varemetele, sest ennem ärgu jäägu kivi kivi peale, kui me oma tubli munga peaksime kaotama.»

Agarus, millega selle käsu täitmisele asuti, kuigi valmis oldi just praegu saaki jagama, tõendas, kui väga meestel nende vaimuliku isa saatus südamel seisis.

«Vahepeal jätkame meie oma tööd,» ütles. Locksley, «sest niipea kui meie julgest teost kuulda saadakse, liiguvad de Bracy, Malvoisini ja teiste Front-de-Boeufi liitlaste jõud kohe meie vastu ja sellepärast oleks meil kasulik siit naabrusest lahkuda. Suursugune Cedric,» lisas ta saksilase poole pöördudes, «saak on kaheks jagatud. Vali, kumb osa sulle paremini meeldib ja anna see oma meestele tasuks, kes võitlusest osa võtsid.»

«Hea vabamees,» kostis Cedric, «minu rinda rõhub kurbus. Suursugust Athelstane of Coningsburghi pole enam. Läinud on püha usutunnistaja viimne võsu! Temaga kadusid minu lootused ja need ei ärka enam kunagi! Tema verega kustus säde, mida ei puhu lõkkele enam ühegi inimese hingus! Minu mehed ootavad, et tema jäänuseid viimsele puhkepaigale toimetada. Leedi Rowena soovib minna tagasi Rotherwoodi ja teda peab tarvilik jõud saatma. Sellepärast tahtsin juba varem siit paigast lahkuda, aga ma ootasin, mitte sellepärast, et saagi jagamisest osa saada, sest — aidaku mind jumal ja püha Withold — ei mina ega ükski minu

meestest ei taha ühtegi penni siit — ma ootasin ainult selleks, et sinule ja sinu julgetele vabameestele tänu avaldada elu ja au eest, mida te päästsite.» «Kuid meie tegime ju ainult poole tööd,» ütles röövlite pealik, «võta vastu saak, mis võiks tasuda sinu naabrite ja kaaslaste vaeva.»

«Mina olen küllalt rikas, et neile tasuda oma varandusest,» vastas Cedric.

«Ja mõned on küllalt targad olnud, et endile juba ise tasu muretseda,» ütles Wamba, «sest kõik ei lahku paljaste kätega. Ega kõik ei kanna kirevat narrimütsi.»

«Minugi pärast,» ütles Locksley, «meie seadused on sunduslikud ainult meile enestele,»

«Kuid sina, mu vaene võrukael,» ütles Cedric Wamba poole pöördudes ja teda süleldes, «kuidas pean ma tasuma sinule, kes sa ei kartnud oma keha minu asemel ahelatesse ja surma anda! Kõik jätsid mu maha, aga vaene narr jäi truuks!»

Pisar valgus karmi thani silma seda rääkides — liigutustunnus, mida isegi AthelstaneM surmale polnud osaks saanud. Ja see meelelügutus reetis Cedricu loomust palju rohkem kui tema kurbus.

«Ei,» ütles narr end isanda kallistusist vabastades, «kui te mulle tasute oma silmaveega, siis peab narr kaasa nutma ja mis saab siis tema ametist? Onu, kui sa mulle tahaksid tõepoolest head meelt teha, siis paluksin andeks anda minu mänguseltsilisele Gurthile, kes ühe nädala teenistuse sinult varastas, et seda sinu pojale anda.»

«Temale andeks anda!» hüüdis Cedric. «Mina annan talle andeks ning tasu veel pealekauba. Lasku põlvili, Gurth.» Silmapilk oli seakarjus isanda jalge ees. «Sina pole enam ori,» ütles Cedric teda oma kepiga puutudes, «vaid õigustega vabamees, olgu linnas või maal, metsas või põllul. Oma mõisas Walburghamis annan sulle tüki maad päriseks ja jumala viha tulgu selle peale, kel midagi selle vastu oleks!»

Mitte enam orjana, vaid vabamehena ja maaomanikuna kargas Gurth jalule.

«Sepp ja viil,» hüüdis ta, «et vabamehe kaelast võru võtta! — Suursugune isand! Sinu kingitus tegi mu

324

rammu kahekordseks ja kahekordselt tahan nüüd sinu heaks võidelda! Minu rinnas elab vaba vaim, olen iseenda ja kõigi teiste ees nüüd muutunud. Hei, Fangs!» jätkas ta, sest truu loom hakkas oma isanda najale püsti kargama, kui ta teda nii rõõmsas meeleolus nägi. «Tunned sa veel oma isandat?»

«Jah,» ütles Wamba, «Fangs ja mina tunneme sind veel, Gurth, sest meie peame oma kaelavõru kandma. Ainult sina paistad unustavat meid mõlemaid ja ka iseenese.»

«Ennem unustan tõepoolest iseenda kui sinu, truu seltsimees,» ütles Gurth, «ja kui vabadus sulle kõlbaks, küllap su isand selle sulle siis laseks ka osaks saada.»

«Ei,» ütles Wamba, «ära kunagi arva, et ma sind kadestan, vend Gurth. Ori istub saalitule ääres, kui vabamees peab lahingusse tõttama. Ja mis ütleb Oldhelm of Malmsburg: parem narrina peol kui targana võitluses.»

Nüüd hakkas kostma kabjamüdin ja leedi Rowena ilmus nähtavale ratsanikkude keskel ja suurema salga jahimeeste saatel, kes rõõmsalt oma piike kõigutasid jä käskijanna vabastamise puhul sõjariistu vastastikku tagusid. Leedi ise istus toredasti riietatuna kõrvi hobuse seljas ja oli kogu oma auväärt hoiaku tagasi saanud, ainult kahvatu jume tunnistas möödunud kannatustest. Meeldivas, kuid kurvas näoilmes peegeldus tekkiv tule-vikulootus kui ka tänutunne oma vabastajate vastu. Ta teadis, et Ivanhoe on päästetud ja et Athelstane on surnud. Esimene .teade täitis ta kõige suurema rõõmuga ja kuna ta teise puhul jusfei rõõmustanud, siis võib talle ometi andeks anda, et ta tundis oma vabanemist tüütavast asjaolust, mis oli ainukeseks lahkheli põhjuseks tema "ja ta hooldaja Cedricu vahel.

Kui Rowena oma hobuse Locksley «trooni» ette juhtis, tõusis see ühes oma kaaslastega nagu loomusunnilise viisakustunde ajel tema vastuvõtmiseks püsti. Veri valgus neiule näkku, kui ta tervituseks sõbralikult kätt liigutas ja nii sügavasti kummardas, et ta lahtised juuksed hobulakaga segi läksid. Leedi avaldas soojade sõnadega tänu Locksleyle ja oma teistele vabastajatele.

«Jumal õnnistagu teid, tublid mehed,» lõpetas ta. «Jumal ja neitsi Maria õnnistagu teid ja tasugu teile,

325

et te nii vahvalt rõhutute päästmiseks oma elu kaalule panite! Kui teist keegi peaks kunagi nälga kannatama, siis tuletagu ta meelde, et Rowenal on süüa, tunneb mõni ehk kunagi janu, siis teadku ta, et Rowenal on nii mõnigi vaat viina ja õlut, ja kui normannid teid siit peaksid ära ajama, siis on Rowenal oma metsad, kus tema vaprad vabastajad võivad vabalt elada ja kus metsaülem kunagi ei küsi, kelle nool on jahilooma tabanud.»

«Tänu teile, lahke leedi,» ütles Locksley, «tänu minult ja mu kaaslastelt. Teie päästmine oli juba isegi tasu. Metsas teeme me nii mõnigi kord tooreid tegusid, kuid leedi Rowena vabastamine võiks meile nende eest lunastuseks saada.»

Rowena kummardas ja pööras hobuse ringi. Silmapilguks peatus ta veel, et Cedricuga jumalaga jätta ning märkas ootamatult vangistatud de Bracyd. Too seisis sügavates mõtetes puu all, käed risti rinnal ja Rowena tootis temast tähelepanematult mööda pääseda. Ometi tõstis vang silmad ja kui ta Rowenat enese ees nägi, kattis sügav häbipuna tema meeldiva näo. Üürikese aja seisis rüütel kaheldes paigal, siis astus ta ettepoole, võttis hobuse valjastest kinni ja langes leedi ees põlvili.

«Ehk austab leedi Rowena vangistatud rüütlit — autut sõdurit — ainsagi pilguga?»

«Sir rüütel,» vastas Rowena, «niisugustes asjades nagu teie oma, ei peitu autus nurjumises, vaid õnnestumises.»

«Võit peaks teie südant pehmendama, leedi,» vastas de Bracy. «Võiksin ma ainult kuulda, et leedi Rowena annab mulle mu õnnetu kire tagajärjel tekkinud vägivalla andeks, siis peab ta varsti nägema, et de Bracy oskab teda ka suursugusemal kombel teenida.»

«Ma annan teile andeks kui kristlane, sir rüütel,» kostis Rowena.

«See tähendab,» lisas Wamba, «ta ei anna talle üldse andeks.»

«Kuid ma ei või teile kunagi andeks anda seda viletsust ja häda, mis teie hullumeelsus sünnitas,» lõpetas Rowena.

326

«Laske ratsutid lahti,» ütles Cedric, kes ligi astus. «Heleda päikese nimel meie pea kohal, ma naelutaksin teid oma viskodaga maa külge, kui ma seda tegemast ei häbeneks, kuid olge kindel, Maurice de Bracy, oma tasust selle halva tembu eest ei jää te ilma.»

«Vangi ähvardades on kerge julgust näidata,» kostis de Bracy, «aga millal olekski mõni saksilane viisakas olnud.» Siis astus ta paar sammu tagasi ja laskis leedi edasi minna.

Enne lahkumist avaldas Cedric erilist tänu Mustale rüütlile ja kutsus teda enesega kaasa Rotherwoodi.

«Ma tean,» ütles ta, «et teie, rändavad rüütlid, soovite oma õnne piigi otsas kanda ega muretse varanduse eest, kuid sõda on tujukas valitsejanna ja kodu on magus mõnikord isegi sellele, kelle elusihiks on rändamine. Niisuguse kodu oled sa endale võitnud Rotherwoodi saalides. Cedric on küllalt rikas, et saatuse ülekohut heaks teha ja kõik, mis tal on, on ka tema vabastaja oma. Sellepärast tule Rotherwoodi: seal sa ei ole külaline, vaid poeg või vend.»

«Cedric ongi mu juba rikkaks teinud,» kostis rüütel, «ta õpetas mind saksilaste voorusi hindama. Rotherwoodi tulen ma küll ja teen seda varsti, kuid praegu sunnivad tungivad asjaolud mind teie saalidest eemale jääma. Teatan juba ette, et kui ma kord sinna tulen, siis ootan teilt heategu, mis isegi teie suuremeelsuse proovile paneb.»

«See on juba teile ette ära lubatud,» ütles Cedric oma kätt rüütli kinnastatud pihku lüües, «see ongi juba teile lubatud, kuigi see oleks kas või pool minu varandust.»
«Ära luba nii kergesti,» lausus Krampluku rüütel, «kuid ma siiski loodan selle heateo peale. Seni aga Jumalaga!»
«Mul jääb veel öelda,» tähendas Cedric, «et suursuguse AthelstaneM matuse ajal olen mina tema lossi Coningsburghi ruumide elanik. Need on avatud kõigile, kes tahavad neist pidustustest osa võtta, ja suursuguse Edithi, langenud printsi ema nimel ütlen ma, et need ruumid on alati avatud ka selle ees, kes nii vapralt võitles, et päästa Athelstane'i normanni ahelatest.»
327
«Ah jaa,» ütles Wamba, kes jällegi oma isanda teenistusse oli astunud, «seal pakutakse suurepäraseid roogasid! Kahju, et suursugune Athelstane ei saa ise oma surisöömingust osa võtta. Kuid tema,» jätkas naljahammas tõsiselt silmi tõstes, «sööb paradiisis ja teeb kahtlemata roogadele au.»
«Vaiki ja sõida ette,» käsutas Cedric meelepahas ebakohase naija üle, mida aga vaigistas mälestus Warnba hiljutistest teenetest. Rowena kummardus kaunilt Krampluku rüütli ees ja lehvitas talle nägemiseni, Cedric soovis viimasele õnnelikku reisi ja nii hakkasid nad mööda avarat metsalagendikku edasi liikuma.
Vaevalt olid nad läinud, kui puude all teine protsessioon mööda metsaharvendikku liikuma hakkas samas sihis nagu Rowena oma kaaslastega. Lähedase kloostri vaimulikud, kes Cedricu lubaduse tõttu rikkalikke ande lootsid, sammusid Athelstane'i laiba kõrval ja laulsid hümne, kui see pikkamisi ja kurvalt oma vasallide õlgadel Coningsburghi lossi poole liikus, kus ta pidi sängi-tatama Hengisli hauda, kellest tema sugu peeti põlve-nevaks. Paljud tema vasallid olid surmast kuulda saades kokku tulnud ning käisid laiba järel sügava valu ja kurbusega. Jällegi tõusid röövlid püsti ja austasid lahkunut sama üksmeelselt nagu äsja elavat iluduslki. Preestrite leinalaul ja vaikne samm tuletasid neile meelde nende seltsimehi, kes eilses võitluses olid langenud. Kuid niisugune mälestus ei püsi kaua nende hinges, kes elavad seiklusrikast ja hädaohtlikku elu, ning enne kui vaimulik laul kaugusse kadus, olid nad juba uuesti oma saagi jaotamisega ametis.
«Vapper rüütel,» ütles Locksley Mustale rüütlile, «ilma teie hea südame ja võimsa käeta oleks meie ettevõte tingimata äpardunud. Kas te olete valmis saagi hulgast välja valima seda, mis teile kõige rohkem meeldib ja mälestama minu kohtupaiga tamme?»
«Mina võtan pakkumise sama siiralt vastu,» kostis rüütel, «nagu see on mulle esitatud ja palun sir Mau-rice de Bracy minu võimusesse anda.»
«Ta ongi juba sinu oma,» ütles Locksley, «ja see on tema õnn, sest muidu oleks ta pidanud selle tamme kõrgema oksa küljes rippuma ning tema ümber tõrudena
328
nii palju tema palgasõdureid, kui me neid oleme suutnud kokku koguda. Nüüd on ta aga sinu vang ja on väljaspool ohtu, kuigi ta tappis mu isa.»
«De Bracy,» käsutas rüütel, «sa oled vaba — mine. See, kelle vang sa oled, ei taha sulle mineviku pärast kätte maksta. Kuid ole ettevaatlikum, muidu võib su käsi veel halvasti käia. Maurice de Bracy, ma ütlen sulle veel — vaata ette!»
De Bracy kummardus sügavasti ega lausunud sõnagi. Ta oli juba valmis ära minema, kui vabamehed äkki ta pilke- ja sõimusõnade valinguga, üle kallasid. De Bracy jäi silmapilk seisma, pöördus ümber, pani käed vaheliti ja hüüdis kõrgilt:

«Vait, te ulgujad koerad, kes te põdra peale hau-gute, kui sel enam võimalik pole teile vastu hakata! De Bracy irvitab teie laituse üle, nagu ta põlgaks teie kütuslki. Minge oma koobastesse ja urgudesse tagasi, te varganäod, ja olge oma rebaseaugus vait, kui rüütellik ja suursugune sõna kas või penikoorma kaugusel kõlab.»
Kui röövlite pealik poleks vahele astunud, siis oleksid need ülbed sõnad de Bracyle noolterahe kaela toonud, nüüd aga kargas ta ühe Front-de-Boeufi tallidest toodud hobuse selga, mis kuulus saagi väärtuslikuma osa hulka ja kihutas läbi metsa minema.
Pärast selle sündmuse tõttu tekkinud segaduse vaibumist võttis röövlipealik hiljuti Ashbys võidetud kalli relvakandme ja .sarve kaelast.
«Suursugune rüütel,» ütles ta Kramplukule, «kui te halvaks ei pea võtta vastu jahisarv, mida on kord kandnud inglise vabamees, siis paluksin teid pidada seda mälestusmärgiks teie vapruse eest ja kui teil kunagi peaks midagi juhtuma, mis vapra rüütliga sagedasti ette võib tulla, või kui teil Trenti ja Teesi vahelistes laantes halvasti peaks minema, siis[26] puhuge selle sarvega kolm sõna «wa-sa-hoa»[27] ning te leiate abimehi ning vabastajaid.»
Locksley pani sarve huultele ja puhus mõned korrad mainitud toone, kuni need rüütlile meelde jäid.

«Suur tänu sinu kingituse eest, julge vabamees,» kostis rüütel, «ja paremat abi, kui olete sina ja sinu kaaslased, ei sooviks ma kunagi, oleksingi ma ka kõige suuremas hädas.» Pärast seda kordas ta puhutud toone, nii et roheline mets kajas.
«Hästi ja selgelt puhutud,» ütles vabamees. «Pagan võlaks, sa tunned jahikunsti sama hästi kui sõjakuns-tigi! Olen kindel, et sa oled kord suur loomade taga-kiusaja olnud. Seltsimehed, jätke need kolm sõna enestele meelde, need on Krampluku rüütli kutse ja kes neid kuuldes kohe temale appi ei tõtta, selle peksan tema enese vibunööriga oma salgast minema.»
«Elagu meie juht!» hüüdsid vabamehed. «Ja elagu ka Must rüütel ja tema kramplukk! Peaks ta varsti meie abi vajama, et ta näeks, kuivõrd valmis meie selleks oleme!»
Nüüd asus Locksley saagi jaotamisele, mida ta toimetas kiiduväärt erapooletusega. Kümnes osa pandi kõrvale kiriku jaoks ja heategevuse otstarbeks, järgmine osa määrati ühise laeka varanduseks, teine osa langenute leskedele ja lastele või nende hingepalvete tarvis, kel omakseid leinama ei jäänud. Ülejäänud saak jagati röövlite vahel nende teenete kohaselt. Kui arvamised milleski lahku läksid, otsustas pealik küsimuse alati osavasti ja meeste poolt võeti see täieliku alistumisega vastu. Must rüütel imestas väga, leides, et mehed, kes elavad väljaspool seadust, alluvad ometi nii korralikule ja kindlale võimule, ja kõik, mis ta siin nägi, rääkis pealiku õiglusest ja arukusest.
Kui igaüks oma saagiosa oli võtnud ja varahoidja nelja tugeva vabamehega ühise varanduse kõrvale toimetanud, seisis kiriku osa alles puutumata.
«Tahaksin meie lõbusa kaplani kohta sõnumeid saada,» ütles pealik, «tema pole harilikult kunagi puudunud, kui toitu õnnistati või saaki jagati ja tema peaks selle kümnendiku meie õnnelikust varast oma hoole alla võtma. Pealegi on mul siin vang, kes on samuti vaimulikust seisusest ja ma tahaksin hea meelega kuulda, mida munk tema saatuse kohta arvab. Kardan tõsiselt meie preestri pärast.»
«Mind kurvastaks see väga,» lisas Must rüütel, «sest

[26] **Sel ajal nimetati jahisarve toone sõnadeks.** Tõlk.
[27] **Sel ajal nimetati jahisarve toone sõnadeks.** Tõlk.

mina võlgnen temale tänu lõbusa kostitamise eest kena öö jooksul tema mungakambris. Lähme lossivareme-tele, ehk kuuleme seal temast midagi.»

Kui nad parajasti nõnda rääkisid, kuulutas vabameeste vali kisa selle tulekut, kelle pärast kardeti: ammu enne hakkas kostma munga kõmisev hääl, kui ta tüse kogu silma hakkas.

«Andke ruumi, head seltsimehed,» hüüdis ta, «ruumi oma pühale isale ja tema Vangile. Hüüdke veel kord «tere tulemast». Suursugune pealik, tulen nagu kotkas, saak küünte vahel.»

Ja naervate meeste vahelt läbi astudes ilmus ta pealiku ette oma majesteetlikus võidurõõmus, ühes käes tubli tümikas, teises nöör, mille ots oli õnnetule Yorki Isaacile kaela seotud, keda võidurikas preester nagu valust vaevatud looma järel vedas ning valjusti hüüdis: «Kus on Allan-a-Dale, kes teeks mu nime mõne ballaadi või lauluga igaveseks? Püha Hermangildi nimel, see viisimeister puudub alati, kui teda paras amet ootab!»

«Lõbus preester,» ütles pealik, «sa oled täna juba palves kõri loputanud, olgugi et aeg on alles varane. Püha Nikolause nimel, kes see sul on?»

«Minu mõõga ja oda vang, suursugune pealik,» vastas Copmanhursti munk, «õigemini minu vibu ja tümika vang, kuid oma vagadusega päästsin ta veel halvemast vangipõlvest. Ütle, juut, kas ma lunastasin su saatana küüsist? -Kas ma ei õpetanud sulle sinu credot, sinu paterit ja ave Mariat? Kas ei joonud ma kogu öö sinuga kokku ega seletanud sulle müsteeriurne?»

«Jumaja pärast,» hüüdis vaene juut, «kas ei leidu kedagi, kes mu selle hullu, see tähendab — selle püha mehe käest päästaks?»

«Kuidas nii, juut?» kostis munk ähvardava ilmega. «Salgad sa juba jälle, juut? Mõtle järele, enne kui sa oma uskmatusse tahad tagasi langeda. Kuigi sa pole nii pehme kui imev põrsas — oh oleks mul üks niisugune käepärast — pole sa ometi ka küpsetamiseks liiga sitke! Ole mõistlik, juut, ja korda minu sõnu: ave Maria.»

«Ei, meie ei taha kuulda pühaduse teotust, hull munk,»

sõnas Locksley, «lase meid parem kuulda, kust sa oma vangi leidsid?»

«Püha Dunstani nimel,» ütles munk, «ma leidsin ta sealt, kust ma paremat kaupa otsisin. Mina sammusin keldrisse, et vaadata, mida oleks võimalik sealt päästa^ Ehk küll karikas vürtsitatud tuliviina võitjale õhlujoogiks ära kulub, ometi pidasin ma pillamiseks korraga nii suurt hulka kuuma viina' valmistada. Võtsin ühe nahklähkri õlale, et mõnda neist võrukaeltest otsima minna, kes alati puuduvad, kui üht või teist heategu on tarvis. Äkki märkasin tugevat ust. Ahaa! mõtlesin ma, siin peab küll see kõige valitum mahl peituma ja kelder-meistri lurjus on oma ameti pealt ära ehmatatud — võtmegi on teine ukse ette unustanud. Läksin siis sisse ja ei leidnud muud midagi, kui mõned roostetanud ahelad ja selle juudipeni, kes enese mulle kohe ilma mingisuguste tingimusteta vangi andis. Ma kosutasin ennast sellest uskmatu juudi vangistamisest tekkinud väsimusest kihiseva karikaga ja tahtsin oma vangi juba ära viia, kui kõlas raksatus raksatuse peale nagu kõuemürin, sest üks välistorn varises maha (pagan võtku neid, kes selle nii lohakalt olid ehitanud) ja pani minu ees tee kinni. Selle torni eeskujul varisesid ka teised tornid raginal kokku, nii et ma juba elulootuse kaotasin. Arvasin, et see rüvetab vaimulikku, kui ma pean siit ilmast lahkuma ühes juudiga, võtsin juba oma tümika, et ta pealuu purustada, kuid mul hakkas hale meel tema hallidest juustest ja ma lasksin oma sõjariista langeda, et

tarvitada vaimulikke relvi. Ja tõepoolest, püha Dunstani õnnistusel langes seeme hea maa peale, ainult mu enda pea muutus kogu-öö ususaladustest rääkides ja niiöelda paastudes (sest mõned sõõmud nahklähkrisl, mis minu vaimu teritasid, ei ole väärt, et neid meelde tuletada) päris segaseks, nagu ma arvan. Olin täiesti kurnatud. Gilbert ja Wibbald teavad, missuguses seisukorras nad minu leidsid — täiesti kurnatuna.»

«Seda võime tunnistada,» ütles Gilbert, «sest kui me varemed teelt olime kõrvaldanud ja püha Dunstani abil keldritrepi avanud, leidsime nahklähkri pooleldi tühjana, juudi - poolsurnuna ja munga enam kui kurnatuna, nagu ta ise seda nimetab.»

332

«Teie, kelmid, valetate!» hüüdis munk solvunult, «need olite teie ise, kes nahklähkri tühjendasid, nimetades seda oma hommikujoogiks. Ma oleksin pagan, kui ma seda pealiku kurgu tarvis poleks hoidnud. Kuid mis sest! Juut on ümber pööratud ja mõistab minu sõnu peaaegu sama hästi kui ma isegi.»

«Juut,» päris pealik, «on see tõsi? Oled sa oma uskmatusest loobunud?»

«Võiksin ma niiviisi teie silmis armu leida, nagu ma ainustki sõna kogu selle koleda öö jooksul ei mõistnud, mis see auväärt prelaat mulle rääkis! Ah! Ma olin lihtsalt meeletu kogu selle hirmu, valu ja kurbuse pärast ja kuigi püha Aabram ise oleks mulle midagi rääkinud, siis oleks ta ainult kurdid kõrvad eest leidnud.»

«Valetad, juut, sa ise tead ka, et valetad,» hüüdis munk, «tuletan ainult ühe sinu tõotuse meelde: lubasid kõik oma varanduse meie pühale ordule kinkida.»

«Nii tõesti kui ma usun jumalikku tõotust, armulised isandad,» lalises Isaac veelgi erulalumana,» kunagi pole minu huuled niisuguseid sõnu lausunud! Ah! Mina olen vana, vilets kerjus, kardan, et olen ka lapseta, halastage minu peale ja laske mind minna!»

«Ei,» ütles munk, «kui sa oma kirikule antud tõotused tagasi võlad, siis pead sa ka pattu kahetsema.»

Ta tõstis oma võilluskepi ja oleks selle hea meelega juudi seljas tantsima pannud, kui Must rüütel poleks hoopi takistanud ja püha munga viha sellega enese peale tõmmanud.

«Püha Kenti Thomase nimel,» hüüdis munk, «küllap ma teid, sir Logard, teie raudpoti peale vaatamata õpetan, kuidas minu asjadesse vahele segada!»

«Ära ote minu peale kuri,» ütles rüütel, «sa tead ju, et ma olen sinu truu sõber ja seltsimees.»

«Mina ei tea sellest midagi,» vastas munk, «ja ei taha sinu vahelesegamisest midagi kuulda!»

«Oled sa juba unustanud,» ütles rüütel, kellele näis nalja tegevat oma hiljutist kostitajat nokkida, «kuidas sa minu pärast murdsid oma tõotust paastuda ja palvetada —- viinapudeli ja. pasteedi kiusatusest ei lausu ma sõnagi.»

333

«Õige, sõber,» kostis munk oma käemürakat rusikasse tõmmates, «kuid ma annan sulle selle eest väikese müksu.»

«Niisuguseid kingitusi ma vastu ei võta,» ütles rüütel. «Müksu võiksin ma sult ainult laenuks võtta, kuid sel juhul maksan selle sulle tagasi niisuguse liiakasuga, mida sinu vangki oma sehvtiga kunagi pole saanud.»

«Vaatame kohe,» ütles munk.

«Hei!» hüüdis pealik. «Mis sa mõtled teha, hull munk? Tahad sa meie kohtamispuu all tülitsema hakata?»

«Mitte tülitsema,» lausus rüütel, «see on ainult sõbralik viisakuste vahetamine. Munk, löö, kui julged, mina võtan su hoobi vastu, kui sina minu hoobi ees samuti lubad paigal seista.»

«Raudpott peas, oled sa minust paremas seisukorras,» ütles vaimulik, «kuid pane tähele — sa kukud, kuigi oleksid kiivriga Koljat!»

Munk paljastas oma pruuni, tugeva käe küünarnukini ja andis Mustale rüütlile kõigest jõust hoobi, mis oleks pidanud härja jalust maha rabama. Kuid tema vastane seisis kindlalt nagu kalju. Kõigi vabameeste suust kõlas karjatus, sest munga hoop oli nende hulgas kurikuulus ja vähe oli ne!d, kes polnud tõsiselt või naljatades tema jõudu tunda saanud.

«Noh, preester,» ütles rüütel ja tõmbas raudkinda käest, «et mä olen pea poolest paremas seisukorras, siis ei taha ma seda eesõigust käe suhtes kasutada, seisa kindlalt nagu aus mees kunagi.

«Genam meatn dedl vapulatori — pöörasin oma palge lööjale ette,» ütles preester, «ja kui sa mu paigalt liigutad, saad juudi lunaraha enesele.»

Nõnda ütles püha munk ja asus kangekaelselt lööja ette seisma. Kuid kes võib oma saatusele vastu panna? Rüütli antud hoop oli nii tugev, et munk kõigi pealtvaatajate jahmatuseks ülepeakaela maha prantsatas. Kuid ta tõusis ilma häbi või vihata jällegi jalule.

«Vend,» ütles ta rüütlile, «sa oleksid pidanud oma jõu tarvitamises tagasihoidlikum olema. Oleksid sa mu lõualuu murdnud, siis oleksin ma veel ainult vigaseid palveid võinud lugeda, sest see on halb pillipuhuja, kel

334

pole alumisi hambaid. Siiski, siin on mu käsi sõbralikuks tõenduseks, et ma enam kunagi sinuga rusikahoope ei vaheta, kuna olen juba kord kaotanud. Lõpetatud olgu kõik vaen. Määrame juudile lunaraha, sest et ka leopard ei mõtle oma nahka vahetada ja juut jääb ikka juudiks.»

«Preester,» tähendas Clement, «pole pärast seda kõrvalopsu juudi usuvahetuse kohta enam kaugeltki nii kindlal arvamisel.»

«Mine nüüd, võrukael, mis sina õige usuvahetusest tead?» vastas munk. «Või puudub sul aukartus minu ees? Kõik on siin juba isandad, enam pole ainustki, lihtsat meest? Ütlen sulle, poiss, et minu pea läks pisut segi, kui ma healt rüütlilt selle hoobi sain, sest muidu oleksin ma ju jalule jäänud, aga kui sina veel sellest lobised, siis näed, et ma võin sama hästi hoope anda kui neid vastu võtta.»

«Rahu!» nõudis pealik. «Ja sina, juut, mõtle oma lunaraha peale, asjata oleks sulle veel kinnitada, et sinu suguvõsa on kristlaste silmis neetud, mispärast me ei salli enam sinu juuresolekut. Mõtle, palju sa pakud ja mina ajan seni asju teistsuguste vangidega.»

«On palju Front-de-Boeufi mehi vangi võetud?» küsis. Must rüütel.

«Ei ühtegi, kes lunaraha nõudmiseks oleks küllalt, tähtis,» vastas pealik. «Mõned viletsad mehikesed meil olid, kuid meie lasksime neil minna ... enestele uut. peremeest otsima. Kättemaksmiseks ja saagiks on juba küllalt tehtud. Trobikond niisuguseid pole pennigi väärt. See vang, kellest mina räägin, on pa,rem saak: see on lõbus munk, kes oli teel oma armukese poole, kui otsustada tema hobuvarustuse ja riiete järgi. Seal tulebki juba meie auväärt prelaat, ta on ikka veel uhke nagu kalkun.»

Ja kahe vabamehe vahel toodi röövlipealiku muru-trooni ette meie sõber, Jorvaulx' kloostri prior Aymer.

KOLMEKÜMNE KOLMAS PEATÜKK

...Mis teeb me kaunim sõjamees, me vapper Titus Larlius?
Marcius: Ta praegu tähtsaid asju ajab, siin mõistab ühe surma, seal teise pagendab, ja kolmas lunaraha maksma peab, ent neljandale heidab armu.
Shakespeare, «Coriolanus».

Vangistatud abti näol peegeldus solvumine, nõutus ja hirmutunne.
«Mis see on, mu härrad?» kostis ta häälel, milles sulasid kokku kõik need1 kolm komponenti. «Mis kord see teie seas valitseb? Olete teie türklased või kristlased, et te nõnda vaimuliku inimesega talitate? Kas te teate, mis on manus imponere in servos Domini*? Teie rüüstasite mu kirstud, karistasite puruks mu pitsidest kiriku-kuue, mis oleks võinud kardi nai i legi ehteks olla! Mõni teine minu asemel oleks ammugi excommunicato uos[2] tarvitanud, kuid mina olen sõbraliku meelega ja kui te mulle minu hobused tagasi annate, minu ametivennad vabaks lasete, minu kirstud uuesti täidate ja ruttu sada krooni välja loete palvete pidamiseks kõrgel Jorvaulx' kloostri altaril ning tõotuse annale kuni lähemate nelipühadeni mitte metslooma liha süüa, siis võib kõik nõnda jääda, et teile sellest hullust tembust enam pahandusi ei tule.»
«Püha isa,» vastas röövlipealik, «kahetsen, et mõnede minu meeste käitumine teie isalikku viha on pidanud äratama.»
«Käitumine!» kajas vastu preestri suust, keda pealiku pehme toon julgustas. «Niisugune käitumine ei kõlba puhastverd koeralegi, veel vähem kristlasele, palju vähem preestrile, kõige vähem aga püha Jorvaulx' koguduse priorile. Siin on mingisugune jumalavallatu ja purjus

1 Käte pistmine Issanda sulaste külge.
2 Panen kirikuvande alla.

minstrel Allan-a-Dale — nebulo quidam1 —, kes mind ähvardas kehalise karistusega, ei, isegi surmaga, kui ma neljasadat krooni lunaraha ei maksa, lisaks sellele saagile, mis ta minult juba röövis — kuldketid ja kalliskividega sõrmused, mille väärtus on äraarvamatu, pealegi veel kõik see, mis on nende karedate kätega purustatud, nagu näiteks minu pulbfikarp ja hõbedased lokikäärid.»
«See on võimatu, et Allan-a-Dale teiesuguse auväärt isikuga nõnda oleks talitanud,» vastas pealik.
«See on tõsi, nagu püha Nikodeemuse evangeelium,» ütles prior, «tema vandus põhjamaa keele rõvedate sõnadega, et poob mu metsas kõige pikema puu otsa üles.»
«Tegi ta tõepoolest seda? Noh, siis ma arvan, auväärt isa, et parem on tema tahtmist täita, sest Allan-a-Dale on mees, kes oma sõna peab.»
«Te teete minuga ainult nalja,» tähendas jahmunud abt sunnitud naeruga, «ja head nalja armastan ma kõigest südamest. Kuid — ha, ha, ha! — pärast seda, kui on juba kogu öö naljatatud, oleks aeg hommikul tõsiselt asjast rääkida.»
«Mina olen tõsine nagu pihi-isa,» kostis pealik. «Te peate kena ümmarguse summa lunaraha maksma, isand abt, või teie klooster peab uued valimised korraldama, sest sel juhul te ei lähe oma kohale enam tagasi.»
«Olete te kristlased,» küsis prior, «kes te vaimulikuga niisugust keelt räägite?»

«Muidugi kristlased,» vastas pealik, «ja pealegi on meil veel oma jumalasulane olemas. Munk, astu ette ja seleta sellele auväärt isale asja pühakirja abil.»

Poöljoobnud munk, kes oli ametikuue rohelise vammuse peale tõmmanud, kraapis kõik oma endistest aegadest järele jäänud teadmisraasukesed kokku. «Püha isa,» lausus ta, «Deus faciat salvam benignitatem vest-ram. Olge tervitatud rohelises metsas.»

«Mis jumalavallatu kometimäng see on?» küsis prior. «Sõber, kui sa tõesti kiriku kilda kuulud, siis oleks sinu õige kohus mulle ennem näidata, kuidas ma nende

Keegi kelm.

meeste käest pääsen, kui et sa kummardades ja irvitades siin vigurdad.»

«Tõepoolest, auväärt isa,» ütles munk, «mina tean ainult üht teed, kuidas sa siit pääsed. Täna on meil püha Andrease päev ja me võtame tema auks kümnist.»

«Ega ometi kirikult endalt? Kas pole, kulla vend?» kostis prior.

«Kirikult ja ilmalikkudelt,» ütles munk. «Nõnda siis, isand abt, facite vobis atnicos de Mammone iniqultatis — sõbrustage ülekohtuse mammonaga, sest mingi muu sõprus ei suuda teie saatust muuta.»

«Mulle meeldivad väga lõbusad jahimehed,» tähendas prior pehmendatud toonil. «Ärge olge ometi minuga liiga karmid. Ma tunnen jahimehe ametit hästi ja oskan heledalt ning lustakalt sarve puhuda, nii et vanad tammed ümberringi vastu kajavad. Ärge ometi tali-tage minuga nii halastamatult.»

«Anna talle sarv,» käsutas pealik, «katsume tema osavust, millega ta uhkustab.»

Prior Aymer puhus sarve ja pealik raputas pead.

«Isand prior,» ütles ta, «sa puhud küll päris kenakesti, kuid see ei lunasta sind, sest me ei või ometi kedagi vabaks lasta ainult sarvepuhumise eest, nagu see sünnib vapra rüütli kilbile kirjutatud muinasjutus. Pealegi märkasin ma, et sina'oled üks neist, kes vana inglise sarve häält püüavad ehtida uute prantsuse ilustustega. Prior, sinu sarvepuhumine suurendas su lunaraha viiekümne krooni võrra, sest sa oled vanad mehised sarve-lood ära rikkunud.»

«Hea. küll, sõber,» kostis prior tõredalt, «sind on sarvepuhumisega raske meelitada. Palun siis vähemalt minu lunasummaga leplikum olla. Lühidalt — kui ma juba kord saatanale tuld pean näitama — missuguse lunasumma pean ma siis maksma selle eest, et julgesin ilma viiekümne meheta Watlingi teele astuda?»

«Kas poleks hea,» andis üks ülematest pealikule nõu, «kui prior määraks lunasumma juudile ja juut priorile?»

«Oled pagana võrukael!» ütles pealik. «Sinu plaan on hea. Juut, astu ette! Vaata seda püha isa Aymeri, rikka Jorvaulx' kloostri ülemat ja ütle meile, missuguse

lunaraha ta peab maksma? Olen kindel, et sa tema kloostri sissetulekuid tead.»

«Oo, kindlasti,» nõustus Isaac, «olen püha isaga sehvti teinud, olen temalt nisu ja otri ostnud, leivavilja ja palju lambavilla. See on rikas klooster, tema head isad söövad hästi ja joovad magusat viina. Ah, kui minusugusel jätisel oleks niisugune kodu, kuhu pea panna ja niisugused sissetulekud aastas ja kuus, siis maksaksin ma palju hõbedat ja kulda, et end vangist lunastada.»

«Juudipeni!» hüüdis prior, «keegi ei tea paremini kui sinu oma neetud isik, et meie jumalakoda on kantsli ehitamise pärast võlgades ...»

«Samuti ka GascogneM veinide pärast, millega te viimati oma keldri täitsite,» rääkis juut vahele, «kuid see on tühine asi.»

«Kuulake seda uskmatut koera!» hüüdis vaimulik, «ta patrab, nagu oleksime me võlgadesse langenud viina pärast, mida meil on õigus juua propter necessitatem, et ad frigus depellendum28. Ümberlõigatud võrukael teotab püha kirikut ja kristlased kuulavad, ilma et teda karistataks!»

«See kõik ei aita midagi,» kostis pealik. «Isaac, nimeta summa, mida ta võiks maksta, ilma et ta oma naha ja karvad peaks ära andma.»

«Kuussada krooni,» arvas Isaac, «võib hea prior väga hästi teie vaprusele maksta ega istu sellepärast veel põrmugi kõvemal toolil.» .,

«Kuussada krooni,» ütles pealik tõsiselt. «Olen rahul. Sa rääkisid hästi, Isaac —- kuussada krooni. Niisugune on meie otsus, sir prior.»

«Otsus! Otsus!» hüüdsid röövlid. «Isegi Saalomon pole paremini otsustanud.»

«Sa kuulsid oma otsust, prior,» ütles pealik.

«Te olete arust ära, mu isandad,» vastas prior. «Kust peaksin ma selle summa võtma! Kui ma müüksin maha Jorvaulx' altari armuleiva-karbi ja küünlajalad, isegi siis saaksin ainult poole sellest summast. Pealegi peaksin

339

ma seks otstarbeks isiklikult Jorvaulx'sse minema. Pandiks võin oma kaks preestrit siia jätta.»

«See oleks halb pant,» ütles pealik. «Parem jätame pandiks sinu enda, prior, ja saadame nemad sinu lunaraha järele. Vahepeal ei pea sul ka karikas viina ja metsloomapraad puuduma, ja kui sa jahti armastad, siis näed siin niisugust jahti, nagu seda saab olla ainult põhjamaal.»

«Või kui see teile meeldib,» soovitas Isaac, kes röövlitega sõprust otsis, «lasen mina Yorkist need kuussada krooni ära tuua (sest mul on juhuslikult pisut raha käepärast), kui aga sir prior mulle sellekohase veksli välja annaks.»

«Seda ta teeb, nagu te iganes soovite, Isaac,» ütles pealik, «ja ühes prior Aymeri lunarahaga lasete ka iseenda eest ära tuua.»

«Iseenda eest! Ah, te vaprad härrad,» hädaldas juut, «mina olen vilets ja vaene mees. Kerjusekepp jääb minu saatjaks kogu eluaja, kui ma teile peaksin kas või viiskümmend kroonigi maksma.»

«Prior otsustab selle küsimuse,» arvas pealik. «Mis teie. ütlete, isa Aymer? Kas jaksab juut head lunaraha maksta?»

«Kas ta jaksab lunaraha maksta?» kordas prior. «Kas ei ole Yorki Isaac küllalt rikas, et kas või kümme iisraeli suguharu Paabeli vangipõlvest välja osta? Mina ise olen teda vähe näinud, kuid minu keldriülemal ja varahoidjal on temaga küllalt tegemist olnud ja kuulujutt ütleb, et tema majas Yorkis on nii palju kulda ja hõbedat, et see on kristlikule maale otse häbiks. Iga elav kristlase süda peab imestama, et niisugused vereimejad rästikud tohivad riigi sisemust pureda ning isegi püha kirikut liiakasuvõtmise ja rõhumisega kurnata.»

«Püha isa,» palus juut, «taltsutage oma viha. Mina palun teid meeles pidada, et mina oma varandust kellelegi peale ei sunni. Aga kui vaimulik ja ilmalik, prints ja prior, rüütel ja preester tulevad ning koputavad Isaaci uksele, siis ei küsi nad tema seekleid laenuks

---

[28] **Tarviduse pärast ja külma peletamiseks.**

sugugi mitte nende ebaviisakate sõnadega. Siis öeldakse: sõber Isaac, kas sa ei tahaks meid selles asjas aidata. Tähtajast peame kindlasti kinni, nii tõesti kui

340

jumal elab! Jah, armas Isaac, kui sa oled kunagi inimesi aidanud, siis ole sõber ka selles hädas. Aga kui tuleb tähtaeg ja ma oma raha nõuan, mis ma siis kuulen? Ainult — neetud juut ja Egiptuse nuhtlused minu suguvõsa peale ning kõike muud, mida toores ja harimata rahvas vaeste võõraste kohta ütleb!»

«Prior,» sõnas pealik, «olgu ta juut, aga tal on õigus. Sellepärast nimeta tema lunaraha nagu tema nimetas sinu oma, ilma igasuguste karedate sõnadeta.»

«Ainult mõni latro famosus29 — selle sõna seletuse annan teine kord parajamal ajal,» ütles prior, «võib kristliku prelaadi ja ristimata juudi ühe pulga peale seada. Aga et sa tahad minult kuulda hinda selle kelmi lunastamise eest, siis ütlen avalikult, et te teeksite iseendile ülekohut, kui te ainukese pennigi alla tuhande krooni võtaksite.»

«Otsus! Otsus!» ütles pealik.

«Otsus! Otsus!» hüüdsid kaaslased. «Kristlane oli kristlikum ja käis meiega suuremeelsemalt ümber 'kui juut.»

«Minu isade jumal aidaku mind!» hädaldas juut. «Tahate te õnnetu olevuse sootuks ära hävitada? Täna jäin oma lapsest ilma, nüüd tahate minult ka elamis-võimaluse ära võtta?»

«Sul on vähem muret, kui oled lapseta,» kostis Aymer. '«Ah, mu isand,» ütles Isaac, «teie seadus ei lase teid teada, kui väga lapsed meie südame külge on kasvanud. Oo, Rebekka, mu armastatud Raheli tütar, oleks iga leht selle puu otsas tsehiin ja iga tsehiin minu oma — kogu selle varanduse annaksin ma ära, et teada saada, kas sa veel elad ja kas oled pääsenud natsareen-laste köidikutest.»

«Eks olnud su tütrel mustad juuksed?» küsis üks röövel. «Ja eks kandnud ta hõbedaga kootud siidloori?»

«Seda küll, seda küll!» vastas vanamees, värisedes nüüd ärevusest nagu ennist hirmust. «Jakobi õnnistus olgu sinu peal, kui sa võiksid mulle öelda, et ta terve on.»

341

«Seda ta oli,» ütles vabamees. «Uhke templirüütel viis ta endaga kaasa, kui ta eile õhtul meie ridadest läbi murdis. Ma tõmbasin oma vibu vinna, kuid kartes, et nool võiks neidu tabada, jätsin ta lendu saatmata.»

«Oi!» hüüdis juut. «Kui ometi oleks jumala tahtmine olnud, et sa oleksid lasknud, nii et tal nool rinnast läbi oleks läinud! Parem oleks talle tema isade haud kui liiderliku ja metsiku templirüütli säng. Seebaot! Seebaot! Sinu hiilgus on minu majast kadunud!»

«Sõbrad,» ütles pealik ringi vaadates, «see vanamees cm ainult juut, aga tema mure liigutab mind. Ole otsekohene meiega, Isaac, kas sulle enam midagi üle ei jää, kui sa meile tuhat krooni lunarahaks maksad?»

Isaac, kelle need sõnad uuesti maapealse varanduse juurde tagasi kutsusid, mida ta olude sunnil nõnda armastama oli harjunud, et see tunne isegi tema isalike tunnetega võistelda suutis, kahvatas ja kogeles, kuid ei võinud siiski tunnistamata jätta, et tal ometi peale selle veel pisut üle jääb.

«Hea küll, olgu sellega kuidas on,» ütles pealik, «aga meie ei taha sinule liiga teha. Ilma varanduseta võid sa oma last sir Brian de Bois-Guilberti küüsist sama vähe päästa kui peata noolega kuninga põtra maha lasta. Meie lepime siis sama lunarahaga, mida maksab prior Aymergi, või ennemini jätame sellestki veel ühe saja maha, mis jääb minu

---

[29] **Kurikuulus röövel.**

isiklikuks kaotuseks, mitte aga selle auväärt salga kanda, nõnda pääseksime ka patust, et me juudi kaupmeest sama kõrgelt hindame kui kristlikku prelaati, ning sinul jääb siis viissada krooni üle oma tütre lunastamiseks. Templirüütlid armastavad seeklite läiget samuti nagu mustade silmade sä-ragi. Rutta oma kroone templirüütli kõrva ääres kõlis-tama, enne kui halba võiks sündida. Nagu meie luurajad sõna toovad, leiad sa tema ta ordu lähemast pret-septooriumist. Rääkisin ma hästi, minu lõbusad kaas-vennad?»

Vabamehed avaldasid rahulolu juhi otsuse suhtes ja Isaac, kes tütre kohta sõnumeid sai ning kes lootis oma last välja lunastada, kaotas poole oma hirmust ning heitis suuremeelse röövlipealiku jalge ette maha ja püüdis tema rohelise vammuse palistust suudelda, ta juba

342

puudutaskі oma halli habemega mehe saapaid. Pealik tõmbus tagasi ja vabastas enese juudi käte vahelt nagu põlgusega.

«Mitte nõnda, mees, tõuse üles! Mina olen inglane ega armasta niisugust hommikumaa kummardamist. Põlvita jumala, mitte minusuguse viletsa patuse ees.»

«Jah, juut,» sõnas prior Aymer, «kummarda jumalat tema maapealse asemiku kaudu — ja kes teab, sa ehk võiksid tõsise kahetsuse ja ohvriandidega püha Roberti altaril armu saada iseendale ja oma tütrele Rebekkale! Mul on tüdrukust kahju, sest tema on meeldiva ja armsa näoga — nägin teda Ashby turniiril. Ka maksan ma Brian de Bois-Guilberti silmis palju, sellepärast mõtle, kuidas sa võiksid kasutada minu head sõna tema ees.»

«Oh häda, häda!» hüüdis juut. «Mind piiravad igast küljest röövlid — olen antud assüürlastele ja egiptlastele saagiks.»

«Ja mis muud võikski sinu neetud soo saatus olla,» vastas prior, «sest mis ütleb pühakiri: verbutn Dotnini projecerunt, et sapientia est nulla in eis — nad on Issanda sõnast lahti ütelnud ja neil pole tarkust, prop-terea dabo mulieres eorum exteris — mina tahan nende naised anda võõraste kätte, see tähendab — templirüütli võimusesse, nagu praegu, et thesauros eorum haeredibus alienis — ja nende varanduse teistele, nagu praegusel korral neile ausatele härrasmeestele.»

Isaac ohkas sügavasti, hakkas oma käsi murdma ja langes uuesti meeleheitesse. Kuid pealik viis ta kõrvale.

«Mõtle hästi järele, Isaac,» ütles Locksley, «mis sa praegusel korral pead tegema. Minu nõu sinule oleks, et sa- teeksid selle vaimuliku oma sõbraks. Tema on auahne ja varahimuline mees, Isaac, ta vajab raha toreduseks. Sina võid ta poolehoiu kergesti võita, sest ära ometi mõtle, et ma sinu vaesust usun. Isaac, mina tunnen üsna lähedalt sinu raudkasti, kus sa oma rahakotte hoiad. Mis! Arvad sa, et ma ei tea seda suurt kivi õunapuu all, kust läheb tee sinu võlvitud kambrisse Yorki rohtaias?» Juut muutus surnukahvatuks. «Kuid ära karda midagi,» jätkas vabamees, «sest meie oleme vanad tuttavad. Kas sa seda haiget vanameest ei mäleta,

343

kelle sinu ilus tütar Rebekka Yorkis vangikojast välja lunastas ja seni oma juures hoidis, kui ta terveks sai, alles siis saatsid ta minema ja andsid pisut rahagi kaasa? Sa oled liiakasuvõtja, aga kunagi pole su raha kõrgemat protsenti kandnud, kui kandis see vilets hõbe-mark, sest täna päästis ta sinul viissada krooni.»

«Ja sina olid see, keda meie nimetasime Diccon Vibu-vinnajaks?» küsis Isaac. «Sinu hääl tundus mulle juba ennist tuttav.»

«Mina olen Vibuvinnaja,» ütles pealik, «ja ka Locks-ley ning see on nende meeste keskel hea nimi.»
«Kuid sa eksid, minu hea Vibuvinnaja, selle võlv-kambri suhtes. Aidaku mind taevas, kui seal sees leidub midagi muud peale kaupade, mida ma hea meelega sinuga jagaksin: sada jardi linkoln-rohelist riiet meeste vammusteks, sada keppi Hispaania jugapuud vibudeks ja sama palju siidist vibunööre, tugevad, ümarikud, kõvad — need saadan ma sinule, aus Diccon, kui sa lubad sellest võlvkambrist vaikida, mu hea Diccon.»
«Vaikin kui metshiir,» kostis röövel, «aga usu, sinu tütre pärast olen ma mures ega saa teda aidata. Templirüütlite piigid oleksid meile avalikus lahingus liiga tugevad ja nad pillaksid meid kui tolmu laiali. Oleksin ma ometi siis teadnud, et see on Rebekka, siis oleksin võinud ehk midagi teha, nüüd aga pead kavaluse abiks võtma. Tule, pean ma sinu heaks prioriga läbirääkimisse astuma?»
«Jumala nimel, Diccon, kui sa võid, aita mind, et ma oma südamelapse võiksin tagasi saada.»
«Ära sa aga oma kitsidusega vahele sega,» ütles röövel, «siis tahan ma temaga sinu heaks rääkida.»
Nüüd pöördus ta juudi juurest minema, kuid see sammus varjuna tema kannul.
«Prior Aymer,» ütles pealik, «tule minuga siia puu alla. Räägitakse, et sina armastad viina ja naisi rohkem, kui sinu ordule kõlbab, sir preester, kuid sellega pole minul asja. Olen ka kuulnud, et sa armastad häid koeri ja väledaid hobuseid ja nõnda võib sündida, et sina kui kallite asjade armastaja ka kullapunga armastad. Aga ma pole kunagi kuulnud, et sa armastaksid rõhumist või julmust. Noh, siin on Isaac, kes oleks valmis
344
sulle lõbude ja ajaviite muretsemiseks sada marka hõbedat andma, kui sa oma vahetalitusega võiksid oma liitlase templirüütli sinnamaale viia, et ta juudile tema tütre tagasi annaks.»
«Tervelt ja ausalt, nagu ta minult on võetud,» lisas juut, «muidu on kaup katki.»
«Tasa, Isaac,» ütles röövel, «muidu jätan ma selle asja katki. Mis ütled sa minu ettepaneku kohta, prior Aymer?»
«Asi on pisut segane,» kostis prior, «sest kui ma ühest küljest head teen, siis teen teisest küljest head juudile ning see käib minu südametunnistuse vastu. Kui aga iisraelimees midagi kiriku heaks tahaks teha, ohverdades pisut meie magamissaali ehitamiseks, siis võtaksin ma selle oma südameasjaks ja katsuksin talle tütre vabastamises abiks olla.»
«Paarkümmend marka magamissaali heaks,» lausus röövel. «Ole vait, Isaac, ütlen ma!... Või paar hõbedast küünlajalga altarile, sellega oleksime nõus.»
«Ei, mu hea Diccon Vibuvinnaja,» lisas Isaac, kes püüdis vahele segada.
«Hea juut — hea loom — hea ussike!» ütles vabamees, kes kannatuse kaotas. «Kui sa oma räpast kitsidust ei taha oma tütre elu ja au vastu kaalule panna, siis, taeva nimel, võtan ma sinult kolme päeva jooksul kogu su varanduse viimse pennini!»
Isaac langes hirmu pärast kössi ja vaikis.
«Ja mida ma saan kõige selle tagatiseks?» küsis prior.
«Kui Isaac teie vahetalitusel oma soovi täide saadab,» ütles röövel, «siis vannun ma püha Huberti nimel, mina vastutan selle eest, et ta määratud raha heas hõbedas maksab, või muidu õiendan ma arved temaga nõnda, et tal oleks kergem maksta olnud kas või kakskümmend korda rohkem.»

«Hea küll siis, juut,» nõustus Aymer, «et ma selles asjas vahele pean astuma, siis luba oma kirjutustahvlit. Siiski pea: ennemini oleksin ma valmis kakskümmend neli tundi paastuma kui sinu sulge pihku võtma — aga kust leian ma teise?»

«Kui teie püha südametunnistus võiks juudi kirjutustahvlit tarvitada, siis sulgedega leiaksime juba nõu,»

345

ütles vabamees ja oma vibu vinna tõmmates saatis ta noole ülelendava metshane pihta, kes oma suguvõsa pika rea juhina Holdernessi suure ja kauge soo poole tõttas. Läbilastuna langes lind maha.

«Prior,» tähendas vabamees, «siin on sulgi küllalt, et kõiki Jorvaulx' munki lähema saja aasta peale varustada, kui nad just kroonikaid ei mõtle kirjutama hakata.»

Prior istus maha ja kirjutas kerge vaevaga Brian de Bois-Guilbertile epistli valmis ja kui ta selle hoolega kinni oli pitseerinud, andis ta selle juudile, öeldes: «See on sulle kindlaks saatjaks TempelstoweM pretseptooriu-misse ja ma arvan, et ta aitab sul ka tütre vabastada, kui sa sellega ühendad head pakkumised, sest ole kindel, tubli rüütel Bois-Guilbert kuulub niisuguste vendade hulka, kes midagi muidu ei tee.»

«Hea küll, prior,» ütles pealik, «mina ei taha sind enam kauem kinni pidada, kui ainult niipalju, et sa võiksid maksutähe kuuesaja krooni peale valmis kirjutada juudile, kelle ma oma kassameistriks vastu võtan: peaksin mina aga kuulma, et sina selle summa tasumises talle raskusi valmistad, siis, püha neitsi Maria nimel, põletan ma su kloostri sinu pea pealt maha, kuigi ma ise sellepärast kümme aastat varem võllas peaksin rippuma.»

Palju halvema meelega kui Bois-Guilberti kirja kirjutas prior nüüd Yorki Isaacile tähe, et ta temalt viissada krooni oma lunaraha tasumiseks võtab ja et ta lubab selle summa talle ustavalt tasuda.

«Ja nüüd,» ütles prior Aymer, «palun ma oma hobu-eeslid ja hobused tagasi ning oma kaasvennad vabaks lasta, samuti ka välja anda minu kalliskivid, kalliskividega sõrmused ja ilusad riided, sest ma olen kui tõsine vang kunagi oma lunaraha tasunud.»

«Mis teie kaasvendadesse puutub, sir prior,» ütles Locksley, «siis saavad nad kohe vabaks, sest ülekohus oleks neid kauem kinni pidada. Tagasi antakse ka teie hobused ja muulad ning niipalju raha, kui teile Yorki jõudmiseks tarvis on, sest ülekohus oleks teid palja käsi reisile jätta. Mis aga puutub sõrmustesse, kalliskividesse, kettidesse ja kõigesse muusse, siis peate teadma,

346

et meil on õrn südametunnistus ja see ei ole nõus teiesugusele auväärt mehele, kes peaks maise elu edevusi põlgama, kiusatuseks jätma sõrmuseid, kette ja muud kribu-krabu, mille kandmine on teie püha ordu määruste vastu.»

«Mõtelge ometi, mis te teete, mu isandad,» hüüdis prior, «enne kui pistate oma käe kiriku varanduse külge. Need asjad kuuluvad inter res sacras30 ja mõni teist ehk teab, missugused karistused see endaga kaasa toob, kui ilmalikud käed neid puutuvad.»

«Selle eest tahan mina hoolitseda, auväärt prior,» sõnas Copmanhursti munk, «sest mina isiklikult tahan neid kanda.»

«Sõber või vend,» ütles prior mehele, kes nii ootamatult asja oli lahendanud, «kui sa tõepoolest vaimulike sekka kuulud, siis mõtle selle peale, kuidas sa mõtled seda pattu oma piiskopi ees andeks saada?»

---

[30] **Kiriku asjade hulka.**

«Sõber prior,» vastas munk, «te peaksite ju teadma, et mina kuulun väikesesse piiskopkonda, kus olen ise oma piiskop ja sellepärast panen ma Yorki piiskoppi sama vähe tähele kui .Jorvaulx' ja kõigi teistegi kloostrite ülemaid.»

«Sa ei ole tõeline vaimulik,» ütles prior, «oled üks neist kõlvatuist, kes ilma õiguseta vaimuliku rõivad omandavad ja pühi kombeid rüvetavad ning abiotsijate hinged hädaohtu saadavad lapides pro pane condonantes iis — andes leiva asemel neile kivi, nagu pühakirjas öeldakse.»

«Ei,» kostis munk, «kui minu pealuu oleks võinud ladina keelest lõhkeda, siis oleks ta seda juba ammugi teinud. Mina arvan, et sinusuguseid preestreid nende kalliskividest ja muust kribu-krabust vabastada on jumalale meelepärane egiptlaste röövimine.»

«Sa oled metspreester,» käratas prior tulises vihas, «excommunicabo vos31.»

«Sina ise oled veel rohkem varga ja ususalgaja sarnane,» ütles munk samuti pahaselt. «Mina ei taha oma pihilaste ees kuidagi teotust kanda, nagu sinul häbi pole

mulle seda kaela kallata, kuigi olen sinu auväärt vend. Ossa ejus perfringam — tahan teie kondid murda, nagu ütleb pühakiri.»

«Hallo!» hüüdis pealik. «Kas auväärt vennad on juba niisuguste sõnadeni jõudnud? Pea rahu nagu sa lubasid, munk! Prior, ärge ärritage enam munka, sest te pole veel jumalaga oma arveid õiendanud. Munk, lase auväärt isa rahus minna nagu mees, kes on oma luna-raha tasunud.»

Vabamehed lahutasid vihased preestrid, kes ikka veel häält tõstsid, et sõimata teineteist halvas ladina keeles, mida prior soravamalt, pagulane aga suurema ägedusega rääkis. Viimaks tuli priorile meelde, et pole sugugi tema au kohane röövlite kaplani taolise mets-preestriga sõnu vahetada, ning oma kaaslastega ühinedes ratsutas ta palju vähemas toreduses, aga palju suuremas apostlikus aupaistes — vähemalt maiste asjade poolest — minema, kui ta oli seda vangistamisel ilmutanud.

Jäi järele veel juudilt tagatisi nõuda niihästi priori kui ka iseenda lunaraha maksmiseks. Sellepärast andis Isaac oma pitseriga kinnitatud kirja ühele oma sugu-vennale Yorkis, et see maksaks tuhat krooni kirjatoojale ja teatud kaubad, mis kirjas tähendatud, välja annaks.

«Minu vend Sheva,» ütles ta sügavasti ohates, «hoiab mu kaubamaja võtmeid.»

«Ja ka võlvkambri omi,» sosistas Locksley.

«Ei, ei, jumal hoidku selle eest!» kohkus Isaac. «Neetud olgu see silmapilk, kus keegi selle saladuse teada sai.»

«Minu pärast ole mureta,» ütles röövlipealik, «kui sinu kiri meile määratud summa muretseb. Kuid mis nüüd, Isaac? Oled sa tummaks ja kurdiks jäänud? On tuhande krooni maksmine juba tütre sul meelest peletanud?»

Juut kargas üles. «Ei, Diccon, ei, silmapilk lähen ma teele. Ela hästi, sina, keda ma heaks ei taha, kuid keda ma ka halvaks ei tohi ega soovi nimetada.»

Aga enne kui Isaac läks, andis pealik talle veel järgmise nõu kaasa: «Ole oma pakkumistes helde, Isaac, ja ära hoia oma raha tütre päästmisel. Usu mind, et raha,

mis sa nõnda kokku hoiad, sulle pärast rohkem valu sünnitab, kui et see sulle sulatatult kurku valataks.»

31Panen teid kirikuvande alla.

Isaac oli sügaval ohkel nõus ja asus kahe tugeva röövli saatel teele, kes pidid talle metsas juhiks ja kaitseks olema.

Must rüütel, kes suure huviga sündmusi oli jälginud, jättis nüüd omakorda röövlitega jumalaga ega saanud muidu, kui pidi oma imetlust avaldama, et inimeste seas, kes pidid olema väljaspool igasugust seadust, niipalju seadusepärast korda leidub.

«Ka halval puul kasvab mõnikord head vilja, sir rüütel,» ütles vabamees, «ning kurjad ajad ei sünnita alati ainult kurja. Nende seas, kes siia on tõugatud, on kahtlemata paljusid, kes vabadust teatud tagasihoidlikkusega tarvitavad, kuna teised otseteed kahetsevad, et nad üldse on sunnitud niisugust ametit pidama.»

«Ja ühe niisugusega,» sõnas rüütel, «ajan ma praegu vististi juttu?»

«Sir rüütel,» ütles pealik, «meil on igaühel oma saladus. Teie võite minust ja mina teist arvata, mis eales tahame, ilma et ometi kumbki tõde tabaksime. Aga nagu mina ei palu sisselaskmist teie saladusse, samuti ärge pange ka pahaks, kui mina oma saladuse iseendale jätan.»

«Palun andeks, tubli röövel,» nõustus rüütel, «teie etteheide on õiglane. Kuid võib-olla satume millalgi uuesti kokku, kus kummalgi pole vaja enam saladuslik olla. Seni aga lahkume sõpradena, eks?»

«Selle peale minu käsi,» ütles Locksley, «mida nimetan ustavaks inglise käeks, kuigi ta praegu on röövli oma.»

«Ja siin on minu oma vastu,» kostis rüütel, «pean endale auks, et teie käsi minu oma surub, sest kui see, kel on piiramata võimalus kurja teha, ometi head teeb, siis peab teda kiitma niihästi tehtud hea kui ka tegemata jäetud kurja pärast. Ela hästi, vapper röövel!»

Nõnda lahkusid need seltsimehed, krampluku kandja kargas oma tugeva sõjahobu selga ning kihutas läbi metsa minema.

349

KOLMEKÜMNE NELJAS PEATÜKK

Kuningas John:
Mu sõber, kuuta, mida ütlen:
ta on kui madu ohtlik minu teel,
ja kuhu iial astun, igal pool
mind luurab ta.
Kas minust aru said?
«Kuningas John».

Yorki lossis peeti lõbusat pidu, kuhu prints John oli kutsunud need aadlimehed, vaimulikud aukandjad ja krahvid, kelle abil ta lootis täide viia oma auahneid plaane ja pääseda venna" troonile. Waldemar Fitzurse, tema osav ja kaval käsik, töötas tasapisi külaliste kallal ja püüdis neid julgustada, et nad söandaksid oma kavatsustest avalikult teatada. Kuid asi venis, sest puudusid mõned tähtsamad vandeseltslased. Puudus Front-de-Boeufi kangekaelne ja toores julgus, puudus de Bracy leegitsev ja julgelt ergutav iseloom, puudus Brian de Bois-Guilberti arukus, sõjalised kogemused ja kuulus vaprus, millel oli Johni plaani teostamiseks oluline tähtsus. Prints John ja tema lähem abiline needsid salamisi puudujaid ega julgenud ilma nendeta kaugemale minna. Ka juut Isaac näis kadunud olevat ning ühes temaga ka lootus suure rahasumma peale, mille suhtes

prints John oli tema kaudu kohalike juutidega kokku leppinud. See asjaolu võis kogu ettevõtte nurja ajada.

Hommikul pärast TorquilstoneM langemist hakkasid Yorkis tumedad kuulujutud liikuma, et de Bracy ja-Bois-Guilbert olevat ühes oma kaaslase Front-de-Boeufiga kas vangi võetud või maha löödud. Waldemar tõi selle kuulduse prints Johnile, kusjuures ta pidas sõnumit seda enam tõenäoliseks, et nimetatud rüütlid olid läinud väheste meestega välja, et Saksi Cedricut ja tema saatjaid rünnata. Mõnel teisel puhul oleks prints John näinud taolises vägivallateos ainult toredat nalja, kuid nüüd, kus see tema plaane segas, manas ta asjaosalisi, kaitstes avalikku korda ja omanduse puutumatust

niisugusel toonil, mis oleks kohane olnud isegi kuningas Alfredile.

«Alatud röövlid!» hüüdis ta. «Kui mina kunagi Inglismaa valitsejaks saaksin, tõmbaksin ma niisugused kurjategijad nende lossiväravate kohal võlla.»

«Kuid selleks, et Inglismaa valitsejaks saada,» ütles tema salanõunik, «tuleb teie kõrgusel niisuguseid seadu-sevastaseid röövlitempe sallida, veelgi enam — teie peate neile ka oma kaitset pakkuma, vaatamata teie kiiduväärilisele agarusele takistada seaduserikkumist. Oleks kena küll, kui saksi mühakad teie kõrguse soovi täide viiksid ja läänilosside väravad võllasteks muudaksid; julge Cedric näib seda laadi mees olevat, et sellega toime tulla. Teie kõrgus näeb isegi, kui ohtlik oleks ilma Front-de-Boeufi ja templirüütlita midagi ette võtta, kuigi me oleme juba liiga kaugele läinud, et veel tagasi tõmbuda.»

Prints John lõi kärsitult vastu laupa ja hakkas toas edasi-tagasi sammuma.

«Kelmid,» hüüdis ta, «alatud äraandjad kelmid on mind maha jätnud!»

«Ei, parem öelge — kergemeelsed, arutud inimesed,» lausus Waldemar, «kes viidavad aega meeletustega, kui nii tähtsad asjad on teoksil.»

«Mida teha?» küsis prints ja jäi Waldemari ette järsku seisma.

«Ma ei tea, mida teha,» vastas nõuandja, «peale selle, mis minu hoolitsusel on juba sündinud. Ma ei tulnud äpardust teie kõrgusele teatama enne, kui olin teinud kõik võimaliku, et seda parandada.»

«Sina oled ikka minu hea ingel olnud, Waldemar,» ütles prints, «ja kui mul alati niisugune kantsler oleks, siis omandaks kuningas Johni valitsus ajaloos, suure kuulsuse. Mida sa juba ette võtsid?»

«Mina andsin de Bracy vanemale abilisele Louis Win-kelbrandile käsu oma mehed sadulasse puhuda, lipp lehvima panna, silmapilk Front-de-Boeufi lossi juurde kihutada ja teha kõik meie sõprade abistamiseks.»

Prints Johni nägu läks punaseks nagu hellitatud lapsel, kes arvab, et talle on ülekohut tehtud. «Jumala nimel!» hüüdis ta, «Waldemar Fitzurse, sa oled enesele

liiga palju lubanud. See on juba enam kui ninakus, et linnas, kus meie ise asume, käsite te pasunat puhuda ja lippu lehvima panna ilma meie otsekohese käsuta.»

«Palun teie kõrguselt andeks,» kostis Fitzurse, põhjates endamisi oma isanda kasutut enesearmastust, «aga aeg nõudis seda ja iga minuti kaotamine oleks võinud saatuslikuks saada. Seepärast arvasin ma paremaks võtta see koorem oma pea peale, sest see oli nii tähtis teie kõrguse huvidele.»

«Annan sulle andeks, Fitzurse,» ütles prints tõsiselt, «sinu eesmärk õigustab sinu uisapäisa tehtud otsust... Kuid kes sealt tuleb? De Bracy ise, püha risti nimel! Ja kui veidra välimusega ilmub ta meie ette!»

See oli toepoolest de Bracy, kelle sõjariistad kandsid viimase meeleheitliku võitluse jälgi, olles purustatud, verega määrdunud ja tolmused. Tulija võttis kiivri peast ja asetas selle lauale ning jäi nagu meelde tuletades seisma, enne kui ta uudiseid rääkima hakkas.

«De Bracy,» küsis prints John, «mis see tähendab? Räägi, ma käsin! Kas saksid on mässama hakanud?»

«Räägi, de Bracy!» hüüdis Fitzurse oma isandaga peaaegu ühel ajal. «Muidu olid sa ikka täismees. Kus on templihärra? Kus on Front-de-Boeuf?»

«Templirüütel põgenes ära,» kostis de Bracy. «Front-de-Boeufi ei näe te enam iialgi. Tema leidis punase haua oma lossi leekivate varemete keskel ja mina üksi pääsesin sealt teile sõna tooma.»

«Külmad sõnumid meile,» lausus Waldemar, «kuigi räägid tulest ja leekidest.»

«Kõige halvem uudis on alles ütlemata,» vastas de Bracy ja prints Johni juurde astudes ütles ta vaiksel, tungival toonil: «Richard on Inglismaal. Ma kohtasin teda ja rääkisin temaga.»

Prints John muutus kahvatuks, tuigerdas sammu tagasi ja toetus tammepingile nagu mees, kes on saanud rinda noole.

«Sa unistad, de Bracy,» ütles Fitzurse, «see pole võimalik.»

«See on sama kindel kui tõde ise,» kostis de Bracy. «Mina olin tema vang ja rääkisin temaga.» «Richard Plantagenetiga, ütled sa?» jätkas Fitzurse.

352

«Richard Plantagenetiga,» vastas de Bracy, «Richard Lõvisüdamega, Inglise Richardiga.»

«Ja sina olid tema vang?» küsis Waldemar. «On ta siis mingisuguse väe eesotsas?»

«Ei, tema ümber olid ainult mõned vabamehed-rööv-lid, kes teda ei tundnudki. Ta ütles, et ta lahkub neist varsti. Tema ühines nendega ainult selleks, et Torquil-stone'i tormijooksuga ära võtta.»

«Jah,» nõustus Waldemar, «nõnda on tõepoolest Richardi viis talitada. Ta on tõeline rändrüütel, kes tormab metsikusse võitlusse, usaldades ainult oma käsivarre tugevust nagu sir Guy või sir Bevis, samal ajal kui tema kuningriigi tähtsamad asjad korda ootavad ja ta elu hädaoht ähvardab. Mida sa soovitad teha, de Bracy?»

«Mina? Mina pakkusin Richardile oma väesalga toetust, aga tema. ei võtnud seda vastu. Nüüd viin mehed Hulli ja panen laevale, et Flandriasse sõita. Segastel aegadel leiab tubli mees alati tööd. Ja ka sina, Waldemar, pead piigi ja kilbi pihku võtma, riigi asjad kõrvale heitma ja tulema ühes minuga, et jagada saatust, mida jumal meile annab.»

«Mina olen selleks liiga vana, Maurice, ja pealegi on "mul tütar,» kostis Waldemar.

«Anna ta minule, Fitzurse, mina kaitsen teda auga oma kilbi varjus.»

«Ei,» vastas Fitzurse, «mina tahan siinses püha Peetri kirikus varju leida, peapiiskop on minu ustav sõber.»

Selle kõneluse ajal virgus prints John pikkamisi hirmu-uimast, millesse ta ootamatu sõnumi mõjul oli langenud ja hakkas tähele panema, mis tema pooldajad rääkisid. «Nad taganevad minust,» ütles ta endamisi, «nad hoiavad minust veel samuti kinni nagu kolletanud leht puuoksast enne tuulepuhangut! Kurat ja põrgu! Kas ma siis tõesti ennast

ise aidata ei suuda, kui need argpüksid mu maha jätavad?» Prints peatus ja saatanliku vihaga naerma hakates katkestas viimaks nende kõneluse.

«Ha. ha, ha! Mu isandad, neitsi Maria nimel, ma pidasin teid arukateks, julgeteks ja hakkajateks meesteks,

354

kuid teie jätate kõrvale varanduse, au ja lõbu, kõik, mida meie suursugune mäng võiks anda ja mida me võiksime saavutada julge teoga.»

«Ma ei mõista teid,» tähendas de Bracy. «Niipea, kui Richardi tagasitulek saab teatavaks, on ta peagi sõjaväe eesotsas ja meiega'on kõik lõpetatud. Annaksin teile nõu, mu isand, põgeneda Prantsusmaale või otsida varju oma kuningannast ema juures.»

«Enesele ei otsi ma mingit varju,» kostis prints John kõrgilt, «sest seda võiksin ma oma vennalt saada ainukese sõna eest. Aga teie päid, de Bracy ja Waldemar Fitzurse, kuigi te minu nii kergesti maha jätate, ei tahaks ma siiski hea meelega Cliffordi väravatel plee-kimas näha. Loodad sa tõesti, Waldemar, et kaval peapiiskop ei lase sind isegi altari eest ära vedada, kui ta selle eest saab kuningas Richardiga rahu teha? Ja kas sina, de Bracy, oled juba unustanud, et Robert Estote-ville ootab sind oma väega Hulli teel ja et Essexi krahv kogub jõude? Kui meil juba varem oli põhjust neid vägesid karta, siis kas sa nüüd, millal Richard jälle siin viibib, kahtled, kelle poole nad hoiavad? Usu ometi, Estoteville'il üksi on jõudu küllalt, et sinu palgaväge Humberisse uputada.»

De Bracy ja Waldemar Fitzurse vaatasid kohmetult teineteisele otsa.

«On vaid üks pääsetee,» jätkas prints ning tema nägu muutus tumedaks nagu pilkane öö. «Meie hirmu põhjus reisib üksinda — teda tuleks tabada.»

«Mina seda ei tee,» ütles de Bracy ruttu, «mina olin tema vang ja tema halastas minu peale. Mina ei taha puutuda ainustki sulge tema kiivritutis.»

«Kes räägib puutumisest?» küsis prints John toore naeruga. «See kelm ütleks peaaegu, et ma andsin temale käsu oma lihast venda tappa! Ei, vangitorn on parem, ja kas see on Inglismaal või Austrias, eks see ole ükskõik? Kõik on siis samuti nagu ennegi, kui me põhjendatult lootsime, et Richard jääb Saksamaale vangi. Teate ju, et meie onu Robert elas ja surigi Cardiffi lossis.»

«Aga teie esiisa Henrv istus ka kindlamini oma aujärjel kui teie kõrgus seda kunagi suudab,» kostis Waldemar.

355

«Mina ütlen, et kõige parem vangikoda on see, mille ehitab surnumatja. Ükski vangikamber ei saa kirikualuse puhkepaiga vastu! Olen öelnud kõik, mis mul on öelda.»

«Vangimaja või haud,» ütles de Bracy, «aga mina pesen oma käed kogu sellest asjast puhtaks.»

«Kelm!» hüüdis prints John. «Tahad sa meid ära anda?»

«Äraandja pole ma kunagi olnud,» kostis de Bracy uhkelt, «samuti ei tohiks kelmi tiitel minu nimega paari passida.»

«Rahu, sir rüütel!» ütles Waldemar. «Ja teie, mu isand, andke vaprale de Bracyle andeks, et ta" võitleb oma südametunnistusega. Ma loodan siiski teda peagi sellest vaevast vabastada.»

«See käib üle teie kõneosavuse, Fitzurse,» sõnas rüütel.

«Kuidas nii, vapper Maurice,» vastas kaval riigimees. «Ärge põrgake ometi peru hobusena tagasi, ilma et oma kartuse põhjust lähemalt silmitseksite. See Richard pole

ometi keegi muu, kui sama mees, kellega te sada korda olete tahtnud lahingus käsitsi kokku minna. Veel mõni päev tagasi kuulsin seda soovi.»

«Jah,» vastas de Bracy, «aga, nagu sa ütlesid, lahingus — mees mehe vastu! Aga kunagi pole sa kuulnud minu suust, et ma oleksin tahtnud talle salaja metsas kallale tungida.»

«Sa pole üldse tubli rüütel, kui sa seda kardad,» manitses Waldemar. «Oli see siis lahing, kus Lancelot de Lae ja sir Tristram32 kuulsuse võitsid? Kas ei põrganud nad just sügava, tundmatu põlismetsa varjus kokku hiiglaste ja rüütlitega?»

«Aga ei Tristram ega Lancelot oleks suutnud Richard Plantageneti võita ja ma arvan, et ka nemad poleks hulgakesi ühe mehe kallale tunginud.»

«Sa oled hull, de Bracy!» hüüdis Fitzurse. «Mis see on siis, mida me nõuame sinult, kes sa oled palgatud ja kaubeldud palgaväe ülem? Sinu sõdurite mõõgad on prints Johni teenistuseks ära ostetud. Sa tead, kus on meie

vaenlane ja vaidled ometi vastu, kuigi on mängus sinu isanda, sinu kaaslaste, isegi sinu enda ja meie kõigi au ning tulevik.»

«Ütlesin juba teile,» lausus de Bracy süngelt, «et ta kinkis mulle elu. Tõsi, ta saatis mu küll enese juurest minema ja ütles ära minu abist, mispärast ma muidugi pole kohustatud teda toetama. Kuid ometi ei taha ma ka kätt tema vastu tõsta.»

«Seda pole vajagi, saada välja Louis Winkelbrand ja paarkümmend piiki.»

«Teil enestel on ju küllalt kõrilõikajaid käepärast,> ütles de Bracy. «Minu meestest ei lähe ükski selle töö peale välja.»

«Oled sa siis tõesti nii kangekaelne, de Bracy?» küsis prints John. «Tahad sa tõesti mind maha jätta, kuigi oled nii sagedasti mulle oma poolehoidu kinnitanud?»

«Seda ma ei mõtle,» kostis de Bracy. «Mina tahan teie juurde jääda, nii nagu see on rüütlile kohane, olgu võitlusplatsil või lahinguväljal, kuid see röövlitöö ei käi kokku minu tõotusega.»

«Tule siia, Waldemar,» ütles prints. «Mina olen õnnetu prints. Mu isal, kuningas Henryl, olid ustavad teenrid. Tal tarvitses ainult tähendada, et teda mõni mässuline preester piinab, ja Thomas Becketi veri voolas tema, Becketi kiriku altaril, ometi oli Thomas püha mees. Oh Tracy, Morville ja Brito33, lojaalsed.ja julged alamad, teie nimed ja vaim on surnud! Ja kuigi Regi-nald Fitzurse'i poeg veel elab, pole tal ometi enam oma isa truudust ja julgust.

«Truudust ja julgust tal siiski on,» kostis Waldemar Fitzurse, «ja et teil pole kedagi teist, siis võtan ma selle hädaohtliku sammu enese peale. Kallilt pidi minu isa maksma oma truuduse eest Henryle, kuid ometi ei nõutud temalt midagi niisugust, mida mina pean tegema. Parema meelega tungiksin ma kallale kõigile kalendri pühakutele, kui tõstan oda Lõvisüdame vastu. De Bracy, sinule pean usaldama meie pooldajate julgustamise ja prints Johni isiku kaitsmise. Kui te minult häid sõnu-

' Nimetatud isikud olid Henry II õukonna liikmed, kes kuninga paari ägeda sõna pärast tapsid kuulsa Thomas Becketi.

---

[32] **Tegelased keskaegsetest rüütliromaanidest.**

[33] **Tegelased keskaegsetest rüütliromaanidest.**

meid saate, nagu ma seda loodan, siis on meie asjad ilusasti korras. Kannupoiss, rutta minu koju ja ütle relvameistrile, et ta oleks valmis. Siis käsuta Stephen Wetheral, Broad Thoresby ja kolm- Spyngho\v'd minu juurde, samuti ka luurajate ülem Hugh Bardon. Jumalaga, mu prints, kuni paremate aegadeni.» Nende sõnadega lahkus ta toast.

«Ta läheb minu venda vangi võtma,» ütles prints John de Bracyle, «ja tunneb selle juures sama vähe südametunnistusepiina, nagu oleks tegemist mõne saksi frankliniga. Loodan, et ta meie käsku silmas peab ja meie kalli Richardi isiku vastu nõutavat austust avaldab.»'

Vastuseks* de Bracy ainult naeratas.

«Neitsi Maria nimel,» hüüdis prints John, «meie käsk temale oli väga selge, kuigi ehk sina neid ei kuulnud, sest me seisime temaga sel silmapilgul akna all. Meie käskisime kõige kindlama sõnaga, et ta peab Richardi julgeoleku eest hoolitsema ja häda Waldcmari peale, kui ta sõna ei kuula.»

«Parem lähen talle järele,» ütles de Bracy, «ja seletan talle teie kõrguse soovi, sest kui see juba minu kõrvust täiesti mööda libises, võis ta ka Waldemarile tähelepanematuks jääda.»

«Ei, ei,» hüüdis prints John kärsitult, «kinnitan sulle, et ta kuulis mind. Pealegi on mul sinule muid ülesandeid. Maurice, tule siia, luba, et ma sinu õlale toetun.»

Niisuguses familiaarses poosis sammusid nad läbi saali ja prints John jätkas kõige usaldusrikkamal toonil:

«Mis sa sellest Waldemar Fitzurse'ist arvad, minu armas de Bracy? Tema loodab meie kantsleriks saada. Kindlasti peame enne järele mõtlema, kui me niisuguse kõrge ameti usaldame sellele, kes peab nii vähe lugu meie verest, sest kuidas muidu võis ta nii kergesti Richardi vastu välja minna. Sa ehk arvad, et kaotasid osa minu lugupidamisest, kuna sa nii julgesti selle piinliku ülesande tagasi lükkasid? Aga ei, Maurice! Seda enam ma austan sinu õiglast ja kindlat iseloomu. Maailmas on mõnikord vajalikke asju, mille tegijatest me lugu ei pea. Samuti on olemas juhuseid, kus käsu täitmata jätmine äratab hoopis autundmuse nende vastu,

kes meie nõudmist ei täida. Minu venna vangistajal ei ole kaugeltki nii mõjuvaid põhjusi kantsleriks saada, kui sinul, kelle rüütellik ja julge äraütlemine pälvib kõrget marssalikeppi. Mõtle selle üle järele, de Bracy, ja mine oma kohuseid täitma.»

«Kahekeelne türann!» pomises de Bracy üksi jäädes, «õnnetud on need, kes teda usaldavad. Sinu kantsler! Tõepoolest! Ei saa olla raskemat koormat kui sinu nõuandja ausära! Kuid Inglismaa lordmarssal,» lisas ta käsi sirutades, nagu tahaks ta juba ametikeppi vastu võtta ja sammus hoogsalt läbi eestoa, «see on juba auhind, mille pärast maksab võidelda!» Kui de Bracy oli läinud, kutsus prints John kohe

teenri.

«Kutsu meie luurajate ülem Hugh Bardon siia, niipea kui ta Waldemar Fitzurse’iga on rääkinud.»

Natukese aja pärast ilmuski luurajate ülem printsi juurde, kes teda oodates rahutult edasi-tagasi kõndis.

«Bardon,» küsis ta, «mida Waldemar sinult soovis?»

«Kaht julget meest, kes põhjapoolseid metsi hästi tunnevad ning kes oskavad hobuse ja inimese jälgi ajada.»

«Ja sa täitsid ta soovi?»

«Muidugi, teie kõrgus,» vastas luurajate ülem. «Üks meestest on HexamshireMst, tema leiab Tynedale'i ja Teviotda!e'i röövlid rutem üles kui verekoer haavatud metslooma. Teine mees on Yorkshire'is üles kasvanud ja sagedasti Sherwoodis oma vibu vinna tõmmanud. Tema tunneb iga metsalagendikku, rägastikku ja tihnikut Sherwoodi ja Richmondi vahel.»

«See on hea,» ütles prints. «Läks Waldemar ise nendega juba minema?»

«Just nii,» ütles Bardon.

«Keda ta veel kaasa võttis?» küsis prints nagu muuseas.

«Broad Thoresby, peale selle Wetherali, keda tema julmuse pärast Stephen Terassüdameks hüütakse, ning kolm põhjamaa sõdurit, kes kuuluvad Ralph Middle-toni salka. Neid hüütakse kolmeks Spyinghow' odaks.»

«Hea,» ütles prints John ja lisas üürikese aja järel juurde: «Bardon, meile on väga tähtis, et Maurice de Bracyd hoolega silmas peetaks, kuid nõnda, et tema

ise seda ei märkaks. Saada meile tema toimetuste kohta aeg-ajalt sõna, teata, kellega ta kokku puutub, mis ta ette võtab. Ära unusta seda, sa vastutad selle eest.»

Hugh Bardon kummardas ja läks.

«Kui Maurice mu ära annab,» lausus prints John, «nagu temast oodata võib, siis nõuan ta pead, kuigi Richard müristaks juba Yorki väravate taga.»

KOLMEKÜMNE VIIES PEATÜKK

Kui raevunud tiiger nälgind lõvi ründaks,
ei riisuda talt äsja püütud saak,
ka see ei olla saa nii õudne, jube
kui metsik fanatismileek.
Anonüümne.

Meie jutustus pöördub nüüd Yorki Isaaci juurde tagasi. Röövlite poolt antud hobueesli seljas sõitis juut kahe pikakasvulise vabamehe saatel, kes pidid teda juhtima ja kaitsma. Templestowe’i pretseptooriumi poole, et seal oma tütre vabastamise pärast läbirääkimisi pidada. Pretseptoorium oli purustatud Torquilstone'ist ainult ühe päevateekonna kaugusel ja juut lootis enne pimedat sinna jõuda. Pärast seda, kui ta metsaserval oma saatjad minema laskis ja neile tasuks hõbetüki andis, hakkas ta nii kiiresti edasi minema, nagu seda tema väsimus vähegi lubas. Ometi ütles ta jõud täiesti üles, kui oli jäänud veel neli penikoormat templirüütlite asupaigani. Valusad pisted vaevasid ta selga ja liikmeid. Ihulisele kannatusele lisandus pealegi äärmine hirm, mis ei lasknud rändurit enam edasi minna. Nii jäi Isaac väikesesse asulasse peatuma, kus elas üks tema suguvõssa kuuluv juudi rabi, keda Isaac tundis ja kes oli osav haiguste arstija. Nathan Ben Israel võttis oma haige suguvenna vastu seadusepärase lahkusega, mida juudid alati üksteisega läbi käies tarvitasid. Ta käskis Isaaci kohe asemele heita ja andis talle rohtu palaviku vastu, mille olid vaese vana juudi kehas sünnitanud hirm, väsimus, halb kohtlemine ja mure.

Järgmisel päeval, kui Isaac mõtles üles tõusta ja oma teekonda jätkata, keelas Nathan talle selle kui arst ja 'kostitaja. Ta ütles, et see võiks Isaacile praegu elu maksta. Aga Isaac vastas, et ta peab täna hommikul TemplestoweM jõudma ja et sellest oleneb enam kui elu ja surm.

«Templestowe’i!» kordas tema kostitaja üllatunult, katsus haige tuiksoont ning pomises siis endamisi: «Ta
361
palavik on langenud, kuid ta vaim näib olevat segane ja vapustatud.»
«Ja miks mitte Templestowe'i?» vastas haige. «Olen sinuga nõus, Nathan, et seal pesitsevad need, kellele on tõotatud maa põlatud lapsed ainult komistuskiviks ja jälkuseks, kuid sa tead ju, et tungivad asjatalitused sunnivad meid mõnikord nende verejanuliste natsareen-laste juurde minema ning et me käime vaatamas niihästi templirüütlite pretseptooriumi kui ka johaniitlaste komandeeriat34.»
«Seda tean ma väga hästi,» kostis Nathan, «aga tead sa ka seda, et nende ordu peamees, keda nad suurmeistriks kutsuvad, Lucas de Beaumanoir ise. praegu Templestowe'is viibib?»
«Seda ma ei tea,» vastas Isaac. «Meie suguvendade viimased kirjad Pariisist teatasid, et ta viibivat praegu seal, et Philipilt sultan Saladini vastu* abi paluda.»
«Ootamatult on ta sealt Inglismaale tulnud,» seletas Ben Israel, «ja tema tuli oma vägeva väljasirutatud käega, et parandada ja karistada. Ta nägu süttib vihas nende vastu, kes on oma tõotuste teelt kõrvale kaldunud ja hirm Beliali poegade seas on suur. Sa peaksid temast kuulnud olema.»
«Mina tunnen teda väga hästi,» ütles Isaac. «Paganad nimetavad teda meheks, kes natsareenlaste seadust täpselt tahab täita, samuti on ta äge säratseenlaste hävitaja ja tõotatud maa laste julm vaenlane.»
«Õigusega räägitakse temast seda,» nõustus Nathan. «Teisi templirüütleid võib lõbudega eesmärgist kõrvale kallutada, kulla ja hõbedaga ninapidi vedada, kuid Beaumanoir on teisest liigist: tema vihkab tiirasust, põlgab varandust ja püüab ainult selle poole, mida nad nimetavad märtrikrooniks. Andku Jakobi jumal seda temale ja neile kõigile võimalikult pea! Iseäranis on see uhke mees oma mõõga sirutanud Juuda laste pea peale, nagu tegi seda püha Taavet Eedomiga, sest tema peab juudi tapmist jumalale meelepärasemaks teoks kui
362
mõne saratseeni surma. Ka on ta arstide tarkuse kohta jumalavallatuid ja valeteateid laiali laotanud, nagu oleksime meie saatana käsikud. Jehoova karistagu teda!»
«Selle peale vaatamata pean ma ometi Templestowe'i minema,» ütles Isaac, «kuigi ta nägu oleks nagu seitse korda köetud ahi.»
Nüüd seletas ta Nathanile oma mineku tungiva põhjuse. Rabi kuulas teda osavõtlikult ja avaldas kaastundmust ta oma suguvendade hariliku viisi järele — käristas oma riided lõhki ja hüüdis: «Ah, mu. tütar! Ah, mu tütar! Häda Siioni ilule! Häda vangis vaevlevale iisraelile!»
«Sa näed,» ütles Isaac, «kuidas on lugu. Ma ei tohi viivitada. Võib olla, et Lucas Beaumanoiri kohalviibimine takistab Brian de Bois-Guilberti oma halba kavatsust teostamast ja et ta mu armsa tütre Rebekka mulle välja annab.»
«Mine siis,» ütles Nathan Ben Israel, «ja ole tark, sest tarkus kaitses Taanieli lõvikoopaski, kuhu ta visati, ning sündigu sulle sinu tahtmist mööda. Aga kui sa kuidagi

---

[34] Templirüütlite asutisi nimetati pretseptooriumiks ja nende ülemusel oli nimeks pretseptor; püha Johannese ordu pearüütleid nimetati komanderideks ja nende asukohta komandeeriaks. Sagedasti ei peetud aga sellest nimelisest vahetegemisest kinni.

võid, siis hoia ennast suurmeistri isikust eemale, sest tema hommiku- ja õhturõõmuks on meie rahva põlgamine. Hea oleks, kui sa Bois-Guilbertiga nelja silma all kokku saaksid, sest räägitakse, et need neetud natsareenlased isekeskis pretseptooriumis sugugi leplikud pole. Olgu neetud nende nõupidamised ja saagu nad neile häbiks! Kuid minu juurde, vend, tule tagasi, nagu oleks see sinu isamaja ja too mulle sõna, kuidas su käsi käis. Heameelega tahaksin loota', et sa Rebekka kaasa tood — selle targa Mirjami õpilase, kelle paganad mustkunstnikuks tembeldasid.»

Nõnda siis jättis Isaac oma sõbra jumalaga ja jõudis tunnise ratsutamise järel TemplestoweM pretseptooriumi ette.

See templirüütlite loss seisis kenade niitude ja karjamaade keskel ning eelmine pretseptor oli ta ordule pärandanud. Loss oli tugev ja hästi kindlustatud — asjaolu, mida need rüütlid kunagi ei unustanud ja mis oli Inglismaa segastes oludes tingimata tarvilik. Kaks mustas rüüs sõjakirvemeest valvasid tõstesilda, teised samasugused liikusid surnumatja sammuga mööda valli,

sarnanedes enam viirastuste kui sõjameestega. Kõik ordu alamad vennad kandsid musta rüüd juba sellest ajast peale, kui Palestiinas oli tekkinud valevendade ühing, kes ennast ka templirüütliteks nimetasid ja nõnda ordule palju häbi ja kahju sünnitasid. Ajuti välgatas hoovil mõni valge mantliga rüütel, pea rinnal ja käed kokku pandud. Üksteist kohates tervitasid nad vastastikku pühalikult ja tummalt, sest niisugune oli nende ordu viis, mis tugines pühakirjale: «Paljude sõnadega ei pääse sa patust» ning «Elu ja surm on keele võimuses». Lühidalt, templirüütlite vali askeetlik ja karm kord, mis nii kaua oli pidanud ruumi andma liiderlikule ja priiskavale vabadusele, näis Templestowe’is äkki uuele elule tõusvat Lucas Beaumanoiri silma all.

Isaac seisatas värava ees aru pidades, kuidas küll kõige kergemini sissepääsu loota, sest ta teadis väga hästi, et selle ordu uuesti ärkav fanatism on põlatud rahvale sama hädaohtlik kui templirüütlite liiderlikud kalduvused, ning et ühest küljest on tema usk viha ja tagakiusamise objektiks, kuna teisest küljest toob tema rikkus endaga kaasa vaeva ja armutu rõhumise.

Lucas Beaumanoir jalutas parajasti väikeses pretsep-tooriumi-aias, mida piirasid väliskindlustused ja kõneles Palestiinast kaasa tulnud vennaga usaldavalt ning nukralt.

Suurmeister oli juba aastates mees, mida tunnistas tema pikk hall habe ja sassis, hallid, silmade kohal rippuvad kulmupuhmakud. Aastad polnud suutnud tema pilkude tuld veel kustutada. Kardetavat sõdurit reetis temas valju ja raudse näo metsik ilme, askeedi vaga-dusest rääkis tema kainete eluviisidega saavutatud kõhnus ning iseendaga rahuldunud vaimne uhkus, Nende valjude näojoontega oli ühendatud ka midagi võimukat ja suursugust, mis olenes kahtlemata mõjuvast osast, mida ta etendas kuningate ja printside vahel, samuti ka kõrgema võimu omamisest vaprate ja suursuguste rüütlite keskel, keda ordu ühendas. Tema keha oli pikk ja rüht aastatest ning vaevadest hoolimata sirge ja mehine. Valge mantel, mida ta kandis, vastas täpselt ordu määrustele ja oli niisugune, nagu seda püha Bernard ise oli kandnud, lühike, lihtsast riidest ja üsna

keha ümber, pahemal õlal kaheksatipuline punasest kalevist ordurist. Ei nirginahk ega midagi muud selletaolist polnud ehtimas seda kehakatet, ainult suurmeistri aastate kohaselt oli tema vammus ordu määrustele vastavalt pehme lambanahaga vooderdatud ja äärestatud, nii täitis mantel ka kasuka aset, mis oli tolleaegsete kehakatete hulgas

suurimaks toreduseks. Käes hoidis ta haruldast abakust ehk ametikeppi, millega templirüüt-leid enamasti kujutatakse ja mille ülemises otsas on ordurist ümarikus rattas. Tema kaaslane kandis peaaegu samasuguseid rõivaid, kuid tolle ääretu aupak-likkus suurmeistri vastu näitas, et nende vahel muud ühist ei olnud. Pretseptor — niisugune oli kaaslase aunimi — ei kõndinud suurmeistri kõrval, vaid just nii kaugel tema taga, et Beaumanoir võis temaga rääkida, ilma et oleks vaja olnud pead pöörata.

«Conrad,» ütles suurmeister, «minu lahingute ja vaevade kallis kaaslane, ainult sinu ustavale rinnale võin ma oma mured usaldada. Sinule üksi võin ma öelda, kui sagedasti ma siia kuningriiki jõudes olen soovinud, et ma oleksin juba lunastatud ja õigete juurde kutsutud. Kogu Inglismaal pole ma näinud veel midagi, mis mulle oleks rõõmu valmistanud, välja arvatud ainult meie vendade hauad selles uhkes pealinnas meie Templi kiriku35 katuse all. «Oo, vapper Robert de Ros!» hüüdsin ma endamisi, kui heitsin pilgu nende tublide ristisõdu-rite hauakividele. «Oo, auväärt William de Mareschal, avage oma marmorkamber ja võtke oma juurde puhkama väsinud vend, kes on parema meelega valmis võitlema tuhande pagana vastu, kui nägema oma silmadega püha templiordu lagunemist!»»

«Kahjuks on see tõsi,» vastas Conrad Mont-Fitchet, «kahjuks on see tõesti tõsi ja ulaelu on meie vendade seas Inglismaal veel suurem kui Prantsusmaal.»

«Nad on ju siin rikkamad,» kostis suurmeister. «Ole minuga kannatlik, vend, kui ma pean ennast kiitma. Sina ju tead. kuidas ma olen elanud, pidades kinni igast ordumäärusest, võideldes kehastunud ja kehastumata saatanaga, murdes maha saaki otsiva möirgava

365

lõvi, nagu peab tegema iga hea rüütel ja vaga preester, kui ta seda looma kohtab, nii kirjutab ju püha Bernard meile oma määruste neljakümneviiendas peatükis ut leo semper feriaturK Kuid püha templi nimel! See hool on neelanud mu ihu ja elu, õigemini — mu ergud ja mu kontide üdi. Sama püha templi nimel vannun sulle, et ma peale sinu ja mõne üksiku venna, kes endisest ordu karedast elust veel kinni peavad, ei näe enam ainustki venda, keda ma peaksin selle püha nimetuse vääriliseks. Mis ütlevad meie määrused ja kuidas peavad meie vennad neid silmas? Nemad ei pea kandma mingit tühist ehk ilmalikku ehet, ei tutti oma kiivril, kulda kärmustel ega ka hobuse suuraudades. Aga kes ilutsevad "praegu veel nii uhkelt ja lõbusalt kui meie vaesed templiordu vennad? Meie määruste järgi on neil keelatud ühe linnuga teist püüda, lasta vibuga või vibupüssiga jahi-looma, jahipasunat puhuda või ratsa metslooma taga ajada, kuid kes on tänapäeval kulli või koeraga küttimisel nii osav kui templirüütlid? Neil on keelatud lugeda muud kui seda, mida lubab ülemus. Nad ei tohi isegi kuulata muud lugemist, kui pühasid raamatuid, mida puhketundideks soovitatakse, kuid vaata, nende kõrvad on pööratud minstrelide poole ja nende silmad sihivad tühiseid romaane. Neile on antud käsk hävitada nõidust ja ususalgamist, aga näe, nemad on ametis juutide salaraamatute uurimisega ning saratseenide paganliku nõiduse õppimisega. Neile on määratud lihtsad toidud — juured, supid, tangud, kolm korda nädalas liha, sest see on rüvetav ihu rikkuja, kuid näe, nende lauad ägavad peente roogade all! Joogiks peaks olema neil vesi, kuid nüüd kiitleb iga purjutaja, et võib juua nagu mõni templirüütel! Isegi seesama aed, mis on hommikumaalt toodud haruldaste taimede ja puudega täidetud, sarnaneb enam mõne paganliku emiiri

---

[35] **Püha Maria kirik Londonis.**

haaremiga kui paigaga, kus kristlikud mungad oma tarvilikku juurvilja kasvatavad. Ja hea oleks, Conrad, kui korralagedus siingi peatuma jääks! Sa tead väga hästi, et meil on

1 Lõvi tuleb alati maha lüüa. Teisendatult kordus sama lause templiordu määrustes väga tihti, nii et seda võis peaaegu nende lipukirjaks nimetada.

366

keelatud neid vagu naisi vastu võtta, kes olid varem õdedena meie ordus, sest nagu meie määrustiku neljakümne kuues peatükk lausub, on meie põline vaenlane just naise läbi nii mõnegi venna paradiisi teelt kõrvale ahvatlenud. Jah, selles viimases peatükis, mis on meie püha ordu asutaja puhta ja võltsimata õpetuse nurgakivi, on meil keelatud isegi oma õdesid ja emasid armastusega suudelda — ut omnium muiierum fugiantur oscula36. Häbenen nimetada, häbenen mõttega puudutada kõiki neid rikkumisi, mis on tormihoona meist üle käinud. Meie ordu puhaste asutajate hinged, Hugh de Payeni ja Godfrey de Saint-Omeri ning nende seitsme hinged, kes pühendasid esimestena oma elu templi teenistusele, peavad vististi küll paradiisiski rahu kaotanud olema. Mina nägin neid, Conrad, unekujudena. Nende pühad silmad valasid pisaraid oma vendade patu ning rumaluste ja nende rüvetava ning häbistava liiderlikkuse pärast, milles nad püherdavad. «Beaumanoir,» ütlesid nad. «Sina magad — ärka üles! Templi hoonel on plekk, mis on häbistav ja suur, nagu märk vana aja pidalitõbiste haigemaja peal. Ristisõdurid, kes peavad põgenema naise pilkude eest, nagu saadaksid neid mao silmad, elavad avalikku patuelu oma suguharu naistega, neetud paganate tütardega ja isegi neetud juutidega. Beaumanoir, sa magad! Tõuse üles ja maksa meie eest kätte! Tapa patused, olgu need mehed või naised! Võta pihku Pinease piik!...» Nägemus kadus, Conrad, aga kui ma ärkasin, võisin ma veel nende lehvivaid valgeid mantleid näha ja kuulda nende relvade kõlinat. Ning nüüd tahan ma nende sõnade järele talitada, ma tahan puhastada templihoone! Ma tahan rüvetatud kivid, mis on hoonele pinnuks, sealt välja kiskuda ja kõrvale heita!»

«Mõtelge siiski hästi järele, auväärne isa,» kostis Mont-Fitchet, «kõlvatus on aja jooksul sügavale juurdunud. Laske oma puhastustööl olla sama ettevaatlik nagu ta on õiglane ja tark.»

«Ei, Mont-Fitchet,» vastas vali vanamees, «see peab olema terav ja järsk. Ordu on oma saatuse pöördepunk-

367

til. Meie esivanemate kasinus, vagadus ja pühadus võitsid meile vägevaid sõpru, meie uhkus, rikkus ja toredus on toonud meile ainult võimsaid vaenlasi. Meie peame endast kõrvale heitma need tõredused, mis viivad vürstid kiusatusse. Me peame jätma oma uhkuse, sest see haavab neid! Me peame parandama oma lodevaid elukombeid, mis on pinnuks silmas kogu kristlikule maailmale! Või — pane tähele mu sõnu — meie templiordu langeb rusudeks kokku ning rahvad ei tunne enam kunagi tema paika ära.»

«Hoiaks jumal selle õnnetuse eest!» hüüdis pretseptor.

«Aamen,» lõpetas suurmeister pühalikult. «Kuid kõige pealt peame tema abi ära teenima. Ütlen sulle," Conrad, et ei taeva- ega maavõimud taha kauem kannatada selle sugupõlve jumalavallatust. Minul on kindlad teated: pind, millel meie hoone asub, on juba õõnestatud ja iga osake, mis meie oma hoonele juurde lisame, kiirustab ainult kuristikku langemist. Meie peame tagasi tõmbuma ja näitama endid ustavate

---

[36] **Et loobutaks kõigi naiste suudlusest.**

templisõduritena, kes toovad oma elukutsele ohvriks oma vere ja elu, kõik oma nõrkused ja pahed, samuti ka oma rahu ja mõnusused ning loomulikud tundmused. Me peame talitama meestena, kes on kindlad, et nii mõnigi lõbu, mis on lubatav teistele, on meile kui tõotatud templisõduritele keelatud.»

Sel silmapilgul tuli keegi kulunud rõivastega kannupoiss (sest noored algajad orduvennad pidid vanemate peetud riideid kandma) aeda, kummardas sügavasti suurmeistri ees ja jäi vaikides ootama, et talle luba antaks oma ülesannet täita.

«Kas pole parem,» ütles suurmeister, «et see Damian selles kristliku alanduse kehakattes ja aupaklikus vaikuses oma ülema ees seisab, kui et ta, nagu paar päeva tagasi, narrina kirevaid riideid kannab ning ninakalt ja uhkustavalt lobiseb nagu mõni papipoeg? Mis sõnumeid sa tood?»

«Keegi juut seisab värava taga, suursugune ja auväärt isa,» teatas kannupoiss, «ja palub venna Brian de Bois-Guilbertiga kokku saada.»

«Tegid hästi, et mulle sellest teatasid,» kiitis suurmeister, «meie juuresolekul on pretseptor ainult harilik

368

orduvend, kes ei tohi talitada iseenda tahtmist mööda, vaid teeb ülema soovi järgi — nimelt sedamööda, nagu ütleb pühakiri: «Mind kuuldes kuulab ta mu sõna.» Meil on väga tähtis Bois-Guilberti kohta teada saada nii mõnda, mis tema eluviisidest räägiks,» ütles ta oma kaaslase poole pöördudes. «Temast räägitakse kui tublist ja vaprast vennast,»

ütles Conrad.

«Ja seda õigusega,» nõustus suurmeister. «Ainult vapruse poolest pole me oma eelkäijatest ristikangelastest maha jäänud. Aga vend Brian tuli meie ordusse nukrana ja rõhutuna; nagu mina arvan, võttis ta meie tõotused enese peale ja ütles maisest ilmast lahti mitte tõsises hingetarviduses, vaid nõnda, nagu oleks mingisugune rahuldamatus ja nurjaläinud lootused teda selleks kihutanud. Nüüd on tema agaraks ja tõsiseks ässitajaks ning nurisejaks muutunud ja nende juhiks saanud, kes õõnestavad meie autoriteeti, hoolimata sellest, et suurmeistrile on antud võim kepi ja vitsa sümbolina: kepp nõrkade toetajana, vits eksijate karistajana. Damian, tooge juut meie ette.»

Kannupoiss lahkus sügava kummardusega ja tuli üürikese aja pärast Yorki Isaaciga tagasi, ükski alasti ori, kes vägeva vürsti ette ilmub, ei lähene tema troonile suurema aukartuse ja hirmuga, kui seda tundis juut suurmeistri poole nihkudes. Kui ta kolme jala kaugusele jõudis, andis suurmeister kepiga märku, et ta enam edasi ei astuks. Juut langes põlvili ja suudles austuse märgiks maad. Siis tõusis ta üles, jäi seisma, pani käed rinnale kokku ja laskis pea longu, nagu teevad seda hommikumaa orjad.

«Damian,» ütles suurmeister, «mine ära ja oota meie kutset. Ära lase kedagi aeda enne, kui meie oleme siit lahkunud.» Kannupoiss kummardas ja kadus. «Juut,» jätkas kõrk vanamees, «pane mind tähele. Meil ei kõlba sinuga kaua kõnelda ega oma aega ning . sõnu kellegagi kulutada. Sellepärast räägi lühidalt ja vasta minu küsimustele ning sinu sõnad olgu tõde, sest kui sinu keel peaks minuga mängima, lasen ma ta sinu uskmatust suust välja käristada.»

369

Juut tahtis vastata, kuid suurmeister jätkas.

«Vait, uskmatu! Mitte ainustki sõna meie läheduses. Ainult vasta meie küsimustele. Mis on sul meie venna Brian de Bois-Guilbertiga asja?»

Hirmunud juut hingeldas ja kõhkles. Räägiks ta oma asja, siis võidaks seda ordu teotuseks tembeldada, aga kui ta ei räägi, kuidas võib siis loota, et ta oma tütre vabastab? Beaumanoir märkas tema surmahirmu ja andis pisut järele, et juuti julgustada.

«Ära karda midagi oma viletsa isiku pärast, juut, kui sa otsekohene oled,»,ütles ta. «Küsin veel kord sinult, mis sul on Brian de Bois-Guilberti juurde asja?»

«Ma toon. sellele heale rüütlile, kui teie auväärt kõrgus lubab, Jorvaulx' kloostriülemalt Aymerilt kirja,» kogeles juut.

«Eks ma öelnud, et praegu on halvad ajad, Conrad,» kostis meister. «Tsistertslaste prior saadab templiordu sõdurile kirja ega leia selleks kohasemat käskjalga kui juut. Anna kiri siia.»

Värisevate kätega võttis kõveraks tõmbunud juut oma armeenia peakatte voltide vahele peidetud priori kirjatahvlid, sirutas käe välja ja tahtis need vihasele ülekuulajale ulatada.

«Tagane, koer!» hüüdis suurmeister. «Uskmatuid puutun ma ainult mõõgaga. Conrad, võta sina juudilt kiri vastu ja anna minu kätte.»

Suurmeister silmitses kirja välimust hoolega ja avas siis paela, millega see oli kokku seotud.

«Auväärt isa,» ütles Conrad aupaklikult vahele, «tahad sa ise pitseri lahti murda?»

«Ja miks siis mitte?» vastas Beaumanoir kulmu kortsutades. «Kas pole neljakümne teises peatükis — De Lectione Llterarutn — kirjutatud, et templirüütel ei pea ainustki kirja' vastu võtma, olgugi see tema oma isalt, ilma et ta seda suurmeistrile näitaks ja tema juuresolekul läbi loeks?»

Peale seda luges suurmeister kirja läbi üllatuse ja jälkuse ilmega, luges seda veel teisegi korra, sirutas selle siis ühe käega Conradile ning lõi teise käega vastu tahvleid ja hüüdis:

379

«Kena põhjus ühel kristlasel teisele kirjutada, liiatigi kui mõlemad on silmapaistvad vaimuliku ordu liikmed! Issand,» hüüdis ta pühalikult taeva poole tõstetud pilgul, «millal tuled sa küll oma rehealust puhastama!»

Mont-Fitchet võttis ülemalt kirja ja tahtis seda lugema hakata.

«Loe valjusti, Conrad,» käskis suurmeister, «ja sina,» pöördus ta Isaaci poole, «juut, pane tähele, sest pärast tahame sulle küsimusi ette panna.»

Conrad luges kirja ette, mis kõlas järgmiselt: «Aymer, Jumala armust tsistertslaste ordu püha Maria kloostri ülem Jorvaulx's, soovib tervist ja kuningas Bacchuse ning leedi Veenuse poolehoidu härra Brian de Bois-Guilbertile, püha templiordu rüütlile. Mis meie praegusesse seisukorda puutub, kallis vend, siis oleme teatud seadusevastaste ja jumalavallatute inimeste käes vangis, kes ei kartnud meie isiku külge käsi pista ning meilt lunaraha nõuda. Samuti oleme kuulnud Front-de-Boeufi kurvast saatusest ning sellest, et sina oled lippama pääsenud ilusa juudi nõiaga, kelle mustad silmad su ära on teinud. Oleme südamest rõõmsad, et oled kindlas paigas. Ometi palume sind selle teise Endori nõiaga ettevaatlik olla, sest oleme saanud kindlaid teateid, et teie suurmeister, kes põrmugi kenadest põskedest ja mustadest silmadest ei oska lugu pidada, on tulnud Normandiast siia teie lõbu piirama ja teie üleastumisi karistama. Sellepärast palume sind südamest valvel olla ja end hoida, nagu seda ütleb isegi pühakiri: Invenientur vigilantes. Rikas juut, tüdruku isa, Yorki Isaac palus, et ma kirjutaksin sinule tema tütre pärast, ja nõnda ma kirjutangi ja annan sulle tõsiselt nõu ning palun sind, et sa tüdruku eest lunaraha määraksid, sest isa võib sulle oma rahakotist nii palju välja lugeda, et sa selle eest võid viiskümmend lõbutüdrukut saada, nii et ka mina loodan sellest rõõmust osa

saada, kui me üheskoos lõbusad oleme nagu truud vennad, kes ei unusta viinakarikat. Sest pühakiri ütleb: vinum lae-tificat cor hominls1 ning rex delectabitur pulchritudlne tua*.

1 Viin rõõmustab inimese südant.

2 Kuningas naudib sinu ilu.

371

Nõnda soovime sulle õnne kuni rõõmsa jällenägemiseni. Kirjutatud röövlikoopas hommikupalve tunnil.

Aymer, Jorvaulx' prior.

Postscriptum. Tõepoolest, teie kuldkett ei jäänud kauaks minu kätte. See ripub juba röövli ja salaküti kaelas vile kandmiseks, millega ta oma koeri kutsub.»

«Mis sa selle kohta ütled, Conrad?» küsis suurmeister. «Röövlikoobas! Niisugusele priorile on röövlikoobas just parajaks asukohaks. Pole ime, et Jumala käsi on meie vastu ja et me pühal maal ühe. paiga teise järel kaotame, samm sammult uskmatute eest taganeme, kui meil on Ayrneri taolised vaimulikud. Ja mis sina arvad nimelt sellest teisest Endori nõiast?» küsis ta oma usaldusmehelt vaikselt.

Conrad oli (võib-olla kogemuste tõttu) kavaleride kõneviisiga paremini tuttav kui tema ülemus ja ta seletas suurmeistrile need mõistatuslikkudena tunduvad sõnad ära selles mõttes, et see on keel, mida ilmalikud rüütlid tarvitavad nende kohta, keda nad armastavad par amours, kuid see seletus ei rahuldanud vagatsejat Beaumanoiri.

«Selles on rohkem, kui sina aimad, Conrad. Sinu lihtsameelsus ei ulatu sinna jumalavallatusse kuristikku. See Yorki Rebekka oli ju selle Mirjami kasvandik, kellest sa oled juba kuulnud. Pane tähele, juut ise ka kinnitab seda.» Ja Isaaci poole pöördudes ütles ta valjusti: «Sinu tütar on siis Brian de Bois-Guilberti vang?»

«Jah, auväärne isand,» kogeles Isaac, «ja mida vaene inimene iial tema vabastamiseks suudab maksta ...»

«Vait!» käratas suurmeister. «Sinu tütar on haigeid ravitsenud, eks?»

«Jah, armuline isand,» vastas juut suurema usaldusega. «Rüütlid ja vabamehed, kannupoisid ja vasallid võivad seda annet õnnistada, mis taevas on lasknud talle osaks saada. Nii mõnigi võib tunnistada, et ta on tema terveks teinud siis, kui juba inimlik abi oli asjata, •kuid tema peal hingab Jakobi jumala õnnistus.»

Tigeda naeratusega pöördus Beaumanoir Mont-Fit-chef poole. «Vaata, vend,» ütles ta, «siin näed sa meie

372

verivaenlase kavalust, kes meid püüab ära neelata! Näed neid võrke, millega ta hingi püüab? Ta annab lühikese maise ea loodetava igavese elu asemel, õieti ütleb meie püha määrus: Semper percutiatur leo vorans. Alati üles ja lõvile kallale! Maha hävitaja!» hüüdis ta ja vibutas oma ametikeppi, nagu tahaks ta pimeduse-võimudele vastu astuda. «Sinu tütar,» pöördus ta juudi poole, «parandab haigeid muidugi lausumiste, pitserite, amulettide ja muude nõiamärkidega.»

«Ei, auväärne ja vapper rüütel,» vastas Isaac, «ta teeb seda enamasti imelise jõuga-palsami abil.» «Kust ta selle saladuse sai?» küsis Beaumanoir. «Ta sai selle,» vastas Isaac viivitades, «Mirjamilt, ühelt meie rahva targalt naiselt.»

«Ah, valelik juut!» hüüdis suurmeister ja lõi risti ette. «Eks olnud see sama Mirjam, kelle nõidusest kogu kristlik maailm vastikusega kuulis? Tema keha põletati tuleriidal ja tuhk pillati iga nelja tuule poole laiali, ning samuti sündigu minuga ja mu orduga, kui

mina Mirjami kasvandikuga sedasama ei tee! Tahan teda õpetada, kuidas ta õnnistatud templirüütlite järele oma nõiavõrku välja heidab. Damian, siia, kihuta see juut väravast välja, löö ta maha, kui ta peaks vastu panema või tagasi tulema. Tema tütrega tahame talitada, nagu nõuab seda kristlik seadus ja meie kõrge amet.»

Nõnda kihutati vaene Isaac minema ja aeti pretsep-tooriumist välja. Kõik tema palved ja isegi tema pakkumised jäeti kuulamata ja tähele panemata. Juudil polnud midagi paremat teha, kui läks rabi juurde tagasi ja püüdis tema kaudu abinõusid leida, et oma tütre saatusest midagi kuulda saada. Kui ta seni tütre au pärast oli kartnud, siis värises ta nüüd tema elu pärast. Vahepeal laskis aga suurmeister Templestowe'i pretseptori enese juurde kutsuda.

KOLMEKÜMNE KUUES PEATÜKK

Ma pole võllaroog. Eks igaüks ju peta.
Kõik kerjused eks sellest elagi.
Toob silmakirjalikkus maid ja tiitleid,
see abimeheks paatrite ja rüütlile.
Kõik kasutavad pettust võimu nimel.
Nii kirikus kui troonil, sõjaleeris
ei saada ühtki võitu ausal teel.
Maailm vaid
silmakirjalikkust
tunnistab.
Vana näidend.

Albert Malvoisin — Templestowe’i kindluse eestseisja või ordu keeles pretseptor — oli selle Philip Malvoisini vend, kellest me juba juttu tegime ja seisis nagu ta vendki Brian de Bois-Guilbertiga lähedases ühenduses.

Kõlvatute ja lodevate meeste hulgas, keda templiordus ohtralt leidus, oli Albert of Templestowe üks silmapaistvamaid, kuid erinevalt julgest Bois-Guilbertist oskas ta oma pahesid ja auahnust, silmakirjalikkuse rüüga varjata ning näidata väliselt fanatismi, mida ta südames põlgas. Kui suurmeister ei oleks nii ootamatult ja äkki kohale ilmunud, poleks ta TemplestoweMs midagi leidnud, milles oleks võinud märgata distsipliini lõdvenemist. Olgugi et Albert Malvoisini tabati ootamatult ja et ta osalt paljastati, kuulas ta ometi suurmeistri etteheiteid niivõrd ilmse aukartuse ja alandusega. Albert püüdis kõike halba nii ruttu parandada, et tema ümbrus, mis oli seni lõbutsemisele ja kõlvatusele andunud, omandas peagi askeetliku vagaduseilme, mille tõttu Lucas Beaumanoir sai pretseptori voorustest kõrgema arvamise, kui ta esimesel silmapilgul nähtu põhjal oli valmis oletama.

Kuid seda head muljet vapustas tunduvalt teade, et Albert oma vaimulikku asutusse on vastu võtnud juuditarist vangi, mispärast võis karta armuvahekorda tüdruku ja mõne orduvenna vahel. Seepärast rääkis suurmeister Albertiga tema ilmumisel haruldaselt karmilt.

«Selles hoones, mis on määratud püha templiordu otstarbeks,» ütles suurmeister karedal toonil, «viibib üks juudi naisterahvas, kelle sinu kaasteadmisel, auline pretseptor, on siia toonud üks orduvend.»

Albert Malvoisin lausa jahmatas, sest Rebekkat hoiti salaja kõrvalises ruumis kinni ning tema varjamiseks olid kõik võimalikud abinõud tarvitusele võetud, Beau-manoiri silmist luges ta, et teda ja Bois-Guilberti ootab hukatus, kui seda ähvardavat tormi ei lähe korda kõrvale juhtida.

«Miks sa vaikid?» käratas suurmeister.

«Tohin ma rääkida?» küsis pretseptor kõige alandlikumal toonil, kuigi ta viivitamisega püüdis ainult mõtteid koguda.

«Räägi, sa tohid seda,» ütles suurmeister, «räägi ja ütle, kas sa tunned meie püha ordu põhimäärust — De commilitonibus Templi in sätteta civitate, qui cum miser-rimis mulieribus versantur, propter oblectationem car-ms37?»

«Kindlasti, auväärne isa,» vastas pretseptor, «sest kuidas oleksin ma ordus oma praegusele ametikohale tõusnud, kui ma meie tähtsamaid eeskirju poleks tundnud.»

«Kuidas see siis tuleb, küsin ma veel kord, et sina lasksid ühe orduvenna oma armukese, liiatigi veel juudi nõia, tuua siia pühasse paika ja seda rüvetada?»

«Juudi nõid!» hüüdis Albert Malvoisin. «Pühad inglid kaitsku meid!»

«Jah, vend, juudi nõid,» ütles suurmeister karedalt. «Just nõnda. Julged sina öelda, et selle liiakasuvõtja Yorki Isaaci tütar Rebekka, kes on neetud nõia Mirjami kasvandik, ei viibi praegu — häbi on sellest rääkida või mõelda — siin sinu pretseptooriumis?»

«Teie tarkus, kõrgeauline isa,» kostis pretseptor, «on minu mõistuse pimeduse peletanud. Ma ise ka imestasin väga, et niisugune tubli rüütel nagu Brian de Bois-Guil-bert on nii võlutud selle naise kaunidusest, kelle ma ainult selleks siia vastu võtsin, et lükata riiv ette nende

275

kasvavale intiimsusele, mille tagajärjeks oleks muidu võinud olla meie vapra ja vaga venna langemine.»

«Kas nende kahe vahel siis veel midagi pole sündinud, mis rikuks rüütli tõotust?» küsis suurmeister.

«Mis! Selle katuse all?» hüüdis pretseptor ja lõi risti ette. «Hoidku selle eest püha Magdaleena ja kümme tuhat neitsit! Ei! Kui ma sellega olen patustanud, et selle naise siia majja võtsin, siis sündis see eksitusest, sest ma lootsin nõnda meie venna juuditari nõiutud kirest päästa, mis tundus mulle nii metsikuna ja ebaloomulikuna, et mina hakkasin seda pidama isegi hullumeelsuseks, mida võib arstida kergemini kaastundmuse kui etteheidetega. Aga kuna teie kõrgeauline tarkus on leidnud, et see juuditüdruk on nõid, siis on meie venna armunuilus küllaltki selge.»

«Nõnda see on, nõnda see on!» kostis Beaumanoir. «Vaata, vend Conrad, kui hädaohtlik oti saatana esimestele ahvatlustele anduda! Meie vaatame naist ainult silmarõõmuks, et maitsta, mida inimesed nimetavad iluks, aga meie põline vaenlane, möirgaja lõukoer, võtab meie üle" võimust nõidumise kaudu ja saadab täide, mida meie oleme alanud rumaluses ja laiskuses. Võib-olla, et meie vend Bois-Guilbert vajab selles asjas rohkem kaastundmust kui karistust, rohkem meie ametikepi toetust kui vitsaga löömist, võib-olla toovad meie manitsused ja palved ta vendade hulka tagasi.»

---

[37] Templi võitlejaist pühas riigis, kes lihahimude tõttu haletse-misvääriliste naistega läbi käivad. (Määrus käib kergemeelsete naistega läbikäimise kohta.)

«Oleks väga kahju,» ütles Conrad Mont-Fitchet, «kui ordu kaotaks ühe oma parema piigi' silmapilgul, mil püha ordu nii väga vajab oma poegade abi. Kolmsada saratseeni on see Bois-Guilbert iseoma käega ära tapnud.»

«Nende neetud koerte veri,» lisas suurmeister, «saab magusaks ja meelepäraseks anniks pühakutele ja inglitele, keda nad põlgavad ia teotavad, ning me tahame selle nõiavõimu vastu võidelda, mis ümbritseb võrguna meie venda. Tema rebib katki Delila köidikud, nagu purustas Simson need toored köied, millega vilistid ta kinni sidusid, ning tema peab veel uusi uskmatute hulki hävitama. Mis aga puutub sellesse neetud nõida, kes oma võrgu püha templiordu venna järele välja heitis, siis peab tema tingimata surema.»

«Aga Inglismaa seadused?...» küsis pretseptor, kes oli küll rõõmus, et suurmeistri viha temalt ja Bois-Guilbertilt õnnelikult kõrvale oli juhitud, kuid kes hakkas kartma, et asi läheb liiga kaugele.

«Inglismaa seadused,» kordas Beaumanoir, «lubavad igal kohtunikul oma piirkonnas õigust mõista. Väiksemgi parun võib oma pinnalt leitud nõia kinni võtta, tema tegusid uurida ning ta hukka mõista. Ja kas peaks sama õigust keelatama suurmeistrile tema püha ordu pretseptooriumi piirkonnas? Ei, meie peame kohut ja mõistame ta hukka. Nõid kadugu maapinnalt, et tema teod võiksid leida andeksandmist ja unustust. Valmista ette lossisaal kohtupidamiseks nõia üle.»

Albert Malvoisin kummardas ja kadus, kuid mitte saali valmis seadma, vaid Bois-Guilberti otsima, et temale juhtunust teatada. Albert leidis otsitava tulises vihas, sest ilus juudineiu oli tema armastuse jällegi tagasi tõrjunud.

«See arutu ja tänamatu tüdruk,» hüüdis ta, «põlgab seda, kes tule ja vere keskel päästis tema elu, riskeerides omaga. Taeva nimel, Malvoisin! Ma olin seal, kuni langesid minu ümber kokku katused ja talad. Ma olin saja noole märgiks, raheha sadasid need vastu mu soomust, aga oma kilpi tarvitasin ma ainult tema kaitseks. Seda kõike tegin ma tema pärast ja nüüd heidab see isemeelik tüdruk mulle ette, et ma ei lasknud teda hukkuda. Ta ei kingi mulle vähematki tänu ja võtab minult pealegi veel igasuguse lootuse, et ta oma meelt võiks muuta. Ma arvan, et saatan, kes tema rahvale kangekaelsust annab, on kogu oma jõu temasse koondanud.»

1 Armastuse halastusand. Tõlk.

«Saatan on nähtavasti teid mõlemaid vallanud,» ütles pretseptor. «Olen sulle ühtepuhku soovitanud ettevaatust ja käega löömist. Eks ole ma sulle öelnud, et leidub küllalt kristlikke neiusid, kes peaksid patuks keelata sinusugusele vaprale rüütlile te don d'amoureux merci* ja ometi pead sa oma armastuse just selle tujuka ja isemeeliku juudi kaela kallama! Püha jumalateenistuse nimel, ma arvan, et vana Lucas Beaumanoiril on õigus ja see tüdruk on su ära teinud.»

«Lucas Beaumanoir!» hüüdis Bois-Guilbert etteheitvalt. «On sinu ettevaatusabinõud siis niisugused, Mal-voisin? Andsid sa sellele tobule teada, et Rebekka on pretseptooriumis?»

«Mis võisin mina sinna parata,» ütles pretseptor. «Mina ei unustanud midagi, mis oleks võinud sinu saladust varjata, kuid ometi on see avastatud kas saatana või kellegi teise poolt. Ainult saatan võib seda teada. Kuid mina pöörasin asja nii nagu võisin ja sa oled päästetud, kui loobud Rebekkast. Sind kahetsetakse kui nõiduse ohvrit. Rebekka on. nõid

ja peab seepärast kannatama.» «Taeva nimel, seda mitte,» hüüdis Bois-Guilbert. «Taeva nimel, seda peab tegema, sest seda tahab tema!» ütles Malvoisin. «Ei sina ega keegi teine suuda teda päästa. Lucas Beaumanoir arvab, et juudi surm on tasuohvriks kõigi templirüütlite armueksituste eest ja sa tead, et temal on niisuguse mõistliku ja vaga sammu astumiseks nii võimu kui ka tahtmist.»

«Kas peaksid järeltulevad põlved kunagi uskuma, et niisugune silmakirjalik vagadus on maapeal valitsenud?» lausus Bois-Guilbert toas edasi-tagasi käies.

«Mida nemad usuvad, seda ma ei tea,» üiles Malvoisin rahulikult. «Kuid ma tean hästi, et nii vaimulikud kui ilmalikud, üheksakümmend üheksa saja kohta, karjuvad suurmeistri otsuse peale aamen!»

«Ma tean, mis teha!» hüüdis Bois-Guilbert. «Albert, sina oled mu sõber. Sina pead Rebekka põgenemisega nõus olema, Malvoisin, ja mina viin ta kuhugi mujale, kus on kindlam ja varjulisem.»

«Ma ei või seda, kuigi tahaksin,» vastas pretseptor. «Kogu maja kubiseb suurmeistri teenritest ja ustavatest poolehoidjatest. Ning et otsekohene olla, vend, siis ütlen, et selles asjas ei taha ma enam kaasa purjetada isegi siis, kui oleks lootust õnnelikult sadamasse jõuda. Mina olen sinu pärast juba küllalt riskeerinud. Mul pole tahtmist ametialandust saada või isegi oma pretseptoo-riumi kaotada tüki võõbatud juudi liha ja vere pärast. Ja sina, kui sa mu nõu tahad kuulda, loobu sellest hanejahist

ja lennuta oma kull mõne teise saagi kallale. Mõtle järele, Bois-Guilbert, sinu praegune seisukord, sinu tulevane au — kõik oleneb sinu positsioonist ordus. Pead sa oma kirest Rebekka vastu kinni, siis annad sa Beaumanoirile võimaluse sind ordust välja heita ning seda juhust ei jäta ta kasutamata. Tal on kade meel selle kepi pärast, mida ta oma värisevas käes hoiab. Ta teab, et sina oma julge käe selle järele välja sirutad. Ole kindel, et ta hävitab su, kui sa annad temale nii hea võimaluse nagu seda on juudi nõia kaitsmine. Jäta temale ta arvamine selles asjas, sina ei suuda seda muuta. Kui see kepp on kord sinu tugevas peos, siis võid sa juuda tütreid hellitada või neid põletada nagu see sulle meeldib.»

«Malvoisin,» ütles Bois-Guilbert, «sa oled külmavereline ...»

«Sõber,» pistis pretseptor vahele, et tühja kohta täita, kuhu Bois-Guilbert ehk mõne halva sõna oleks paigutanud, «mina olen külmavereline sõber, sellepärast kõlban ma sulle paremini nõuandjaks. Veel kord ütlen sulle, et sa võid ainult ühes temaga hukkuda. Sellepärast rutta suurmeistri juurde, heida tema jalge ette ja ütle temale ...»

«Mitte tema jalge ette, taeva pärast, vaid näkku ütlen ma sellele arutule tudikesele...»

«Siis ütle talle näkku,» jätkas Malvoisin külmalt, «et sa seda juuti kuni hullustuseni armastad. Ja mida enam sa oma kirge suurendad, seda enam kiirustad sa selle kauni nõia surmasaatmist, sest sina ise, keda on tõo-tuserikkumise kuritöölt tabatud, ei või mingit abi oma vendadelt loota ja kaotad nõnda oma hiilgavad kavatsused võimu ja au suhtes, et muutuda palgasõduriks kuskil Flandria ja Burgundia vahelistes väikestes tülides.»

«Sul on õigus, Malvoisin,» kostis Brian de Bois-Guilbert lühikese mõtlemise järel. «Mina ei taha anda sellele vagatsejale vanamehele mingit võimu enese üle, ja mis Rebekkasse puutub, siis pole ta seda ära teeninud, et mina oma seisuse ja au tema pärast mängu paneksin. Ma loobun temast, jah, mina jätan ta saatuse hooleks, ehk olgu siis, et...»

«Ära piira oma teguviisi ja tarvilikke otsuseid,» ütles Malvoisin. «Naised on ainult mängukannid, mis lõbustavad meie puhketunde, auahnus on aga tõsine eluline asi. Parem hukkugu tuhat selle juudi taolist nukku,, •kui et mees peaks loobuma oma hiilgavast tulevikust, mis tal ees seisab! Nüüd lahkugem, sest meid ei tohi keegi koos nõu pidamas näha. Mina pean korraldama saali suurmeistri kohtuistungiks.»

«Mis! Juba nii ruttu?» küsis Bois-Guilbert.

«Jah,» vastas pretseptor, «protsess läheb ruttu, kui otsus on juba ette tehtud.»

«Rebekka,» ütles Bois-Guilbert üksi jäädes, «sa võid mulle kalliks maksma minna. Miks ei või ma smd sinu saatuse hooleks jätta, nagu see külm silmakirjateener mulle nõu annab? Teen veel ühe katse, et sind päästa,, kuid hoia tänamatuse eest! Sest kui mind jällegi tagasi tõugatakse, siis sarnaneb mu kättemaks minu armastusega. Bois-Guilberti elu ja au ei pea mängu pandama, kui selle eest on tasuks ainult põlgus ja etteheited.»

Vaevalt oli pretseptor tarvilikud käsud andnud, kui Conrad Mont-Fitchet tema juurde tuli ja teatas suurmeistri otsusest, et juudi naine viibimata kohtu ette toodaks nõidumise üle aru andma.

«See on kindlasti unenägu,» ütles pretseptor. «Meil on palju juudi arste, kes lihtsalt imet teevad, aga keegi ei pea neid sellepärast nõiaks.»

«Suurmeister mõtleb teisiti,» kostis Mont-Fitchet. «Albert, mina olen sinu vastu täiesti otsekohene, kui ma ütlen, et parem on selle viletsa tüdruku surm, kui et Brian de Bois-Guilbert ordule kaotsi läheb, või et sellest sisemised lahkhelid tekiksid. Sina tunned tema kõrget seisust, tema sõjamehelikku kuulsust, sina tunned ka, missuguse truudusega paljud orduvennad tema poole hoiavad, kuid see kõik ei aita teda suurmeistri ees, kui leitakse, et Brian pole juudi ohver, vaid tema kaaslane. Kuigi selles juudis elaksid kaheteistkümne suguharu hinged, oleks ometi parem, et tema üksi kannatab, kui et Bois-Guilbert peaks temaga koos hukka saama.»

«Ma püüdsin Bois-Guilberti peale mõjuda, et ta juudist loobuks,» ütles Malvoisin, «kuid kas leidub küllalt põhjusi, et Rebekkat nõidumise pärast hukka mõista?

380

Kas vahest suurmeister oma arvamist ei muuda, kui ta näeb, et süüdistused on nii nõrgad?»

«Neid tuleb tugevamaks teha, Albert,» vastas Mont-Fitchet, «neid peab kindlustama. Mõistad sa mind?»

«Mõistan,» ütles pretseptor. «Ma ei kõhkle ordu heaks samme astumast, kuid meil on vähe aega tunnistajate leidmiseks.»

«Malvoisin, neid tuleb leida,» nõudis Conrad, «see ioob kasu ordule kui ka sinule. Templestowe on vaene pretseptoorium. Maison-Dieu oma on kaks korda jõukam. Sina ju tead, mis ma meie vana ülema ees maksan. Leia need, kes selle asja suudavad läbi viia ja sa saad pretseptoriks Maison-Dieus, Kenti viljarikkal pinnal. Mis sa selle kohta ütled?»

«Bois-Guilberti kaaslaste hulgas,» ütles Malvoisin, «on kaks poissi, keda ma hästi tunnen, sest nad olid minu venna Philip de Malvoisini juures teenreiks ja läksid tema juurest Front-de-Boeufi teenistusse. Võib olla et nemad teavad midagi selle naise nõidumisest.»

«Otsi nad silmapilk välja ja kuule... kui paar kuld-tükki võivad nende mälu värskendada, siis ärgu puudugu needki.»

«Ühe taalri eest tunnistavad nad nõiaks kas või oma ema, kes neid on sünnitanud,» lisas pretseptor.

«Mine siis,» ütles Mont-Fitchet. «Lõuna ajal teeme asjaga algust. Pärast seda, kus meie ülem Hamet Alfagi, ühe Muhamedi usku tagasilangenu tuleriidale mõistis, pole ma teda enam kunagi nii tõsiselt ette valmistumas näinud kui täna.»

Raske lossikell oli vaevalt lõunatundi löönud, kui Rebekka oma üksiku vangikambri trepil samme kuulis. Müra kuulutas mitme isiku lähenemist ja see asjaolu isegi rõõmustas teda, sest ta kartis metsiku ja kirgliku Bois-Guilberti üksildasi külaskäike rohkem kui ükskõik mida muud. Kambriuks oli lukustamata ja Conrad ning pretseptor Malvoisin astusid sisse. Kaasas oli neil neli mustas riides valvurit, kes kandsid sõjakirveid.

«Neetud rahva tütar,» ütles pretseptor, «tõuse ja tule meiega.»

«Kuhu ja mis otstarbeks?» küsis Rebekka.

«Tüdruk,» vastas Conrad, «sinu asi pole küsida, vaid

381

sõna kuulda. Siiski olgu sul teada, et sind viiakse meie püha ordu suurmeistri kohtulaua ette, kus sa oma üleastumiste pärast pead vastust andma.»

«Kiidetud olgu isa Aabrami jumal!» ütles Rebekka oma käsi vagalt kokku pannes. «Kohtuniku nimi, kuigi ta on vaenulise rahva seast pärit, kõlab minu kõrvus kaitsja nimena. Kõige parema meelega tulen ma teiega. Lubage ainult, et ma loori endale ümber pea panen.»

Aeglasel ja pühalikul sammul läksid nad mööda treppi alla, liikusid mööda pikka rõdu. Galerii lõpul olevast kahe poolega uksest läbi astudes pääsid nad suurde saali, kus suurmeister oma kohturuumi oli sisse seadnud.

Avara ruumi madalam osa oli täidetud kannupoiste ja vabameestega, kes andsid suure vaevaga teed Rebekkale, pretseplorile, Mont-Fitchet'le ja neid saatvaile valvuritele. Käed kokku pandud, pea langetatud, sammus Rebekka temale määratud paiga poole. Rahvamurru vahelt läbi sammumisel pisteti Rebekkale pihku tükk paberit, mille ta ebateadlikult vastu võttis ja käes hoidis, ilma et ta selle sisu oleks vaadanud. Mõte, et temal selles hirmsas rahvamurrus sõber leidub, andis talle julgust ringi vaadata ja tähele panna, kelle ette ta on toodud. Nõnda siis vaatles neiu seda pilti, mida meie oma jutustuse järgmises peatükis katsume kirjeldada.

KOLMEKÜMNE SEITSMES PEATÜKK

On karm see seadus, mis ka leina võtab,
kaastundmusest mis kõiki ilma jätab;
on karm see seadus, mis ei luba naeratust
ka sits, kui kohatakse rõõmsal lohutusi;
on karm see seadus: rahvast tappa püüab,
türanni võimu taeva tahteks hüüab.
«Keskaeg».

Kohus, kes pidi ilmsüütu ja õnnetu Rebekka saatuse otsustama, asus suure saali ülemises otsas, taolisel poodiumil, mida me juba kord kirjeldasime maja aukohana, kus leidsid ruumi auväärilisemad isikud.

Otse kaebealuse vastas kõrgel toolil istus templiordu suurmeister, lai valge mantel seljas ja ordu sümbolit kandev müstiline ametikepp käes. Tema jalge ees seisis laud kahe

ordukaplani tarvis, kes pidid kohtu käiku protokollima. Nende mustad riided, paljad lagipead ja alandlikud pilgud olid teravas vastuolus kõigi rüütlite sõjaka välimusega, olid need kohalikud pretseptooriumi relvakandjad või suurmeistri saatjad. Nelja pretseptori istmed olid suurmeistri omast madalamad ja asusid sellest pisut tagapool. Lihtsad rüütlid istusid pinkidel, mis olid veelgi madalamad ja asusid pretseptorite toolidest sama palju tagapool kui nende toolid suurmeistri omast. Rüütlite selja taga, kuid ikka veel aukohal, seisid ordu kannupoisid lihtsamas valges rüüs.

Kogu kohtusaal kandis kõige tõsisemat ilmet ja rüütlite nägudelt peegelduv sõjamehelik julgus sulas ühte vaimulikule seisusele omase pühalikkusega, mis valitses nüüd suurmeistri juuresoleku tõttu kõikide laupadel.

Saali madalama osa täitsid sõjakirvestega varustatud valvurid ja teised teenrid, keda uudishimu oli siia kokku ajanud, et näha ühe hoobiga suurmeistrit ja juudi nõida. Kaugelt suurem osa neist alamatest inimestest seisis nii või teisiti orduga ühenduses ja kandis seepärast musti riideid. Kuid ka ümberkaudsetele talupoegadele polnud keelatud kohtusaali ilmuda, sest Beauma-

noir tahtis oma auahnuses seda õpetlikku õigusemõistmist võimalikult avalikuks muuta. Tema suured sinised silmad näisid seda rahvahulka vaadates laienevat ja tema nägu kõneles ülevusetundest:' suurmeister nautis juba ette seda mõju, mida avaldab tema kohtumõistmine. Istung algas Taaveti lauluga ja suurmeister ise saatis seda madala ja pehme häälega, millelt aastad polnud jõudnud veel kandvust röövida. Venite exultemus Domino' pühalikke helisid, mis olid nii sagedasti kostnud templirüütlite suust maiste vaenlaste vastu minnes, pidas Lucas kõige kohasemaks lähenevale võidurõõmule, mida pidi peagi pühitsetama pimeduse võimu üle. Koraali laulmises vilunud saja mehe venivad- hääled tõusid saali' võlvide alla ja kõlasid kaarte vahel edasi vägeva ja pühaliku kohinana.

Laulu lõpetades laskis suurmeister oma pilgul pikkamisi ringi käia ja pani tähele, et ühe pretseptori iste on tühi. Brian de Bois-Guilbert, kes seal pidi istuma, oli oma paigalt lahkunud ja seisis nüüd orduvendade pingi juures. Ühe käega hoidis ta mantlit, ent teisega vedas ta aegamisi mõõgatupe otsaga jooni tammepõrandale.

«õnnetu mees!» sosistas suurmeister ja vaatas teda kaastundliku pilguga. «Kas näed, Conrad, kuidas see püha talitus teda piinab. Nii kaugele võib vapra ja auväärse rüütli viia naine, kellega kurjusevürst oma võimu ühendab. Näed sa, ta ei julge meie peale oma silmi tõsta, ka selle naise peale mitte. Kes teab, ehk tõmbab ta neid saladuslikke jooni sinna põrandale oma kurja piinaja käsul? Võib-olla on need meie elu ja julgeoleku vastu sihitud, kuid meie paneme kurjale vaenlasele vastu ja sülitame talle näkku. Semper leo per-cutiatur!»

Nii sosistas suurmeister oma ustavale poolehoidjale Conrad Mönt-Fitchefle. Pärast seda tõstis Lucas Beau-manoir oma häält ja rääkis koosolijaile:

«Auväärt ja vaprad mehed, rüütlid, pretseptorid ja püha ordu liikmed, mu vennad ja lapsed! Ka teie, suursugused ja vagad kannupoisid, kes te püüate selle püha risti kandmise poole! Ning teie, mu vennad Kristuses,

1 Tulge, hõisakem Jehoovale ...

ükskõik mis seisusest te oletel Olgu teile teada — ma ei kutsunud seda nõupidamist kokku seepärast, et mul poleks võimu üksi asja otsustada. Meile, jumala sulasele on selle kepiga antud võim kõigis meie pühasse ordusse puutuvates asjades kohut mõista ja otsuseid täide saata. Meie rüütelliku ja vaimuliku ordu määrustes ütleb püha Bernard viiekümne üheksandas peatükis: tema ei taha, et orduvennad tuleksid kokku nõu pidama; see sündigu ainult siis, kui suurmeister ise neile selleks käsu annab. Nii on meile jäetud vabadus — samuti kui neile auväärilistele isadele, kes on enne meid selles ametis olnud — vabadus otsustada niihästi põhjuse, aja kui ka koha üle, kuhu püha ordu kapiitel kas tervena või osaliselt kokku kutsutakse. Kõigil nendel ordu-konsiiüumidel on meie kohus oma vendade nõu ära kuulata ning siis oma heaksarvamise järele talitada. Aga kui murdja hunt karja kallale tungib ja ühe tema liikmetest ära viib, siis on hea karjase kohus oma seltsilised kokku kutsuda, et nad üheskoos vibude ja lingudega röövli võidaksid. Nii õpetab meie lipukiri: lõvi viruta-tagu alati maha! Nõnda siis oleme oma pale ette kutsu-nud ühe juudi naise, nimega Rebekka, Yorki Isaaci tütre, naise, kes on kuulus lausumise ja nõidumise poolest. Tema on ära hullutanud ning peaaegu arutuks teinud ühe rüütli ja mitte mõne alamast soost mehe, isegi mitte mõne ilmaliku rüütli, vaid vaga püha templiordu. rüütli — mitte ka mõne lihtsa orduvenna, vaid meie ordu pretseptori, kes on au ja koha poolest esimesel paigal. Meie ise kui ka kõik meie orduvennad, kes meid siin kuulavad, tunneme oma venda Brian de Bois-Guilberti ustava ja agara ristisõdurina, kelle käe läbi nii mõnigi vapper tegu on sündinud pühal maal, kus ta pesi maha rüvetuse pühadelt paikadelt nende uskmatute verega, kes seal elasid. Ka polnud meie venna arukus ja tarkus vähem kuulus kui tema vaprus ja korraarmastus, sest nii hommiku- kui ka õhtumaal nimetati Bois-Guilberti nende seas, kes oleksid väärt meie järel-tuliiana seda ametikeppi kandma, kui taeva tahtmine meid selle kandmise vaevast vabastaks. Kui aga meile teatatakse, et niisugune austatud ja auväärt mees unustab äkki oma seisuse, tõotused, oma vennad ja

kavatsused ja heidab juuditüdruku juurde, rändab ennast rüvetades koos temaga paigast paika, paneb oma elu juudi kaitsmise nimel hädaohtu ning langeb lõpuks sedavõrd pimedusse ja hullustusse,'et ta selle tüdruku ühte meie ordu pretseptooriumi toob, — mida muud peaksime meie siis ütlema, kui et see suursugune rüütel on mõne kurja vaimu võimuses, või et ta on ära tehtud mingisuguse paganliku nõidusega? Kui me võiksime kuidagi teisiti mõelda, ärgu siis keegi arvaku, et pret-septori seisus, vaprus, kuulsus või mõni muu maine mõju suudaks meid tagasi hoida teda karistamast, sest nii me peletaksime kurja, nagu ütleb pühakiri: Auferte malum ex vobis. Sest nii paljudes asjades ja nii "jäledalt on pretseptor üle astunud meie õnnistatud ordu määrustest. Esiteks: tema on talitanud ise oma tahtmise järgi määruse 33. peatüki vastu -y- Quod nullus juxta propiam voluntatem incedat. Teiseks: tema on 57. peatüki vastaselt ühendust pidanud kogudusest väljaheidetud isikuga — Ut fratres non participent cum excommunicatis, mispärast on tema Anathema Maranathas'st\ Kolmandaks: ta on läbi käinud võõra naisega, mis käib määruse vastu — Ut fratres non conversantur cum extrañéis mulieribus. Neljandaks: ta pole naise suudluse eest hoidunud, vaid on seda, ma kardan, isegi palunud, patus-tades meie ordu viimase määruse vastu — Ut fugiantur oscula, langedes nõnda võrku, mis ähvardab püha risti sõdureid. Kõigi nende rüvetavate ja mitmesuguste üleastumiste pärast tuleks Brian de Bois-Guilbert meie ordust välja heita, kuigi ta oleks tema parem käsi või parem silm.»

Suurmeister peatus. Vaikne pomin käis läbi saali. Mõned nooremad, kes määruse De osculis fugiendis juures naerma kippusid, muutusid lõpuks tõsiseks ja ootasid hirmuga, mida suurmeister Veel ütleb.

«Niisugune,» jätkas too, «ja nii suur peaks olema templirüütli karistus, kes omal tahtel astub meie ordu nii tähtsate määruste vastu. On aga saatan oma nõiakunstiga rüütli vallanud võib-olla selle tõttu, et see liiga kergemeelselt heitis oma silmad naise ilule, siis

Ara neetud. Kirikuvanne.

386

peame me ennemini oma venda kahetsema kui karistama. Peame määrama temale ainult niipalju trahvi, et ta saaks rüvetusest puhtaks. Kogu oma viha aga peame me välja valama sellele neetud tööriistale, mis oleks võinud viia meie venna täieliku languseni. Astugu siis ette need, kes on selle õnnetu sündmuse tunnistajateks olnud, et meie võiksime otsustada, kas meie õiglusetunne arvab õigeks seda uskmatut naist karistada või peame me verise südamega karistama rängalt ka oma venda.»

Kutsuti ette mitmed tunnistajad, kes tõendasid, kuidas Bois-Guilbert oli hädaohus, kui ta päästis Rebekka leekidest, ta oli enese kaitsmise tüdruku varjamise tõttu sootuks unustanud. Inimesed jutustasid kõike liialdades, nagu see on omane lihtrahvale, kelle meeli haruldased sündmused erutavad. Tunnistajate loomulikku agarust suurendas veel asjaolu, et see kõrge isik, kes neid siia oli kutsunud, oli nende jutuga ilmselt rahul. Nõnda puhuti hädaoht, milles Bois-Guilbert oli viibinud, jutustajate poolt päratu suureks. Rüütli agarus Rebekka päästmisel paisus üle mõistlikkuse, üle kõige püörasema rüütelliku vahvuse piiride. Samuti kirjeldati, kuidas rüütel oli allunud kõigile tüdruku soovidele, kuigi selle keel oli sagedasti karm ja etteheitev, niivõrd püörase liialdusega, et see tundus kõrgi rüütli kohta sootuks ebaloomulikuna.

Siis kutsuti TemplestoweM pretseptor kohtu ette aru andma, kuidas olid Bois-Guilbert ja juuditüdruk pretsep-tooriumi ilmunud. Malvoisini tunnistus oli väga ettevaatlik. Ilmselt ei tahtnud ta Bois-Guilberti tundeid riivata. Ometi laskis ta vahete-vahel lendu mõne vihje, nagu oleks Brian ajutise arunõrgestuse mõjul talitanud, sedavõrd sügavasti olevat too kaasatoodud tüdrukusse armunud. Alandlikult avaldas ta kahetsust, et oli selle juuditüdruku ja tema armastaja pretseptooriumi vastu võtnud. «Kuid enesekaitsmise,» lõpetas ta, «avaldasin ma oma pihtimises meie auväärilisele suurmeistrile. Tema teab, et minu kavatsused polnud halvad, kuigi mu teguviis oli korravastane. Rõõmuga heidan ma karistuse alla, mida tema vagadus mulle määrab.»

«Hästi öeldud, vend Albert,» vastas Beaumanöir.

387

«Sinu kavatsused olid head, sest sul oli, õigus püüda oma venna langemist takistada. Kuid sinu talitusviis oli vale, sest ta tuletab meelde inimest, kes püüab lõhkujat hobust hoida sadulast, mitte aga valjastest, saades ise häda, ilma et ta oma eesmärgile jõuaks. Meie ordu püha asutaja määras hommikupalveks kolmteistkümmend issameiet ja õhtuks üheksa. Sina pead seda kahekordselt tegema. Templirüütel sööb kolm korda nädalas liha, kuid sina pead paastuma kõik seitse päeva. Ja kui sa nõnda oled teinud kuus nädalat, siis on sinu eksitus lunastatud.»

Kõige alandlikumal silmakirjalikul pilgul kummardas TemplestoweM pretseptor oma ülemuse ees maani ja istus siis oma paigale.

«Kas poleks nüüd õige, mu vennad,» ütles suurmeister, «et me selle naise endist elu ia talitusi pisut tundma, õpiksime? Me peame otsusele jõudma, kas ta ei ole ehk mõni neist, kes tarvitavad lausumist ja nõidust, sest kõik, mis me seni oleme kuulnud, sunnib meid uskuma, et meie eksinud vend on ahvatletud sellele armatsemisele põrguliku meelituse ja pimestuse tõttu.»

Herman of Goodalricke oli neljas pretseptor, kes kohal viibis, teised kolm olid Conrad, Malvoisin ja Bois-Guilbert ise. Herman oli vana sõiamees. kelle näol ilutsesid muhameedlastelt saadud mõõgaarmid. ja tal oli oma vendade keskel suur mõju. Herman tõusis püsti ja kummardus suurmeistri ees, kes andis talle kohe loa rääkida.

«Mina paluksin teada, auväänlisem isa, mis arvab meie vapper vend Bois-Guilbert ise selle imeliku süüdistuse kohta ja missuguse silmaga tema ise vaatab selle õnnetu kokkupuutum;se peale juuditüdrukuga.»

«Brian de Bois-Guilbert.» ütles suurmeister. «Sa kuulsid küsimust, mille peale meie vend Goodalricke tahab vastust saada. Mina käsin sind selle peale vastata.»

BAis-Guilbert pöördus suurmeistri poole, kuid jäi vait.

«Tema on tumma kurjavaimu võimuses,» ütles suurmeister. «Lahku temast, saatan! Rääpfi. Bois-Guilbert, vannutan sind selle meie ordu püha sümboli nimel.»

Bois-Guilbert surus suuri vaevu maha põlguse ja vihatunde, teades, et need teda praegu ei abista. «Brian

388

de Bois-Guilbert,» kostis ta, «ei vasta nende metsikute ja rumalate süüdistuste peale, auvääriline isa. Kui riivatakse tema au, siis kaitseb ta seda oma kehaga ja selle mõõgaga, mis nii sageli on ristiusu eest võidelnud.»

«Meie anname sulle andeks, vend Brian,» ütles suurmeister, «et sa oma sõjategudega meie ees uhkustad. See enese tegude ülistamine tuleb meie verivaenlaselt, kes katsub ahvatleda meid oma vapruse jumaldamisele. Kuid sinule saab osaks meie andeksandmine, sest meie arvame, et sina teed seda vähem oma tahtmisel kui selle õhutusel, keda meie püüame taeva abil enestest eemale peletada.»

Bois-Guilberti mustad ja metsikud silmad välkusid põlgusest, kuid ta ei lausunud midagi.

«Ja nüüd,» jätkas suurmeister, «kus meie venna Goodalricke'i küsimus nii puuduliku vastuse sai, katsume meie, vennad, oma kaitsepühaku abil juurdlust jätkata ning selle jumalakartmatu saladuse põhjani tungida. Laskem siis nüüd ette astuda need, kes veel midagi teavad selle juudinaise elu ja tegevuse kohta raakida.»

Saali alumisest osast kostis hääli ja kui suurmeister selle põhjuse järele küsis, siis vastati talle, et seal olevat keegi endine jalutu mees, kelle liikmed see juudinaine mingi imepalsami abil terveks olla teinud.

Vaene talupoeg, sündimise poolest saksilane, kisti kohtujärje ette. Mees oli hirmu täis, sest ta kartis karistust, et oli lasknud ennast juuditüdruku palsamiga ravitseda. Täiesti terveks polnud ta saanud, sest ta lähenes karkudel tunnistust andma, mida ta tegi vastu tahtmist, isegi pisaraid valades. Mees rääkis, et ta oli elanud paar aastat tagasi Yorkis. Seal oli teda äkki tabanud piinav haigus, kui ta rikka juudi Isaaci juures tislerina töötas. Ta ei saanud ennast üldse asemel liigutada, enne kui Rebekka temale arstimisabinõud kätte juhatas. Eriti mõjuv oli olnud vürtsitud palsam, mille abil ta jällegi võis väh°haava1 hakata oma liikmeid tarvitama. Peale selle andnud Rebekka

temale purgitäie seda kallist salvi kaasa, kinkinud nisut raha ja saatnud ta oma isa maiia TempAstowe’i lähedusse.
«Ja kui teie püha isa lubavad.» lõpetas talupoeg, «siis ei tahaks ma uskuda, et see tüdruk tahtis mulle sellega
389
halba teha, kuigi ta õnnetul kombel juudina on sündinud, sest rohtu tarvitades lugesin ma issameiet ja usutunnistust ja ometi mõjus rohi hästi.»
«Vaiki, ori,» hüüdis suurmeister, «ja mine! Sinutaolisele lojusele on päris kohane niisuguste põrgurohtu-dega jännata ja oma tööjõudu saatanapoegadele müüa. Ütlen sulle, kuri annab haigusi tihti ainult selleks, et oma põrgulikke raviabinõusid näidata. On sul kaasas see salv, millest sa rääkisid?»
Talupoeg kobas väriseva käega põues ja võttis sealt Väikese karbi, mis kandis heebreakeelseid kirjamärke. Viimane oli paljudele kõige kindlamaks tõendjks, et selle rohu apteekriks on olnud vanakuri ise. Risti ette lüües võttis Beaumanoir karbi oma kätte. Ta tundis mitmeid idarahvaste keeli ja luges kerge vaevaga karbikaanelt: «Juuda suguharu lõvi on võitnud.»
«Imelik saatanavõim,» ütles suurmeister, «muudab pühakirja sõnad jumala teotuseks, ta segab mürki meie toidusse! Viibib siin mõni arst, kes võiks öelda, millest see salv koosneb?»
Astusid ette kaks arsti,' nagu nad endid nimetasid, üks munk, teine habemeajaja, kes tunnistasid, et nemad selle salvi aineid ei tunne, välja arvatud ainult mirr ja kamper, mida nad idamaa rohtudeks pidasid. Kuid hariliku kutsealase kadeduse tõttu oma edurikkama ametivenna vastu avaldasid nad arvamist, et kuna see arsti-fohi nende teadmistest üle käib, siis pidi see tingimata mingi salapärane ja nõiutud segu olema, sest nemad pidid tundma oma teadust täiel määral hing tarvitama oma rohtusid ilma lausumiseta nagu usklikud kristlased kunagi. Niipea kui see arstlik juurdlus lõpule jõudis, palus saksi talupoeg oma arstirohtu tagasi, sest see oli temasse nii tervendavalt mõjunud, kuid suurmeister kortsutas vihaselt kulmu.
«Mis on su nimi?» küsis ta kurjalt.
«Snelli poeg Higg,» vastas talupoeg.
«Nii siis, Snelli poeg Higg,» kordas suurmeister, «Mina ütlen, et parem on halvatuna lamada, kui uskmatute käest rohtu vastu võtta ja seda tarvitada, parem on uskmatult nende vara röövida, kui neilt vastu võtta
390
annetusi või neile palga eest tööd teha.   Mine ja tee, nagu ma ütlesin.»
«Oh,» ütles talupoeg, «kui teie püha isa lubavad, siis tuli teie õppetund liiga hilja, sest mina olen juba vigane. Aga ma tahan öelda oma kahele ametivennale, kes teenivad rikast rabi Nathan Ben Samueli, et teie, kõrge suurmeister, arvavad seadusepärasemaks juudi järelt varastamist kui tema truud teenimist.»
«Kasi minema, vilets lobiseja!» hüüdis Beaumanoir, kes ei olnud ette näinud, et üldisele õpetussõnale niisugune praktiline rakendus võidaks leida.
Snelli poeg Higg tõmbus rahva sekka tagasi, aga et tal oli oma heategija saatus südame peal, siis jäi ta saali kauemaks, kuigi ta kartis sellele karmile kohtunikule silma vaadata, kes tema südame hirmuga oli täitnud.
Nüüd käskis suurmeister, et Rebekka oma näo paljastaks. Esimene kord huuli avades vastas neiu tagasihoidlikult, kuid lugupidavalt, et tema rahva tütardel pole viisiks nii

paljude võõraste ees oma nägu paljastada. Tema hääle meeldivus ja vastuse pehmus vaju-tasid kuulajate südametele haletsuse ja kaastunde pitseri. Aga Beaumanoir, kelle arvates igasuguse inimliku tundmuse mahasurumine oma kohuse ees oli vooruseks, kordas käsku, et ohvri näo eest tuleb loor kõrvaldada. Valvurid tahtsid seda teha, kuid Rebekka tõusis suurmeistri ees püsti ja hüüdis:

«Ei, kuulge mind oma tütarde nimel... Oh, ma unustasin, et teil pole ju tütreid! Aga oma ema mälestuse nimel, oma õdede armastuse nimel, nende naiseliku häbitunde nimel, ärge laske minuga nõnda oma juuresolekul ümber käia, sest neiule ei kõlba, et toored käed teda paljastaksid. Ma kuulan teie sõna,» lisas Rebekka niivõrd valulisel toonil, et isegi Beaumanoiri süda oleks peaaegu sulama löönud, «teie olete oma rahva vanem ja teile tahan ma näidata õnnetu tüdruku näojooni.»

Rebekka tõmbas loori näolt, milles võitlesid häbelikkus ja väärikus. Tema haruldane ilu kutsus esile ülla-tusesumina ja nooremad rüütlid kõnelesid üksteisele pilkude kaudu, et Briani kõige paremaks vabanduseks on neiu loomulik ilu ja mitte väljamõeldud nõiavõim.

391

Snelli poeg Higg oli oma heategija nägu nähes kõige sügavamini liigutatud.

«Laske mind minna,» ütles ta valvuritele uksel, «laske mind minnal Mind tapaks see, kui ma veel kord temale pilgu heidaksin, sest ka mina olen tema surmamises süüdi.»

«Vaiki, vaene mees,» kostis Rebekka, kes seda hüüdu kuulis. «Tõtt rääkides ei teinud sa mulle mingit kurja, oma kaebamiste ja hädaldamisega ei suuda sa mind aidata. Vaiki, ma palun, mine koju ja päästa ennast.»

Kaastundlikud valvurid tahtsid Higgi välja ajada, sest nad kartsid, et tema kaebused võiksid talle enesele karistuse, neile aga etteheiteid kaela tuua, kuld Higg tõotas vaikida ja nõnda sai ta loa paigale jääda.

Nüüd kutsuti ette need kaks sõdurit, kellega Albert Malvoisin oli rääkinud. Kuigi mõlemad olid südametud lurjused, pani ometi naisvangi haruldane ilu nad pisut jahmatama, kuid paljuütlev pilk TemplestoweM pretsep-tori silmist andis neile nende enesevalitsemise tagasi ja seepärast tunnistasid nad niisuguse täpsusega, mis oleks pidanud erapooletule kohtunikule kahtlasena paistma, tõsiasju, mis olid kas välja mõeldud, tähtsusetud või päris loomulikud, kuid mis muutusid kahtlaseks liialduste või tunnistajate poolt juurdelisatud isiklikkude seletuste tõttu. Need tunnistajate poolt esitatud andmed oleks tänapäeval kahte ossa jagatud, ühed, mis on tähtsusetud, ja teised, mis on üldse võimatud. Aga sel ebausklikul ajal võeti kõike kergesti süütõenditena. Tunnistajad kinnitasid, et Rebekkat oli kuuldud arusaamatus keeles midagi pomisemas. Laulud, mida ta mõnikord endamisi laulvat, olla imelise kõlaga ja panevat kuulaja kõrvad helisema ning südame peksma, sagedasti kõnelevat ta iseendaga ja vaatavat siis ülespoole nagu vastust oodates, tema riided olevat võõrad ja müstilised nagu neid ükski aus naine ei kanna, tema sõrmustel olevat kabalistlikud märgid ja samasuguste märkidega olevat tikitud ka tema loor.

Kõiki neid nii loomulikke ja igapäevaseid asjaolusid kuulati suure tõsidusega kui tõendeid või kui nähtusi, mis äratavad tõsist kahtlust, et Rebekkal on lubamatu ühendus saladuslikkude võimudega.

392

Peale selle oli veel üks kindlam tunnistus, mille koosolijad või suurem osa neist heakskiitvalt vastu võtsid, olgugi et see oli täiesti ebatõenäoline. Uks sõdur oli näinud,

kuidas Rebekka ravis haavatud meest Torquil-stone'is. Rebekka teinud sõduri jutu järgi haava peale salapäraseid märke ja korranud mingisuguseid saladuslikke sõnu, mida tunnistaja jumalale tänu polevat mõistnud ja mille mõjul noole rauast pea haavast ise välja tuli ja verejooks lõppes. Surija olnud veerand tunni pärast uuesti jalul ning läinud vallile, kus ta abistanud tunnistajat kivipildumise masina juures. See muinaslugu oli nähtavasti selle tõsiasja põhjal välja mõeldud, et Rebekka ravis Torquilstone'is Ivanhoed. Kuid oli võimatu midagi sellele tunnistajale vastu väita, sest oma sõnade kinnituseks tõmbas ta taskust välja sama noole-pea, mis tema jutustuse järgi nii imelikult haavast välja oli tulnud, ja et näidatud raudpea kaalus terve untsi, siis olid rääkija sõnad kahtlemata tõestatud.

Teine tunnistaja oli lähedaselt müürilt seda silmapilku Bois-Guilberti ja Rebekka vahel tähele pannud, kui viimane tahtis tornist alla hüpata. Et oma kaaslasega sammu pidada, siis kinnitas see mees, tema näinud Rebekkat torni rinnatise serval lumivalgeks luigeks muutuvat, kellena ta olevat kolm korda ümber Torquils-tone'i lossi lennanud, mispeale ta uuesti tornimüürile maha laskunud ja naise kuju omandanud.

Vähem kui pool nendest kaaluvatest tõendustest oleks võinud mõnele vanale vaesele ja inetule naisterahvale lahedasti surma tuua, kuigi ta. poleks juut olnudki. Et aga praegusel korral ka see viimane saatuslik asjaolu kaasa mõjus, siis olid tunnistused küllaldaselt rasked, hoolimata isegi Rebekka noorusest ja ilust.

Suurmeister oli juba teistelt arvamisi kuulanud ja küsis nüüd pühalikul toonil Rebekkalt, kas tal on enesekaitseks hukkamõistva otsuse vastu midagi öelda.

«Teilt kaastunnet paluda,» ütles ilus juuditüdruk erutusest vänseval häälel, «oleks minu arvates sama asjatu kui alatu. Ka oleks kasutu väita, et meie uskude ühisel loojal ei võiks ometi midagi selle vastu olla, kui mina teise usu tunnistajaid ravitsen. Vähe aitaks sele-tamine, et nii mõnigi asi, mida need mehed minu vastu

tunnistavad (taevas andku neile see andeks!), on võimatu, teie usute ju nende tunnistust. Veel vähem looks mulle tulu seletus, et minu riiete, keele ja kommete iseärasus kuulub minu rahvale — ütleksin hea meelega — minu isamaale, kuid oh õnnetust — mul ci ole isamaad. Ka ei taha ma end oma piinaja arvel päästa, kes seisab siinsamas ja kuulab pealt väljamõeldisi ning oletusi, mis püüavad türannist ohvri teha. Jumal olgu kohtumõistjaks tema ja minu vahel! Ennem olen ma valmis kannatama kümnekordset surma, kui et ma rahuldaksin selle Beliali poja tahtmist. Kuid tema -on teie usku ja vähemgi sõna tema suust hävitaks minu kui juudi pühalikumadki vanded. Sellepärast ei taha ma, minu vastu tõstetud süüdistusi tema vastu pöörata, vaid küsin ainult temalt —jah, küsin sinult, Brian de Bois-Guil-berl, kas pole need tunnistused valed, koletuslikud ja teotavad nagu ka surmatoovad?»

Tekkis vaikus. Kõigi silmad pöördusid Brian de Bois-Guilberti poole. Tema aga vaikis.

«Räägi,» nõudis Rebekka, «kui sa mees oled — kui oled kristlane, siis räägi! Mina vannutan sind sinu rõivaste, sinu pärandatud nime, sinu kiidetud rüütellikkuse, sinu ema au, sinu isa haua ja luude juures, vannutan sind ütlema, on see kõik tõsi?»

«Vasta talle, vend,» lisas suurmeister, «kui vaenlane, kellega sa võitled, sind selles ei takista.»

Bois-Guilbert paistis tõepoolest olevat vastupidiste kirgede võimuses, mis tema näojooned kramplikult kokku kiskusid. Viimaks vastas ta surutud häälel ja Rebek1 kale otsa vaadates:

«Paber — paber!»
«Tõepoolest,» ütles Beaumanoir, «see on tunnistus! Nõiduse õnnetu ohver ei saa muud öelda, kui nimetab seda saatuslikku paberit, millele on nähtavasti kirjutatud see nõiasõna, mis teda oma võimuses hoiab.»
Aga Rebekka andis Bois-Guilberti sõnadele teise tähenduse ja heitis pilgu pärgamenditükile, mis talle varem pihku pisteti. Sealt leidis ta araabia keeli kirjutatud sõnad: «Nõua võitlejat!»
Bois-Guilberti sõnadele järgnev kõnekõmin andis Rebekkale mahti lugemiseks ja paberitüki hävitamiseks,
394
ilma et teda oleks tähele pandud. Kui kõnelus vaikis, ütles suurmeister:
«Rebekka, sellelt õnnetult rüütlilt ei või sa oma kasuks mingit tunnistust saada, sest nagu näha, on vaenlane tema hinges liiga vägev. On sul midagi muud öelda?»
«On veel üks võimalus oma elu päästa,» ütles Rebekka, «ja seda isegi teie metsikute seaduste põhjal. Minu elu on vilets olnud, vähemalt viimasel ajal, aga ometi ei taha ma seda jumala andi kaotada, kuni mul leidub veel ükski abinõu tema alalhoidmiseks. Mina tõrjun süüdistuse tagasi ja kinnitan oma süütust ning ütlen, et süüdistus on vale. Mina nõuan, et mu sõnade tõsidust jumala proovivõitluses järele katsutakse, milles minu asemel ilmub minu võitleja.»
«Ja kes tahaks piigi pihku võtta nõia parast, Rebekka?» küsis suurmeister. «Kes tahab juuditüdruku võitlejaks hakata?»
«Jumal saadab mulle võitleja,» ütles Rebekka. «Võimatu, et vanal heal, külalislahkel, suurmeelsel ja vabal Inglismaal, kus nii paljud mehed oma elu jätavad au pärast, ei leidu ühtegi, kes oleks valmis võitlema õiguse eest. Kuid sellest on küll, et ma jumala kohut nõuan — siin on mu pant!»
Rebekka tõmbas oma tikitud kinda käest ja viskas selle lihtsalt ja väärikalt suurmeistri ette maha, missugune tegu äratas üldist jahmatust ja imetlust.

KOLMEKÜMNE KAHEKSAS PEATÜKK

«Nüüd heidan väljakutse
ja sinu vastu proovin ma,
kui patju mul on vaprust!»
Shakespeare, «Richard II».

Isegi Lucas Beaumanoiri ennast liigutas Rebekka ilu ja käitumine. Loomu poolest polnud suurmeister julm ega isegi karm inimene, kuid ta ei omanud arenenud tundeid. Vale arusaamine oma kohustest ning askeetlik elu olid tema südame pikkamisi kalestanud. Ta uskus, et tema kõrge võim on antud uskmatute väärõpetuse hävitamiseks. Suurmeistri näojooned kaotasid oma hariliku valjuse, kui ta selle ilusa olevuse peale vaatas, kes üksi niisuguse vaimuteravuse ja julgusega ennast kaitses; Kaks korda lõi Beaumanoir risti ette, nagu kohkudes oma südame pehmenemise üle, mis muidu oli alati kõva nagu mõõga teras. Viimaks ta lausus:
«Tüdruk, kui see kaastundmus, mis minu südames tõuseb, on sinu kurja kunsti tulemus, siis peab sinu süü suur olema. Kuid ma tahan seda siiski oma loomuliku südameheaduse

arvele panna, sest mul on kahju, et nii kaunis anum peab sisaldama kõlvatut mürki. Kahetse, mu tütar, tunnista üles oma nõiapatud, tagane oma valeusust, võta vastu meie püha sümbol ja kõik läheb sul hästi nii maises elus kui ka teises ilmas. Astu kõige valjumate määrustega nunnakloostrisse ja seal iõuad sa palvetada ja pattu lunastada. Tee seda ja sa jääd ellu. Miks on Moosese seadus sulle nii kallis, et sa oled valmis selle eest surema?»

«See on minu isade seadus,» ütles Rebekka. «See anti meie rahvale kõues ja tormis, pilves ja tules Siinai mäel. Kui te kristlased olete, siis ka teie usute seda. Teie ütlete ainult, et see seadus olevat vana ja et nüüd maksvat uus seadus, minule aga õpetati teisiti.»

«Meie kaplan astugu ette,» käskis Beaumanoir, «ja öelgu sellele kangekaelsele tüdrukule ...»

396

«Vabandage vahelesegamise pärast,» ütles Rebekka mahedalt. «Mina olen tütarlaps ega oska oma usku vaidluses kaitsta, kuid ma võin tema eest surra, kui see on jumala tahtmine. Lubage teilt vastust paluda minu võitleja asjus.»

«Ulatage mulle tema kinnas,» nõudis Beaumanoir. «See on,» jätkas ta peent kudet ja saledaid sõrmi silmitsedes, «õrn ja habras pant nii ohtlikuks otstarbeks. Näed sa, Rebekka, samuti nagu sinu õhuke ja kerge sõrm-kinnas siin meie raske teraskinda kõrval, seisad sina templiordu vastas, sest just meie ordu kutsusid sa oma teoga välja.»

«Heitke mu süütus kaalule,» vastas Rebekka, «ja mu siidkinnas kaalub teie raudkinda üles.»

«Nii et sa ei tunnista oma süüd ja jääd oma julge väljakutse juurde?»

«Jään selle juurde, suursugune isand,» vastas Rebekka.

«Olgu siis nõnda, taeva nimel,» ütles suurmeister, «ja tehku jumal tõde avalikuks!»

«Aamen,» vastasid pretseptorid ümberringi ja see sõna kajas kõigi koosolijate suust vastu.

«Vennad,» kuulutas Beaumanoir, «teie mõistate, et meie oleksime väga hästi võinud sellele naisele proovi-võilluse ära keelata, kuid kuigi ta on juut ja uskmatu, on ta ometi võõras ja kaitsetu, kes pöördus meie armuliku seaduse poole. Hoidku jumal, et me talle seda võitlust ei keelaks. Pealegi pole me ainult rüütlid ja sõdurid, vaid ka vaimulikud ja sellepärast oleks häbi, kui me mingisugusel ettekäändel seda võitlust ei lubaks. Nõnda on siis lugu. Rebekkat, Yorki Isaaci tütart, süüdistatakse mitmesuguste kahtlaste asjaolude pärast nõidumises, mida ta on tarvitanud ühe meie püha ordu suursuguse rüütli vastu ja Rebekka nõuab oma süütuse tõendamiseks võitlust. Auväärt vennad, kellele me peaksime teie arvates selle kinda võitluspandina üle andma? Keda me nimetame meie võitlejaks selles jumalakohtus?»

«Brian de Bois-Guilbertile! Temasse see asi just puu-tubki,» ütles pretseptor Goodalricke. «Ja kes võiks veel paremini teada, kuidas selles asjas tõega lugu on.»

397

«Aga kui meie vend Brian ehk nõiavõimu mõju all seisab,» lausus suurmeister. «Meie tähendame seda ainult ettevaatuse tõttu, muidugi — meie ordus pole ainsatki venda, kelle kätte usaldaksime parema meelega selle või mõne tähtsamagi asja kaitsmise.»

«Auväärne isa,» kostis pretsepto.r Goodalricke, «ükski nõidus ei suuda mõjuda rüütli peale, kes läheb võitlema jumala otsuse eest.»

«Sul on õigus, veffdi» ütles suurmeister. «Albert Malvoisin, anna see võitluspant Brian de Bois-Guilber-tile. Sind aga, vend,» pöördus ta Bois-Guilberti poole, «kohustame mehiselt võitlema. Oleme kindlad, et õigus võidab. Sina, Rebekka, pead kolme päeva jooksul enesele võitleja leidma.»

«See on võõrale, pealegi ,kui see võõras on teist usku, lühike aeg, et leida kedagi, kes oleks valmis tema eest vilunud rüütliga võitlusse astuma, pannes mängu oma elu ia au.»

«Aga meie ei või seda aega pikendada,» ütles suurmeister. «Võitlus peab sündima meie eneste juuresolekul ja mitmed tähtsad põhjused sunnivad meid juba neljandal päeval siit lahkuma.»

«Sündigu jumala tahtmine,» nõustus Rebekka. «Mina paneft oma lootuse tema peale, sest pääsemiseks on tema ees silmapilk sama hea kui terve aastasada.»

«Seda ütlesid sa hästi, tüdruk,» lausus suurmeister, «kuid me teame, et ka saatan võib ennast ingliks muuta. Meil on tarvis leida nüüd kohane võitluspaik, ja kui see on jumala tahtmine, siis ka paik hukkamiseks. Kus on selle maja pretseptor?»

Albert Malvoisin, kes ikka veel Rebekka kinnast käes hoidis, rääkis Bois-Guilbertiga väga tõsiselt, kuid vaiksel häälel.

«Kuidas,» küsis suurmeister, «kas tema ei taha panti vastu võtta?»

«Ta võtab... võttiski juba, kõrgeauline isa,» vastas Malvoisin ja peitis kinda oma mantli alla. «Mis võitluspaigasse puutub, siis on selleks kõige kohasem Püha Jüri turniiriplats meie pretseptooriumi lähedal.»

«Hea küll,» ütles suurmeister. «Rebekka, sinna turniiriplatsile pead sa kutsuma oma võitleja ja kui ta

398

ei ilmu või kui teda jumala tahtel võidetakse, siis sured sa nõia surma, nagu meie oleme seda määranud. Kirjutage see meie otsus üles ja lugege kõigile valjusti ette, et keegi ei võiks ennast teadmatusega vabandada.»

Uks kaplan, kes.täitis kirjutaja kohuseid, kandis otsuse kohe määratu suurde raamatusse, kuhu kirjutati kõik templirüütlite pühalikkude koosolekute otsused. Siis loeti suurmeistri otsus valjusti ette, kusjuures see. kohe prantsuse keelest ka saksi keelde tõlgiti:

«Juuditüdruk Rebekka, Yorki Isaaci tütar, keda süüdistatakse nõiduses, võrgutamises ja muudes kuritegudes, mida ta on ette võtnud ühe püha Siioni templiordu rüütli vastu, eitab oma süüd, öeldes, et tema vastu tõstetud süüdistus on vale, jumalakartmatu ja ebaõiglane, ning kuna tema oma soo tõttu ise ei saa võitlusse astuda, siis lubab tema enda asemele võitleja muretseda, kes tema eest hea peab seisma, täites tema rüütellikku kohust kõikides asjades ja nende sõjariistadega, nagu seda pandi andmise tõttu tekkinud võitlus nõuab — tema omal kulul ja hädaohul. Selleks andiski ta oma pandi. Ja kuna see pant suursuguse lordi ja rüütli, Brian de Bois-Guilberti kätte usaldati, kes on püha Siioni templi ordu vend, määrati tema selleks, kes peab oma ordu ja iseenda eest seda võitlust pidama. On ju tema ise see, kes süüaluse tegevuse all kannatas. Selleks kõigeks andis kõrgeauline isa ja vägev isand markii Lucas de Beaumanoir loa ja määras kolmanda päeva võitluspäevaks, kuna võitlus ise peab sündima Püha Jüri turniiriplatsil TemplestoweM pretseptooriumi lähedal. Ja suurmeister nõuab surma ähvardusel, et kaebealune kui isik, keda süüdistatakse nõidumises või võrgutamises, oleks ise kohal. Samuti ilmugu sinna ordu kaitsja, sest vastasel korral käiakse temaga kui mässumeelsega ümber. Nimetatud

suursugune isand ja kõrgeauline isa käsib lõpuks, et võitlus sündigu tema enda juuresolekul, tähele pannes kõike, mis on sünnis ja tarvilik. Jumal näidaku õigust!»

«Aamen'.» kostis suurmeister ning tema sõna kordas kogu koosolek. Rebekka ei lausunud midagi, kuid ta. vahtis käsi kokku pannes taeva poole ja jäi paariks mi-

nutiks nõnda, ilma et ta oma asendit oleks muutnud. Siis tuletas ta suurmeistrile tagasihoidlikult meelde, et temale antaks võimalus oma sõpradega ühendusse astuda, sest ta tahab neile edasi anda, et nad katsuksid temale võitleja leida.

«See on õige ja seaduspärane,» ütles suurmeister. «Vali enesele käskjalg ja see mees peab vabalt sinu juurde.vangikambri pääsema.»

«On siin keegi,» ütles Rebekka, «kes armastusest õiguse vastu või suure tasu eest oleks valmis õnnetu inimese käskjalaks hakkama?»

Kõik jäid vait, sest polnud ainustki hinge, kes oleks söandanud, suurmeistri juuresolekul laimatud vangi vastu vähematki huvi tunda. Isegi suur tasu ei suutnud seda kartust võita, rääkimata kaastundest.

Rebekka ootas mõne hetke ja hüüdis siis hirmunult:

«On see tõesti nõnda? Jään ma Inglismaal ka viimasest päästeabinõust ilma ja ainult sellepärast, et ei leidu kedagi, kes osutaks mulle sedagi vastutulekut, mida ei keelata ka kõige halvemale kurjategijale?»

Snelli poeg Higg vastas viimaks:

«Mina olen vigane mees, aga et ma ennast üldse natukenegi võin liigutada, selle eest võlgnen tänu sinule. Mina võtan sinu asjaajamise enese peale,» lisas ta juurde, «ja teen seda nü hästi, kui minusugune -vigane seda suudab ja ma oleksin õnnelik, kui mu liikmed võiksid seda heaks teha, mida keel halvasti tegi. Ah! Kui ma sinu halastust kiitsin, mõtlesin ma vähe selle peale, et ma su sellega hädaohtu saadan!»

«Jumal juhib kõiki asju,» ütles Rebekka. «Ta võib Juuda vangipõlve ka kõige nõrgema abinõuga lõpetada. Tema käsu täitmiseks kõlbab roomav tigu sama hästi kui lendav kotkas. Otsi üles Yorki Isaac. Siin on sulle raha, millega võid hobuse osta. Anna see täht Isaacile. Ma ei tea, on see taeva vaim, mis mind lohutab, aga ma tean kindlasti, et ma siin ei sure ja minu heaks leidub võitleja. Ela hästi! Elu ja surm oleneb sinu kiirusest.»

Talupoeg võttis kirjatähe, milles leidusid ainult mõned heebreakeelsed sõnad. Nü mõnigi andis talle nõu niisugust kahtlast asja mitte puutuda, kuid Higg jäi

oma heategijale truuks. Rebekka oli tema ihu päästnud ia mees oli kindel, et tüdruk tema hinge ei tahtnud hukatusse saata.

«Mina muretsen oma naabrilt Bülhanilt hea hobuse ja kihutan Yorki nii ruttu, kui mees ja ratsu seda suudavad.»

Õnneks polnud tal vaja nii kaugele minna, sest veerand penikoormat lossiväravast eemal kohtas ta kaht ratsanikku, kelles ta nende riietuse ja kollaste mütside järgi juudid ära tundis. Lähemale jõudes nägi ta, et üks neist oli tema endine leivaisa Yorki Isaac. Teine oli rabi Ben Samuel. Mõlemad olid pretseptooriumi lähedale tulnud, sest nad olid kuulnud orduvendade kohtumõistmisest ühe naisnõia üle.

«Vend Ben Samuel,» ütles Isaac, «minu hing on rahutu ja ma ei tea miks. Nõiduse ettekäänet on sagedasti tarvitatud, et meie rahvale kurja teha.»

«Ole julge, vend,» kostis arst. «Sa võid ju natsareenlastega kaubelda nagu see, kelle võimuses on ülekohtune mammon. Sa võid sellega ennast iga karistuse vastu kindlustada.

Raha valitseb nende õelate inimeste meelte üle nagu vägeva Saalomoni pitser kurjade vaimude üle. Aga kes on see vilets vigane mees, kes seal oma karkudega tuleb? Ta tahab vist minuga kõnelda? Sõber,» pöördus arst Snelli poja Higgi poole, «oma abi ma sulle ei keela, kuid kerjustele ei anna ma pennigi. Hoia eesti On sul jooksva jalus? Siis lase kätel enese ülalpidamiseks töötada. Ja kuigi sa ei kõlba väledaks postikand-jaks, hoolsaks karjaseks, sõjameheks või kiire isanda teenriks, siis leidub sinu tarvis ometi muud tegevust. Mis on. vend?» küsis ta Isaaci poole pöördudes, kes oli pilgu Higgi toodud kirjatähele heitnud ja sügava ohkega hobue.es!i seljast maha langenud. Isaac oli kaotanud meelemärkuse.

Rabi astus suures ärevuses sadulast maha ja võttis kõik abinõud tarvitusele, et oma kaaslast elustada. Ta otsis taskust kupuriistad ja mõtles neid tarvitada, kuid tema kaaslane tuli äkki meelemärkusele. Isaac kiskus kollase mütsi peast ja riputas tolmu oma hallidele juustele. Arst oli alguses valmis seda tegu hullumeelsuse arvele panema ning mõtles oma esialgset kavatsust

ikkagi teostada. Kuid Isaac tõendas talle peagi vastupidist.

«Minu murelaps,» lausus ta, «väga hästi oleks võinud sinu nimi Rebekka asemel Benoni ollal Miks peab sinu surm minu hallid juuksed hauda saatma ja miks ma pean surres oma südamevalus jumalat needma?»

«Vend,» ütles rabi suures üllatuses, «sa oled isa Iisraelis ja räägid niisuguseid sõnu? Ma usun kindlasti, et sinu laps alles elab?»

«Ta elab,» vastas Isaac, «aga nagu Taaniel lõvikoopas. Tema on nende Beliali meeste käes vangis ja nemad tahavad tema kallal kurja tööd teha, ilma et nad halastaksid tema noorusele või tema kaunile välimusele. Oo! Tema oli minu hallidele lokkidele nagu haljas pal-mikroon ja nüüd peab ta öö varjus närtsima nagu Joonase kõrvits! Minu armas laps! Minu vanaea tugij Oh Rebekka, minu Raheli tütar! Surma varjud piiravad sind.»

«Loe kiri läbi,» ütles rabi, «ehk leiame kuidagi mõne pääsetee.»

«Loe sina, vend,» vastas Isaac, «sest minu silmad on kui veeallikad.»

Arst luges oma emakeeles järgmist:

«Isaacile, Adonikami pojale, keda paganad nimetavad Yorki Isaaciks, olgu rahu ja tõotuse õnnistusi Isa, rnq olen surma mõistetud selle pärast, millest mul omal pole aimu — nõiduse pärast. Isa, kui võiks leida tugeva mehe, kes valmis oleks minu eest võitlema mõõga ja piigiga, nagu natsareenlastel viisiks, Templestowe'1 turniiriplatsil tänasest arvatud kolmandal päeval, siis annab ehk jumal temale võimu süütu kaitsmiseks, kellel pole kuskilt abi loota. Kui aga see pole võimalik, siis las meie rahva tütred leinavad mind nagu surnut ja nagu metslooma, keda on tabanud jahimees, või nagu lille, kelle on ära lõiganud viljakorjaja sirp. Sellepärast vaata, mis sa võid teha ja kas sa mind saad päästa. Üks natsareenlane oleks küll valmis minu eest sõjariistu kandma, nimelt Wilfred, Cedricu poeg, keda paganad nimetavad Ivanhoeks. Aga vaevalt suudab ta veel rasket raudriiet kanda. Selle peale vaatamata saada

temale sõna, isa, sest temal on oma rahva tugevate seas hea kuulsus ja kuna meie üheskoos vangis olime, siis leiab tema ehk kellegi, kes oleks valmis minu eest võitlema. Ja ütle temale, nimelt temale, nimelt Wilfre-dile, Cedricu pojale, et Rebekka elab veel ja kuigi ta peaks surema, siis sureb ta täiesti süütuna selles, mis talle ette heidetakse. Ja kui see peaks olema jumala tahtmine, et sa oma tütrest ilma jääd, siis ära viibi enam siin

julmal ja verejanulisel maal, vaid mine Cordobasse, kus sinu vend elab julgelt trooni varjul, nimelt saratseenlase Boabdili juures, sest mooramaa meeste julmus Iisraeli laste vastu on palju väiksem kui Inglismaa natsareenlaste oma.»

Lugemise vältel valitses Isaac enda üle, alles pärast seda näitas ta jällegi oma idamaisi kurbuseavaldusi, käristas oma riided lõhki, riputas tolmu pähe ja hüüdis: «Mu tütar! Mu tütar! Liha mu lihast ja luu minu luust!»

«Võta ennast kokku.» ütles rabi, «sest see kurvastamine ei aita midagi. Pane vöö vööle ja otsi see Cedricu poeg Wilfred üles. Ehk võib ta sind aidata kas nõu või jõuga, sest see noormees on Richardi, natsareenlaste nimetuse järgi Lõvisüdame armualune ja sõnumid näivad kindlad olevat, et see mees on kodumaale tagasi tulnud. Võimalik, et Wilfred saab temalt kirja, mis neid verejanulisi mehi, kes oma nimega templit rüvetavad, keelab seda jumalakartmatut tempu tegemast.»

«Mina otsin ta üles,» ütles Isaac, «sest tema on hea noormees ja temal on juuda vangipõlve vastu kaastundmust. Kuid tema ise ei jaksa veel sõjariistu k^nda, aga kus oleks mõni teine kristlane, kes läheks võitlusse Siioni pärast?»

«Sa räägid nagu mees,-kes paganaid ei tunne.» lohutas rabi. «Kullaga ostad sa nende vapruse, nagu oled ostnud enese julgeo'ekugi. Ole iulfe ja mine otsi see Wilfred of Ivanhoe üles. Ka mina lähen ja talitan. sest oleks suur patt sind sinu hädas maha jätta. Mina ruttan Yorki linna, kus on koos nii mõnigi tusrev mees ja sõdur ja ära karda, küllap ma juba leian kedagi, kes on valmis sinu tütre eest võitlema, sest kuld on nende jumal. Varanduse eest pandivad nad niihästi maad kui elu.

Tahad sa kõik need lubadused täita, vend, mis ma sinu nimel teen?»

«Kindlasti, vend,» nõustus Isaac, «ja kiidetud olgu jumal, et ta mulle oma hädas trööstija saatis. Siiski, ära täida nende nõudmist jalapealt, sest küllap sa näed, et sel neetud rahval on viisiks nõuda naelu ja rahule jääda untsidega. Kuid tee nagu heaks arvad, sest mina olen selles asjas arust ära ja mis annaks mulle kogu mu kuld, kui sureks mu armas laps.»

«Ela hästi,» ütles arst, «ja sündigu, nagu su süda soovib.»

Nad kaelustasid teineteist ja läksid oma teed. Vigane talupoeg vahtis natuke aega neile järele.

«Oh neid juudikoeri küll!» ütles ta. «Nad panevad mind, vabameest, nii vähe tähele, nagu oleksin ma mõni ori, türklane või nende eneste taoline ümberlõigatud heebrealane! Nad oleksid võinud mulle ometi paar hõbe-tükkigi visata. Ma polnud ometi kohustatud neile neid varesejalgu tooma, liiatigi, kus mind ära võidi teha, nagu nii mõnigi mulle ütles. Ja mis aitab see kuldtükk, mille see tüdruk mulle andis, kui preester mind lähemal pihil selle pärast piinama hakkab ja ma oma pattude lunastamiseks kaks korda rohkem pean maksma. Pealekauba hüütakse mind veel kogu eluaja juudi lendavaks postiks. Usun, et ma tõepoolest olin ära tehtud, kui ma selle juuditüdruku lähedal seisin! Kuid nõnda sündis kõigi juutide ja paganatega, kes tema ligi juhtusid, ükski ei saanud vastu panna, kui tema midagi nõudis. Veel praegugi, kui ma tema peale mõtlen, annaksin ennast tema elu päästmiseks ära kogu naha ja karvadega!»

KOLMEKÜMNE ÜHEKSAS PEATÜKK

«Oo neiu, nii kartmatult vapper sa oled

kuid minugi rinnas on uhkust.»
Seward.

Sama päeva õhtul, mil oli toimunud kohus (kui seda üldse võis kohtuks nimetada), kuulis Rebekka tasast koputust oma vangikambri uksele. Kuid ta ei pööranud sellele tähelepanu, kuna luges parajasti õhtu-palvust, mis lõppes järgmise hümniga:

Kui juudarahvas põgenes
kord orjapõlvest vaarao eest,
Jehoova liikus, kõige ees
ja leekivana näitas teed.
Kui oli päev, siis suitsuna
ta liikus oma rahva ees,
kuid öisel ajal leegina
ta näitas läbi kõrbe teed.

Siis kiiduhümni laulsid kõik
ja Siion hõiskas rõõmuga.
See oli kogu rahva võit,
kes pääses taeva abiga.
Nüüd aga unustanud meid
Jehoova, võtnud oma väe.
Me üksi käime raskeid teid
ja taeva märke me ei näe.

Jehoova, näita meile end,
las paista päike meie teid,
las kuulutada pilvelend
meil' rõõmsaid taevasõnumeld.
Ja sünges, pimedamas öös,
kui meie ümber uduving,
sa õpeta meid elus, töös,
et jõudu leiaks usklik hing.

Me tempel hävinenud nüüd,
nii palju vaeva talume,
su poole kerkib hädahüüd
ning oiged tumma valu sees.
Sa ütlesid ka ise nii:
«Teilt ohvreid eal ei võta ma.
Kes usub, oma hinge viib
mu templi varju puhtana.»
406
Kui Rebekka vaga laul vaikusse suri, kordus koputus uksele. «Sisse,» ütles neiu, «kui oled sõber, ja kuigi oled vaenlane, pole' mul ometi võimalust sinu sisseastumist takistada.»

«Mina olen, Rebekka,» kostis Brian de Bois-Guilbert tuppa astudes, «kas sõber või vaenlane, see peab seU guma meie jutuajamisest.»

Hirmunult tõmbus Rebekka kaugemasse nurka mehe eest, kelle ohjeldamatut kirge ta pidas oma õnnetuse põhjuseks. Ta otsustas viimase võimaluseni taganeda, kuid siis ka kindlasti enese kaitseks välja astuda. Neiu ajas end uhkelt sirgu nagu see, kes kallaletungimist ei provotseeri, kuid kes on ometi valmis kogu jõuga ründajat tagasi tõrjuma.

«Sul pole põhjust mind karta, Rebekka,» ütles templi-rüütel, «või õigemini — vähemalt nüüd pole sul selleks põhjust.»

«Mina ei karda ju teid, sir rüütel,» vastas Rebekka, kuigi tema kiire hingamine oli vastuolus tema vaprate sõnadega. «Minu usk on kindel ja ma ei karda teid.»

«Sul pole selleks põhjustki,» lausus Bois-Guilbert tõsiselt. «Minu endisevhullumeelse kire pärast ei tarvitse teil hirmuda. Ka on vahid lähedal, kelle üle mul pole võimust. Nemad peavad su surma saatma, Rebekka, kuid nad ei luba, et sind teotatakse, kui mina ka tahaksin seda teha oma hullumeelsuses, sest niisugune tegu oleks hullumeelsus.»

«Taevale tänu,» õhkas juuditüdruk, «surm on kartus-1 test siin kurjuse koopas kõige väiksem.»

«Jah,» nõustus templirüütel, «surmamõttega harjuvad julged hinged kergesti, kui oodatav surm on äkiline; Piigipiste ja mõõgahoop tähendaksid mulle vähe! Niisamuti ei tee sulle hirmu hüpe peadpööritavast kõrgusest või pistoda-löök, kui seda võrrelda häbiga. Pane tähele, võib-olla on minu arusaamine aust sama fantastiline kui sinu oma ja me mõlemad oskame selle eest surra.»

«Õnnetu meesj» ütles Rebekka, «kas tõesti olete te ehk valmis oma j elu mängu panema usu pärast, mida teie kaine mõistus ei saa tunnistada? Kas te tahate

407

vahetada oma varandust millegi vastu, mis ei saa asendada eluleiba? Kuid minuga on lugu teisiti. Teie otsus võib kõikuda inimeste arvamiste metsikutel ja muutlikel voogudel, kuid minu oma on aastasadade kaljul ankrus.»

«Tasa, tüdruk,» hüüdis templirüütel, «niisugused sõnad aitavad praegu vähe. Sina ei ole määratud surema äkki ja kergesti, nagu seda ihaldavad viletsad ja soovivad armetud. Sa pead surema pikkamisi, piineldes, nagu seda inimeste saatanlik silmakirjalikkus peab ko-haseks neile, keda süüdistatakse sinule etteheidetud kuritöös.»

«Ja kui see peaks minu saatus olema,» kostis Re-bekka, «kes on siis selle põhjuseks? Kindlaslr ainult see. kes mu' toore isikliku kire pärast siia lõi ja kes nüüd varjatud sihiga püüab mulle liialdades kirjeldada mind ootavat viletsat saalust.»

«Ära arva,» ütles templirüütel, «et ma olen sinu nende kätte andnud. Heameelega kaitseksin ma sind selle hädaohu vastu oma rinnaga, nagu ma seda juba tegin, varjates sind noolte eest, mis muidu oleksid sind tingimata tabanud.»

«Kui teie eesmärgiks oleks olnud süütu inimese aus kaitsmine,» kostis Rebekka, «siis oleksin ma leid selle hoole eest tänanud. Nüüd aga olete te oma teenet nii tihti toonitanud, et ma võin öelda: minu elu ei vääri selle päästmise eest nõutavat tasu.»

«Jäta oma etteheited, Rebekka.» nõudis templirüütel. «Mul on niigi küllalt põhjust kurvastuseks ja ma ei taha, et sinu etteheited seda veel suurendaksid.»

«Mis on siis teie eesmärk, sir rüütel?» küsis juut. «Ütle lühidalt. Kui te ei tulnud selleks, et imetleda neid piinu, mida te ise põhjustasite, siis kõnelge ja. jätke mind, olge

hea, Därast seda üksinda. Samm aja ja igaviku vahel on lühike, kuid kohutav ja mulle on jäänud veel ainult mõned silmapilgud selle vastu valmistumiseks.»

«Ma näen, Rebekka,» ütles Bois-Guilbert, «et sa ikka veel veeretad süükoorma oma õnnetuse pärast minu kaela, kuna atra mina selle õnnetuse liieameelega oleksin kõrvale juhtinud.»

«Sir rüütel,» vastas Rebekka, «ma ei tahaks etteheiteid

teha, aga mis on kindlam, kui et minu surma põhjuseks on teie taltsutamatu kirg?»

«Sa eksid, eksid,» kostis templirüütel ruttu, «kui sa süüdistad mind selles, mida ma ei suutnud ette näha ega ka ära hoida. Oleksin ma ometi võinud selle taadi-tudikese tulekut aimata, kes oma hullumeelse tuhina ja askeetliku enesepiinamise tõttu saab narridelt kiita ning on tõusnud kõrgemale oma väärtusest, kõrgemale kainest mõistusest, minust ja sajast teisest meie ordu-vennast, ke'<!e mõtted ja tunded on vabad töntsidest ja fantastilistest eelarvamistest!»

«Ja^ ometi,» lausus Rebekka, «mõistsite teie ühes teistega minu üle kohut, minu üle, keda te teadsite olevat täiesti süütu. Te lasksite mind hukka mõista ja kui ma õieti aru sain, peate teie oma sõjariistadega minu süüd tõendama ja minu karistust kindlustama.»

«Kannatust, tüdruk.» ütles templirüütel. «Ükski rahvas ei tea paremini kui sinu oma, et pead end aja järgi seadma ja nõnda oma laeva juhtima, et isegi vastutuulest tulu oleks.»

«Kahetsemisväärt olgu see tund,» hüüdis Rebekka, «mis õpetas iisraeli nõnda talitama! Aga hädad painutavad südant nagu tuli kõva rauda ja need, kes pole enam iseenda valitsejad ega oma riigi vabad alamad,, peavad küürutama võõraste ees. See on meie needus, sir rüütel, mida oleme kahtlemata teeninud endi ja oma isade üleastumistega. Aga teie, kes te oma vabaduse ja sünniõigusega uhkustate, kui palju madalamale olete küll langenud teie, kes te kummardate teiste eelarvamiste ees ja salgate oma tõekspidamisi!»

«Sinu sõnad on kibedad, Rebekka,» ütles Bois-Guilbert kärsitult mööda tuba sammudes, «aga mina ei tulnud selleks siia, et sinuga etteheiteid vahetada. Tea, et Bois-Guilbert ei tagane ühegi mehe ees. kuigi ta asjaolude sunnil ajuti oma valitud teelt kõrvale kaldub. Tema tahtmine on kui mägestikujõgi, mida kalju võib pisut teelt kõrvale kallutada, kuid mida miski ei suuda takistada mereni jõudmast. Kirjatäht, mis sulle nõu andis võitlejat nõuda, ei võinud ju ometi kelleltki muult tulla kui vaid Bois-Guilbertilt. Kelles muus oleksid saa võinud sellist huvi äratada?»

«See on ainult üürike surma edasilükkamine,» kostis Rebekka, «millest mulle on vähe kasu. Oli see kõik, mida te võisite teha inimese heaks, kellele te muret olete toonud ja kelle te olete viinud haua äärele?»

«Ei, tüdruk,» vastas Bois-Guilbert, «see polnud kõik, mida ma kavatsesin. Kui asja poleks sega*nud see fanaatiline tudike ja too narr Goodalricke, kes templirüütlina paistab tahtvat mõelda ja otsustada ilmalike seaduste põhjal, siis oleksid kaitsja kohused usaldatud mõnele lihtsale orduvennale ja mitte pretseptori hooleks. Ning siis oleksin mina ise — sest niisugune oli minu kavatsus — pasuna puhumise peale võitlusväljale ilmunud, muidugi rändrüütlina, kes otsib juhust, et oma-kilpi ja oda proovida. Ja kui Beaumanoir oleks kaks või isegi kolm rüütlit võitlejaks valinud, oleksin ma ometi nad kõik ainukese odaga sadulast maha paisanud. Nõnda oleksin tõestanud, Rebekka, sinu süütust, ning siis oleksin võidu eest tasu määramise usaldanud sinu tänulikkuse hoolde.»

«See on ainult tühine suurustamine,» ütles Rebekka, «kiitlemine sellega, mis te oleksite teinud, kui teisiti talitamine poleks kohasem tundunud. Teie võtsite minu kinda vastu ja minu võitleja, kui minusugune mahajäetud olevus üldse veel kedagi võib leida, peab võitlusväljal teie odale vastu astuma, ometi püüate te ennast "eel minu sõbraks ja kaitsjaks teha!»

«Sinu sõber ja kaitsja,» lausus templirüütel tõsiselt, «tahan ma ikkagi olla. Kuid pane tähele, et seejuures ähvardab mind suur oht ja ma panen oma au mängu. Sellepärast ära laida mind, kui ma enne seda esitan oma tingimused. Ma ju riskeerin juuditüdruku eest kõigega, mis on mulle kallis.» «Rääkige,» ütles Rebekka, «ma ei mõista teid.» «Hea küll siis,» nõustus Bois-Guilbert, «mina tahan sinuga sama otsekoheselt rääkida, nagu teeb seda pihi-laps oma pihiisaga. Rebekka, kui ma võitlusväljale ei ilmu, siis kaotan oma au ja seisuse, kaotan selle, millega hingab minu rind, kaotan oma vendade austuse ja lootuse tõusta kunagi sellele kõrgele kohale, kus asub praegu vagatseja tudike Lucas de Beaumanoir, tõusta võimu juurde, mida mina hoopis teisiti tarvitaksin kui

tema. Niisugune on kindlasti minu saatus, kui ma sõjariistadega sinu kaitsja vastu välja ei ilmu. Neetud olgu Goodalricke, kes mulle selle lõksu seadis ja kahekord-selt olgu neetud Albert de Malvoisin, et ta mind takistas seda kinnast näkku viskamast ebausklikule, tudike-sele, kes võis pealt kuulata nii pööraseid süüdistusi sinusuguse ausameelse ja kena olevuse vastu.»

«Milleks need suured sõnad ja meelitused?» vastas Rebekka. «Teil oli valida süütu naisterahva verevalamise ja oma maiste lootuste vahel. Milleks neid veel segi ajada? Te olete juba valinud.»

«Ei, Rebekka,» kostis rüütel pehmemal toonil ja nihkus neiule lähemale, «mina pole veel valinud. Ei, pane tähele, mis ma ütlen, sina pead valima. Kui ma ilmun võitlusväljale, siis pean ma oma nime ja sõjariistade au kaitsma, ja kui ma juba kord seda teen, siis sured sina tuleleegis, ilmugu sulle võitleja või mitte, sest pole ju olemas ainustki rüütlit peale Richard Lõvisüdame või tema armualuse Ivanhoe, kes suudaksid minuga võidelda. Ivanhoe, nagu sa väga hästi tead, ei jaksa praegu raudriiet kanda ja Richard on võõral maal vangis. Nõnda siis — kui ma ilmun, siis sa sured, olgugi et su ilu võiks mõne tulipea sinu kaitseks võitlusväljale kihutada.»

«Ja mis aitab selle tõsiasja nii sage kordamine?» küsis Rebekka.

«Palju,» vastas templirüütel, «sest sina pead õppima oma saatust igast küljest vaatama.»

«Hea küll, siis pöörake lehel teine külg,» ütles Rebekka, «ja laske mind ka seda vaadata.»

«Kui ma ilmun sinna saatuslikule võitlusväljale,» seletas Bois-Guilbert, «siis saab sinule osaks pikaldane ja hirmus surm, mille piin on teise ilma piinade sarnane. Aga kui ma ei ilmu, siis olen ma häbistatud rüütel, kes on kaotanud oma au ja keda süüdistatakse ühenduses Uskmatu ja nõiaga. Kuulus nimi, mis on minu läbi veel kõrgemale tõusnud, muutub häbiks ja naeruks. Ma kaotan oma kuulsuse, kaotan oma au, kaotan lootuse või-mule, mida keisridki harva saavutavad. Ma ohverdan vägeva auahnuse, ma hävitan plaanid, mis olid kõrged nagu need mäed, mille kohta paganad ütlevad, et sealt

olnud kord võimalik peaaegu taeva pääseda, kuid ometi, Rebekka,» jätkas rüütel neiu jalge ette langedes, «ohverdaksin ma selle suuruse, loobuksin sellest kuulsusest. Ütleksin

enese lahti sellest võimust, mis on peaaegu juba käega haarata, kui sa ainult tahaksid öelda: Bois-Guilbert, mina võtan sinu oma armsamaks vastu.»

«Ärge mõelge niisuguseid rumalusi, sir rüütel,» vastas Rebekka, «vaid rutake asevalitseja, kuninganna-ema ja prints Johni juurde. Võimatu oleks uskuda, et nemad Inglise krooni au kaitstes lubaksid teie suurmeistril nõnda talitada. Nõnda muretseksite te mulle kaitset ilma enese poolt ohvrit toomata või ilma et te saaksite enesele õigust minult tasu nõuda.»

«Nendega ei taha ma tegemist teha,» ütles rüütel ikka veel neiu kleidist kinni hoides. «Ma räägin ainult sinuga. Ja mis ometi takistab sinu valikut? Mõtle ometi,, ma pole ju ometi mõni kurivaim! Surm on ju veel halvem ning just surm ongi minu võistleja.»

«Neid halbu asju ma ei kaalu,» kostis Rebekka, kes-küll kartis rüütlit ärritada, kuid polnud siiski valmis tema kirele järele andma, isegi mitte head nägu näitama. «Olge ometi mees, olge kristlane! Kui teie usk tõepoolest nõuab halastust, millest räägib rohkem teie keel kui teod, siis päästke mind sellest hirmsast surmast*; ilma et te nõuaksite selle eest tasu, mis muudaks, teie teo lihtsaks vahetuskaubaks.»

«Ei, tüdruk,» hüüdis uhke templirüütel üles karates,, «nii kaugele ei saa sa mind viia! Kui ma oma praegusest kuulsusest ja tulevasest aust pean loobuma, siis teen seda ainult sinu pärast ning me neame siis ka üheskoos põgenema. Kuula mind. Rebekka,» jätkas ta jällegi pehmendatud toonil. «Inglismaa. Euroopa — see pple veel koeu maailm. Leidub veel maid. kus me võiksime tegutseda ning kus leiduks ruumi isegi minu auahnusele. Me läheme Palestiinasse minu sõbra Con-radi, markii of Montserrat' juurde, kes on tühistest eelarvamistest sama vaba kui minagi. Ennem liitume Sala-diniga, kui kannatame nende vagatsejate irvitamist, keda me vihkame. Ma loon uued teed suurusele,» rääkis ta, astudes pikkade sammudega üle toa. «Euroopa peab veel selle mehe astumist kuulma, kelle ta oma poegade

412

juurest minema peletas! Need miljonid, keda Euroopa siit rislisõitjatena tappa saadab, ei suuda Palestiina kaitsmiseks palju teha, paljude tuhandete saratseenlaste mõõgad ei suuda nii sügavale selle maa sisse lüüa, mille pärast rahvad võitlevad, kui minu ja mu kaaslaste tugevus ning kavalus, kes selle vana vagatseja kiuste liituvad minuga nii kurjas kui heas. Sina saad kuningannaks, Rebekka! Karmeli mäele asetame selle trooni, mille mina sinule võidan ja mina vahetan oma ammuigatsetud ametikepi kuninga skeptri vastu!»

«Unistus,» lausus Rebekka, «tühine öine nägemus, mis isegi siis, kui see oleks reaalne, mu meeli ei eru-taks. Küllalt juba sellestki, et ma ei taha sinu loodetavat võimu jagada. Pealegi hindan ma liiga sügavasti usku ja isamaa-armastust, et võiksin austada seda, kes on valmis kõik need köidikud endast ära heitma ja salgama maha ordu, kelle vannutatud liikmeks ta on, kire pärast, mis on süttinud võõra rahva tütre vastu. Ärge määrake minu vabastamise eest hinda, sir rüütel! Ärge müüge suuremeelset tegu, kaitske rõhutuid halastusest, mitte aga kasu pärast. Minge Inglismaa trooni juurde, Richard võtab tingimata kuulda minu kaebust nende julmade inimeste peale.»

«Ei iial lähe ma sinna, Rebekka!» kostis templirüütel ägedalt. «Kui ma oma ordust loobun, siis teen seda ainuüksi sinu pärast. Auahnus jääb mulle ikkagi alles,' kuigi sa mu armastuse tagasi lükkad. Mõlemast ei taha ma ilma jääda. Richardi ees kummarduda? Tema uhkelt südamelt midagi paluda? Ei kunagi, Rebekka, heida ma templiordut selle mehe jalge ette. Ma võin ordust lahku lüüa. mitte aga teda alandada või ära anda.»

«Siis olgu jumal mulle armuline,» ütles Rebekka, «sest inimestelt pole enam abi loota!»
«Nõnda see on,» nõustus templirüütel, «sest ole nii uhke kui tahes, aga minus oled sa omale paraja vastase leidnud. Kui mina kord juba oma odaga võitlus-väüale ilmun, siis ära mõtle, et mingi inimlik tunne vöiks takistada mind oma jõudu näitamast. Ja mõtle siis oma saaluse peale: surra koledat surma nagu kõige halvem kurjategija, hävineda nilpavates tuleleekides, jällegi laiali pillatud saada elementideks, millest sinu imekaunis
413
ihu on nii. salapäraselt koostatud. Mitte midagi ei pea sinu ilusast kehast järele jääma, mille kohta võidaks liigutatult öelda, et see on kord elanud ja liikunud! Rebekka, ükski naine ei suuda niisugusele tulevikule silma vaadata ja sa võtad mind' tingimata kuulda.»
«Bois-Guilbert,» vastas juuditüdruk, «te ei tunne naise südant või te olete ainult nendega kokku puutunud, kes on oma paremad tunded juba kaotanud. Kinnitan teile, uhke templirüütel, et ka kõige metsikumates lahingutes pole te rohkem oma kiidetud vaprust ilmutanud, kui on seda teinud naine või kui nõuab seda armastus ja kohusetunne. Minagi olen naine," kes on õrnusega harjunud. Olen pelglik ja tundlik valude vastu, aga kui me kord astume oma saatuslikule võitlusväljale, teie võitlema, mina kannatama, siis olen ma kindel, et minu julgus tõuseb kõrgemale teie omast. Elage hästi, enam ei kuluta ma teiega sõnu! Aega, mis on Jakobi tütrele jäänud maa peal elada, tuleb teisiti kulutada. Ma pean trööstija leidma, kes on küll oma näo varjanud rahva eest, kuid ei sule kunagi oma kõrvu selle hüüde ees, kes otsib teda tões ja vaimus.»
«Nõnda siis lahkume?» lausus rüütel üürikese aja pärast. «Oleks ometi taevas andnud, et me kunagi poleks teineteist kohanud, või et sina oleksid olnud kõrgest soost ning usu poolest kristlane! Ei, taeva nimel, kui ma sind vaatan ja selle peale mõtlen, kus ja kuidas me jällegi peame kokku saama, siis sooviksin olla üks sinu alandatud rahva poegadest, sooviksin oda ja kilbi asemel ainult veksleid ja seekleid puutuda, sooviksin kummardada iga väikese ülemuse ees, kuna minu pilk oleks kohutav ainult võlglastele. Seda kõike sooviksin ma, Rebekka, et aga sinu läheduses olla ja pääseda sellest osast, mis mul on sinu surmas.»
«Te kirjeldate juute niisugustena, nagu teietaoliste tagakiusamine on nad teinud. Taeva viha on nad kodumaalt laiali pillanud. Ainult usinus, mida neilt pole veel võetud, on avanud neile tee mõjule ja võimule. Lugege jumala rahva ajalugu ja ütelge muile siis, kas need, kelle läbi Jehoova niisuguseid imetegusid rahvaste keskel tegi, on ainult viletsad liiakasuvõtjad? Ja
414
teadke, uhke rüütel, et meie rahva seas leidub nimesid, kelle kõrval teie kiidetud põhjamaa ülimused on kui kõrvitsad seedripuude kõrval, nimed, mis ulatuvad selle ajani tagasi, millal jumalik halastus ise alles keerubite vahel istus, ja kes on pärinud oma hiilguse mitte mõnest maisest vürstist, vaid sellelt kohutavalt häälelt, kes kogus nende esiisad kord jumala palge ette. Niisugused olid Jakobi soo vürstid.»
Puna tõusis Rebekkale palge, kui ta oma rahva endist hiilgust ülistas, aga neiu kahvatas jälle, kui ta ohates lisas: «Niisugused olid juuda vürstid, aga neid ei ole enam! Nad tallati maha nagu niidetud rohi ja,segati tee-tolmuga. Kuid nende seas leidub veel niisuguseid, kes oma kõrgele soole häbi ei tee ja üks neist on Adonikami poja Isaaci tütar. Elage hästi! Ma ei kadesta teie verega võidetud au, ma ei kadesta teie barbarlikku põlvnemist põhjamaa paganatest, ma ei kadesta teid ka teie usu pärast, mis on alati teil suus, kuid mida ei leidu teie südames ega tegudes.»

«Taeva nimel, mind valdab mingisugune nõiavõim,» lausus Bois-Guilbert. «Peaaegu olen välmis uskuma selle rumala tudikese juttu. Sinust lahkumine on niivõrd raske, et see pole loomulik. Kena olevus,» ütles ta aupaklikult neiule lähenedes, «sa oled nii noor, nii ilus ja julge! Ja ometi saadetakse sind surma, teotavalt ja piinavalt. Kes ei nutaks sind taga? Pisar, mis on olnud1 võõras minu silmale kahekümne aasta jooksul, veereb mu palgele sind vaadates. Kuid see peab sündima, miski ei või sinu elu päästa. Sina ja mina oleme ainult pimedad tööriistad saatuse käes, mis meid edasi kihutab nagu kaht laeva, kuni nad tormis- kokku põrkavad ja hukkuvad. Anna mulle andeks ja lase meid vähemalt sõpradena lahkudagi. Asjata olen sinu meelekindluse peale tormi jooksnud ja minugi otsus seisab vankumatult nagu saatuse paratamatud seadused.»

«Nõnda koormavad inimesed oma metsikute kirgedega saatust,» tähendas Rebekka. «Kuid ma annan teile andeks, Bois-Guilbert, kuigi olete minu surmas süüdi. Teie võimsas meeles leidub ka suursugusemaid jooni, kuigi see sarnaneb laisa inimese aiaga: seal lokkab umbrohi-mis lämmatab ilusad ja terved õied.»

415

«Jah,» nõustus rüütel, «mina olen, nagu sa ütled, Rebekka, taltsutamatu, metsik ja uhke nende tühiste narride ja kavalate vagatsejate keskel, kus olen oma tugevusega omandanud silmapaistva paiga. Noorest põlvest peale olen ma olnud lahingute laps, kõrge oma püüetes ja püsiv ning paindumatu nende poole rühkides. Niisuguseks ma peangi jääma — uhkeks, paindumatuks ja muutumatuks. Seda tahan ma maailmale tõendada. Aga kas sa annad mulle andeks, Rebekka?»

«Samuti nagu ohver oma timukale andeks annab.»

«Ela siis hästi,» ütles lemplirüütel ja lahkus kambrist.

Pretseptqr Albert ootas kärsitult kõrvaltoas Bois-Guil-berti tagasitulekut.

«Sa jäid kauaks,» alustas ta. «Kärsituses ootasin sind nagu hõõguvatel sütel. Mis oleks sündinud, kui suurmeister või tema nuuskur Conrad oleks siia tulnud? Oleksin pidanud oma vastutulelikkuse eest kallilt maksma. Kuid mis sul viga on, vend? Su jalg komistab, su pilk on must kui öö. Oled sa haige, Bois-Guilbert?»

«Olen terve,» vastas templirüütel, «samuti nagu see vilets, kes tunni aja pärast peab surema. Kuid püha risti nimel, ei, ma pole pooltki nii terve, sest leidub nii mõnigi, kes heidab endast elu nagu kulunud riidetüki. Taeva nimel, Malvoisin, see tüdruk on tõepoolest minult mehisuse võtnud. Olen juba valmis suurmeistri juurde minema ja talle näkku ordut needma. Tahan sellest metsikust vägivallast loobuda, mis ta mulle peale pani.»

«Sa oled hull,» vastas Malvoisin. «Nõnda võid sa enese täiesti hävitada, kuid ometi ei saa sa päästa seda juuditüdrukut, kellel on sinu silmis nii kõrge väärtus. Beaumanoir nimetab sinu asemele teise orduvenria oma otsust kaitsma ja hukkamõistetu sureb sama kindlasti, nagu oleksid sina oma kohustust läitnud.»

«See pole õige! Ma ise võtan sõjariistad tema kaitsmiseks kätte,» vastas templirüütel kõrgilt. «Ja kui ma seda teen, siis ei leidu kogu ordus ühtegi, kes julgeks minu oda ees seista.»

«Aga sa unustad,» ütles kaval nõuandja, «et oma hullu kavatsuse teostamiseks puudub sul aeg ja ka võimalus.

416

Mine Lucas Beaumanoiri juurde ja ütle talle, et sa loobud oma tõotusest, küllap me siis näeme, kui kauaks see võimukas vanamees su veel vabaks jätab. Vaevalt saad oma jutu

ära rääkida, kui vedeled juba sada jalga maapinnast madalamal pretseptooriumi vangikeldris, et ordut reetnud rüütli protsessi oodata. Aga kui ta jääb oma arvamise juurde, et sa oled nõiutud, siis saad sa peagi kuskil kauge kloostri mungakambris õlg-aset, ahelaid ja pimedust maitsta, kus sind pealegi veel kurjade vaimude väljaajamisega piinatakse ja õnnistatud veega kastetakse, et sind deemonist vabastada. Sa pead võitlusväljale ilmuma, Brian, või sa oled kadunud

ja auta mees.»

«Ma põgenen,» lausus Bois-Guilbert, «põgenen kuhugi kaugele maale, kuhu hullustus ja fanatism pole veel omale teed leidnud. Minu abiga ei tohi tilkagi selle üleva olevuse verd valada.»

«Sa ei saa põgeneda,» ütles pretseptor, «sinu hullustus on kahtlust äratanud ja sind ei lubata pretseptoo-riumist lahkuda. Mine tee proovi, mine värava ette ja käsi sild maha lasta, küllap sa siis näed, mis vastuse sa saad. Sa võid teha näo, nagu oleksid sa üllatatud ja solvatud, kuid see ei aita midagi. Ja kuigi sul õnnestuks põgeneda, mis oleks selle tulemus? Sinu vapp murtaks puruks, sinu suguvõsa kaotaks au ja sina ise oma seisuse. Mõtle selle peale. Kuhu peavad sinu vanad sõbrad oma silmad panema, kui Brian de Bois-Guilbert, templiordu parem oda, rahva needmiste saatel ususalgajaks kuulutatakse? Missugune kurbus valitseks Prantsusmaa kuningakojas! Missuguse rõõmuga kuuleks kõrk Richard seda uudist, et rüütel, kes Palestiinas temale tugevasti peale käis ja peaaegu tema sära tumestas, on kaotanud kuulsuse ja au juuditüdruku pärast, keda ta isegi selle kalli ohvriga ei suutnud päästa.»

«Malvoisin,» kostis rüütel, «tänan sind. Sa puudutasid keeli, mis minu südames kõige kergemini vastukaja leiavad. Tulgu mis tuleb, aga Bois-Guilbert ei taha kunagi oma nime siduda mässumeelsusega. Annaks jumal, et Richard või mõni tema armualune välja ilmuks! Kuid võitlusväli jääb tühjaks — keegi ei söanda piiki tõsta süütu kadunu kaitseks!»

417

«Seda parem sinule, kui see nõnda oleks,» ütles pretseptor. «Kui ühtegi võitlejat ei ilmu, siis ei sure see tüdruk sinu läbi, vaid suurmeistri otsuse tagajärjel, kelle peale langeb kogu laitus, mida tema ise aga kiituseks ja auasjaks peab.»

«õige,» nõustus Bois-Guilbert, «kui ükski võitleja ei ilmu, siis olen mina kogu mängus kõrvaline kuju, kes istub küll hobuse seljas võitlusväljal, kuid kes ei võta sündmusest osa.»

«Ei võta osa,» kinnitas Malvoisin, «rohkem kui püha Jüri kuju, kui teda mõnes rongkäigus kaasas kantakse.»

«Hea küll, ma loobun oma otsusest,» lausus templi-rüütel kõrgilt. «Tüdruk põlgas mu, tõukas mu" tagasi, alandas mind! Ja miks peaksin siis mina kogu oma au temale ohverdama? Malvoisin, ma ilmun võitlusväljale.»

Neid sõnu öeldes lahkus templirüütel.ruttu toast, pret-septor astus talle järele, et teda silmas pidada ja teda tema otsuses toetada. Bois-Guilberti heast nimest oli ka Malvoisin huvitatud. Ta lootis Bois-Guilbertilt toetust, kui too ükskord suurmeistri ametikepi pihku saab, rääkimata sellest, mida lubas talle Mont-Fitchet, kui ta õnnetu Rebekka hukkamõistmist aitab teostada. Kuigi Malvoisinil oma sõbra paremate tundmustega võideldes kõik need eelised olid, mis langevad osaks kavalale, rahulikule ja omakasupüüdlikule iseloomule, mehe kõrval, keda vapustavad tugevad kired, pidi ta ometi kogu oma kunsti tarvitusele võtma, et Bois-Guilberti kord tehtud otsuses kinni

hoida. Väsimatult pidi ta oma ametivenda silmas pidama, et too ei ka,tsuks oma põgenemismõtet teostada ja et ta suurmeistriga kokku ei puutuks, sest muidu oleks võinud tema vahekord ülemusega hukka minna. Aeg-ajalt kordas ta uuesti oma argumente, millega ta püüdis väita, et võitlusväljale ilmudes ei kiirusta ega kahjusta Bois-Guilbert kuidagi Rebekka kurba saatust, küll aga valib ta nõnda ainsa tee, mis teda ennast võib päästa au kaotamisest ja häbist.

NELJAKÜMNES PEATÜKK

Kadugu varjud! Richard jälle on siin!
Shakespeare, «Richard III».

Kui Must rüütel — on tarvilik, et me jällegi pilgu tema käekäigule heidame — õilsa röövli kohtamistamme alt lahkus, läks ta otseteed lähemasse väikesesse kloostrisse, mida nimetati püha Botolphi prioraadiks ja kuhu oli viidud haavatud Ivanhoe ustava Gurthi ja suuremeelse Wamba valve all. Asjatu oleks praegu kõnelda sellest, mis oli vahepeal Ivanhoe ja tema vabastajaga sündinud, jätkub sellest, et tähendame: käskjalad saadeti pärast tõsiseid läbirääkimisi mitmesse suunda välja ja järgmisel hommikul asus Must rüütel teele, Wamba teejuhina kaasas.

«Coningsburghis, lahkunud AthelstaneM lossis, kus sinu isa oma suursuguse sugulase matuseid peab, saame jällegi kokku,» ütles Must rüütel lahkudes Ivanhoele. «Tahaksin heameelega teie saksi sugulasi koos näha, sir Ivanhoe, et oleks võimalik nendega lähemalt tutvuda. Ka sina ilmud sinna ja minu esimeseks ülesandeks on sind sinu isaga lepitada.»

Nende sõnadega jättis ta Ivanhoe südamlikult jumalaga. Haavatu avaldas tungivat soovi oma vabastajaga kaasa minna, kuid Must rüütel ei tahtnud sellest kuuldagi.

«Puhka veel see päev. Vaevalt on sul hommegi jõudu reisimiseks. Mina ei taha peale ausa Wamba kedagi endale teejuhiks, sest tema võib, nagu minu tuju nõuab, kas preestrit või narri mängida.»

«Ja mina,» nähvas Wamba, «tahan teid kõigest südamest teenida. Heameelega lähen AthelstaneM matusele, et näha, kas toidud on ka küllalt rikkalikud. Vastasel korral tõuseb ta veel surnust üles ja pragab koka, lauaülema ning viinakallaja läbi, ja seda oleks juba tore pealt näha. Igatahes, sir rüütel, tahan ma loota teie vapruse peale, kui Cedricult andeks paludes narrus mu nahka ei suuda päästa.»

419

«Kuidas võiks minu napp vaprus seal midagi korda saata, kus sinu hiilgav naligi juba üles ütleb, sir narr,» vastas rüütel.

«Nali, sir rüütel,» kostis narr, «suudab palju. Tema on väle, teravmeelne kelm, kes tunneb oma naabri nõrku külgi ja oskab rahulikku sadamat leida, kui selle kirelained liiga kõrgelt käima hakkavad. Vaprus on aga tüse poiss, kes purustab kõik: Tema läheb vastu tuult ja laineid ning jõuab ometi edasi ja sellepärast, tubli sir rüütel, kuna mina oma isanda meeleolu head ilma kasutan, loodan ma, et teie seal tõusva tormi ajal oma jõudu pingutate.»

«Sir Krampluku rüütel, kui. te tahate, et teid" nõnda nimetatakse,» ütles Ivanhoe, «ma kardan, et olete endale tüütava ja lobiseva narri teejuhiks valinud. Kuid ta tunneb siin

metsas iga-rada nagu. kõige vilunum jahimees, kes siin sageli liigub, ja pealegi on ta veel, nagu te isegi juba nägite, kindel kui teras.»

«Oskab ta mulle teed näidata,» vastas rüütel, «siis ei pane ma sugugi pahaks, kui ta püüab seda ka lõbusaks teha. Ela hästi, hea Wilfred. Annan sulle veel kord nõu, mitte enne homset teele asuda.»

Nõnda öeldes ulatas ta Ivanhoele käe, kes selle oma huultele surus, jättis prioriga jumalaga, kargas sadulasse ja sõitis ühes Wambaga minema. Ivanhoe saatis neid silmadega, kuni mõlemad kadusid metsa varju ja läks siis tagasi kloostrisse.

Kuid varsti pärast hommikupalvust kutsus ta priori enda juurde. Vanamees tuli peagi ja päris erutatult rüütli tervise üle.

«On parem,» kostis rüütel, «kui loota julgesin. Kas oli haav kergem, kui verejooks laskis arvata, või on see palsam imet teinud. Mul on tunne, nagu võiksin juba oma raudriiet kanda, ja seda parem, sest minus tõusevad mõtted, mis ei lase mind kauem tegevuseta jääda.»

«Hoidku pühakud,» hüüdis prior, «et Saksi Cedricu poeg enne siit kloostrist ei lahkuks, kuni ta haavad on paranenud! Teda nõnda lahkuda lasta oleks meie seisusele häbiks.»

«Ma ei sooviks kunagi teie lahke katuse alt lahkuda, auväärne isa,» ütles Ivanhoe, «kui ma end küllalt tugevana

420

ei tunneks või kui ma poleks sunnitud seda teekonda ette võtma.»

«Ja mis võiks sundida teid nii äkki lahkuma?» küsis kloostriülem.

«Kas teie, auväärne isa, pole kunagi aimanud mingisuguse õnnetuse lähenemist, ilma et oleksite suutnud mõista selle aimuse põhjust?» küsis rüütel. «Kas teie meeled pole kunagi tumenenud, nagu sünnib maastikuga, millelt äkki tormikuulutav pilv päikesepaiste röövib? Ja kas teie ei arva, et niisugused aimused väärivad tähelepanemist nagu kaitsevaimu hoiatused läheneva hädaohu eest?»

«Võimatu oleks eitada,» kostis prior ja lõi risti ette, «et niisugused nähtused on olemas ja et nad on saadetud taeva poolt, kuid iga kord on neil näpunäidetel olnud mõni kõrgem ja selge eesmärk. Aga mis oleks teil kui haavatul sellest praegu kasu, kui te Mustale rüütlile järele ruttaksite, sest kallaletungi puhul ei suudaks te teda ometi kaitsta.»

«Prior,» ütles Ivanhoe, «teie eksite! Ma võin anda nii mõnegi hoobi neile, kes mulle kallale tungivad. Ja kui see ka nõnda ei oleks, on siis sõjariistad ainukesed abinõud, millega ma teda võiksin toetada? On ju väga hästi teada, et saksid ei armasta normanne ja kes võib öelda, mis sünnib, kui ta nendega kokku puutub silmapilgul, kus nende meeled AthelstaneM surma pärast on ärritatud ja nende pead tema peietest kuumad? Mina pean tema ilmumist nende sekka praegusel silmapilgul väga hädaohtlikuks ja ma oleksin valmis seda hädaohtu temaga jagama või teda sellest lunastama. Et see kergemini võiks sündida, paluksin teilt mõne hariliku sõi-duhobuse, kelle samm oleks vaiksem kui minu sõjaratsu oma.»

«Te saate minu tasakäija,» ütles auväärt kirikuteener, «ja ma sooviksin, et ta teid sama vaikselt sõidutaks nagu püha Albani abti ratsu. Kuid oma Malkini — nii nimetan ma teda — kiituseks võiksin öelda seda, et peale veiderdaja hobuse, kes võib munade vahel tantsida, ei või te kuskilt leida looma, kelle seljas teil nii mõnus ja rahulik oleks istuda kui minu Malkini seljas. Olen nii mõnegi jutluse tema seljas valmis mõelnud

421

oma kloostrivendade ja vaeste kristlikkude hingede õpetuseks.»

«Palun, auväärne isa,» ütles Ivanhoe, «laske oma Malkin kohe valmis panna ja saatke Gurth minu sõjariistadega siia.»
«Aga armas isand,» kostis prior, «paluksin teid selle peale mõelda, et Malkin on sõjariistadega sama vähe vilunud nagu ma isegi ja ma kardan, et ta teie rasket varustust ei suuda kanda. Oh, see Malkin on arukas loom, ma kinnitan teile, et ta ei taha mingit asjata raskust endale selga võtta. Laenasin kord kloostri-preestrilt «Fructus Temporumi»1 ja ma kinnitan teile, et Malkin ei liikunud enne paigast, kuni ma selle suure raamatu olin vahetanud oma väikese palveraamatu vastu.»
«Uskuge, püha isa,» ütles Ivanhoe, «mina ei taha teda liigse raskusega koormata, äga kui ta" minuga peaks tüli norima, siis seda halvem temale.»
Samal ajal kui Ivanhoe nii rääkis, pani Gurth talle jalga paari suuri kullatud kannuseid, mis võisid puiklevale hobusele peagi tõendada, et kõige parem on ratsutaja tahtmist täita.
Nähes neid suuri ja teravaid kannuseid, millega Ivan-hoed varustati, hakkas auväärt prior oma vastutulelikkust juba kahetsema ja hüüdis:
«Armas sir, äkki tuli mulle meelde, et minu mära kannuseid üldse ei kannata. Parem oleks, kui te ootaksite, kuni ma lasen oma karjamõisa valitsejalt rutem kui tunni jooksul mära tuua. See loom on kahtlemata vaikne, sest tema veab talvel meile hiiepuid ega saa põrmugi kaeru.»
«Tänan teid, auväärne isa, kuid ma jään teie esimese pakkumise juurde, sest Malkin tuuakse juba ukse ette, Gurth kandku minu varustust ja mis minusse puutub, siis olge kindel, et mina ei taha Malkinit liiga vaevata, nagu ka tema ei peaks minu kannatust proovile panema. Ja nüüd elage hästi!»
Ivanhoe astus kiiremini mööda treppi alla, kui ta seda oma haava tõttu lootis teha ja kargas sadulasse, et

Aegade vili. Lad. k. teos.

pääseda priori käest, kes nii kärmesti talle järele ruttas, kui tema tüsedus ja aastad seda vähegi lubasid, kord Malkinile kiitust lauldes, samas ka õpetades, kuidas temaga ümber käia.
«Tema on nii tüdrukule kui ka märadele kõige hädaohtlikumates aastates,» ütles vanamees oma nalja üle naerdes, «sest ta käib ainult viieteistkümnendat.»
Ivanhoe, kel oli muudki teha kui hobuse peale mõelda, laskis priori näpunäited ning naljad ühest kõrvast sisse, teisest välja ja kuna ta juba sadulasse oli hüpanud ning oma kannupoisil (nõnda nimetas Gurth ennast nüüd) käskinud enese ligi hoida, ratsutas ta Musta rüütli valitud teed mööda metsa, jättes priori kloostri väravate ette temale järele vahtima, kust see hüüdis:
«Püha Maria! Kui kärmed ja ägedad on need sõjamehed. Ma poleks pidanud Malkinit tema kätte usaldama, sest kui loomaga midagi juhtub, siis olen ma oma jooksvaga kadunud mees. Ja ometi,» lisas ta juurde, «kuna ma isegi ei jätaks oma vanu liikmeid hea Inglismaa tuluks kasutamata, siis võib ka Malkin ennast mängu panna. Ehk peavad nad ometi meie vana maja mõne kena kingituse vääriliseks või ehk saadavad nad vanale priorile uue vaikse ratsahobuse. Ja kui nad ka seda ei teeks — sest suured unustavad kergesti väikeste teened —, siis olen ma ka sellega rahul, et tegin, mis on õige. Aga nüüd on juba aeg vendi hommikueinele kutsuda. Ja ma arvan, et see kutse meeldib neile palju rohkem kui kellahelin hommikupalveks.»

Nõnda tatsas püha Botolphi prior tagasi refektooriumi, kus parajasti kala ja õlut lauale kanti. Hingeldades ja tähtsa näoga istus ta laua otsa munkade hommikueinet juhatama ja laskis nii mõnegi segase sõna langeda rikkalike kingituste kohta, mida kloostril olla oodata tema, priori teenete tõttu, missugune teade mõni teine kord kindlasti tähelepanu oleks äratanud. Aga kala oli tugevasti soolatud ja õlu kaunis kange ning nõnda olid vennad sedavõrd hoolsasti mugimisega ametis, et vaevalt oli kellelgi mahti kõrvu teritada. Samuti ei mõelnud keegi priori tähendussõnade üle lähemalt järele pärida, välja arvatud isa Diggory, keda piinas terav

hambavalu, nii et ta ainult ühe suupoolega võis jahvatada.

Samal ajal liikus Must rüütel oma teejuhiga läbi metsatihnikute edasi, ümisedes ajuti mõnd trubaduuri armulaulu, ajuti aga ergutades oma kaaslast lobisema, nii et nende mõttevahetus muutus laulu ja naljatuste seguks, millest tahaksime heameelega ka lugejaid pisut kuulda lasta. Nõnda siis kujutlege seda rüütlit. Nagu me teda juba kirjeldasime, on ta tugev ja pikk, laiade õlgadega, suure kondiga. Jõudsalt liigub ta edasi oma vägeva ratsu seljas, kes on raskuse kandmiseks nagu loodud. Rüütli näokaitse on üles tõstetud, et oleks kergem hingata, ainult alumine pool on suletud, et näojooni uudishimulikkude silmade eest varjata. Ometi on selgesti näha tugevad pruuniks põlenud põsed, samuti ka suured ja selged sinisilmad,, mis välguvad näovarju alt. Rüütli kogu hoiak avaldab muretut rõõmu ja julget enesekindlust — meeleolu, mis kunagi hädaohtu ei karda, kuid on ometi alati valmis sellele vastu astuma. Hädaoht on juba harjunud mõte, tavaline seltsiline sellele, kelle elukutseks on sõda ja ootamatud seiklused.

Narr kannab oma harilikku kirjut ülikonda, kuid viimased sündmused on sundinud teda vahetama oma puu-mõõga kõvera terasmõõga vastu- ning hankima kilbigi, mida ta oma elukutse peale vaatamata Torquilstone'i piiramisel osava meistrina kasutas. Tõepoolest seisab Wamba peaaju nõrkus ainult tema kerges ärritatavuseš, mis ei lase teda kauemat aega rahulikult paigal püsida või mingisugust kestvamat mõttekäiku jälgida. Mõne-minutilise ülesande võib ta aga väga hästi täita ja lühikesest jutuajamisest osa võtta. Sadulas kiigub ta vahetpidamata edasi ja tagasi, kaldub kord hobuse kaelale, siis laudjale, tõstab kord mõlemad jalad ühele poole külge, samas pöörab silmad saba poole, lühidalt — narr teeb tuhat ahvitempu, kuni tema hobune kannatuse kaotab ja ta sadulast rohu sisse maha paiskab, mis rüütlile palju nalja valmistab, kuigi ta pärast seda käsib oma kaaslast kindlamini sadulas istuda.

Sel silmapilgul, kui me nad tabasime, olid nad parajasti laulmisega ametis. Seda viisi, mida Krampluku rüütel kenasti laulis ja mida narr hoopis vale ja kareda

häälega kaasa kõõrutas, nimetati virelaiks ja see kõlas nõnda:

Rüütel

Anna-Marie, juba jõudnud on koit!
Anna, mu kallis, ju päikese loit
äratab linnud, sest algamas päev —
ära nüüd sinagi voodisse jää!
Anna, mu kallis, sa tõusma nüüd pead,
jahimees sarve ju huultele seab,
häälitseb lõbusalt taevas ja maa —
kuidas veel voodisse jääda sa saad?

Wamba
Oh Tybalt, mu Tybalt, las uinun ma veel,
sest magades alati rõõmus mu meel.
Ma voodis näen kaunist ja magusat und,
ei meeldi mul' seepärast virgumistund.
Mis sellest, et huikamas kütte on sarv,
mis sellest, et sädistab lindudeparv!
Ma seepärast unne nii meelsasti jään,
et sind, kulla Tybalt, ma temas ei näe!

«Kena laul,» ütles Wamba, kui nad olid lõpetanud, «ja ilus moraal, ma vannun oma narrimütsi nimel. Harilikult laulan seda laulu ikka koos oma sõbra Gurthiga, kes on nüüd jumala ja oma isanda abiga vabamees. Saime kord kere peale, sest laul kiskus meid sedavõrd kaasa, et me veel kaks tundi pärast päikesetõusu poolunes asemel lesisime ja laulda kõõrutasime. Sest ajast tunnen kontides alati valu, kui seda laulu kuulen. Ometi mängisin ma praegu Anna-Marie osa teie rõõmuks, armas sir.»

Naljahammas algas teist lugu, mingisugust naljalaulu, millega rüütel viisi tabades peagi ühines.

Rüütel ja Wamba
Põhjast, läänest ja lõunast kord tulid kolm meest,
nõnda jutustab vana laul,
et kosida Wycombe'i leske. See eest
nad väärisid kindlasti kiitust ja au.
Üks neist oli rüütel sealt Tynedale'i maalt —
nõnda jutustab vana laul —,
ja ta kiitles, et vana ta sugu on maal,
et lesele teeb ta suurt aadliaul
425
«Mu isa on aadlik, mu onu on lord,» —
nii algas ta kiideldes lesega juttu.
«Ja hertsogki minust võib saada veel kord.»
Kuid lesk ütles «ei» ja mees lahkus ruttu!

Wamba
Siis teine mees ütles, ta vapp on kui kalju —
nij jutustab edasi õpetlik laul —,
et Wales'ist ta pärit, et tiitleid tal palju,
ta tegevat lesele veel rohkem au.
«Mu tiitlid on Hugh, Morgan, Griffith ja David
ja Tudor ja Rhice,» nagu jutustab laul.
Lesk vastas: «Ma kardan, et sind endal" kaasaks ei soovi,
see minule kahjuks on liiga suur au.»
Kuid kolmas neist oli üks talumees prii —
nii jutustab viimaks see õpetlik laul.

Ta rahaga tuli ja lesega siis
läks paari, sest varandus oli tal aus.

Mõlemad
Ja aadlikud mõlemad lahkusid siit —
nii jutustab vana ja õpetlik laul.
Kuid talumees lese siis kodusse viis,
sest tema on pärinud võidu ja au.

«Heameelega tahaksin, Wamba,» ütles rüütel, «et meie kosutaja seal tamme all või tema kaplan, lõbus munk, seda julget vabameest ülistavat laulu kuuleksid.»

«Seda mina küll ei tahaks,» kostis narr, «kas või selle jahisarve pärast, mis te vööl ripub.»

«See on Locksley hea tahtmise pant,» ütles rüütel, «kuid vaevalt tuleb mul teda tarvitada. Aga üks on kindel: kolm sõna sel sarvel koguvad vajaduse korral peagi tubli salga neid ausaid vabamehi. meie ümber.»

«Tahaksin öelda: annaks taevas, et see sarv oleks pandiks, mis meid laseks rahuga edasi minna,» tähendas narr. .

«Mis sa sellega mõtled?» küsis rüütel. «Tahad sa öelda, et nad ilma selle pandita meile kallale tungiksid.»

«Ei, mis minusse puutub, siis ei ütle ma midagi,» lausus Wamba, «sest rohelisel metsal on samuti kõrvad nagu kivimüürilgi. Aga kas võid mulle öelda,.sir rüütel, millal on parem, et rahapung ja viinapudel oleksid tühjad?»

«Millal? Ei kunagi,» vastas rüütel.

«Niisuguse lihtsameelse vastuse eest pole sa väärt, et nad sul kunagi täis oleksidl Teed hästi, kui sa oma viinapudeli enne saksilase kätte andmist tühjaks jood ja raha jäta koju, kui sa mõtled metsa minna.»

«Sina pead meie sõpru röövliteks, eks?» küsis Kramp-luku rüütel.

«Seda ei kuulnud te minult, armas sir,» ütles Wamba. «Hobusele on kergenduseks, kui tal soomus pikal teekonnal ümbert ära võetakse, samuti kergendab ka ratsaniku hinge, kui temalt võetakse kõige kurja juur. Sellepärast ei taha ma neile, kes selle kergendamise eest muretsevad, mingisuguseid karedaid nimetusi anda. Aga mina jätaksin küll alati oma soomusrüü koju ja raha-punga kambri, kui ma neid tublisid poisse kohtan, sest nõnda vähendaksin nende vaeva.»

«Ometi peaksime nende eest palvetama, kuigi sa kõneled neist nii häid asju,» tähendas rüütel.

«Teeksin seda kõigest südamest,» ütles Wamba, «kuid linnas, mitte metsas, nagu tegi seda püha Beesi kloostri abt, kelle nad panid jumalateenistust pidama vana õõnsa tamme sisse nagu kantslisse.»

«Räägi mis tahad, Wamba, aga sinu isandale Cedri-cule tulid nad Torquilstone'is vabatahtlikult appi,» kostis rüütel.

«Muidugi,» vastas Wamba, «aga see oli nende kohus jumala ees.»

«Nende kohus, Wamba! Mis sa sellega mõtled?» küsis rüütel.

«Mõtlen, et nemad peavad taevaga arvet, nagu teeb seda meie vana keldriülem oma viinadega või juut Isaac oma võlgnikkudega. Samuti kui Isaac püüavad nad võimalikult

vähem välja anda ning võimalikult rohkem selle eest sisse võtta, rehkendades kahtlemata seitsmekordset kasu, mis pühakiri heategude eest tõotab anda.»

«Selgita oma arvamist, Wamba, sest minul pole arvudest ja kasudest vähematki aimu,» nõudis rüütel.

«Noh,» ütles Wamba, «kui teie vaprus tõepoolest nii lihtsameelne on, siis peab ta tundma õppima, et need ausad poisid iga oma heateoga pisut vähem kiidetud tempe üles kaaluvad. Nii annavad nad kerjusmungale

427

krooni ja võtavad selle tasuks mõnelt paksult abtilt sada kuldtükki. Kui nad mõne vaese lese rahuga läbi minna lasevad, suudlevad nad selle tasuks mõnd tüdrukut.»

«Kumb neist oli nüüd heategu ja kumb kuritegu?» küsis rüütel.

«Kena nali! Kena nali!» hüüdis Wamba. «Hea seltskond teritab mõistust. Oleksin valmis vanduma, et te siis, kui te lõbusa mungaga joobnud õhtupalvet lugesite, midagi nii head ei öelnud!... Kuid asja juurde. Lõbusad metsavennad ehitavad mõnele vaesele mehele maja ja põletavad isandatel lossi pea pealt maha; ehitavad kantsli, aga röövivad kiriku selle eest paljaks; vabastavad mõne vaese vangi, aga tapavad uhke šerifi; või et meie asjale lähemale saada — vabastavad saksi franklini ja põletavad elusalt normanni paruni. Lühidalt, nad on kenad vargad ja viisakad röövlid, kuid õnnelik on see, kes nendega siis kokku satub, kui nende arved on halvad.»

«Kuidas nii, Wamba?» küsis rüütel.

«Noh, siis kahetsevad nad pisut pattu ja mõtlevad oma arveid taevaga parandada. Aga kui metsameeste arved tasakaalus seisavad, siis häda neile, kes röövlitega mingit uut arvet peavad algama! Reisijat, kes esimesena peale TorquilstoneM heategu nende kätte langeb, koorivad nad hirmsasti; Ja ometi,» ütles Wamba, lähenedes rüütlile, «leidub tülitajaid, kes on reisijale palju kardetavamad kui need röövlid.»

«Ja kes võiksid need küll olla? Siin pole ju teil vist ei hunte ega karusid?» küsis rüütel.

«Pagan võtku, sir, need on ju Malvoisini sõdurid,» ütles Wamba, «ja lubage tähendada, et sissisõja päevil on kümmekond niisugust halvemad kui kari hunte. Praegu ootavad nad muidugi oma saaki ja abiks on neil To.rquilstoneMst põgenema pääsenud mehed. Kui me neid kohtaksime, peaksime oma võidu eest kallilt maksma. Noh, sir rüütel, mis te teeksite, kui paar tükki neist meile vastu tuleksid?»

«Naelutaksin need võrukaelad odaga maa külge, Wamba, niipea kui nad meid tüütaksid.»

«Aga mis siis, kui neid oleks neli?»

«Nad jooksid kõik ühest karikast,» vastas rüütel.

428

«Aga mis oleks kuuega?» jätkas Wamba. «Kui meie ikkagi kahekesi oleksime? Kas ei tuletaks te siis Locks-ley sarve meelde?»

«Mis? Abipuhumiseks?» hüüdis rüütel. «Paarikümne niisuguse närukaela pärast, keda tubli rüütel enda ees võib kihutada nagu tuul langenud lehti?»

«Hea küll siis,» ütles Wamba, «paluksin siis lähemalt näha seda sarve, millel nii vali hääl olevat.»

Rüütel võttis rihma ja ulatas selle ühes sarvega narrile, kes selle silmapilk kaela pani.

«Tra-lira-la,» tegi Wamba sarve sõnu vilistades järele, «nüüd tean seda sama hästi nagu mõni teine.»

«Kuidas sa ütlesid, võrukael? Anna mulle sarv tagasi.»

«Olge mureta, sir rüütel, see on kindlas paigas. Kui vaprus ja narrus üheskoos reisivad, siis peab narrus sarve kandma, sest tema oskab paremini puhuda.»
«Ei, poiss, see läheb juba pisut üle piiri. Ära pane mu kannatust kaalule.»
«Ärge tarvitage minu vastu vägivalda, sir rüütel,» ütles naljahammas, hoidudes kärsitust rüütlist natuke eemale, «muidu annab narrus päkkadele tuld ja jätab vapruse üksinda läbi metsa teed otsima.»
«Aa, selles on sul õigus! Pealegi pole mul aega sinuga jännata. Hoia sarv oma käes, kui tahad, ainult katsume, et edasi saame.»
«Siis ei taha te mulle enam halba teha?»
«Ütlen, et ei, sa võrukael.»
«Rüütli sõna pandiks,» nõudis Wamba ettevaatlikult . lähenedes.
«Minu rüütli sõna pandiks! Tule ainult lähemale oma narrusega.»
«Noh, siis. on. vaprus ja narrus jällegi head seltsimehed,» ütles naljahammas julgesti rüütlile lähenedes. «Tõepoolest, ma ei armasta niisuguseid kõrvakiile, nagu tubli munk enne sai, kui ta keeglina murul veeres. Ja nüüd, kuna narrus sarve kannab, võib vaprus end jalule ajada ja oma lakka raputada, sest kui ma ei eksi, siis on seal tihnikus peidus salkkond mehi, kes meid luuravad.»
«Miks sa seda arvad?»
429
«Kaks või kolm korda nägin roheliste lehtede vahel kiivrit välgatamas, sellepärast. Oleksid nad ausad mehed, siis seisaksid nad teerajal. See tihnik kõlbab väga hästi püha Nikolause austajatele kabeliks.»
«Tõepoolest,» ütles rüütel ja sulges näovarju, «sul näib õigus olevat.»
Oigel ajal varjas ta oma näo, sest järgmisel silmapilgul lendas tihnikust kolm noolt talle vastu pead ja rinda, millest üks talle tingimata ajju oleks tunginud, kui terasest näovari seda tagasi poleks paisanud. Teised kaks põrkasid tagasi rinnavarjult ja kilbilt, mis rüütlil kaelas rippus.
«Tänu sulle, tubli relvasepp,» ütles rüütel. «Wamha, tungime neile kallale,» ja ta kihutas otseteed tihniku poole. Vastu tormasid talle täie hooga kuus või seitse sõjameest. Kolm sõjariista põrkasid" rüütli vastu ja purunesid, nagu oleks neil terastorn ees seisnud. Musta rüütli silmad näisid tuld pilduvat isegi läbi näovarju vaatepilu. Sõnulseletamatu väärikusega tõusis ta jalaraudadel püsti jä hüüdis:
«Mis see tähendab, mu isandad?»
Mehed ei andnud mingit muud vastust, kui paljastasid oma mõõgad ja tungisid igast küljest rüütlile kallale.
«Sure, türann!» karjusid nad.
«Hei! Püha Edward! Hei! Püha Jüri!» hüüdis Must rüütel', virutades iga nime juures maha ühe mehe. «Need on ju äraandjad!»
Kuigi rüütli vastased olid pöörased mehed, pidid nad ometi taganema käe ees, mis kandis iga hoobiga surma. Juba näis, et Must rüütel jääbki üksinda võitjaks niisuguse arvulise ülekaalu vastu, kui viimaks üks kallaletungija, kes sinist varustust kandis ja seni teiste selja taha hoidus, ettepoole tormas ja odaga mitte ratsaniku, vaid tema hobuse pihta sihtis, keda ta surmavalt haavas.
«See on kelmi temp!» hüüdis Must rüütel, kui täkk maha langes ja ratsaniku enesega kaasa kiskus.

Samal silmapilgul puhus Wamba sarve, sest kõik oli niivõrd ruttu sündinud, et ta selleks seni mahti polnud saanud. Äkiline sarvekõla kohutas mõrtsukad silmapilguks tagasi ja Wamba, kuigi ta oli halvasti relvastatud, tõttas ligi ning aitas rüütli jalule.

«Häbi teile, te kelmid argpüksid!» hüüdis Must rüütel Sinisele rüütlile, kes näis kallaletungijaid juhtivat «Põgenete juba sarve eest, mida puhub narr!»

Nende sõnade peale tungisid vaenlased uuesti Mustale rüütlile kallale, kelle seljatagust varjas nüüd tamm, mille vastu toetudes ta end mõõgaga kaitses. Kelm rüütel, kes oli uue oda võtnud, valvas silmapilku, mil Musta rüütlit igast küljest rünnati, et siis hoogu võtta ja teda puu külge naelutada. Kuid Wamba ajas tema kavatsuse nurja. Oma jõu puuduse tegi ta tasa väledusega ja kuna vaenlastel oli rüütliga tegemist, võis Wamba peaaegu ohutult võitlusse segada, kus ta hoolega Sinist rüütlit silmas pidas. Lõpuks kõige hädaohtlikumal silmapilgul raius narr Sinise rüütli hobuse põlvesooned oma kõvera mõõgaga läbi, nii et ründaja kui ka hobu maha lendasid. Krampluku rüütli seisukord jäi ikkagi veel väga kardetavaks, sest teda ründasid mitu hästi varustatud sõdurit ja ta hakkas ka ise jagatud tugevate hoopide tõttu lõpuks väsima. Äkki aga sirutas nool maha tema kõige hirmsama vastase, kuna salk vabamehi metsast välja tungis, keda juhatasid Locksley ja lõbus munk.. Uued abilised Võtsid agaralt lahingust osa, nii et kallaletungijad peagi surnult või raskesti haavatuna maas lamasid. Must rüütel tänas neid üleolekuga, mida nad ennem tema juures polnud tähele pannud, sest seni oli ta käitunud rohkem julge ja otsekohese sõdurina kui' kõrgemast soost isikuna.

«Mul on väga tähtis,» ütles ta, «teada saada, enne kui ma päästjatele tänu avaldan, kes on minu välja-kutsumata vaenlased. Ava Sinise rüütli näovari, Wamba, sest tema näib olevat kelmide peamees.»

Naljahammas läks silmapilk mõrtsukate pealiku juurde, kes kukkudes viga oli saanud ja haavatud hobuse all vedeles, ilma et ta oleks võinud tõusta või põgeneda.

«Lubage, vapper sir,» ütles Wamba, «mina pean nüüd teile kannupoisiks olema, nagu olin enne tallipoisikski: enne võtsin teid sadulast maha, nüüd vabastan teie pea kiivrist.»

Nõnda öeldes võttis ta mitte just õrnal käel lamaja peast kiivri, mis eemale rohu sisse veeres. Krampluku

rüütel nägi halle juukseid ja nägu, mida ta kuidagi ei lootnud näha.

«Waldemar Fitzurse!» hüüdis ta imestunult. «Mis võis küll sinusuguse kõrgeaulise isiku niisugusele autule teole ajada?»

«Richard,» kostis vangistatud rüütel talle otsa vaadates, «sa tunned inimesi vähe, kui sa ei tea, kuhu võib Aadama lapsi ajada auahnus ja kättemaksuhimu.»

«Kättemaks?» küsis Must rüütel. «Ma pole sulle, kunagi ülekohut teinud. Minule pole sul midagi kätte maksta.»

«Minu tütar, Richard, kelle sa ära põlgasid — kas see polnud teotus normannile, kellel on sama suursugune veri nagu sinulgi?»

«Sinu tütar? On see siis vaenu ja verevalamise põhjus! Minge eemale, mu isandad, ma-tahaksin temaga üksi rääkida. Ja nüüd, Waldemar Fitzurse, räägi mulle tõtt, tunnista, kes ajas su sellele äraandlikule teole.»

«Sinu isa poeg,» vastas Waldemar, «kes selle teoga sinule ainult sinu sõnakuulmatust oma isa vastu kätte maksis.»

Richardi silmis vaikus vihatuli, kuid tema iseloomu parem külg jäi võitjaks. Ta surus hetkeks käe laubale ja vaatas lamavale parunile näkku, kus heitlesid häbi ja uhkus.

«Sa ei palu oma elu pärast, Waldemar?» küsis kuningas.

«See, kes on lõvi küüsis, teab, et see oleks asjatu,» vastas Fitzurse.

«Siis võta see palumata,» ütles Richard. «Lamavad laibad pole lõvi saak. Võta oma eluminult vastu, kuid ainult tingimusel, et sa lahkud kolme päeva jooksul Inglismaalt ja lähed oma Normandia lossi häbi varjama, ning et sa kunagi enam ühes oma kelmusega John of Anjou nime meelde ei tuleta. Kui sind pärast seda tähtaega Inglise pinnal tabatakse, siis sa sured, või kui sa kunagi peaksid sõnakesegi hingama, mis minu suguvõsa au võiks puutuda, siis, püha Jüri nimel, ei pea isegi kirikualtar sinu elule pühaks paigaks olema. Ma lasen su sinu enese lossi müüril välja riputada kaarnatele

432

roaks. Andke sellele rüütlile hobune, Locksley, ning laske tal puutumatult minna.»

«Kui ma ei kuuleks häält, mis ei luba vasturääkimist,» vastas vabamees, «siis saadaksin sellele kelmile järele noole, mis vabastaks ta pika reisi vaevadest.»

«Sa kannad inglise südant rinnas, Locksley,» ütles Must rüütel, «ja teed väga õieti, kui pead tarvilikuks minu sõna kuulata: mina olen Inglismaa Richard!»

Need majesteetlikul ja kõrgele seisusele vastaval toonil öeldud sõnad, mis ka toonitamata kinnitasid Lõvi-südame võimsust, mõjusid sedavõrd, et kõik vabamehed aupaklikult põlvili langesid ja oma kuritegude eest andeks palusid.

«Tõuske üles, mu sõbrad,» ütles Richard armulikul toonil ja pööras nende poole oma õhetava palge, milles heasüdamlikkus oli juba hiljutise viha võitnud. «Tõuske üles,» kordas ta. «Teie üleastumised on tasutud selle abiga, mida te TorquilstoneM vallide all andsite mu rõhutud alamatele ning täna oma kuningale. Tõuske, mu läänimehed, ja olge tulevikus head alamad. Ja sina, tubli Locksley ...»

«Ärge nimetage mind enam Locksleyks, mu isand, vaid hüüdke mind nimega, mille kõla on, ma kardan, liiga kaugele kostnud, et ta poleks teie kuninglikku kõrva ulatunud... Mina olen Sherwoodi metsa Robin Hood.»

«Röövlite kuningas ja tublide poiste vürst,» hüüdis Richard, «kes poleks sinu nime kuulnud, mille kõla ulatub Palestiinani. Kuid ole kindel, tubli röövel, mitte ainsatki sinu tegu, mida sa minu äraolekul segaste aegade tõttu oled teinud, ei tohi karistustega mälestada.»

«Vanasõnal on õigus.» tähendas Wamba, kes oma sõna vahele pistis, kuigi vähema julgusega kui harilikult,

«Kui kass on majast läinud,
eks hiir siis sahvris käi.»

«Wamba, oled sa siin?» küsis Richard. «Nii kaua pole sinu häält kuulnud, et ma juba arvasin, sa oled plehku pistnud.»

«Mina plehku pistnud!» hüüdis Wamba. «Millal olete näinud, et narrus oleks vapruse maha jätnud? Siin lamab

433

see hall hobune, minu mõõga võiduhind, mille ma heameelega uuesti jalule aitaksin, kui ma tema asemele saaksin maha sirutada tema isanda. Õige ju on, et ma alguses

taganesin pisut, sest narrivammus ei pea piigile nii hästi vastu kui raudrüü. Aga kuigi ma mõõgaga hästi ei võidelnud, peate ometi tunnistama, et ma seda paremini puhusin.»

«Ja heaks otstarbeks, aus Wamba,» vastas kuningas. «Sinu head teenistust ei unustata.»

«Confiteorl Confiteor1!» hüüdis alandlik hääl kuninga läheduses. «Minu ladina keel ei küüni kaugemale: tunnistan enese äraandjaks ja palun andeks enne, kui mind surma saadetakse.»

Richard pöördus ümber ja nägi lõbusat munka põlvi-tamas ning oma roosikrantsi sõrmitsemas, kuna tema võitlusteivas, mis heitlemisel agaralt oli töötanud, tema kõrval maas lamas. Munga näoilme avaldas kõige sügavamat rusutud meeleolu, silmad olid tal ülespoole pööratud ja suunurgad rahakoti topsidena allapoole (nagu Wamba tähendas). Kuid sellesse ääretu kahetsuse ilmesse tungis varjatud pilke joon, mis muutis tema kartuse kui ka kahetsuse silmakirjalikuks.

«Miks nii rusutud, hull preester?» küsis Richard. «Kardad sa, et su piiskop teada saab, kui truult sa neitsi Mariat ja püha Dunstani teenisid? Ära karda, Inglismaa Richard ei lobise välja ühtegi saladust, mis talle pudeli juures on usaldatud.»

«Mitte seda, armuline valitseja,» vastas eremiit (keda Robin Hoodi jutustustes vend Tuckina tuntakse), «ma ei karda kõverat keppi, vaid valitsuskeppi. Oh, et just minu rusikas pidi olema see, mis issanda poolt võitud mehe kõrvalesti pidi puutuma!»

«Ahhaa!» lausus Richard. «Ah sealt puhub tuul! tõepoolest, ma olen juba selle kõrvakiilu unustanud, kuigi mu kõrv kogu päeva pärast seda pilli ajas. Aga kuigi see ausasti anti, siis võivad siinolijad tunnistada, et see niisama ausasti tagasi maksti, aga kui sa arvad, et ma sulle veel midagi võlgnen, siis olen valmis teise kiilu lisaks andma.»

Pihin, tunnistan.

«Ei, ei,» vastas vend Tuck, «ma sain oma kuhjaga tagasi. Annaks jumal, et majesteet kõik oma võlad nii rikkalikult tasuks.»

«Võiksin ma seda rusikahoobiga teha, siis poleks minu võlausaldajatel kunagi põhjust tühja varakambri üle nuriseda.»

«Ja ometi,» ütles munk, tehes jällegi endise alandliku ja silmakirjaliku näo, «ma ei tea, missugust karistust ma selle pühadust teotava hoobi eest peaksin kandma!»

«Vend, ära räägi enam sellest,» kostis kuningas, «sest pärast kõiki neid hoope, mida ma olen saanud paganatelt ja uskmatutelt, ei pane ma Copmanhursti pühalt mungalt saadud hoopi enam mikski. Kuid ma arvan, mu aus munk, et parem oleks kirikule ja sinule eneselegi, kui ma muretseksin sulle loa mungakuuest loobumiseks, nii et sa võiksid vabamehena meie isikliku kaitseväe teenistusse astuda, nagu sa olid tänini püha Dunstani altari teenistuses.»

«Mu isand,» ütles munk, «palun kõige alandlikumalt andeks, lootes, et te mu vabandust tähele panete, kui ma ütlen, et teie ei tea, kui hirmsasti laiskuse patt minu üle võimust on võtnud. Püha Dunstan — olgu ta meile armuline! — seisab rahulikult oma nurgas, kuigi ma palvetamise unustaksin rasvase metspuki pärast. Mõnikord jään ööseks kodust ära, mõni teab kuhu, aga püha Dunstan ei kaeba, tema on vaikne ja rahulik isand, nagu puukuju kunagi. Kuid vabamehena oma kuninga ihukaitsjaks olla —. au on kahtlemata suur... aga kui ma peaksin sammukese kõrvale kalduma kuhugi mõnd leske trööstima või metslooma tapma, siis küsitaks kohe: «Kus on see preestripeni? Kes on Tucki näinud? See mungakuuest tulnud kelm hävitab rohkem metsloomi kui kogu maa,» või: «ta

jookseb igale pelglikule ema-hirvele järele.» Lõpuks ma palun, mu hea isand, jätke mind nõnda, nagu te mu leidsite, või kui te mind tahate lasta oma lahkuse osaliseks saada, siis nimetage mind Copmanhursti püha Dunstani mungaks, kes võtab tänulikult vastu kõige pisemagi annetuse.»

«Mõistan,» nõustus kuningas, «ja püha munk peab minu jahiloomadest Warncliffe'i metsades osa saama. Kuid pane tähele... igaks aastaajaks määran sulle

«See on juba paranenud,» kostis Ivanhoe, «ihul on veel ainult niisugune märk järel, nagu oleks mind juuksenõelaga kratsitud. Kuid miks hirmutate oma truude alamate südameid, majesteet, üksinda reisides ja ennast ootamatutesse hädaohtudesse pannes, nagu poleks teie elu rohkem väärt kui mõne lihtsa rändrüütli oma, kel pole maa peal muud varandust, kui ainult tema mõõk ja oda?»

«Richard Plantagenet,» vastas kuningas, «ei himus-tagi rohkem kuulsust, kui temale võib tuua ta mõõk ja oda. Ta on uhkem üksi saadud võidu kui õnnestunud lahingu üle, kus ta juhatab sadat tuhat sõdurit.»

«Aga teie kuningriik, minu valitseja,» ütles Ivanhoe, «teie kuningriiki ähvardab lagunemine ja sissisõda, teie alamaid ähvardab õnnetus, kui nad oma valitseja kaotavad ühes niisuguses hädaohus, kuhu teie iga päev tormate ja kust teie täna ainult vaevu pääsite.»

«Ohoo! Minu kuningriik ja minu alamad,» vastas Richard kärsitult. «Paremad neist on valmis minu rumalusi kuhjaga tagasi maksma. Näiteks, minu kõige truum teener Wilfred of Ivanhoe ei taha minu otsekoheseid käske enam kuulata, peab aga oma kuningale jutlust, miks see tema arvamise järele ei talita. Kummal on rohkem põhjust teisele ette heita? Kuid anna mulle andeks, mu ustav Wilfred. Aeg, mida ma saladuses kulutan, on selleks tarvilik, nagu ma juba pühas Botol-phis seletasin, et minu sõbrad ja truud ülemused võiksid jõudu koguda silmapilguks, kus Richardi tulekust avalikult teada antakse, nii et ta võiks vägede etteotsa astuda ja mõõka paljastamata värisema panna kõik need, kes hauvad äraandmist. Vaevalt on Estoteville ja Bohun küllalt tugevad, et kahekümne nelja tunni jooksul Yorki poole liikuma nakata. Lõuna poolt pean saama sõnumeid Salisburylt, WarwickshireMst, Beauchampilt, põhjast — Multonilt ja Percylt. Meie kantsler peab Londoni oma kätte võtma. Liiga äkiline ilmumine oleks mulle hädaohtlik ja sellele minu oda ja mõõk vastu ei saa, kuigi mind toetavad julge Robini nooled, vend Tucki võitlusteivas ja targa Wamba sarv.»

Wilfred kummardas alandlikult, sest ta teadis väga hästi, kui asjatu oli katsuda taltsutada oma isanda

ohjeldamatut rüütlivaimu, mis nii sagedasti paiskas teda hädaohtudesse, millest võimalik oleks olnud hoiduda, või õigemini — teda isegi otse ajas hädaohte otsima. Noor rüütel ohkas ja vaikis, kuna aga Richard, kes oma nõuandjast võitu saades rõõmustas, kuigi ta tema etteheiteid põhjendatuiks pidas, jätkas oma kõnelust Robin Hoodiga: «Röövlite kuningas, kas teil oma ametivennale, Inglise kuningale, midagi kehakinnituseks poleks anda? Need surnud kelmid andsid mulle tööd ja tõid söögiisu.»

«Tõepoolest,» vastas röövlipealik, «mul on raske teid petta, majesteet, aga meie tagavarades on ainult...» Ta peatus pisut kohmetanult.

«Metspuki liha, ma arvan,» ütles Richard lõbusalt. «Paremat toitu ei või tahtagi, pealegi, kui kuningas ise kodus ei seisa, et oma metsades jahti pidada, siis ei peaks ta liiga valjusti tõrelema, kui mõne teise käsi seal tapab.»

«Kui teie majesteet veel kord oma juuresolekuga Robin Hoodi kogumispaika tahaks austada, siis ei pea metspuki liha puuduma, ka oleks sõõm õlut ja karikas head viina teie käsutada.»

Nõnda siis astus röövlipealik juhina ees ja tubli kuningas talle järele, olles võib-olla õnnelikum praegusel silmapilgul Robin Hoodi ja tema metsameeste seltsis kui oma kuninglikule seisusele enam sobivamate hiilgavate peeride ja lordide keskel. Ootamatud sündmused olid Richard Lõvisüdamele kireks ja miski ei vastanud paremini tema maitsele kui hädaohtudesse sattumine ja sealt õnnelikult pääsemine. Kuningas Lõvisüda kehastas suurel määral romantilist rüütlit, kes igatses hiilgavaid ja tarbetuid vägitegusid. Kuulsus, mille ta oli omandanud isikliku vaprusega, oli talle palju kallim kui see, mille osaliseks ta oleks võinud saada, valitsedes riiki targa rahulikkusega. Seepärast sarnanes tema valitsus taevas kiirgava meteooriga, mis kallab ümbrusele tarbetut ja pimestavat valgust ja annab siis maad pilkasele pimedusele. Tema teod andsid laulikutele lõpmatu hulga teemasid, kuid ei toonud oma isamaale mingeid mõistlikke tagajärgi,' mida ajaloolased kirjeldavad õpetuseks järeltulevatele sugupõlvedele. Aga praegu säras

439

Richard oma kõige paremas valguses. Ta oli lõbus, heas tujus ja lahke kõigi vastu, seisusele vaatamata.

Päratu suure tamme all korraldati nüüd ruttu Inglise kuningale eine ja teda ümbritsesid mehed, kes seisid väljaspool tema riigi seadust, kuigi nad praegu moodustasid tema õukonna ja ihukaitse. Kui pudel ringi käima hakkas, kaotasid karedad metsamehed peagi kartuse kuninga ees. Vaheldusid laul ja naljatused, räägiti sooritatud tegudest ja kuna nad oma õnnelikku seaduse; vastast eluviisi ülistasid, unustasid nad viimaks täiesti, et teevad seda kõrgema seadusekaitsja juuresolekul. Lustlik kuningas, kes oma kõrget au rohkem tähele ei pannud kui teda ümbritsevad mehed, naeris, jõi j-a heitis meestega nalja. Robin Hood märkas ometi, et oleks hea, kui koosviibimine lõpeks enne, kui miski võiks selle harmooniat rikkuda, seda enam, et ka .Ivanhoe laup oli juba murepilves. «Meie tunneme end oma vapra kuninga juuresolekust küll austatuina,» ütles Robin Hood vaikselt Ivanhoele, «kuid ma ei tahaks, et ta oma aega raiskaks, mis on kuningriigi huvides nii kallis.»

«Seda ütlesite hästi ja targasti, tubli Robin Hood,» kostis Wilfred samuti vaikselt. «Pealegi ei tohi unustada, et need, kes majesteediga kõige lõbusamini naljatavad, mängivad ometi lõviga, kes kõige tühisemalgi põhjusel oma küüsi ja hambaid näitab.»

«Teie puudutasite minu kartuse kõige õrnemat punkti,» ütles pealik. «Minu mehed on toored*ja kuningas sama äge kui heasüdamlik, võimatu on teada, kui pea võib leiduda solvamise põhjus ja kui soojalt seda vastu võetakse, sellepärast on aeg sööming lõpetada.»

«See peab sündima teie korraldusel, vapper vabamees,» arvas Ivanhoe, «sest iga märkus minu poolt on talle ainult hoogu andnud peo pikendamiseks.»

«Pean ma siis juba nii ruttu oma kuninga heatahtlikkuse mängu panema?» küsis Robin Hood ja jäi hetkeks mõtlema. «Kuid püha Christopheri nimel, nõnda peab see olema. Mina poleks tema armu väärt, kui ma selle eest poleks kõigega valmis riskima ...

Scathlock, mine sinna tihnikusse ja puhu mulle normanni lugu selle sarvega ja silmapilk, muidu mängid oma eluga.»

440

Scathlock kuulas pealiku sõna ja vähem kui viie minuti pärast jahmatasid pidutsejad tema sarvehääit kuuldes.

«See on Malvoisini sarv,» ütles Mölder jalule karates ja vibu kätte haarates. Munk pillas pudeli peost ja kahmas võitlusteiba. Wamba jättis oma nalja pooleli ning haaras mõõga ja kilbi. Ka kõik teised relvastusid.

Niisuguse ohtliku elukutsega mehed on harjunud söömingut lahinguga vahetama ja Richardit näis see ootamatu vaheldus ainult lõbustavat. Ta nõudis kiivri ja raskema soomusrüü ja kuni Gurth talle seda ümber pani, andis ta Ivanhoele ähvardades käsu, et too ei tohi osa võtta lahingust, mis nähtavasti läheneb.

«Sina oled minu eest sajad korrad võidelnud, Wilfred, ja mina olen pealt vaadanud. Täna pead sina seda tegema ja oma silmaga nägema, kuidas Richard oma sõbra ja vasalli eest oskab võidelda.»

Vahepeal saatis Robin Hood mitmesse suunda luurajad välja ja kui ta nägi, et pidu oli täiesti lõpetatud, lähenes ta üleni relvastatud Richardile ja tema ette põlvili langedes palus oma kuningalt armu.

«Mispärast, hea vabamees?» küsis Richard pisut kärsitult. «Kas pole meie juba sulle kõik üleastumised andeks andnud? Arvad sa, et meie sõna on mõni sulg, mida võib meie vahel edasi ja tagasi puhuda? Ja sUl pole ometi aega olnud uut ülekohut teha.»

«Ometi,» vastas vabamees, «kui on kuritöö oma valitsejat petta tema enda kasuks. Sarv, mida kuulsite, pole Malvoisini oma, vaid seda puhuti minu käsul, et söömingut lõpetada, sest muidu võiksid kaduda tunnid, mida oleks kahju raisata.»

Nüüd tõusis Robin püsti, pani käed rinnal kokku Ja ootas pigem lugupidavalt kui alandlikult oma kuningalt vastust, nagu see, kes teab, et ta on küll ülekohut teinud, kuid seda ainult õigel põhjusel. Vihapuna lõi Richardil näkku, kuid see sündis ainult esimesel tundepuhangul, millest õiglustunne silmapilk võitu sai.

«Sherwoodi kuningas,» ütles ta, «ei taha Inglise kuningale metslinnuliha ja viina anda? Tubli, julge Robin! Aga kui te mind vanas lõbusas Londonis vaatama tulete, siis tahan mina heldem kosutaja olla. Siiski,

441

sul on õigus, tubli poiss. Sellepärast sadulasse ja minema. Wilfred oli kogu aja kärsitu. Ütle mulle, julge Robin Hood, kas sul on kunagi salgas sõpra olnud, kes sellega ei lepi, et ta on sinu nõuandja, vaid kes tingimata tahab ka sinu tegusid juhtida?»

«Niisugune on minu abiline väike John,» vastas Robin Hood, «kes praegu on ülesandega teel Soti rannale ja ma pean teie majesteedile tunnistama, et tema omavoliline nõuandmine mind sageli pahandab, aga kui hästi järele mõtelda, ei saa ma kaua viha kanda inimese peale, kelle agaruse ja mure ainukeseks põhjuseks on oma isanda saatus.»

«Sul on õigus, hea vabamees. Ja kui mul ühelt poolt oleks Ivanhoe, kes sünge näoga tõsist nõu annab, ning teiselt poolt sina, kes mind minu enese kasu pärast sunnib midagi tegema, siis ,puuduks mul vabadus nagu kristlikul või paganlikul kuningal kunagi. Kuid et mitte enam selle peale mõelda, mu isandad, siis rutakem lõbusal meelel Coningsburghi.»

Robin Hood kinnitas, et ta- saatis osa oma meestest kuninga teekonna suunas ette ja tegi neile ülesandeks ümbrus läbi uurida, mispärast tema arvates reisimine täiesti ohutu

pidi olema. Samuti võivad rüütlid igal hetkel endile salga vibumehi appi kutsuda, sest tema, Robin Hood, ise liigub oma meestega samas suunas.
Targad ja tähelepanelikud ettevaatusabinõud, mida pealik oli tarvitusele võtnud, liigutasid Richardit ja hajutasid viimase meelepaha, mille pealiku temp oli tekitanud.
Veel kord sirutas kuningas Robin Hoodile käe, kinnitas temale täielikku andeksandmist ja heatahtlikkust ning oma vääramatut otsust metsaseaduse vägivaldset rakendamist piirata, sest muidu aetakse nii mõnigi inglise vabamees mässuteele. Kuid Richardi head kavatsused jäid tema varajase surma tõttu teostamata ja metsaseadus võeti täielikult ära tema järeltulija kuningas Johni käest. Mis aga Robin Hoodi pärastisse saatusse, samuti ka tema pettusega sooritatud tapmisse[1] puutub,
1 Ta läks mingisuguse haiguse pärast Kirkleesi nunnakloostrisse ja palus endal aadrit lasta. Abtiss tegi seda, kuid ei pannud veresoont enam kinni ja Robin Hood jooksis verest kuivaks.

siis võib sellest kuulda neis vanades lauludes, mida trükiti gooti tähtedega ja mida kunagi poole penni eest müüa pakuti, ent

«nüüd on nad kullastki kallimad.»

Pealiku arvamine osutus tõeks: kuningas, Ivanhoe, Gurth ja Wamba jõudsid enne päikeseloojangut ilma vähemagi pahanduseta Coningsburghi lossi juurde.
Leidub vähe ilusamaid ja meeldivamaid maastikke Inglismaal, kui selle vana saksi lossi ümbrus. Vaikne ja kena Doni jõgi keerleb siin põldude ja metsade vahel. Kingul, jõe kaldal seisab vallide ja kraavide kaitse all vana ehitus, kus enne normannide tulekut asusid, nagu näitab juba tema saksikeelne nimi, Inglismaa kuningad. Välismüürid on nähtavasti normannide poolt hiljem juurde ehitatud, kuna sisemine peatorn kannab veel praegugi tõsist vana aja ilmet. See torn seisab sisehoovi nurgas, künkal ja on täiesti ümmargune, läbimõõduga kakskümmend viis jalga. Müür on väga paks ja seda hoiavad kuus päratu suurt tuge. Maast tõustes on reed toed tugevad, kuid ülalt otsast on nad õõnsad ja lõpevad tornikešega, mis on peatorniga ühenduses. Eemalt seda suurt hoonet ühes tema kõrvalehitustega vaadelda on maaliliste piltide armastajal sama huvitav, kui muinasaja uurijal lossi sisemuses viibida, kus vaimupilk lendab tagasi normannide eelsesse aega. Lossi läheduses on koobas, millest räägitakse kui kuulsa Hengisti hauast. Naabruses asuvas surnuaias leiduvad mitmesugused väga vanad ja huvitavad mälestusmärgid.
Kui Lõvisüda oma saatjaskonnaga sellele lihtsale, kuid suurepärasele ehitusele lähenes, siis ei piiranud seda veel väliskindlustused. Saksi ehitusmeister oli oma ülesande täitnud, kui ta sisemise ehituse ära oli kaitsnud ning sellele ainult lihtsa teivastara juurde lisanud.
Määratu suur must lipp tornis teatas, et peeti lossi viimase omaniku matuseid. Lipul polnud mingit embleemi lahkunu soo ja seisuse kohta, sest vappe tarvitasid ainult normanni rüütlid. Värava kohal oli teine lipp ja sellele oli värvitud lihtne valge hobune, mis pidi märkima lahkunu suguvõsa, sest nimetatud hobune oli- Hengisti ja tema saksi sõdurite üldiselt tuntud sümbol.

Lossi ümber kihas kõik elust ja tegevusest, sest niisugused peied olid üldiseks ja rikkalikuks kostitamis-ajaks, millest kutsuti osa võtma kõik need, kel oli lahkunuga olnud

kuidagi kokkupuutumist, samuti ka kõik need, kes juhuslikult siia sattusid või mööda läksid. Surnud AthelstaneM rikkuse ja au tõttu peeti sellest vanast kombest kõige laiemas ulatuses kinni.

Sellepärast liikus palju rahvast üles lossi poole mäele ja sealt tagasi alla ja kui kuningas ja tema kaaslased avatud ja vahita väravast sisse astusid, avanes nende silme ees pilt, mis valitseva kurva sündmusega hästi ei tahtnud kokku kõlada. Siin olid kokad suure härja ja rasvase lamba küpsetamisega ametis, seal av*ati õlle-vaate, et iga soovija janu kustutada. Inimesed seisid siin ja seal, et õgida antud toitu ja kõrri kallata nende tarvitada olevat jooki. Alasti saksi ori kustutas oma pooleaastast nälga ja janu sellel apluse ja priiskamise päeval, jõukas kodanik või käsitööline sõi ja jõi suud matsutades ning arvustas linnaseid või õllekeetjat. Oli näha ka paar vaest normanni aadlivõsu, kes paistsid teiste hulgas silma oma puhtaks aetud lõua ja lühikese mantliga, samuti ka kogu selle pühaliku pidustuse pilkava vaatlemisega, kuigi nad ennast nii kaugele alandasid, et lahkelt pakutud kehakinnituse hea lasksid maitsta.

Muidugi leidus ka tosinakaupa kerjuseid ja rändavaid sõjamehi, kes olid Palestiinast koduteel (vähemalt ütlesid nad ise seda). Rändavad kaupmehed ladusid välja oma kaupa, rändavad sellid otsisid tööd ja palverändajad, isehakanud preestrid, saksi minstrelid ja Wallise bardid pomisesid palvetada ja meelitasid oma kanneldest, viiulitest ning gitarridest esile ebameeldivaid hääli. Üks ülistas AthelstaneM leinavas kiidukõnes, teine loendas vastavas lugulaulus kadunu esivanemate imelikke ja karedakõlalisi nimesid. Ei puudunud ka narrid ja veiderdajad, sest nende tegevust ei peetud praegusel silmapilgul sugugi sündmatuks või kohatuks. Olid ju saksilaste vaated selles asjas sama loomulikud kui lihtsad. Kui kurb inimene tunneb janu, siis olgu tal juua, tunneb ta nälga, siis olgu süüa, rõhub miski ta meelt ja pitsitab südant, siis olgu käepärast rõõmuvahendid,

vähemalt abinõud meelelahutuseks. Keegi ei põlanud kunagi niisuguseid lohutusvahentieid, kuigi ajuti, koosviibimise põhjust meelde tuletades, hakkasid mehed ohkama, naised aga, keda siin palju leidus, häält tõstma ja valjusti «Häda!» karjuma.

Niisugune pilt avanes Richardi ja tema kaaslaste ees, kui nad Coningsburghi lossi jõudsid. Peoülem ei pannud enam lihtsurelike edasi-tagasi liikuvaid salku tähele, niipea kui talle torkasid silma kuningas ja Ivan-hoe, kelle näojooni ta arvas tundvat. Pealegi oli kahe rüütli ilmumine saksi pidustustele haruldane nähtus ja seda võis ainult lahkunu ja tema perekonna austamiseks pidada. Nõnda siis tegi see tähtis isik oma mustas rüüs ja valge ametikepiga käes Richardile ja Ivanhoele läbi rahvamurru torni poole teed. Gurth ja Wamba leidsid enestele varsti lossiõues tuttavad ja otsustasid mitte enam edasi minna, enne Kui seda neilt just nõutakse.

NELJAKÜMNE TEINE PEATÜKK

Nad olid tema laiba ümber koos
ja laulsid kurbi leinalaule.
Kõik nutsid, halasid ja kaebasid
just nagu ikka vanad naised,
kes öösel surivoodit valvavad.

Sissekäik Coningsburghi lossi suurde torni on väga omapärane ja annab tunnistust endiste aegade suurest lihtsusest. (Rida väga järske ja kõrgeid astrfieid viib torni lõunapoolse madala ukse juurde, kus julge ajaloouurija võib veel praegu (vähemalt mõne aasta eest võis) pääseda väikesele trepile, torni peamüüris ja mis viib ehituse kolmandale korrale. Kaks alumist korda olid vangikongid või keldrid, mis said valgust ja õhku kolmandalt korralt neljanurgelise augu kaudu ning olid sellega ühenduses ilmselt ainult redeli kaudu. Neljakordse torni ülemistesse ruumidesse pääsis mööda sammastele toginevat välistreppi.

Mööda seda keerulist käiku juhatati kuningas Richard tema truu Ivanhoe saatel neljandale korrale. Üles minnes mähkis Ivanhoe end mantlisse ja varjas oma näo, et isa teda enne ära ei tunneks, kui kuningas selleks märku annab.

Suure tammelaua ümber oli koos tosin kõige valitumaid naabruskonna saksi perekondade esindajaid. Need olid kõik vanad, elatanud mehed, sest nooremad, nagu Ivanhoe, olid vanemate suureks meelepahaks juba nii mõnegi takistuse maha murdnud, mis eraldas võitjaid normanne võidetud saksilastest poole aastasaja võrra.

Nende auväärt meeste mahalöödud ja murelikud pilgud, nende vaikne leinaseisak oli väljas pidutsevate külaliste meeleoluga teravas vastuolus. Nende hallid juuksed ja pikad habemed, samuti ka nende vanamoodsad kuued ja mustad laiad mantlid sobisid väga hästi kokku selle omapärase ruumiga, kus nad viibisid nagu kunagised Wodani kummardajad, kes on selleks uuesti ellu tõusnud, et leinata oma rahva endist suurust.

446

Cedric istus võrdsena oma suguvendade seas, kuid kõigi nõusolekul näis ta etendavat juhi osa. Kui saabus Richard, keda Cedric tundis ainult kui Krampluku rüütlit, tõusis saksi vanem tõsiselt püsti ja tervitas külalist karika tõstmisega harilikul kombel:. «Waes hael!» Kuningas, kes oli oma alamate kommetega tuttav, vastas tervitusele nõutavate sõnadega: «Drink hael,» ja võttis karika, mille lauaülem talle ulatas. Samuti austati ka Ivanhoed, kes harilikkude sõnade asemel kummardas, et isa teda häälest ära ei tunneks.

Kui see sissejuhatav tseremoonia oli sündinud, ulatas Cedric Richardile käe ja viis külalise väikesesse, väga lihtsasse kabelisse. Et siin ainult üsna tilluke õhuauk oli, siis oleks ruum olnud pime, kui seda poleks valgustanud kaks tulelonti, mille punases ja suitsuses helgis paistis võlvide all paljaste müüride vahel lihtne kivi-altar ning samast materjalist rist.

Selle altari ees seisis surnuraam, mille kummalgi küljel põlvitasid kolm preestrit, kes roosikrantse sõrmitsesid ja palveid pomisesid. Selleks hiilgavaks hinge-palveks oli lahkunu ema püha Edmundi kloostrile rikkalikult maksnud ja et teenistus oleks täielik, tulid kõik vennad (peale jalutu köstri) Coningsburghi, kus nad kordamööda, kuus venda vahetuses, Athelstane'i laiba juures vahet pidamata pühi kombeid täitsid, kuna teised samal ajal kehakinnitust võtsid ja lõbutsesid. Oma püha palveteenistust täites hoidusid mungad silmapilgukski palvetele vahet tegemast, et Zernebock,vana saksi Apollyon, oma küüsi lahkunud Athelstane'i järele välja ei sirutaks. Ka valvasid nad hoolega selle järele, et ükski ilmalik inimene ei puudutaks surirüüd, mida kunagi püha Edmundi matmisel tarvitati ja mida katsumisega võidi rüvetada. Kui niisugune tähelepanu võis lahkunule kasu tuua, siis oli tal ka õigus seda püha Edmundi vendadelt loota, sest peale saja kuldtüki, mis oli juba hinge lunastuseks makstud, oli Äthelstane'i ema teatanud, et ta tahab mõisa paremad maad oma mehe ja poja alaliste hingepalvete korraldamise eest kloostrile annetada.

Richard ja Wilfred astusid kabelisse, kus nad Cedricu eeskujul, kes pühalikult lahkunu poole kummardas,

447

vagalt risti ette lõid ja pomisesid lühikese palve kadunu hinge heaks.

Kui see vaga toiming oli sooritatud, kutsus Cedric nad jällegi kaasa, läks hääletute sammudega üle kivipõranda, tõusis paar astet ülespoole ja avas ettevaatlikult väikese palvekoja ukse. See oli ruudukujulise põrandaga kamber, kaheksa jalga lai ja pikk, ja nagu kabelgi müüri sisse õõnestatud. Selle kambri õhuauk oli suunatud õhtu poole ja oli väljastpoolt laiem, seestpoolt kitsam ning sealt pääsis päikesekiir pimedasse ruumi, kus ta valgustas auväärse välimusega vana naist, kelle näojooned olid veel säilitanud majesteetliku ilu. Naise pikk leinarüü ja mustadest küpressidest leinapärg rõhutasid tema valget ihuvärvi ja valkjate juukse-okkide ilu, mida aastad polnud veel hõbetanud. Tema näoilme avaldas kõige sügavamat kurbust. Kivilaual tema ees seisis elevandiluust Kristus ristipuus, mille kõrvale oli paigutatud rikkalikult piltidega ehitud, kuld-haakide ja -ilustustega kaunistatud palveraamat.

«Suursugune Edith,» ütles Cedric, kui ta oli hetke vaikides oodanud nagu tahtes külalistele aega anda majaleedi vaatlemiseks, «need on auväärt võõrad, kes tulid sinu kurbusest osa võtma. Ja see siin on vapper rüütel, kes nii tublisti võitles, et vabastada seda, keda me täna leiname.»

«Tema tublidus olgu kiidetud,» vastas leedi, «kuigi taevas tahtis, et see oli asjatu. Tänan teda ja tema kaaslast, kes on tulnud vaatama Adelingi leske, Athels-tane'i ema tema sügavas kurbuses ja leinas. Armas sugulane, usaldan nad teie hoolde, et neil midagi ei puuduks, kuni nad viibivad nende müüride vahel.»

Võõrad kummardusid sügavasti leinava naise ees ja lahkusid ühes oma külalislahke juhiga.

Teine keerdtrepp viis nad samasugusesse ruumi nagu esimene, mille peal see asuski. Siit kostis juba enne ukse avamist vaikne, kurblik leinalaul. Sisse astudes leidsid nad end umbes kahekümne saksi kõrgemast soost naise ja neiu keskelt. Neli neidu, nende hulgas Rowena, laulsid lahkunu hingele hümni, millest võisime mõista ainult kahte, kolme salmi:

448

Kui tuleb surm,
läeb hauda põrm,
saab ihust jälle muld.
Kui suled laud,
sind ootab haud,
ei päästa võim ei kuld.

Nüüd lahkudes
meist lennates
läed valuriiki sa,
et piinades
ja leekides
end patust lunasta.

Kuid- piiblikeel

sind aitab veel
ja piinast vabastab.
Me lauluhääl
sind toetab sääl,
ja põrgust põörad sa!

Kuna seda hümni lauldi vaiksel ja kurblikul toonil, jagunesid teised naised kahte. Osa neist ehtis suurt siidist leinariiet, AthelstaneM surnuraami katet, aja- ja maitsekohaste tikandustega, teised aga valisid suurest korvist lilli ja punusid neist vanikuid, mis nagu riiegi olid määratud leinaehteks. Neiud pidasid endid ülal tagasihoidlikult, kuigi polnud just eriti märgata, et nad sügavalt leinaksid. Mõned sosistasid ajuti ja naeratasid, kuid iga kord kutsus see esile noomitusi vanemate naiste poolt. Samuti oli märgata, et mõnda neidu huvitas rohkem küsimus, kas leinarüü talle sobib, kui see, mille puhul see on valmistatud. Peab tunnistama, et seda meeleolu ei muutnud ka kahe võõra rüütli ilmumine, mis pani nii mõnegi neiu uudistama, piiluma ja sosistama. Ainult Rowena, kes oli edevuseks liiga uhke, tervitas oma vabastajat meeldiva kummardusega. Tema näoilme oli tõsine, kuid mitte rõhutud. Kes teab, mis oli suuremaks põhjuseks tema kurbusele, kas mõtted Ivanhoe saatuse üle või leinatava sugulase surm.

Cedric aga, kes niisugustes asjades ei olnud väga terava pilguga, nagu me seda juba varemgi nägime, pidas oma hoolealuse leina teiste neidude leinaga võrreldes sedavõrd sügavaks, et ta võõrastele tarvilikuks pidas seletada: «Ta oli AthelstaneM kihlatud mõrsja.» Kahtlane küll, kas see teade Wilfredi leina AthelstaneM lahkumise üle suurendas.

Pärast seda, kui Cedric oli käinud võõrastega igal pool, kus lahkunu matust pühitseti, juhtis ta nad nüüd väikesesse, ruumi, mis oli määratud neile valitud külalistele, kes surnuga kaugema ühenduse tõttu ei tahtnud

449

seltsida nendega, keda ühendasid kadunuga lähemad sugulussidemed. Cedric lubas neid kostitada ja tahtis juba minna, kui Must rüütel haaras tema käe.

«Palun teid, suursugune than,» ütles ta, «oma lubadust meelde tuletada, mis te mulle lahkumisel andsite — täita minu palve.»

«See on juba ette täidetud, suursugune rüütel,» kostis Cedric, «kuid sel kurval silmapilgul...»

«Selle peale mõtlesin ma isegi,» ütles kuningas, «kuid minu aeg on napp ja pealegi ei pea ma sündsusetuks, et ühes Athelstane'i_ga sängitaksime hauda ka oma eelarvamised ja uisapäisa tehtud otsused.»

«Sir Krampluku rüütel,» segas Cedric punastades vahele, «ma lpodan, et teie palve käib teie enda kohta, mitte aga mõne teise kohta, sest mis minu oma maja ausse puutub, siis ei pea mina kohaseks, et keegi võõras ennast sinna segaks.»

«Seda ma ei tee,» kostis kuningas mahedalt. «Ja kui ma seda ka teen, siis niipalju, kui see mind huvitab. Aga kuna te mind seni ainult Musta Krampluku rüütlina olete tundnud, siis tundke mind nüüd kui Richard Plantageneti.»

«Richard of Anjou1!» hüüdis Cedric ja taganes kõige suuremas imestuses.

«Ei, suursugune Cedric, olen Inglise Richard, kelle, kõige palavamaks sooviks on inglise poegade ühendamine. Aga auväärt than, miks ei painuta sa põlvi oma valitseja ees?»

«Kunagi pole nad paindunud normanni vere ees,» ütles Cedric.
«Siis hoia oma auavaldused tagavaraks, kuni ma tõendan sulle oma õigust nendele, kaitstes võrdselt nii normanne kui inglasi.»
«Valitseja, mina olen sinu vaprust ja sinu väärtust õieti hinnanud. Samuti tean ma, et sa põhjendad oma õigust Inglise troonile oma põlvnemisega Matildast, Edgar Athelingi vennatütrest, Šoti Malcolmi tütrest. Kuid Matilda, kuigi ta põlvnes saksi kuninglikust verest, polnud riigitrooni pärija.»

1 Cedric rõhutab Richardi prantsuse päritolu ega taha tunnistada tema õigust Inglise troonile.
450
«Suursugune than, ma ei taha sinuga oma õiguste üle vaielda,» kostis Richard vaikselt, «kuid lase silmad enese ümber käia ja ütle, kelle õigused kaaluksid rohkem.»
«Tulid sa selleks siia, vürst, et mulle seda öelda?» küsis Cedric. «Tahad sa mulle mu sugurahva hukkumist meelde tuletada, enne kui haud viimse saksi kuningliku võsu pealt kinni aetakse.» Sünge näoga jätkas ta: «See on julge ja järelemõtlematu samm!»
«Püha risti nimel, seda mitte,» hüüdis kuningas. «Räägin sinuga täielikus usalduses, mis on ühel tublil mehel teise vastu, ilma vähemagi ähvarduse varjuta.»
«Sul on õigus, kuningas, sest kuningas sa oled ja selleks sa jääd minu nõrgast vastupanust hoolimata. Ma ei söanda tarvitada seda ainukest abinõu, mis on selle takistamiseks olemas ja mille sa ise mulle kiusatuseks
kätte andsid.»
«Ja nüüd minu palve juurde,» jätkas kuningas, «mida mina sellepärast põrmugi vähem usaldavalt ei avalda, et sina minu kuninglikku õigust ei tunnista. Mina nõuan sinult sinu oma sõna peale, et sa annaksid andeks oma pojale Wilfred of Ivanhoele ja võtaksid ta vastu, sest vastasel korral ähvardavad sind sõnamurd-mine, truudusetus ja alatus. Sellest lepitusest olen ma huvitatud, nagu sa isegi pead tunnistama, sest sellest oleneb minu sõbra õnn ja vaenu lõpp minu truu rahva keskel.»
«Ja see seal on Wilfred?» küsis Cedric.
«Isa, mu isa,» hüüdis Ivanhoe ja langes Cedricu jalge ette, «anna mulle andeks!»
«Sulle on juba andeks antud,» ütles Cedric, teda üles tõstes. «Herewardi poeg teab, kuidas oma. sõna pidada, isegi kui see on antud normannile. Ainult lase ennast näha meie inglise esiisade riietes. Ei ole tarvis lühikest mantlit, kerget mütsi või veidraid sulgi minu lihtsas majas! See, kes tahab olla Cedricu poeg, peab olema välimuselt oma esivanemate sarnane. Sa tahad rääkida,» lisas ta tõsiselt juurde, «ning ma aiman sinu kõneainet, kuid leedi Rowena peab kihlatud mõrsjana kaks aastat leinama. Meie saksi esivanemad loobuksid meist, kui meie räägiksime uuest ühendusest enne selle
451
mehe haua sulgemist, kes oli temaga varem ühendatud ja kes vääris seda oma sünni ja esivanemate tõttu kõige enam. Kadunud Athelstane'i vaim ise tõuseks oma veriste surnulinade vahelt, et takistada oma mälestuse niisugust teotamist.»
Näis, nagu oleksid Cedricu sõnad tõepoolest viirastuse ellu kutsunud, sest vaevalt oli ta need öelnud, kui uks läks lahti ja Athelstane oma surirüüs nende ees seisis — kahvatu, kõhn nagu surnust tõusnu kunagi. Tema ilmumine avaldas kõigile vapustavat mõju. Cedric taganes seinani, toetus selle vastu, nagu ei suudaks ta enam muidu seista, ning vahtis üksisilmi ja ammuli sui oma sõbra koltunud kuju.

Ivanhoe lõi risti ette ja palvetas saksi, ladina või prantsuse keeli, nagu tal sõnad parajasti suhu sattusid, kuna Richard lausus kordamööda benpdicite ja mort de ma vie[1]

Siis hakkas alt trepilt kostma müra ja keegi karjus: «Võtke petised mungad kinni!» Teine hääl lisas: «Heitke nad vangikeldri!» Kolmas nõudis: «Visake nad müürilt alla!»

«Jumala nimel.» ütles Cedric lahkunud sõbra viirastuse poole pöördudes, «kui sa oled surelik, siis räägi, oled sa aga vaim, siis ütle, mis ajas sind ennast meile ilmutama ja ülle, mida ma võiksin sinu hinge rahustamiseks teha. Oled sa elus või surnud, suursugune Athelstane, aga vasta Cedricule!»

«Seda ma tahan teha,» vastas viirastus väga rahulikult, «kui olen hinge tagasi tõmmanud ja kui te mulle aega annate. Sa küsid, kas ma olen elus? Mina elan, nagu elab igaüks, keda on toidetud vee ja leivaga kolm päeva, mis tunduvad kolme aastasajana. Jah. vee ja leivaga, isa Cedric! Taeva ja kõigi tema pühakute nimel, paremat toitu pole ma nende igavesti pikkade päevade jooksul maitsnud ja jumala armuga olen ma praegu siin. et teile seda öelda.»

«Kuidas, suursugune Athelstane?» küsis Must rüütel. «Ma ise nägin, et metsik templirüütel lõi teid Torquil-stoneM vallutamisel maha ja nagu ma mäletan, jutustas

1 Sõnasõnalt: mu elu surm; umbes: pagan võtku mind. Tõlk.

Wamba, et teie pealuu olnud kuni hammasteni läbi raiutud!»

«Teie eksisite, sir rüütel,» ütles Athelstane, «ja Wanba valetas. Minu hambad on heas seisukorras, mida ma tõendan peagi õhtusöögil. Aga sellepärast ei võlgne mä templirüütlite vähematki tänu, sest lüües pöördus tal mõõk käes, nii et mõõgatera lapiti mulle pähe langes. Oleks mul mu teraskiiver peas olnud, siis ma poleks seda hoopi tähelegi pannud ja ma oleksin selle templirüütlile tagasi maksnud, nii et ta enam poleks mahti saanud põgeneda. Kuid nüüd langesin ma uimaselt maha, olgugi et jäin haavamata. Tapetud langesid igast küljest minu peale ja ma ei tulnud enne meelemärkusele, kuni leidsin enese puusärgist, mis oli õnneks avatud ja püha Edmundi kiriku altari ette paigutatud. Aevastasin mitu korda, ohkasin, ärkasin ja oleksin juba üles tõusnud. Kuid köster ja abt- jooksid hirmunult müra peale juurde ja ei olnud vist sugugi rõõmsad, et nad leidsid selle mehe elusana, kelle pärijaks nad pidid saama. Mina küsisin viina ja nemad andsid mulle midagi, mis pidi millegagi segatud olema, sest ma uinusin veel raskemini kui enne ja ei ärganud enam mitme tunni jooksul. Nüüd olid mu käed seotud ja jalad nü kõvasti kinni mässitud, et mu pahkluud seda meelde tuletadeski valu teevad. Koht, kuhu nad olid mu pannud, oli sootuks pime ja nagu ma sumbunud, kopitanud õhu järele otsustasin, pidi see mõni matusepaik olema. Mu peas keerlesid alles imelikud mõtted selle üle, mis minuga küll sündinud on, kui kaks mungakelmi sisse astusid. Need püüdsid mulle seletada, et ma olevat puhastustules, kuid ma tundsin liiga hästi isa abti hingeldavat häält. Püha Jeremias, kui hoopis teisiti kõlas see hääl siis, kui ta minult uut küpsisetükki palus! See koer pidutses minuga ju millalgi jõulust kolmekuningani.»

«Kannatust, suursugune Athelstane,» ütles kuningas, «tõmmake hinge tagasi ja jutustage aeglasemalt oma lugu. Tõepoolest, seda on parem kuulata kui mõnd romaani.»

«Ei, Bromeholmi risti nimel, selles polnud midagi romantilist,» vastas Athelstane. «Odraleib ja vett janu

vastu, see oli kõik, mis mulle andsid need kitsid kelmid, keda minu isa ja mina ise oleme rikastanud, kuna nende sissetulekuks varemalt olid ainult pekitükid ja viljamõõdud, mida nad palvete eest said vaestelt orjadelt. See tänamata rästikute pesa andis oma kaitse-isandale ainult odraleiba ja vett! Ma suitsutan nad nende pesast välja, pandagu mind sellepärast kas või kirikuvande alla!»

«Kuid püha neitsi Maria nimel, suursugune Athelstane,» küsis Cedric sõbra käest kinni haarates, «kuidas sa pääsesid sellest hädaohust? Hakkasid nad oma tegu kahetsema?»

«Nemad kahetsema?» vastas Athelstane. «Kas pehmendab päikesepaiste kaljusid? Ma oleksin veel praegu seal lamanud, kui kloostris müra poleks tõusnud, mille põhjuseks, nagu ma pärast mõistsin, oli minu surisöö-mingule minek, kuna nad ise väga hästi teadsid, et mina elusalt oma paigal laman. Kuulsin neid surisalme laulvat ja mõtlesin, et seda teevad inimesed, kes ise mu surnuks näljutavad. Ometi nad läksid ja mina pidin kaua oma toitu ootama, mis sugugi ime polnud, sest jalutu köster oli liiga ise oma kõhutäitmisega ametis, et ta minu peale oleks mõelnud. Viimaks ometi tuli ta vankuval sammul alla, tuues endaga kaasa viina ja vürtside lõhna. Hea toit oli tema südame avanud, sest ta tõi mulle nüüd tüki pasteeti ja pudeli viina. Mina sõin ja jõin ning kogusin jõudu. Minu õnneks oli köster sedavõrd joobnud, et ta ukse halvasti sulges ja see praokile jäi. Valgus, toit ja viin tegid mu leidlikuks. Obadus, kuhu mu ahelad olid'kinnitatud, oli rooste käes rohkem kannatanud kui võrukael abt või mina oleksime võinud arvata. Isegi raud ei pea selle vangikeldri niiskusele vastu.»

«Tõmmake hinge tagasi, suursugune Athelstane,» soovitas Richard, «ja võtke pisut kehakinnitust, enne kui te oma õudset jutustust jätkate.»

«Kehakinnitust?» vastas Athelstane. «Olen seda täna juba viis korda võtnud, aga ometi arvan, et rasvane sink kõlbaks väga hästi minu jutustuse juurde. Ka palun ma, lahke isand, ehk te muretseksite mulle karika viina.»

454

Kuigi külalised oma jahmatusest veel täiesti polnud toibunud, täitsid nad ometi oma majaisanda soovi viibimata, mispeale see oma jutustust võis jätkata. Aga nüüd oli tal juba palju rohkem kuulajaid kui alguses, sest Edilh, kes lossis tarvilikke korraldusi oli käinud tegemas, oli elusa surnu kannul külaliste ruumi tulnud ja tema selja taga tungles niipalju mehi ja naisi, kui väike ruum vastu suutis võtta, suurem hulk jäi trepile ja kuulis ainult puudulikult majaisanda jutustust, andes seda edasi allapoole veel puudulikumalt, nii et kui see viimaks alla hoovi jõudis, ei käinud ta enam sugugi tõega kokku. Alhelstane jätkas aga oma lugu nõnda:

«Tõmbasin ahela obadusest lahti ja hakkasin mööda treppi ülespoole ronima nii hästi, kui seda suudab nälginud ja raudu kandev inimene. Kaua kobasin ümber, kuni kuulsin viimaks lõbusat laulu ruumis, kus auväärt köster kellegi halli kuuega, sassis kulmudega ja laia-õlalise venna seltsis, keda võis ennem vargapoisiks kui vaimulikuks pidada, kuradimessi kõõrutas. Murdsin nende juurde sisse ja minu suririided ning minu ahelate kõlin andsid mulle hauataguse ilme. Mõlemad jäid soolasambaks, aga kui ma köstri rusikaga maha virutasin, andis teine, tema kannukaaslane, mulle oma hirmsa teibaga hoobi.»

«See pidi küll meie vend Tuck olema, vannun krahvi lunaraha nimel,» sõnas Richard Ivanhoele.

«Olgu ta või vanakuri ise,» nähvas Alhelstane. «õnneks ei tabanud ta märki ja kui ma temaga tahtsin käsitsi kokku minna, andis ta päkkadele tuld ja põgenes. Mina ei

viivitanud enam ka oma päkkasid vabaks päästma võtme abil, mille ma köstri vöölt rabasin, ja ma oleksin ta pealuu võtmekimbuga purustanud, kui mul poleks meelde tulnud see pasteet ja viin, millega see võrukael mind vangikeldris oli kostitanud. Nõnda andsin talle ainult paar paraiat võmmu ia jätsin ta põrandale, võtsin kaasa pisut liha ja nahklähkri viinaga, mida auväärt vennad endile hea olid lasknud maitsta, läksin talli, leidsin sealt oma parema ratsahobuse, keda hoiti nähtavasti abtile, ning kihutasin siia nagu looma jalad vähegi võtsid. Naised ja mehed põgenesid minu eest igal pool laiali, sest kõik pidasid mind tondiks, seda

456

enam et ma oma näo varjamiseks surilina üle pea tõmbasin. Ma poleks mu enda lossigi sisse pääsenud, kui mind poleks peetud selle veiderdaja kaaslaseks, kes lossihoovis matuselisi lõbustab. Arvan, et piduülem pidas mind teatud osa mängijaks ettekantavas jandis ja nõnda lasi mu väravast sisse. Tõttasin kõigepealt oma ema juurde, kus ma juba pisut hamba alla sain, ning tulin siis kohe teid vaatama, mu suursugune sõber.»

«Ja teie leiate, et olen ikka valmis jätkama võitlust meie endise au ja vabaduse nimel,» ütles Cedric. «Mitte kunagi ei köida enam nii õnnelikku hommikut suursuguse saksi tõu vabastamiseks kui homme.»

«Ära räägi mulle kellegi vabastamisest,» sõnas Athelstane. «hea et ma isegi vabaks sain. Ma mõtlen rohkem selle kelmi abti karistamise peale. Tema peab oma ametikuues Coningsburghi lossitornis kõlkuma ja kui trepid on tema rasvase keha tarvis liiga kitsad, siis lasen ma ta väljastpoolt üles vinnata.»

«Aga mu poeg,» sõnas Edith, «mõtle ometi tema püha ameli peale.»

«Mõtelge minu kolmepäevase paastumise peale,» vastas Athelstane. «Ma nõuan nende kõigi verd. Front-de-Boeuf põletati palju väiksema üleastumise pärast elusalt ära, tema andis oma vangidele hästi süüa, ainult supi sisse pani pisut liiga palju küüslauku. Aga need silmakirjalikud ja tänamatud orjad, kes pn nii sagedasti kutsumata külalistena mulle mu laua ääres süües meelitusi öelnud, ja kes ise pole kunagi andnud mulle ei suppi ega küüslauku, nemad peavad, maksku mis maksab, Hengisti hinge nimel surema!»

«Aga paavst, mu suursugune sõber?» küsis Cedric.

«Aga saatan, mu suursugune sõber?» küsis Athelstane omakorda. «Nad surevad ja mitte sõnagi enam sellest. Oleksid nad kas või kõige paremad mungad, maailm saab ka ilma nendeta läbi.»

«Häbi, suursugune Athelstane!» ütles Cedric. «Ära unusta ometi nende viletsate pärast oma hiilgavat tulevikku. Ütle ometi sellele normanni vürstile, Richard of Anjoule. et kuigi ta on lõvi südamega, ei pea ta ometi ilma võitluseta Alfredi trooni saama, kuni veel ükski püha Edward Usutunnistaja järeletulijatest elab.»

457

«Mis?» hüüdis Athelstane. «On tema siis suursugune kuningas Richard?»

«See on Richard Plantagenet ise,» vastas Cedric. «Kuid mul ei tarvitse sulle öelda, et ta oma vabal tahtel siia ilmus, mispärast teda ei tohi haavata ega teda ka vangistada! Sa tunned ometi väga hästi oma maja-isanda kohuseid tema vastu.»

«Ja muidugi!» hüüdis Athelstane. «Ja pealegi veel oma alama kohuseid, sest siin tahan ma temale oma südame ja käega truudust tõotada.»

«Mu poeg,» ütles Edith, «mõtle oma kuninglikkude õiguste peale!»

«Mõtle Inglismaa vabaduse peale, vilets prints!» hüüdis Cedric.

«Ema ja sõber,» ütles Athelstane, «jätke oma etteheited — vesi ja leib vangikeldris on tugevad auahnuse surmajad ja hauast tõusin ma targemana, kui ma sinna läksin. Poole sellest tühisest lollusest on mulle kõrva puhunud see äraandlik abt Wolfram ja nüüd võite ise otsustada, kas ta on mõni usaldusväärne nõuandja. Sellest ajast saadik, kus need plaanid on teoksil olnud, pole ma muud tundnud kui tõttamist, seedimisrikkeid, hoope, tõukeid, vangisistumist ja nälgimist, pealegi võiks see kõik lõppeda mitme tuhande rahuliku elaniku tapmisega. Mina ütlen teile: kuningas tahan ma,olla oma mõisas ja mitte kuskil mujal ja minu esimene sen-jooriülesanne on abt üles puua.»

«Ja kuidas jääb minu hoolealuse Rowenaga?» küsis Cedric. «Ega te ometi mõtle teda maha jätta?»

«Isa Cedric,» kostis Athelstane, «olge mõistlik. Leedi Rowena ei tee minust väljagi, tema armastab minu sugulase Wilfredi kinda väikest sõrme rohkem kui mind tervenisti. Seal ta seisab, et sulle seda ise tunnistada. Ei, ära punasta, sugulane, pole häbi armastada rohkem rüütlit kui maalordi ja ära naera ka, sest suririided ja kõhn nägu pole jumal teab kui naljakad. Tahad sa aga tingimata naerda, siis võin ma sulle selleks parema põhjuse anda. Anna mulle oma käsi, õigem, laena ta mulle, sest ma palun teda ainult sõpruses. Siin, onupoeg Wilfred of Ivanhoe, sinu kasuks ütlen ma sellest käest lahti ja tõotan seda vandega. Hei! Püha Dunstani

458

nimel, meie onupoeg Wilfred on kadunud! Aga kui mu silmad paastumisest pole nõrgenenud, siis nägin ma teda ometi just praegu siin.»

Kõik vaatasid ümber ja otsisid Ivanhoed, kuid tema oli kadunud. Viimaks saadi teada, et keegi juut oli teda otsinud ja et peale üsna lühikest kõnelust oli rüütel Gurthi ja oma sõjariistu nõudnud ning lossist lahkunud.

«Ilus onutütar,» ütles Athelstane Rowenale, «kui ma julgeksin mõelda, et see kadumine pole sündinud kõige mõjuvamatel põhjustel, siis võiksin ma tagasi võtta ...»

Aga niipea kuii Athelstane peale Ivanhoe puudumist neiu käe oli vabastanud, lahkus see silmapilk toast, sest tema seisukord oli siin piinlikuks muutunud.

«Tõepoolest,» lausus Athelstane, «naisi võib kõikidest olevustest kõige vähem usaldada, vahest mungad ja abtid välja arvatud. Olgu ma uskmatu, kui ma temalt tänu ei oodanud ning võib-olla suudlust veel pealekauba. Need neetud suririided on ära tehtud, kõik põgenevad nende eest. Teie poole, suursugune kuningas Richard, pöördun ma oma truuduse ja tõotusega kui ustav vasall.»

Kuid ka kuningas Richard oli lahkunud ning keegi ei teadnud kuhu. Viimaks kuuldi, et ta oli lossiõue rutanud, seal juudi oma juurde kutsunud ja temaga rääkinud, siis silmapilk hobuse nõudnud, sadulasse karanud, sundinud juudi teise hobuse selga istuma ning niisuguse rutuga minema sõitnud, et vana juudi elu eest poleks keegi võinud pennigi maksta, magu Wamba arvas.

«Minu hingeõndsuse nimel,» hüüdis Athelstane, «kindlasti on Zernebock minu äraolekul mu lossi vallutanud. Ma tulen kui hauast tõusnu suririietes tagasi ja igaüks, kellega ma räägin, kaob silmapilk mu häält kuuldes! Kuid mis aitab rääkimine! Tulge, mu sõbrad, kes te järele olete jäänud, lähme peosaali, et teist veel rohkem kaduma ei läheks. Loodan, et kõik on nüüd nõnda korraldatud nagu vana saksi ülimuse suripidu seda nõuab ja kes teab, kui me kauem viivitame, kas siis saatan ka toiduga minema ei lenda.»

NELJAKÜMNE KOLMAS PEATÜKK

Las tema raske patukoorem murrab
ta sõjaratsu kondid võitluses
ja las see argpüks langeb silmili
nüüd põrmu maha!
Shakespeare, «Richard 11».

Siirdume oma jutuga nüüd jälle Templestowe'i lossi ette, kus toimub parajasti verine mäng Rebekka elu ja surma peale. Müüride all oli kära ja sagimist, sest ümberkaudsed elanikud olid siia nagu kirikulaadale või mingisugusele maapeole kokku voolanud. Soov näha verd ja surma oli omane ka sellele pimedale ajajärgule ning tolleaegsed kahevõitlused ja turniirid olid inimesi sageli harjutanud vaatlema verist mängu, kus üks võitleja langeb teise käe läbi. Isegi meie päevil, mil moraali-nõuded on teised, tõmbab mõni surmamõistetu hukkamine, rusikavõitlus, kaklemine või käredale reformaatorite koosolek alati patju pealtvaatajaid kokku, kuigi see neile enestele sageli hädaohtlikuks võib muutuda ja kuigi neil asja vastu pole muud huvi, kui vaid uudishimu näha, millega asi lõpeb ja kas päevakangelased on tulikivid või sõnnik, nagu mahlakas keeles öeldakse.

Sellepärast olid väga paljud silmad suunatud Temple-stoweM pretseptooriumi väravatele, et olla tunnistajateks õudsel rongkäigul. Veelgi suurem rahvahulk oli kogunenud lossile kuuluva turniiriplatsi ümber. Väli, mille pind oli rüütlimängude ja sõjaliste harjutuste tarvis suure hoolega tasandatud, asus lossi lähedal kõrgendikul, mida piiras tugev teivastara. Kuna templi-rüütlid kutsusid alati oma mängudele ka külalisi, siis oli siia ehitatud ka tribüün ja istmed pealtvaatajatele.

Praegusel korral oli ehitatud välja idapoolsesse otsa troon suurmeistri tarvis ja selle ümber olid asetatud eraldatud istmed pretseptoritele ja ordurüüllitele. Nende kohal lehvis pühitsetud lipp, mida nimetati Le Beauseant, missugust sõna templirüütlid tarvitasid ka võitlushüüdena.

460

Välja teises otsas asus ringikujuline haovirn tugevasti maa sisse taotud vaia ümber, mille külge oli kinnitatud ahel ohvri sidumiseks ja mille juurde pääsis haovirna jäetud kitsa vahe kaudu. Selle hukkamispaiga juures seisid neli musta orja, kelle ihuvärv oli tol ajal Inglismaal nii harva nähtud, et nad paistsid kõigile põrgu-poistena, kes on tulnud maa peale oma saatanlikke asju ajama. Moorlased liigutasid end ainult selleks, et oma juhataja käsu peale tulematerjali korraldada. Rahva poole nad ei vaadanud ning ei pannud tähele inimesi ega ka midagi muud peale oma hirmsa töö. Üksteisega rääkides näitasid nad oma paksude huulte vahelt valgeid hambaid, tundus, et nad nagu irvitasid peatset kurbmängu oodates. Polnud midagi imestada, et rahvas tahes või tahtmata pidas neid meesteks, kellega nõid oli ühenduses seisnud, kuna nad nüüd, kus nende aeg on täis saanud, valmistuvad nii koledal karistust täide saatma. Sosistati omavahel saatana tegudest sel õnnetul ajal ja pandi paratamatult liiga palju tema arvele.

«Kas te pole kuulnud, isa Dennet,» küsis üks talupoeg teiselt, vanemalt, «et kurat viinud suure saksi thani, Athelstane of Coningsburghi, kogu ihu ja hingega otseteed minema?» «Jah, aga ta pidi selle mehe püha Dunstäni ja jumala enda tahtmisel jällegi tagasi tooma.»

«Kuidas nii?» küsis elav noormees, kes. kullaga tikitud rohelist vammust kandis ja kelle kannupoisil oli seljas kannel, mis rääkis tema isanda elukutsest. Laulik polnud nähtavasti madalast seisusest, sest peale selle tikitud kuue oli tal kaelas veel hõbekett võtmega, millega ta oma kannelt häälestas. Paremal käel kantavale hõbeplaadile oli hariliku vapi asemel, mis näitab aadli päritolu, graveeritud sõna Sherwood.

«Kuidas te seda arvate?» küsis lõbus minstrel, segades talupoegade jutu vahele. «Mina tulin omale laulu-ainet otsima ja, neitsi Maria nimel, leian seda eest tervelt kahele poeemile.»

«On kindlasti teada,» ütles vanem talupoeg, «et pärast seda, kui Athelstane oli neli nädalat surnud olnud...»

«See on võimatu,» lausus minstrel. «Ma nägin teda veel Ashby-de-la Zouche'i turniiril elusana.»

461

«Ometi oli ta surnud ja laibana ära viidud,» vaidles noorem talupoeg, «sest mina kuulsin püha Edmundi munki temale surnulaule laulmas ja pealegi peeti Co-ningsburghi lossis leina ja suurt surisöömingut, nagu kord ja kohus, ning mina isegi mõtlesin sinna minna, aga Mabel Parkins, kes ...»

«Jah, Athelstane oli tõesti surnud,» sõnas vanamees pead vangutades, «ja seda enam kahju oli sellest vanast saksi verest...»

«Aga mis siis juhtus, kulla peremehed, rääkige ometi,» nõudis laulik kärsitult.

«Ja-jah, jutustage, kuidas lugu oli,» sõnas vahele keegi tüse munk nende kõrval, kes toetus kepile, mis oli midagi palverändaja saua ja võitlusteiba vahepealset ja võis tarbekorral nii üht kui teist ülesannet täita. «Jutustage ruttu, meil pole palju aega,» jätkas tüse kirikuteener.

«Nagu soovite, vaga isa,» ütles Dennet. «Keegi preester läks juuatäis peaga külla püha Edmundi köstrile ...»

«Seda ei soovi teie vaga isa kuulda,» kostis vaimulik, «et mõni preester oleks joobnud, või vähemalt seda mitte, et ilmalik mees räägib juuatäis preestrist. Ole viisakas, mu sõber, ja kujuta ette, et vaimulik oli täis magusat viina ainult mõttes, see teeb ka pea uimaseks ja jalad nõdraks — olen ise seda tundnud.»

«Hea küll siis,» vastas vana Dennet, «keegi vaga vend tuli püha Edmundi köstrile külla... oli teine mingisugune metspreester, kes tapab pooled jahiloomad laanes ja kes armastab kuulda rohkem karika kõlinat kui kirikukella helinat ning kes annab kümme palveraamatut ühe pekitüki eest. Aga ta oli siiski tubli ja lõbus poiss, kes oskab teivast keerutada, vibu vinna tõmmata ja tantsu lüüa, nagu iga teinegi YorkshireMs.»

«Sinu viimased sõnad, Dennet,» tähendas laulik, «päästsid sul paar küljekonti.»

«Tasa, mees, mina teda ei karda,» ütles Dennet. «Olen küll juba pisut vana ja kange, aga kui ma kord Doncasteri juures võitlesin ...»

«Kuid räägi edasi, räägi, kulla sõber,» nõudis laulik jällegi.

462

«Muud pole rääkida, kui et Athelstane of Coningsburgh maeti püha Edmundi kloostrisse.»

«See on vale ja pealekauba avalik vale,» kostis munk, «sest mina ise nägin, kui ta oma Coningsburghi lossi kanti.»

«Noh, siis jutustage ise, mu isandad,» ütles Dennet vasturääkimise pärast pahandades. Ainult pärast pikka keelitamist hakkas ta oma kaaslase ja lauliku pealekäimisel jutustama.

«Need kaks kainet munka,» ütles ta viimaks, «kui see auväärt mees neid niisugustena tahab näha, jõid head õlut ja magusat viina edasi ning nõnda peaaegu terve suvise päeva läbi, kuni nad kuulsid äkki sügavat ohkamist ja ahelate kõlinat. Siis tuli nende juurde äkki kadunud Athelstane'i surnukeha ja ütles: «Teie hooletud karjased ...»»

«See on vale,» nähvas munk ruttu, «ta ei lausunud sõnagi.»

«Ohoo, vend Tuck!» sõnas laulik ja kiskus munga talupojast eemale. «Nagu ma märkan, oled jälle uue tembuga hakkama saanud.»

«Kinnitan sulle, Allan-a-Dale,» ütles erak, «et nägin Athelstane of Coningsburghi oma ihusilmadega, nagu ma iga teistki elusat inimest näen. Tal olid suririided seljas ja teda ümbritses haualõhn. Ankur vahuviina ei suuda ka seda minu mälestusest välja uhtuda.»

«Tasa,» nõudis laulik, «sa ainult naljatad minuga.»

«Usu ometi,» kostis munk, «ma andsin talle oma teibaga hoobi, mis oleks pidanud härja maha rabama, aga tema kehast läks see läbi nagu oleks ta olnud suitsust!»

«Püha Huberti nimel,» hüüdis minstrel, «see on veider lugu ja seda tulekslaulda viisil: «Mure tuli munga manu.».»

«Naera kui tahad,» ütles vend Tuck, «aga ennem võtku mind iga esimene saatan, kui ma seda laulu kunagi laulan. Ei, ei, kohe sealsamas otsustasin oma juuresolekuga osa võtta mõnest heast asjast, olgu see siis nõia põletamine, jumalakohus kahevõitlusel või mõni muu issanda meelepärane toimetus, ning nõnda ma olengi siin.»

463

Samas katkestas Terrpiestowe’i püha Miikaeli kiriku kell oma helinaga nendj jutu. Kirik oli soliidne ehitus ja asus pretseptooriumist pisut eemal väikeses külakeses. Ükshaaval tungisid õudsed kellalöögid kuulajatele kõrvu, jättes iga kord nii pika vahe, et eelmine kõla jõudis enne kaugusse kaduda, kui uus pärale saabus. See helin oli läheneva talituse ettekuulutajaks ja täitis rahvahulga südamed õudusega. Kõigi silmad pöördusid pretseptooriumi poole, kust pidid ilmuma suurmeister, võitlejad ja süüalune.

Viimaks ometi langes tõstesild, väravad avanesid ja lossist sõitis välja rüütel suure ordulipuga, ees kuus pasunapuhujat, ordurüütlid paarikaupa järel. Sits tuli suurmeister toreda ratsu seljas, kelle riistad olid kõige lihtsamad. Talle järgnes Brian de Bois-Guilbert, pealaest jalatallani, hiilgavas varustuses, kuid ilma odata, mõõgata ja kilbita. Neid kandsid kaks kannupoissi. Tema näol, mida pooleldi varjas peakattelt alla lehviv sulg, paistis uhkus heitlevat kahtlusega. Rüütel oli surnukahvatu, nagu poleks ta mitmel ööl silma kinni saanud, ometi juhtis ta oma tantsivat sõjahobust hariliku kerguse ja osavusega, nagu sobis templiordu paremale piigile. Tema rüht oli majesteetlik ja üleolev, aga kui teda tähelepanelikumalt silmitseti, siis väljendasid tema sünged näojooned midagi, mis sundis pilgu tahtmatult kõrvale libisema.

Võitleja mõlemal küljel ratsutasid Conrad of Mont-Fitchet ja Albert de Malvoisin, kes olid tema sekundandid. Nemad kandsid ordu valget rahurüüd. Nende kannul ratsutasid teised orduvennad hulga mustas rüüs kannupoiste ja paažidega, kellest ükskord pidid saama templiordu rüütlid. Neile järgnes salk jalamehi, samuti mustas rüüs. Nende keskel lähenes süüaluse kahvatu kuju pikkamisi, kuid kartuseta oma lõpupaigale. Temalt olid võetud kõik ehted, sest nende seas võis peituda mõni saatana amulett, mida too oma ohvritele annab, et neid takistada pihtimast isegi piinamistel. Idamaiste kehakatete asemel oli talle, antud jämedast valgest riidest lihtsalt valmistatud rüü, kuid tema pilgus oli nii palju julgust, et isegi selle välimusega ja ilma ühegi ehteta, peale tema mustade lokkide, äratas ta ka kõige

464

karmima vagatseja südames kahetsust, miks küll nii kena olevus on tehtud patu kehastuseks ja kuradi orjaks.

Ohvri järel sammus kindlas korras salk pretseptooriumi alamaid mehi, kõigil käed kokku pandud ja silmad maha löödud, nagu püha kord nõudis.

See aeglane rongkäik liikus mööda kingunõlva ülespoole, turniiriplatsile, kus ta tegi terve ringi ning jäi 6Üs seisma, sest protsessiooni takistas suurmeister oma kaaslastega, kes peale võitleja ja sekundantide hobuste seljast maha tulid. Ratsud anti kannupoiste kätte, kes need võitlusväljalt ära viisid.

Õnnetu Rebekka juhatati tuleriida juurde mustale toolile. Esimesel hetkel, kui ta heitis pilgu sellele õudsele paigale, mis oli hingele sama kole kui ihule piinav, valdas teda hirmuvärin ja silmi sulgedes näis ta palveta-vat, sest ta huuled liikusid, kuigi sõnu polnud kuulda. Üürikese aja pärast avas neiu silmad uuesti ja vaatas kindla pilguga tuleriita, nagu tahaks ta sellega harjuda, siis pööras ta pea pikkamisi kõrvale.

Vahepeal oli suurmeister oma paigale asunud ja kui rüütelkond tema ümber istet võttis, igaüks oma seisuse kohaselt, andis mürisev pasunate hääl teada, et kohus on kokku kogunenud. Siis astus Malvoisin kui võitleja sekundant ette ja asetas Rebekka kinda võitluspandina suurmeistri jalge ette.

«Suur käskija ja kõrgeauline isa,» ütles ta, «siin seisab hea rüütel Brian de Bois-Guilbert, templiordu pret-6eptor, kes võttis vastu kinda, mille ma praegu teie jalge ette panin, ja tõotas täna võidelda ning tõestada, et see juuditüdruk, nimega Rebekka, on Siioni püha templiordu kohtuotsuse õigusega ära teeninud, mille põhjal ta nõiana peab surema. Siin ta seisab, nagu ma ütlen, ja on valmis rüütellikult ja ausalt võitlema, kui see on teie pühitsetud tahtmine.»

«On ta vandunud, et tema võitlus on õige ja aus?» küsis suurmeister. «Too siia lunastaja ristikuju ja pühakiri.»

«Käskija ja kõrgeauline isa,» vastas Malvoisin valmilt, «meie vend andis juba oma vande heale rüütlile Conrad de Mont-Fitchet’le ja muud vannet ei peaks

465

võima temalt nõuda, sest tema vastane on uskmatu ega või vastuvannet anda.»

Alberti suureks rõõmuks oli see seletus rahuldav, sest kaval rüütel oli aimanud, et on raske või õigemini võimatu sundida Brian de Bois-Guilberti vanduma selle rahvakogu ees. Sellepärast ta oligi leidnud ettekäände, mis Briani sellest talitusest vabastas.

Kui suurmeister Albert Malvoisini vabanduse oli vastu võtnud, andis ta heeroldile käsu täita oma kohust. Jällegi kõlas pasunahääl, heerold astus ette ja hüüdis valjusti:

«Kuulake, kuulake! Siin seisab hea rüütel, sir Brian de Bois-Guilbert ja on valmis võitlema iga vabalt sündinud rüütliga, kes tahab juuditüdruku Rebekka poolt nõutud ja temale lubatud proovivõitluses välja astuda, sest tüdruk ise ei saa võidelda! Sellele võitlejale, kes tahab süüalust kaitsta, lubab kõrgeauline ja vaga suurmeister ordu võitlejaga ühesugused tingimused nii päikese kui ka tuule suhtes ning samuti kõiges muus, mis puutub ausasse võitlusse.»

.Pasun kõlas jälle ning järgnes mõneminutiline surmavaikus.

«Süüalust ei ilmu kaitsma ükski võitleja,» ütles suurmeister. «Mine, heerold, ja küsi temalt, kas ta ootab kedagi, kes tema eest peaks võitlema.»

Heerold läks Rebekka juurde. Bois-Guilbert juhtis oma hobuse Malvoisini ja Mont-Fitchet' keelust hoolimata, sinnasamasse ja jõudis heeroldiga ühel ajal pärale.

«On see lubatud ja võitlusseaduste kohane?» küsis Malvoisin suurmeistri poole pöördudes.
«On küll, Albert Malvoisin,» vastas Beaumanoir. «Kuna me siin jumala otsuse poole pöördume, siis ei või me takistada vastaseid mõtteid vahetamast, sest nõnda võib tõde kõige kergemini ilmsiks tulla.»
Vahepeal ütles heerold Rebekkale järgmised sõnad: «Tüdruk, auväärt ja vaga suurmeister küsib sinult, on sul teada võitleja, kes sinu eest täna peab välja astuma, või oled sa nõus ennast ausalt hukkamõistetuks tunnistama?»
466
«Ütle suurmeistrile,» vastas Rebekka, «et ma kinnitan oma süütust ja ei tunnista ennast süüdlaseks, muidu peaksin ma ise oma veres süüdi olema. Ütle temale, et mina nõuan viivitust niipalju, kui määrused vähegi lubavad, sest ma tahan näha, kas jumal mulle päästja saadab. Kui seegi aeg möödub asjata, siis sündigu tema püha tahtmine!»
Heerold läks seda vastust suurmeistrile viima.
«Jumal hoidku,» hüüdis Lucas Beaumanoir, «et juut või pagan meile ülekohut ette ei heidaks! Meie ootame, kuni vari õhtust hommikusse liigub, kas ilmub keegi, kes on nõus selle õnnetu naise eest võitlema. Kui päev juba sinnamaale on jõudnud, siis olgu ta suremiseks valmis.»
Heerold andis suurmeistri sõnad Rebekkale edasi, kes allaheitlikult pea langetas, käed kokku pani ning siis silmad taeva poole tõstis, nagu ootaks ta sealt seda! abi, mida ta inimestelt enam ei söandanud loota. Sel hirmsal silmapilgul tungis Bojs-Guilberti hääl tema kõrvu, see oli ainult sosin, kuid pani Rebekka rohkem võpatama kui heeroldi sõnad.
«Rebekka,» küsis templirüütel, «kuuled sa mind?»
«Minul pole sinuga midagi tegemist, sa julm, halastamatu mees,» vastas õnnetu tüdruk.
«Mõistad sa minu sõnu?» kordas templirüütel. «Sest minu oma kõrvus kõlab mu hääl õudselt. Vaevalt saan aru, kus me seisame või milleks meid siia on toodud. See taraga piiratud koht... see tool... see haohunnik... ma ju mõistan nende otstarvet, kuid ometi ei tundu nad mulle tõelistena ... see on nagu mõni kohutav pilt või viirastus, mis mu meeli õudsete kujudega täidab, aga ometi minu mõistust ei valda.»
«Minu meel ja mõistus taipavad hästi paika ja aega,» vastas Rebekka, «ja nad ütlevad mulle, et see risu on määratud minu maist keha neelama, valmistades mulle piinava, kuid lühikese teekonna siit kuhugi paremasse ilma.»
«Unistused, Rebekka, unistused,» vastas templirüütel. «Tühised unistused, mille teie omadki targad sadusee-rfd on kõrvale heitnud. Kuule mind, Rebekka,» jätkas ta elavalt, «sul on paremad võimalused eluks ja
467
vabaduseks, kui need kelmide jä tudikeste unistused. Istu ühes minuga mu täku Zamori selga, see loom pole oma ratsanikku veel kunagi hädasse jätnud. Mina võitsin ta kahevõitluses Trapezundi sultaniga. Istu minu selja taha sadulasse ja tunni aja pärast oleme siit võitlusväljalt kaugel eemal, kus avaneb sinule uus ilm täis lõbusid ja minule uus tee kuulsusele. Las nad siis mõistavad oma' kohut, mida ma põlgan, ja las kraabivad Bois-Guilberti nime välja oma mungaorjade raamatust! Iga laigu, mis nad minu vapile heidavad, pesen ma nende endi verega puhtaks.»
«Kiusaja,» kostis Rebekka, «mine ära! Ka seljes viimases hädas, ei pea sa mind karvaväärtki mu otsusest kõrvale kallutama. Mind piiravad vaenlased ja sind pean ma nende seas kõige halvemaks ning hädaohtlikumaks. Tagane minust jumala nimel!»

Albert Malvöisin, keda nende rääkimine ärevaks ja kärsituks tegi, astus ettepoole, et nende kõnelemist katkestada.

«Kas tüdruk tunnistas enese süüdlaseks,» küsis ta Boiš-Guilbertilt, «või on ta oma sõna juures kindel?» «Ta on tõepoolest kindel,» ütles Bois-Guilbert. «Siis pead sa, suursugune vend, jälle oma kohale asuma,» sõnas Malvöisin, «ning lõppu ootama. Varjud päikesekellal liiguvad. Tule, tubli Bois-Guilbert, tule, sa meie püha ordu lootus ja tema tulevane pea.»

Nõnda öeldes pani ta käe rüütli ratsutitele, nagu tahaks ta teda tema paigale tagasi viia.

«Silmakirjalik lurjus! Kuidas sa julged oma kätt minu hobuse ratsutitele panna?» hüüdis sir Brian vihaselt, tõmbas ratsmed Alberti käest lahti ja sõitis võitlusvälja teise otsa tagasi.

«Veel on temas julgust,» ütles Malvöisin vargsi Mont-Fitchefle. «Seda tuleb õieti juhtida, muidu põletab ta nagu kreeka tuli ära kõik, kes talle lähenevad.»

Kohtunikud olid kulutanud juba kaks tundi asjatu ootamisega — Bois-Guilbertile vastast ei ilmunud.

«Mõistagi,» sõnas vend Tuck, «miks keegi ei tule: ohver on ju juut. Aga ometi, minu ordu nimel, on südametu, et nii noor ja ilus olevus sureb, ilma et keegi ainustki hoopi tema kaitseks annaks! Oleks ta kas või

468

kümme korda nõid, aga kui tas leiduks tilkki kristlikku verd, küllap minu teivas siis juba tantsiks metsiku templirüütli teraskiivril.»

Kalduti juba arvama, et keegi ei ilmu nõiduses süüdistatud juuditüdrukut kaitsma ja Malvoisini kihutusel hakkasid rüütlid sosistama, et on juba aeg kuulutada Rebekka pant kaotanuks. Samal silmapilgul ilmus lagendikule rüütel, kes kiiresti võitlusvälja poole kihutas. Sajad hääled hüüdsid: «Võitleja! Võitleja!» Eelarvamustest ja ebausust hoolimata rõõmustas rahvas ometi, kui rüütel võitlusväljale jõudis. Järgmisel silmapilgul hävisid aga kõigi lootused, mis rüütli ilmumise puhul olid tärganud. Hobune oli mitu penikoormat kõige suurema kiirusega läbi sõitnud ja tuikus nüüd väsimuse pärast jalul, ratsanik, kuigi ta oli julgesti võitlusväljale ilmunud, suutis haiguse ja väsimuse tõttu vaevalt sadulas püsida.

Heeroldi nõudel, kes tema seisuse, nime ja tuleku põhjuse järele päris, vastas võõras rüütel valmilt ja julgelt:

«Mina olen väärikas ja suursugune rüütel, tulin selleks siia, et tõsta oda ja paljastada mõõka selle tüdruku, Rebekka, Yorki Isaaci tütre eest. Tahan tõestada, et tema kohta tehtud kohtuotsus on vale ning et minu vastane, sir Brian de Bois-Guilbert on äraandja, mõrtsukas ja valetaja — seda tahan ma tõestada siin võitlusväljal oma kehaga tema vastu, nii tõesti kui ma loodan jumala, neitsi Maria ja meie püha Jüri abi peale.»

«Võõras peab kõigepealt tõendama, et ta on hea rüütel ja auväärt suguvõsast,» kostis Malvöisin. «Templiordu ei saada oma võitlejaid nimetute meeste vastu.»

«Minu nime,» ütles rüütel oma kiivrit kergitades, «tuntakse paremini kui sinu oma ja minu päritolu on puhtam kui sinul, Malvöisin. Ma olen Wilfred of Ivanhoe.»

«Ma ei taha sinuga praegu võidelda,» lausus templi-rüütel muutunud ja õõnsal häälel. «Paranda enne oma haavad, muretse enesele parem hobune, siis ma ehk pean sind selle vääriliseks, et su poisikeselikku kelkimist karistada.»

«Ohoo, uhke templirüütel,» hüüdis Ivanhoe, «oled sa unustanud, et sa oled selle oda ees juba kaks korda langenud?

Tuleta meelde Acre'i turniiriplatsi, samuti võitlust Ashbys, tuleta meelde oma uhket kiitlemist Rother-woodi saalis, kus sa oma kuldketi minu reliikvia vastu pantisid, et sa Wilfred of Ivanhoega oma au jaluleseadmiseks tahad võidelda! Selle reliikviakasti ja temas peituva püha reliikvia nimel kuulutan ma sind, templirüütel, igas Euroopa õukonnas, igas sinu ordu pretseptooriumis argpüksiks, kui sa minuga otsekohe võitlusse ei astu.»

Bois-Guilbert pööras kõheldes näo Rebekka poole ja hüüdis siis metsiku pilguga Ivanhoed puurides:

«Saksi koer, võta oma oda ja ole valmis, surmaks, mida sa ise enesele kaela oled tõmmanud.»

«Kas suurmeister lubab mind võidelda?» küsis Ivanhoe.

«Ma ei või sulle keelata seda, mida sa nõuad,» kostis suurmeister, «kui tüdruk su oma võitlejaks vastu võtab. Kuid ma sooviksin, et sa paremas seisukorras võitlusse astuksid. Meie .ordu vaenlane oled sa küll alati olnud, kuid. siiski oleksin ma tahtnud sind väärikamalt kohata.»

«Nõnda, nagu ma olen ja mitte' teisiti!» hüüdis Ivanhoe.-«See on jumala otsus, tema peale ma tahan loota. Rebekka,» lisas ta saatuslikule toolile lähenedes, «võtad sa m?nd oma võitleiaks vastu?»

«Võtan, võtan,» ütles tüdruk erutusega, mida isegi surmahirm ei suutnud temas tekitada. «Mina võtan su vastu kui võitleja, kelle taevas on mulle saatnud. Aga ei. ei, sinu haavad pole veel paranenud. Ära mine selle, uhke mehega võitlema! Sa sured asiatult!»

Kuid Ivanhoe oli juba võitlusoaigal tagasi, laskis näo-varju alla ja võttis oda. Bois-Guilbert tegi sedasama ja tema kannuooiss pani tähele, et tema nägu, mis kogu hommiku ärritusest hoolimata oli olnud tuhakarva, muutus äkki väga punaseks.

Kui heerold nägi mõlemaid võitleiaid oma paigal valmis seisvat, tõstis ta häält ja hüüdis kolm korda: «Fai-tes vos devoirs, preux chevaliers1!» Peale kolmandat hüüdu tõmbus ta võitlusvälja teise serva ja teatas surmaga ähvardades, et keegi algavat võitlust ei tohi sõna.

Täitke oma kohust, vaprad rüütlid!

hüüde ega teoga segada. Suurmeister, kes hoidis oma käes võitluspanti, Rebekka kinnast, viskas selle võitlusväljale ja lausus saatuslikud sõnad: Laissez aller[1].

Pasunad puhusid ja rüütlid tormasid täie hooga teineteisele vastu. Nagu oodata võis, langes Ivanhoe oma väsinud hobusega templirüütli tugeva, täku ja hästi-sihitud oda ees maha. Niisugust lõppu olid kõik ette näinud, ent kuigi Ivanhoe oda, teisega võrreldes, Bois-Guilberti kilpi ainult puutus, lõi templirüütel siiski sadulas vankuma, kaotas jalarauad ja prantsatas nagu ta vastanegi kõigi imestuseks võitlusväljale maha.

Ivanhoe vabastas enese peagi langenud hobuse alt, tõusis püsti ja tõttas oma mõõka paljastama, et paremini õnne katsuda, kuid tema vastane ei liigutanud ennast. Wilfred pani jala vastase rinnale, mõõgaotsa kõrile ja nõudis: «Anna alla või sured siinsamas!» Bois-Guilbert ei vastanud.

«Ära tapa teda pihtimata ja pattusid andeks saamata, sir rüütel,» hüüdis suurmeister, «ära tapa tema hinge ühes kehaga! Meie tunnistame ta võidetuks.»

Suurmeister astus võitlusväljale ja käskis võidetud rüütlil kiivri peast ära võtta. Bois-Guilberti silmad olid kinni, tume puna kattis veel ta nägu. Kui kõik imestanult temale

otsa vahtisid, avanesid maaslamaja silmad — need olid liikumatud ja klaasised. Puna kadus ta palgelt ja andis ruumi surmakahvatusele. Oma vaenlase odast puutumatuna oli ta ise oma taltsutamatu kire
ohvriks langenud. «See oli tõepoolest jumala Kohus,» ütles suurmeister silmi tõstes. «Fiat voluntas tua?!»

1 Laske käial .
2 Sündigu sinu tahtmine.

NELJAKÜMNE NELJAS PEATÜKK

Nii lõpeb kõik, just nagu vana muinaslugu.
Webster.

Pärast esimest üllatust küsis Wilfred of Ivanhoe suurmeistrilt kui kohtunikult, kas ta on mehiselt ja õieti oma võitlejakohuseid täitnud.

«Mehiselt ja õieti on see sündinud,» kostis suurmeister. «Mina, tunnistan tüdruku vabaks ja süütuks. Langenud rüütli sõjariistad ja ihu jäävad võitja meelevalda.»

«Mina ei taha temalt sõjariistu röövida,» ütles rüütel of Ivanhoe, «ega tema ihu häbistada, sest ta on ristiusu eest võidelnud. Jumala käsi on teda täna tabanud, mitte inimese jõud. Kuid tema matusepaik olgu eraldatud, nagu kõigil neil, kes on surnud ülekohtuse asja eest võideldes. Ja mis tüdrukusse puutub ...»

Tema sõnu katkestas kabjaplagin, mis lähenes ruttu ja jõuliselt, nii et maapind värises. Must rüütel kihutas võitlusväljale. Teda saatsid paljud sõjamehed ja mitu täis-varustuses rüütlit.

«Jäin hiljaks,» ütles tulija ringi vaadates. «Mina valisin Bois-Guilberti enesele vastaseks. Ivanhoe, oli see •hea, et sa nõnda oma elu mängu panid, kui sa vaevalt sadulas istud?»

«Mu käskija,» vastas Ivanhoe, «taevas on selle uhke mehe oma ohvriks võtnud. Tema polnud väärt surema nõnda, nagu teie seda tahtsite.»

«Rahu olgu temaga,» lausus Richard korjust silmitsedes, «kui see nii pidi olema. Ta oli vapper rüütel ja suri oma soomusvarustuses rüütlina. Kuid meie ei tohi aega raisata. Bohun, täida oma kohust!»

Üks rüütel astus kuninga kaaslaste seast ette, pani käe Albert de Malvoisini õlale ja ütles: «Mina vangistan su riigi reetmise pärast.»

Seni oli suurmeister sõdureid nähes imestunult vaikinud. Nüüd ta aga ütles:

472

«Kes julgeb Siioni templi rüütlit tema oma pretseptooriumi piirkonnas ja suurmeistri juuresolekul vangistada ja kelle käsul sünnib see julge auhaavamine?»

«Mina teen seda,» vastas rüütel, «mina, Henry Bohun, Essexi krahv, Inglismaa lord suurkonnetaabel.38.»

«Ja tema vangistab Malvoisini,» lisas kuningas oma silmavarju tõstes, «Richard Plantageneti käsul, kes ise kohal viibib. Conrad Mont-Fitchet, sinu õnneks pole sa minu alamana sündinud. Kuid sina, Malvoisin, sured ühes oma venna Philipiga, enne kui

[38] **Umbes: marssal. Tõlk. .**

maailm nädala vanemaks saab.» «Mina panen sinu otsusele vastu,» ütles suurmeister. «Uhke templirüütel,» lausus kuningas, «seda sa ei või, sest tõsta oma silmad ja sa näed oma kindlusel lehvimas Inglise lippu templiordu lipu asemel! Ole mõistlik, Beaumanoir, ja ära pane asjatult vastu. Sinu käsi on lõvi lõugade vahel.»

«Ma kaeban sinu peale Roomas,» ütles suurmeister, «meie ordu vabaduste ja eesõiguste rikkumise pärast.»

«Olgu nõnda,» tähendas kuningas, «kuid iseenda pärast ära süüdista mind vägivallas. Saada oma koosolek laiali ja mine oma kaaslastega lähemasse pretseptoo-riumi, kui leiad kuskil niisuguse, mis pole veel tehtud salasepitsuste pesaks Inglise kuninga vastu. Või kui sa tahad, siis jää meie külalislahkuse hoolde, et olla tunnistajaks meie õigusemõistmisele.»

«Mina peaksin külaline olema majas, kus ma olen käskinud?» kostis templirüütel. «Ei kunagi! Kaplanid, laulge Quare fremuerunt Gentes?39 Rüütlid, kannupoisid ja püha templi pooldajad, olge valmis Beau-seanti lipule järgnema.»

Suurmeister rääkis väärikusega, mis võis isegi Inglise kuninga omaga võistelda, ja andis seega oma jahmatanud ja hirmunud poolehoidjatele uut julgust. Need kogunesid tema juurde, nagu lambad karjakoera ümber, kuuldes hundi ulumist. Kuid hirmu poolest polnud nad lammaste sarnased. Nende pilgud ja sünged näod avaldasid ähvardusi, mida nad sõnades ei söandanud väljendada.

173

Nad muutusid tumedaks piigireaks, kus helendasid rüütlite valged mantlid noviitside tumedate kehakatete keskel musta pilve valkjama servana. Rahvahulk, kes oli etteheitvalt kisa tõstnud, vaikis ja vahtis tummalt seda vilunud sõdurite suurt salka ning põrkas selle lähedusest tagasi.

Essexi krahv, kes seda kogutud jõudu nägi, andis kannuseid ja kihutas edasi-tagasi oma kaaslasi korraldades. Ainult Richard, kes alati hädaohtu armastas, ratsutas pikkamisi templirüütlite rinna eest läbi ja hüüdis valjusti:

«Auväärt isandad! Kas nii paljude vaprate rüütlite seas ei leidu kedagi, kes tahaks jõudu katsuda Richardiga? Templirüütlid, teie daamid peavad küll päevitanud nägudega olema, kui nad ühtegi odakildu ei vääri.»

«Templivennad,» hüüdis suurmeister ettepoole tulles, «ärge võidelge niisuguste tühiste ja ilmalikkude asjade pärast. Sinuga, Inglise Richard, ei tohi ükski templi-rüütel minu juuresolekul oma oda murda. Paavst ja Euroopa vürstid peavad meie tüli otsustama ja ütlema, kas on kristlik vürst hästi teinud nõnda talitades nagu sina täna. Kui meile kallale ei tungita, siis ei tungi ka meie kellelegi kallale. Sinu au hoolde usaldame oma ordu sõjariistad ja majapidamise, mille me maha jätame ja sinu südametunnistusele paneme ka häbi ja teotuse, mis ristiusule sinu poolt täna osaks sai.»

Nende sõnadega ja ilma vastust ootamata andis suurmeister käsu lahkumiseks. Pasunad puhusid metsikut idamaa marssi, mis oli neile harilikult pealetungimis-märgiks. Oma rea muutsid nad marsirühmaks ja liikusid võimalikult pikkamisi edasi, nagu tahaksid nad näi-data, et nad ainult oma suurmeistri käsu peale lähevad, mitte aga jõu sunnil ja kartusel.

«Neitsi Maria palge hiilguse nimel,» ütles kuningas Richard, «kahju, et need templirüütlid pole nii ustavad, nagu nad .oh distsiplineeritud ja vaprad.»

Rahvahulk, kes koerana kartlikult ootas, kuni oht temale selja pööras, tõstis jällegi häält, niipea kui viimased templirüütlid olid võitlusväljalt lahkunud.

---

[5] **Mispärast jooksevad paganad murdu kokku.**

Kogu selle müra ajal, mis sündis templirüütlite mineku tõttu, ei näinud ega kuulnud Rebekka midagi: ta

474

lamas uimaselt ja peaaegu meelemärkuseta oma vana isa kätel, nõnda olid vahelduvad sündmused temasse mõjunud. Kuid Isaaci sõnad kogusid lõpuks tema meeled uuesti.

«Lähme,» ütles juut, «mu kallis tütreke, mu tagasivõidetud varandus, lähme ja heidame selle hea noormehe jalge ette.»

«Mitte nõnda,» kostis Rebekka. «Oh ei, ei, ei, mina ei julge temaga praegu rääkida. Ah! Ma peaksin temale palju rohkem ütlema. Ei, isa, lahkume silmapilk sellelt kurjalt kohalt.»

«Aga, mu tütar,» ütles Isaac, «kuidas sa võid jätta tänamata meest, kes tuli piigi ja mõõgaga, ilma et oleks oma elu mikski pannud, tuli päästma sind su vangipõlvest, ometi oled sina temale võõras, oled võõra rahva tütar — seda tegu peab tänuga tunnustama.»

«Seda on juba tunnustatud kõige suurema tänuga, kõige alandlikuma tänuga,» kostis Rebekka. «Veel enam peab sündima, kuid mitte praegu, sinu armastatud Raheli nimel, isa, täida mu palve — mitte nüüd!»

«Aga ei,» ütles Isaac tungivalt, «nad peavad meid nõnda tänamatuks kui koeri!»

«Sa näed ju, isa, et ka kuningas Richard on seal ja et...»

«Õige, mu kallis, mu tark Rebekka! Lähme minema., lähme siit minema! Kuningas vajab raha, sest ta on just praegu Palestiinast tagasi jõudnud, ja nagu nad ütlevad, vangist pääsnud. Ettekäändeks, et minult raha saada, kasutaks ta minu vahekorda tema venna Johniga. Lähme, lähme, katsume et minema saame!»

Ja omakorda tütart kiirustades viis ta tema turniiri-platsilt välja ja toimeias ta varutud abinõudega rabi

Nathani majja.

Kuna juuditüdruk, kelle saatus oli kõigi huvi keskpaigaks olnud, näitelavalt lahkus, koondus kogu tähelepanu Mustale rüütlile, õhku täitis hüüe:

«Elagu kuningas Richard ja maha omavalitsejad templirüütlid.»

«Kõige selle truuduseavalduse peale vaatamata,» ütles Ivanhoe Essexi krahvile, «on ometi hea, et kuningas

475

teid, suursugune krahv, ja nii palju teisi ustavaid pooldajaid kaasa võttis.»

Krahv naeratas ja raputas pead:

«Vapper Ivanhoe, sa tunned meie isandat ometi nii hästi ja ikkagi arvad, et tema nii tarka ettevaatust kasutas! Mina olin Yorki poole teel, sest kuulsin, et prints John seal peremeest mängivat, ja nõnda kohtasin kuningat, kes tõsise rändrüütlina ihuüksi siiapoole kihutas, et isiklikult templirüütli ja juudi vahelist asja lõpetada. Mina tulin peaaegu tema tahtmise vastu oma salgaga kaasa.»

«Ja mis sõnumeid kuuldub Yorki poolt, vapper krahv?» küsis Ivanhoe. «Panevad äraandjad meile" seal vastu?»

«Mitte rohkem kui detsembri lumi juuli päikesele,» ütles krahv. «Nad põgenevad -laiali ja selle sõnumi tõi meile John ise.»

«Äraandjal Tänamatu häbematu äraandjal» hüüdis Ivanhoe. «Kas Richard ei lasknud teda vangitorni heita?»

«Oh, ta võttis venna vastu, nagu oleksid nad pärast jahilkäiku kokku saanud, ning ütles minu ja sõdurite peale näidates: «Näed sa, vend, mul on mõned vihased inimesed kaasas.

Sa teeksid hästi, kui läheksid meie ema juurde ja kinnitaksid temale mu lapselikku armastust. Jää seniks sinna, kuni meeleolu on rahulikumaks muutunud.»

«Ja see on kõik, mis ta ütles?» küsis Ivanhoe.«Kas ei pea siin igaüks ütlema, et see vürst ise õhutab oma pehmusega äraandmisele?»

«Just nõnda,» vastas krahv, «nagu see surmagi tahab, kes hädaohtliku haavaga võitlusse läheb.»

«Ma annan teile teie nalja andeks, kallis krahv,» ütles Ivanhoe, «kuid pidage meeles, et ma panin kaalule ainult oma elu, Richard aga kogu kuningriigi tuleviku.»

«Need,» vastas krahv, «kes on hooletud iseenda vastu, on harva tähelepanelikud ka teiste vastu. Kuid ruttame lossi, sest Richard tahab vandeseltsi liikmeid karistada, kuigi ta juhatajale andeks andis.»

Kohtulikust juurdlusest, millest Wardouri käsikiri pikalt ja laialt jutustab, selgub, et Maurice de Bracy

476

põgenes mere taha ja astus Prantsuse Philipi teenistusse, kuna Philip de Malvoisin ja tema vend, Templestowe'i pretseptooriumi ülem Albert mõisteti surma, ehkki vandeseltsi hing, Waldemar Fitzurse, ainult maalt välja aeti. Prints John aga, kelle nimel äraandmine korraldati, ei kuulnud oma heasüdamlikult vennalt mingit etteheidet. Kuid keegi ei tundnud Malvoisinide saatusele kaasa, sest nad leidsid surma, mille nad olid ammugi ära teeninud oma ülekohtu, julmuse ja rõhumisega.

Varsti pärast se"da kohtuvõitlust kutsuti Saksi Cedric Richardi õukonda, mis asus Johni auahnuse tõttu erutatud krahvkondade rahustamiseks Yorkis. Cedric ohkas ja raputas selle kutse saamisel pead, kuid ometi kuulas käsku. Richardi tagasitulek oli hävitanud ta igasugused lootused Inglismaal saksi valitseva soo troonile upitamiseks, sest ükskõik, missugust edu saksilased varem sissisõjast lootsid, ometi oli praegu selge, et Richardi kõikumatu valitsuse ajal ei võinud midagi sündida, sest rahvas armastas teda tema isiklikkude heade omaduste ja vapruse tõttu, kuigi tema valitsemine oli liiga hooletu — kord liiga pehme, samas liiga despootlik.

Pealegi ei võinud Cedricule tähelepanematuks jääda ka see, et tema plaan Rowena ja Athelstane'i abielu kaudu kõiki saksilasi ühte liita, nüüd täiesti luhtus, sest mõlemad pooled olid selle abielu vastu. See oli igatahes asjaolu, mida ta sakside eest võideldes polnud ette näinud. Isegi siis, kui mõlemad pooled õrna vastuseismist juba selgesti ja kindlalt olid ilmutanud, ei suutnud ta kuidagi uskuda, et kaks inimest, kes o.n saksi kuninglikust verest pärit, võiksid isiklikkudel põhjustel vastu seista abielule, mida nõuab, nende rahva tulevik. Ometi oli nurjumine kindel: Rowena oli alati näidanud, et ta Athelstane'i lähenemist ei soovi, ja nüüd oli ka Athelstane sama kindlalt ja selgesti teatanud, et tema ei taha enam kunagi leedi Rowena kätt. Isegi Cedricu kangekaelsus pidi sellele takistusele alla vanduma, sest ta oleks pidanud, kui ta nende ühendusest poleks loobuda tahtnud, puikleva paari kättpidi altari ette vedama. Siiski võttis ta ette viimase tormijooksu, Athelstane'i vastu ja leidis selle surnust tõusnud saksi kuningate

477

võsu vaimulikkudega ägedas riius, nagu see meie maa lordidega nii sageli juhtub.

Selgus, et hoolimata kõigist oma ähvardustest püha Edmundi abti tappa, leidis Athelstarte'i kättemaksuhimu tema heasüdamlikkuse kui ka ema manitsuste tõttu, kes nagu naised ikka vaimulikke kaitsevad, rahulduse selles, et ta abti ja tema munki Coningsburghi vangikeldris kolm päeva napi toidu peal kinni hoidis. Selle eest ähvardas

abt teda kirikuvandega ja kirjeldas enese ja oma munkade ülekohtuses vangipõlves kannatada saanud kõhu ning sisikonna hädasid hirmsates värvides. Selle riiuga olid AthelstaneM meeled nõnda ametis, et tal mingit muud mõtet pähe ei mahtunud. Ja kui Cedfic Ro-wena nime meelde tuletas, palus Athelstane luba karikat tõsta neiu terviseks lootuses, et too peagi suguvend Wilfredi mõrsjaks saab. Nõnda polnud, siis Athelsta-ne'iga enam midagi peale hakata, või nagu Wamba ütles — kukk ei tahtnud enam kakelda, missugune ütlus sakside päevilt senini alal on hoidunud.

Seega seisis siis Cedricu ja armastajate vahel veel kaks takistust: thani kangekaelsus ja tema põlgus normanni valitseva soo vastu. Esimesest tundmusest sai pikkamisi võitu tema armastus hoolealuse vastu ja uhkus poja üle. Pealegi polnud Cedricul sugugi ükskõik ka see, et tema poeg astub ühendusse Alfredi järeltulijaga, kuna Edward Usutunnistaja suuremate õigustega võsu on oma nõudmistest alatiseks loobunud. Mis aga puutus Cedricu põlgusse normanni kuningate vastu, siis õõnestas seda esiteks see, et ta pidas võimatuks neid Inglismaalt ära ajada, missugune tõekspidamine alamates alati truudust kasvatab de facto1 kuninga vastu, ning teiseks — isiklik tähelepanu kuningas Richardi poolt, kellele meeldis Cedricu iseloomu lihtsus ja kes, kui Wardouri käsikirja jälgida, suursuguste sak-silastega nõnda ümber käis, et enne kui külaline seitse päeva õuepidustustel oli mööda saatnud, andis ta oma hoolealusele Rowenäle ja oma pojale Wilfred of Ivan-hoele loa abiellu astuda.

Meie kangelase laulatus sündis isa heakskiitmisel

1 Tegeliku

ühes kõige suurepärasemas ja uhkemas pühakojas — Yorki peakirikus. Kuningas ise oli kohal ja see, kuidas ta siin ja mujal rõhutud ja seni alandatud saksilastega ümber käis, andis neile kindlama lootuse oma õiglaste nõudmiste rahuldamisele, kui nad seda oleksid võinud loota küsitavate tagajärgedega sissisõjast. Ka kirik näitas kogu oma toredust ja pidulikkust, mida Rooma alati on osanud tagajärjekalt kasutada.

Gurth, toredas rüüs, saatis kannupoisina oma noort isandat, keda ta nii ustavalt oli teeninud. Suuremeelne Wamba sai uue mütsi ühes toredate hõbekuljustega. Wilfredi kaaslastena ohtudes ja õnnetustes jäid nad, nagu nad õigusega ihaldasid, tema juurde ka õnne-päevil.

Peale nende inimeste austas seda pulmapidu suursuguste normannide ja saksilaste osavõtt, kes ühinesid alamate seisuste rõõmuga, sest nad nägid selles abielus rahupanti kahe vaenuliku rahvatõu vahel, kes sestsaadik on tõepoolest nõnda kokku sulanud, et nende eraldamine on nüüd täiesti võimatu. Cedric nägi oma elupäevil selle ühinemise algust, sest kuna mõlemad rahvad vastastikku abiellu astusid ja läbi käima hakkasid, kaotasid normannid pikkamisi oma üleolekutunde ja saksilased oma maameheliku lihtsuse. Aga alles Edward III[1] ajal hakati segakeelt, mida praegu inglise keeleks nimetame, rääkima Londonis kuningakojas ja vaen normannide ning saksilaste vahel paistis täiesti kadunud olevat.

Teisel hommikul pärast neid õnnelikke pulmi teatas toatüdruk Elgitha oma käskijannale leedi Rowenäle, et keegi neiu palub tema jutule, mis peaks sündima ilma tunnistajateta. Rowena imestas, viivitas, sai uudishimulikuks ja andis viimaks käsu too neiu sisse lasta ning palus kõiki toast lahkuda.

Võõras astus sisse: suursugune ja elegantne kuju, mida tema pikk valge loor ei katnud, vaid pisut varjas. Tema hoiak oli aupaklik, kuid vähemagi kartuse või meeldida püüdmise varjuta. Rowena, kes oli alati valmis teiste nõudmisi ja nende tundeid arvestama, tõu-

' XIV sajandil. Tõlk.

sis üles ja tahtis oma kenale külalisele istet pakkuda, kuid võõras vaatas Elgitha poole ja-avaldas jällegi soovi ainult leedi Rowenaga rääkida. Vaevalt oli Elgitha vastu tahtmist toast lahkunud, kui kena külaline leedi Ivanhce ette põlvili langes, oma käed otsaesisele surus, pea põrandale langetas ja Rowena vastuseismise peale vaatamata tema tikitud kuuepalistust suudles.

«Mis see tähendab, leedi?» küsis Rowena üllatatult. «Miks avaldate minule niisugust austust?»

«Sellepärast, leedi of Ivanhoe,» vastas Rebekka tõustes oma hariliku väärika rahuga, «et võin teile ilma vähemagi etteheiteta oma õigustatud tänu- avaldada,-mida ma võlgnen Wilfred of Ivanhoele. Mina olen — andke andeks mulle mu julgus, et austasin teid oma rahva kombe kohaselt — mina olen see õnnetu juudi-tüdruk, kelle heaks teie abikaasa oma elu Templestowe'i võitlusväljal kaalule pani.»

«Neitsi,» ütles Rowena, «Wilfred of Ivanhoe on seega ainult vähesel määral seda väsimatut hoolitsust tasunud, mida teie tema haavade ja õnnetuste vastu üles näjtasite. Ütelge, on ehk veel midagi, milles tema või mina teile abiks võiksime olla?»

«Ei midagi,» vastas Rebekka rahulikult, «andke talle ainult edasi minu tänulik «elage hästi».»

«Teie lahkute siis Inglismaalt?» küsis Rowena, suutes vaevu varjata imestust selle haruldase külaskäigu üle.

«Ma lahkun veel enne kuu vahetust, leedi. Minu isal on vend, kes on Granada kuninga Mohammed Boabdili juures suures lugupidamises. Sinna me läheme, et muhameedlaste poolt meie rahva peale pandud maksu eest rahu ja julgeolekut osta.»

«Kas teid siis Inglismaal samuti ei kaitsta?» küsis Rowena. «Minu abikaasa on kuninga armualune, kuningas ise on õiglane ja suuremeelne.»

«Leedi,» kostis Rebekka, «selles ma ei kahtle, kuid inglise rahvas on metsik, kes tülitseb kas oma naabritega või isekeskis, olles valmis igaüht mõõgaga läbi pistma. Niisuguste juures pole minu rahva, lastel kindlat paika. Efraim on pelglik tuvi. Issachar rõhutud ori, kes on kõveras kahe kandami all. Sõja ja vere maal, mida piiravad vaenulikud naabrid ja mida karistavad

sisemised tülid, ei ole iisraelil lootust oma rändamist lõpetada.»

«Aga teie, neitsi,» küsis Rowena, «teil pole siin ometi midagi karta. See, kes Ivanhoe haigevoodit valvas, ei pea ometi Inglismaal midagi kartma, sest normannid ja saksid võistlevad tema ees oma aupaklikkusega.»

«Ilusasti öeldud, leedi,» ütles Rebekka, «ja eesmärk on veel ilusam. Kuid seda ei või olla, sest meie vahel on kuristik. Meie kasvatus kui ka usk keelab meid sellest üle astumast. Elage hästi, kuid enne minekut palun, täitke üks minu palve. Mõrsjaloor katab teie nägu, tõstke see ja laske mind näha seda ilu, millest kuulujutt nii väga palju räägib.»

«See on vaevalt väärt, et seda vaadata,» kostis Rowena, «kuid lootes, et mu külaline sedasama teeb, kõrvaldan oma loori.»

Nõnda võttiski ta loori näolt ja osalt oma ilu teadmisest, osalt häbelikkuse tõttu kattis tema palgeid, otsaesist, kaela ja rinda puna. Ka Rebekka punastas, sai aga endast võitu ja äraandlik helk kadus tema näolt, nagu kustub õhtupilvede purpurgi päikese langemisel silmapiiri varju.

«Leedi,» ütles ta, «nägu, mida te heaks arvasite mulle näidata, jääb mulle kauaks meelde. Seal valitseb pehmus ja headus, ning kuigi selle ilma uhkuse või edevuse varjund seguneb nii armsa näoilmega, ei või ometi keegi laita, et igal maisel asjal on osa, mis on pärit' vanast ajast. Kaua, kaua tahan teie näojooni oma meeles kanda ja jumal olgu tänatud, et ma oma suursuguse päästja tean ühendatuna ...»

Rebekka peatus ja ta silmi valgusid pisarad. Ruttu kuivatas ta need ja vastas Rowena hirmunud küsimusele: «Pole midagi, leedi, pole midagi. Aga mu süda ähvardab lõhkeda, kui mõtlen Torquilstone'i ja Temple-stoweM võitlusväljale. Elage' hästi. Minu ülesande väiksem osa on veel täitmata: võtke see ehtekastike minult vastu ja ärge ehmatage selle sisu üle.»

Rowena avas Väikese hõbedaga ehitud kastikese ja leidis sealt seest kalliskividest kaelakee ja kõrvarõngad, mille väärtus pidi olema päratu suur.

«See on võimatu,» ütles Rowena kasti tagasi ulatades, «mina ei või nii kallihinnalist annetust vastu võtta.»

«Pidage ta endale, leedi,» vastas Rebekka. «Teil on võim, seisus, mõju; meil on rikkus, mis on meie tugevuse kui ka nõrkuse allikaks. Nende ehteasjade väärtus, kuigi seda kümnega kasvatada, ei suudaks seda, mida suudab teie väiksemgi soov. Teiega võrreldes on sel anrtil siis väike väärtus ja minule tähendab temast lahkumine veel vähem. Ärge pange mind uskuma, et ka teie olete minu rahvast sama halvas arvamises, nagu on seda suur hulk. Arvate teie, et ma pean seda sädelevat kivi oma vabadusest kallimaks? Või et minu isa võrdleb selle väärtust oma lapse auga? Võtke need vastu, leedi, minu tarvis pole neil enam väärtust, kunagi ei kanna ma enam kalliskive.»

«Te olete siis õnnetu!» ütles Rowena, keda Rebekka sõnade toon võpatama pani. «Oh, jääge meiega, pühade meeste nõuanne päästab teid teie ekslikust seadusest ja mina tahan teile õeks olla.»

«Ei, leedi,» vastas Rebekka vaikse kurbusega, mis kajas tema pehmes hääles ia peegeldus ilusates näojoontes, «seda ei või olla. Ma ei või ometi oma isade usku vahetada, nagu vahetan ilmastiku kohaselt riideid ja õnnetu pole ma mitte, leedi. Tema, kellele ma oma tulevase elu pühendan, tema on mu trööstija, kui raa täidan tema tahtmist.»

«On teil siis kloostreid, kus te mõtlete varju otsida?» küsis Rowena.

«Ei, leedi,» kostis juudjtüdruk, «kuid juba Aabrami päevilt on meie seas naisi olnud, kes on oma mõtted taevale pühendanud ja oma teod halastuse teenistusse andnud, ravitsedes haigeid, söötes nälgijaid ja trööstides kurbi. Nende sekka läheb ka Rebekka. Ütle seda oma Isandale, kui ta peaks neiu saatuse järele küsima, kelle elu ta päästis.»

Tahtmata lõi Rebekka hääl värisema ja omandus õrna varjundi, mis ehk rohkem avaldas, kui ta ise oleks tahtnud. Ta tõttas Rowenaga jumalaga jätma.

«Elage hästi,» ütles ta. «Andku see, kes on loonud juudid ja kristlased, teile oma rikkaliku õnnistuse. Laev,

millega sõidame, tõstab enne purjed, kui me sadamasse jõuame.»

Rebekka kadus toast ja jättis Rowena imestunult maha, nagu oleksid tema silmad viirastust näinud.
Ilus saksilane jutustas oma haruldasest kõnelusest abikaasale, kellesse see sügavat mõju avaldas. Tema elas Rowenaga kaua ja õnnelikult, sest neid sidus noorusearmastus. Mälestus võidetud raskustest aina suurendas seda armastust. Kuid ometi oleks nii huvitav teada, kas mälestus Rebekka ilust ja suuremeelsusest Ivanhoed sagedamini vaatamas ei käinud, kui see ilusale Alfredi võsule oleks võinud meeldida.
Ivanhoe i paistis kuningas Richardi teenistuses silma ja ta sai sageli oma isanda armu osaliseks. Ta olek® veel kõrgemale tõusnud, kui varajane surm seda kangelaslikku Lõvisüdant poleks Chaluzi40 lossi ees Limoges'1 lähedal siit ilmast ära kutsunud. Selle suuremeelse, kuid taltsutamatu ja romantilise riigivalitsejaga kadusid ka kõik tema kavatsetud plaanid ja väikese muutusega võib tema kohta tarvitada Johnsoni41 sõnu, mida see Rootsi kuninga Karl XII42 kohta lausus:
Ta elu lõppes kaugel võõral mäel, sai surmahoobi sootuks kergel käel. Kord saatis tema nime õudus, nutt, — nüüd vestab temast köitev muinasjutt.

[40] **Lossiomanik leidis oma maa pealt varanduse ja pakkus sellest poole Richardile kui oma senjoorile. Viimane nõudis aga kõike omale. Selle tõttu asuski ta lossi piirama, kus sai õlast haavata. Haav polnud raske, kuid muutus halva ravimise tõttu surmavaks. Enne Richardi surma langes loss ja selle elanikud tapeti kõik maha.**
[8] **Johnson, Samuel (1709—1784). Silmapaistev inglise poeet.**
' Karl XII sai J.718. a. Norras Friedrichshnlli kindluse piiramisel surma juhusliku kuuli läbi.